

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-SARJA N:o 53

VÄINÖ VIHMA

SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUS

VARALLISUUSOIKEUDELLISESSA
SOPIMUSSUHTEESSA

AKATEEMINEN KIRJAKAUPPA
JAKAJA

SUOMALAISEN
LAKIMIESYHDISTYKSEN
JULKAISUJA
A-SARJA
N:o 53

SUOMALAISEN LAKIMIES-
YHDISTYKSEN JULKAISUJA

A-SARJA

N:o 53

VÄINÖ VIHMA

SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUS

VARALLISUUSOIKEUDELLISESSA
SOPIMUSSUHTEESSA

JAKAJA AKATEEMINEN KIRJAKAUPPA

SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUS

VARALLISUUSOIKEUDELLISESSA
SOPIMUSSUHTEESSA

KIRJOITTANUT
VÄINÖ VIHMA

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

Vammala 1957
Vammalan Kirjapaino Oy.
ISBN 978-951-855-817-3 (PDF)

ALKULAUSE.

Tämän tutkimuksen metodi poikkeaa meillä tavallisesta juridisten tutkimusten metodista. Kun tutkimuksen kohteena on kysymys, joka ulottuu laajalle koko varallisuusoikeuteen, on minusta näyttänyt mahdolliselta päästä luotettaviin tuloksiin vain siten, että olen, luotuani ensin yleiskatsauksen probleemiin, tutkinut sitä useissa eri sopimustyypeissä erikseen ja vasta sen jälkeen yrittänyt esittää yleisiä sääntöjä probleemin ratkaisussa käytettäväksi. Tällaisella induktiivisella metodilla on kuitenkin se varjopuoli, että sitä noudatettaessa esityksen se osa, jossa kysymystä tutkitaan eri sopimustyypeissä, tulee toistojen välttämiseksi sisältämään paljon viittauksia tutkimuksessa aikaisemmin esitettyyn ja muodostuu sen vuoksi paikoitellen yksitoikkoiseksi. Toivon kuitenkin, että teoksen viimeinen eli synteesi-osa korvaa mainitun varjopuolen.

Kiitän lämpimästi oikeusneuvos *Matti Malia* ja assistenttiani lakit. *Pertti Muukkosta*, jotka ovat lukeneet teokseni käsikirjoituksen. Heidän tekemänsä huomautukset ovat antaneet minulle aihetta muutamissa kohdissa parantaa esitystäni. Lisensiaatti *Muukkonen* on sen lisäksi auttanut minua teoksen kirjallisuusluettelon ja hakemiston laatimisessa. *Jenny ja Antti Wihurin rahastolle*, *Liikesivistysrahastolle* ja *Kauppakorkeakoululle* lausun parhaat kiitokseni työtäni varten saamistani apurahoista sekä *Suomalaiselle Lakimiesyhdistykselle* teoksen julkaisemisesta.

Helsingissä lokakuun 27 päivänä 1956.

Väinö Vihma.

YLEISSILMÄYS SISÄLLYKSEEN

Yksityiskohtainen sisällysluettelo on s:lla 9 ss.

JOHDANTO

I OSA

SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUDESTA YLEENSÄ JA SEN MERKITYKSESTÄ ULKOMAISESSA OIKEUDESSA

I luku.

Mitä mahdottomuudella tarkoitetaan.

II luku.

Mahdottomuuden eri luokitteluja.

III luku.

Mahdottomuuden seurauksia.

II OSA

SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUS JA SEN VAIKUTUKSET MEIDÄN OIKEUTEMME MUKAAN ERAISSA SOPIMUSTYYPEISSÄ

I luku.

Kauppa.

II luku.

Velaksianto.

III l u k u.

Laina.

IV l u k u.

Talletus.

V l u k u.

Kuljetussopimukset.

VI l u k u.

Työurakka.

VII l u k u.

Työsopimus.

III OSA

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ EDELLISEN OSAN
TUTKIMUKSEN TULOKSISTA

Johdanto.

I l u k u.

Milloin on kysymyksessä suorituksen mahdottomuus tai ylivoimainen tapahtuma.

II l u k u.

Milloin on kysymyksessä suorituksen liikavaikeus.

III l u k u.

Mitä seurauksia on suorituksen mahdottomuudesta ja sen liikavaikkeudesta.

IV l u k u.

Mahdottomuustapausten luokittelut tämän tutkimuksen valossa.

V l u k u.

Mahdottomuuden asema velallispuolen suoritushäiriöiden järjestelmässä.

SISÄLLYSLUETTELO

Yleissilmäys sisällykseen on s:lla 7 ss.

Alkulause	5
Yleissilmäys sisällykseen	7
Sisällysluettelo	9
Kirjallisuusluettelo	25
Lyhennysluettelo	34

JOHDANTO.

I. Tehtävän rajoitus	35
II. Velallispuolen suoritushäiriöistä yleensä	36
A. Yleisten lainsäännösten puute s. 36. Mahdottomuuden ja velallisen viivästyksen suhde s. 36.	
B. Velallisen viivästyksen käsite s. 37. Subjektiivinen ja objektiivinen viivästyskäsite s. 37.	
C. Erilaisia suoritushäiriöjärjestelmiä s. 38. — 1. Saksan oikeus s. 38. — 2. Itävallan oikeus s. 40. — 3. Sveitsin oikeus s. 40. — 4. Ranskan oikeus s. 41. — 5. Italian oikeus s. 41. — 6. Englannin oikeus s. 41. — 7. Skandinavian maiden oikeus s. 42. — 8. Suomalainen tieteisoppi s. 43. — 9. Yhteen veto s. 44.	
III. Ansaitseeko suorituksen mahdottomuuskäsite huomiota suoritushäiriöitä käsiteltäessä?	45
A. Mahdottomuustapausten asema erilaisissa suoritushäiriöjärjestelmissä s. 45.	
B. Ajatus koko mahdottomuuskäsitteen hylkäämisestä s. 46. Stollin mielipide s. 46.	
C. Onko mahdottomuuskäsite hylättävä? s. 47. Stollin käsityksen arvos- telua s. 47. Tekijän mielipide s. 48.	

I OSA.

SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUDESTA YLEENSÄ JA SEN MERKITYKSESTÄ ULKOMAISESSA OIKEUDESSA.

I Luku.

Mitä mahdottomuudella tarkoitetaan.

I. Ennakkomääritelmän tarpeellisuus	49
II. Oikeustieteessä käytetty mahdottomuuskäsite	49
A. Mahdottomuuskäsite yleisen kielenkäytön mukaan (luonnollinen eli loogillinen mahdottomuus) s. 49.	
B. Mahdottomuuskäsite oikeustieteessä s. 50. Käytännöllinen mahdottomuus s. 50. Juridinen mahdottomuus s. 50.	
C. Tekijän työhypoteesiksi ottama mahdottomuuskäsite s. 51.	
D. Suorituksen n.s. liikavaikeus s. 52. Liikavaikeustapausten käsittelyn historia s. 52. — 1. Clausula rebus sic stantibus-oppi s. 52. Théorie de l'imprévision s. 53. — 2. Edellytysoppi s. 53. Oppi oikeustoimen perustan pettämisestä s. 54. Implied condition-oppi s. 54. — 3. Oppi suorituksen suunnattomuudesta s. 55. Oppi suorituksen ylenvaikeudesta s. 55. Oppi suorituksen kohtuuttomuudesta s. 56. Uhrausraja-oppi s. 56. Vahingonvaarateoria s. 56. — 4. Saksan »Vertragshilfe» s. 57. — 5. Loppuhuomautus s. 57.	
E. Liikavaikeustapausten tutkiminen tässä yhteydessä s. 57.	

II Luku.

Mahdottomuuden eri luokitteluja.

I. Alkuperäinen ja jälkiperäinen mahdottomuus	59
A. Käsitteet s. 59.	
B. Perpetuatio obligationis s. 60.	
C. Luokittelun riidanalaisuus s. 60.	
II. Absoluuttinen ja relatiivinen mahdottomuus	61
III. Objektiivinen ja subjektiivinen mahdottomuus. Ylivoimainen tapahtuma	62
A. Objektiivisen ja subjektiivisen mahdottomuuden käsitteet ja niiden käyttö s. 62. Jakoperuste on eräissä maissa otettu itse lakiin s. 63. Pohjoismaisen tieteisopin suhtautuminen tähän jakoon s. 63. Englantilainen oikeus s. 63. Muutamat hylkäävät koko jakoperusteen s. 64. — 1. Objektiivisen mahdottomuuden tapauksia s. 64. — 2. Subjektiivisen mahdottomuuden tapauksia s. 65.	
B. Ylivoimainen tapahtuma (force majeure) s. 66. Nimityksen epä-määräisyys s. 66. Subjektiiviset ja objektiiviset teoriat tämän käsitteen sisällyksestä s. 67.	

IV. Lopullinen ja ohimenevä mahdottomuus	68
V. Täydellinen ja osittainen mahdottomuus	69

III Luku.

Mahdottomuuden seurauksia.

I. Mahdottomuuden seurauksista yleensä	70
A. Luontaissuorituksesta vapautuminen s. 70. Lajiesinesuorituksen mahdottomaksi tuleminen s. 70.	
B. Vahingonkorvausvelvollisuuden syntyminen s. 71. Culpa sen syntymisen edellytyksenä s. 71. Hiljainen takuu s. 71.	
C. Sopimuskumppanin oikeus sopimuksen purkamiseen s. 71. Vastasuoritusvelvollisuudesta vapautuminen s. 71.	
D. Sääntöjen tahdonvaltaisuus s. 72.	
E. Liikavaikeuden seurauksia s. 72.	
II. Katsaus mahdottomuuden seurauksiin ulkomaisessa oikeudessa	72
A. Saksan oikeus s. 72. Alkuperäisen mahdottomuuden vaikutus s. 73. Jälkipäätöksen mahdottomuuden vaikutus s. 73. Perpetuatio obligationis s. 74. Suorituksen liikavaikeuden vaikutus s. 74.	
B. Itävallan oikeus s. 74. Alkuperäisen mahdottomuuden vaikutus s. 74. Jälkipäätöksen mahdottomuuden vaikutus s. 75.	
C. Sveitsin oikeus s. 75. Alkuperäisen mahdottomuuden vaikutus s. 75. Jälkipäätöksen mahdottomuuden vaikutus s. 75. Perpetuatio obligationis s. 76.	
D. Ranskan oikeus s. 76. Suoritusvelvollisuudesta vapautuminen s. 76. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 77. Perpetuatio obligationis s. 77.	
E. Italian oikeus s. 77. Suoritusvelvollisuuden raukeaminen s. 77. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 77. Perpetuatio obligationis s. 77.	
F. Englannin oikeus s. 77. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 78.	
G. Skandinavian maiden oikeus s. 79. Tärkeimmät lainsäädännökset s. 79.	

II OSA.

SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUS JA SEN VAIKUTUKSET MEIDÄN OIKEUTEMME MUKAAN ERIISSÄ SOPIMUSTYYPEISSÄ.

I Luku.

Kauppa.

Johdantoa	81
-----------------	----

- I. Suoritettavan esineen tuhoutuminen tai katoaminen. Olematon esine .. 82
- A. Erityisesineen kauppa s. 82. — 1. Onko suoritus mahdoton? s. 82. — 2. Mahdottomuuden seuraukset s. 82. a) Luontaisuurituksesta vapautuminen s. 82. b) Vahingonkorvausvelvollisuus s. 83. Sen yleisistä edellytyksistä s. 83. aa) Culpavastuu ja kasuaalinen vastuu s. 83. Jälkipäraisen mahdottomuuden tapaukset s. 83. Pääsääntö s. 84. Poikkeuksellinen kasuaalinen vastuu s. 84. Vastuu käytetyn apulaisen menettelystä s. 85. Myyjän viivästyimisestä aiheutuva ankarampi vastuu (perpetuatio obligationis) s. 85. — Alkuperäisen mahdottomuuden tapaukset s. 86. Mitä culpavastuuseen tässä sisältyy? s. 86. Kasuaalinen vastuu apulaisen tuottamuksesta s. 87. — Esitetyn suhde vahingonvaaran siirtymistä koskevaan sääntöön s. 87. — Reklamation tarpeellisuus s. 88. bb) Ovatko tilauskaupat eri asemassa? s. 89. cc) Oppi hiljaiseen takuuseen perustuvasta laajemmasta vastuusta s. 90. dd) Sijaantulleen vastikkeen luovuttamisvelvollisuus s. 90. Sivulliselta vahingonaiheuttajalta saatu korvaus s. 91. Vakuutuskorvaus s. 91. c) Ostajan kaupanpurkuoikeus s. 92. Ostajan vapautuminen omasta suoritusvelvollisuudestaan s. 92. aa) Tuhoutuminen tai katoaminen ennen omistusoikeuden siirtymistä s. 92. bb) Omistusoikeuden siirtymisen jälkeen tapahtunut tuho tai katoaminen s. 93.
- B. Lajiesineiden kauppa s. 94. — 1. Onko suoritus mahdoton? s. 94. Tavalliset lajikaupat s. 94. Puolittaislajikaupat s. 95. Tilauskaupat s. 96. Kun myyjä ei voi mutta joku muu voisi hankkia esineitä s. 96. Hankintatoimenpiteiden epäonnistuminen s. 96. — 2. Mahdottomuuden seuraukset s. 97. a) Luontaisuurituksesta vapautuminen s. 97. Ohimenevän mahdottomuuden erikoistapaukset s. 97. Osittainen mahdottomuus puolittaislajikaupassa s. 98. b) Vahingonkorvausvelvollisuus s. 99. aa) Lajimyyjän kasuaalinen vastuu s. 99. Mihin se on perustettava? s. 99. Oppi hiljaisesta takuusta (garantiasta) s. 99. Sen heikkous s. 99. Tekijän hyväksymä perustelu s. 100. Vapauttaako tavaran tuhoutuminen tai häviäminen myyjän tästä kasuaalisesta vastuusta? s. 100. Jälkipäraisen mahdottomuuden tapaukset s. 100. ML:n 131 §:n analogia s. 100. Vastuu käytetyn apulaisen menettelystä s. 101. Vastuu myyjän viivästytyä s. 101. — Alkuperäisen mahdottomuuden tapaukset s. 102. Jälleen ML:n 131 §:n analogia s. 102. Vastuu apulaisen tuottamuksesta s. 103. — Esitetyn suhde omistusoikeuden ja vahingonvaaran siirtymistä koskeviin sääntöihin s. 103. Milloin vaara meidän oikeutemme mukaan lajikaupassa siirtyy s. 103. KK 1:7 ja sen ulottuvaisuus s. 104. Myytyjen esineiden kuljetettavaksi ottamisesta aiheutuva vastuu s. 105. Milloin omistusoikeus lajikaupassa siirtyy? s. 106. Sääntöjen sopusointu s. 107. — Reklamation tarpeellisuus s. 108. bb) Ovatko puolittaislajikaupat eri asemassa? s. 108. Osittaisen mahdottomuuden merkitys vahingonkorvausvelvollisuuteen puolittaislajikaupassa s. 109. cc) Ovatko tilauskaupat eri asemassa? s. 109. dd) Kun myyjä ei voi, mutta joku muu voi hankkia k.o. tavaraa s. 110. Hankintatoimenpiteiden epäonnistumisen merkitys s. 110. ee) Sijaantulleen vastikkeen luovuttamis-

velvollisuus s. 112. c) Ostajan kaupanpurkuoikeus s. 112. aa) Ennen omistusoikeuden siirtymistä tapahtunut tuhoutuminen s. 113. bb) Omistusoikeuden siirtymisen jälkeen tapahtunut tuhoutuminen s. 113.

II. Kolmannen henkilön oikeus suoritettavaan esineeseen 114

- A. Kolmannen henkilön oikeus on olemassa jo kauppaa tehtäessä s. 114. — 1. Onko suoritus mahdoton? s. 114. — 2. Mahdottomuuden seuraukset s. 115. a) Luontaisuurituksesta vapautuminen s. 115. b) Vahingonkorvausvelvollisuus s. 115. c) Ostajan kaupanpurkuoikeus s. 117.
- B. Voiko kolmannen henkilön oikeus syntyä kaupanteon ja luovutuksen välisenä aikana? s. 117.

III. Valtiovallan toimenpiteet 118

- A. Onko suoritus mahdoton? s. 118. — 1. Valtiovallan toimenpiteiden tarkoitus s. 118. — 2. Ulosmittaus, takavarikko sekä myymis- ja hukkamiskielto s. 118. — 3. Myyjän konkurssi s. 119. — 4. Vienti-, tuonti- ja myyntikiellot y.m. s. 120. Lisenssien merkitys s. 121. — 5. Myyjän vangitseminen s. 122. — 6. Sota, saarto ja kapina s. 122. Ne eivät sinänsä aiheuta mahdottomuutta, vaan tarvitaan muutakin s. 123. a) Sodasta y.m. aiheutuneet vienti-, tuonti- ja myyntikiellot sekä valtiolle takavarikoiminen s. 123. b) Myyjän sotapalvelukseen kutsuminen s. 124. c) Kuljetusvälineiden valtion käyttöön varaaminen s. 124. d) Valtakuntien rajansiirrot s. 124. e) Työvoiman puute s. 125. f) Liikenneyhteyksien katkeaminen ulkomaille s. 125. g) Tavaransaattamiseksi ottaminen s. 127. h) Miina- ja kaappausvaara s. 127.
- B. Mahdottomuuden seuraukset s. 127. — 1. Luontaisuurituksesta vapautuminen s. 128. Sijaantullut vastike s. 128. — 2. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 129. a) Erityisesineen kauppa s. 129. aa) Jälkiperäinen mahdottomuus s. 129. Tuottamsvastuu s. 129. Tuottamuksen oletaminen s. 129. Poikkeuksellinen kasuaalivastuu s. 129. Myyjän taloudelliset vaikeudet s. 129. Obligatio perpetuatur s. 130. bb) Alkuperäinen mahdottomuus s. 130. Tuottamsvastuun sisällys s. 130. Kasuaalinen vastuu s. 130. cc) Reklamatio- ja ilmoitusvelvollisuus s. 130. b) Lajiesinekauppa s. 131. aa) Jälkiperäinen mahdottomuus s. 131. Kasuaalinen vastuu ja sen perustelu s. 131. Vapautuminen tuosta kasuaalisesta vastuusta s. 131. Obligatio perpetuatur s. 131. bb) Alkuperäinen mahdottomuus s. 132. Mitä tuottamsvastuu merkitsee s. 132. Poikkeuksellinen kasuaalivastuu s. 132. cc) Reklamatio- ja ilmoitusvelvollisuus s. 132. — 3. Ostajan kaupanpurkuoikeus s. 133. Purkamisilmoituksen tarpeellisuus s. 133. Purkamisoikeuden rajoituksia s. 134.

IV. Kuljetusesteet 134

- A. Onko suoritus mahdoton? s. 134. Kaikkien kuljetusteiden tukkeutuminen s. 135. Tarkoin sovittu kuljetustapa s. 135.
- B. Mahdottomuuden seuraukset s. 136. — 1. Luontaisuurituksesta vapautuminen s. 136. a) Yleistä s. 136. b) Onko myyjällä oikeus täyt-

tää suoritus toisella kuin sovitulla paikkakunnalla? s. 136. c) Onko ostajalla oikeus vaatia suoritusta muulla kuin sovitulla paikkakunnalla? s. 137. d) Ohimenevä mahdottomuus s. 137. — 2. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 138. a) Erityisesineen kauppa s. 138. Jälkiperäinen mahdottomuus s. 138. Alkuperäinen mahdottomuus s. 139. Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuus s. 139. b) Lajiesinekauppa s. 139. Jälkiperäinen mahdottomuus s. 139. Alkuperäinen mahdottomuus s. 140. Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuus s. 140. — 3. Ostajan kaupanpurkuoikeus s. 140.

V. Lakot 141

- A. Onko suoritus mahdoton tai liikavaikea? s. 141. — 1. Ratkaisun vaikeus. Erilaisten lakkojen erilainen asema s. 141. — 2. Valmistusta ehkäisevät lakot s. 142. a) Tilauskauppa s. 142. b) Lajiesinekauppa, jossa myyjän on hankittava tavaraa muualta s. 143. — 3. Kuljetus-, lastaus- ja purkamislakot s. 143. Lakon täydellisyys s. 143. Nimenomaan sovittu kuljetustapa s. 144. Taloudellisten uhrausten merkitys s. 144.
- B. Seuraukset lakon aiheuttamasta mahdottomuudesta tai liikavaikkeudesta s. 145. — 1. Luontaisuuoritukselta vapautuminen s. 145. — 2. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 146. a) Erityisesineen kauppa s. 146. Jälkiperäinen mahdottomuus s. 146. Tuottamustavastuu s. 146. Poikkeuksellinen kasuaalivastuu s. 146. Apulaisen tuottamus s. 146. Obligatio perpetuatur s. 147. Alkuperäinen mahdottomuus s. 147. Reklamatiovelvollisuus s. 147. b) Lajiesinekauppa s. 147. Kuljetuslakot s. 147. Valmistuslakot s. 148. Jos lakko on myyjän palveluksessa olevien henkilöiden lakko s. 148. Alkuperäisen mahdottomuuden tapaukset s. 149. Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuus s. 149. — 3. Ostajan kaupanpurkuoikeus s. 149.

VI. Täysin henkilökohtaiset suoritusesteet (paitsi taloudellisia vaikeuksia) 149

- A. Tilauskaupat, joissa edellytetään myyjän henkilökohtaista työtä s. 150. — 1. Tekeekö myyjän kuolema, sairaus, työtaidon puute t.m.s. suorituksen mahdottomaksi tai liikavaikeaksi s. 150. Kuolema s. 150. Sairaus s. 150. Hengen tai sairastumisen vaara s. 150. Läheisen henkilön kuolema ja sairaus s. 151. Työtaidon puuttuminen s. 151. — 2. Mahdottomuuden tai liikavaikkeuden seuraukset s. 151. a) Luontaisuuoritukselta vapautuminen s. 151. Reklamatiovelvollisuus s. 151. b) Vahingonkorvausvelvollisuus s. 152. Kuolema s. 152. Sairaus s. 152. Hengen tai terveyden vaara s. 153. Läheisen henkilön kuolema ja sairaus s. 153. Työtaidon menettäminen s. 153. Obligatio perpetuatur s. 154. Alkuperäisen mahdottomuuden tapaukset s. 154. Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuus s. 154. c) Ostajan kaupanpurkuoikeus s. 154.
- B. Muut kuin A-kohdassa käsitellyt kaupat s. 155. — 1. Onko suoritus mahdoton? s. 155. — 2. Mahdottomuuden seuraukset s. 156. a) Luontaisuuoritukselta vapautuminen s. 156. b) Vahingonkorvausvelvollisuus s. 156. Erityisesineen kauppa s. 156. Lajiesineiden kauppa s. 156. c) Ostajan kaupanpurkuoikeus s. 156.

VII. Myyjän taloudelliset vaikeudet	156
A. Syyt taloudellisten vaikeuksien omana ryhmänä käsittelemiseen s. 156.	
B. Henkilökohtaisesta syystä johtunut myyjän varattomuus s. 157. —	
1. Onko suoritus mahdoton? s. 157. — 2. Onko suoritus liikavaikea?	
s. 158. a) Mihin laki viittää s. 158. b) Myyjän luontaisuuritusvel-	
vollisuus s. 159. c) Vahingonkorvausvelvollisuus s. 159. d) Ostajan	
oikeus kaupan purkamiseen s. 160. — 3. Tarkastelun tulos s. 160.	
C. Hintojen tai kustannusten yleinen nousu s. 161. — 1. Syy näiden	
tapausten erikseen käsittelemiseen s. 161. — 2. Onko suoritus mahdo-	
ton tai liikavaikea? s. 161.	
D. Rahan arvon aleneminen s. 164. Voidaanko suoritusta tällöin pitää	
liikavaikeana? s. 164.	
VIII. Myyjän tietämättömyys suoritusvelvollisuudesta	166
A. Onko suoritus mahdoton? s. 166.	
B. Mahdottomuuden seuraukset s. 167. — 1. Myyjän luontaisuuritus-	
velvollisuus s. 167. — 2. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 168. a) Eri-	
tyisesineen kauppa s. 168. Tuottamusvastuu s. 168. Poikkeuksellinen	
kasuaalivastuu s. 168. Apulaisen tuottamus s. 168. Obligatio per-	
petuatur s. 169. Reklamatiovelvollisuus s. 169. b) Lajiesinekauppa	
s. 169. — 3. Ostajan kaupanpurkuoikeus s. 169.	

II Luku.

Velaksianto.

Johdantoa	171
I. Valtiovallan toimenpiteet	172
A. Valuutan vienti- ja tuontikiellot s. 172. — 1. Onko suoritus mahdo-	
ton? s. 172. Valuutansäännöstely s. 172. — 2. Mahdottomuuden seu-	
raukset s. 173. Kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen merkitys	
s. 173. a) Luontaisuuritusvelvollisuus s. 173. b) Vahingonkorvaus-	
velvollisuus s. 173. Viivästyskorko ja sen suuruus s. 174. Onko velal-	
linen vahingonkorvausvelvollinen yli viivästyskoron? s. 174. Riip-	
puuko viivästyskoron maksamisvelvollisuus velallisen syyllisyydestä?	
s. 175. Valuutan vienti- tai tuontikiellon merkitys s. 176. Entä onko	
velvollisuus suorittaa viivästyskorkoa suurempi vahingonkorvaus ve-	
lallisen syyllisyydestä riippuva? s. 177. Mainitunlaisten kieltojen mer-	
kitys näissä tapauksissa s. 178. Obligatio perpetuatur-ajatus s. 178.	
Vaikuttaako vahingonkorvausvelvollisuuteen se, että kiello on ollut	
voimassa jo sopimuksen syntyessä? s. 178. Reklamatio- ja ilmoitus-	
velvollisuus s. 179. c) Sopimuksen purkamisoikeus s. 179. Velkojan	
purkamisoikeus varsinaisen velaksiannon kysymyksessä ollessa s. 179	
ja velkasuhteen johtuessa kaupasta s. 179. Purkamisoikeus, kun kiello	
on ollut voimassa jo sopimusta tehtäessä s. 180.	

- B. Velallisen konkurssi s. 180. — 1. Onko suoritus mahdoton? s. 180. — 2. Mahdottomuuden seuraukset s. 181. a) Vapautuuko velallinen suoritusvelvollisuudesta? s. 181. b) Vahingonkorvausvelvollisuus s. 181. c) Velkojan purkamisoikeus s. 182. Purkamisoikeus varsinaisen velaksiannon ollessa kysymyksessä s. 182. Purkamisoikeus velkasuhteen johtuessa kaupasta s. 182. Myyjän pysäyttämisoikeus KS 49 §:n mukaan s. 182. Vaikuttaako asiaan se, että konkurssi oli olemassa jo velkasuhteen syntyessä? s. 183.
- C. Velallisen vangitseminen s. 184. Onko suoritus mahdoton tai liian vaikea? s. 184.
- D. Sota, saarto ja kapina s. 184. Ne eivät sinänsä tee suoritusta mahdottomaksi, ellei muuta tule lisäksi s. 184. — 1. Sotapalvelukseen joutuminen s. 184. a) Onko suoritus mahdoton tai liikavaikaa s. 184. Moratoriolainsäädäntö s. 185. b) Seuraukset moratorioasetuksen mukaan s. 185. Maksuajan lykkäys s. 185. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 185. Velkojan purkamisoikeus s. 186. — 2. Ulkomaisten liikenneyhteyksien katkeaminen s. 186. a) Onko suoritus mahdoton? s. 186. b) Mahdottomuuden seuraukset s. 186. Suoritusvelvollisuuden lykkäytyminen s. 186. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 187. Kasuaalisesta vastuusta vapautuminen s. 187. Obligatio perpetuatur s. 187. Vaikuttaako korvausvelvollisuuteen se, että mahdottomuus oli olemassa jo sopimusta tehtäessä? s. 187. Velkojan purkamisoikeus s. 187. Ero varsinaisen velaksiannon ja kaupasta syntyneen velan kysymyksessä ollessa s. 187. Entä jos mahdottomuus oli olemassa jo sopimuksen syntyessä s. 188.
- II. Liikenne-esteet 188
- A. Milloin liikenne-esteillä on merkitystä? s. 188. Kun velka on maksettava velkojan luona s. 188.
- B. Yleisen posti-, puhelin- tai lennätinliikenteen häiriytyminen s. 188. — 1. Postin tuhoutuminen tai katoaminen s. 188. a) Onko suoritus mahdoton? s. 189. b) Mahdottomuuden seuraukset s. 189. Vapautuuko velallinen suoritusvelvollisuudesta? s. 189. Velallisen vahingonkorvausvelvollisuus s. 189. Kasuaalinen vastuu ja siitä vapautuminen s. 189. Velkojan purkamisoikeus s. 190. Ero varsinaisen velaksiannon ja kaupasta syntyneen velan välillä s. 190. — 2. Liikenteen ohimenevä katkeaminen luonnonesteiden vuoksi s. 190. a) Onko suoritus mahdoton s. 190. b) Seuraukset tällaisesta suorituksen viivästymisestä s. 191. Vapautuuko velallinen suoritusvelvollisuudestaan? s. 191. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 191. Velkojan purkamisoikeus s. 191. — 3. Liikenteen ohimenevä katkeaminen liikennevirkamieslakon vuoksi s. 191.
- C. Onko liikenne-esteillä merkitystä, jos velka on maksettava velallisen luona? s. 192.
- III. Velanmaksuun varattujen varojen tuhoutuminen tai katoaminen 192
- IV. Täysin henkilökohtaiset suoritusesteet 193

A. Velallisen kuolema, sairaus sekä hengen tai terveyden vaara s. 193. Onko suoritus mahdoton? s. 193.	
B. Mahdottomuuden seuraukset s. 193.	
V. Velallisen taloudelliset vaikeudet	194
A. Kaikkien taloudellisten vaikeuksien yhdessä käsitteleminen s. 194.	
B. Velallisen köyhyys ja velaksiannetun lajitavaran hinnannousu s. 194.	
C. Kurssinnousu ulkomaanrahanmääräisissä veloissa s. 195.	
D. Suomen rahan arvon nousu s. 195.	
E. Rahayksikön muuttuminen s. 196.	
VI. Velallisen tietämättömyys velasta	196

III Luku.

Laina.

Johdantoa	198
I. Lainaesineen tuhoutuminen tai katoaminen	199
A. Onko suoritus mahdoton? s. 199.	
B. Mahdottomuuden seuraukset s. 199. — 1. Luontaissuorituksesta vapautuminen s. 199. — 2. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 199. Tuottamusvastuu pääsääntönä s. 199. Kasuaalisen vastuun poikkeustapauksia s. 201. — 3. Sopimuksen purkamisoikeus s. 201.	
II. Kolmannen henkilön oikeus lainaesineeseen	202
A. Onko suoritus mahdoton, kun kolmas on tullut omistajaksi lainaksi-antamisen jälkeen? s. 202.	
B. Onko suoritus mahdoton, kun kolmas on omistanut esineen jo lainaksiannon tapahtuessa? s. 202.	
III. Valtiovallan toimenpiteet	203
A. Lainaesineen ulosmittaus s. 203.	
B. Konkurssi s. 204.	
C. Vienti- ja tuontikiellot sekä valtiolle takavarikoiminen s. 204. — 1. Onko suoritus mahdoton? s. 204. — 2. Mahdottomuuden seuraukset s. 204.	
D. Lainaksisaajan vangitseminen ja sotapalvelukseen kutsuminen s. 205.	
IV. Kuljetusesteet	205
Milloin ne tekevät suorituksen mahdottomaksi? s. 205. Mahdottomuuden seuraukset s. 205.	
V. Täysin henkilökohtaiset suoritusesteet	205
Milloin ne tekevät suorituksen mahdottomaksi? s. 205. Mahdottomuuden seuraukset s. 206.	

VI. Tietämättömyys lainaesineen palauttamisvelvollisuudesta	206
Onko suoritus mahdoton s. 206. Mahdottomuuden seuraukset s. 206.	

IV Luku.

Talletus.

I. Käsiteltävien tapausten rajoittaminen	207
II. Eräitä talletussopimuksen piirteitä	207
III. Talletetun esineen tuhoutuminen tai katoaminen	208
A. Onko suoritus mahdoton? s. 208. Erityisesineen talletus s. 208. Lajiesineiden talletus s. 208. Varastotalletus s. 208.	
B. Mahdottomuuden seuraukset s. 209. — 1. Luontaisuurituksesta vapautuminen s. 209. — 2. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 209. a) Erityisesineen talletus s. 209. aa) Erityisesineen tavallinen talletus s. 209. Tuottamuvastuu ja kasuaalinen vastuu tietoisopin mukaan s. 210. Oikeuskäytäntö s. 210. Tekijän mielipide s. 212. Onko tuottamus presumoitavissa? s. 212. bb) Erityisesineen varastotalletus s. 212. Vastuu on silloin yleensä kasuaalinen s. 212. Siitä vapauttaa talteenottajan m.m. ylivoimainen tapahtuma s. 212. Mitä ylivoimaisella tapahtumalla tässä tarkoitetaan? s. 213. Ylivoimaisen tapahtuman käsitteen selvittelyä meidän oikeutemme mukaan s. 213. Tapahtuman ulkopuolelta tuleminen s. 213. Tapahtuman arvaamattomuus s. 214. Tapahtuman yleisluontoisuus s. 214. Johtopäätöksiä edellisestä s. 215. Ylivoimaisen tapahtuman käsite meidän oikeudessamme s. 215. Onko talletetun esineen tuhoutuminen tai katoaminen ylivoimainen tapahtuma? s. 215. Erilaisten tuhoutumistapausten tarkastelua s. 215. Katoamistapausten tarkastelua s. 216. b) Lajiesineiden talletus s. 217. aa) Lajiesineiden tavallinen talletus s. 217. bb) Lajiesineiden varastotalletus s. 217. c) Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuus s. 218. — 3. Talteenpanijan oikeus purkaa sopimus s. 218.	

V Luku.

Kuljetussopimukset.

I. Kysymyksen jaoittelu	219
II. Rahdinottajan suorituksen mahdottomuus	219
A. Rahdin tuhoutuminen tai katoaminen. Matkustajan kuolema s. 219. — 1. Onko suoritus mahdoton? s. 219. — 2. Mahdottomuuden seuraukset s. 220. a) Kuljetusvelvollisuudesta vapautuminen s. 220. b) Vahingonkorvausvelvollisuus s. 220. aa) Vesikuljetus s. 220. Vastuu tava-	

rasta s. 220. Vastuu matkustajasta s. 222. bb) Rautatiekuljetus s. 222. Vastuu tavarasta valtionrautateilla s. 222. Kasuaalisen vastuun pääsääntö s. 222. Vastuun rajoitukset s. 222. Vastuu vakuutetusta tavarasta s. 224. Millaisia tapahtumia on pidettävä ylivoimaisina? s. 224. Vastuu »varastoon pannusta» tavarasta s. 226. Vastuu tavarasta yksityisillä rautateilla s. 226. Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuus s. 226. Vastuu matkustajasta ja tämän käsimatkatavarasta s. 226. Reklamatiovelvollisuus s. 228. cc) Moottoriajoneuvokuljetus s. 228. Vastuu tavarasta s. 228. Pääsääntö ja sen perustelut s. 228. Kasuaalisen vastuun poikkeustapaukset s. 229. Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuus s. 231. Vastuu matkustajasta, tämän yllä olevista vaatteista ja käsimatkatavarasta s. 231. Omistajan vastuu s. 231. Kuljettajan vastuu s. 232. Reklamatiovelvollisuus s. 232. dd) Muu maitsekuljetus s. 232. Vastuu tavarasta s. 232. Pääsääntö s. 232. Poikkeuksellinen kasuaalivastuu s. 233. Vastuu matkustajasta s. 233. Reklamatiovelvollisuus s. 234. ee) Ilmakuljetus s. 234. Vastuu tavarasta s. 234. Pääsääntö s. 234. Poikkeuksia s. 234. Vastuu matkustajan yllä olevista vaatteista ja käsimatkatavarasta s. 235. Vastuu matkustajasta s. 235. Säännösten pakottavuus s. 236. Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuus s. 236. ff) Postinkuljetus s. 236. c) Rahdinantajan oikeus sopimuksen purkamiseen s. 237.

B. Luonnonesteistä johtuva kuljetuksen viivästyminen s. 238. — 1. Suorituksen ohimenevä mahdottomuus s. 238. — 2. Mahdottomuuden seuraukset s. 238. a) Luontaisuuoritusvelvollisuus s. 238. b) Vahingonkorvausvelvollisuus s. 238. Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuus s. 240. c) Rahdinantajan oikeus sopimuksen purkamiseen s. 240. Velvollisuus maksaa osarahtia s. 241. Reklamatiovelvollisuus s. 241.

C. Rahdinottajan konkurssi s. 241. — 1. Onko suoritus mahdoton? s. 241. — 2. Seuraukset suorituksen mahdottomuudesta s. 242. Luontaisuuoritusvelvollisuus s. 242. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 242. Rahdinantajan oikeus purkaa sopimus s. 242.

D. Muut tapaukset, joissa rahdinottajan suoritus on mahdoton s. 243. — 1. Milloin rahdinkuljetus on mahdoton? s. 243. Valtiovallan toimenpiteet s. 243. Sota, saarto ja kapina s. 243. Lakot s. 244. Rahdinottajan taloudelliset vaikeudet s. 244. — 2. Mahdottomuuden seuraukset s. 244. a) Kuljetusvelvollisuudesta vapautuminen s. 244. b) Vahingonkorvausvelvollisuus s. 245. Merilain säännökset s. 245. Ilmakuljetukset s. 246. Maakuljetukset s. 246. Postinkuljetus s. 247. Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuus s. 248. c) Rahdinantajan oikeus sopimuksen purkamiseen s. 248.

III. Rahdinantajan suorituksen mahdottomuus 249

A. Rahdinantajan rahdinluovuttamissuoritus s. 249.

B. Milloin tämä rahdinantajan suoritus on mahdoton? s. 249.

C. Mahdottomuuden seuraukset s. 250.

VI L u k u.

Työurakka.

I. Työurakkasopimuksesta ja sen lajeista	251
II. Tehtävän rajoituksia	253
III. Suoritettavan työntuloksen tuhoutuminen tai katoaminen	253
A. Onko suoritus mahdoton? s. 253.	
B. Mahdottomuuden seuraukset s. 253. — 1. Luontais-suorituksesta vapautuminen s. 253. — 2. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 254. a) Eri-tyisesineen valmistaminen s. 254. b) Lajiesineiden valmistaminen s. 256. c) Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuus s. 257. — 3. Urakanantajan oikeus sopimuksen purkamiseen s. 257.	
IV. Urakoitsijan konkurssi	258
Onko suoritus mahdoton? s. 258. Mahdottomuuden seuraukset s. 258.	
V. Valtiovallan toimenpiteet	258
A. Tekevätkö ne suorituksen mahdottomaksi? s. 258.	
B. Mahdottomuuden seuraukset s. 259. — 1. Luontais-suorituksesta vapautuminen s. 259. — 2. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 259. — 3. Urakanantajan oikeus sopimuksen purkamiseen s. 260.	
VI. Lakot	260
A. Onko suoritus mahdoton tai liikavaikkea? s. 260. — 1. Valmistuslakot s. 261. — 2. Kuljetuslakot s. 261. a) Tavarankuljetukset estävä lakko s. 261. b) Työläisten työmatkat estävä lakko s. 262.	
B. Mahdottomuuden ja liikavaikkeuden seuraukset s. 262. — 1. Luontais-suorituksesta vapautuminen s. 262. — 2. Vahingonkorvausvelvollisuus s. 262. — 3. Urakanantajan oikeus purkaa sopimus s. 263.	
VII. Täysin henkilökohtaiset suoritusesteet sekä yleinen hintain tai kustannusten nouseminen	263

VII L u k u.

Työsopimus.

I. Tehtävän rajoituksia	265
II. Esineen tuhoutuminen, katoaminen tai vahingoittuminen	266
A. Onko suoritus mahdoton tai liikavaikkea? s. 266.	
B. Mahdottomuuden tai liikavaikkeuden seuraukset s. 266. — 1. Työntekovelvollisuudesta vapautuminen s. 266. — 2. Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus s. 267. — 3. Työnantajan oikeus purkaa sopimus ja hänen velvollisuutensa maksaa palkkaa s. 269.	

III. Valtiovallan toimenpiteet	270
A. Valtiovallan kiellot s. 270. — 1. Onko työsuoritus mahdoton? s. 270. — 2. Mahdottomuuden seuraukset s. 271. a) Työntekovelvollisuudesta vapautuminen s. 271. b) Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus s. 271. c) Työnantajan oikeus purkaa sopimus ja velvollisuus maksaa työpalkkaa s. 271.	
B. Eräät muut valtiovallan toimenpiteet, kuten työntekijän joutuminen sotapalvelukseen, oikeuteen haastetuksi, vangituksi tai konkurssiin s. 272. — 1. Onko suoritus mahdoton? s. 272. — 2. Mahdottomuuden seuraukset s. 272. a) Vapautuminen työntekovelvollisuudesta s. 272. b) Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus s. 272. c) Työnantajan oikeus sopimuksen purkamiseen ja velvollisuus palkan maksamiseen s. 273.	
IV. Lakot	274
A. Mitä lakolla tässä tarkoitetaan? s. 274.	
B. Onko työnteko mahdotonta tai liikavaikeaa? s. 275.	
C. Mahdottomuuden ja liikavaikeuden seuraukset s. 275. — 1. Vapautuminen työntekovelvollisuudesta s. 275. — 2. Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus s. 276. — 3. Työnantajan oikeus purkaa sopimus ja velvollisuus maksaa palkkaa s. 276.	
V. Täysin henkilökohtaiset työnteon esteet	278
A. Millaiset esteet voivat tulla kysymykseen? s. 278.	
B. Työntekijän kuolema ja hengenvaara s. 278. — 1. Onko työnteko mahdotonta tai liikavaikeaa? s. 278. — 2. Mahdottomuuden ja liikavaikeuden seuraukset s. 279. a) Työntekovelvollisuudesta vapautuminen s. 279. b) Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus s. 279. c) Työnantajan oikeus purkaa sopimus ja velvollisuus maksaa palkkaa s. 280.	
C. Työntekijän sairaus ja terveydenvaara s. 280. — 1. Onko työnteko mahdotonta tai liikavaikeaa? s. 280. — 2. Mahdottomuuden ja liikavaikeuden seuraukset s. 281. a) Työntekovelvollisuudesta vapautuminen s. 281. b) Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus s. 281. c) Työnantajan oikeus sopimuksen purkamiseen ja velvollisuus palkan maksamiseen s. 282.	
D. Työntekijän taidonpuute s. 283. — 1. Työsuorituksen mahdottomuus s. 283. — 2. Mahdottomuuden seuraukset s. 283. a) Työntekovelvollisuudesta vapautuminen s. 283. b) Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus s. 283. c) Työnantajan oikeus purkaa sopimus ja velvollisuus maksaa työpalkkaa s. 284.	
E. Työntekijälle läheisen henkilön kuolema ja sairaus s. 285. — 1. Onko työnteko mahdotonta tai liikavaikeaa? s. 285. — 2. Liikavaikeuden seuraukset s. 285. a) Työntekovelvollisuudesta vapautuminen s. 285. b) Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus s. 286. c) Työnantajan oikeus purkaa työsopimus ja velvollisuus maksaa työpalkkaa s. 286.	

III O S A.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ EDELLISEN OSAN TUTKIMUKSEN TULOKSISTA.

Johdanto.

287

I L u k u.

Milloin on kysymyksessä suorituksen mahdottomuus tai ylivoimainen tapahtuma?

- I. Mahdottomuuden ja ylivoimaisen tapahtuman käsitteet sekä niiden ero 289
- A. Mahdottomuuden käsite s. 289.
- B. Ylivoimaisen tapahtuman käsite s. 290.
- C. Mahdottomuuden ja ylivoimaisen tapahtuman käsitteiden ero s. 290.
- II. Onko mahdottomuuden vai ylivoimaisen tapahtuman käsite paremmin oikeutemme mukainen? 293
- III. Tähän tutkimukseen perustuvat säännöt siitä, milloin suoritusta on pidettävä mahdottomana ja milloin tapahtumaa ylivoimaisena 296
- A. Milloin suoritus on mahdoton? s. 296. Esineen tuhoutuminen tai katoaminen s. 296. Ulosmittaus s. 297. Konkurssi s. 297. Vienti-, tuonti- ja myyntikiellot s. 297. Vangitseminen s. 297. Sotapalvelukseen joutuminen s. 297. Kuljetusvälineiden takavarikoiminen s. 298. Alueluovutus s. 298. Työvoimapula s. 298. Sotasaalis s. 298. Miinavaara s. 298. Kuljetusesteet s. 298. Lakot s. 298. Kuolema s. 298. Sairaus s. 299. Taidonpuute s. 299. Taloudelliset vaikeudet s. 299. Tietämättömyys s. 299.
- B. Millaiset tapahtumat ovat ylivoimaisia? s. 299. Ennakkohuomautuksia s. 299. VarranttiA:n 8 § s. 300. VRLiikS:n 87 §, YksRautA:n 17 § ja RtVastuuL:n 1 § s. 300. VKL:n 7 § s. 300. Yleisen säännön epäluotettavuus s. 300. Ylivoimaisen tapahtuman käsitteen käyttäminen s. 301.

II L u k u.

Milloin on kysymyksessä suorituksen liikavaikeus?

- I. Liikavaikeuden käsite 302
- II. Tähän tutkimukseen perustuvat säännöt siitä, millaisissa tapauksissa suoritusta on pidettävä liikavaikeana 303
- Esineen tuhoutuminen tai vahingoittuminen s. 303. Sodan y.m.s. vaara s. 303. Sotapalvelus s. 303. Lakko s. 303. Sairaus s. 303. Hengen tai terveyden vaara s. 303. Läheisen henkilön kuolema tai sairaus s. 303. Taloudelliset vaikeudet s. 303. Tietämättömyys s. 303.

III Luku.

Mitä seurauksia on suorituksen mahdottomuudesta ja sen liikavaikeudesta?

I. Tämän luvun tarkoitus	305
II. Vaikutus suoritusvelvollisen luontais suoritusvelvollisuuteen	305
A. Mitä mahdottomuus vaikuttaa luontais suoritusvelvollisuuteen? s. 305.	
B. Mitä liikavaikeus vaikuttaa luontais suoritusvelvollisuuteen? s. 306.	
C. Reklamatiovelvollisuus s. 306.	
III. Vaikutus suoritusvelvollisen vahingonkorvausvelvollisuuteen	306
A. Mitä mahdottomuus tai liikavaikeus vaikuttaa vahingonkorvausvelvollisuuteen? s. 306.	
B. Jälkiperäisen mahdottomuuden ja liikavaikeuden vaikutus s. 307. —	
1. Tuottamusvastuu s. 307. a) Pääsääntö s. 307. b) Poikkeuksia s. 307.	
c) Tuottamuksen todistaminen s. 308. aa) Pääsääntö s. 308. bb) Poikkeuksia s. 308. —	
2. Vastuu tapaturmasta s. 309. a) Pääsääntö s. 309. b) Poikkeuksia s. 309.	
aa) Suorituksen viivästymisen jälkeen syntynyt mahdottomuus ja liikavaikeus s. 309. bb) Apulaisen tuottamus s. 309.	
cc) Ulosmittauksen ja konkurssin aikaansaama mahdottomuus s. 309. dd) Toisen esineen sopimuksenvastainen käyttäminen s. 310.	
ee) Lajiesineiden myyjän ja rahavelallisen vastuu s. 310. ff) Talletusmakasiininpitäjän vastuu s. 311.	
gg) Rahdinottajan vastuu ilmakuljetuksessa s. 311. hh) Moottoriajoneuvon omistajan vastuu s. 311. ii) Rautatienhaltijan vastuu s. 311..	
jj) Postilaitoksen vastuu s. 312. kk) Mahdollisia muita poikkeustapauksia s. 312.	
C. Alkuperäisen mahdottomuuden ja liikavaikeuden vaikutus s. 312. —	
1. Tuottamusvastuu s. 312. — 2. Vastuu tapaturmasta s. 313.. a) Pääsääntö s. 313. b) Poikkeuksia s. 313. —	
3. Sopimuskumppanin tietoisuuden merkitys s. 314. a) Jos sopimuskumppani tiesi esteen s. 314. b) Jos sopimuskumppani ei tiennyt esteestä vaikka olisi pitänyt tietää s. 314. c) Poikkeuksia s. 314.	
D. Velkojan reklamatiovelvollisuus ja velallisen ilmoittamisvelvollisuus s. 314. —	
1. Velkojan reklamatiovelvollisuus s. 314. — 2. Velallisen ilmoittamisvelvollisuus s. 315.	
IV. Vaikutus sopimuskumppanin sopimuksenpurkamisoikeuteen	315
A. Mitä mahdottomuus tai liikavaikeus vaikuttaa purkamisoikeuteen? s. 315.	
B. Jälkiperäisen mahdottomuuden ja liikavaikeuden vaikutus s. 315. —	
1. Pääsääntö s. 315. — 2. Poikkeuksia s. 316. a) Yleisluontoinen poikkeus: viivästykseen vähäisyys s. 316. b) Eri sopimustyyppisiin liittyviä poikkeuksia s. 316. aa) Kauppa s. 316. bb) Kuljetussopimus s. 316. cc) Työurakka s. 317. dd) Velaksianto s. 317. ee) Laina s. 317. ff) Työsopimus s. 317. gg) Muita mahdollisia tapauksia s. 318.	

- C. Alkuperäisen mahdottomuuden ja liikavaikeuden vaikutus s. 318. —
 1. Pääsääntö s. 318. — 2. Poikkeuksia s. 318.
 D. Reklamatiovelvollisuus s. 318.
- V. Eräitä toteamuksia tutkimuksen tuloksista 319
 A. Ovatko tulokset negatiivisia vai positiivisia? s. 319.
 B. Kysymys mahdottomuustapausten luokitteluista s. 320.

IV Luku.

Mahdottomuustapausten luokittelut tämän tutkimuksen valossa.

- I. Alkuperäinen ja jälkiperäinen mahdottomuus 321
 Jaon käyttökelpoisuus s. 322.
- II. Absoluuttinen ja relatiivinen mahdottomuus 322
 Jaon tarpeettomuus s. 322.
- III. Objektiivinen ja subjektiivinen mahdottomuus 322
 Jaon haitallisuus s. 323.
- IV. Lopullinen ja ohimenevä mahdottomuus 324
 Jaon tarkoituksenmukaisuus s. 324.
- V. Täydellinen ja osittainen mahdottomuus 324
 Jaon käyttökelpoisuus s. 325.

V Luku.

Mahdottomuuden asema velallisuuden suoritushäiriöiden järjestelmässä.

- I. Eri suoritushäiriöjärjestelmien arvostelua 326
 A. Järjestelmät, joissa mahdottomuus ja viivästys ovat rinnastetut s. 326.
 B. Järjestelmät, joissa laajan viivästyskäsitteen alaryhminä ovat suppea viivästyskäsite ja mahdottomuus s. 327.
 C. Järjestelmä, jossa viivästys on mahdottomuuden alalaji s. 327.
 D. Järjestelmät, joissa mahdottomuus on vain vapauttamisperuste s. 327.
- II. Ehdotus suoritushäiriöiden järjestelmäksi 328
 A. Tekijän ehdotus s. 328.
 B. Oisiko suorituksen mahdottomuuden käsittely siirrettävä varallisuus-oikeuden yleisestä sen erityiseen osaan? s. 329.
- Hakemisto 330

KIRJALLISUUSLUETTELO

- Aaltonen, Aimo O.*: Tavarán virheistä. Hankintaa koskeva kauppaoikeudellinen tutkimus I. Helsinki 1955.
- Alanen, Aatos*: Yleinen oikeustiede. Turku 1948.
- Almén, Tore*: Om köp och byte av lös egendom. I—II. Kommentar till lagen den 20 juni 1905. Tredje delvis omarbetade upplagan ombesörjd av Rudolf Eklund. Stockholm 1934.
- Andersen, Kristen*: Norsk kjøpsrett i hovedtrekk. Oslo 1945.
- » — Selgerens erstatningsansvar når leveringen uteblir eller forsinkes. SvJT 1944 s. 623 ss.
- Andersson, Edward*: Ansvar för medhjälpare inom kontraktsförhållanden. JFT 1955 s. 387 ss.
- Anson, William R.*: Principles of the english law of contract and of agency in its relation to contract. 19 edition by J. L. Brierly. Oxford 1945.
- Augdahl, Per*: Den norske obligasjonsretts almindelige del. Oslo 1953.
- Bagge, Algot*: När är, vid underlåtenhet eller dröjsmål med godsets avlämnande, säljaren fritagen från ersättningsskyldighet enligt engelsk, amerikansk och svensk rätt? SvJT 1944 s. 853 ss.
- Baudry-Lacantinerie, G.*: Précis de droit civil. Tome deuxième. 10 éd. Paris 1909.
- Becker, H.*: Obligationenrecht. I Allgemeine Bestimmungen. — Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, begründet von M. Gmür, herausgegeben von H. Becker. Band VI: 1. Bern 1941.
- Beckman, Rudolf*: Ilmailulainsäädäntö. LM 1948 s. 548 ss.
- » — Lagen om befordran med luftfartyg. JFT 1937 s. 545 ss.
- » — Suomen merioikeus. Luentoja. Turku 1940.
- Bentzon, Viggo*: Begrebet vis maior i romersk og nordisk ret. Kjøbenhavn 1890.
- Björöling, C. G.*: Har gängse tolkning av 24 § köplagen visats vara oriktig? SvJT 1923 s. 281 ss.
- » — — *Malmström, Åke*: Civilrätt. Lärobok för nybörjare. 13 uppl. Malmö 1953.
- Brunou, Harald*: Kan det anses vara en i vår rätt numera gällande regel, att vid köp av lös egendom faran övergår å köparen vid godsets avlämnande? JFT 1938 s. 365 ss.
- Calonius, Matthias*: Siviilioikeuden luennot. Vammala 1946.
- Carlson, B. C.*: Naturafullgörelse vid leverans och försträckning. Festskrift för O. Hj. Granfelt. Helsingfors 1934 s. 185 ss.
- Carlson, G.*: Olyckshändelse och omöjlighet i 24 § köplagen. SvJT 1922 s. 361 ss.
- Caselius, Ilmari*: Rakennusurakka. Vammala 1943.
- » — Sopimukseen perustuvat irrottamisoikeudet. Varallisuus oikeudellinen tutkimus Suomen voimassaolevan oikeuden mukaan. Helsinki 1934.

- Caselius, Ilmari*: Työsopimuslain 20 §. DL 1947 s. 261 ss.
- Cederberg, Lauri*: Om gäldenärs skadeståndsskyldighet vid försummad penningbetalning, med särskild hänsyn till valutaförsämring. Förhandlingarna å det trettonde nordiska juristmötet i Helsingfors den 18, 19 och 20 augusti 1925. Bilaga N:o 1. Helsingfors 1926.
- » — *Palmgren, Gunnar*: Om påföljderna av säljares mora. Arvostelu. JFT 1937 s. 189 ss.
- » — Om revision enligt finsk aktiebolagsrätt. Tammerfors 1941.
- Chydenius, Jakob Wilhelm*: Bidrag till läran om leveransafallet enligt finsk rätt. Helsingfors 1891.
- » — Lärobok i finsk kontraktsrätt II. 1 uppl. Helsingfors 1918.
- » — Lärobok i finsk kontraktsrätt I. 3 uppl. Helsingfors 1923. — II. 2 uppl. Helsingfors 1925.
- » — Skadeståndsläran från politirättslig synpunkt. JFT 1903 s. 431 ss.
- Colin, Ambroise et Capitant, H.*: Cours élémentaire de droit civil francais. Tome deuxième. 5 éd. Paris 1928.
- Corbin, Arthur Linton*: Corbin on contracts. A Comprehensive Treatise on the Rules of contract Law. Volume 6. St. Paul, Minn. 1951.
- David, René*: Frustration of contract in French law. The Journal of comparative Legislation and International Law 1946 s. 11 ss.
- Dernburg, Heinrich*: Das bürgerliche Recht des Deutschen Reichs und Preussens. II Band: Die Schuldverhältnisse nach dem Rechte des Deutschen Reichs und Preussens. 4 Aufl. bearbeitet von *Arthur Engelmann*. I Abteilung: Allgemeine Lehren. Halle 1909.
- Ehdotus työsopimuslaiksi ja työsääntölaiksi ynnä perustelut. Lainvalmistelukunnan julkaisuja N:o 1 — 1921. Helsinki 1921.
- Ehdotus velkakirjalaiksi ym. Komiteamietintö N:o 1 — 1936. Helsinki 1936.
- Ehrenzweig, Armin*: System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. II Band, 1 Hälfte: Das Recht der Schuldverhältnisse. 2 Aufl. Wien 1928.
- Eklund, Rudolf & Hagbergh, Erik*: Om force-majeure-klausuler i köpeavtal och befraktningsavtal. Stockholm 1940.
- Ekström, F. W.*: Privaträttens allmänna läror. Utgiven av Einar Cavonius. Helsingfors 1921—1925.
- Ellilä, Tauno*: Sivullisen oikeussuojan takeista ulosotossa erityisesti silmälläpitäen ulosmittausmenettelyä. (Prosessioikeudellinen tutkimus.) Vammala 1947.
- Enneccerus, Ludwig*: Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts. II Band: Recht der Schuldverhältnisse. 13 Bearbeitung von *Heinrich Lehmann*. Tübingen 1950.
- Erma, Reino*: Työurakka Suomen velvoiteoikeuden mukaisena sopimustyyppinä. Vammala 1955.
- Esser, Josef*: Lehrbuch des Schuldrechts. Karlsruhe 1949.
- Evaldsen, A. C.*: Skyldnerens Mora, behandlet efter Sagens Natur og dansk Ret. Kjøbenhavn 1870.
- Exner, Adolf*: Der Begriff der höheren Gewalt (vis major) im römischen und heutigen Verkehrsrecht. Zeitschrift für das Privat- und öffentliche Recht der Gegenwart 10 s. 495 ss. Wien 1883.
- Gaarder, Karsten*: Forelesninger over kjøp. Oslo 1944.

- Godenhielm, Berndt*: Om säljarens bundenhet under ändrade förhållanden. Helsingfors 1954. (Godenhielm.)
- » — Piirteitä myyjän pysäyttämisoikeudesta. Toivo Mikael Kivimäki 1886. 5.6. 1956. Juhlajulkaisu s. 85 ss. Vammala 1956.
- Grotenfelt, J.*: Kommentar till konkursstadgan. Helsingfors 1918.
- » — Om ansvarighet för skada i följd af järnvägsdrift. JFT 1904 s. 32 ss.
- Grundtvig, L. A.*: Om Reklamation i Formueretsforhold med saerligt Hensyn til Køb og Salg. København 1903.
- Grönvall, F.*: Vekseli- ja shekkilait selityksineen. Toinen lisätty painos. Toimittanut A. R. Heikonen. Helsinki 1951.
- Hagerup, Francis*: Om kjøb og salg. Forelaesninger, holdt ved Kristiania Universitet. 2 udg. Kristiania 1884.
- Hakulinen, Y. J.*: Gadolin, A. W.: Suomen holhousoikeuden pääpiirteet. Arvostelu. LM 1937 s. 206 ss.
- » — Kauppalakireformi. DL 1946 s. 154 ss.
- » — Obligationenrecht. — Die Zivilgesetze der Gegenwart, Band X: Das Zivilrecht der nordischen Länder I. Abt.: Finnland und Schweden. Lieferung 2 a. Berlin 1936.
- » — Perusteettoman edun palautus. (Siviilioikeudellinen tutkimus). Helsinki 1931.
- » — Ratsastusseuran vastuu tapaturmasta, joka on kohdannut sen käytettäväksi ja kasvatettavaksi annettua hevosta. Oikeustapauksen kommentaari. DL 1933, oik.tap.os. s. 1 ss.
- » — Velkakirjalaki siihen liittyvine lakeineen. Porvoo 1947.
- » — Wrede, R. A.: Velvoiteoikeuden yleinen osa luentojen mukaan. Toimittanut Lars Wasastjerna. Suomentanut Onni Heinonkoski. Arvostelu. LM 1943 s. 532 ss.
- Halila, Jouko*: Todistustaakan jaosta silmällä pitäen erityisesti varallisuus oikeudellisia oikeussuhteita. Porvoo 1955.
- Hammar skjöld, K. H. L.*: Om fraktaftet och dess viktigaste rättsföljder. Uppsala 1886.
- Hannikainen, Antti*: Pidätysoikeuden rakenteesta silmälläpitäen Suomen voimassa olevaa oikeutta. Vammala 1948.
- Hasle, Henning og Nebelong, Bent*: Løsprekøb. Kommentar til Lov om Køb af 6. April 1906. København 1949.
- Hasselrot, Berndt*: Handelsbalken jemte dithörande författningar med förklarande anmärkningar och belysande prejudikat till praktiska juristers och affärsmäns tjenst. Femte delen. Stockholm 1900.
- » — Juridiska skrifter V—VI. Malmö 1923.
- » — Något om köplagens bestämmelser om dröjsmål. Malmö 1927.
- » — Några spörsmål angående ocker, vite och ränta samt gåva och saklega. Malmö 1926.
- Heck, Philipp*: Grundriss des Schuldrechts. Tübingen 1929.
- Hedemann, J. W.*: Der Vertrag und die veränderten Umstände. Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht 1938/1939 Vol. 12 s. 714 ss. Berlin 1939.

Hellman, Ossian: Määräysoikeus rahtitoimissa Suomen oikeuden mukaan. Vammala 1941.

Hernberg, Alarik: Gäldförhållandet. Allmänna läror. Helsingfors 1934.

— » — Yleissiviilioikeus Suomen lain mukaan. Helsinki 1927.

Hult, Phillips: Perpetuatio obligationis. Festskrift til professor, dr. juris Henry Ussing 5. maj 1951 s. 165 ss. København 1951.

Huselius, G.: Bidrag till besvarande av frågan, huruvida av krig vållad prisstegring enligt svensk rätt kan utgöra giltigt skäl för dröjsmål med fullgörande av leveransavtal. SvJT 1917 s. 272 ss.

Hällström, Erik af: Hakulinen, Y. J.: Velkakirjalaki siihen liittyvine lakeineen. Arvostelu. JFT 1948 s. 127 ss.

— » — Kan det anses vara en i vår rätt numera gällande regel, att vid köp av lös egendom faran övergår å köparen vid godsets avlämnande? JFT 1938 s. 151 ss.

— » — Till frågan om köpares rätt till prisavdrag. JFT 1935 s. 61 ss.

Illum, Knud: Forelaesninger over almindelig Formueret ved det økonomiske Fakultet ved Aarhus Universitet. København 1939.

Josserand, Louis: Cours de droit civil positif français. II: Théorie générale des obligations. 2 éd. Paris 1933.

— » — Les Transports. — Traité général theor. et prat. de droit commercial p. Ed. Thaller, VIII. Paris 1911.

Kaila, El.: Työurakkasopimus. Valtiotieteiden käsikirja IV, s. 243 ss. Helsinki 1924.

Karlgrén, Hjalmar: Gunnar Palmgren: Om påföljderna av säljares mora. Arvostelu. SvJT 1937 s. 307 ss.

— » — Henry Ussing: Dansk Obligationsret. Almindelig Del. København 1935—37. Arvostelu. Tfr 1938 s. 457 ss.

— » — Kollegium i allmän obligationsrätt I. Lund 1949. (Moniste.)

— » — Om jämkning av kontrakt på grund av ändrade förhållanden. Förhandlingarna å det nittonde nordiska juristmötet i Stockholm den 23—25 augusti 1951 s. 206 ss. Stockholm 1952.

— » — »Perpetuatio obligationis». Tfr 1955 s. 361 ss.

— » — Skadeståndsläran. Lund 1943.

Kauppi, Kalle: Kauppaoikeus. Eripainos Liikemaailman Pikku Jättiläisen 2. painoksesta. Porvoo 1947.

Kisch, Wilhelm: Die Wirkungen der nachträglich eintretenden Unmöglichkeit der Erfüllung bei gegenseitigen Verträgen. Jena 1900.

— » — Titze, Dr. Heinrich, Privatdocent in Göttingen: Die Unmöglichkeit der Leistung nach deutschem bürgerlichem Recht. Arvostelu. Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft XLIV s. 506 ss. Freiburg 1903.

Kivimäki, T. M.: Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu. Helsinki 1924.

— » — Hakulinen, Y. J.: Velkakirjalaki siihen liittyvine lakeineen. Arvostelu. DL 1948 s. 35 ss.

— » — Siviilioikeuden yleiset opit pääpiirteittäin. 2 painos. Porvoo 1945.

— » — Työlakko yksityisoikeudellisilta vaikutuksiltaan. Turku 1927.

— » — Vastuuvellvollisuuden jakautumisesta rakennustyössä. LM 1952 s. 333 ss.

- Köfersner, Albert:* Ett och annat om klausulen »fritt å banvagn». SvJT 1919 s. 145 ss.
- Kress, Hugo:* Lehrbuch des Allgemeinen Schuldrechts. Nördlingen (München) 1929.
- Kruse, Fr. Vinding:* En nordisk lovbog. Udkast til en faelles borgerlig lovbog for Danmark, Finland, Island, Norge och Sverrig. København 1948.
- Krückmann, Paul:* Clausula rebus sic stantibus, Kriegsklausel, Streikklausel. Archiv für die civilistische Praxis, 116 Band, s. 157 ss. Tübingen 1918.
- » — Unmöglichkeit und Unmöglichkeitsprozess; zugleich eine Kritik der Entwürfe Russlands, Ungarns und der Schweiz. Archiv für die civilistische Praxis, 101 Band, s. 1 ss. Tübingen 1907.
- Lang, J. N.:* Finlands sjö rätt. Föreläsningar. Tredje omarbetade och tillökta upplagan. På uppdrag av juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet utgiven av A. V. Lindberg och Rudolf Beckman. Helsingfors 1932.
- Larenz, Karl:* Geschäftsgrundlage und Vertragserfüllung. Die Bedeutung »veränderter Umstände» im Zivilrecht. Nördlingen 1951.
- » — Lehrbuch des Schuldrechts. I Band. Allgemeiner Teil. Nördlingen 1953.
- Lassen, Jul.:* Haandbog i Obligationsretten. Almindelig Del. 3 Udg. Kjøbenhavn 1917—1920. — Speciel Del. Kjøbenhavn 1897.
- Leake, S. Martin—Walker, R. R. A.:* Principles of the law of contracts. 8 ed. London 1931.
- Lehtinen, J. N.:* Työsopimuslaki selityksineen. Porvoo 1937.
- Lilius, F. O.:* Sodan vaikutuksista hankintasopimuksiin. LM 1916 s. 139 ss.
- Lindblad, Geir:* Kan det anses vara en i vår rätt numera gällande regel, att vid köp av lös egendom faran övergår å köparen vid godsets avlämnande? JFT 1938 s. 147 ss.
- Ljungholm, Carl:* Om 24 § köplagen. En anmälan av Alméns kommentar, tredje upplagan. SvJT 1936 s. 577 ss.
- Ljungman, Seve:* Om prestation in natura I. Särskilt vid köp av lös egendom. Uppsala 1948. (Ljungman.)
- » — Ytterligare om sydfruktslasten. Festskrift tillägnad Vilhelm Lundstedt s. 152 ss. Uppsala 1947.
- Lundstedt, Vilhelm:* Fiktion eller sanning i juridiken? SvJT 1924 s. 241 ss.
- » — Kan härskande tolkning av 24 § köplagen anses riktig? SvJT 1921 s. 325 ss.
- Mannio, Niilo A.:* Kokoelma Keskuskauppakamarin välityslautakunnan tuomioita vuosina 1923—1932 — Samling av Centralhandelskammarens skiljenämnds domar under åren 1923—1932. Helsinki 1937.
- Mommsen, Friedrich:* Beiträge zum Obligationenrecht. Erste Abteilung: Die Unmöglichkeit der Leistung in ihrem Einfluss auf obligatorische Verhältnisse. Braunschweig 1853.
- Montgomery, Robert:* Handbok i Finlands allmänna privaträtt. Första delen: Inledande läror. II: Om rättsförhållandena. Helsingfors 1895.
- Møller, Ernst:* Forudsætninger. Kjøbenhavn 1894.
- Nipperdey, Hans Carl:* Vertragstreue und Nichtzumutbarkeit der Leistung. Mannheim 1921.

- Norrmén, Gustaf*: Samling av Helsingfors skiljenämnds domar under åren 1911—1922 — Kokooma Helsingin välityslautakunnan tuomioita vuosina 1911—1922. Helsingfors 1922.
- Nybergh, Gunnar*: Om force majeure vid leveransafsalet. *Mercator* 1914. (9) s. 843 ss.
- » — Är byggnadsentreprenör ansvarig för skada (t.ex. brandskada), som hans arbetare orsakat under utförandet av arbetet? *JFT* 1946 s. 94 ss.
- Oertmann, Paul*: Anfängliches Leistungsvermögen. *Archiv für die civilistische Praxis*, 140 Band, s. 129 ss. Tübingen 1935.
- » — Die Geschäftsgrundlage. Ein neuer Begriff. Leipzig-Erlangen 1921.
- » — Kommentar zum BGB. II: Recht der Schuldverhältnisse. V Aufl. Berlin 1928—9.
- » — Leistungsvermöglichkeit und Annahmeverzug. *Archiv für die civilistische Praxis*, 116 Band s. 1 ss. ja 34 ss. Tübingen 1918.
- » — Stoll, Prof. Dr. Heinrich, in Tübingen: Die Lehre von den Leistungsstörungen. *Arvostelu*. Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft. Dritte Folge. Band XXIX s. 116 ss. München 1938.
- Olsson, Curt*: Om köparens borgenärsskydd vid köp av lös egendom. Helsingfors 1954.
- Oser, Hugo — Schönenberger, Wilhelm*: Das Obligationenrecht. Bundesgesetz betreffend die Ergänzung des schweizerischen Zivilgesetzbuches vom 30. März 1911. — Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, herausgegeben von A. Egger, Arnold Escher, Robert Haab, H. Oser. V Band. 1 Halbband. 2 Aufl. Zürich 1929.
- Palmgren, Gunnar*: Kauppaoikeutta liikemiehelle. 2 p. Suomentanut Väinö Kannel. Helsinki 1946.
- » — Kauppaoikeutta liikemiehelle. Kolmas uusittu painos, toimittanut Curt Olsson. Helsinki 1954.
- » — Om jämkning av kontrakt på grund av ändrade förhållanden. Överläggningsämne vid det nittonde nordiska juristmötet. Förhandlingarna å det nittonde nordiska juristmötet s. 188 ss. Stockholm 1952.
- » — Om påföljderna av säljares mora. Helsingfors 1936.
- » — Rättsförhållandet mellan arbetsgivare och anställda. *Kontorsvärlden* 1942 s. 176 ss., 1943 s. 4 ss., s. 26 ss., s. 44 ss., s. 72 ss., s. 100 ss., s. 116 ss.
- » — Vilken inverkan har en på grund av krig uppkommen prestationsomöjlighet på säljares förpliktelse att avlämna godset? *JFT* 1936 s. 15 ss.
- » — Översikt av den nya skuldebrevslagstiftningen. Särtryck ur *Affärssekonomisk Revy* 1947—1948. Helsingfors 1948.
- Plancks* Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch nebst Einführungsgesetz. Bisher herausgegeben von Dr. E. Strohal. Bearbeitet von F. André, E. Brodmann, F. Flad, M. Greiff, P. Knoke, H. Kress, H. Siber, O. Strecker, K. von Unzner. II Band. 1 Hälfte. Recht der Schuldverhältnisse. Allgemeiner Teil. Bearbeitet von Professor Dr. Siber. 4 Aufl. Berlin 1914.
- Planiol, Marcel & Ripert, Georges*: Traité pratique de droit civil français. Tome VI: Obligations, l'ère partie. Paris 1930. — Tome VII: Obligations, Deuxième partie. Avec le concours de Paul Esmein, Jean Radouant, Gabriel Gabolde. Paris 1931.
- Pollock's principles of contract*, 12 edition by P. H. Winfield. London 1946.

- Rabel, Ernst*: Das Recht des Warenkaufs. Eine rechtsvergleichende Darstellung. 1 Band. Zeitschrift für Ausländisches und Internationales Privatrecht. Sonderheft des neunten Jahrgangs. Berlin und Leipzig 1936. (Rabel.)
- » — Unmöglichkeit der Leistung. Weimar 1907.
- Raninen, Huugo*: Eräitä myyjän toimituksen viivästystä koskevia näkökohtia lähinnä ylivoimaista estettä silmälläpitäen. LM 1942 s. 232 ss.
- » — Fob-lauseke hankinta- ja kauppasopimuksissa. Helsinki 1934.
- » — Suomen kauppatapalausuntoja selityksineen I. Liiketaloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 3. Helsinki 1943.
- » — Ylivoimaisesta esteestä. Liiketaito 1942 (28) s. 38 ss.
- Rautiala, Martti*: Avioliiton purkaminen. Avioliiton pätemättömyys ja avioero. Vammala 1946.
- » — Avioliitto-oikeus. Turku 1948.
- Rekola, Aarne*: Saamisoikeuden vanhentuminen Suomen lain mukaan I—II. Helsinki 1938.
- Reu, Fritz*: Die Unmöglichkeit der Leistung im anglo-amerikanischen Recht. Eine Rechtsvergleichende Studie. Abhandlungen aus dem gesamten Handelsrecht, Bürgerlichen Recht und Konkursrecht. 4. Heft. Stuttgart 1935.
- Rheinstein, Max*: Die Struktur des vertraglichen Schuldverhältnisses im anglo-amerikanischen Recht. Berlin & Leipzig 1932.
- Rodhe, Knut*: Obligationsrätt. Lund 1956.
- » — Om begreppet hävning av avtal. Festskrift til professor, dr.juris Henry Ussing 5. maj 1951, s. 458 ss. Köbenhavn 1951.
- » — Om jämkning av kontrakt på grund av ändrade förhållanden. Överläggningsämne vid det nittonde nordiska juristmötet. Förhandlingarna å det nittonde nordiska juristmötet. Bil. V. Stockholm 1952.
- » — Till frågan om förmögenhetsrättens systematik. Festskrift tillägnad Birger Ekeberg den 10 augusti 1950. Stockholm 1950.
- Roos, Axel*: Om prestations omöjlighet i synnerhet med avseende å gäldenärens skadeståndsskyldighet vid den totala omöjlighet, som uppkommit efter avtalets ingående. Lund 1915.
- Rosén, Julius*: Till frågan om av krig vållad prisstegrings egenskap av force majeure. SvJT 1918 s. 300 ss.
- Sandström, Gustaf*: Kan av krig vållad prisstegring enligt svensk rätt utgöra giltigt skäl för dröjsmål med fullgörande av leveransavtal? SvJT 1917 s. 177 ss.
- Saxén, Hans*: Förlagsavtalet. Åbo 1955.
- Schirrmeister, Gustav — Prochownik, Wilhelm*: Das Bürgerliche Recht Englands. Band I, Zweite Hälfte. Berlin 1910.
- Schjelderup, Ferdinand*: Kan den av verdenskrigen foraarsakede stigning av sælgerens anskaffelses- og produktionsomkostninger nogonsinde ophæve hans leveringspligt? NRT 1920 s. 609 ss.
- Schmidt, Folke; Wilkens, Gösta; Grönfors, Kurt; Pineus, Kaj*: Huvudlinjer i svensk frakträtt. Lund 1955.
- Schrewelius, Fredrik*: Lärobok i Sveriges allmänna nu gällande Civil-Rätt. Andra delen. Förmögenhetsrätten. Lund 1847.
- Serlachius, Julian*: Lärobok i sårätten enligt gällande finsk rätt I. Helsingfors 1899.
- » — Om prestationens omöjlighet. JFT 1901 s. 373 ss.

- Serlachius, Julian:* Samling af Justitiedepartementets domar i tvistemål under åren 1829—1865. Helsingfors 1905.
- » — Suomen yleisen obligatsioonioikeuden oppikirja. Suomentanut Rafael Erich. Uudemman lainsäädännön aiheuttamalla lisäyksillä täydentänyt *Lauri Cederberg*. Helsinki 1927. (Serlachius—Cederberg.)
- Simonétos, Georg:* Das Recht der Leistungsstörungen nach dem Entwurf eines griechischen Zivilgesetzbuches und nach dem Entwurf der Akademie für Deutsches Recht. Ein rechtspolitischer Vergleich. Abhandlungen aus dem gesamten Handelsrecht, Bürgerlichen Recht und Konkursrecht. 14. Heft. Stuttgart 1938.
- Sipilä, Arvo:* Suomen työoikeus I. Imatra 1947.
- Stang, Fredrik:* Erstatningsansvar. Oslo 1927.
- » — Innledning til Formueretten. 3 Udg. Oslo 1935.
- Stang, Fredrik — Solem, Erik:* Av kontraktsrettens specielle del. Gave, kjøb, avbetalingskjøb, bytte. Professor Fredrik Stangs forelesninger, utgitt av Erik Solem. Oslo 1942.
- Staub, H.:* Die positiven Vertragsverletzungen. In zweiter Auflage herausgegeben und ergänzt von Eberhard Müller. Leipzig 1913.
- J. v. Staudingers* kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch und dem Einführungsgesetze. II Band. Recht der Schuldverhältnisse. I Teil erläutert von *Kuhlenbeck* und *Köber*. 7/8 Aufl. München 1912.
- Stenvall, Arnold:* Ett spörsmål om kursen vid betalning av växel i utländskt mynt. JFT 1947 s. 35 ss.
- Stoll, Heinrich:* Abschied von der Lehre von der positiven Vertragsverletzung. Betrachtungen zum dreissigjährigen Bestand der Lehre. Archiv für die civilistische Praxis, Band 136, s. 257 ss. Tübingen 1932.
- » — Die Lehre von den Leistungsstörungen. Denkschrift des Ausschusses für Personen-, Vereins- und Schuldrecht. Schriften der Akademie für Deutsches Recht. Tübingen 1936. (Stoll.)
- Söderholm, A.:* Står köpare av vara mot efterkrav för periculum rei, sedan säljaren avlämnat varan å avsändningsortens järnvägsstation? JFT 1921 s. 338 ss.
- Tarell, L. E.:* Om förutsättningarna för säljarens skadeansvar när godset har fel. JFT 1956 s. 80 ss.
- » — Är byggnadsentreprenör ansvarig för skada (t.ex. brandskada), som hans arbetare orsakat under utförandet av arbetet? JFT 1946 s. 108 ss.
- Titze, Heinrich:* Die Unmöglichkeit der Leistung nach deutschem bürgerlichen Recht. Leipzig 1900.
- Tollander, Rolf:* Leveransaftalet. Hämeenlinna 1922.
- Torp, C.:* Nogle Bemaerkninger om Debtors Ansvar for den efter Kontraktens Afslutning intraadte Umulighed. UFR 1880 s. 353 ss.
- Tuhr, Andreas von:* Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts. Zweite ergänzte Auflage herausgegeben von *Alfred Siegwart*. I Zürich 1942. II Zürich 1944.
- Ussing, Henry:* Aftaler paa Formuerettens Omraade. 3 Udg. København 1950.
- » — Bristende Forudsætninger. København 1918.
- » — Dansk Obligationsret. Almindelig Del. 3 Udg. København 1946.

- Ussing, Henry*: Dansk Obligationsret. Speciel del II. Enkelte Kontrakter. 2 Udg. København 1946.
- » — Erstatningsret. Nyt Optryk. København 1947.
- » — Køb. Nyt Optryk. København 1946.
- Vahlén, Lennart*: Formkravet vid fastighetsköp, särskilt dess inverkan på regler om förutsättningar och fel. Stockholm 1951.
- Vihma, Väinö*: Eräitä ajankohtaisia kauppaoikeudellisia kysymyksiä. LM 1952 s. 617 ss.
- » — Itsenäisen yrittäjän ja työsopimussuhteessa olevan työntekijän ero. LM 1955 s. 486 ss.
- » — Palovakuutusopimus. (Vakuutus oikeudellinen tutkimus.) Turku 1948.
- » — Sopimussakko. Helsinki 1950.
- » — Vahingonkorvauksen korosta. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Juhlajulkaisu s. 661 ss. Vammala 1948.
- » — Vakuutuksenottajan tiedonantovelvollisuus vakuutusopimusta tehtäessä vakuutusopimuslain mukaan. Helsinki 1945.
- Wikander, Hugo*: Bidrag till läran om arbetsbetsingtaftalet enligt svensk rätt. Uppsala 1913.
- » — Om det materiella arbetsbetinget och dess viktigaste rättsföljder med särskild hänsyn till svensk rättspraxis. Uppsala 1916.
- » — 1936 års sjölagsändringar. Stockholm 1937.
- Windscheid, Bernhard*: Die Lehre des römischen Rechts von der Voraussetzung. Düsseldorf 1850.
- Winroth, Alfred Ossian*: Köp av lös egendom. Efterlämnat manuskript av professor Winroth. Efter författarens död utgivet av Kurt Lamm. Stockholm 1917.
- » — Strödda uppsatser II, IV. Uppsala 1905, 1907.
- Wrede, R. A.*: Anteckningar enligt professor R. A. Wredes föreläsningar över obligationsrättens allmänna del. Med tillstånd av föreläsarens rättsinnehavare utgiven av Juridiska Studentfakulteten genom Lars Wasastjerna. 4 uppl. Helsingfors 1942.
- » — Esineoikeuden pääpiirteet Suomen oikeuden mukaan. I—II. 2 p. Toimitanut *Ilmari Caselius*. Helsinki 1946—1947. (Wrede—Caselius.)
- » — Finlands gällande civilprocessrätt. III: Utsökningsväsendet. Tammerfors 1929.
- » — Grunddragen av sakrätten enligt Finlands lag. Helsingfors 1926.
- » — Lagen om rätthandlingar på förmögenhetsrättens område av den 13 juni 1929 jämte i samband därmed utfärdade lagar med förklaringar. Helsingfors 1931.
- Würtemberg, E. Marks von och Sterzel, F.*: Lagen om skuldebrev jämte dithörande författningar. 3 uppl. Stockholm 1953.
- Zitting, Simo*: Saantosuoja irtaimisto-oikeudessa. Vammala 1956.
- Øvergaard, J.*: Norsk erstatningsrett, Oslo 1942.
- » — Umulighet ved omstendigheter som løftgiveren burde tatt i beregning. TFR 1949 s. 241 ss.

LYHENNYSLUETTELO.

ABGB	= Itävallan Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch.
BGB	= Saksan Bürgerliches Gesetzbuch.
DL	= Defensor Legis. Suomen Asianajajaliiton äänenkannattaja.
HO	= Hovioikeus.
JFT	= Tidskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland.
KHO	= Korkein hallinto-oikeus.
KO	= Kihlakunnanoikeus.
KoO	= Korkein oikeus.
LM	= Lakimies. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen aikakauskirja.
mom.	= momentti.
NJA	= Nytt juridiskt arkiv.
NRT	= Norsk Retstidende.
OR	= Sveitsin siviililakikirjan Obligationenrecht.
RO	= Raastuvanoikeus.
Senaatin OO	= Senaatin oikeusosasto.
SvJT	= Svensk Juristtidning.
TfR	= Tidsskrift for Rettsvitenskap.
UfR	= Ugeskrift for Retsvaesen.

Muissa lyhennyksissä on noudatettu Hakulisen Lakikikielen sanakirjan suositamia lyhennyksiä.

JOHDANTO

I. TEHTÄVÄN RAJOITUS.

Jokaisen suoritusvelvollisuuden täyttäminen voi kohdata esteitä. Noilla esteillä saattaa olla erilainen vaikutus siitä riippuen, millaisesta suoritusvelvollisuudesta on kysymys. Tässä tutkimuksessa on tarkoitus käsitellä sellaisia esteitä, jotka tekevät varallisuusoikeudelliseen sopimukseen perustuvan suoritusvelvollisuuden täyttämisen mahdottomaksi.

Tutkimuksen ulkopuolelle jäävät siis ensiksikin tapaukset, joissa on kysymys julkisoikeudelliseen suhteeseen perustuvasta suoritusvelvollisuudesta (esim. virkamiehen palkka), mutta yksityisoikeudellisistakin suhteista jätetään pois ne, jotka kuuluvat perhe- ja perintöoikeuden piiriin. Sanotunlaisiin oikeussuhteisiin perustuvat suoritusvelvollisuudet ovat näet ainakin osaksi siksi erilaisessa asemassa, että niillä voi olla omat sääntönsä. Tämä tutkimus rajoittuu vain varsinaisen varallisuusoikeuden piiriin. Ja siinäkin kiinnitetään huomio pääasiallisesti *sopimukseen* perustuvaan suoritusvelvollisuuteen yksipuoliseen oikeustoimeen perustuvan suoritusvelvollisuuden jäädessä sivummalle.

Sellaiset sitoumukset, jotka sisältävät tekemättäjättämisvelvoituksen, jäävät myös luonnostaan tämän tutkimuksen ulkopuolelle, koska tutkimuksen kohteena on *suorituksen* mahdottomuus eikä tekemättäjättämissitoumuksen täyttämistä voida mielestäni pitää suorituksena tuon sanan varsinaisessa merkityksessä.

Mutta vielä on tehtävä eräs rajoitus. Suorituksen mahdottomuus saattaa aiheutua, paitsi velallisen menettelystä tai sopimuskumppaneista riippumattomasta ulkopuolisesta seikasta, myöskin velkojan menettelystä. Ellei velkoja vastaanota velallisen tarjoamaa asianmukaista suoritusta tai ei ole velallisen tavattavissa, on kysymyksessä velkojan viivästys aivan riippumatta siitä, mistä syystä velkoja ei ota suoritusta vastaan. Asiaan ei vaikuta, tapahtuuko suorituksen vastaanottamatta jättäminen velkojan subjektiivisesta syystä vai hänen syyttään, hänen

tahtonsa puutteesta vai hänen vastaanottokykynsä puutteesta.¹ Pelkäänsä se objektiivinen tosiasia, ettei asianmukaista suoritustarjousta oteta vastaan, aikaansaa velkojan viivästyksen. Velkojan viivästyksen seurauksista on omat erityissääntönsä. Vaikka voidaan sanoa, että velallisen suorittaminen on käynyt mahdottomaksi silloinkin, kun velkoja ei ole ottanut asianmukaisesti tarjottua suoritusta vastaan, ei tällaista velkojan viivästyksestä aiheutunutta »mahdottomuutta» yleensä lueta suorituksen mahdottomuudeksi,² vaan arvostellaan sitä velkojan viivästyksestä voimassaolevien sääntöjen mukaan. Tätä voidaan perustella sillä, että ensimmäisenä, välittömänä syynä siihen, ettei suoritusta tällöin pääse tapahtumaan, on velkojan viivästys. Vasta siitä, että velkoja ei ota suoritusta vastaan, johtuu, ettei suoritus voi tapahtua. Sen vuoksi ei suorituksen mahdottomuutta tutkittaessa ole mielestäni aiheellista ottaa käsiteltäväksi tapauksia, joissa suorituksen on estänyt velkojan puolelta tapahtunut häiriö, velkojan viivästys.

II. VELALLISPUOLEN SUORITUSHÄIRIÖISTÄ³ YLEENSÄ.

A. YLEISTEN LAINSÄÄNNÖSTEN PUUTE.

Meidän laissamme ei ole mitään yleisiä säännöksiä suorituksen mahdottomuudesta eikä sen vaikutuksista. Eikä tieteisopissakaan näytä vallitsevan yksimielisyyttä edes siitäkään, mikä asema mahdottomuudelle velallisperuolen suoritushäiriöiden joukossa olisi annettava. Varsinkin näyttää kysymys velallisen viivästyksen ja suorituksen mahdottomuuden keskinäisestä suhteesta tuottavan vaikeuksia. Lienee sen vuoksi paikallaan luoda aluksi yleiskatsaus velallisperuolen suoritushäiriöiden järjestelmiin yleensä ja erityisesti mahdottomuuden asemaan

¹ Ks. esim. *Chydenius*, *Leveransafuulet* s. 19 ss.; *Wrede*, *Obligationsrätt*, s. 66 ss.; *Serlachius—Cederberg* s. 137 ss.; *Almén* I s. 485; *Ussing*, *Dansk Obligationsret* s. 214 ss.

² Vert. kuitenkin *Roos* s. 28 ss.

³ Suoritushäiriöillä (saks. *Leistungstörung*) tarkoitan kaikkia tapauksia, joissa suoritusvelvollisuuden täyttäminen ei tapahdu sopimuksenmukaisesti. Sen piiriin mahtuvat siis sekä kaikki suorittamattajättämistapaukset, myös viivästys, että kaikki virheellisen suorituksen tapaukset ja aivan riippumatta siitä, mikä on sellaiseen ollut syynä.

noissa järjestelmissä sekä ulkomaisessa oikeudessa että meikäläisessä tietoisopissa.

B. VELALLISEN VIIVASTYKSEN KÄSITE.

Mainitsin edellä, että kysymys suorituksen mahdottomuuden ja velallisen viivästyksen keskinäisestä suhteesta on vaikea. Siihen vaikuttaa osaltaan se, että viivästyskäsitteen sisällys ei ole vakiintunut. Viivästysnimitystä käytetään nimittäin varsin erilaisissa merkityksissä. Sen vuoksi on tarpeen, ennenkuin ryhdyn erilaisia järjestelmiä selostamaan, tehdä selkoa viivästyskäsitteen erilaisista merkityksistä, varsinkin n.s. subjektiivisen ja objektiivisen viivästyskäsitteen erosta.

Subjektiivisen viivästyskäsitteen omaksuminen merkitsee oikeastaan sitä, että velallisen viivästyksiksi siitä johtuvine seuraamuksineen katsotaan vain sellainen suorituksen määräaikana tapahtumatta jääminen, joka voidaan lukea velallisen subjektiiviseksi syyksi. Tämän käsityksen mukaan mora siis edellyttää velallisen culpaa. Jos taas ollaan objektiivisen viivästyskäsitteen kannalla, katsotaan viivästyksen olevan olemassa aina, kun suoritus määräaikana jää tapahtumatta, riippumatta siitä, onko velallinen syypää suorituksen tapahtumatta jäämiseen vai eikö.⁴ Objektiivinen viivästyskäsite on siis tämän mukaan laajempi kuin subjektiivinen; siihen mahtuu paitsi subjektiivista viivästystä myöskin muita tapauksia. Mutta edelläolevaan käsiteselitykseen on heti lisättävä, että subjektiivisen ja objektiivisen viivästyksen nimityksiä käytetään myöskin edellämainituista jonkinverran poikkeavissa merkityksissä. Subjektiivisella moralla tarkoitetaan usein sellaista suorituksen määräaikana tapahtumatta jäämistä, joka aiheuttaa velalliselle vahingonkorvausvelvollisuuden.⁵ Subjektiivinen viivästys tässä merkityksessä on jonkinverran laajempi kuin se subjektiivinen viivästyskäsite, josta alussa oli puhe. Sillä tämän subjektiivisen viivästyksen piiriin mahtuu paitsi niitä tapauksia, joissa velallisen viaksi voidaan lukea tuottamus, myöskin sellaiset viivästystapaukset, joissa vahingonkorvausvelvollisuus syntyy tuottamuksettakin eli kasuaalisesti (esim. rahavelan maksun viivästyessä suoritettava viivästyskorko). Eräät, jotka antavat subjektiiviselle viivästykselle tämän laajemman sisällöksen, käyttävät objektiivisen viivästyksen käsitettä silti samassa merkityksessä kuin alussa on mainittu

⁴ Ks. esim. Roos s. 15; Ehrenzweig s. 301; Tuhr—Siegwart s. 583.

⁵ Ks. esim. Lassen, Haandbog s. 415; Almén I s. 251. Vert. myös Winroth, Köp s. 101.

eli siis tarkoittamassa jokaista suorituksen määräaikana tapahtumatta jäämistä (kunhan se vain ei johdu velkojasta),⁶ mutta jotkut näyttävät alentavan objektiivisen viivästyksen käsitteen subjektiivisen viivästyksen käsitteen yläkäsitteestä sen rinnakkaiskäsitteeksi tarkoittaen siis objektiivisella viivästyksellä, ei jokaista suorituksen määräaikana tapahtumatta jäämistä, vaan ainoastaan sellaista suorittamatta jättämistä, josta ei seuraa vahingonkorvausvelvollisuutta.⁷ Tulen seuraavassa käyttämään subjektiivisen ja objektiivisen viivästyksen nimityksiä niissä mielestäni selvimmissä merkityksissä, joista edellä ensimmäiseksi olen puhunut. Tämän käsiteselvittelyn jälkeen voin siirtyä eri maiden suoritushäiriöjärjestelmiä selostamaan.

C. ERILAISIA SUORITUSHÄIRIÖJÄRJESTELMIÄ.

1. Aloitan *Saksan* siviililakikirjasta. Suoritushäiriöistä ovat sen yleisessä osassa saaneet sijan vain mahdottomuus ja viivästys. Mahdottomuutta mainitaan kahta päälajia, nimittäin alkuperäinen mahdottomuus, josta on säännöksiä BGB:n 306—308 §§:ssä, ja jälkiperäinen mahdottomuus, josta säädetään 275 ja 279—282 §§:ssä. Viimeksimainitun kanssa rinnakkainen häiriötapaus on velallisen viivästys, joka BGB:n mukaan voi tulla kysymykseen vain silloin, kun suoritus on mahdollinen.^{8 9} BGB:n viivästyskäsite on subjektiivinen — ei kuitenkaan täysin puhtaasti —, mikä käy ilmi sen 284 ja 285 §:stä verrattuna 276 ja 278 §:ään.¹⁰ Muita suoritushäiriötapauksia ei BGB:n yleisessä

⁶ Niin esim. *Lassen* l.c.

⁷ Näin *Almén* I s. 251.

⁸ *Rabel* s. 126, 148; *Enneccerus—Lehmann* s. 205; *Ussing*, *Dansk Obligationsret* s. 67.

⁹ Saksalaisessa tieteisopissa on esitetty sellainenkin, tosin vain verrattain vähän kannatusta saanut käsitys, että viivästys olisi vain mahdottomuuden alalaji, vain tapaus osittaista mahdottomuutta, (ellei tänään tehtävää suoritusta tehdä tänään, on sen tänäänsuorittaminen tullut mahdottomaksi); ks. *Titze*, s. 41 ja erit. muist. 13. Vert. myös *Stoll* s. 106. Tällainen käsitys on, kuten *Kivimäki*, *Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu* s. 147, on huomauttanut, luonnollisen ajatustavan vastainen.

¹⁰ Kun 284 §:ssä ensin lausutaan, että viivästykseen on joutunut velallinen, joka ei tee suoritusta erääntymistä seuranneen velkomisen tapahduttua, sanotaan 285 §:ssä, ettei velallinen viivästy silloin, kun suoritus jää tapahtumatta sellaisen seikan johdosta, josta hän ei ole vastuussa (» — *nicht zu vertreten hat*). Tämä 285 § tarkoittaa sitten saksalaisen tieteisopin mukaan viitata sekä 276 §:ään, joka sisältää tuottamusvastuusäännön, että 278 §:ään, jonka mukaan velallinen vastaa laillisen edustajansa ja sitoumuksen täyttämisenä käyttämiensä apulaisten tuotta-

osassa sitten käsitelläkään, mikä saattaa johtua siitä, että lain laatijat arvelivat näiden ryhmien piiriin mahtuvan kaikkien mahdollisten tapauksen.¹¹ Se osoittautui kuitenkin erehdykseksi ja seurauksena oli, että tieteisoppi ryhtyi täydentämään BGB:n järjestelmää kolmannella suoritushäiriöryhmällä, johon, vaikka sen piiriin kuuluvista tapauksista onkin erimielisyyttä,¹² varsin yleisesti luetaan kaikki ne suoritushäiriötapaukset, joihin BGB:n säännökset eivät joko lainkaan tai ainakaan hyvin sovellu.¹³ Tästä kolmannelle ryhmälle käytetään eri nimityksiä, joista »positiiviset sopimuksenloukkaukset» (*Positive Vertragsverletzungen*) ja »kelvoton suoritus» (*Schlechterfüllung*)¹⁴ ovat tavallisimpia. Miten BGB:n erityisessä osassa käsitellyt esine- ja oikeusvirheitä koskevat lainsäännökset sopeutuvat tähän suoritushäiriöjärjestelmään, näyttää saksalaisessa oikeudessa jääneen jonkinverran epäselväksi.¹⁵

Viime aikoina on saksalaisessa tieteisopissa *de lege ferenda* esitetty edelläselostetusta BGB:iin perustuvasta järjestelmästä huomattavasti poikkeavia käsityksiä.¹⁶

muksesta kuten omastaan; ks. *Rabel* s. 147; *Esser* s. 140; *Enneccerus—Lehmann* s. 178 ss. Juuri se, että viittaus kohdistuu myös 278 §:ään, osoittaa, että viivästys-käsite ei ole puhtaasti subjektiivinen, sillä 278 §:n mukaan vastaa velallinen ilman omaa tuottamustaan. — Erheellisenä lieenee sitävastoin pidettävä sitä Pohjoismaissa jonkinverran levinnyttä käsitystä (*Almén* I s. 250; *Roos* s. 13; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 57), jonka mukaan tuo 285 § tarkoittaisi viitata myös 279 §:ään, missä säädetään velallisen ilman tuottamustaankin olevan vastuussa kykenemättömydestään (*Unvermögen*) suorittaa lajesinevelka niinkauan kuin lajia on olemassa. Kun näet BGB pitää mahdottomuus- ja viivästystapaukset erillään toisistaan ja viivästys sen vuoksi voi tulla kysymykseen vain, milloin suoritus on mahdollinen, ei tähän järjestelmään sovi, että viivästysvastuupykälä viittaisi pykälään, joka käsittelee erästä mahdottomuustapausta (*Unvermögen* on näet samaa kuin subjektiivinen mahdottomuus).

¹¹ *Rabel* s. 148; *Esser* s. 152; *Enneccerus—Lehmann* s. 222; *Larenz*, *Lehrbuch* s. 205.

¹² Vert. esim. *Staub*, *Die positiven Vertragsverletzungen* ja *Enneccerus—Lehmann* s. 222 ss.

¹³ *Rabel* s. 162; *Ussing*, *Dansk Obligationsret* s. 68.

¹⁴ Nimitys *Positive Vertragsverletzungen* on *Staubin*, *Schlechterfüllung* *Zitelmannin* antama. Kaikki eivät hyväksy näitä nimityksiä tämän kolmannen suoritushäiriöryhmän yleisnimityksiksi, vaan tahtovat antaa kummallekin mainitulle käsitteelle suppeamman merkityksen. Kolmas suoritushäiriöryhmä käsittäisi silloin sekä positiiviset sopimuksenloukkaukset että kelvottomat suoritukset, vieläpä muitakin alaryhmiä; ks. esim. *Esser* s. 152 ss. — *Stoll* ei hyväksy oppia positiivisista sopimuksenloukkauksista lainkaan, ks. *Archiv für die civilistische Praxis* 1932 s. 257 ss.

¹⁵ Ks. esim. *Simonétos* s. 62; *Enneccerus—Lehmann* s. 437.

¹⁶ *Stoll* s. 14 ss. — Ks. siitä edempänä s. 46 ss.

2. Itävallan ABGB:ssä voidaan erottaa neljä eri suoritushäiriötapausta. Ensimmäinen on 920 §:ssä mainittu suorituksen tyhjäksi tekeminen (*Erfüllungsverweigerung*). Tärkein siihen kuuluva tapaus on sellainen mahdottomuus, josta velallisen on vastattava.¹⁷ Tämän 920 §:n tyhjäksi tekemistapauksen rinnalla on sitten 918 §:ssä mainittu kolme muuta häiriötapausta. Ne ovat: ettei suoritus tapahdu oikeaan aikaan tai ettei se tapahdu oikeassa paikassa tai ettei se tapahdu sovitulla tavalla. Viimeksimainitun katsotaan käsittävän positiiviset sopimuksenloukkaukset,¹⁸ joista Saksan BGB:n selostamisen yhteydessä oli puhe. Ehkä merkillepantavin eroavaisuus Saksan oikeuteen nähden on se, että ABGB:n viivästyskäsite ei ole subjektiivinen vaan objektiivinen, kuten 921 §:stä ilmikäy.¹⁹

3. Samoin kuin Saksan BGB:ssä on Sveitsinkin laissa suoritushäiriöistä käsitelty varsinaisesti vain kahta tapausryhmää, suorituksen mahdottomuutta ja velallisen viivästystä. Alkuperäisestä mahdottomuudesta säädetään OR:n 20 art:ssa ja jälkipäätöksestä 97 ja 119 art:ssa. Viimeksimainitun kanssa rinnastettu häiriötapaus on velallisen viivästys (art. 102 ss.), joka Sveitsin oikeuden mukaan, samoin kuin BGB:nkin mukaan, tulee kysymykseen vain suorituksen ollessa mahdollinen.²¹ Samoin kuin Itävallan ABGB:n on Sveitsin OR:nkin viivästyskäsite objektiivinen, kuten 103 art:sta ilmenee.²² Ei Sveitsinkään laissa käsitellä — ei ainkaan selvin sanoin — muita suoritushäiriötapauksia, minkä seurauksena on ollut »positiivisia sopimuksenloukkauksia» käsittelevän opin

¹⁷ Rabel s. 180. — Sellaisesta mahdottomuudesta, josta velallinen ei ole vastuussa, on säännös 1447 §:ssä.

¹⁸ Rabel s. 183.

¹⁹ Ehrenzweig s. 301; Rabel s. 181.

²¹ Tuhr—Siegwart s. 577.

²² Rabel s. 127, 191; Tuhr—Siegwart s. 583. — Ei ole aivan helppoa huomata, mitä käytännöllisiä tapauksia mahtuu sveitsiläiseen viivästyskäsitteeseen, joita ei mahdu saksalaiseen moraaniin, kun näet kaikki mahdottomuustapaukset on eri ryhmään kuuluvina jätettävä laskuista pois. Kun saksalainen viivästyskäsite edellyttää culpaa (paitsi apulaisen tuottamuksen kysymyksessä ollessa), mutta sveitsiläinen ei sitä vaadi, täytyy niiden tapausten olla casus-tapauksia. Mutta sellaiset casus-tapaukset eivät tule kysymykseen, jotka sisältävät suorituksen mahdottomuuden. Mitä silloin jää jällelle? Tärkeimmät jällellejäävät tapaukset ovat sellaisia, joissa velallinen ilman syytensä on tietämätön velasta tai sen erääntymisestä ja sen johdosta ei suorita velkaa aikanaan; ks. Tuhr—Siegwart s. 583. Sitä, että velallinen ei tiedä ja ettei hänen voida katsoa täytyvänsä tietää velasta tai sen erääntymisestä, ei siis katsota mahdottomuudeksi. Vert. Rodhe, Jämknig s. 12.

leviäminen Saksasta Sveitsiinkin.²³ Kaikki eivät kuitenkaan pidä tuota oppia Sveitsissä tarpeellisenä sen vuoksi, että siihen kuuluvien tapausten katsotaan mahtuvan OR:n 97 art:n väljään sanamuotoon.²⁴

4. *Ranskalaisessa oikeudessa* on suorittamatta jättäminen (*retard*) ainoa varsinainen suoritushäiriö. Virheellisiä suorituksia arvostellaan kaupanvastuun näkökulmasta. Mutta *retard* ei vielä ole mora, *demeure*. Viivästykseltä vaaditaan enemmän. *Code civilin* mukaan on viivästys (*demeure*) velallisen myöhästymisen laillinen toteaminen.²⁵ Sillä tarkoitetaan, että velallinen ei velkojan vaatimuksesta huolimatta maksa. Tämä *demeure* ei vielä sinänsä näytä edellyttävän velallisen syyllisyyttä,²⁶ vaikka sanan merkitys ei olekaan vakiintunut.²⁷ Mutta jotta tämän *demeuren* perusteella voitaisiin vaatia sopimuksen purkua (art. 1184) tai vahingonkorvausta (art. 1146), on velallisen syyllisyys tarpeen (art. 1147—1148).²⁸ Ei näin ollen ole ihmeteltävää, että *demeure*-käsitteeseen toiset katsovat sisältyvän velallisen syyllisyyden, toiset eivät.

Mahdottomuutta näyttävät jotkut pitävän viivästyksen (*demeure*) kanssa rinnakkaisena suoritushäiriötapauksena siitä päättäen, että sanovat viivästykseen joutumisen edellyttävän suorituksen mahdollisuutta.²⁹ *Code civilin* 1147 ja 1148 art. voidaan kuitenkin käsittää niinkin, että mahdottomuus on vain viivästyksen seurauksista vapauttava peruste.³⁰

5. *Italian* varsin uuden siviililakikirjan (*Codice civile*) järjestelmä muistuttaa suuresti Ranskan oikeutta. Ainoa varsinainen suoritushäiriö on suorittamatta jättäminen (*inadempimento*). Velallisen viivästys (*mora*) on kuitenkin kysymyksessä yleensä vasta sitten, kun suoritusta on nimenomaan vaadittu (art. 1219). Velallisen syyllisyys ei näytä olevan edellytyksenä moralle, mutta kylläkin suorittamatta jättämiseen perustuvalla vahingonkorvausvelvollisuudelle (art. 1218).

Suorituksen mahdottomuus näyttää käsitetyn suorittamatta jättämisen vahingonkorvausseurauksesta vapauttavaksi perusteeksi (art. 1218).

6. *Englantilaisessa oikeudessa* puhutaan yleisesti vain yhdestä suo-

²³ Oser—Schönenberger s. 536; Becker s. 368 ss.

²⁴ Tuhr—Siegwart s. 547 ss.

²⁵ Baudry-Lacantinerie s. 83.

²⁶ M.t. s. 83 ss.; Colin—Capitant s. 15; Planiol—Ripert VII s. 69 ss.

²⁷ Rabel s. 126—7.

²⁸ M.t. s. 207.

²⁹ Baudry-Lacantinerie s. 84.

³⁰ Rabel s. 217 ss.

ritushäiriöstä, sopimuksen rikkomisesta (*breach of contract*).³¹ Se on kysymyksessä, riippumatta velallisen syyllisyydestä, aina kun sopimusta ei täytetä tai sitä ei täytetä oikeaan aikaan tai ei oikein tavoin. Mistä johtuu, ettei velallinen täytä sitoumustaan sopimuksenmukaisesti, on periaatteellisesti yhdentekevää. *Breach of contractiin* mahtuvat yhtähyvin viivästys ja mahdottomuus kuin virheellinenkin suoritus.³² Sopimuksen rikkomisesta aiheutuvasta garantianluontoisesta vastuusta vapautuu velallinen vain eräissä poikkeustapauksissa, jollaisina voidaan pitää seuraavia tapauksia:³³ 1) suoritus oli jo sopimusta tehtäessä kielletty tai mahdoton, 2) suoritus on sopimuksenteon jälkeen tullut kielletyksi tai oikeudellisesti mahdottomaksi, 3) suoritettava esine tai olosuhde, jonka olemassaolo on suoritukselle oleellinen ja jonka molemmat sopimuksentekijät ovat laskeneet olevan olemassa, ei sopimusta tehtäessä olekaan olemassa tai on sen jälkeen hävinnyt ilman kummankaan sopimuskumppanin syytä, 4) sairaus ja kuolema henkilökohtaisen suoritusvelvollisuuden käsittävissä sopimuksissa.

Kuten havaitaan, ovat nämä poikkeukset kaikki mahdottomuustapauksia. Voidaan näin ollen sanoa, että suorituksen mahdottomuus on (ainakin monissa tapauksissa) englantilaisen oikeuden mukaan suoritushäiriöiden seurauksista vapauttava peruste.

7. *Skandinavian* maiden oikeutta voidaan noiden maiden suureksi osaksi yhdenmukaisen lainsäädännön vuoksi käsitellä yhdessä ryhmässä.

Sanottujen maiden irtaimen omaisuuden kauppaa koskevat lait, jotka ovat varsin samankaltaiset, ovat tärkeimmät suoritushäiriöitä koskevia yleisiäkin sääntöjä laadittaessa.³⁴ Noiden lakien mukaan voidaan velallisuuden suoritushäiriöitä erottaa kolmea lajia: 1) viivästys, joka käsittelee kaikki suorituksen tapahtumattajäämiset (Kauppalakien 21 § ss.), 2) esineellinen virhe, johon luetaan sekä suorituksen laatua että määrää koskevat virheellisyydet (KL 42 § ss.), 3) oikeudellinen virhe, jolla tarkoitetaan sitä, ettei velkoja saa tarkoitettua oikeutta suorituk-

³¹ Ks. esim. *Leake—Walker* s. 671 ss.; *Rheinstein* s. 148 ss.; *Rabel* s. 119, 275. *Anson—Brierly* s. 304 ss., erottaa kuitenkin mahdottomuuden sopimuksen rikkomisesta. — Vert. myös *Reu* s. 111, jonka mukaan olisi erotettava kaksi eri ryhmää suoritushäiriöitä sillä perusteella, johtuuko sopimusvelvoitteen täyttämättä jättäminen velallisen vaikutuspiirissä sattuvasta aiheesta (*breach of contract*) olipa velallinen häiriöön syypää tai ei, tai johtuuko se ulkopuolella hänen vaikutuspiirinsä olevasta aiheesta (*frustration*).

³² Ks. esim. *Rabel* s. 265, 275 ss.

³³ *Rheinstein* s. 191.

³⁴ *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 69.

sen kohteeseen velallisen kompetenssin puutteen vuoksi (KL 59 §).^{35 36} Suorituksen mahdottomuus ei tämän mukaan ole mikään erillinen suoritushäiriötapaus, vaan ainoastaan sellainen peruste, joka voi vapauttaa velallisen suoritushäiriöiden haitallisista seurauksista.³⁷

8. *Suomen* laissa ei ole mitään suoritushäiriöiden järjestelmää eikä myöskään sellaisia säännöksiä, jotka antaisivat selvää tukea jollekin määrätylelle järjestelmälle. Niinpä onkin suoritushäiriöiden systematisointi jäänyt tieteisopin tehtäväksi. Kumma kyllä ei tutkijoitakaan näytä tämän kysymys erityisesti kiinnostaneen.

Vanhemmasta tieteisopistamme ei ole löydettävissä sen täydellisempiä velallispuolen suoritushäiriöiden järjestelmiä kuin että suorituksen mahdottomuutta ja velallisen viivästystä pidettiin rinnakkaisina häiriö-

³⁵ *Ussing* l.c. sekä K**ø**b s. 111 ja 134.

³⁶ *Karlgrenin* ryhmittely poikkeaa tekstissä esitetystä ryhmittelystä sikäli, että hän erottaa sopimusrikkomuksia vain kahta pääalajia, nimittäin suorituksen määräaikana tapahtumatta jäämisen (*mora laajassa merkityksessä*) ja virheellisen suorituksen. Ensiksimainitun pääryhmän hän jakaa kahtia: mahdottomuuteen ja viivästykseen (*mora suppeassa merkityksessä*). Toisessa ryhmässä hän taas erottaa toisistaan tosiasialliset ja oikeudelliset virheet. Ks. *Kollegium i allmän obligationsrätt* I s. 23. — Jonkinverran toiseen suuntaan taas poikkeaa *Stang—Solem*'in ryhmittely. He erottavat neljää lajia velallisen suoritushäiriöitä: 1) viivästyksen (suoritus tulee liian myöhään tai sitä ei tule ollenkaan), 2) laadultaan virheellisen suorituksen, 3) oikeudellisesti virheellisen suorituksen (kolmannella henkilöllä on oikeus esineeseen) ja 4) määrältään vajavaisen suorituksen. Mahdottomuus on heidän esityksensä mukaan peruste, joka voi vapauttaa velallisen suoritushäiriön seurauksista. Ks. *Av kontraktsrettens spesielle del* s. 152 ss.

³⁷ *Almén* I s. 251 ss.; *Stang—Solem* s. 160 ss.; *Ussing*, *Dansk Obligationsret* s. 68 ss.

Eräät vanhemmat tutkijat erottavat sitävastoin mahdottomuuden eri häiriötapaukseksi velallisen viivästyksen rinnalla. Niinpä *Lassen*, *Haandbog i Obligationsretten*, *Almindelig Del*, s. 416, erottaa seuraavat neljä lajia velallispuolen suoritushäiriöitä: mahdottomuus, objektiivinen *mora*, oikeusvirhe ja esinevirhe. *Winroth*, *Köp* s. 137 ss. verr. s. 105, näyttää myös pitävän suorituksen mahdottomuutta ja velallisen viivästystä (objektiivinen *mora*-käsite) rinnakkaisina suoritushäiriötapauksina. Näistä poikkeavat jaoittelussaan jonkinverran *Roos* s. 13 ss., joka ei rinnasta suorituksen mahdottomuutta objektiiviseen *moraan*, vaan näyttää erottavan objektiivisen *moran* piirissä kaksi eri tapausta, nimittäin subjektiivisen *moran* ja suorituksen mahdottomuuden, sekä *Karlgren*, *Kollegium i allmän obligationsrätt* I s. 23, jonka mukaan *moraan* laajassa merkityksessä (suorituksen tapahtumatta jääminen) mahtuvat sekä mahdottomuus että *mora* suppeassa merkityksessä (viivästytminen).

tapauksina.³⁸ Toisilla oli viivästyskäsite objektiivinen,³⁹ toisilla taas subjektiivinen.⁴⁰

Uudemmassa tieteisopissamme esiintyy sensijaan jo täydellisempiä järjestelmiä. Saksalaisen tieteisopin vaikutuksesta näkee mahdollottomuuden ja viivästyksen rinnalle nousevan kolmantena häiriötapauksena positiivisten sopimuksenloukkausten ryhmän.⁴¹ Näissä tutkimuksissa omaksuttu viivästyskäsite on objektiivinen.⁴²

Mutta samoihin aikoihin näyttää skandinaavinenkin käsitys saavan jalansijaa meikäläisessä tieteisopissa. Sen mukaan ei suorituksen mahdolltomuutta pidetä enää velallisen viivästyksen rinnakkaistapauksena vaan ainoastaan perusteena, joka saattaa vapauttaa velallisen (objektiivisesti käsitetyn) viivästyksen haitallisista seurauksista.⁴³

9. Edelläolevasta selostavasta esityksestä on käynyt selville, miten erilainen asema suorituksen mahdolltomuustapauksille on velallisuuden suoritushäiriöiden eri järjestelmissä voitu antaa. Erään järjestelmän mukaan pidetään mahdolltomuutta velallisen viivästyksen kanssa rinnakkaisena häiriötapauksena, mutta järjestelmässä voidaan erottaa kahta alalajia sen mukaan, annetaanko mora-käsitteelle subjektiivinen⁴⁴ vai objektiivinen⁴⁵ sisällys. Toisen järjestelmän mukaan mahdolltomuus on laajassa merkityksessä käsitetyn viivästyksen alalaji.⁴⁶ Kolmannen käsityksen mukaan on asia taas päinvastoin sikäli, että viivästystä pidetään mahdolltomuuden alalajina.⁴⁷ Ja neljäs järjestelmä ei pidä mahdotto-

³⁸ *Wrede*, *Obligationsrätt* s. 58, 62; *Serlachius—Cederberg* s. 118 ss., erit. s. 131 ss. — Samoin uudemmassa tieteisopissa ilmeisesti *Hernberg*, *Yleissiviilioikeus* s. 407 sekä *Gäldförhållandet* s. 69.

³⁹ *Serlachius—Cederberg* s. 135; *Hernberg*, *Yleissiviilioikeus* s. 448 ss.

⁴⁰ *Wrede*, *Obligationsrätt* s. 61. Hänen mora-käsitteensä ei kuitenkaan ole puhtaasti subjektiivinen, kun näet suorituksen tapahtumisen hiljainen takuukin (garantia) voi hänen mukaansa johtaa viivästyjän vahingonkorvausvelvollisuuteen.

⁴¹ *Kivimäki*, *Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu* s. 146 ss., *Hakulinen*, *Obligationenrecht* s. 23 ss., erit. ss. 26—28.

⁴² *Kivimäki* m.t. s. 147 muist. 5; *Hakulinen* m.t. s. 27 sekä *LM* 1943 s. 533.

⁴³ *Palmgren*, *Säljares mora* s. 56 ss. Vert. myös *JFT* 1936 s. 36.

⁴⁴ Saksan BGB ja Suomessa *Wrede*; ks. edellä muist. 40.

⁴⁵ Sveitsin OR ja Itävallan ABGB. Suomessa *Serlachius*, *Hernberg*, *Kivimäki* ja *Hakulinen*; ks. edellä muist. 39 ja 42.

⁴⁶ *Roos* ja *Karlgren*; ks. edellä muist. 36 ja 37.

⁴⁷ *Titze* s. 41 ja erit. muist. 13.

muutta minään itsenäisenä häiriötapauksena, vaan ainoastaan sellaisena erityisenä perusteena, joka saattaa vapauttaa velallisen suoritushäiriötapauksen haitallisista seurauksista.⁴⁸ Mikä käsitys mahdottomuuden asemasta suoritushäiriöiden järjestelmässä ja erityisesti sen suhteesta viivästykseen parhaiten soveltuu meidän oikeuteemme, siitä voin mieltipiteeni lausua vasta tämän tutkimuksen tulosten perusteella teoksen lopussa.

III. ANSAITSEKO SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUSKÄSITE HUOMIOTA SUORITUSHÄIRIÖITÄ KÄSITELTÄESSÄ.

A. MAHDOTTOMUUSTAPAUSTEN ASEMA ERILAISSIA SUORITUSHÄIRIÖJÄRJESTELMISSÄ.

Kuten edelläoleva katsaus osoitti, on suorituksen mahdottomuudelle eri maiden oikeusjärjestelmissä annettu erilainen merkitys. Saksassa samoin kuin niissä maissa, joiden siviililakikirjat ovat lähellä BGB:ia (Itävallassa ja Sveitsissä), on suorituksen mahdottomuudelle annettu keskeinen asema velallisuuden suoritushäiriöiden järjestelmässä. Ranskalaisessa oikeudessa ei mahdottomuudella ole yhtä tärkeää asemaa ja englantilaisen oikeuden samoin kuin Skandinavian maiden oikeuksien mukaan on mahdottomuuden asema huomattavasti syrjäisempi kuin saksalaisessa oikeudessa. Niinpä Skandinavian maiden kauppalaat eivät nimenomaan mainitse mahdottomuutta laisinkaan, vaikka noiden lakien velallisen viivästystä ja virheellistä suoritusta koskeviin tapauksiin mahtuu sellaisiakin tapauksia, joissa suoritushäiriö johtuu mahdottomuudesta.⁴⁹ Ja siinä ehdotuksessa yhteiseksi pohjoismaiseksi siviililakikirjaksi, jonka *Kruse* v. 1948 on julkaissut, näyttää suorituksen mahdottomuus tosiasiallisesti saaneen vielä jonkin verran vaatimattomamman aseman, kuin mikä sillä Skandinavian maiden kauppalaissa on, vaikka mahdottomuussana Krusen lakitekstiehdotuksessa esiintyykin.⁵⁰

⁴⁸ Skandinavian kauppalaat ja Englannin oikeus. Suomessa *Palmgren*; ks. edellä muist. 43.

⁴⁹ *Lassen*, *Haandbog* s. 416.

⁵⁰ *Vinding Kruse* s. 498 ss. ja s. 162—164.

B. AJATUS KOKO MAHDOTTOMUUSKÄSITTEEN HYLKÄÄMISESTÄ.

Kaikista edelläselostetuista järjestelmistä kokonaan poikkeava, mitä mahdottomuuden merkitykseen ja asemaan suoritushäiriönä tulee, on sensijaan se katsantokanta, jonka esitaistelijaksi Stoll on ryhtynyt.⁵¹ Hänen lähtökohtansa on ankara tyytymättömyys BGB:n suoritushäiriöitä koskevia säännöksiä ja niihin perustuvia suoritushäiriöjärjestelmiä vastaan. Varsinkin BGB:n suorituksen mahdottomuutta koskevat säännökset, joita Stoll kutsuu sokkelopuistoksi, saavat häneltä ankaran tuomion, mutta eivät myöskään velallisen viivästystä eivätkä virheellisiä suorituksia koskevat säännökset säästy arvostelulta, jonka johtavana ajatuksena on väite noiden säännösten ja niihin perustettujen teorioiden ja konstruktoiden epäselvyydestä.⁵² Sen suoritushäiriöiden järjestelmää koskevan ehdotuksen, jonka Stoll itse *de lege ferenda* esittää, perustana on eräänlainen yhteisyydenajatus (*Gemeinschaftsgedanke*), ja siltä pohjalta lähtien hän erottaa kolmea lajia velkasuhteiden häiriöitä.⁵³ Ensimmäisen muodostavat tapaukset, joissa yhteiskunnan tarkoitus jakaa hyödykkeet järkevästi vaarannetaan ylittämällä uhrausraja.⁵⁴ Toisen ryhmän muodostavat tapaukset, joissa velkojan intressi saada suoritus ehkäistään, vaarannetaan tai sitä vahingoitetaan. Ja kolmanteen ryhmään kuuluvat sitten tapaukset, joissa velkoja tai velallinen, välittämättä ottaa huomioon sopimuskumppaninsa suojelunarvoisia etuja, vahingoittaa tai vaarantaa niitä. Kuten toista ja kolmatta ryhmää toisiinsa verrattaessa havaitaan, tekee Stoll eron suoritusvelvollisuuden ja suojeluvollisuuden välillä.⁵⁵ Ensiksimainittu velvollisuus on vain velallisella velkojan intressin tyydyttämiseksi, mutta suojeluvollisuus, joka on puhtaasti negatiivinen velvollisuus, on molemmilla puolilla, ja se on olemassa vain vahinkojen ehkäisemiseksi (esim. luottamuksen osoittaminen toiselle sopimusneuvottelujen aikana).

Mahdottomuuskäsitteen sanoo Stoll syrjäyttävänsä kokonaan.⁵⁶ Vastuuperusteena on mahdottomuus hänen esityksensä mukaan tarpee-

⁵¹ Stoll s. 1 ss.

⁵² Stoll s. 1 ja s. 107 ss.

⁵³ Stoll s. 8 ss. ja s. 14 ss. — Kuten selostuksesta ilmenee käsittelee Stoll sekä velallisen että velkojan puolelta tapahtuvia suoritushäiriöitä yhdessä.

⁵⁴ Uhrausrajaista ks. lähemmin edempänä s. 56.

⁵⁵ M.t. s. 27 ss.

⁵⁶ M.t. s. 31 ss.

ton sen vuoksi, että on täysin yhdentekevää, johtuuko suorittamatta jättäminen mahdottomuudesta, viivästyksestä vai positiivisesta sopimuksenloukkauksesta. *Vapauttamis*perusteena mahdottomuudesta taas voidaan luopua, kuten Stoll sanoo, sen vuoksi, että kysymys velallisen suoritusvelvollisuudesta vapautumisesta on kysymys, joka ei herää yksinomaan mahdottomuustapauksissa ja johon sen vuoksi voidaan vastata yleisesti.

Olen selostanut Stollin esitystä näinkin laajasti sen vuoksi, että se sisältää ainakin eräitä huomionarvoisia ja huomiota herättäneitä ajatuksia,⁵⁷ joita ei meikäläisessä tieteisopissa tähän mennessä nähdäkseni ole selostettu.

C. ONKO MAHDOTTOMUUSKÄSITE HYLÄTTÄVÄ?

Kun edelläolevan yleiskatsauksen jälkeen olisi muodostettava käsitys siitä, ansaitseeko suorituksen mahdottomuuskäsite huomiota suoritushäiriöitä käsiteltäessä, tapahtuu se yksinkertaisimmin ottamalla kanta Stollin mielipiteeseen nähden, joka lienee ainoa⁵⁸ vakavasti perusteltu kannanotto mahdottomuuskäsitteen käyttämistä vastaan.

Koko Stollin suuren suunnitelman heikoimmin perustellulta kohdalta näyttääkin juuri mahdottomuuskäsitteen hylkääminen. Ei mielestäni voida sanoa olevan yhdentekevää, johtuuko suorittamatta jättäminen siitä, ettei velallinen määräaikana *voi* suorittaa, vai siitä, ettei hän *tahdo* suorittaa, ellei samalla myös *kokonaan* hylätä syyllisyyden merkitystä vahingonkorvausvelvollisuuden edellytyksenä. Siihen taas ei kai sentään ole aihetta mennä. Ja jos sitten ajatellaan suorittamatta jättämisen seurauksia, ei liene mahdollista olla tekemättä eroa niiden tapausten, joissa suoritus vain viivästyy, ja niiden tapausten välillä, joissa se jää kokonaan tapahtumatta siksi, ettei velallinen voi suoritusta tehdä. Sillä ensiksimainituissa tapauksissahan voi tulla kysymykseen vahingonkorvaus (viivästysvahingosta) itse suorituksen ohella, kun taas toiseksimainituissa tapauksissa vahingonkorvaus tulee koko suorituksen sijaan.⁵⁹ Kun Stoll sitten lausuu, että kysymykseen velallisen suoritusvelvollisuudesta vapautumisesta ei tarvitse vastata erikseen mahdottomuustapauksissa ja erikseen muissa tapauksissa ja että mahdottomuus-

⁵⁷ Oertmann, *Kritische Vierteljahresschrift* 1938 s. 116 ss.; *Simonétos* s. 12 ss.; *Enneccerus—Lehmann* s. 119; *Esser* s. 134, 153.

⁵⁸ Vrt. vielä *Karlgren*, *SvJT* 1937 s. 308; *Godenhjelm* s. 56 ss., erit. s. 74 sekä s. 107.

⁵⁹ Samoin *Enneccerus—Lehmann* s. 119 ss.

käsite sen vuoksi on turha, on siihen huomautettu, että mahdottomuuden ollessa kysymyksessä täytyy katsoa velallisen vapautuvan luontaisuurituksesta ilman muuta (ipso iure), yksinkertaisesti sen vuoksi, ettei hän voi suorittaa, kun taas esim. suorituksen liikavaikeuden tapauksissa vapautuminen voi tapahtua vasta, kun liikavaikeuteen vedotaan.⁶⁰ Mutta painavin peruste, mikä Stollin kantaa vastaan voidaan esittää, on se, että vaikka hän sanoo hylänneensä mahdottomuuskäsitteen eikä käytä mahdottomuus-sanaa laatimansa lakiehdotuksen säännöksissä, hän ei tosiasiallisesti ole itsekään tullut toimeen ilman tuota käsitettä. Se käy erityisen selvästi ilmi ehdotuksen 9 §:n 2 ja 3 mom:sta,⁶¹ mutta myös eräistä muista pykälistä.

Näyttää näin ollen ilmeiseltä, että vaikka Stollin BGB:n suoritushäiriöitä koskeviin säännöksiin kohdistama arvostelu onkin ainakin melkoiselta osalta oikeutettu,⁶² hänen yrityksensä tulla toimeen kokonaan ilman mahdottomuuskäsitettä on kestämaton.

Mitä sitten erityisesti meidän oikeutemme tulee, puhutaan ML:ssa mahdottomaksi katsottavasta tavaran antamisesta, kuljettamisesta ja määräraikkaan toimittamisesta⁶³ ja useissakin laeissa ylivoimaisesta esteestä.⁶⁴ Näin ollen ei ole syytä ainakaan ilman tämän enempiä perusteita hylätä mahdottomuuskäsitettä, jolla lisäksi on sekä meikäläisessä että mm. myöskin skandinaavisessa tieteisopissa vanhat juuret. Kannattaa ainakin tutkia sen merkitystä erilaisissa sopimuksissa meidän oikeutemme mukaan. Vasta tuollaisen tutkimuksen tapahduttua voidaan tarkemmin päätellä, minkälainen merkitys mahdottomuudella meidän oikeudessamme on.

⁶⁰ Oertmann, Kritische Vierteljahresschrift 1938 s. 119; Simonétos s. 36.

⁶¹ Ehdotuksen 9 §:n 2 mom. alkaa: »Soweit die Leistung noch bewirkt werden kann, darf sie der Gläubiger nur dann ablehnen, — —». Ja saman §:n 3 mom:ssa on lause: »Der Schuldner muss den Gläubiger benachrichtigen, sobald er erkennt, dass er die Leistung nicht oder nicht gehörig bewirken kann». — Samoin Simonétos s. 34.

⁶² Enneccerus—Lehmann s. 119.

⁶³ Ks. ML 131 § 2 mom.

⁶⁴ Ks. VarranttiA 8 §; RtVastuuL 1 §; SähköL 11 §; VeksL 54 §; ShekL 48 §; VKL 7 § 2 mom.

I OSA.

SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUDESTA
YLEENSÄ JA SEN MERKITYKSESTÄ
ULKOMAISESSA OIKEUDESSA.

I LUKU.

MITÄ MAHDOTTOMUUDELLA TARKOITETAAN.

I. ENNAKKOMÄÄRITELMÄN TARPEELLISUUS.

Mitä suorituksen mahdottomuudella oikeustieteessä tarkoitetaan, ei ole lainkaan itsestäänselvää. Toiset käyttävät tätä sanaa suppeammassa, toiset laajemmassa merkityksessä. Ja suppeimman ja laajimman merkityksen välillä on montakin välimuotoa.

Jotta suorituksen mahdottomuutta ja sen merkitystä voitaisiin tutkia, on kuitenkin selvittettävä, mitä tuolla mahdottomuudella tarkoitetaan. Tämän selityksen ei tarvitse näin tutkimuksen alussa olla mikään lopullinen ja valmis määritelmä. Työhypoteesiksi riittääkin sellainen ennakkomääritelmä, joka tuntuu käyttökelpoiselta ja mikäli mahdollista vastaa sitä käsitystä suorituksen mahdottomuudesta, joka meillä on vallitsevana.¹ Mutta senkään selvittäminen ei ole käden käänteessä tehtävissä.

II. OIKEUSTIETEESSÄ KÄYTETTY MAHDOTTOMUUSKÄSITE.

A. *Mahdottomuuskäsite yleisen kielenkäytön mukaan.*

Luonnollisena lähtökohtana sille, mitä mahdottomuudella oikeustieteessä tarkoitetaan, on yleisen kielenkäytön mahdottomuuskäsite. Mahdottomuus ei näet ole mikään oikeuden luoma käsite, vaikkakin oikeustiede on sitä omia tarkoituksiaan varten muovailnut. Yleisen kielen-

¹ Se mahdottomuus, josta ML:n 131 §:n 2 mom:ssa puhutaan, ei mielestäni sovi lähtökohdaksi, sillä siinä mainittu mahdottomuus on varsin vaillinaisesti selitetty.

käytön mukaan pidetään mahdottomana suoritusta, joka luonnonlakien mukaan ei voi tapahtua,² sellaista, jota fyysillisesti ei voi suorittaa silloin, kun suorituksen pitäisi tapahtua. Niin on asia esim., jos suoritettava erityyppinen on tulipalossa tuhoutunut. Tätä voidaan kutsua luonnolliseksi mahdottomuudeksi, mutta yleisemmin siitä käytetään nimitystä loogillinen mahdottomuus.³

B. Mahdottomuuskäsite oikeustieteessä.

Oikeustieteessä ei kuitenkaan ole katsottu voitavan pysähtyä tällaiseen mahdottomuuskäsitteen sisällykseen, vaan on tuohon käsitteeseen sisällytetty muitakin tapauksia kuin loogillisesti mahdottomat. Lähinnä on mahdottomuuskäsite laajennettu sisältämään myöskin sellaiset tapaukset, joissa suoritushajautus on kyllä loogillisesti ajateltavissa mutta tosiasiallisesti ei enää käytännössä huomioonotettavissa.⁴ Esimerkiksi sellaisesta tapauksesta sopii, että luovutettavaksi sovittu esine tosin arvattavasti on vielä olemassa, mutta se on varastettu tai muuten kadonnut eikä sen vuoksi ole löydettävissä. Tällaisissa tapauksissa on suoritusta tapana sanoa käytännöllisesti mahdottomaksi.⁵

Mutta tähänkään ei ole vielä voitu pysähtyä, vaan mahdottomuuteen on luettu vielä nekin tapaukset, joissa suoritus on kyllä loogillisesti ja vieläpä käytännöllisestikin mahdollisuuksien rajoissa, mutta sen tiellä on oikeudellisia esteitä kuten esim. tavaran maastavientikielto tai myyntikielto. Tällaisessa tapauksessa sanotaan suoritusta juridisesti mahdottomaksi.⁶ Mutta mainitessani tämän nimityksen on minun heti lisättävä, että monien mukaan juridisen mahdottomuuden piiri on vielä paljon

² Stoll s. 120; Esser s. 143. — Vert. Kress s. 99 ss.

³ Roos.s. 3; Almén I s. 315; Palmgren, Säljares mora s. 147 ja JFT 1936 s. 17; Rodhe, Jämknig s. 17.

⁴ Stoll s. 121; Becker s. 106; Esser s. 143; Enneccerus—Lehmann s. 121.

⁵ Ks. ed. muistissa mainittua kirjallisuutta. — Toisessa merkityksessä puhuvat käytännöllisestä mahdottomuudesta Serlachius, JFT 1901 s. 386 (samoin Serlachius—Cederberg s. 119) ja Almén I s. 315, jotka tarkoittavat sillä mahdottomuutta kohtuullisin kustannuksin tehdä suoritusta.

⁶ Schrewelius II s. 453 ss.; Serlachius—Cederberg s. 119; Ehrenzweig s. 158 ss.; Oser—Schönenberger s. 132; Hakulinen, Obligationenrecht s. 25; Enneccerus—Lehmann s. 121. Vert. myös Rabel s. 353.

Ljungman puhuu tässä tapauksessa laillisesta mahdottomuudesta; ks. s. 43; samoin Rodhe, Obligationenrecht s. 350.

laajempi, niin että siihen katsotaan sisältyvän ei ainoastaan oikeudellisten esteiden, vaan myöskin kaikkien muiden tapausten, joissa suorituksen tiellä olevien esteiden voittaminen vaatisi velalliselta kohtuuttomia uhrauksia.⁷ Näin laajaan juridisen mahdottomuuden käsitteeseen mahtuvat esim. hankittavan tavaran hintojen epänormaali nouseminen ja koomikon lapsen kuoleminen juuri ennen sovittua esiintymistilaisuutta.⁸

C. Tekijän työhypoteesiksi ottama mahdottomuuskäsite.

Kuten edellälausuttu osoittaa, ei tieteisopissa suinkaan vallitse yksimielisyyttä siitä, mitä mahdottomuuden käsitteen piiriin on luettava. Eri tutkijat vetävät mahdottoman ja mahdollisen rajan eri tavoin.⁹ Voidaan tietysti sanoa, että raja niiden välillä ei ole pysyvä, sillä ihmisen tietopiirin laajeneminen — esim. uudet teknilliset keksinnöt — supistaa jatkuvasti mahdottomuuden piiriä, mutta se ei vielä ole samaa, kuin että tuo raja ei voisi olla selvä.¹⁰ Jos juridiselle mahdottomuudelle annetaan niin laaja selitys, kuin edellä on mainittu monien tehneen, annetaan itse asiassa usein kustannuskysymyksen ratkaista, mitä on pidettävä mahdottomana ja mitä mahdollisena.¹¹ Epäilemättä sitäkin

⁷ Titze s. 9; Staudinger—Kuhlenbeck—Kober s. 133; Kivimäki, Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu s. 164; Kress s. 124, myös muist. 82 (*überobligationsmässige Schwierigkeit*); Stang, Innledning s. 573 ss. (puhuu vain taloudellisesta kohtuuttomuudesta); Palmgren, Säljares mora s. 148, 160 ss. ja JFT 1936 s. 17; Becker s. 106; Esser s. 143 ss.

Hiukan näistä poikkeavasti määrittelevät juridisen mahdottomuuden Kisch s. 13, jonka mukaan siihen kuuluvat tapaukset, joissa suoritus tosin olisi mahdollinen, mutta sisältäisi arvaamattoman vaaran velallisen hengelle, terveydelle tai siveellisyydelle tai se sotisi velallisen virkavelvollisuutta tai muuta julkista etua vastaan; Roos s. 20, joka siihen lukee tapaukset, joissa suoritus on viranomaisen kieltämä tai vaatisi velalliselta suurempia uhrauksia, kuin mihin hän on sopimuksessa sitoutunut; Lassen, Haandbog s. 465 ja Almén I s. 315, 323, joiden mukaan siihen kuuluvat juridisesti kielletyt sekä sellaisia taloudellisia uhrauksia vaativat suoritukset, jotka ovat kokonaan sopimuksentekijäin edellytysten ulkopuolella; Tuhr—Siegwart s. 244, jonka mukaan siihen on luettava suoritukset, joiden tiellä on oikeudellisia esteitä tai jotka vaativat suorituksen arvon niin suuresti ylittäviä kustannuksia, ettei sellaisia *Treu und Glauben*'in mukaan voida velalliselta vaatia.

Vert. myös Lundstedt, SvJT 1921 s. 331 ss.; Caselius, Rakennusurakka s. 80 ss.

⁸ Stoll s. 121.

⁹ Oser—Schönenberger s. 133; Stoll s. 121.

¹⁰ Vert. Serlachius, JFT 1901 s. 385; Gaarder s. 55.

¹¹ Serlachius l.c.

voidaan puoltaa, varsinkin jos katsotaan, että tuollaisen laajasti käsitetyn mahdollomuuden tulee oikeudellisilta vaikutuksiltaan velallista vapauttavana tekijänä olla yhtäläinen kuin suppeasti käsitetyn mahdollomuudenkin. Mutta kun ne tapaukset, jotka mahtuvat tuohon laajaan juridisen mahdollomuuden käsitteeseen mutta eivät siihen suppeampaan juridisen mahdollomuuden käsitteeseen, johon luetaan loogillisen ja käytännöllisen mahdollomuuden lisäksi vain oikeudelliset esteet, voidaan hyvin erottaa omaksi erilliseksi ryhmäkseen, niinkuin myös varsin yleisesti tehdään (= liikavaikeus),¹² tuntuu tarkoituksenmukaisimmalta käyttää mahdollomuus-nimitystä mainitussa suppeammassa merkityksessä.¹³ Puhuessani edempänä mahdollomuudesta luen siis siihen loogillisen mahdollomuuden tapaukset, käytännöllisen mahdollomuuden ja juridisena mahdollomuutena tapaukset, joissa suorituksen täyttämisen tiellä on oikeudellisia esteitä.¹⁴ Mutta niitä tapauksia, jotka toiset tämän lisäksi juridisen mahdollomuuden piiriin kuuluvina katsovat mahdollomuustapauksiksi, en lue mahdollomuuskäsitteen piiriin kuuluviksi. Siitä huolimatta ansaitsevat nekin tapaukset omana ryhmänään huomiota osakseen. — Seuraava tutkimus tulee osoittamaan, onko tällainen mahdollomuuskäsite tarkoituksenmukainen.

D. Suorituksen n.s. liikavaikeus.

Vastamainitut tapaukset (n.s. liikavaikeustapaukset) tulevat ehkä selvimpään valaistukseen, kun luodaan historiallinen katsaus niiden sisältämän probleeman käsittelyn kehitysvaiheisiin.

1. Jo glossaattorien sanotaan¹⁵ 1100-luvulla selittäneen, että velvoiteoikeudellinen sopimus on sitova vain niin kauan kuin sen solmimisen

¹² Stoll s. 121.

¹³ Niin Kress s. 113; Hakulinen, Obligationenrecht s. 25 ja ymmärtääkseni myös Ussing, Dansk Obligationsret s. 78. Ussing sanoo näet käyttävänsä mahdollomuus-sanaa kirjaimellisessa merkityksessä niin ettei hän kutsu suuriakaan suoritusvaikeuksia mahdollomuuksiksi.

Rodhe, Jämknng s. 12 tekee aivan jyrkän eron niiden tapauksien välillä, joissa suorituksen esteenä on objektiivinen mahdollomuus, ja niiden välillä, joissa muutuneet olosuhteet (m.m. hinnannousu) tekevät suoritusvelvollisuuden täyttämisen velalliselle liian raskaaksi, sanoen että kysymyksessä on kummassakin tapauksessa aivan eri problema: edellisissä on velallisen vapauttamisperusteena casus, jälkimmäisissä taas on yleensä kysymyksessä dolus.

¹⁴ Esim. vienti- ja tuontikiellot katsotaan ML:n 131 §:n 2 mom:ssa mahdollomuustapauksiksi.

¹⁵ Stang, Innledning s. 487; Larenz, Geschäftsgrundlage s. 21.

aikanä vallinneet olosuhteet pysyvät perusteiltaan muuttumattomina. Tälle *clausula rebus sic stantibus*-opille¹⁶ omistettiin huomiota vielä luontaisoikeudessa 1700-luvulla ja pandektioikeuden alkuaikoina.¹⁷ Preussin Allgemeines Landrecht (1794) tunnusti periaatteen useissa säännöksissään,¹⁸ mutta sitten ruvettiin vähitellen luopumaan opista,¹⁹ joka ajan mittaan hylättiin niin kokonaan, ettei sitä edes mainita monessa myöhemmään pandektioikeuteen kuuluvassa teoksessa.²⁰ Mutta ensimmäisen maailmansodan aikana se sukelsi Saksassa uudelleen esille²¹ ja Italiassakin sillä on ollut kannatusta.²² Oppi sisältää siis sen ajatuksen, että sopimus on pätevä vain olosuhteiden pysyessä muuttumattomina, muttei enää silloin, jos ne sopimuksenteon jälkeen oleellisesti muuttuvat. Kuten tästä havaitaan, soveltuu oppi sopimuksenteon jälkeen syntyneisiin vaikeuksiin, muttei sitävästoin jo sopimusta tehtäessä vallinneisiin hankaluuksiin.

Läheistä sukua tälle *clausula rebus sic stantibus*-opille on uusi ranskalainen *théorie de l'imprévision* (teoria arvaamattomuudesta), jonka mukaan sopimuksentekijä voi vaatia pitkäaikaisen sitoumuksen helpottamista, milloin taloudelliset mullistukset ovat aiheuttaneet sen, että hänen sitoumuksensa täyttäminen on tullut ennakolta arvaamattoman raskaaksi.²³ Oppi ei ole siviiliasian oikeuskäytännössä saanut ainakaan vielä mitään kannatusta.

2. Kun 1800-luvun puolivälissä Saksassa esitettiin n.k. *edellytysoppi*,²⁴ ruvettiin sen ajatuksenjuoksua soveltamaan myös nyt esilläolevanlaatuisiin tapauksiin. Alkuperäisen edellytysopin mukaan ei tahdonilmaisu, joka on annettu siinä varmassa käsityksessä, että jokin määrätty seikka tai olosuhde on olemassa tai pysyy tai tulee olemaan, ole sitova, jos tuo seikka tai olosuhde sitten puuttuukin, raukeaa tai jää tulematta. T.s. jos edellytys, jota tahdonilmaisun antaja juuri sen vuoksi

¹⁶ Ks. esim. *Enneccerus—Lehmann* s. 166; *Larenz*, *Geschäftsgrundlage* s. 21; *Rodhe*, *Jämknig* s. 18.

¹⁷ *Larenz* l. c.

¹⁸ ALR I. 5 §§ 377—384. — Vert. myös Itävallan ABGB § 936.

¹⁹ *Ussing*, *Aftaler* s. 458; *Enneccerus—Lehmann* s. 166.

²⁰ *Larenz*, *Geschäftsgrundlage* s. 22.

²¹ *Krückmann*, *Archiv für die civilistische Praxis* 1918 (116 Band) s. 157 ss.

²² *Hedemann*, *Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht* 1938/1939 s. 724.

²³ *David*, *The Journal of Comparative Legislation and International Law* 1946 s. 12 ss.

²⁴ *Windscheid* s. 1 ss.

ei ole ottanut nimenomaiseksi tahdonilmaisunsa ehdoksi, että on pitänyt sitä täysin varmana, pettää, ei oikeusvaikutusta ilmaisijan todellisen tahdon puuttumisen vuoksi synny.²⁵ Myöhemmin on oppia kehitetty ja muodosteltu paljonkin varsinkin Tanskassa,²⁶ ja esitetään sen perusajatus nykyään siten, että mikäli tahdonilmaisun antaja ei olisi antanut ilmaisuaan, jos hän sitä antaessaan olisi tiennyt, millaiset ratkaisevien seikkojen olosuhteet silloin olivat, tai arvannut, millaisiksi ne sittemmin muuttuisivat, voi ilmaisu tällaisen edellytyksen pettämisen vuoksi menettää sitovan vaikutuksensa kokonaan tai osaksi.²⁷ Tätä oppia voidaan käyttää, päinvastoin kuin clausula rebus sic stantibus-oppia, myöskin arvosteltaessa sellaisia vaikeuksia, jotka olivat olemassa jo sopimusta tehtäessä.

Samaan ajatukseen kuin edellytysoppi perustuu ensimmäisen maailmansodan jälkeen Saksassa esitetty ja siellä edellytysoppia paljon laajemman kannatuksen saanut oppi oikeustoimen perustan pettämisestä (*Wegfall der Geschäftsgrundlage*),²⁸ jossa pyrittiin vapautumaan edellytysopin pääpuutteeksi mainitusta edellytyksen ja vaikuttimen toisistaan erottamatta jättämisestä.²⁹ Tämän opin mukaan on oikeustoimen perusta sopimuksenteossa ilmeiseksi käynyt toisen sopimuksentekijän käsitys määrättyjen olosuhteiden olemassaolosta tai tulevasta tapahtumisesta tai tapahtumatta jäämisestä, jonka käsityksen merkityksen toinen sopimuksentekijä on havainnut eikä sitä epäillyt tai joka käsitys toisella itselläänkin on ollut.³⁰ Jos tämä perusta pettää, voi se opin mukaan antaa aiheen puuttua sopimussuhteeseen vaikeammassa asemassa olevan sopimuksentekijän auttamiseksi. Samoin kuin edellytysoppia voidaan tätäkin oppia soveltaa sellaisiinkin tapauksiin, joissa sopimuksentekijän vaikeudet sopimuksen täyttämiseksi olivat jo sopimuksenteon aikaan olemassa.

Englantilaisessa oikeudessa viime vuosisadan lopulla ja kuluvan vuosisadan alkupuolella ensimmäisen maailmansodan aikana esiintyvät opit hiljaisesta välipuheesta (*implied condition, implied term*) tai sat-

²⁵ Windscheid s. 80 ss.

²⁶ Ks. esim. Lassen, Haandbog s. 112 ss.; Møller, Forudsætninger; Ussing, Bristende Forudsætninger.

²⁷ Ussing, Aftaler s. 461.

²⁸ Oertmann, Die Geschäftsgrundlage, 1921; Hedemann, Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht 1938/1939 s. 726. Ks. myös Larenz, Geschäftsgrundlage s. 15 ss.

²⁹ Larenz, Geschäftsgrundlage s. 17.

³⁰ Oertmann m.t. s. 37.

tuman syrjäyttämisestä (*frustration of the adventure*)³¹ ja sopimuksen perustan häviämisestä (*disappearance of the foundation of the contract*)³² muistuttavat suuresti selostettuja Saksassa syntyneitä oppeja. Myöskin niiden avulla pyritään suuriin vaikeuksiin joutuneen sopimuskäsitteijän aseman helpottamiseen.

3. Kulumassa olevan vuosisadan alkupuolella ruvettiin varsinkin Saksassa ja sen naapurimaissa esittämään uudenlaiseen ajatuksenjuoksuun perustuvia käsityksiä näistä mahdottoman ja mahdollisen rajoilla olevista tapauksista. Tämä ajatuksenjuoksu ilmeni useammissa erilaisissa vivahduksissa, joista koetan antaa lyhyen yleiskuvan.

Milloin suoritus ei ole mahdoton, mutta sen täyttämistä vastassa on velallisen oma painava etu, voidaan velallinen tämän mukaan vapauttaa suoritusvelvollisuudesta suorituksen suunnattomuuden (*Unerschwinglichkeit der Leistung*) perusteella.³³ Saman suorituksen suunnattomuuden selittävät toiset olevan kysymyksessä silloin, kun suorituksen täyttämiseksi tarvittavat vaivat ja kustannukset eivät enää ole missään järkevässä suhteessa suorituksen arvoon.³⁴ Suoritus ei siis ole mahdoton, mutta velallinen on oikeutettu pitämään sitä mahdottoman veroisena.³⁵ Milloin suoritusta on pidettävä näin suunnattomana, on tuomarin ratkaistava *Treu und Glauben*'in mukaan.³⁶

Samana ajatuksenjuoksun toista vivahdusta edustavat ne, jotka sanovat, että eräissä tapauksissa, joissa suoritus on kyllä mahdollinen, on sen tiellä niin ylen suuria, velvoitteen ylittäviä vaikeuksia (*übermäßige* tai *überobligationsmäßige Schwierigkeiten*), ettei niiden voittamista voida kohtuudella velalliselta vaatia.³⁷ Tällaiset epätavalliset vaikeudet voivat siis erityistapauksissa vapauttaa velallisen suoritusvelvollisuudesta, vaikkei kysymyksessä olekaan suorituksen mahdottomuus.³⁸

³¹ Tapaus *Taylor v. Caldwell* v:ltä 1863. — Ks. lähemmin esim. *Reu* s. 31 ss.; *Bagge*, SvJT 1944 s. 854 ss.; *Anson—Brierly* s. 347 ss.; *Rodhe*, Jämknng s. 19 ss.

³² Tapaus *Tamplin S.S.Co. v. Anglo-Mexican Petroleum Products Co.* v:ltä 1916. — Ks. lähemmin *Rheinstein* s. 191; *Reu* s. 40 ss.; *Bagge*, SvJT 1944 s. 854 ss.; *Rodhe*, Jämknng s. 20.

³³ *Krückmann*, Archiv für die civilistische Praxis 1907 (101 Band) s. 1, 4, 30 ss.

³⁴ *Tuhr—Siegwart* s. 536.

³⁵ *Ehrenzweig* s. 352.

³⁶ *Esser* s. 136.

³⁷ *Siber* (Planck—Siber) s. 203 ss.; *Lehmann* (Enneccerus—Lehmann) s. 121. Vert. myös *Esser* s. 136.

³⁸ *Kress* s. 402. Vert. *Oser—Schönenberger* s. 620.

Edelläselostetusta tuskin selvästi erotettavissa on perustelu, jonka mukaan velallinen voi vapautua sinänsä vielä mahdollisesta suorituksesta, milloin sen vaatiminen olisi kohtuutonta (*Nichtzumutbarkeit* tai *Unzumutbarkeit der Leistung*).³⁹ Kohtuullisen ja kohtuuttoman rajan määrää myöskin *Treu und Glauben*.⁴⁰

Sama kohtuuden noudattamisen ajatus on saanut ilmaisunsa eräissä pohjoismaisissa laeissa. Niinpä on esim. kaikkien neljän Pohjoismaan vakuutus sopimuslaeissa ja velkakirjalaeissa säännökset, joiden mukaan kohtuuttomuuteen johtavaa sopimusehtoa voidaan sovitella tai jättää se kokonaan huomioon ottamatta. Ainakin Ruotsissa on katsottu säännösten olevan ilmauksia laajemmasta kohtuuden periaatteesta, jonka nojalla velallinen voidaan vapauttaa kohtuuttoman raskaasta vaikkakin mahdollisuuksien rajojen sisäpuolella olevasta suoritusvelvollisuudesta.⁴¹

Treu und Glauben'ia ja pakkotilaa koskeviin Saksan lain säännöksiin nojautuen on Saksassa vielä esitetty oppi uhrausrajasta (*Opfergrenze*).⁴² Se ei poikkea kovin paljon edelläesitetyistä saksalaisista teorioista selittäessään, että vaikka suoritus olisi mahdollinenkin, ei velallisen tarvitse sitä tehdä, jos se vaatisi häntä ylittämään uhrausrajan, joka kussakin tapauksessa on määrättävä huomioonottamalla sopimuskäsitteijäin oletettu tarkoitus sekä kunnian ja luottamuksen vaatimukset.

Uusin oppi tällä alalla on vahingonvaarateoria (*riskteori*).⁴³ Sen mukaan sopimuskäsitteijät kaupan tehdessään ottavat kantaakseen erilaisia vahingonvaaroja, niiden joukossa riskin siitä, että heidän taloudelliset laskelmansa tai spekulationsa eivät pitäisikään paikkaansa. Vaikkei suoritus olekaan objektiivisesti mahdoton, voi tämän teorian mukaan tulla harkittavaksi myyjän osalle kaupanteossa tulleen vahingonvaaran osittainen siirtäminen ostajan kannettavaksi, milloin suorituksen edellytykset ja vaikutukset osoittautuvat toisenlaisiksi, kuin mitä myyjä kauppaa tehdessään oli laskenut. Teorian esittäjä myöntää oppinsa olevan sukua saksalaisille *Geschäftsgrundlage*- ja *Opfer-*

³⁹ *Nipperdey* s. 15 ss.; *Lehmann* (Enneccerus—Lehmann) s. 121.

⁴⁰ *Esser* s. 136. — Vert. myös *Schjelderup*, NRT 1920 s. 625; *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 130.

⁴¹ *Rodhe*, Jämknings s. 21 ss. ja *Förhandlingarna å det nittonde nordiska juristmötet*, pöytäk. s. 183. — Vert. myös Ehdotus velkakirjalaiksi y.m. s. 47.

⁴² *Heck* s. 88; *Stoll* s. 125 ss.; *Enneccerus—Lehmann* s. 121.

⁴³ *Godenhjelm* s. 99 ss. Teoria on esitetty vain kauppaa käsittelevän tutkimuksen yhteydessä.

grenze-teorioille, mutta korostaa sen edellytysoppia vastustavaa ajatuksenjuoksua.

Näiden eri nimitysten käyttäminen ei kuitenkaan, kuten edelläolevasta toivottavasti on käynyt selville, tosiasiallisesti merkitse sanottavaa eroavaisuutta pohjimmaisessa ajatuksenjuoksussa, jonka mukaan velallinen voi toisinaan vapautua suoritusvelvollisuudesta pelkästään suorituksen liikavaikeuden perusteella, siis silloinkin, kun mahdottomuus ei ole kysymyksessä.

4. Lopuksi mainittakoon pari sanaa saksalaisesta »sopimusapua» (*Vertragshilfe*) koskevasta lainsäädännöstä toisen maailmansodan aikoina. Jo v. 1939 annettiin siellä tuomioistuimille valta helpottaa eräiden sodan vuoksi vaikeuksiin joutuneiden velallisten suoritusvelvollisuutta. Ja sodan päätyttyä laajennettiin tätä mahdollisuutta. Nykyään on Länsi-Saksassa voimassa 26. 3. 1952 annettu laki, jonka mukaan tuomioistuin voi määrätä ennen 21. 6. 1948 perustetun sitoumuksen maksuajan pidennettäväksi tai suoritusta alennettavaksi, milloin määrääkaikaisen tai täyden suorituksen vaatiminen olisi, verrattaessa sopimuspuolten etuja ja asemaa oikeudenmukaisesti toisiinsa, velalliselle kohtuutonta. Lailla on kuitenkin poikkeuslain luonne, ja sen sanotaan olevan oikeutetun yksinomaan raskaimpien taloudellisten järkytysten aikoina.⁴⁴

Muissakin valtioissa oli mainitun sodan aikoina voimassa moratoriolakeja.

5. Väärinkäsitysten välttämiseksi on vielä syytä tässäkin huomauttaa siitä, että varsin monet tutkijat lukevat edellä käsiteltävinä olleet liikavaikeustapaukset juridisen mahdottomuuden piiriin kuuluviksi, kuten aikaisemmin olen lausunut.⁴⁵

E. Liikavaikeustapausten tutkiminen tässä yhteydessä.

Kuten edelläoleva historiallinen katsaus n.s. liikavaikeustapausten juridiseen käsittelyyn osoittaa, on niille omistettu suurta huomiota oikeustieteessä. Mitä tapauksia on ehkä pidettävä tähän ryhmään kuuluvina, sen tutkiminen tapahtuu soveliaimmin eri sopimustyyppeihin nähden erikseen. Tämän mukaisesti tulen tämän teoksen II osassa tarkastelemaan myös tätä kysymystä. Määräväänä tulee silloin olemaan

⁴⁴ *Larenz, Lehrbuch s. 182.*

⁴⁵ *Ks. s. 50 ss.*

se, onko jossakin tapauksessa, jota ei voida pitää suorituksen mahdottomuustapauksena, perusteltua syytä vapauttaa velallinen suoritusvelvollisuudestaan ja sen täyttämättä jättämisen seurauksista kokonaan tai osaksi suorituksen liiallisen vaikeuden vuoksi vai eikö.

II LUKU.

MAHDOTTOMUUDEN ERI LUOKITTELUJA.

Sekä eräiden ulkomaiden laeissa että tieteisopissa niinhyvin muualla kuin meilläkin on mahdottomuustapauksia luokiteltu monin tavoin. Eri mahdottomuuslajien nimitysten ymmärtäminen vaatii selostamaan, mitä kullakin lajilla tarkoitetaan ja minkälaisia tapauksia siis mihinkin ryhmään on tapana lukea.

I. ALKUPERÄINEN JA JÄLKIPERÄINEN MAHDOTTOMUUS.

A. Käsitteet.

Ensimmäisenä on syytä mainita mahdottomuustapausten jako alkuperäiseen ja jälkipерäiseen mahdottomuuteen. Saksan ja Sveitsin oikeudessa on tämä jako otettu itse lakiin.¹ Tieteisopissa selitetään niiden ero tavallisesti siten, että alkuperäiseksi sanotaan mahdottomuutta, joka on olemassa jo velvoitteen syntyessä, kun taas jälkipерäinen mahdottomuus syntyy vasta velvoitteen syntymisen jälkeen.² Tällöin on lisäksi kiinnitetty huomiota siihen, että alkuperäinen mahdottomuus edellyttää sellaisen seikan olemassaoloa velvoitteen syntymisen aikaan, joka varmuudella osoittaa suorituksen olevan mahdot-

¹ BGB:n §§ 306—308 käsittelevät alkuperäistä, §§ 275, 279, 280 jälkipерäistä mahdottomuutta. Sveitsin OR:n art. 20 koskee alkuperäistä ja art. 97 ja 119 jälkipерäistä mahdottomuutta.

² Ks. esim. *Planck—Siber* s. 199; *Heck* s. 90; *Enneccerus—Löhmann* s. 123.

toman silloin, kun sen pitäisi tapahtua. Sitävastoin siihen ei riitä, että suoritus olisi mahdoton velvoitteen syntymisen aikana, jos se vain voi olla mahdollinen suorituksen määräpäivänä.³ Pohjoismaissa, varsinkin Tanskassa ja meillä Suomessa, on tieteisopissa käytetty tätä mahdottomuustapausten kahtiajakoa.⁴

B. *Perpetuatio obligationis.*

Jälkiperäisen mahdottomuuden tapauksista voidaan omaksi ryhmäkseen erottaa ne tapaukset, joissa velallisen suoritus on ensin viivästynyt ja vasta tämän velallisen moran aikana suoritus tulee mahdottomaksi esim. sen vuoksi, että suoritettava erityisesine tuhoutuu. Tällaisia tapauksia käsiteltäessä sanotaan tavallisesti, että kysymyksessä on *perpetuatio obligationis*.⁵ Eräiden maiden laeissa on erityisiä säännöksiä tällaisten tapausten varalta,⁶ mutta sielläkin, missä niin ei ole asian laita, on kysymystä tieteisopissa käsitelty.⁷ Edempänä eri sopimustyyppien käsittelyn yhteydessä tulen tarkastelemaan tällaisiakin tapauksia.

C. *Luokittelun riidanalaisuus.*

Mutta kaikki eivät pidä mahdottomuustapausten jakoa alkuperäisen ja jälkiperäisen mahdottomuuden ryhmiin tarkoituksenmukaisena. Niinpä englantilainen oikeus ei yleensä tee eroa niiden tapausten, joissa mahdottomuus on ollut olemassa jo velvoitteen syntyessä, ja niiden tapausten, joissa suoritus on tullut mahdottomaksi vasta velvoitteen syntymisen jälkeen, välillä.⁸ Ruotsalaisessa tieteisopissa on esitetty samanlaisia ajatuksia⁹ lähinnä sillä perusteella, ettei Ruotsin kaupp-

³ Oser—Schönenberger s. 132; Ennéccerus—Lehmann l. c.

⁴ Lassen, Haandbog s. 465 ss.; Ussing, Dansk Obligationsret s. 156 verr. s. 130. — Serlachius, JFT 1901 s. 387 ja Serlachius—Cederberg s. 120; Wrede, Obligationsrätt s. 59; Hakulinen, Obligationenrecht s. 24 ss. — Ks. myös Almén I s. 304; Rodhe, Jämknig s. 8.

⁵ Roomalaiset sanoivat: »Mora debitoris obligatio perpetua fit». (Velallisen viivästys tekee velvoitteen ikuiseksi.)

⁶ Esim. Saksan BGB:n 287 §, Sveitsin OR:n 103 art., Ranskan Code civilin 1302 ja 1245 art.

⁷ Ks. esim. Hult, Festschrift til Henry Ussing s. 165 ss. ja siinä mainittua kirjallisuutta.

⁸ Rheinsteins s. 183 ss.; Reus s. 72 ss.

⁹ Almén I s. 304 ss. Vert. Roos s. 75.

laki tee noiden tapausten välillä mitään eroa. Mutta onpa saksalais-sakin tietoisopissa BGB:n säännöksistä huolimatta esitetty se ajatus, että merkitystä tulee olla vain sellaisella mahdottomuudella, joka on olemassa suorituksen täyttämishetkellä, ilman että asiaan vaikuttaisi, oliko mahdottomuus olemassa jo velvoitteen syntyessä vai eikö.¹⁰

II. ABSOLUUTTINEN JA RELATIIVINEN MAHDOTTOMUUS.

Nimityksillä absoluuttinen ja relatiivinen mahdottomuus ei näytä olevan tietoisopissa täysin vakiintunutta sisällystä, vaan nimityksiä käytetään jonkinverran toisistaan poikkeavissa merkityksissä. Vanhin on se käsitys, jonka mukaan absoluuttiseen mahdottomuuteen kuuluvat tapaukset, joissa mahdottomuus perustuu suorituksen luonteeseen sinänsä ollen riippumaton yksityistapauksien vaihtelevista olosuhteista, kun taas relatiiviseen mahdottomuuteen luetaan tapaukset, joissa mahdottomuus ei johdu suorituksen luonteesta, vaan on yksityistapauksessa vallitsevien olosuhteiden aiheuttama.¹¹ Tämän mukaan sopii esimerkiksi absoluuttisesta mahdottomuudesta sellaisen satuolennon kuin kentaurin suorittaminen ja relatiivisesta mahdottomuudesta se, että suoritettava erityisesine on tuhoutunut tai kadonnut. Absoluuttiseen mahdottomuuteen kuuluvat suoritukset ovat tämän mukaan aina loogillisesti mahdottomia, mutta relatiiviseen mahdottomuuteen mahtuu loogillisesti, käytännöllisesti ja juridisesti mahdottomia suorituksia.

Vallitseva mielipide vetää kuitenkin absoluuttisen ja relatiivisen mahdottomuuden välisen rajan hiukan toisin. Absoluuttisesti mahdottomaksi sanotaan suoritusta, joka on kaikille mahdoton, jota ei siis yleensä lainkaan voida tehdä, ja relatiivisesti mahdottomaksi taas sellaista suoritusta, joka kyllä sinänsä on mahdollinen, mutta jota kysymyksessäoleva velallinen ei voi tehdä, eli siis suoritusta, jonka mahdottomuus perustuu velallisen erityisiin olosuhteisiin.¹² Sama eroavaisuus on lausuttu myös abstraktisemmassa muodossa siten, että milloin on olemassa joitakin siksi määrääviä suorituksen edellytyksiä, että ne tekevät suorituksen aina mahdottomaksi, vaihdeltakoonpa muita edellytyksiä miten tahansa, on suoritus absoluuttisesti mahdoton. Mutta jos

¹⁰ Krückmann, Archiv für die civilistische Praxis 1907 (101 Band) s. 282. Vert. myös Heck s. 140 ss.; Enneccerus—Lehmann s. 124. — Samoin Simonétos s. 25 ss.

¹¹ Mommsen s. 4 ss.

¹² Ks. esim. Hagerup s. 33; Lassen, Haandbog s. 464; Oser—Schönenberger s. 133.

suoritus yleistyypiltään on mahdollinen, joskin konkreettisisessa tapauksessa vallitsevat seikat voivat sen tehdä mahdottomaksi, on suoritus relatiivisesti mahdoton.¹³ Kun raja vedetään tällä tavoin, ei tapausta, jossa suoritettava erityisesine on ennen suoritusta tuhoutunut, enää luetakaan relatiiviseksi vaan päinvastoin absoluuttiseksi mahdottomuudeksi.¹⁴

Yleisenä huomiona voidaan lopuksi mainita, että nimitykset absoluuttinen ja relatiivinen mahdottomuus ovat tieteisopissa jo jonkin aikaa olleet jäämässä syrjään.¹⁵

III. OBJEKTIIVINEN JA SUBJEKTIIVINEN MAHDOTTOMUUS. YLIVOIMAINEN TAPAHTUMA.

A. *Objektiivisen ja subjektiivisen mahdottomuuden käsitteet ja niiden käyttö.*

Puhuttaessa mahdottomuustapausten jaosta objektiiviseen ja subjektiiviseen mahdottomuuteen tarkoitetaan näillä mahdottomuuden lajeilla yleensä samaa, kuin mitä edellä mainitun vallitsevan mielipiteen mukaan ymmärretään absoluuttisella ja relatiivisella mahdottomuudella, vaikka määrittelyissä käytetyt sanat jonkinverran vaihtelevatkin. Sen mukaan on siis suoritus objektiivisesti mahdoton silloin, kun sitä ei yleensä kukaan voi tehdä, ja subjektiivisesti mahdoton silloin, kun suoritus sinänsä kyllä voidaan tehdä, mutta kysymyksessäoleva velallinen ei sitä voi suorittaa.¹⁶

¹³ *Serlachius*, JFT 1901 s. 384; *Serlachius—Cederberg* s. 120. — *Almén* I s. 317 muist. 26 sanoo relatiiviseksi mahdottomuudeksi sitä, että vain määrätty sopimuksen täyttämistapa on poissuljettu.

¹⁴ *Serlachius*, JFT 1901 s. 384; *Becker* s. 106.

¹⁵ *Vert. Roos* s. 33 muist. 1; *Kivimäki*, Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu s. 163.

¹⁶ Ks. esim. *Hagerup* s. 33; *Planck—Siber* s. 202, 205; *Roos* s. 52; *Lassen*, Haandbog s. 464; *Kress* s. 100 ja 113; *Almén* I s. 312; *Palmgren*, Säljares mora s. 149 ss. ja JFT 1936 s. 25; *Tuhr—Siegwart* s. 534; *Ussing*, Aftaler s. 261; *Enneccerus—Lehmann* s. 122; *Andersen*, Kjøbsrett s. 85; *Larenz*, Lehrbuch s. 54. — Samaa perusajatusta edustavat ilmeisesti myös *Torp*, UfR 1880 s. 355, *Serlachius*, JFT 1901 s. 384, *Cederberg* (*Serlachius—Cederberg*) s. 120 ja *Kivimäki*, Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu s. 165, joista viimeksimainittu kutsuu objektiiviseksi eli asialliseksi mahdottomuudeksi suoritukseen kohdistuvaa mahdottomuutta sekä subjektiiviseksi eli henkilölliseksi mahdottomuudeksi velallisen henkilöön kohdistuvaa mahdottomuutta.

Rodhe, Jämkning s. 8 ja *Obligationsrätt* s. 359, haluaa määritellä objektiivisen

Mahdottomuustapausten jako objektiivisen mahdottomuuden ja subjektiivisen mahdottomuuden tapauksiin on Saksassa otettu itse lakiin.¹⁷ Tällä jaolla on BGB:n mukaan kuitenkin merkitystä vain mahdottomuuden ollessa alkuperäistä, kun taas jälkiperäisen mahdottomuuden kysymyksessä ollessa on yhdentekevää, onko se objektiivista vai subjektiivista.¹⁸ Sveitsissä on tieteisoppi seurannut Saksan oikeuden kantaa,²¹ vaikkei Sveitsin laissa tehdäkään sellaista selvää eroa mainitunlaatuisten mahdottomuustapausten välillä kuin Saksan laissa.

Pohjoismaiseen tieteisoppiin on tämä jakoperuste myös löytänyt tiensä. Merkillepantavaa on, että Skandinaaviassa ja meillä Suomessa tätä jakoperustetta sovellettaessa ei yleensä tehdä eroa siihen nähden, onko mahdottomuus alkuperäistä vai jälkiperäistä.²² Näyttääpä jaolla eräitten mukaan olevan Pohjoismaissa tärkeämpi merkitys juuri jälkiperäisen mahdottomuuden kysymyksessä ollessa.²³

On kiintoisaa todeta, että vaikkei englantilaisessa oikeudessa puhuta objektiivisesta ja subjektiivisesta mahdottomuudesta, niin ne tapaukset, joissa mahdottomuudella on velallisen vahingonkorvausvelvollisuudesta vapauttava vaikutus, ovat sellaisia, ettei kukaan muukaan olisi suoritusta voinut tehdä, t.s. objektiivisen mahdottomuuden piiriin kuuluvia.²⁴

mahdottomuuden sen verran tarkemmin, että sellaiseksi on katsottava suoritus, joka on jokaiselle mahdoton, vaikkapa sopimuksenteon jälkeen olisi tehty mitä valmisteluja tahansa suorittamisen hyväksi.

Godenhjelm s. 66 lausuu, että objektiivisen ja subjektiivisen mahdottomuuden ero sisältää vain sen, että objektiivinen mahdottomuus käsittää tapaukset, joissa velallinen vapautuu velvollisuuksistaan, myös vahingonkorvausvelvollisuudesta. Hän sanoo objektiivisen mahdottomuuden käsitteen sisältävän kehäpäätelmän, kun siinä käsitteen sisällys pannaan riippumaan seurauksista ja toiselta puolen seuraukset johdetaan näin muodostetusta käsitteestä. Tämä kritiikki näyttää kuitenkin perustuvan objektiivisen mahdottomuuden käsitteen väärinymmärtämiseen.

Vert. vielä *Krückmann*, *Archiv für die civilistische Praxis* 1907 (101 Band) s. 56 ss.; *Hernberg*, *Yleissiviilioikeus* s. 407; *Esser* s. 144.

¹⁷ Ks. BGB:n 275 ja 306 §:ää. Subjektiivista mahdottomuutta kutsutaan 275 §:ssä nimityksellä *Unvermögen*.

¹⁸ Ks. esim. *Heck* s. 91; *Enneccerus—Lehmann* s. 189.

²¹ Ks. esim. *Oser—Schönenberger* s. 132 ss. ja 538; *Tuhr—Siegwart* s. 245, 534.

²² *Hagerup* s. 33; *Roos* s. 50 ss.; *Lassen*, *Haandbog* s. 464; *Kivimäki*, *Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu* s. 165; *Hernberg*, *Yleissiviilioikeus* s. 407; *Almén* I s. 320; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 149 ss. — Vert. *kuit. Ussing*, *Aftaler* s. 261.

²³ *Almén* I s. 312; *Rodhe*, *Jämknings* s. 8.

²⁴ *Rheinstein* s. 191; *Reu* s. 110 ss.; *Rabel* s. 276 ss.

Mainittakoon vielä, että sekä Saksassa että varsinkin Pohjoismaissa eräät tutkijat kiistävät merkityksen tältä jakoperusteelta. Niinpä eräät sanovat että, koska velvoite koskee vain velkojan ja velallisen suhdetta — velkoja kun voi vaatia suoritusta vain velalliselta eikä keltään muulta — on sen seikan, että velallinen ei voi suorittaa, seurauksiin nähden merkityksetöntä, voiko joku kolmas henkilö suorittaa vai eikö.²⁵ Mutta muillakin syillä on tätä mahdottomuustapausten jakoa vastustettu.²⁶

Kun tämä jako objektiiviseen ja subjektiiviseen mahdottomuuteen on varsin yleisesti käytännössä, on syytä tässä vielä jonkinverran selostaa, millaisia tapauksia on tapana kumpaankin ryhmään lukea.

1. Mitä ensiksi objektiiviseen mahdottomuuteen tulee, näkee joidenkin luokittelevan senkin tapaukset vielä alaryhmiin esim. sillä perusteella, onko suorituksen kohteena vain esineen luovuttaminen vaiko työn suorittaminen.²⁷ Eräät huomauttavat siitä, että milloin suorituksen kohteena on ehdottomasti henkilökohtaisesti tehtävä suoritus,²⁸ aiheuttaa velallisen henkilökohtainen kykenemättömyys suorituksen täyttämiseen samalla suorituksen objektiivisen mahdottomuuden,²⁹ koskei näet kenenkään muun ole mahdollista senkaltaista suoritusta täyttää.

Kouluesimerkkinä objektiivisesta mahdottomuudesta mainitaan tavallisesti suoritettavan esineen tuhoutuminen tai sen joutuminen velkojalle muuten kuin velallisen suorittamana.^{30 31} Jos suorituksen kohteena on lajiesineitä, on suoritus objektiivisesti mahdoton kuitenkin vain siinä tapauksessa, että koko lajin olemassaolo lakkaa,³² mikä tietenkin on varsin harvinaista.

Monet lukevat objektiivisen mahdottomuuden tapauksiksi joukon tapauksia, joissa n.s. ylivoimainen tapahtuma, *vis major, force majeure*,

²⁵ Niin esim. *Titze* s. 70 ss.; *Simonétos* s. 26.

²⁶ *Torp*, UfR 1880 s. 357; *Wrede*, *Obligationsrätt* s. 59; *Lundstedt*, SvJT 1921 s. 332 ss.; *Andersen*, SvJT 1944 s. 634 ja *Kjøbsrett* s. 88; *Ljungman*, *Festskrift till ägnad Wilhelm Lundstedt* s. 153. Vert. myös *Ussing*, Køb s. 67 ss.; *Augdahl* s. 309.

²⁷ *Roos* s. 53 ss. — Vert. myös *Ehrenzweig* s. 158.

²⁸ N.s. *höchstpersönliche Leistung*.

²⁹ *Roos* s. 52; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 152; *Enneccerus—Lehmann* s. 123.

³⁰ Ks. esim. *Planck—Siber* s. 202; *Roos* s. 53 ss.; *Lassen*, *Haandbog* s. 464; *Tuhr—Siegwart* s. 535; *Ussing*, *Aftaler* s. 261; *Enneccerus—Lehmann* s. 122.

³¹ Jos se on tapahtunut ennen velvoitteen syntymistä, on kysymyksessä alku-peräinen objektiivinen mahdottomuus, mutta jos se on tapahtunut velvoitteen syntymisen jälkeen, jälkipäinen objektiivinen mahdottomuus.

³² Ks. esim. *Roos* s. 54; *Kress* s. 104; *Almén* I s. 325; *Tuhr—Siegwart* s. 535.

estää suorituksen.³³ Tällaisina esimerkkeinä voidaan mainita sota, sikäli kuin se todella tekee k.o. suorituksen mahdottomaksi,³⁴ kapina³⁵ ja saarto³⁶ samoin edellytyksin, valtiovallan taholta annettu kielto,³⁷ kuten tavaran tuontikielto,³⁸ vientikielto³⁹ ja myyntikielto⁴¹ sekä takavarikoiminen,⁴² yleisen liikenteen estävät luonnonmullistukset, kuten maanjäristys⁴³ ja tulva,⁴⁴ eräissä tapauksissa tulipalo,⁴⁵ toisinaan työlakko⁴⁶ ja jopa suuri hinnannousu⁴⁷ sekä vielä suorituksen siveellisyydenvastaisuus.⁴⁸

2. Subjektiivisen mahdottomuuden malliesimerkkinä esitetään taas yleisesti vieraan henkilön omistaman esineen myyminen.⁴⁹ Mutta sen lisäksi näkee tietoisopissa pidettävän myös monia muita tapauksia subjektiivisesti mahdottomiin suorituksiin kuuluvina. Niinpä mainitaan sellaisina suoritukset, joita ei ole sovittu ehdottomasti henkilökohtaisesti tehtäviksi ja joihin velallinen ei kykene, johtukoonpa kykenemättömyys sairaudesta⁵⁰ tai kuolemasta,⁵¹ työtaidon puutteesta⁵² tahi suo-

³³ Ylivoimaisen tapahtuman ja objektiivisen mahdottomuuden suhteesta toisiinsa ks. s. 290 ss.

³⁴ Ks. esim. Roos s. 86 ss.; *Almén* I s. 322, 333; *Stang—Solem* s. 162.

³⁵ Ks. esim. *Almén* I s. 322.

³⁶ Ks. esim. *Almén* I l. c.

³⁷ Ks. esim. Roos s. 85.

³⁸ Ks. esim. *Chydenius*, *Kontraktsrätt* I s. 143; *Kivimäki*, *Työlakko* s. 107; *Almén* I s. 322; *Tuhr—Siegwart* s. 534.

³⁹ Ks. esim. *Chydenius*, *Kontraktsrätt* I s. 143; *Ehrenzweig* s. 351; *Almén* I s. 322.

⁴¹ Ks. esim. *Chydenius* l. c.

⁴² Ks. esim. *Almén* I s. 323; *Tuhr—Siegwart* s. 534 muist. 5.

⁴³ Ks. esim. *Almén* I s. 321; *Gaarder* s. 63.

⁴⁴ Ks. esim. *Almén* l. c.; *Gaarder* l. c.

⁴⁵ Ks. esim. *Gaarder* s. 65.

⁴⁶ Ks. esim. Roos s. 98 ss.; *Kivimäki*, *Työlakko* s. 107; *Almén* I s. 330; *Gaarder* s. 65 ss.

⁴⁷ *Almén* I s. 316 muist. 23 f; *Huselius*, *SvJT* 1917 s. 282.

⁴⁸ Esim. jos näyttelijän pitäisi esiintyä koomillisessa osassa hänen äitinsä ollessa kuolemaisillaan. Roos s. 97.

⁴⁹ Ks. esim. *Planck—Siber* s. 205; *Lassen*, *Haandbog* s. 464; *Almén* I s. 305 muist. 39; *Enneccerus—Lehmann* s. 122.

⁵⁰ Ks. esim. *Planck—Siber* s. 206; *Enneccerus—Lehmann* s. 209. Vert. myös *Hakulinen*, *Obligationenrecht* s. 25.

⁵¹ Ks. esim. *Planck—Siber* l. c.

⁵² Ks. esim. *Planck—Siber* s. 205.

ritustoimenpiteiden epäonnistumisesta⁵³ esim. haaksirikon tai tulipalon vuoksi.⁵⁴ Laajan ryhmän subjektiivisen mahdottomuuden tapauksista muodostavat n.s. taloudellisen mahdottomuuden tapaukset,⁵⁵ joissa velallinen ei pysty suoritukseen varojen puutteen vuoksi, johtukoonpa se sitten köyhyydestä tai odottamattomasta hintojennoususta.⁵⁶ Vielä näkee työlakkoa⁵⁷ pidettävän subjektiivisen mahdottomuuden aiheuttajana samoin kuin myös sitä, että velallinen omatta syyttään on tietämätön velasta.⁵⁸

B. Ylivoimainen tapahtuma (*force majeure*).

Ranskalaisessa oikeudessa ei puhuta objektiivisesta eikä subjektiivisesta mahdottomuudesta, mutta Ranskan oikeuden *force majeure*⁵⁹ — roomalaisen oikeuden *vis major*, korkeampi voima eli ylivoimainen tapahtuma — on sisällykseltään varsin lähellä objektiivisen mahdottomuuden käsitettä. Sen vuoksi on paikallaan tässä yhteydessä hiukan selostaa tuota käsitettä, varsinkin kun nimitykset *force majeure* ja *vis major* ovat levinneet laajalti Ranskan ulkopuolellekin.

Nimityksellä *force majeure* ei ole täysin vakiintunutta sisällystä.⁶¹ Eri tutkijat määrittelevät sen eri tavoin. Niinpä ylivoimaisena tapahtumana pidetään sellaista ulkoapäin tullutta tapahtumaa, että vahinkoa yleisen elämänkokemuksen mukaan ei voida välttää, vaikka olisi ryhdytty tyydyttäviin varotoimenpiteisiin.⁶² Tai sanotaan ylivoimaiseksi tapahtumaa, jota suoritusvelvollinen ei voi poistaa eikä estää ja joka on ollut ennakolta arvaamaton.⁶³ Se on myös määritelty tapahtumaksi, jonka sattumista ei olisi voitu torjua edes kaikella ajateltavissa olevalla

⁵³ Ks. esim. *Almén* I s. 314; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 150. Vert. myös *Rodhe*, *Jämknings* s. 9 sekä 11 ss.

⁵⁴ Ks. esim. *Almén* I s. 314.

⁵⁵ Ks. esim. *Lassen*, *Haandbog* s. 464; *Serlachius—Cederberg* s. 120; *Almén* I s. 314; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 150; *Wrede*, *Obligationsrätt* s. 59; *Ussing*, *Køb* s. 71. — Vert. *Rodhe*, *Jämknings* s. 11 ss.

⁵⁶ Ks. esim. *Almén* I s. 315 ss., 336.

⁵⁷ Ks. esim. *Planck—Siber* s. 206; *Kivimäki*, *Työlakko* s. 106 ss.

⁵⁸ Ks. esim. *Planck—Siber* s. 206; *Enneccerus—Lehmann* s. 209. — Vert. myös *Rodhe* m.t. s. 11 ss.

⁵⁹ Ks. *Code civil* art. 1148 ja 1147.

⁶¹ Ks. esim. *Almén* I s. 332; *Rekola* II s. 344; *Hellman* s. 56; *Raninen*, *LM* 1942 s. 246 ja 259.

⁶² *Ussing*, *Dansk Obligationsret* s. 140.

⁶³ *Raninen*, *Fob-lauseke* s. 128 muist. 15.

huolellisuudella.⁶⁴ Ylivoimaiseksi tapahtumaksi on sanottu myös alkuvoimaista tai muuten täysin ei-vältettävissä olevaa tapahtumaa.⁶⁵ Erään määritelmän mukaan se on ulkoapäin tuleva, laajakantoinen ja harvoin sattuva tapahtuma, joka muodostaa velalliselle ylitsepääsemättömän suoritusesteen.⁶⁶ Ja eräät pitävät ylivoimaisena tapahtumana havaittavissa olevaa, ennakolta arvaamatonta, ei k.o. yrityksestä johtuvaa (vaan tässä mielessä ulkoapäin tulevaa) tapahtumaa, jonka vahingoittavaa vaikutusta järkevästi ennakolta huomioonotettavilla varovaisuustoimenpiteillä ei ole voitu välttää.⁶⁷

Määritelmien erilaisuudesta huolimatta voidaan ne kuitenkin koota kahteen pääryhmään, kuten yleisesti tehdäänkin. N.s. subjektiivisten eli relatiivisten teorioiden mukaan on ylivoimaisena tapahtumana pidettävä sellaista poikkeuksellista suoritusestettä, jota kysymyksessäolevissa olosuhteissa ei olisi voitu torjua kaikella mahdollisellakaan huolellisuudella.⁶⁸ Objektiivisten eli absoluuttisten teorioiden mukaan tarkoitetaan ylivoimaisella tapahtumalla taas *ulkoapäin* tullutta epätavallista suoritusestettä.⁶⁹ Kun suoritusesteen subjektiivisten teorioiden mukaan ei tarvitse olla ulkoapäin tulevan, merkitsee se sitä, että subjektiivisten

⁶⁴ Kivimäki, Siviilioikeuden yleiset opit s. 177 muist. 2.

⁶⁵ Esser s. 85.

⁶⁶ Rodhe, Jämknings s. 7 ja Obligationsrätt s. 355.

⁶⁷ Enneccerus—Nipperdey s. 951.

⁶⁸ Tämän teorian mukainen on vallitseva käsitys Ranskassa, ks. Baudry-Lacantinerie s. 82 ss.; Colin—Capitant s. 9 ss.; Planiol—Ripert VII s. 145 ss.; Rabel s. 217 ss. — Samoin Englannissa, ks. oikeustapausta Nugent v. Smith 1.C.P.D. 423 sekä Schirrmester—Prochownick s. 604 ss.; Anson—Brierly s. 313; Pollock—Winfield s. 232. Englannissa kutsutaan ylivoimaista tapahtumaa tavallisesti nimityksellä *Act of God*, jota toiset kuitenkin pitävät *force majeure* suppeampana käsitteenä. — Saksassa edustaa tätä kantaa m.m. Goldschmidt, Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht 3 s. 38 ss. ja 93 ss.; Dernburg—Engelmann s. 176. Ks. myös Esser s. 86.

Pohjoismaissa ovat enemmän tai vähemmän selvästi subjektiivisen teorian kannalla m.m. Chydenius, Kontraktsrätt II s. 205 ss.; Raninen, Fob-lauseke s. 128 muist. 15 ja LM 1942 s. 252; Gaarder s. 59 ss.; Kivimäki, Siviilioikeuden yleiset opit s. 177 muist. 2 (sivun 178 puolella), Työlakko s. 107 muist. 1. Vert. myös Bentzon s. 391.

⁶⁹ Tämän teorian kannalla ovat Ranskassa m.m. Josserand, Les Transports s. 463 ja Cours de droit civil positif français II s. 241 ja Englannissa esim. Leake—Walker s. 514 ss. sekä Saksassa m.m. Exner, Grünhuts Zeitschrift 10 s. 495 ss. Vert. myös Enneccerus—Nipperdey s. 951.

Pohjoismaissa kuuluvat sen kannattajiin Rekola II s. 344; Hellman s. 58; Ussing, Dansk Obligationsret s. 140; Stenvall, JFT 1947 s. 38; Rodhe, Jämknings s. 7; Grönvall—Heikonen s. 58.

VKL:n 7 §:n 2 mom:n sanamuoto (»yleisen liikenteen keskeytyksestä») viittaa

teoriojen mukainen force majeure-käsite on laajempi kuin objektiivisten teorioiden mukainen käsite.

Ylivoimaisen tapahtuman ja mahdottomuuden käsitteiden keskinäistä suhdetta selvittelen edempänä tämän teoksen III osassa.⁷⁰

IV. LOPULLINEN JA OHIMENEVÄ MAHDOTTOMUUS.

Mainitsemisen arvoinen on myöskin mahdottomuustapausten jako lopullisesti ja ohimenevästi mahdottomiin. Lopullisella eli jatkuvalla mahdottomuudella tarkoitetaan välistä sitä, että suoritus on mahdoton koko suoritusajan tai koko jäljelläolevan suoritusajan, jolloin ohimenevällä tai väliaikaisella mahdottomuudella taas ymmärretään sitä, että suoritus ei voi tapahtua jonakin ajanjaksona suoritusajasta.⁷¹ Toisinaan taas määritellään lopullinen mahdottomuus siten, että suoritus ei ylipäänsä enää koskaan voi tapahtua, jolloin ohimenevään mahdottomuuteen luetaan tapaukset, joissa suorituseseen poistuminen on varma, vaikkei poistumisaikaa voitaisikaan etukäteen sanoa.⁷² Kuten havaitaan käsittää ensinmainittu määritelmä vain mahdottomuustapaukset suoritusajan kuluessa, jotavastoin se ei lainkaan ota huomioon aikaa eräntymispäivän jälkeen.⁷³ Sen vuoksi tuntuu jälkimmäinen lopullisen ja ohimenevän mahdottomuuden määrittelemisen täydellisemmältä ja siis myöskin oikeammalta.⁷⁴

Onko yksityistapauksessa kysymyksessä lopullinen vai ohimenevä mahdottomuus, se tahdotaan ratkaista eräntymispäivän olosuhteiden mukaan tai, ellei suoritus silloin vielä ole mahdoton, sen ajankohdan olosuhteiden mukaan, jolloin suoritus tuli mahdottomaksi.⁷⁵ Rajanveto ei aina ole suinkaan helppo.

ehkä myös objektiiviseen ylivoimaisen tapahtuman käsitteeseen päin. — Vert. myös OK 12:1, VarranttiA 8 §, RtVastuuL 1 §, SähköL 11 §, VeksL 54 § ja ShekL 48 §.

⁷⁰ Ks. s. 290 ss.

⁷¹ *Planck—Siber* s. 199.

⁷² *Palmgren*, JFT 1936 s. 28 ss.

⁷³ Syynä siihen lienee se, että BGB:ssä on eri säännös velallisen viivästyksen jälkeen sattuneen mahdottomuuden vaikutuksista; ks. § 287.

⁷⁴ Ohimenevän mahdottomuuden mainitsevat, sitä kuitenkin määrittelemättä, vielä m.m. *Ehrenzweig* s. 349; *Almén* I s. 269 ss.; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 153 ss.; *Tuhr—Siegwart* s. 537; *Ussing*, *Køb* s. 74; *Enneccerus—Lehmann* s. 194. — Ks. myös BGB § 308: Italian Codice civile art. 1256.

⁷⁵ *Palmgren*, JFT 1936 s. 33.

V. TÄYDELLINEN JA OSITTAINEN MAHDOTTOMUUS.

Eräiden maiden laeissa on erityisiä säännöksiä sen tapauksen varalta, että mahdottomuus kohdistuu vain osaan suoritusta, mutta ei koko suoritukseen.⁷⁶ Tieteisopissa on tällaisia tapauksia myöskin käsitelty. Toiset lukevat osittaiseksi mahdottomuudeksi tapaukset, joissa useista suoritettavista esineistä kaikkia ei voida suorittaa tai joissa esinettä ei voida suorittaa kokonaan tai joissa sitä ei voida suorittaa täyden laatuisena,⁷⁷ kun taas toiset puhuvat osittaisesta mahdottomuudesta vain silloin, kun mahdolliseksi jäänyt suorituksen osa on käyttökelpoinen velvoitteen osittaiseksi täyttämiseksi.⁷⁸ Tietysti voidaan puhua osittaisesta mahdottomuudesta ensiksimmäinnsäkin mielessä, mutta ellei mahdolliseksi jäävä osa suorituksesta ole velkojalle käyttökelpoinen, täytyy osittaisen mahdottomuuden katsoa aiheuttavan samat seuraukset kuin täydellisenkin mahdottomuuden.⁷⁹ Palaan tähän kysymykseen edempänä eri sopimustyyppien käsittelyn yhteydessä.

Jos velallisen suoritus on täysin jaoton, ei osittainen mahdottomuus voi luonnollisestikaan tulla kysymykseen.⁸⁰

⁷⁶ Ks. esim. BGB § 307 mom. 2, Sveitsin OR art. 20 mom. 2, Ranskan Code civil art. 1218, Italian Codice civile art. 1463—1464.

⁷⁷ *Planck—Siber* s. 212 ss.

⁷⁸ *Rabel* s. 123.

⁷⁹ Ks. sopimuksen osittaisesta pätemättömyydestä lähemmin *Vihma*, Vakuutuslainsäätäjän tiedonantovelvollisuus s. 68 ss. ja Sopimussakko s. 60 muist. 47 sekä niissä mainittuja kirjallisuusviittauksia.

⁸⁰ *Roos* s. 38.

III LUKU.

MAHDOTTOMUUDEN SEURAUKSIA.

I. MAHDOTTOMUUDEN SEURAUKSISTA YLEENSÄ.

A. Luontaisuurituksesta vapautuminen.

Kun ajatellaan, mitä seurauksia suorituksen mahdottomuudesta yleensä voi olla, tulee luonnollisena seurauksena ensiksi mieleen se, että velallinen vapautuu suorittamasta sitä, mitä ei voida suorittaa. Toisin sanoen velallisen velvollisuus luontaisuuritukseen raukeaa¹ tai ainakin lykkäytyy. Sisältääkö tämä luontaisuurituksen raukeaminen sen, että sopimus tai sitoumus katsotaan alunalkaen pätemättömäksi vai ei, voidaan eri tapauksissa ajatella säännöstetyksi eri tavoin eikä siihen ole tarkoitukseni tässä puuttua.

Sitävastoin on jo tässä ehkä syytä kiinnittää huomiota siihen seikkaan, että lajiesinesuurituksen kysymyksessä ollessa mahdottomuutta ei synny yhtä helposti, kuin milloin suorituksen kohteena on erityisesine. Koska ensiksimainitussa tapauksessa suoritus on määrätty vain lajinsa ja määränsä sekä ehkä lisäksi laatunsa puolesta, ei esim. sen seikan, että velallisen lajiesinevarasto on tuhoutunut, vielä tarvitse tehdä suoritusta mahdottomaksi, jos sitä lajia tavaraa vain on muualla olemassa.

¹ Ks. esim. *Serlachius*, JFT 1901 s. 390; *Serlachius—Cederberg* s. 122 ss.; *Roos* s. 2; *Wrede*, *Obligationsrätt* s. 58.

B. Vahingonkorvausvelvollisuuden syntyminen.

Toinen ajateltavissa oleva seuraus suorituksen mahdottomuudesta on vahingonkorvausvelvollisuus.² Se ei kuitenkaan ole mikään mahdottomuuden välttämätön seuraus, sillä yhtenä vahingonkorvausvelvollisuuden yleisenä, joskaan ei poikkeuksettomasti vaadittavana, edellytyksenä pidetään vahingon aiheuttajan syyllisyyttä (culpa-sääntö); ja mahdottomuustapauksissa juuri velallisen syyllisyys vahingon syntymiseen usein puuttuu. Vahingonkorvausvelvollisuus ei kuitenkaan aina edellytä velallisen syyllisyyden olemassaoloa, vaan voi se poikkeuksellisesti syntyä ilmankin velallisen subjektiivista syytä. Sellaisissa tapauksissa on tapana puhua kasuaalisesta³ tai ankarasta⁴ tai objektiivisesta⁵ vastuusta. Niissä tapauksissa, joissa tällainen vastuu syntyy sopimussuhteen loukkaamisesta, on sitä perusteltu myöskin siten, että sopimuksen tekemiseen sisältyy jo hiljainen takuu (garantia) siitä, että ellei sopimusta täytetä, asianomainen vastaa vahingonkorvauksesta syyllisyydestään riippumatta.⁶

C. Sopimuskumppanin oikeus sopimuksen purkamiseen.

Kolmas mahdollinen seuraus suorituksen mahdottomuudesta on sopimuksen purkamisoikeuden antaminen velkojalle. Siihen kytkeytyy kysymys velkojan vapautumisesta vastasuoritusvelvollisuudestaan. Purkamisoikeuden ja vastasuoritusvelvollisuudesta vapautumisen ei tosin välttämättä tarvitse ajatella johtuvan juuri suorituksen mahdottomuudesta, vaan se voidaan ajatella seuraukseksi jo siitä, ettei velallinen suorita (riippumatta siitä, mistä syystä suorittamatta jättäminen johtuu), mutta siinäkin tapauksessa on tämänkin seurausmahdollisuuden käsittelemiseen aihetta, jotta esitys seurauksista tulisi tyhjentäväksi.

² Vahingonkorvausvelvollisuus ei oikeastaan ole mikään seuraus syy-yhteyksmielessä, vaan sanktio, jolla halutaan hyvittää epäoikeudenmukaisen teon vaikutukset. Sisällytän tässä tutkimuksessa kuitenkin vakiintuneen terminologian mukaisesti mahdottomuuden »seurauksiin» paitsi luontoissuoritusvelvollisuudesta vapautumista myöskin vahingonkorvausvelvollisuuden ja sopimuksen purkamisoikeuden.

³ Kivimäki, Siviilioikeuden yleiset opit s. 173.

⁴ Ks. esim. *Karlgren*, Skadeståndsläran s. 88.

⁵ Ks. esim. *Stang*, Erstatningsansvar s. 4.

⁶ Tämän garantia-teorian kannattajista mainittakoon *Winroth*, Köp s. 141; *Björling*, SvJT 1923 s. 284; *Almén* I s. 311. — Teoriaa on myös kovasti vastustettu, ks. *Lundstedt*, SvJT 1921 s. 338 ja 1924 s. 248; *Ussing*, Kpö s. 63.

Vert. vielä *Hagerup* s. 31; *Lassen*, Haandbog s. 400 muist. 16; *Enneccerus—Lehmann* s. 126 ss.

D. Sääntöjen tahdonvaltaisuus.

Väärinkäsitysten välttämiseksi on tässä vielä syytä mainita, että se, mitä mahdottomuuden seurauksista edempänä esitetään, yleensä on tahdonvaltaista oikeutta. Sopimukseen otetuilla välipuheilla, jollaisia varsinkin lajikaupoissa käytännössä esiintyy (esim. n.s. force majeure-klausuulit), voidaan useimmiten sopia mahdottomuuden vaikutuksista toisinkin, kuin mitä laki säättää tai oikeusjärjestyksen on muuten katsottava sisältävän.

E. Liikavaikeuden seurauksia.

Vaikka kysymyksessä ei ole suorituksen mahdottomuus siinä merkityksessä, jossa tuota nimitystä tässä tutkimuksessa käytän, vaan ainoastaan suorituksen n.s. liikavaikeus, voivat seuraukset silti olla samat kuin mahdottomuustapauksissa. Perusteenahan tällaisen mahdottoman ja mahdollisen rajoilla olevan tapausryhmän omaksi ryhmäkseen erottamiselle on näet ollut juuri se, että on tahdottu tehdä mahdolliseksi velallisen suoritusvelvollisuudesta vapauttaminen eräissä sellaisissakin tapauksissa, joissa suoritusta ei ole pidettävä suorastaan mahdottomana. Mutta lisäksi on ajateltavissa liikavaikeustapausten seurauksena myöskin se, että velkojalle annetaan oikeus vaatia suoritusta velalliselta ainoastaan korotettua vastasuoritusta vastaan.⁷

II. KATSAUS MAHDOTTOMUUDEN SEURAUKSIIN ULKOMAISESSA OIKEUDESSA.

Koetan nyt antaa pääpiirteittäisen yleiskuvan suorituksen mahdottomuuden vaikutuksista eräiden ulkomaiden oikeusjärjestelmissä. Voi olla hyödyllistä tietää, miten eräät probleemit on ulkomailla ratkaistu, ennenkuin ryhdytään tutkimaan meidän oikeutemme usein varsin vaikeasti selvitettävää kantaa niihin nähden.

A. Saksan oikeus.

Aloitan *Saksan* oikeudesta.⁸ BGB:ssä tehdään tässä suhteessa ensiksikin ero alkuperäisen ja jälkiperäisen mahdottomuuden välillä.

⁷ Ks. esim. *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 84.

⁸ Ks. siitä lähemmin esim. *Planck—Siber* s. 198 ss. ja 320 ss.; *Heck* s. 90 ss.

Alkuperäisen mahdottomuuden ollessa kysymyksessä sisältää mainittu siviililakikirja säännöksiä vain niistä tapauksista, jolloin tuo mahdottomuus on objektiivista. Sopimus on silloin yleensä mitätön (306 §). Jos mahdottomuus kuitenkin on ohimenevää, ei se estä sopimuksen pätevyyttä, milloin mahdottomuus on poistettavissa ja sopimus on tehty sen varalta, että suoritus tulee mahdolliseksi. Jos sopimukseen, jossa on luvattu mahdoton suoritus, liittyy muu lykkäävä ehto tai alkumääräaikaa koskeva välipuhe, on se pätevä siinä tapauksessa, että mahdottomuus häviää ennen ehdon täyttymistä tai tuota määräaikaa (308 §). Mitä vahingonkorvausvelvollisuuteen alkuperäisen objektiivisen mahdottomuuden tapauksissa tulee, on se, joka tiesi tai jonka olisi pitänyt tietää suoritus mahdottomaksi, velvollinen korvaamaan sopimuskumppaninsa negatiivisen sopimusedun, joka ei kuitenkaan saa ylittää positiivista sopimusetua.⁹ Tätä korvausvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, milloin toinenkin sopimuksentekijä tiesi tai milloin hänenkin olisi pitänyt tietää suoritus mahdottomaksi (307 §:n 1 mom.). Samoja vahingonkorvaussääntöjä sovelletaan silloinkin, kun suoritus on vain osaksi mahdoton ja sopimus muulta osaltaan on pätevä, sekä silloin, kun yksi useammista vaihtoehtoisesti luvatuista suorituksista on mahdoton (307 §:n 2 mom.).

Niistä tapauksista, joissa alkuperäinen mahdottomuus on subjektiivista, ei BGB:ssä ole mitään nimenomaisia säännöksiä. Tieteisopissa onkin sen vuoksi syntynyt erimielisyyttä siitä, miten sanotunlaisiin tapauksiin on suhtauduttava. Toisen mielipiteen mukaan on sopimus silloin aina pätevä ja mahdottomaan suoritukseen sitoutunut velvollinen korvaamaan sopimuskumppaninsa positiivisen sopimusedun.¹⁰ Toisen käsityksen mukaan olisi taas tällaisiin tapauksiin sovellettava niitä lain säännöksiä, jotka varsinaisesti koskevat jälkipästä mahdottomuutta (275, 280 §§)¹¹ ja joista edempänä teen yksityiskohtaisemmin selkoa.

Siirryn sitten jälkipästä mahdottomuuteen. Näissä tapauksissa ei BGB tee eroa objektiivisen ja subjektiivisen mahdottomuuden välillä. Mitä ensiksi sitoumuksen sitovaisuuteen tulee, vapautuu velallinen suo-

ja 139 ss.; *Kress* s. 113; *Stoll* s. 107 ss.; *Rabel* s. 121 ss. ja 340 ss.; *Esser* s. 143 ss.; *Enneccerus—Lehmann* s. 123 ss. ja 189 ss.

⁹ Yleensä negatiivinen sopimusetu ei ylitä positiivista sopimusetua, mutta välistä niinkin voi sentään käydä, esim. jos toimittamatta jääneiden tavarain hinnat romahtavat.

¹⁰ Näin esim. *Kress* s. 113; *Enneccerus—Lehmann* s. 124.

¹¹ Näin taas m.m. *Heck* s. 141; *Esser* s. 145.

ritusvelvollisuudestaan, milloin jälkipäätös mahdottomuus johtuu seikasta, josta hän ei ole vastuussa (275 §). Vastuussa taas jokainen on tahallisuudestaan ja tuottamuksestaan (276 §) sekä lajiesinevelan kysymyksessä ilmeisen tuottamusta, jos vain lajia yleensä on olemassa (279 §). Mitä vahingonkorvausvelvollisuuteen tulee, on velallisen, jonka suoritus on tullut mahdottomaksi sellaisesta syystä, josta hän on vastuussa (vert. edellä), korvattava velkojan positiivinen sopimusetu (280 §:n 1 mom.). Milloin suoritus on tullut vain osittain mahdottomaksi, voi velkoja, jolla ei ole hyötyä osasuorituksesta, torjua sellaisen ja vaatia vahingonkorvausta koko suorituksesta (280 §:n 2 mom.). Jos velallinen saa sivulliselta sen seikan johdosta, joka on tehnyt suorituksen mahdottomaksi (esim. tulipalo), vastikkeen tai oikeuden vastikkeeseen (esim. vakuutuskorvaus), voi velkoja vaatia itselleen tuon vastikkeen (281 §:n 1 mom.) riippumatta velallisen vahingonkorvausvelvollisuuden olemassaolosta, mutta jos vahingonkorvausvelvollisuus on olemassa, vähennetään tämän vastikkeen määrä vahingonkorvauksen määrästä (281 §:n 2 mom.).

Lopuksi on vielä mainittava eräs jälkipäätöstä mahdottomuutta koskeva erityissäännös. Jos näet suoritus tulee mahdottomaksi sen jälkeen, kun velallisen suoritus on jo viivästynyt (*perpetuatio obligationis*), vastaa velallinen siitä tuottamuksestaan riippumatta, paitsi jos vahinko olisi syntynyt siinäkin tapauksessa, että suoritus olisi tehty aikanaan (287 §).

Liikavaikeustapausten seurauksista ei BGB:ssä ole mitään erityisiä säännöksiä. Niihin on käytännössä kuitenkin sovellettu BGB:n 242 §:n yleissäännöstä,¹² jonka mukaan velallinen on velvollinen täyttämään suoritusvelvollisuutensa kunnian ja keskinäisen luottamuksen vaatimusten mukaan ottamalla huomioon myös vaihdannan tavat.¹³

B. Itävallan oikeus.

Itävallan ABGB:n säännökset kysymyksestä ovat niukempia kuin Saksan lain. Alkuperäinen mahdottomuus saa sielläkin aikaan sopimuksen mitättömyyden ja velvollisuuden korvata sopimuskumppanin negatiivinen sopimusetu (878 §). Tästä säännöstä tekee kuitenkin poik-

¹² Ks. esim. *Enneccerus—Lehmann* s. 189 ss.

¹³ Tämä vaikeasti suomennettava pykälä kuuluu saksaksi: »Der Schuldner ist verpflichtet, die Leistung so zu bewirken, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern».

keuksen tuhoutuneen tai toisen omistaman esineen myynti, jollaisesta myyjä on ostajalle täydellisessä vastuussa (923 §), minkä katsotaan käsittävän velvollisuuden korvata ostajan positiivisen sopimusedun.¹⁴

Jälkiperäisen mahdottomuuden vaikutuksiin nähden on sääntö, että sopimuksentekijä vapautuu suoritusvelvollisuudesta ja vahingonkorvausvelvollisuudesta (1447 §). Jos hän kuitenkin on tahallisuudellaan tai tuottamuksellaan syypää mahdottomuuteen, on hän vahingonkorvausvelvollinen (920, 1295 §§). Ja jos kysymyksessä on lajiesineen suoritusvelvollisuus, on velallinen vastuussa sen suorittamisesta tuottamuksesta riippumattakin niin kauan kuin k.o. lajia vain on markkinoilla olemassa (vert. 1447 §).¹⁵ Jos velallinen on sivulliselta saanut vastikkeen suorituksen mahdottomaksi tulemisen johdosta, on se joka tapauksessa velkojalle luovutettava.¹⁶

C. Sveitsin oikeus.

Sveitsin oikeus on esilläolevissa kysymyksissä suurelta osalta samanlainen kuin *Saksan* oikeus. Niinpä alkuperäisen mahdottomuuden kysymyksessä ollessa tehdään ero objektiivisen ja subjektiivisen mahdottomuuden välillä. Jos mahdottomuus on objektiivista, on sopimus mitätön (OR 20 art:n 1 mom.), mutta jos mahdottomuus koskee vain osaa suorituksesta, on sopimus vain siltä osalta mitätön, paitsi jos on oletettavissa, ettei sopimusta ilman mitätöntä osaa olisi lainkaan tehtykään (20 art:n 2 mom.). Mitä vahingonkorvausvelvollisuuteen tulee, katsotaan sen, joka tiesi suorituksen olevan alunperin mahdottoman, olevan velvollisen korvaamaan sopimuskumppaninsa negatiivisen sopimusedun.¹⁷

Alkuperäisen subjektiivisen mahdottomuuden tapauksista ei *Sveitsin*kään laki säädä mitään, mutta tieteisoppi pitää sopimusta silloin pätevänä ja sitä, jonka suoritus on subjektiivisesti mahdoton, velvollisena korvaamaan sopimuskumppaninsa positiivisen sopimusedun.¹⁸ Sitä, tiesikö sopimuksentekijä suorituksensa jo ennakolta mahdottomaksi vai ei, ei pidetä tässä tapauksessa asiaanvaikuttavana.¹⁹

Mitä sitten jälkiperäiseen mahdottomuuteen tulee, katsotaan suori-

¹⁴ *Rabel* s. 121.

¹⁵ *Rabel* s. 178. Vert. *Ehrenzweig* s. 348.

¹⁶ *Ehrenzweig* s. 351; *Rabel* s. 178.

¹⁷ *Tuhr—Siegwart* s. 246.

¹⁸ *M.t.* s. 245.

¹⁹ *Tuhr—Siegwart* s. 245.

tusvelvollisuuden sammuvan, jos suorituksen on tehnyt mahdottomaksi seikka, josta velallinen ei ole vastuussa (119 art:n 1 mom.). Yleensä velallinen vastaa vain tuottamuksestaan (99 art:n 1 mom.), mutta eräissä poikkeustapauksissa myös sattumasta ylivoimaisia tapahtumia lukuunottamatta.²¹ Tässä yhteydessä on kuitenkin huomattava, ettei lajiesinevelkaa pidetä mahdottomana suorittaa niin kauan kuin lajia yleensä on olemassa.²² Niinpä ei velallisen rahanpuutetta koskaan katsota mahdottomuudeksi.²³ Milloin suoritus on tullut vain joltakin osalta mahdottomaksi, pidetään sitä muilta osiltaan edelleen päteväenä; kuitenkin katsotaan velkojalla, jolla ei ole hyötyä tällaisesta osasuorituksesta, olevan oikeuden torjua osasuoritus ja vaatia vahingonkorvausta koko suorituksesta, jos hän vain on vahingonkorvauksen saamiseen oikeutettu.²⁴ Mitä sitten vahingonkorvausvelvollisuuteen näissä jälkipäätöksen mahdottomuuden tapauksissa tulee, on sellainen velallisella aina, ellei hän pysty todistamaan, ettei hänen viakseen voida lukea tuottamusta (97 art.). Korvattava on sopimuskumppanin positiivinen sopimusetu.²⁵ Samoin kuin Saksan ja Itävallan oikeudessa, katsotaan Sveitsinkin oikeudessa, että jos velallinen saa sivulliselta siitä, jonka suorittaminen on tullut mahdottomaksi, jonkin vastikkeen (esim. palovakuutuskorvauksen), on hänen velvollisuutensa luovuttaa se velkojalle.²⁶

Saksan BGB:n 287 §:n *perpetuatio obligationis* vastaava säännös on, tosin hiukan erilaisena, myös Sveitsin laissa (103 art.).

D. Ranskan oikeus.

Ranskan Code civil'in sisältämät seuraukset suorituksen mahdottomuudesta eivät ole yhtä helposti havaittavissa kuin Saksan ja Sveitsin lakien. Mitä sitoumuksen pätevyyteen tulee, on kiinnitettävä huomiota pariinkin lainkohtaan. Yleisluontoisen säännöksen mukaan voidaan suoritusta vaatia vain, milloin suoritus on mahdollinen (1184 art.), ja kauppaan nähden on lisäksi säädetty, että myyjä vapautuu suoritusvelvollisuudestaan, milloin myyty esine tuhoutuu, katoaa tai joutuu pois yleisestä vaihdannasta (1302 art.). Nämä säännökset osoittavat, että suorituksen ollessa mahdoton vapautuu velallinen.

²¹ M.t. s. 572.

²² M.t. s. 51, 535.

²³ Becker s. 106; Tuhr—Siegwart s. 537.

²⁴ Tuhr—Siegwart s. 537 ss.

²⁵ Rabel s. 190; Tuhr—Siegwart s. 540.

²⁶ Tuhr—Siegwart s. 572 ss.

Mitä sitten vahingonkorvausvelvollisuuteen tulee, on se olemassa, paitsi jos suoritus jää tapahtumatta sellaisesta ulkoapäin tulevasta syystä, jota ei voida lukea suoritusvelvollisen viaksi (1147 art.), tahi ylivoimaisen tapahtuman (*force majeure*) tai sattuman (*cas fortuit*) johdosta (1148 art.). Näiden säännösten katsotaan sisältävän sen ajatuksen, että velallisen vahingonkorvausvelvollisuus riippuu hänen subjektiivisesta syyllisyydestään.²⁷ Sama koskee tietoisopin mukaan yhtäläisesti lajiesineiden suoritusvelvollisuutta kuin erityisesinevelkaakin,²⁸ joten tuottamuksesta riippumatonta vahingonkorvausvastuuta ei ole lajiesinevelallisellakaan, ei ainakaan periaatteessa.

Myöskin Ranskan oikeuden mukaan on sellainen velallinen, jonka suoritus on viivästynyt, vastuussa myöskin sattuman aiheuttamasta vahingosta, paitsi jos se olisi kohdannut esinettä myöskin velkojan hallussa (1138, 1245 ja 1302 art.).

E. Italian oikeus.

Italian siviililakikirjan mukaan aiheuttaa suorituksen alkuperäinen mahdottomuus sopimuksen mitättömyyden (*nullità*; art. 1418 verr. art. 1346) mutta jälkiperäinen mahdottomuus, jota ei voida lukea velallisen viaksi, velvoitteen lakkaamisen (*estinzione*; art. 1256).

Vahingonkorvausvelvollisuus on velallisella, joka on jättänyt suorittamatta, paitsi jos hän todistaa suorituksen täyttämättä jättämisen tai viivästymisen johtuneen mahdottomuudesta, johon hän ei ole vikapää (art. 1218). Vahingonkorvausvelvollisuus riippuu siis velallisen syyllisyydestä.

Myöhästynyttä velallista ei sellainenkaan jälkiperäinen mahdottomuus, johon hän on syytön, vapauta, ellei hän todista, että suorituksen kohde olisi velkojankin hallussa tuhoutunut (art. 1221).

F. Englannin oikeus.

Englantilaisessa oikeudessa ei ole mitään yhtenäistä mahdottomuus-käsitettä, eikä myöskään mitään yhteisiä sääntöjä erilaisten mahdottomuustapausten vaikutuksista. Sopimuksen rikkomisesta (*breach of*

²⁷ *Planiol—Ripert* VII s. 149; *Rabel* s. 217.

²⁸ *Planiol—Ripert* VI s. 536; *Rabel* s. 222 ss.

contract), johon myöskin sen täyttämättä jättäminen luetaan, on yleisenä seurauksena vahingonkorvausvelvollisuus culpa riippumatta.²⁹ Ai-noastaan poikkeustapauksissa vapautuu sopimuksentekijä tästä garan-tianluontoisesta vastuusta. Tällaisiksi poikkeustapauksiksi luetaan seuraavanlaisia, suorituksen mahdottomuuden sisältäviä tapauksia³⁰: suorituksen luvattomuus tai mahdottomuus jo sopimusta tehtäessä, suorituksen luvattomaksi tai oikeudellisesti mahdottomaksi tuleminen sopimuksenteon jälkeen, suoritettavan esineen tai olosuhteen, jonka olemassaolo on suoritukselle oleellinen ja jonka molemmat sopimus-kumppanit ovat katsoneet olevan olemassa, puuttuminen tai häviäminen ilman kummankaan sopimuksentekijän syytä sekä suorituksen estävä suoritusvelvollisen sairaus ja kuolema henkilökohtaisen suoritusvelvol-lisuuden sisältävän sitoumuksen kysymyksessä ollessa. Tämä luettelo, jota englantilaisen oikeuden prejudikaattiluonteisuuden vuoksi on vai-kea väittää ehdottomasti tyhjentäväksi tai täsmälliseksi,³¹ sisältää, kuten havaitaan, useita mahdottomuustapauksia, joissa siis velallinen vapau-tuu kaikesta vastuusta. Muissa tapauksissa hän sitävastoin vastaa tuot-tamuksestaan riippumatta täyden vahingonkorvauksen suorittamisesta.³²

²⁹ *Rheinstein* s. 149 ss.; *Rabel* s. 271; *Anson—Brierly* s. 361.

³⁰ *Rheinstein* s. 191. Vert. *Rabel* s. 276 ss.

³¹ Vert. esim. *Reu* s. 111, jonka mukaan englantilaisessa oikeudessa voidaan *breach of contract*'iksi lukea vain tapaukset, joissa velallinen ei täytä sitoumustaan sellaisesta syystä, joka on sattunut hänen omassa vaikutuspiirissään, olkoonpa se luettavissa hänen subjektiiviseksi syykseen tai ei. Tällaisesta sopimuksen rikko-misesta seuraa *Reu* mukaan sopimuksen purkaminen *ex nunc*, jos sitä vaaditaan, sekä vahingonkorvausvelvollisuus (s. 97 ss.). Ulkopuolelle näiden tapausten jäävät n.s. *frustration*-tapaukset, joissa sitoumuksen täyttämättä jättäminen johtuu velal-lisen vaikutuspiirin ulkopuolella olevasta syystä. Jos tällaisesta syystä johtunut mahdottomuus on alkuperäistä, on sopimus alunalkaen mitätön (s. 79), mutta jos se on jälkipästä, purkautuu sopimus *ex nunc* (s. 60). Vahingonkorvauksesta *frustration*-tapauksissa ei *Reu* puhu mitään.

Samaan suuntaan *Anson—Brierly*, joka lukee *breach of contract*-tapauksiksi ne, joissa velallinen itse on aiheuttanut mahdottomuuden (s. 322 ss.), ja varsinaiseksi (jälkipästä) mahdottomuudeksi muut tapaukset (s. 338 ss.). Jälkipästäiset tapaukset jakaa *Brierly* kahteen ryhmään sillä perusteella, onko lupaus ollut posi-tiivinen ja ehdoton, jolloin mahdottomuus ei vapauta velallista suoritus- tai vahin-gonkorvausvelvollisuudesta, vai onko se ollut joko nimenomaan tai hiljaisesti ehdol-linen (*implied condition*), joissa tapauksissa velallinen taasen vapautuu sitoumuk-sestaan.

³² Vert. vielä *Palmgren*, *Säljares mora* s. 182 ss.; *Bagge*, *SvJT* 1944 s. 853 ss.

G. Skandinavian maiden oikeus.

Tämän jälkeen ovatkin jo vuorossa *Skandinavian* maat. Selostan niiden oikeudesta vain pelkät tärkeimmät lainsäännökset tieteisoppiin lainkaan puuttumatta. Koska näet sopimusoikeus kaikissa Pohjoismaissa on monessa suhteessa samanlaista, voidaan skandinavisisessa tieteisopissa esitettyjä mielipiteitä tarkoituksenmukaisemmin esittää Suomen oikeuden käsittelyn yhteydessä. Sellaiset Skandinavian maissa voimassa olevat lain säännökset, joita vastaavia määräyksiä meidän lakimme ei sisällä, on sitävastoin syytä jo tässä selostaa.

Mahdottomuutta koskevia yleisiä lainsäännöksiä ei Skandinaviassa ole. Mutta eräisiin oikeustoimiin nähden on säännöksiä, joita voidaan soveltaa mahdottomuustapauksiin. Tärkeimmät kysymykseentuluvat säännökset ovat Skandinavian maiden kauppalakien 23 ja 24 §§:ssä, jotka Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa ovat yhtäläisiä. Sanotut pykälät käsittelevät vahingonkorvausvelvollisuutta irtaimen kaupassa tapahtuneen myyjän viivästyksen johdosta, 23 § kaupan koskiessa erityisesinettä ja 24 § sen koskiessa lajiesineitä. Ensiksimainitun lainkohdan mukaan on ostajalla mainitunlaisessa tapauksessa oikeus saada myyjältä vahingonkorvausta, ellei näytetä, ettei viivästystä voida lukea myyjän viaksi. Myyjän vahingonkorvausvelvollisuus riippuu siis hänen tuottamuksestaan, mutta tuota culpaa ei ostajan tarvitse todistaa, vaan myyjän on todistettava syyttömyytensä, jos hän sitä väittää. Todellisuudessa on myyjä katsottu vahingonkorvausvelvolliseksi eräissä tapauksissa ilman culpaakin, mikä perustuu siihen, että sanottujen kauppalakien 1 §:n mukaan lain säännökset syrjäyttää ei ainoastaan nimenomainen laista poikkeava sopimus, vaan myöskin se, mitä on katsottava sovituksi, sekä kauppatalpa ja muu yleistapa. Ja jonkin näistä katsotaan joskus sisältävän vahingonkorvausvastuun tuottamuksesta riippumatta. Suorituksen mahdottomuuteen tätä lainkohtaa sovelletaan sillä perusteella, että viivästyksen katsotaan voineen johtua mahdottomuudesta luovuttaa esine.³³

Mainittujen kauppalakien 24 § sisältää taas lajiesineiden kaupasta sen säännön, että myyjä on ostajalle vastuussa viivästyksensä aiheuttamasta vahingosta tuottamuksestaan riippumatta, paitsi jos hän kaupaa tehdessään on vapauttanut itsensä sellaisesta vastuusta tai jos sopimuksen täyttämistä on pidettävä mahdottomana sellaisen seikan joh-

³³ Vert. esitystä edellä s:lla 42 ss. Skandinavian maiden suoritushäiriöjärjestelmistä.

dosta, jota myyjä ei ollut velvollinen ottamaan huomioon kauppaa tehtäessä, kuten kaiken kaupan tarkoittaman tavaralajin tai tavaraerän (*»parti»*) tuhoutumisen, sodan, tuontikiellon tai niihin verrattavien tapausten vuoksi. Kuten näkyy, puhutaan tässä lainkohdassa nimenomaan suorituksen mahdottomuudesta.

Näiden kauppalakien säännösten lisäksi mainittakoon skandinaavisten merilakien säännökset rahdinantajan korvausvelvollisuudesta, milloin hän on luopunut rahtaus sopimuksesta. Nämä säännökset sisältyvät kaikkien mainittujen merilakien 131 ja 133 §§:iin ja ovat sisällykseltään täysin meidän merilakimme samannumeroisten pykälien sisällystä vastaavia.

II OSA.

SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUS JA SEN VAIKUTUKSET MEIDÄN OIKEUTEMME MUKAAN ERAISSÄ SOPIMUS- TYYPEISSÄ.

I. LUKU.

KAUPPA.

Kun nyt ensiksi ryhdyin tutkimaan suorituksen mahdottomuutta ja sen vaikutusta kaupassa, on aluksi todettava, ettei suoranaisia lain määräyksiä kysymyksestä meillä ole. Näin ollen on tutkittava tieteisoppia ja oikeuskäytäntöä sekä sitten yritettävä muodostaa oma mielipide itsekustakin kysymyksestä. Myöskin skandinaaviseen tieteisoppiin on syytä kiinnittää vakavaa huomiota, sillä meidän kauppaa koskevat oikeusperiaattemme ovat suuressa määrin yhdenmukaiset skandinaavisen oikeuden kanssa. Tällöin on tietenkin muistettava ottaa huomioon, että Skandinavian maissa on nimenomaiset kauppalakien 23 ja 24 §:n säännökset, joita siellä sovelletaan myöskin mahdottomuustapauksiin. Noiden lainkohtien sisällyksen olen selostanut edellisen luvun lopussa.

Käsittelen seuraavassa aihetta siten, että otan vuoron perään tarkasteltavaksi eri tapauksia, joita voidaan ajatella pidettävän mahdottomuustapauksina, ja tutkin ne kunkin erikseen. Seuraava yksityiskohmainen käsittely ulottuu myyjän suorituksen mahdottomuustapauksiin, mutta ei ostajan kauppahinnan maksun mahdottomuuteen. Viimeksimainittuihin tapauksiin soveltuu suureksi osaksi se, mitä seuraavassa luvussa velaksiannon yhteydessä esitetään rahavelan maksamiseen velvollisen henkilön suorituksen mahdottomuudesta, minkä vuoksi käsittelen niitä velaksiannon yhteydessä.

I. SUORITETTAVAN ESINEEN TUHOUTUMINEN TAI KATOAMINEN. OLEMATON ESINE.

A. Erityisesineen kauppa.

1. Onko suoritus mahdoton?

Jos suoritettava erityisesine tuhoutuu ennen suoritusaikaa, ei esinettä luonnollisestikaan voida suorittaa.¹ Sama koskee esineen lopullista katoamista. Mikä on esineen tuhoutumisen aiheuttanut, ei vaikuta asiaan.² Myyjän ja tietysti jokaisen muunkin on yhtä mahdotonta täyttää suoritus, olipa suoritettava esine tuhoutunut tulipalossa, luonnonmullistuksen kuten tulvan, tulivuorenpurkauksen, maanjäristyksen tai haaksirikon johdosta, tai jonkun ihmisen, vaikkapa myyjän itsensä, tuhoamana³ tahi lopullisesti kadonnut esim. varastettuna. Esineen suorittamismahdollisuuksiin ei myöskään vaikuta mitään se, oliko esine tuhoutunut tai lopullisesti kadonnut ennen vai jälkeen kaupanteon, kun sitä ei kummassakaan tapauksessa kuitenkaan enää suoritushetkellä ole olemassa tai saatavissa. Tästä huomataan, että myös silloin on suoritus mahdoton, kun myydään esine, jota ei enää kaupanteon hetkelläkään ole olemassa.⁴ Jos sitävastoin myydään esine, jota ei vielä kauppaa tehtäessä ole olemassa, mutta joka suoritushetkeen mennessä syntyy (esim. varsa), on suoritus mahdollinen syntymisen tapahduttua.⁵ Sama koskee esinettä, joka kauppaa tehtäessä on kadoksissa, mutta suoritushetkeen mennessä löytyy.

Voidaan näin ollen todeta, että milloin myyty erityisesine tuhoutuu tai lopullisesti katoaa tai sitä ei suoritushetkellä lainkaan ole olemassa, ei myyjä voi sitä antaa ostajalle. Suoritus on toisin sanoen silloin loogillisesti tai ainakin käytännöllisesti mahdoton.

2. Mahdottomuuden seuraukset.

Entä mitkä sitten ovat seuraukset tällaisesta suorituksen mahdottomuudesta?

a) Luontaissuorituksesta vapautuminen. Ensimmäinen ja luonnol-

¹ Roos s. 53; Palmgren, Säljares mora s. 148; Ussing, Aftaler s. 261.

² Palmgren m.t. s. 153.

³ Ks. Lassen, Haandbog s. 464.

⁴ Ks. Lassen, Haandbog s. 464.

⁵ Ussing, Aftaler s. 263.

linen seuraus on tietenkin se, että myyjä vapautuu suorittamasta sitä, mitä ei voida suorittaa.⁶ Tätä vapautumista ei voida panna riippuvaksi edes siitä, että myyjä ilmoittaisi tuhoutumisesta ostajalle. Sillä luontais-suoritus ei ole tehtävissä sen paremmin siinäkään tapauksessa, että myyjä jättäisi tuhoutumisen ostajalle ilmoittamatta. Kun esine kerran on tuhoutunut, ei luontais-suoritus ole toteutettavissa missään tapauksessa.⁷

Mutta tällä ei vielä suinkaan ole sanottu mitään siitä, tuleeko myyjä ehkä esineen tuhoutumisen tai lopullisen katoamisen johdosta vahingonkorvausvelvolliseksi ostajalle. Se kysymys onkin seuraavana edessä.

b) Vahingonkorvausvelvollisuus. Yhtenä vahingonkorvausvelvollisuuden syntymisen yleisenä edellytyksenä⁸ on se, että teko tai tekemättäjättäminen, josta vahinko on seurannut, voidaan lukea vahingon aiheuttaneen henkilön syyksi. Tämä n.s. culpa-sääntö on meidänkin oikeutemme mukaan pääsääntö,⁹ mutta culpan olemassaolo ei kuitenkaan ole kaikissa tapauksissa tarpeen vahingonkorvausvelvollisuuden syntymiseksi. Poikkeuksellisesti katsotaan vahingonkorvausvelvollisuuden syntyvän ilmankin culpaa eli, niinkuin jotkut sanovat,¹⁰ kasuaalisesti. Näitä poikkeustapauksia on varsin monta ja eräät niistä ovat lisäksi laajakantoisia, mutta ne ovat sittenkin vain poikkeustapauksia.

aa) Culpavastuu ja kasuaalinen vastuu. Erityisesineen suorittamiseen velvollisen henkilön vahingonkorvausvelvollisuutta on meillä val-

⁶ *Serlachius—Cederberg* s. 122, 124; *Almén* I s. 210, 268; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 153; *Wrede*, *Obligationsrätt* s. 59 ss.; *Ussing*, *Aftaler* s. 261.

⁷ Eri asia on, että laissa voidaan määrätä, kuten Argentiinan, Brasilian y.m. Etelä- ja Keski-Amerikan valtioiden kauppalakikirjoissa on säädetty, että myyjä, joka on myymänsä erityisesineen myynyt kolmannelle tai sitä käyttänyt tai vahingoittanut, voidaan velvoittaa (eräänlaisena vahingonkorvauksena?) ostajalle suorittamaan myytyä esinettä vastaava toinen erityisesine, sikäli kuin myyty esine on senkaltainen, että se näin voidaan korvata; ks. *Rabel* s. 246 ss.

⁸ Muut vahingonkorvausvelvollisuuden yleiset edellytykset ovat adekvaattinen syy-yhteys teon tai tekemättäjättämisen ja vahingon välillä, teon tai tekemättäjättämisen objektiivinen oikeudenvastaisuus sekä luonnollisesti se, että vahinkoa on syntynyt.

⁹ Ks. KK 12: 2, 15: 5, 11: 1 ja 18: 6 sekä OK 15: 10; kirjallisuudesta *Montgomery* s. 677; *Wrede*, *Obligationsrätt* s. 36 ss.; *Chydenius*, JFT 1903 s. 435; *Grottenfelt*, JFT 1904 s. 32; *Ekström* s. 867; af *Hällström*, JFT 1935 s. 61; *Hakulinen*, *Obligationenrecht* s. 16 ja LM 1937 s. 214; *Hernberg*, *Yleissiviilioikeus* s. 356 ss.; *Raninen*, LM 1942 s. 244; *Kivimäki*, *Siviilioikeuden yleiset opit* s. 170. — Toisin *Serlachius—Cederberg* s. 91 ss. Vert. myös *Taxell*, JFT 1956 s. 86.

¹⁰ *Kivimäki* m.t. s. 173.

litsevan käsityksen mukaan yleensä arvosteltu edellämainitun pääsäännön — culpasäännön — mukaan. Tämän mukaisesti onkin tieteisoppimme vallalla oleva käsitys se, että vahingonkorvausvelvollisuuden syntymiseksi myöskin niissä tapauksissa, joissa erityisesineen suoritus on kaupanteon jälkeen tullut mahdottomaksi, on yleensä tarpeen velallisen culpa.¹¹ Velallisen culpan olemassaoloa ei velkojan kuitenkaan tarvitse todistaa vahingonkorvausta vaatiessaan, vaan sen oletetaan olevan olemassa, milloin esine on velallisen hallussa tuhoutunut tai kadonnut. Jos velallinen katsoo olevansa syytön vahinkoon, on hänen todistettava, ettei tuottamusta voida hänen viakseen lukea.¹² Culpaksi katsotaan tällöin paitsi se, että velallinen on tuottamuksellaan aikaansaanut vahinkotapahtuman, myöskin se, että hän on jo sopimusta tehtäessä ollut tietoinen tulevasta mahdottomuudesta tai että hänen olisi ainakin pitänyt olla siitä tietoinen, mutta hän on tuottamuksestaan jättänyt tämän tietoisuutensa ilmoittamatta mahdottomuudesta tietämättömälle velkojalle (*culpa in contrahendo*).¹³

Mutta poikkeuksellisesti katsotaan erityisesineenkin luovuttamiseen velvollinen velallinen eräissä tapauksissa vahingonkorvausvelvolliseksi velkojalle ilmankin subjektiivista syyllisyyttään, ilmankin tuottamustaan. Mainitsen tässä yhteydessä vain ne poikkeustapaukset, joilla on

¹¹ Wrede, Obligationsrätt s. 60 ss.; Chydenius, Kontraktsrätt I s. 63; Palmgren, Säljares mora s. 201. — Vert. myös Serlachius—Cederberg s. 126 ss. ja Almén I s. 306, 325.

¹² Eräiden mielestä sopimussuhteen loukkaamiseen perustuvissa vahingonkorvausasioissa loukkaajan tuottamuksen olemassaolo (yleensä) presumoidaan. Näin Hakulinen, Obligationenrecht s. 23 ja nähtävästi myös Kivimäki, Siviilioikeuden yleiset opit s. 197. Sitä voidaan perustella KK 12: 3 ja RakK 22: 4 säännöksillä, jos niitä pidetään yleisen periaatteen ilmauksina. Ks. myös KoO 1938 tied. 284, 1945 sel. 33, 1949 tied. 132 ja 1951 tied. 89, joiden mukaan suoritusvelvollisen tuottamus ainakin vastikkeellisen sopimuksen täyttämässä syntyneeseen vahinkoon nähden presumoidaan.

¹³ Halilan mukaan on todistustaakan jako arvioitava kunkin sopimussuhteen ja korvaustyyppin kohdalla erikseen, mutta hän katsoo kuitenkin, että suorituksen viivästytyä tai jäätyä kokonaan täyttämättä suoritusvelvollisen culpa presumoidaan samoin kuin silloinkin, kun toisen sopimuspuolen huostassa ollutta sopimus-kumppanin omaisuutta on vaurioitunut; ks. s. 268, 270 ja 272 ss.

Nimenomaan suorituksensa täyttämättä jättäneen erityisesineen myyjän tuottamuksen presumoi Godenhjelm s. 58.

Skandinavian maiden kauppalakien 23 §:n mukaan presumoidaan erityisesineen myyjän culpa, jos hänen suorituksensa viivästyy. Alménin mukaan, ks. I s. 299, oli sama käsitys Ruotsissa vallalla jo ennen kauppalain säätämistä.

¹³ Vert. Wrede, Obligationsrätt s. 61.

merkitystä nyt käsiteltävänä olevassa mahdollisuustapauksessa, kun myyty erityisesine on tuhoutunut tai lopullisesti kadonnut tai sitä ei ole lainkaan olemassa.

Milloin suorituksen täyttämiseen on käytetty apulaista, katsotaan apulaista käyttäneen ilmankin omaa tuottamustaan olevan sopimuskumppanilleen vastuussa vahingosta, jonka apulainen tehtävää suorittaessaan aikaansaa, kuitenkin sillä edellytyksellä, että apulaisen viaksi jää tuottamus¹⁴ tai, ellei hän ole oikeustoimikelpoinen, sellainen menettely, joka oikeustoimikelpoisen henkilön menettelynä olisi culpaksi katsottava.¹⁵ Apulaiseksi voidaan tällöin katsoa, paitsi palveluksessa oleva henkilö, myös tilapäinen apulainen, jopa sellainenkin, jonka toinen vain sallii auttaa itseään.¹⁶ Koska apulaista käyttäneellä (myyjällä) on tämä vastuu apulaisestaan ilman että myyjän itsensä viaksi tarvitsee jädä tuottamusta, voidaan tätä vastuuta kutsua kasuaaliseksi vastuuksi.¹⁷

Toinen poikkeus on käytännölliseltä merkitykseltään ehkä ensimmäistä suurempi. Jos erityisesineen luovuttamiseen velvollinen viivästyy sitoumuksensa täyttämässä siten, että hän on vastuussa viivästyksestä (siis joko velallinen tai hänen apulaisensa on syypää viivästykseen), ja tuo esine viivästyksen aikana tuhoutuu, vahingoittuu tai katoaa, pidetään luovutusvelvollista vastuullisena tämän vuoksi sopimuskumppanilleen syntyneestä vahingosta riippumatta siitä, onko tuhoutumisen luettavissa hänen subjektiiviseksi syykseen vai eikö.¹⁸ Sanotaan, että tällöin velvoite jatkuu, *obligatio perpetuatur*. Niinpä

¹⁴ Tämän periaatteen ilmauksia ovat laissamme esim. ML 118 ja 130 §§ sekä TSL 10 § 3 mom. — *Stang*, Erstatningsansvar s. 209 ss.; *Almén* I s. 300; *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 133 ss.; *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 175. Samoin KoO 1938 tied. 284 ja 1939 sel. 11. — Vert. *Hasselrot*, Dröjsmål s. 30; *Cederberg*, Om revision s. 150; *Andersson*, JFT 1955 s. 387 ss.

¹⁵ *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 134. — Vert. KoO 1938 tied. 284.

¹⁶ *Ussing* l. c. — Vert. KoO 1946 tied. 230.

¹⁷ Ks. esim. *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 173 ss.

¹⁸ *Chydenius*, Kontraktsträtt I s. 63; *Hernberg*, Gäldsförhållandet s. 79; *Palmgren*, Säljares mora s. 205; *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174. — Toisin *Serlachius—Cederberg* s. 136.

Perpetuatio obligationis-sääntö esiintyi jo roomalaisessa oikeudessa ja on nimenaan julkausuttu voimassaolevissa Saksan (BGB § 287), Sveitsin (OR art. 103) ja Ranskan (art. 1302) siviililakikirjoissa. Skandinaavisesta kirjallisuudesta ks. *Roos* s. 109 ss.; *Lassen*, Haandbog s. 440; *Hasselrot*, Något om köplagens bestämmelser i §§ 1—20, s. 96; *Stang*, Erstatningsansvar, s. 89 ss.; *Almén* I s. 211 ss.; *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 138 ss.; *Hasle—Nebelong* s. 90; *Illum* s. 211; *Øver-*

jos esim. myyty huonekalu palaa tai varastetaan sen jälkeen, kun myyjän olisi sopimuksen mukaan pitänyt luovuttaa se ostajalle hänen sitä (huolimattomuudesta) tekemättä, katsotaan myyjä vahingonkorvausvelvolliseksi; vaikka hän olisi paloon syytön. Jos kuitenkin esine olisi tuhoutunut tai kadonnut siinäkin tapauksessa, että myyjä olisi sen aikana ostajalle suorittanut, ei myyjää voitane obligatio perpetuursäännön perusteella katsoa kasuaalisesti vahingonkorvausvelvolliseksi.¹⁹ Myyjän lienee kuitenkin yleensä varsin vaikea todistaa, että esine olisi ostajalle suoritettunakin yhtäläisesti tuhoutunut tai kadonnut.

Edelläkäsitellyissä kahdessa poikkeustapauksessa, joissa erityisesti myyjä on kasuaalisessa vahingonkorvausvastuussa, ei häntä voine tästä kasuaalisesta vastuusta vapauttaa edes se, että tuhoutuminen tai katoaminen olisi johtunut myyjälle arvaamattomasta seikasta.²⁰

Siirtykäämme sitten alkuperäisen mahdottomuuden tapauksiin. Siinäkin tapauksessa, että myyty esine oli tuhoutunut tai kadonnut (tai sitä ei ollut olemassa) jo silloin kun kauppa tehtiin, on myyjän vastuu epäilemättä yleensä tuottamusvastuuta. Ostajalle aiheutuneeseen vahinkoon hän on syyppä silloin, kun hän on tiennyt tai hänen ainakin olisi pitänyt tietää tuhoutumisesta tai katoamisesta jo kaupan syntyessä ja hän on sen lisäksi tahallaan, huolimattomuudestaan tai varomattomuudestaan eli siis tuottamuksellisesti jättänyt tämän tietonsa ilmoittamatta siitä tietämättömälle ostajalle.²¹ Tällainen myyjän tuottamus voidaan

gaard, Erstatningsret s. 335 ss.; *Hult*, Festskrift til Henry Ussing s. 165 ss.; *Augdahl* s. 316 ss.; *Karlgren*, TfR 1955 s. 361 ss.

Vert. Välityslautakunta 7.4.1923, *Mannio* s. 31 ss.

¹⁹ *Palmgren*, Säljares mora s. 205.

²⁰ Sen, että esineen tuhonneen tai sen katoamisen aiheuttaneen tapahtuman ennakolta arvaamattomuuskaan ei vapauta isäntää kasuaalisesta vastuusta apulaisen tuottamuksesta, osoittanevat oikeuskäytännöstä esim. KoO 1944 tied. 232 ja 1950 tied. 419, jotka on selostettu edempänä toisessa yhteydessä s. 232 muist. 36. — Ks. myös *Almén* I s. 325 muist. 62; *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 135 (esimerkki työläisen humalassa särkemästä esineestä).

Obligatio perpetuatur-tapauksissa on näin laaja vastuu jo itse tuosta säännöstä johtuva. Sen mukaanhan on olemassa kasuaalinen vastuu tapaturmaisestakin tuhoutumisesta ja katoamisesta. Samoin *Roos* s. 112.

Kuten edempänä tullaan havaitsemaan, voi arvaamattomuudella sitävastoin eräissä tapauksissa olla merkitystä kasuaalisesta vastuusta vapauttavana seikkana *lajiesinekaupassa*; ks. s. 100 ss.

²¹ Vert. KK 1:4 » — — — myyjän tietäneen virheen eikä siitä ilmoittaneen — — —» sekä *Serlachius*, JFT 1901 s. 394. Ks. myös *Wrede*, Obligationsrätt s. 59 ss.; *Raninen*, Kauppatapalausuntoja s. 133.

näissäkin tapauksissa presumoida. Jos ostaja sitävastoin itsekin jo kaupaa tehtäessä tiesi tuhoutumisen tai katoamisen, ei ilmoitus ole ollut tarpeen eikä vahingonkorvausvelvollisuutta synny.²² Epävarmempaa on sitävastoin, miten on suhtauduttava sellaiseen tapaukseen, jossa ostaja kaupaa tehdessään tosin ei tiennyt tuhoutumisesta tai katoamisesta, mutta hänen kuitenkin tavallista huolellisuutta noudattaen olisi pitänyt se tietää. Kun ostajallakin täytyy katsoa olevan jonkinlaisen tietämisvelvollisuuden,²³ jonka laajuus eri tapauksissa on erilainen niin, että esim. kauppiaalta yleensä voidaan vaatia enemmän kuin maallikolta, olen sitä mieltä, että yleensä ostajan tietämiin seikkoihin on rinnastettava sellaiset seikat, jotka hänen olisi pitänyt tietää, vaikkei hän olekaan niitä tiennyt.²⁴ Jos kuitenkin myyjä on salannut tuhoutumisen tai katoamisen ostajalta vilpillisessä mielessä, ei hän voine vedota siihen, että ostajan olisi pitänyt asia tietää. Myyjän menettely on silloin niin paljon törkeämpi kuin ostajan (vilppi huolimattomuutta vastassa), että hän ei voine vahingonkorvausvelvollisuudesta vapautua.²⁵

Edelläesitetystä poikkeavasti voi myyjä joskus joutua kasuaaliseen vastuuseen silloinkin, kun myyty esine on tuhoutunut tai kadonnut jo ennen kaupan tekemistä. Tämä tulee kysymykseen silloin, kun hänen sopimuksenteossa käyttämänsä apulainen on syypää ostajan vahinkoon. Myyjän vahingonkorvausvelvollisuuden syntymiseksi ei silloin vaadita myyjän itsensä culpaa, vaan hän vastaa apulaisensa tuottamuksesta kasuaalisesti samoin kuin näissäkin tapauksissa, joissa tuhoutuminen tai katoaminen sattuu kaupanteon jälkeen.²⁶ Ei edes myyjälle täysin arvaamatonkaan tuhoutuminen tai katoaminen voine häntä tästä kasuaalisesta vastuusta vapauttaa.

Mahdollisten väärinkäsitysten välttämiseksi todettakoon, että edelläesitettyjen sääntöjen kanssa ei ole ristiriidassa meidän oikeutemme sääntö vaaran siirtymisestä. Tuon säännön mukaan irtaimen erityisesineen kaupan ollessa kysymyksessä vahingonvaara myydyn esineen tapaturmaisesta tuhoutumisesta siirtyy yleensä jo kaupantekohetkellä (eikä

²² *Serlachius* m.k. s. 393; *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 147. Vert. *Roos* s. 68.

²³ Sopimuskumppanin tietämisvelvollisuudesta yleensä ks. *Vihma*, Vakuutuksenottajan tiedonantovelvollisuus s. 60 ss.

²⁴ *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 147. Vert. *Almén* I s. 306.

²⁵ Vert. Skandinavian maiden kauppalakien 47 § sekä *Almén* II s. 82; *Ussing*, *Køb* s. 128 ja 138.

²⁶ *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 154.

vasta mahd. myöhemmänä luovutushetkenä) ostajan vastattavaksi.²⁷ Ostajahan on säännönmukaisesti esineen omistaja jo kaupantekohetkestä alkaen²⁸ ja häntä tapaturmaisesta tuhoutumisesta tai katoamisesta seuraava vahinko saa kohdatakin. Myyjä joutuu vahingon korvaamaan vain, jos hän tai hänen apulaisensa on tuottamuksellisesti saanut sen aikaan tai jos hän on viivästynyt esineen ostajalle luovuttamisessa. Milloin myyjä on ottanut tehtäväkseen esineen kuljettamisen paikalliskaupassa ostajan kotiin tai liikkeeseen tai kaukokaupassa itsenäiselle rahdinkuljettajalle tai perille asti, on hän kuljetuksen aikana tapahtuvasta vahingosta vastuussa ostajalle joko siitä tehdyn välipuheen mukaan (niinpä tavallinen fob-klausuuli sisältää kasuaalisen vastuun siihen asti, kunnes esine on siirtynyt aluksen laidan yli) tai, ellei eri välipuhetta ole kuljetusvastuusta tehty, rahdinkuljettajan yleisten vastuusääntöjen mukaan (jotka yleensä sisältävät tuottamusvastuun).²⁹

Reklamatiovelvollisuudesta sanottakoon sitten muutama sana. Jotta ostaja voisi vaatia myyjältä vahingonkorvausta suorituksen kokonaan tapahtumatta jäämisen vuoksi, ei häneltä yleensä voida reklamatiota vaatia, sillä myyjän täytyy ilmeisen sellaista ymmärtää korvausvaati-

²⁷ *Lilius*, LM 1916 s. 149; *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 62 ss.; *Hakulinen*, Obligationenrecht s. 53; *Palmgren*, Säljares mora s. 200 ss.; *Lindblad*, JFT 1938 s. 150 ss.; *Brunou*, JFT 1938 s. 372; *Taxell*, JFT 1956 s. 96. — Toisin *Söderholm*, JFT 1921 s. 339; *af Hällström*, JFT 1938 s. 155 ss.

Sääntö ei kuitenkaan koske esim. vähittäismaksukauppoja.

²⁸ *Serlachius*, Lärobok i sakrätten s. 69; *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 2; *Wrede*, Sakrätten s. 177; *Caselius*, Irroittamisoikeudet s. 8; *Raninen*, Fob-lauseke s. 180; *Palmgren*, Säljares mora s. 32 ss.; *af Hällström*, JFT 1938 s. 152 ss.; *Kauppi* s. 82; *Hakulinen*, Velkakirjalaki s. 196; *Hannikainen* s. 42 muist. 58.

Eri asemassa ovat kuitenkin vähittäismaksukaupat, ks. VähMaksuL 2 §.

Tekstissä lausutulla ei ole tahdottu ottaa kantaa uuteen käsitykseen omistusoikeuden asteettaisesta siirtymisestä (ks. esim. *Zitting* s. 103 ss.; *Olsson* s. 13 ss.), vaan on seurattu meillä sekä tietoisopissa että käytännössä ainakin vielä vallitsevaa käsitystä omistusoikeuden ykseydestä.

²⁹ *Palmgren*, Säljares mora s. 201 ss., sanoo, että erityisesineen myyjän vahingonkorvausvastuu silloin, kun hän on sitoutunut kuljettamaan myydyin esineen joko ostajalle tai hankkimalleen rahdinkuljettajalle, olisi samanlainen kuin lajiesineiden myyjän eli kasuaalinen. Poikkeuksena olisi kuitenkin esineen tuhoutuminen ilman myyjän culpaa, ks. s. 202. — Tekstissä esitetty kanta on kuitenkin mielestäni sekä teoreettisesti oikeampi että myöskin luonnollisempi, sillä eihän erityisesineen myyjä muutu lajiesineiden myyjäksi sillä, että hän ottaa huolehtiakseen myydyin esineen kuljettamisesta. Sitävastoin rahdinkuljettajan vastuu lankeaa hänelle luonnostaan, milloin hän on kuljetustehtävän itselleen ottanut. Vert. *Stang—Solem* s. 99.

Rahdinottajan vastuusta ks. tämän osan V lukua.

muksen tavallisesti olevan tulossa. Mutta jos myyjä sitävastoin on tehnyt myöhästyneen suorituksen, täytyy ostajan, joka haluaa sillä perusteella vaatia vahingonkorvausta, ilmoittaa siitä myyjälle, joka muuten voi luulla suorituksen tulleen perille ajoissa.³⁰ Tällöinkään ei reklamatiota voitane kuitenkaan vaatia siinä harvinaisessa tapauksessa, että myyjä on vilpillisesti syylistynyt viivästymiseen.

Reklamation voidaan vaatia tapahtuvan ilman aiheetonta viivytystä ostajan puolelta. Kauppiaalta voidaan yleensä vaatia nopeampaa reklamointia kuin muilta ostajilta.

Jos taas myyjä haluaa vapautua vahingonkorvausvelvollisuudesta sillä perusteella, että suoritus on mahdoton (tai liikavaikkea), voidaan häneltä kohtuudella vaatia sen ostajalle ilmoittamista, jottei ostajan tarvitsisi epävarmana odottaa mahdollista suoritusta.³¹ Myyjän tulee tämä ilmoitus tehdä myöskin aiheettomasti viivyttelystä, ja kauppiasmyyjän vielä muuta myyjää nopeammin.

Se, mitä edellä reklamatiovelvollisuudesta olen lausunut, soveltuu sekä jälkiperäisen että alkuperäisen mahdottomuuden tapauksiin.

bb) Ovatko tilauskaupat eri asemassa? Mitä edellä on erityisesineen kaupasta lausuttu, soveltuu myös sellaisiin tilauskauppoihin,³² joissa on sovittu, että myyjä valmistaa esineen ostajan antamien erityisohjeiden mukaisesti.³³ Esimerkkeinä tällaisista tilauskaupoista mainittakoon ostajan piirustusten mukaan valmistettavan huonekalun kauppa, ostajan mitan mukaan valmistettava puku ja ostajan muotokuvan maalaaminen.³⁴ Se seikka, että myyjä tällaisissa tilauskaupoissa uhraa omaa

³⁰ Ks. *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 148 ss.; *Palmgren*, Säljares mora s. 203 ss. Ks. myös KoO 1929 tied. 800. — Vert. Skandinavian maiden kauppalakien 27 ja 53 §§.

³¹ Ks. ML:n 131 §:n 2 mom. in fine. — Vert. *Raninen*, Kauppatapalausuntoja s. 121; *Godenhielm* s. 54 ss. ja 165; *Hasselrot*, Juridiska skrifter VI s. 39 muist. 1; *Almén* I s. 338 muist. 100 bb.

³² Tilauskaupalla tarkoitan sellaista kauppasopimusta, jossa myyjä ottaa valmistukseen tai valmistuttaakseen uuden esineen itse hankkimastaan aineesta. Jos aineen antaa ostaja tai jos sopimus koskee vanhan esineen korjaamista tai muuttamista, on kysymyksessä työurakkasopimus. — Kaupan ja työurakan erosta lähemmin ks. tämän osan VI lukua s. 251 ss.

³³ Sellaiset tilauskaupat, jotka koskevat suurissa määrin valmistettavia määrätyntyyppisiä esineitä — esim. Tikka-ompelukoneita — ovat sitävastoin lähempänä lajiesinekauppoja, vaikka niiden kohteilla usein onkin omia erityisominaisuuksiaan.

³⁴ Vert. *Almén* I s. 67.

työtänsä esineen aikaansaamiseksi vielä sopimuksenteon jälkeenkin, ei näet anna kaupalle sellaista suurkaupan tai »ammattikaupan» luonnetta, joka antaisi aiheutta soveltaa niihin hankintakaupan ankarampia vahingonkorvaussääntöjä,³⁵ varsinkaan kun erityisesineen kauppaa koskevat vahingonkorvaussäännöt eivät näissä tapauksissa suinkaan johda mihinkään epätyydyttäviin tuloksiin.

cc) Oppi hiljaiseen takuuseen perustuvasta laajemmasta vastuusta. Skandinaavisissa tieteisopissa on puollettu edelläesitettyä laajempaakin myyjän vahingonkorvausvastuuta sillä perusteella, että myyjän olisi kaupanteon yhteydessä välistä katsottava hiljaisesti sitoutuneen takuuseen (garantiaan) esineen suorittamisesta joka tapauksessa. Tämän mukaan myyjä olisi vahingonkorvausvelvollinen tuottamuksestaan riippumatta muissakin tapauksissa kuin edellämainituissa poikkeustapauksissa. Mitään sääntöjä siitä, milloin tuollaisen »hiljaisen takuun» olisi katsottava olevan olemassa, ei kuitenkaan ole voitu esittää erityisesineen kauppojen ollessa kysymyksessä.³⁶ Paitsi sitä, että koko ajatus hiljaisen takuun olemassaolosta on keinotekoinen (fiktio),³⁷ on sitä pidettävä kestämatömänä siitäkin syystä, ettei takuuluontoista, tuollaista aivan poikkeuksellisen laajaa vahingonkorvaussitoumusta³⁸ mielestäni ole lupa olettaa annetuksi, elleivät asianhaarat selvästi osoita sen olleen asianosaisten tarkoituksena.³⁹ Palaan kysymykseen edempänä lajiesinekaupan yhteydessä, jollaisissa sille on skandinaavisissa tieteisopissa omistettu vielä suurempaa huomiota.

dd) Sijaantulleen vastikkeen luovuttamisvelvollisuus. Ennenkuin jätän myyjän vahingonkorvausvelvollisuutta koskevan kysymyksen käsittelyn tällä kohtaa, on syytä vielä kiinnittää huomiota eräisiin erikoistapauksiin. Tarkoiton niitä tapauksia, joissa myyjä on myydyn esineen tuhoutumisen tai katoamisen johdosta jollakin erityisellä perus-

³⁵ Vert. KoO 1945 sel. 41.

Toisin *Palmgren*, *Säljares mora* s. 201 ss. — Chydeniuksen esityksestä, johon *Palmgren* teoksessaan viittaa, ei mielestäni voi saada tukea kummallekaan käsityskannalle, ks. *Kontraktsrätt* I s. 62 ss. ja 141. — Vert. vielä *Almén* I s. 326 ss.; *Eklund—Hagbergh* s. 8; *Ussing*, *Dansk Obligationsret* s. 141 ja *Køb* s. 77 ss.; *Andersen*, *Norsk kjøpsrett* s. 79.

³⁶ *Almén* I s. 306 ss. Vert. *Roos* s. 67 ss.

³⁷ *Torp*, *UFR* 1880 s. 354; *Ussing*, *Køb* s. 63.

³⁸ Takuusitoumuksen sisällyksestä lähemmin ks. *Vihma*, *Sopimussakko* s. 114 ss.

³⁹ *Serlachius*, *JFT* 1901 s. 396. Vert. *Calonius* s. 271; *Vihma*, *Vakuutuksenottajan tiedonantovelvollisuus* s. 79 muist. 122; *Erma* s. 340 ss.

teellä saanut oikeuden vaatia korvausta tuhoutuneesta esineestä kolmannelta henkilöltä. Milloin näin on asianlaita, voidaan hyvin perustella sellaista ratkaisua, että myyjän on luovutettava tämä tuhoutuneen esineen sijaan tullut vastike ostajalle riippumatta siitä, olisiko hän edelläesitettyjen yleisten vahingonkorvaussääntöjen mukaan vahingonkorvausvelvollinen vai eikö. Sillä muussa tapauksessa voisi käydä niin, että myyjä pääsisi hyötymään esineen tuhoutumisesta tai katoamisesta aiheettomasti. Jos näet korvaus, jonka myyjä kolmannelta saa, on esineen kauppahintaa suurempi, saisi myyjä tuon erotuksen hyväkseen siinäkin tapauksessa, että ostaja esineen tuhoutumisen tai katoamisen vuoksi purkaisi kaupan ja jättäisi kauppahinnan maksamatta. Olisin näin ollen taipuvainen katsomaan, että jos kolmas henkilö on esim. tuhonnut kaupan kohteena olevan erityisesineen sellaisissa olosuhteissa, että myyjä, mutta ei ostaja, saa sen perusteella vahingonkorvausta kolmannelta (esim. tuhoaminen tapahtunut ennen kaupantekoa tai tilauskaupassa tosin sen jälkeen, mutta ennen esineen lopullista valmistumista), myyjä on velvollinen luovuttamaan näin saamansa korvauksen ostajalle.

Tällaisten tapausten ryhmään kuuluviksi luettiin aikaisemmin myös ne, edellämainittuja tapauksia paljon tavallisemmat tapaukset, joissa tuhoutunut tai kadonnut myyty esine oli ollut vakuutettu ja myyjä vakuutus sopimuksen perusteella oikeutettu saamaan vahingonkorvauksen vakuutuksenantajalta. Nykyisin se ei enää Pohjoismaissa ole tarpeellista, sillä kysymys on järjestetty kaikkien Pohjoismaiden vakuutus sopimuslakeihin otetuilla säännöksillä. Liike-elämän, nimenomaan kaupan tarvetta seuraten on VakL (54 §) omaksunut sen kannan, että kaikenlainen vahinkovakuutus on säännönmukaisesti voimassa jokaisen omistajan, pantti- ja pidätysoikeuden haltijan sekä sellaisen henkilön hyväksi, johon omaisuutta koskeva vahingonvaara kohdistuu.⁴⁰ Myydyn tavaran uusi omistaja saa siis tavaran tuhoutuessa suoraan vakuutuksenantajalta vahingonkorvauksen, vaikkapa vakuutus sopimus olisi ollut myyjän tekemä. Ja näin on asian laita suorastaan lain määräyksen nojalla ilman, että sitä varten on ollut tarpeen tehdä vakuutuksenantajan kanssa nimenomaista välipuhetta siitä, että vakuutus sopimus on voimassa uudenkin omistajan hyväksi. Jos kuitenkin vakuutuksenantaja on pannut vakuutus sopimukseen sellaisen ehdon, että vakuutus lakkaa omaisuuden siirtyessä uudelle omistajalle, on uudella

⁴⁰ Vihma, Palovakuutus sopimus s. 340 ss.

omistajalla kuitenkin VakL:n 54 §:n 2 momentin pakottavan säännöksen turvaama oikeus, milloin vahinko sattuu 14 päivän kuluessa omistajan-vaihdoksesta lukien, saada entisen omistajan ottaman vakuutuksen perusteella vahingonkorvaus vakuutuksenantajalta, ellei hänellä ole itse ottamansa toisen vakuutuksen nojalla oikeutta korvauksen saamiseen.

c) **Ostajan kaupanpurkuoikeus.** Sitten olisi vastattava kysymykseen, onko seurauksena myydyin erityisesineen tuhoutumisesta tai katoamisesta se, että ostaja saa oikeuden kaupan purkamiseen.⁴¹ Myöntävä vastaus kysymykseen tuntuisi ensi hetkessä luonnolliselta, mutta asia ei ehkä sittenkään ole itsestään selvä. Jos näet ostajalle purkuoikeus annetaan, merkitsee se sitä, että hän käyttämällä tuota oikeuttaan vapautuu myös omasta suoritusvelvollisuudestaan, s.o. kauppahinnan maksamisvelvollisuudesta.⁴² Ja siihen vaikeaan kysymykseen ei voida antaa yhtenäistä, kaikkia erilaisia tapauksia koskevaa vastausta.

aa) Tuhoutuminen tai katoaminen ennen omistusoikeuden siirtymistä. Jos myyty esine jälkeempään havaitaan tuhoutuneeksi tai lopullisesti kadonneeksi jo ennen omistusoikeuden siirtymisen säännönmuksista ajankohtaa, joka yleensä on kaupanteon hetki, ei ostaja ole todellisuudessa kaupanteossa saanut mitään. Silloin ei hän voine myöskään olla velvollinen mitään antamaan eli maksamaan kauppahintaa, vaan saanee purkaa kaupan tarvitsematta siitä etukäteen edes myyjälle ilmoittaa, tämä kun varmaan muutenkin käsittää purkamisen tapahtuvan. Tämä soveltuu sellaisenaan silloin, kun tuhoutuminen tai lopullinen katoaminen on johtunut myyjän tai myyjän apulaisen tuottamuksesta. Mutta se soveltuu myöskin, milloin tuhoutuminen on johtunut ostajan tai hänen apulaisensa syyllisyydestä,⁴³ kuitenkin sellaisin lisähuomauksin, että ostaja silloin on vahingonkorvausvelvollinen myyjälle yleis-

⁴¹ Tämän purkamisen ilmoittamista myyjälle ei ainakaan aina voida pitää välttämättömänä. Eräiden mielestä silloin, kun purkamisilmoitus on tarpeeton, ei pitäisi puhua purkamisesta, vaan ostajan vapautumisesta, ks. *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 148. Käytän tässä tutkimuksessani, ellen jossakin kohden ole nimenomaan toisin sanonut, nimitystä purkaminen aina, kun sopimuksentekijä haluaa, ettei kumpikaan puoli suorita tai, jos suoritus tai suoritukset ovat tapahtuneet, että se tai ne palautetaan. Onko purkajalla purkamisseurauksen syntymiseksi velvollisuus ilmoittaa tästä halustaan suoritusvelvolliselle sopimuskumppanilleen vai ei, ei vaikuta asiaan yhtävähän kuin purkamisen mahdolliset seurauksetkaan.

Purkamisen käsitteestä ks. *Rodhe*, Festskrift til Henry Ussing s. 458 ss.; *Godenhjelm* s. 181 ss. sekä siinä mainittua kirjallisuutta.

⁴² *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 90.

⁴³ Nämä tapaukset eivät ehdottomasti merkitse sitä, että ostaja silti kaupaa tehdessään olisi ollut tietoinen siitä, että esine oli jo silloin tuhoutunut.

ten vahingonkorvaussääntöjen mukaan.⁴⁴ Ja lopuksi soveltuu sama vastaus myöskin tapauksiin, joissa tuhoutuminen on johtunut tapaturmasta tai kolmannen henkilön tuottamuksesta.⁴⁵ Tämä sopii yhteen sen kanssa, että vahingonvaaran siirtymistä koskevien sääntöjen mukaan vahingonvaara erityisesineen tapaturmaisesta tuhoutumisesta on myyjällä kaupantekohetkeen asti. Se onkin itse asiassa sama kysymys.

Edelläesitettyä sääntöä voidaan tuskin kuitenkaan soveltaa sellaiseen harvinaiseen tapaukseen, jossa ostaja kaupan tehdessään on tiennyt esineen jo tuhoutuneen. Silloin hän siis ei saa purkaa kauppaa. Sama koskenee tapausta, jossa ostaja tosin ei ole tiennyt tuhoutumisesta, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää. Jos kuitenkin myyjä on viimeksimainitussa tapauksessa menetellyt vilpillisesti, lienee ostajalla purkamisoikeus. Käytännöllistä merkitystä ei näillä tapauksilla juuri lie.

bb) Omistusoikeuden siirtymisen jälkeen tapahtunut tuho tai katoaminen. Mutta jos myyty esine tuhoutuu tai lopullisesti katoaa sen jälkeen, kun sen omistusoikeus on siirtynyt jo ostajalle mutta esinettä ei ole vielä ostajalle luovutettu,⁴⁶ on asianlaita toinen. Silloin on ostaja tullut esineen omistajaksi ja hänen on se myös maksettava eikä hänellä voine olla oikeutta kaupan purkamiseen.⁴⁷ Tämä pätee ensiksikin ilman muuta silloin, kun tuhoutuminen tai lopullinen katoaminen on johtunut ostajan itsensä tai hänen apulaisensa tuottamuksesta. Mutta se soveltuu myöskin, milloin tuhoutuminen on johtunut myyjän tai myyjän apulaisen syyllisyydestä, kuitenkin lisäyksen, että myyjä on silloin vahingonkorvausvelvollinen ostajalle.⁴⁸ Näin syntynyttä oikeutta vahingonkorvauksen saamiseen voi ostaja tietenkin käyttää kauppahintavelkansa kuittaamiseen. Vahingonkorvausoikeus voi kyllä olla kauppahintavelkaa suurempi, jos esineen arvo on kaupanteon jälkeen noussut, tai pienempi, jos sen arvo on kaupan päättämisen jälkeen laskenut, ja silloin arvonnoususta syntyvä voitto tai arvonnoususta aiheutuva tappio koituu ostajan eduksi tai vahingoksi, mikä mielestäni onkin oikein. Lopuksi soveltuu sama ratkaisu myöskin niihin tapauksiin, joissa tuhoutuminen on johtunut tapaturmasta tai kolmannen henkilön

⁴⁴ Ostaja ei siis olisi velvollinen maksamaan kauppahintaa, mutta vahingonkorvauksen suuruudeksi tietenkin presumoitaisiin kauppahinnan määrää.

⁴⁵ Hakulinen, LM 1943 s. 533.

⁴⁶ Jos esine taas on jo ostajalle luovutettukin ennenkuin se tuhoutuu, on suoritus jo tapahtunut eikä ole kysymyksessä mikään suorituksen mahdottomuus.

⁴⁷ Chydenius, Kontraktsrätt I s. 62. — Ks. myös Almén I s. 249.

⁴⁸ Chydenius, Kontraktsrätt I s. 63.

tuottamuksesta.⁴⁹ Tämä on sopusoinnussa sen kanssa, että vahingonvaaran siirtymissäntöjen mukaan vahingonvaara erityisesineen tapaturmaisesta tuhoutumisesta säännönmukaisesti siirtyy ostajalle kaupantekohetkellä.⁵⁰ Jos kuitenkin myyjä on viivästynyt esineen ostajalle luovutamisessa, on hän kasuaalisessa vastuussa esineen tuhoutumisesta viivästyksensä⁵¹ perusteella. Tai jos myyjä on ottanut huolehtiakseen esineen ostajan luo kuljettamisesta on hän kuljetuksen aikana sattuvasta tapaturmaisesta tuhoutumisesta tai katoamisesta tuon kuljetusvälipuheen perusteella ostajalle vahingonkorvausvastuussa, jonka vastuun laajuus riippuu joko tehdystä sopimuksesta (vert. esim. klausuleja fob, cif ja franco) tai, ellei erityistä sopimusta ole siitä tehty, määräytyy rahdinkuljettajan yleisten vastuusääntöjen mukaan.⁵² Ja tapaturmaisen tuhoutumisen sattuessa kaupanteon jälkeen mutta ennen esineen luovutusta voi ostaja jommallakummalla mainituista perusteista silloin saada vahingonkorvausoikeuden myyjää vastaan. Näissäkin tapauksissa voi, jos kauppahinta on vielä maksamatta, silloin kauppahintavelan kuittaminen vahingonkorvaussaatavaa vastaan tulla kysymykseen.

B. Lajiesineiden kauppa.

Siirryn sitten käsittelemään lajiesineiden kauppaa eli hankintakauppaa.⁵³

1. Onko suoritus mahdoton?

Laji ei häviä, on vanha toteamus, joka latinaksi on ilmaistu sanoin *genera non pereunt*. Sillä tarkoitetaan, että lajiesineiden hankintaan

⁴⁹ Toisin *Serlachius—Cederberg* s. 127 ss. Vaaran siirtymishetkeä erityisesineen kaupassa koskeva meidän oikeutemme kanta näyttää viimeksimainituilta jääneen tässä yhteydessä huomaamatta. — Vert. vielä *Chydenius*, *Kontraktsrätt* I s. 89 ss. ja s. 144; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 120 ss.

⁵⁰ Ks. kirjallisuusviittauksia tämän luvun muist:ssa 27.

Samoin Sveitsin oikeuden mukaan, ks. *Tuhr—Siegwart* s. 574 ss.

Sääntö ei koske vähittäismaksukauppoja.

⁵¹ *Chydenius*, *Kontraktsrätt* I s. 63; *Kivimäki*, *Siviilioikeuden yleiset opit* s. 174.

⁵² Ks. niistä edempänä tämän osan V lukua s. 219 ss.

⁵³ Nimitystä hankinta käytän lajiesineiden kaupasta, riippumatta siitä, onko esineet sopimuksen mukaan suoritettava heti vai myöhemmin. Samoin *Palmgren*, *Kauppaoikeutta liikemiehelle* s. 110; *Kauppi*, *Kauppaoikeus* s. 81; *Godenhjelm* s. 8. Niin myös Skandinavian maiden kauppalait § 3. — Toisin *Chydenius*, *Kontraktsrätt* I s. 1; *Wrede—Caselius* s. 241.

sitoutunut ei vapaudu suoritusvelvollisuudestaan sen johdosta, että se tavaraerä tai se teollisuuslaitos, josta hankkija oli aikonut tavarat toimittaa, tuhoutuu.⁵⁴ Ja niinhän asia onkin, että vaikka tavaraerä tai -varasto, josta myyjä oli suunnitellut tavarain hankkimista, tuhoutuisi, ei hankinta silti ole mahdoton, kun kysymyksessä ovat lajiesineet. Myyjähän voi hankkia noita lajiesineitä muualta. Vain siinä tapauksessa, että koko se tavaralaji, jota hankintasopimus koskee, häviää maailmasta, on sopimuksen täyttäminen mahdotonta.⁵⁵ Sellainen harvinainen tapaus on kysymyksessä esim. silloin, kun ainoa hankittavaa tavaralajia sisältävä varasto tai ainoa sitä valmistava teollisuuslaitos tuhoutuu.⁵⁶ Tuhoutumisen syy yhtävähän kuin sekään seikka, tapahtuiko tuhoutuminen ennen vai jälkeen sopimuksenteon, ei silloin vaikuta myyjän tosiasiallisiin hankintamahdollisuuksiin mitään. Tavaraa, jota sopimuksentekohetkelläkään ei enää ole yleensä lainkaan olemassa, ei myyjä voi hankkia, mutta jos sitä hankintapäivään mennessä taas valmistuu, on suoritus mahdollinen, vaikkapa tavaraa ei sopimuksentekohetkellä olisi ollutkaan olemassa.

Helpommin kuin tavallisen hankintasopimuksen kysymyksessäollessa voi suoritus käydä mahdolliseksi silloin, kun sopimus on n.s. puolittaislajikauppa eli puoligeneerinen kauppa. Tällaisella tarkoitetaan sopimusta, jossa myyjä sitoutuu toimittamaan ostajalle määräerän lajiesineitä jostakin nimenomaan määrätystä suuremmasta erästä,⁵⁷ siis esim. 100 tonnia koksia määrätyn aluksen lastista tai 10 standarttia lautaa määrätyn sahalaitoksen lautatarhasta. Jos tuo määrätty alus sitten haaksirikkoutuu tai mainitun sahan koko lautatarha palaa, tuhoutuu kaikki se tavara, josta hankinta oli sopimuksen mukaan mahdollista toimittaa, ja tilanne on sama kuin jos tavallisen hankintasopimuksen kysymyksessäollessa koko sen tarkoittama laji maailmasta häviäisi.⁵⁸

Jos kuitenkin hankkijalla itsellään on varastossa kysymyksessäolevan saha- tai tehdaslaitoksen tuotteita, ei laitoksen palaminen tai muu

⁵⁴ *Nybergh*, *Mercator* 9 s. 844; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 150; *Kivimäki*, *Siviilioikeuden yleiset opit* s. 174.

⁵⁵ *Palmgren* m.t. s. 148; *Hakulinen*, *DL* 1946 s. 164 ss. — Samoin *ML* 131 §:n 2 mom., josta enemmän edempänä.

⁵⁶ *Wrede*, *Obligationsrätt* s. 60.

⁵⁷ Ks. esim. *Serlachius—Cederberg* s. 33; *Almén* I s. 65; *Enneccerus—Lehmann* s. 189; *Kivimäki*, *Siviilioikeuden yleiset opit* s. 54 ja 174.

⁵⁸ Tällainen tapaus ei siis ole vain suorituksen liikkavaikeutumista, vaan mielestäni todellista, joko loogillista tai ainakin käytännöllistä mahdolltomuutta. Nähtävästi toisin *Kivimäki*, *Siviilioikeuden yleiset opit* s. 174.

tuhoutuminen varastointeen tee tämän hankkijan suoritusta ainakaan kokonaan mahdottomaksi. Milloin myyjä on sitoutunut toimittamaan saman laitoksen tuotteita useille ostajille eikä hänen varastonsa riitä kaikkien ostajien tilauksiin, vaikka hän minkä tahansa niistä yksinään voisikin täyttää, täytynee myyjän asemaa kuitenkin arvostella ottamalla huomioon kaikki hänen sitoumuksensa.⁵⁹ Ja jos niin tehdään, voidaan todeta, että kaikkien suoritusten täysimääräinen täyttäminen on hänelle mahdotonta.

Kovinkaan kaukana puoligeneerisestä kaupasta ei ole sellainen tilauskauppa, jossa myyjä on omista aineistaan sitoutunut ostajalle valmistamaan ja toimittamaan joukon määrätyn tyyppisiä esineitä, esim. Tikka-ompelukoneita. Vaikka esineillä usein onkin omia erityisominaisuuksiaan muihin samaa käyttötarkoitusta palveleviin esineisiin verrattuna (esim. Tikka-ompelukoneilla Singer-ompelukoneisiin verrattuna), aiheuttaa niiden joukkovalmistus sen, että tämänlaista tilauskauppaa on pidettävä lähempänä hankintakauppaa kuin erityisesineen kauppaa olevana. Jos nyt näitä esineitä valmistava tehdas varastointeen tuhoutuu, on suoritus myyjälle mahdoton, koskei esineitä muualla valmisteta.

Jossakin tapauksessa voi käydä niin, että myyjä ei voi hankkia sovittua tavaralajia, mutta että joku toinen voi sen tehdä. Ajatelkaamme, että esim. jotakin uutta kuitutuotetta valmistaa koko maailmassa vain kaksi tehdasta, joista toisen omistaja on sitoutunut toimittamaan sitä ostajalle. Ennen hankintapäivää tulipalo kuitenkin tuhoaa hänen tehtaansa kaikkine varastointeen. Ja toisen samaa tuotetta valmistavan tehtaan omistaja kieltäytyy myymästä palaneen tehtaan omistajalle sanottua tuotetta. Näissä oloissa ei hankkija voi täyttää sopimustaan, jollaisen taas tuon toisen tehtaan omistaja kyllä voisi täyttää.⁶⁰ Kysymyksessä on silloin hankintasopimuksen tehneen myyjän kohdalla mahdottomuus, joka ei kuitenkaan ulotu kaikkiin henkilöihin.

Verrattain lähellä edelläesitettyä tapausta on sellainen esimerkki, että hankkija on sitoutunut sanokaamme vapuksi toimittamaan Helsinkiin 100 tonnia etelän hedelmiä mutta alus, jossa ne ovat matkalla, haaksirikkoutuu Suomenlahdella huhtikuun 30 päivänä, jolloin sellaista tavaraa ei ole enää yhtäkkiä saatavissa seuraavaksi päiväksi Helsinkiin.⁶¹

⁵⁹ Ks. *Godenhielm* s. 211 ss.

⁶⁰ Vert. myös *Ussingin* esimerkkiä *Køb* s. 68.

⁶¹ Ks. *Lassen*, *Speciel Del* s. 152; *Serlachius*, *JFT* 1901 s. 401 ss.; *Lundstedt*, *SvJT* 1921 s. 352; *Carlson*, *SvJT* 1922 s. 368; *Björöling*, *SvJT* 1923 s. 283 ss.; *Almén* I

Hankkijan on silloin mahdotonta täyttää sopimusta eikä se ole silloin enää mahdollista kenellekään muullekaan, jolla ei ole sellaista tavaraa silloin varastossaan, jotavastoin joku toinen kauppias, jolla niitä hedelmiä silloin sattuu olemaan riittävästi Helsingissä, voisi kyllä hankkia niitä. Tällainen hankintatoimenpiteiden epäonnistuminenkin voi siis aiheuttaa suorituksen mahdottomuuden.

2. Mahdottomuuden seuraukset.

Siirryn sitten käsittelemään kysymystä siitä, mitkä ovat seuraukset lajiesineiden myyjän suoritusvelvollisuuden eli hankinnan tultua näin mahdottomaksi.

a) **Luontais-suorituksesta vapautuminen.** Ensimmäinen seuraus on luonnollisesti sama kuin erityisesineenkin tuhouduttua tai kadottua: myyjä vapautuu luontais-suorituksesta. Mutta kun kauppa käsittää lajiesineiden suorittamisen, on otettava huomioon myöskin se mahdollisuus, että tuhoutunutta lajia ruvetaan myöhemmin jälleen valmistamaan. Silloin siis mahdottomuus on vain ohimenevä. Näin saattaa käydä esim. kun hankittavaa tavaraa valmistanut ainoa tehdas, joka varastoineen tuhoutui, rakennetaan uudelleen ja tavaraa jälleen ryhdytään valmistamaan tai kun hedelmälaivan haaksirikkouduttua toinen alus tuo samanlaisia hedelmiä maahan. Jos tällaisessa tapauksessa ostaja on halunnut odottaa, herää kysymys, eikö myyjä ole velvollinen mahdottomuuden näin mentyä ohi edelleenkin täyttämään suorituksen luonnossa.

Meidän oikeutemme on sillä kannalla, että ostajalla on oikeus vaatia luontais-suoritusta hankkijalta, joka ei ole sitoumustaan täyttänyt,⁶² edellyttäen että luontais-suoritus on mahdollinen. KK 9: 3 antoi lisäksi suoranaista tukea käsitykselle, että ostajalla oli oikeus odottaa ja vaatia luontais-suoritusta myöhemmin, ellei myyjä voinut aikanaan täyttää sitoumustaan luonnossa.⁶³ Vaikka tuo lainkohta ei enää velkakirjalain säätämisen jälkeen olekaan voimassa, ei oikeutemme kannan ostajan odottamisoikeuteen nähden voitane katsoa muuttuneen. Näin ollen olen sitä mieltä, että jos ostaja haluaa odottaa mahdottomuuden ohimene-

s. 313 ss.; *Raninen*, LM 1942 s. 249 ss.; *Gaarder* s. 66 ss.; *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 142, 155 ja Køb s. 68; *Ljungman*, Festschrift tillägnad Wilhelm Lundstedt s. 153 ss.; *Rodhe*, Jämknings s. 8.

⁶² *Lilius*, LM 1916 s. 146 ss.; *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 144; *Carlson*, Festschrift för Otto Hjalmar Granfelt s. 196; *Palmgren*, Säljares mora s. 101; *Raninen*, LM 1942 s. 236. — Samoin KoO 1949 tied. 172.

⁶³ *Chydenius* m.t. s. 144 ss.; *Palmgren* m.t. s. 154.

mistä ja siitä ilman aiheetonta viivytystä myyjälle ilmoittaa, on myyjä yleensä velvollinen mahdollisuuden mentyä ohi täyttämään suoritusvelvollisuutensa luonnossa. Tässä tapauksessa ei siis (ohimenevä) mahdollisuus vapauta myyjää luontais suorituksen tekemisestä. Jos suoritus ei kuitenkaan tule mahdolliseksi kohtuullisessa ajassa suorituspäivän jälkeen, täytyy myyjän kaikesta huolimatta katsoa vapautuvan luontais suoritusvelvollisuudesta.⁶⁴ Niinpä milloin luontais suoritus, sen tultua taas mahdolliseksi, olisi esim. hinnannousun vuoksi taloudellisesti katsoen oleellisesti eriarvoinen kuin suorituspäivänä, ei myyjältä voitane luontais suoritusta enää vaatia⁶⁵ muuta kuin korkeintaan siinä tapauksessa, että hän itse oli tuottamuksellaan tuon ohimenevän mahdollisuuden aiheuttanut.⁶⁶

Varsinaisesti puolittaislajikaupan kysymyksessä ollessa saattaa syntyä hankalanpuoleinen kysymys luontais suoritusvelvollisuudesta silloin, jos sellainen tavaraerä, josta myyjä on sitoutunut toimittamaan lajiesineitä useille eri ostajille, osittain tuhoutuu, jolloin myyjä ei voi toimittaa ainakaan kaikille ostajille täyttä sovittua määrää. Sama pulma syntyy, jos se tuotantolaitos, jonka valmisteita hankinta käsittää, varastoineen tuhoutuu, mutta myyjällä on omaa varastoa, joka tosin riittäisi yhden hänen sitoumuksensa täyttämiseen muttei kaikkiin hänen sen laitoksen tuotteita koskeviin suorituksiinsa. Sellainen ratkaisu, että myyjä jakaisi tuhoutumatta jääneen erän tai hänen omassa varastossaan olevan määrän mielivaltaisesti eri ostajille tai vaikkapa siinä järjestyksessä kuin kaupat itsekunkin ostajan kanssa on tehty, ei tunnu oikeudenmukaiselta. Viimemainitun vaatimuksen täyttäisi mielestäni parhaiten sellainen menettely, että myyjä jakaisi käytettävissään olevan määrän kaikkien ostajien kesken suhteellisesti itsekunkin ostamien määrien osoittamassa suhteessa.⁶⁷

Edellä käsitelty myyjän vapautuminen luontais suoritusvelvollisuudesta ei lajikaupassa sen paremmin kuin erityisesineenkään kaupassa voi olla riippuva siitä, että myyjä tekee mahdollisuudesta ilmoituksen

⁶⁴ *Lilius*, LM 1916 s. 148 ss.; *Palmgren*, Säljares mora s. 155.

⁶⁵ *Lilius*, l. c.; *Almén* I s. 270; *Palmgren* m. t. s. 156; *Godenhjelm* s. 179. Ks. myös *Hakulinen*, Obligationenrecht s. 27; *Raninen*, LM 1942 s. 237.

⁶⁶ *Palmgren* m. t. s. 158.

⁶⁷ Tätä ratkaisua tukee KoO 1921 tuomiotied. 458. — Samoin *Almén* I s. 326 muist 66. *Godenhjelm*kin käsittelee kysymystä s. 212 ss., mutta ei lausu omaa mielipidettään siitä.

Tekstissä lausuttu ei merkitse sitä, että ostajalla olisi *velvollisuus* ottaa vastaan tällainen osasuoritus.

ostajalle. Tekipä hän ilmoituksen tai ei, eivät suorituksen mahdollisuudet siitä lisäännä.

b) Vahingonkorvausvelvollisuus. Toinen kysymykseentuleva seuraus on vahingonkorvausvelvollisuus.

aa) Lajimyyjän kasuaalinen vastuu. Vaikka yhtenä vahingonkorvausvelvollisuuden yleisenä edellytyksenä on, kuten aikaisemmin olen lausunut, vahingonaiheuttajan menettelyn subjektiivinen oikeudenvastaisuus, hänen syyllisyytensä, katsotaan sanotun velvollisuuden eräissä tapauksissa poikkeuksellisesti syntyvän ilmankin culpa. Ja yksi näistä poikkeustapauksista on juuri lajiesinemyyjän suorituksen suorittamatta jättäminen. Sen mukaan katsotaan hankkijan tulevan hankintasopimuksen täyttämättä jättämisestä vahingonkorvausvelvolliseksi ilmankin tuottamustaan, vaikkei laissa siitä suoranaista säännöstä olekaan.⁶⁸ Kuitenkaan ei tämä kasuaalinen vahingonkorvausvastuu synny aivan kaikissa tapauksissa, vaan eräissä tapauksissa katsotaan hankkijan siitä vapautuvan.⁶⁹ Niin yksimielinen kuin tieteisoppimme näin pitkälle onkin, on sitten erimielisyyttä siitä, mitkä syyt voivat vapauttaa lajiesinevelallisen tästä tuottamuksesta riippumattomasta vahingonkorvausvastuusta.

Tätä lajiesinevelallisen kasuaalista vahingonkorvausvastuuta ovat muutamat meikäläiset tutkijat mutta varsinkin monet ruotsalaiset perustelleet siten, että lajiesinevelallisen on aina katsottava ainakin hiljaisesti sitoutuneen takuuseen (garantiaan) sopimuksen täyttämisestä.⁷⁰ Tällaisen hiljaisen takuusitoumuksen olemassaolon olettamiseen nähden viittaa siihen, mitä siitä aikaisemmin olen lausunut.⁷¹ Sitä on pidet-

⁶⁸ *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 141 ss.; *Cederberg*, Förhandlingarna å det trettonde nordiska jurismötet, bilaga n:o 1, s. 2; *Kivimäki*, Työlakko s. 106 ss. ja Siviilioikeuden yleiset opit s. 173 ss.; *Palmgren*, Säljares mora s. 199; *Raninen*, LM 1942 s. 245 ja Kauppatapalausuntoja s. 134; *Hakulinen*, DL 1946 s. 164 ss. — *Wrede*, Obligationsrätt s. 59 ss. sanoo tämän suorituksen mahdottomuudesta puhuessaan koskevan vain jälkipäätöksen mahdottomuuden tapauksia. — Vert. vielä *Serlachius*—*Cederberg* s. 124 ss.; *Taxell*, JFT 1956 s. 91.

⁶⁹ *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 143; *Palmgren*, Säljares mora s. 200; *Wrede* m.t. s. 60; *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174; *Hakulinen*, DL 1946 s. 164 ss.

⁷⁰ *Wrede* m.t. s. 63; *Nybergh*, Mercator 1914 s. 844. — Ruotsissa varsinkin *Almén* I s. 311, mutta lisäksi *Winroth*, Köp s. 141; *Roos* s. 50; *Björöling*, SvJT 1923 s. 284. Päinvastoin *Lundstedt*, SvJT 1921 s. 338 ja SvJT 1924 s. 248; *Karlgrén*, SvJT 1937 s. 308; *Ussing*, Kjøb s. 63.

⁷¹ Ks. edellä s. 90 sekä myös *Vihma*, Vakuutuksenottajan tiedonantovelvollisuus s. 79 muist. 122.

tävä pelkkänä fiktiona⁷² ja lisäksi tarpeettomana selitystapana. Jos kasuaalista vastuuta lajiesinekaupoissa on erityisesti perusteltava, riittää siihen se, että lajiesineiden kuten viljan, hiilen y.m. vaihdannan varmuus on ihmiskunnalle niin tärkeä seikka, että sen luotettava sujuminen on varmistettava mahdollisimman tehokkaasti,⁷³ t.s. ankarin vahingonkorvaussäännöin.

Vapauttaako sitten sellainen kaupanteon jälkeen sattunut tavarantuhoutuminen tai häviäminen, joka edelläesitetyn mukaan tekee suorituksen mahdottomaksi, myyjän häntä rasittavasta kasuaalisesta vahingonkorvausvastuusta? Kysymyksen ratkaisuun voidaan ehkä saada ohjetta ML:n 131 §:stä. Tuon lainkohdan mukaan on rahdinantaja, joka luopuu rahtaus sopimuksesta ennen lastauksen aloittamista, kasuaalisessa vahingonkorvaus vastuussa rahdinottajalle luopumisesta aiheutuvasta vahingosta. Hän on kuitenkin sanotun pykälän 2 mom:n mukaan »vapaa vahingonkorvausvelvollisuudesta, milloin tavarantaminen, kuljettaminen tai määräpaikkaan toimittaminen on katsottava mahdottomaksi sellaisten seikkojen johdosta, joita rahdinantajan ei ollut rahtaus sopimusta tehdessään otettava lukuun, kuten vientikiellon, tuontikiellon tai viranomaisen muun toimenpiteen, kaiken sopimuksen tarkoittaman tavaralajin tuhoutumisen⁷⁴ tai muun niihin verrattavan tapahtuman johdosta». Kuten havaitaan on kaiken sopimuksen tarkoittaman tavaralajin tuhoutuminen nimenomaan mainittu rahdinantajaa vapauttavana perusteena. Puheenaoleva ML:n säännös koskee kylläkin ilmeisesti erästä *velkojan* viivästyksen tapausta, siinä kun rahdinantaja ei ota vastaan rahdinottajan tarjoamaa kuljetussuoritusta,⁷⁵ ja siitä johtuvaa vahingonkorvausvelvollisuutta. Mutta seikkojen, jotka vapauttavat *velkojan* hänen kasuaalisesta vahingonkorvausvelvollisuudestaan, voidaan syystä kyllä sanoa olevan niin painavia, että niiden tulee vapauttaa myöskin kasuaalisessa vastuussa oleva *velallinen* vahingonkorvausvastuusta. Tämä on esim. Skandinavian maiden kauppalakien kanta, kuten niiden 30 §:stä verrattuna 28 ja 24 §:ään ilmenee. Itse asiassa onkin ML:n 131 §:n sisällys tullut lakiimme Skandinavian maiden merilakien vastaavasta 131 §:stä, joka taas on tarkoituksella säädetty yhtäpitäväksi noiden maiden kauppalakien 30 ja 24 §§:n kanssa. Näin ollen voidaan ML:n 131

⁷² Torp, UfR 1880 s. 354; Ussing, Køb s. 63.

⁷³ Ussing, Køb s. 63.

⁷⁴ Harvennus minun.

⁷⁵ Wikander, 1936 års sjölagsändringar s. 189 ss.; Øvergaard, TfR 1949 s. 260.

§:n 2 möm:a mielestäni analogisesti soveltaa lajitavaran myyjäänkin.⁷⁶ Edellyttäen siis, että koko hankittava tavaralaji kaupanteon jälkeen tuhoutuu maailmasta sellaisen seikan johdosta, jota myyjän ei voida hankintasopimusta tehdessään katsoa täytyneen ottaa lukuun, on myyjä mielestäni meidän oikeutemme mukaan kasuaalisesta vahingonkorvausvelvollisuudesta vapaa.⁷⁷ Johtuuko tuhoutuminen tällöin tulipalosta, salamaniskusta, tulvasta, maanjäristyksestä, myrskystä, itsestään pilaantumisesta t.m.s. ei vaikuta asiaan. Tämä ratkaisu on sopusoinnussa meillä vallitsevan tietoisopin kanssa.⁷⁸

Siinä tapauksessa, että tuhoutuminen tai häviäminen on johtunut myyjän apulaisen tuottamuksesta, ei myyjä voine vapautua kasuaalisesta vastuustaan siinäkään tapauksessa, että tuhoutuminen tai häviäminen olisi johtunut arvaamattomasta tapahtumasta.⁷⁹ Tätä voidaan perustella sillä, että erityisesineenkin kaupassa, kuten edellä olen lausunut,⁸⁰ myyjän vastuu apulaisensa tuottamuksesta on rajoittamattomasti kasuaalinen (siis ilman, että edes isännälle arvaamaton apulaisen culpa siitä vapauttaa), eikä myyjän vastuu, joka pääsääntöjen mukaan lajikaupassa on ankarampi kuin erityisesineen kaupassa, tässäkin erityistapauksessa, jossa apulainen on vahingon tuottanut, voi lajikaupassa olla lievempi kuin erityisesineen kaupassa.

Sama koskee toistakin tapausta. Milloin koko tavaralaji tuhoutuu vasta sen jälkeen, kun myyjän suoritus on viivästynyt siten, että hän on vastuussa viivästyksestä, ei hän voi vedota edes arvaamattomaan tuhoutumiseen vapautuakseen kasuaalisesta vahingonkorvausvelvollisuudesta.⁸¹ Obligatio perpetuatur-ajatusta voidaan epäilemättä tällaisiinkin tapauksiin soveltaa. Mutta jos asianhaarat osoittavat, että tuhoutuminen olisi tapahtunut siinäkin tapauksessa, että suoritus ostajalle olisi aikanaan tehty, ei vastasanottua voitane soveltaa.⁸² Lajiesinekaupassa tällaista kuitenkin tuskin koskaan sattuu.

⁷⁶ Hakulinen, DL 1946 s. 164.

⁷⁷ Jos tuhoutuminen johtuu hankkijan tuottamuksesta, ei hän tietenkään voi vapautua, vaikkei hän sopimusta tehdessään olisikaan voinut ottaa tuhoutumista lukuun; *Almén* I s. 325 muist. 62.

⁷⁸ *Wrede*, Obligationsrätt s. 60; *Palmgren*, Säljares mora s. 200 verr. s. 148.

⁷⁹ Ks. edellä tämän luvun muist. 20. — Samoin, vaikka varovaisesti, *Almén* I s. 325 muist. 62.

⁸⁰ Ks. edellä s. 86.

⁸¹ *Palmgren*, JFT 1936 s. 44; *Raninen*, Liiketaito 1942 s. 39. Vert. *Almén* I s. 212 ss.; *Hult*, Festskrift til Henry Ussing s. 165 ss.

⁸² *Palmgren*, Säljares mora s. 205.

Vaikka koko tavaralaji olisi tuhoutunut jo ennen hankintasopimuksen tekemistä, ovat samat syyt myyjän vahingonkorvausvastuun kasuaalisuudelle olemassa, kuin milloin tuhoutuminen tapahtuu jälkeen sopimuksenteon, nimittäin tärkeiden kulutustavaroiden vaihdannan varmuuden turvaaminen. Mutta se ML:n 131 §:n 2 mom:sta ilmenevä poikkeus lajimyyjän kasuaalisesta vastuusta, josta edellä on ollut puhe, nimittäin koko lajin tuhoutuminen sellaisen seikan johdosta, jota myyjän ei voida sopimusta tehdessään katsoa täytyneen ottaa lukuun, pätee myös yhtä hyvin tähän alkuperäiseen kuin jälkiperäiseenkin mahdottomuuteen nähden.⁸³ Sellaisessa tapauksessa ei lajimyyjä siis ole kasuaalisessa vastuussa, vaan ainoastaan culpavastuussa. Mutta kun kysymyksessä on nyt alkuperäinen mahdottomuus, ei hän tällaisessa tapauksessa ole vahingonkorvausvelvollinen lainkaan, sillä eihän hänen viakseen voi koskaan jäädä culpaa sellaisen tuhoutumisen tapahduttua, jota hänen ei voida katsoa täytyneen ottaa lukuun. Culpahan tällaisessa tapauksessa (*in contrahendo*) edellyttää mm., että myyjä on tiennyt tai että hänen ainakin olisi pitänyt tietää koko lajin tuhoutuminen.⁸⁴ Ja jos hän sen tiesi tai piti se tietää, olisi hänen myös pitänyt voida ottaa se lukuun. Mutta kun nyt on kysymyksessä vain sellainen tuhoutuminen, jota hänen ei voida katsoa täytyneen ottaa lukuun, ei hänen viakseen voi silloin jäädä myöskään tuottamusta. Näin ollen on myyjä siis kokonaan vapaa vahingonkorvausvelvollisuudesta, milloin koko laji on ennen sopimuksentekoa tuhoutunut sellaisesta syystä, jota hänen ei voida katsoa täytyneen ottaa lukuun, eli siis jos hän ei tiennyt eikä hänen pitänyt tietää tuhoutumisesta.⁸⁵

Jos sen sijaan myyjä kauppa tehtaessa tiesi tai jos hänen silloin piti tietää tuhoutumisen jo tapahtuneen, on hän kasuaalisessa vahingonkorvausvastuussa.⁸⁶ Tällöin hän voi vapautua vastuusta vain siinä tapauksessa, että myöskin ostaja jo kauppa tehtaessa tiesi koko lajin tuhoutuneeksi. Jos näet ostaja ostaa sellaista, minkä itsekkin tietää jo tuhoutuneeksi, saa hän syyttää vahingosta itseään. Epävarmem-

⁸³ Vert. *Almén* I s. 320.

⁸⁴ Sen lisäksi tarvitaan culpan olemassaoloon, että myyjä tahallaan, huolimattomuudestaan tai varomattomuudestaan jättää tuhoutumisen kaupanteossa ilmoittamatta siitä tietämättömälle ostajalle.

⁸⁵ Tämän lopputulokseni mukaisen kannan on esittänyt myös *Wrede*, *Obligationsrätt* s. 59 sitä kuitenkin tarkemmin perustelematta. Vert. myös *Ussing*, *Køb* s. 67.

⁸⁶ Nähtävästi samoin *Almén* I s. 320. Vert. *Ussing*, *Dansk Obligationsret* s. 152 ja 154.

paa on sitävastoin, vapautuuko myyjä kasuaalisesta vastuusta siinä tapauksessa, että ostaja kauppaa tehtäessä tosin ei tiennyt tuhoutumisesta, mutta että hänen normaalia huolellisuutta noudattaen olisi pitänyt se tietää. Viitaten niihin perusteluihin, jotka edellä vastaavaa tapausta erityisesineen kaupassa käsitellessäni olen esittänyt, olen sitä mieltä, että myyjä yleensä vapautuu vastuusta silloinkin, kun ostaja ei tiennyt tuhoutumisesta, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää.⁸⁷ Jos kuitenkin myyjä on salannut tuhoutumisen ostajalta vilpillisessä mielessä, ei hän voine vedota siihen, että ostajan olisi pitänyt asia tietää eikä siis vapautua vahingonkorvausvastuusta sillä perusteella.⁸⁸

Siinä tapauksessa, että myyjä on käyttänyt apulaista sopimuksen tekemisessä, vastaa hän kasuaalisesti apulaisensa tuottamuksellaan aiheuttamasta vahingosta. Ja tästä kasuaalisesta vastuusta ei häntä vapauttane sellainenkaan tuhoutuminen, jota myyjän ei voida katsoa täytyneen ottaa lukuun kauppaa tehdessään. Jos siis koko laji on ennen kaupantekoa tuhoutunut ja myyjän kaupanteossa käyttämä apulainen on sen tuottamuksellisesti ostajalta salannut, ei se seikka, että myyjä itse ei tiennyt eikä ollut velvollinenkaan tietämään tuhoutumisesta, vapauttane häntä kasuaalisesta vastuusta.⁸⁹

Tässä yhteydessä on vielä syytä ottaa tarkasteltavaksi, miten edellä esitettyyn suhtautuvat meidän oikeutemme säännöt omistusoikeuden ja vahingonvaaran⁹⁰ siirtymisestä lajiesinekaupassa. Sitä varten on ensiksi selvitettävä, mikä on meidän oikeutemme kanta näistä kysymyksistä, sillä siitä ei — kummallista kyllä — näytä täydellistä yksimielisyyttä olevan. Omistusoikeuden ja vahingonvaaran siirtymishetkenä pitävät toiset lajiesinekaupassa esineiden erottamishetkeä muista samanlaisista esineistä, toiset taas esineiden luovuttamishetkeä. Ja lisäksi on lausuttu sellainenkin käsitys, että omistusoikeuden ja vahingonvaaran siirtymishetki on erilainen sellaisessa lajiesinekaupassa, jossa esineet annetaan ostajalle heti sopimuksentekotilaisuudessa, kuin sellaisessa, jossa myyjä sitoutuu vasta myöhemmin esineet ostajalle hankkimaan.

Ainoa suoranainen lainsäädännös, joka näitä kysymyksiä koskee, on

⁸⁷ Ks. edellä s. 87.

⁸⁸ Vert. Skandinavian maiden kauppalakien 47 § sekä *Ussing, Køb* s. 128 ja 138.

⁸⁹ Ks. edellä s. 87.

⁹⁰ Vahingonvaaralla tarkoitetaan vahingonvaaraa esineiden tapaturmaisesta tuhoutumisesta.

KK 1: 7, joka kuuluu seuraavasti: »Kun ostetaan tavaroita, jotka ovat punnittavat, mitattavat tahi luettavat, huolentakoon niitä myyjä, kunnes se on tehty; sitten huolentakoon ostaja». Säännös siis koskee suoraanaisesti vain kysymystä vahingonvaaran siirtymisestä, mutta ei sano mitään selvää omistusoikeuden siirtymisestä. Vahingonvaaran siirtymiskysymyksen se sitävästoin järjestelee kaiken lajiesinekaupan kohdalta riippumatta siitä, milloin esineet on tarkoitus ostajalle luovuttaa, hetikö vai vasta myöhemmin. Sille käsitykselle, että lainkohta koskisi vain sellaisia lajiesinekauppoja, joissa myydään lajiesineitä *heti* ostajalle luovutettaviksi,⁹¹ tai että se koskisi vain puolittaislajikauppoja,⁹² ei käsitykseni mukaan anna tukea lain sanamuoto eikä myöskään oikeuskäytäntö. Päinvastoin on oikeuskäytännössä nimenomaan sovellettu lainkohtaa myöskin sellaiseen lajiesinekauppaan, jossa tavarat on sovittu hankittaviksi ja myöskin toimitettu kaupanteon jälkeen.⁹³

Näin ollen tuntuu minusta verrattain selvältä, että meidän oikeutemme mukaan vahingonvaara kaikessa lajiesinekaupassa siirtyy ostajalle lajiesineiden erottamisella,⁹⁴ ellei toisin ole sovittu. Esineiden

⁹¹ Näin ilmeisesti *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 64 verr. s. 125, jonka mukaan lajiesinekaupassa (esineet heti luovutettava) vahingonvaara siirtyy ostajalle KK 1: 7 mukaan erottamisella, mutta leveranssissa (esineet vastedes hankittava) vasta esineiden toimittamisella. Samoin mahdollisesti myös *Kauppi* s. 82.

⁹² *Hakulisen* mukaan, Obligationenrecht s. 53, siirtyy lajiesinekaupassa vahingonvaara ostajalle yleensä esineiden hallinnan luovutuksella ilman että ostajan hallinnansaanti kuitenkaan olisi välttämätöntä. Niinpä hän sanoo erityisesti puolittaislajikaupassa vaaran siirtyvän yleensä esineiden erottamisella. Lähetyksikaupassa hän sanoo vaaran säännönmukaisesti siirtyvän ostajalle niin pian kuin myyjä on tehnyt, mitä hänen puoleltaan lähettämistä varten voidaan vaatia.

⁹³ Ks. KoO 1928 tied. 62, jonka mukaan, kun myyjä oli asianmukaisesti eri erissä hankkinut ostajalle perunamäärät, jotka sitten olivat pilaantuneet, vastuu perunoiden pilaantumisesta oli KK 1: 7 mukaan siirtynyt ostajalle.

⁹⁴ Tämän käsityksen olen esittänyt jo luennoissani, ks. Luentoja irtaimen kaupasta (moniste) s. 10, ja siihen on sittemmin yhtynyt *Aaltonen* s. 225. Vert. *Cederberg*, JFT 1937 s. 192 ss.

Ks. KoO 1924 tied. 20, jonka mukaan myyjän katsottiin olleen myymistään mutta hänen varastopaikkaansa jääneistä haloista KK 1: 7 mukaan ostajalle vastuussa siksi, kunnes halot oli mittauksella erotettu.

KoO 1928 tied. 34 mukaan, kun tavaraerä oli ollut *toimitusvalmiina* myyjän luona ja hän oli tavaralaskussa ilmoittanut säilyttävänsä sen ostajan riskillä, jota ilmoitusta vastaan ostaja ei laskun saamisesta huolimatta ollut tehnyt muistutusta, vahingonvaara tavarain pilaantumisesta kohtasi ostajaa.

Vaikka Skandinavian maiden kauppalakien (§ 9 ss.) mukaan ratkaisevaa on luovuttaminen (»avlänna», »levera»), ei sielläkään vaadita hallinnan luovutta-

luovuttamista ei vaaran siirtymiseksi tarvita.⁹⁵ Vaikkei luovutusta vaaran siirtymiseksi vaaditakaan, ei ostajan oikeus tule silti vaarannetuksi, kuten joskus on arveltu, sillä tuhoutumis- ja vahingoittumistapauksissa on tietysti *myyjä velvollinen todistamaan* erottamisen ostajaa varten tapahtuneen jo ennen tuhoutumista tai vahingoittumista.

Mutta jos myyjä huolehtii esineiden kuljettamisesta joko ostajalle tai itsenäiselle rahdinkuljettajalle, vastaa hän esineistä kuljetuksensa aikana sillä tavoin kuin siitä on sovittu tai, ellei eri sopimusta kuljetusvastuusta ole tehty, niin kuin muukin rahdinkuljettaja.⁹⁶ Niinpä jos paikalliskaupassa myyjä sopimuksen tai kauppatavan perusteella huolehtii esineiden ostajan luo kuljettamisesta, johtuu se, että myyjä on vastuussa vielä kuljetuksenkin aikana, siitä, että myyjä on ottanut huolehtiakseen kotiinkuljetuksesta⁹⁷ ja saa sen vuoksi vastata samoin kuin muukin kuljetussopimuksen tehnyt kuljettaja. Tai jos kaukokaupassa myyjä on ottanut kuljettaakseen esineet eri rahdinkuljettajalle (esim. fob- ja cif-ehdoin tehdyt kaupat) — sanokaamme alukseen tai rautateille — johtuu se seikka, että myyjällä on vastuu tavarasta tämän kuljetuksen aikana eli siis siksi kunnes tavarat on toimitettu alukseen tai rautatieviranomaisille,⁹⁸ samasta syystä eli siitä, että hän on ottanut tuon kuljetuk-

mista ostajalle, vaan riittää myyjän sellainen toiminta, että ostaja saa esineiden hallinnan; ks. esim. *Almén* I s. 101; *Ussing*, *Køb* s. 15.

⁹⁵ Vert. *Hakulinen*, *Obligationenrecht* s. 53.

Vaaran siirtymiseksi vaativat esineiden luovuttamista *Tollander* s. 14 ss.; *Lindblad*, *JFT* 1938 s. 148; *af Hällström*, *JFT* 1938 s. 155 ss.; *Palmgren*, *Kauppaoikeutta liikemiehelle* s. 113. Vert. kuitenkin niitä tapauksia, joissa *Palmgren* katsoo omistusoikeuden siirtyvän erottamisella ennen luovuttamista, *Säljares mora* s. 34. Samaa suuntaan *Godenhielm* s. 209 ss., jonka mukaan cif-kaupassa vaaran siirtymiseksi vaadittaisiin vieläpä laivausasiakirjain ostajalle saapumista, ja *Taxell*, *JFT* 1956 s. 96. — Oikeustapauksia, jotka selvästi tukisivat näitä käsityksiä, en Suomesta ole löytänyt. Vert. kuitenkin *KoO* 1928 tied. 62; 1932 tied. 114; 1941 sel. 7 ja 1949 tied. 227.

⁹⁶ Ks. edempänä s. 220 ss.

⁹⁷ *Brunou*, *JFT* 1938 s. 368. Vert. myös *Chydenius*, *Kontraktsrätt* I s. 129; *Palmgren*, *Kauppaoikeutta liikemiehelle* s. 112.

⁹⁸ *af Hällström*, *JFT* 1938 s. 155 ss.; *Brunou*, *JFT* 1938 s. 368; *Palmgren*, *Kauppaoikeutta liikemiehelle* s. 113.

Samoin *KoO* 1932 tied. 114, jonka mukaan vastuun puolukkain pilaantumisesta katsottiin siirtyneen ostajalle siitä lähtien, kun ne oli lastattu rautatievaunuun, ja 1951 tied. 111, jossa rautatievaunuun lastatun sementtierän kuljetuksen lausuttiin tapahtuneen ostajan vastuulla.

KoO 1941 sel. 7 mainittu tapaus tukee ehkä vielä selvemmin tekstissä esitettyä ajatustapaa. Siinä myyjän oli sopimuksen mukaan toimitettava dynamiittia eri

sen suorittaakseen. Hänen vastuunsa laajuus tuon kuljetuksen aikana sattuneesta tuhoutumisesta riippuu tehdystä sopimuksesta, jollaisen perusteella se voi olla kasuaalista vastuuta (esim. fob-klausuuli),⁹⁹ tai määräytyy, ellei erityistä sopimusta siitä ole tehty, rahdinkuljettajan vastuuta koskevien yleisten sääntöjen mukaan, jolloin se useimmiten on culpavastuuta.¹⁰⁰ Jos kaukokaupassa myyjä taas on ottanut franco-välipuhein kuljettaakseen esineet aina ostajan paikkakunnalle asti, perustuu se, että myyjällä silloin on kasuaalinen kuljetusvastuu tavaraa aina perille asti, siihen, että hän on franco-klausuulissa tuollaiseen vastuuseen sitoutunut. Se, että myyjä kaikissa näissä tapauksissa vastaa tavarasta kuljetuksen aikana (milloin laajemmin, milloin suppeammin), johtuu yksinomaan kuljetuksen suoritettavaksi ottamisesta eikä ole ristiriidassa sen kanssa, että vahingonvaara ilman kuljetustehtävää siirtyy jo esineiden erottamisella.

Mitä sitten omistusoikeuden siirtymishetkeen lajiesinekaupassa tulee, ei laki, kuten jo totesin, säädä siitä mitään. Luonnollisin on se jo roomalaisessa oikeudessa omaksuttu kanta, että omistusoikeus ja vahingonvaara siirtyvät ostajalle samanaikaisesti, vaikkei se käsitykseni mu-

erinä ostajan kulloinkin määräämään paikkaan ja suoritettava kuljetuskustannukset. Kun kuljetusvastuusta ei ollut sovittu, katsottiin sen tapahtuneen ostajan vastuulla siitä alkaen, kun tilattu tavaramäärä oli luovutettu rautateiden kuljetettavaksi. (Äänestys.)

Vert. vielä KoO 1950 sel. 22.

⁹⁹ Stang—Solem s. 99.

¹⁰⁰ Ks. KoO 1949 tied. 431, jossa mainitussa tapauksessa Pornaisissa asuva myyjä oli sitoutunut hankkimaan ostajalle 150 kananpoikaa ja jutun asiakirjavihosta saatavien tietojen mukaan vastaamaan niistä kananpoikien ostajalle luovuttamiseen asti, mikä tapahtui Helsingissä. Lähipäivinä luovutuksen jälkeen olivat kananpojat kuolleet tai ne oli täytynyt tappaa sairauden vuoksi ostajan kanalassa, minkä vuoksi ostaja kieltäytyi maksamasta niiden hintaa. Korkein oikeus katsoi että, koska myyjä oli todistanut kananpoikien pakkauksessa ja niiden kuljetuksessa Pornaisista Helsinkiin noudatetun tarpeellista huolellisuutta eikä ostaja ollut voinut todistaa kananpoikien sairauden, joka oli ilmennyt jonkin aikaa niiden vastaanottamisen jälkeen, johtuneen sellaisesta seikasta, josta vahingonvaara oli myyjän kannettava, ostaja oli velvollinen maksamaan kananpoikien hinnan. — Perustelut osoittavat ensiksi sen, että vaikka kysymyksessä oli lajiesinekauppa, myyjän ei katsottu olleen esineistä kasuaalisessa vastuussa niiden luovutukseen asti, vaan kuljetuksen aikana vain tuottamusvastuussa. Vahingonvaaraa tapaturmaisesta tuhoutumisesta kuljetuksen aikana ei myyjällä siis katsottu olevan. Toiseksi käy perusteluista ilmi, että myyjä oli velvollinen todistamaan pakkauksen ja kuljetuksen huolellisuuden. Perustelut tukevat näin ollen kaikin puolin tekstissä esitetyä käsityskantaa.

kaan periaatteellisesti välttämätöntä olekaan.¹⁰¹ Mielestäni ei ole mitään syytä, joka antaisi aihetta katsoa omistusoikeuden yleensä siirtyvän eri ajankohtana kuin vahingonvaaran. Tämän mukaisesti siirtyy lajiesinekaupassa omistusoikeuskin, ellei toisin ole sovittu, esineiden erottamisella¹⁰² ilman että luovutus ostajalle on sen lisäksi tarpeellinen.¹⁰³

Tultuani näin siihen tulokseen, että vahingonvaara ja omistusoikeus lajiesinekaupassa siirtyvät ostajalle esineiden erottamisella, voidaan todeta, etteivät edellä aikaisemmin esittämäni säännöt vahingonkor-

¹⁰¹ *Almén* I s. 189; *Caselius*, Irroittamisoikeudet s. 59; *Hakulinen*, DL 1946 s. 159; *Godenhielm* s. 12; *Aaltonen* s. 218. — Toisin *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 62; *Palmgren*, Säljares mora s. 78 ss.; *Hakulinen*, Obligationenrecht s. 53.

¹⁰² Samoin *Serlachius*, Lärobok i sakrätten s. 70; *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 64; *Wrede—Caselius* I s. 241; *Godenhielm*, Kivimäen Juhlajulkaisu s. 99. — Vert. *Olsson*, Om köpares borgenärsskydd s. 141 ja *Palmgren—Olsson*, Kauppa-oikeutta liikemiehelle s. 131 sekä edellä tämän luvun muist. 28.

Samoin KoO 1923 sel. 4. Koskei ostajalle myydyiksi väitettyjä tuoleja ollut erotettu myyjän muusta omaisuudesta tai ostaja olisi muulla tavoin tullut niiden omistajaksi, katsottiin tuolit edelleen myyjän omaisuudeksi ja saatiin ulosmitata myyjän velasta.

KoO 1926 tied. 124. Myydyt parkettilaatat katsottiin siirtyneiksi ostajan omistukseen silloin kun myyjä, toimitettuaan niistä osan, otti säilyttääkseen nämä sittemmin palautetut laatat ostajan lukuun samoin kuin myös vielä toimittamattomat mutta lähetyksvalmiina olleet laatat.

Toisin KoO 1949 sel. 6. Myyjä sopi ostajan kanssa paperierän kaupasta ja siitä, että kolmannen henkilön annettaisiin jalostaa se paperipöytäliinoiksi, sekä toimitutti ostajan maksaman paperierän kolmannelle henkilölle jalostettavaksi, joka ei kuitenkaan saanut tietoa myyjän ja ostajan välisestä kaupasta vaan luuli paperia myyjän omaisuudeksi. Ostajan vaatiessa valmiita pöytäliinoja kolmannelta, KoO, koska ostajan ei voitu katsoa saaneen paperierää edes välilliseen hallintaansa, kun näet kolmas henkilö ei tiennyt ostajan ostaneen paperierän, eikä omistusoikeuskaan paperierään siis ollut voinut ostajalle siirtyä, hylkäsi ostajan kanteen. (Äänestys 5—2. Vähemmistö katsoi pöytäliinojen kuuluvan ostajalle, koska paperierää oli pidettävä yksilöitynä ja se, myyjän luovuttaessa sen kolmannelle, siis oli ollut ostajan omaisuutta.)

¹⁰³ *Palmgrenin* mukaan on luovuttaminen yleensä tarpeen omistusoikeuden siirtymiseksi. Mutta siinä tapauksessa voi luovutusta edeltänyt erottaminen hänen mielestään riittää omistusoikeuden siirtymiseen, että erottaminen on tapahtunut molempien sopimuskumppanien myötävaikutuksella tai sitten toisen sellaisella toimenpiteellä, johon toinen on antanut suostumuksensa tai johon toinen on kehoittanut; ks. *Säljares mora* s. 33 ss. Vert. *Palmgrenin* esitykseen *Cederbergin* arvostelua JFT 1937 s. 192 ss. — Voidaan kysyä, eivätkö niin laajat poikkeukset, kuin mitä *Palmgren* esittää, itse asiassa jo horjuta *Palmgrenin* pääsäännön asemaa pääsääntönä.

Vert. *Raninen*, Fob-lauseke s. 183 ja 194 sekä *Aaltonen* s. 220.

vausvelvollisuudesta suorituksen mahdottomuustapauksissa ole mitenkään ristiriidassa tämän kanssa. Jos lajiesineet tuhoutuvat joko ennen sopimuksentekoa tai sopimuksenteon jälkeen mutta ennen niiden ostajalle erottamista, ei mitään mahdottomuutta synny, jos lajia vaan on maailmassa vielä olemassa. Jos taas koko laji maailmasta tuhoutuu, on tosin olemassa mahdottomuus, mutta vahingonvaara kohtaa myyjää, mikä on aivan paikallaan, sillä hänhän on erottamiseen asti tavarain omistajakin. Milloin taas lajiesineet tapaturmaisesti tuhoutuvat vasta erottamisen jälkeen, on ostaja jo omistaja ja saa kärsiä vahingon tuhoutumisesta. Vahingonkorvausvelvollisuus voi olla myyjällä vain siinä tapauksessa, että hän joko on viivästynyt tai, ottamalla kuljetuksen suorittakseen, on joutunut tavaroista kuljettajan vastuuseen, mikäli tuhoutuminen tapahtuu ennen luovutusta.

Ostajan reklamatiovelvollisuudesta vahingonkorvausvaatimuksen edellytyksenä ja myyjän velvollisuudesta ilmoittaa ostajalle esteestä, jonka perusteella hän haluaa vapautua vahingonkorvausvelvollisuudesta, voidaan sanoa samaa kuin erityisesineen kaupan kohdalla.¹⁰⁴ Myyjän ilmoitusvelvollisuutta voidaan perustella erityisesti edellä puheena olleella ML:n 131 §:n 2 mom:n analogialla, jonka lainkohdan viimeisen lauseen mukaan rahdinantajan, joka haluaa vapautuakseen vahingonkorvausvelvollisuudesta vedota esim. koko tavaralajin tuhoutumiseen, on ilmoitettava siitä sopimuskumppanilleen »kohtuuttomasti viivyttelystä».

bb) Ovatko puolittaislajikaupat eri asemassa? Kysymys, johon vastaus ei ole itsestään selvä, on se, onko puolittaislajikauppoihin sovellettava samoja vahingonkorvaussääntöjä kuin lajiesineiden kauppoihin vai ehkä niitä sääntöjä, jotka edellä aikaisemmin on esitetty erityisesineiden kauppota käsiteltäessä.

Edellä olen todennut, että jos puolittaislajikaupan ollessa kysymyksessä koko se erä, josta hankinnan tuli tapahtua, tuhoutuu, on tilanne itse asiassa samanlainen, kuin jos tavallisen hankintasopimuksen kysymyksessäollessa koko siinä tarkoitettu laji maailmasta häviää. Tällä perusteella olen katsonut puolittaislajikaupassa koko sen erän tuhoutumisen, josta hankinnan oli tapahduttava, suorituksen mahdottomuudeksi.

Mitä vahingonkorvauskysymykseen näissä puolittaislajikaupoissa tulee, olisin taipuvainen, ottaen huomioon edellämainitun läheisen samankaltaisuuden kerrotunlaisiin tavallisiin hankintakauppoihin verrat-

¹⁰⁴ Ks. edellä s. 83 ss.

tuna, ratkaisemaan kysymyksen niin, että tavallisten hankintakauppojen varalta voimassaolevia vahingonkorvaussääntöjä olisi sovellettava myöskin puolittaislajikauppoihin. Toisin sanoen vahingonkorvausvelvollisuus syntyisi kyllä yleensä ilmankin myyjän tuottamusta, mutta koko sen erän ennakolta arvaamaton tuhoutuminen, josta tavara oli sovittu hankittavaksi, vapauttaisi myyjän kasuaalisesta vahingonkorvausvelvollisuudesta.¹⁰⁵ Jos tuhoutuminen tai häviäminen kuitenkin tapahtuu myyjän apulaisen tuottamuksesta tai vasta myyjän tai hänen apulaisensa syyksi luettavan viivästyksen jälkeen, ei tapahtuneen ennakolta arvaamattomuuskaan myyjän asemaa helpota, vaan hänen vastuunsa on rajattoman kasuaalinen, kuten tavallisessakin lajikaupassa. Myöskin ennen sopimuksentekoa tapahtuneeseen tuhoutumiseen tai katoamiseen soveltuu mielestäni se, mitä sellaisesta alkuperäisestä mahdottomuudesta olen tavallisen lajikaupan yhteydessä esittänyt, kuitenkin siten, että koko lajin tuhoutumista ja katoamista vastaa puolittaislajikaupassa koko sen erän tai varaston tuhoutuminen tai katoaminen, josta tavara oli sovittu hankittavaksi.

Jos puolittaislajikaupan ollessa kysymyksessä osa siitä tavaraerästä, josta esineet piti toimittaa, tuhoutuu, niin että myyjä, joka oli eri henkilöille sitoutunut siitä esineitä toimittamaan, ei voikaan toimituksia täysin täyttää, vaan jakaa tuholta säästyneen erän ostajien kesken suhteellisesti, kuten edellä olen pitänyt oikeana, ei hän ole kenellekään ostajalle vahingonkorvausvelvollinen toimittamatta jääneestä osasta.¹⁰⁶

cc) Ovatko tilauskaupat eri asemassa? Samoja vahingonkorvaussääntöjä kuin lajiesineiden kauppoihin ja puolittaislajikauppoihin, on samankaltaisuuden perusteella mielestäni syytä soveltaa myös sellaisiin tilauskauppoihin,¹⁰⁷ joissa myyjä on omista tarpeistaan sitoutunut ostajalle valmistamaan ja toimittamaan joukon määrättyntyyppisiä esineitä, esim. Tunturi-polkupyöriä. Useimmiten on tällöin sovittu jonkin määrätyn ja nimeltä mainitun tehtaan tuotteista. Jos tällaisessa tapauk-

¹⁰⁵ Samoin nähtävästi *Serlachius*, JFT 1901 s. 401. Niin myös *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174, vaikka hän ei tunnukaan pitävän tällaista tapausta suorituksen mahdottomuutena vaan ainoastaan sen liikavaikeutena. — Vert. vielä *Palmgren*, *Säljares mora* s. 151.

Toisin *Almén* I s. 325 ss.

¹⁰⁶ Ks. KoO 1921 tuomiotied. 458, jossa tämä kanta on omaksuttu, tosin sellaisessa tapauksessa, että ulkomailta hankitusta kahvilastista osa menetettiin sota-saaliina ja osa kauttakulkumaan takavarikoimana vain osan saapuessa perille Suomeen.

¹⁰⁷ Tilauskaupan ja työurakan erosta ks. tämän osan VI lukua s. 251 ss.

sessä kysymyksessäoleva tehdas esim. tulipalossa tuhoutuu eikä myyjällä ole varastossakaan toimitettavia tavaroita, on hän mielestäni vapaa vahingonkorvausvelvollisuudesta. Mutta jos noita saman tehtaan tuotteita on määräaikaan mennessä muualta ostettavissa, mutta myyjä ei niitä hanki, täytynee häntä pitää korvausvelvollisena.¹⁰⁸ — Ratkaisevasti eivät näistä tapauksista eroa mielestäni nekään tilauskaupat, joissa myyjä on sitoutunut hankkimaan tällaisia määrätyn tyyppisiä esineitä jonkun muun omistamasta, nimeltä mainitusta tehtaasta kuin omastaan.

dd) Kun myyjä ei voi mutta joku muu voi hankkia k.o. tavaraa. Oman huomionsa ansaitsee vahingonkorvausvelvollisuuden syntymistä harkittaessa sellainen edellä jo mainittu tapaus, että myyjän käy mahdottomaksi täyttää hankintasopimus sen vuoksi, että koko toimitettava tavaralaji maailmasta tuhoutuu lukuunottamatta jollakulla yksityisellä henkilöllä olevaa varastoa, josta tämä kuitenkin kieltäytyy tavaraa myymästä. Tällaisessa erikoistapauksessa en puolestani kohtuussyistä epäilisi vapauttaa myyjää vahingonkorvausvastuusta¹⁰⁹ edellyttäen, ettei hän itse eikä hänen apulaisensa ole syyppä tavaralajin tuhoutumiseen. Tähän tulokseen päädyn sitä mieluummin, kun tapaus on erittäin lähellä sitä edelläesitettyä tapausta, jossa oli kysymys Tunturi-polkupyörien tilauskaupasta. Jos tämä ratkaisu hyväksytään, merkitsee se sitä, ettei suorituksen mahdottomuuden ainakaan aina tarvitse olla objektiivista mahdottomuutta vapauttaakseen lajiesineiden myyjän tämän säännön mukaisesti kasuaalisesta vahingonkorvausvastuusta.

Tässä yhteydessä on syytä ottaa tarkasteltavaksi myyjän hankinta-toimenpiteiden epäonnistumisen vaikutus hänen vahingonkorvausvastuuseensa laajemmaltikin. Valaiseva esimerkki on edelläkerrottu etelän hedelmiä käsittävää lastia koskeva tapaus,¹¹⁰ josta pohjoismaisessa tietoisopissa on paljon kiistelty. Helsinkiin tulossa oleva hedelmälasti, jonka hankkija on tuottanut, tuhoutuu määräpäivää edellisenä päivänä myrskyssä Suomenlahdella, eikä sellaista tavaraa ole silloin enää mistään saatavissa Helsinkiin seuraavaksi päiväksi.

Kun hankkijan vahingonkorvausvelvollisuutta tällaisessa tapauksessa on pohdittu, on lausuttu, että kysymyksessä on hankkijan subjektiivinen mahdottomuus, joka ei vapauta häntä kasuaalisesta vahingonkorvaus-

¹⁰⁸ Toisin *Almén* I s. 327 ss.

¹⁰⁹ Ilmeisesti samoin *Ussing*, *Køb* s. 68 (vert. esimerkkiä); *Lundstedt*, *SvJT* 1921 s. 333 ss.; *Björling*, *SvJT* 1923 s. 283. Vert. myös *Rodhe*, *Jämknings* s. 9 ss. — Toisin nähtävästi *Almén* I s. 312.

¹¹⁰ *Ks.* edellä s. 96 ss.

velvollisuudesta. Sillä — on sanottu — mahdollisuuden laatua arvo-
teltaessa on ajateltava kaupantekohetken olosuhteita ja silloin olisi jolle-
kulle muulle henkilölle varmastikin ollut mahdollista tavaroita hank-
kia.¹¹¹ Tätä vastaan on huomautettu, että jos mahdollisuuksia sopimuk-
sen täyttämiseen arvostellaan kaupantekohetken olosuhteita silmällä-
pitäen, ei kysymyksessä ole edes subjektiivinenkaan mahdollisuus,
sillä kyllä myyjälläkin silloin oli mahdollisuus sopimuksen täyttämiseen,
jollei hänen valitsemaansa kuljetustapaa tai kuljetustietä käyttäen, niin
toisin keinoin. Tämän ajatuksenjuoksun esittäjät¹¹² ovat sitä mieltä,
että hankkija kyllä on kasuaalisesti vahingonkorvausvelvollinen, mutta
että se johtuu siitä, että on paikallaan antaa suoritusvelvollisen vastata
aina silloin, kun suoritushäiriö johtuu *hänen erityisistä olosuhteistaan*,
jotka eivät yleensä olisi tehneet muille suoritusta mahdolltomaksi.

Mutta aivan vastakkaistakin ratkaisua on puолlettu. Hankkija on
tahdottu vapauttaa kasuaalisesta vahingonkorvausvastuusta vetoamalla
milloin kohtuuteen,¹¹³ milloin siihen, että vapauttavaksi mahdolltomuu-
deksi on katsottava sellaisten tavarain tuhoutuminen, joihin suoritus-
velvollinen jo oli *keskittänyt* hankintatoimenpiteensä,¹¹⁴ milloin taas
siihen, että hankkija ei voi olla vastuussa *kuljetusesteen* aiheuttamasta
viivästyksestä, ellei hän ole laiminlyönyt normaalia huolellisuutta
hankinnan suunnittelussa eikä tavaroita ilman suhteettomia uhrauksia
ole muualta enää saatavissa.¹¹⁵

Omasta puolestani ratkaisisin tapauksen seuraavia, ML:n 131 §:n
sisältämien ajatusten kanssa sopusoinnussa olevia näkökohtia silmällä-
pitäen. Ensiksi tulee hankkijan sopimuksen täyttämiseksi ryhtyä kaik-
kiin huolelliselta kauppiaalta vaadittaviin toimenpiteisiin. Jos hän tästä
jotakin laiminlyö ja tavarat sitten sen vuoksi tuhoutuvat, jää hänen
viakseen tuottamus eikä hän voi vapautua vahingonkorvausvastuusta.
Mutta jos hän on tässä suhteessa täyttänyt, mitä huolelliselta kauppiaalta
voidaan vaatia, ja tavarat tuhoutuvat sellaisen seikan johdosta, jota
hän kauppa päättyessään ei voida katsoa täytyneen ottaa huomioon,
on hän samanlaisessa asemassa kuin sellainen hankkija, joka ei voi

¹¹¹ *Almén* I s. 313 ss., myös muist. 14 ja 17. Samaan suuntaan *Carlson*, SvJT 1922 s. 368 ja *Björklng*, SvJT 1923 s. 291.

¹¹² Ks. varsinkin *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 142, 155 ja *Køb* s. 68; *Hasle—Nebelong* s. 130. Vert. myös *Gaarder* s. 66 ss.; *Augdahl* s. 307 muist. 1; *Rodhe*, Obligationsrätt s. 358 ss.

¹¹³ *Serlachius*, JFT 1901 s. 401 ss.

¹¹⁴ *Lundstedt*, SvJT 1921 s. 352.

¹¹⁵ *Ljungman*, Festschrift tillägnad Wilhelm Lundstedt s. 164 ss.

toimittaa tavaraa koko lajin maailmasta häviämisen vuoksi tai koko sen tavaravaraston tuhoutumisen johdosta, josta hankinta oli sovittu täytettäväksi. Vastaus riippuu siis siitä, katsotaanko merikuljetusta käyttävän hankkijan täytyvän ottaa huomioon haaksirikon mahdollisuus. Omasta puolestani vastaisin tähän yleensä kieltävästi,¹¹⁶ joten useimmissa tapauksissa hankkija vapautuisi kasuaalisesta vastuusta.

ee) Sijaantulleen vastikkeen luovuttamisvelvollisuus. Kysymys siitä, onko ostajalla lajiesineiden kaupassa oikeus tuhoutuneen tavarän sijaan tulleeseen vastikkeeseen (vahingonkorvaukseen kolmannelta henkilöltä ja vakuutuskorvaukseen), on jonkinverran hankalampi kuin erityisesineen kaupan ollessa kysymyksessä. Mikäli tuhoutuminen sattuu sen jälkeen, kun lajiesineet on jo erotettu muista samanlaisista esineistä ostajaa varten, voidaan hyvin soveltaa samoja sääntöjä kuin erityisesineen kauppaan. Silloin siis ostaja saa, kuten edellä olen esittänyt,¹¹⁷ oikeuden vahingonkorvaukseen tai vakuutussummaan siinäkin tapauksessa, ettei myyjä edelläkehitettyjen yleisten sääntöjen mukaan olisi ostajalle vahingonkorvausvelvollinen. Tämä ratkaisu on sopusoinnussa VakL:n 54 §:n kanssa, jonka mukaan vahinkovakuutus yleensä on voimassa uudenkin omistajan hyväksi, sillä erottamisen jälkeenhän ostaja yleensä on uusi omistaja.

Mutta jos tuhoutuminen tapahtuu ennenkuin esineet on ostajaa varten erotettu, on asianlaita toinen. Silloinhan ei voida puhua mistään myydyin esineen sijaan tulleesta vastikkeesta, sillä kun on kysymyksessä lajiesineet, joiden omistusoikeus ostajalle siirtyy vasta erottamisen kautta, eivät mitkään määrättyt kappaleet lajista ole vielä myytyjä ennen erottamista. Erottamishetkeen asti myyjällä on valta ja myös velvollisuus hankkia ostajalle toimitettavat esineet mistä vain. Jos siis se lajitavaraerä, josta myyjä oli aikonut hankinnan täyttää, ennenkuin siitä on määrätty määrä ostajalle erotettu, tuhoutuu, ei ostajalla voi olla mitään oikeutta myyjälle tuhoutumisen johdosta tulevaan vastikkeeseen. Sen vastikkeen, olipa se sitten kolmannelta vahingontuottajalta saatava vahingonkorvaus tai vakuutuksenantajalta saatava vakuutussumma, saa myyjä, ja ostaja on vain oikeutettu mahdollisen vahingonkorvauksen saamiseen myyjältä yleisten sääntöjen mukaan, ellei myyjä sopimusta täytä.

c) Ostajan kaupanpurkuoikeus. Kolmas harkittavaksi tuleva seu-

¹¹⁶ Ilmeisesti samoin Senaatin OO 21.4.1860, ks. *Serlachius*, Justitiedepartementets domar s. 114 ss. — Toisin *Palmgren*, *Säljares mora* s. 191.

¹¹⁷ Ks. edellä s. 90 ss.

raus suorituksen mahdottomuudesta on sitten ostajan mahdollinen oikeus kaupan purkamiseen. Kuten erityisesineen kauppaa käsitellessäni otan nytkin erikseen tarkasteltaviksi eri aikoina sattuneet tuhoutumistapaukset.

aa) Ennen omistusoikeuden siirtymistä tapahtunut tuhoutuminen. Jos koko laji tai tavaraerä, josta suorituksen oli sovittu tapahtuvan, havaitaan tuhoutuneeksi jo ennen omistusoikeuden siirtymisen ajankohdalla, joka edellälausumani mukaisesti yleensä on se hetki, jolloin ostajalle tulevat lajiesineet on häntä varten erotettu muista saman lajin esineistä, ei ostajan tarvinne maksaa kauppahintaa, koskei hän ole saanut omistusoikeutta tavarahan. Silloin hän saanee purkaa kaupan tarvitsematta siitä edes erikseen myyjälle ilmoittaa. Kuten erityisesineen kaupan kohdalla niin tässäkin tämä sääntö soveltuu sellaisenaan niihin tapauksiin, joissa tuhoutuminen on aiheutunut myyjän tai myyjän apulaisen tuottamuksesta. Jos tuhoutumiseen on ollut syynä ostajan tai ostajan apulaisen tuottamus,¹¹⁸ tulee sääntöön vain lisättäväksi se, että ostaja joutuu silloin vahingonkorvausvelvolliseksi (muttei velvolliseksi kauppahinnan maksamiseen) myyjälle yleisten vahingonkorvaussääntöjen mukaan. Ja milloin tuhoutuminen on johtunut tapaturmasta tai kolmannen henkilön tuottamuksesta, tullaan myös samaan tulokseen sen vahingonvaaran siirtymistä koskevan säännön mukaan, että lajiesinekaupassa vahingonvaara pysyy myyjällä ainakin esineiden erottamishetkeen asti.

Esitettyä sääntöä ei kuitenkaan voitane soveltaa sellaiseen, varmaankin harvinaiseen tapaukseen, että ostaja on kaupan tehdessään tiennyt tai että hänen ainakin olisi pitänyt tietää koko lajin tai koko sen tavaraerän, josta suorituksen oli sovittu tapahtuvan, jo tuhoutuneen. Tällaiseen alkuperäiseen mahdottomuuteen soveltuu se, mitä vastaavanlaisesta tapauksesta erityisesineen kaupan kohdalla olen lausunut.¹¹⁹

bb) Omistusoikeuden siirtymisen jälkeen tapahtunut tuhoutuminen. Milloin taas tuhoutuminen tapahtuu ostajalle tulevien lajiesineiden erottamisen jälkeen, on ensiksi huomattava, että vain noiden jo erotettujen esineiden (ei koko lajin) tuhoutumistapaus tulee kysymykseen. Silloin on ostaja tullut jo noiden erotettujen esineiden omistajaksi ja hänen lienee ne myös myyjälle maksettava. Kaupan purkamisen oikeutta ei hänellä silloin voine olla. Tämä soveltuu sekä niihin tapauksiin, joissa tuhoutumiseen on syytä ostaja tai hänen apulaisensa, että niihin

¹¹⁸ Silti ei ostajan välttämättä tarvitse olla tietoinen tuhoutumisesta.

¹¹⁹ Ks. edellä s. 93.

tapauksiin, joissa siihen on syypää myyjä tai hänen apulaisensa. Viimeksimainitussa tapauksessa tulee vain ostajalle oikeus saada tuhoutuneista esineistä vahingonkorvausta myyjältä, mitä oikeuttaan hän voi käyttää kauppahintavelkansa kuittaamiseen. Jos tavarahan arvo on sen tuhoutumiseen mennessä noussut kauppahintaa korkeammaksi, on vahingonkorvaus tietenkin kauppahintaa suurempi, kun taas, jos tavarahan arvo on laskenut kauppahintaa alemmaksi, vahingonkorvaus on kauppahintaa pienempi. Erotus koituu ostajan hyväksi tai vahingoksi niinkuin oikein onkin, sillä hänhän on jo tuon väliajan ollut tavarahan omistaja. Myöskin niihin tapauksiin, joissa tuhoutuminen on johtunut tapaturmasta tai kolmannen henkilön syyllisyydestä, soveltuu sama sääntö, näissä tapauksissa kuitenkin sillä perusteella, että erottamisen jälkeen on lajiesineiden tapaturmaisen tuhoutumisen vahingonvaara, kuten aikaisemmin olen koettanut osoittaa, periaatteessa ostajalla. Jos kuitenkin myyjä on ottanut huolehtiakseen esineiden kuljetuksesta joko osan matkaa tai koko matkan, on hän kuljetusaikana ehkä tapahtuvasta tuhoutumisesta tämän kuljetusvälipuheen perusteella ostajalle vahingonkorvausvastuussa, jonka laajuus riippuu joko tehdystä sopimuksesta (esim. fob-, cif- ja franco-välipuheet) tai, ellei erityistä sopimusta ole siitä tehty, määräytyy rahdinkuljettajan yleisten vastuusääntöjen mukaan. Ja jos siis tavara tällaisessa tapauksessa kuljetuksen aikana tuhoutuu, voi myyjä joutua korvaamaan sen arvon ostajalle. Silloin voi jälleen ostajan puolelta, jos tavarat ovat maksamatta, tulla kysymykseen kauppahintavelan kuittaminen vahingonkorvaussaatavalla.

II. KOLMANNEN HENKILÖN OIKEUS SUORITETTAVAAN ESINEESEEN.

Tämä tapaus ei lajiesinekaupassa useinkaan tule kysymykseen, minkä vuoksi käsittelen sitä vain erityisesineen kauppaan nähden.

A. Kolmannen henkilön oikeus on olemassa jo kauppaa tehtäessä.

1. Onko suoritus mahdoton?

Jos myydään esine, johon kolmannella henkilöllä on omistusoikeus, käy tavallisesti niin, ettei ostaja saa esineen omistusoikeutta. Johan KK 1:5 ja MK 4:4 säännökset osoittavat, että milloin sama esine

myydään kahdelle, ensimmäinen ostaja saa sen omistusoikeuden, mutta toinen jää ilman.¹ Tällaisessa tapauksessa ei myyjä voi luovuttaa toiselle ostajalle esineen omistusoikeutta, vaikka ehkä kyllä hallintaoikeuden. Omistusoikeuden luovutus ostajalle, milloin myydyn tavaran omistaa kolmas, on silloin myyjälle useimmiten mahdotonta. Koska suoritukseen kaupassa kuuluu, paitsi kaupan kohteen hallinnan luovutusta, myöskin sen omistusoikeuden luovuttaminen,² on silloin siis kysymyksessä suorituksen mahdottomuus, tarkemmin sanottuna alkuperäinen juridinen mahdottomuus.

Mutta aina ei välttämättä tarvitse käydä niin. Voi olla mahdollista, että vaikkei myyjä kaupantekohetkellä omistakaan myymäänsä irtainta esinettä, hän saa sen omistusoikeuden myöhemmin, esim. ostamalla tai perintönä. Jos tämä tapahtuu ennen myydyn esineen sovittua luovutusaikaa, on suoritus — omistusoikeuden luovutus — tullut mahdolliseksi.³ Mutta vaikka myyjä saisi omistusoikeuden sovittuun luovutusaikaan jälkeenkin, on suoritus yhtä mahdollinen. Se voi myöskin tulla kysymykseen, ellei ostaja sitä ennen ole purkanut kauppaa.⁴

2. Mahdottomuuden seuraukset.

Siirryn sitten tarkastelemaan seurauksia esilläolevanlaatuudesta mahdottomuudesta.

a) Luontaisuurituksesta vapautuminen. Kuten jo aikaisemmin toisessa yhteydessä olen todennut,⁵ täytyy myyjän vapautua suorittamasta sitä, mikä on mahdotonta. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että hänellä olisi oikeus myytyään toisen omaa vaatia kaupan purkua; sellainen oikeus lienee katsottava olevan vain ostajalla.⁶ Mutta myyjää ei voida velvoittaa luovuttamaan omistusoikeutta, ellei hänellä sitä ole. Tämä luontaisuurituksesta vapautuminen ei edellytä mitään ilmoitusta myyjän puolelta. Hänhän ei voi suorittaa, vaikka hän laiminlöisikin ilmoituksen.

b) Vahingonkorvausvelvollisuus. Vahingonkorvausvelvolliseksi

¹ *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 93. Vert. kuitenkin *Wrede—Caselius* s. 291.

² Ks. esim. *Ussing*, *Køb* s. 14.

³ Tällaista kauppaa lienee pidettävä myyjää sitovana, ks. *Serlachius*, JFT 1901 s. 392.

⁴ *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 68.

⁵ Ks. edellä s. 83 muist. 6.

⁶ *Serlachius*, JFT 1901 s. 392; *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 115.

myyjä sen sijaan tulee. Kysymys siitä, syntyykö vahingonkorvausvelvollisuus tällaisissa myyjän kompetenssinpuutteen tapauksissa vain tavallisin edellytyksin vai syntyykö se riippumatta myyjän syyllisyydestä, culpasta, ei ehkä ole täysin selvä. Siitä sen vuoksi muutama sana.

Kauppanvastuuta koskevilla KK 1: 3 ja MK 11: 1 säännöksissä puhutaan myyjän vahingonkorvausvelvollisuudesta, milloin hän ei voi kauppaa vastata. Ja VKL:n 9 §:n 1 mom:ssa sanotaan velkakirjan luovuttajan (eräin poikkeuksin) vastaavan saamisen pätevydestä eli saamisoikeyden olemassaolosta. Onko tuon vahingonkorvausvelvollisuuden syntymiseksi tarpeen myyjän culpa, se ei kuitenkaan ainakaan selvästi ilmene noista säännöksistä.⁷ Myöskään tietoisuutemme ei ole helppo saada täysin varmaa vastausta kysymykseen.⁸ Oikeuskäytäntö näyttää sitävastoin osoittavan,⁹ ettei vahingonkorvausvelvollisuuden edellytyksenä tapauksissa, joissa myyjältä on puuttunut kompetenssi kauppaan, ole myyjän syyllisyys. Tätä kantaa onkin pidettävä meidän oikeutemme kantana. — Jos ostaja kuitenkin kauppaa tehtäessä on tiennyt myyjän kompetenssinpuutteesta, ei hän voi vahingonkorvausta saada, sillä silloin hän saa syyttää vahingostaan itseään. Sama koskenee myös tapausta, jossa ostaja ei ole tiennyt tuosta kompetenssinpuutteesta, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää.¹⁰ Jos myyjä kuitenkin viimeksimainitunlaisessa tapauksessa on menetellyt vilpillisesti, täytynee häntä pitää vahingonkorvausvelvollisena.¹¹

⁷ Skandinavian maiden kauppalakien 59 § säättää sitävastoin näissä tapauksissa selvästi vahingonkorvausvelvollisuuden syntyvän kasuaalisesti.

⁸ *Wrede-Caselius*, s. 251, sisältää vain sen, ettei kaupanvastuu edellytä myyjässä vilpillistä tarkoitusta. *Hakulinen* sanoo hyvässäkin uskossa olleen erityisestineen myyjän vastaavan ostajalle oikeusvirheestä, ks. JFT 1935 s. 187, minkä lisäksi hän lausuu VKL:n 9 §:n 1 mom:sta puhuessaan, ettei luovuttajan vastuu saamisen pätevydestä periaatteellisesti edellytä hänen tuottamustaan, ks. *Velkakirjalaki* s. 116. *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 173 ss., ei käsitellessään tärkeimpiä poikkeustapauksia, joissa vahingonkorvausvelvollisuus syntyy tuottamuksesta riippumatta, mainitse mitään kaupanvastuutapauksista.

⁹ Lukuisista ratkaisuista mainittakoon esim. KoO 1918 tuomiotied. 1; 1929 tied. 258; 1947 tied. 235; 1948 tied. 200 ja 1949 tied. 392.

¹⁰ Vert. KoO 1948 tied. 264, jossa vuokralleottaja ei saanut haltuunsa hänelle vuokrattua kiinteistöä sen vuoksi, että edellinen vuokramies ei lähtenyt tilalta pois vedoten 10.9.1943 annettuun lakiin maanvuokrasopimusten pidentämisestä. Koska vuokralleottaja vuokrasopimusta tehdessään oli tiennyt edellisen vuokramiehen olleen sodan aikana sotapalveluksessa ja hänellä sen vuoksi oli ollut aihetta olettaa, ettei tämä vuokra-aikansa päättyessä olisi velvollinen muuttamaan pois tilalta, hylättiin vuokralleottajan tilan omistajaan kohdistama vahingonkorvauskanne.

¹¹ *Ussing*, Kjøb s. 138.

c) **Ostajan kaupanpurkuoikeus.** Kun suoritus on mahdoton myyjän kompetenssinpuutteen vuoksi, täytyy ostajalla yleensä olla oikeus kaupan purkamiseen.¹² Silloin hän luonnollisesti vapautuu myös velvollisuudestaan kauppahinnan maksamiseen. Mitään reklamatiovelvollisuutta ei voitane panna purkamisoikeuden edellytykseksi. Mutta jos ostaja on kauppaa tehdessään tiennyt kompetenssinpuutteen olemassaolon, täytyy katsoa hänen uskaltautuneen kaupantekoon tuosta seikasta huolimatta ja siten menettäneen oikeutensa kaupan purkamiseen sillä perusteella. Samaten täytyy ehkä asiaa arvostella siinä tapauksessa, että ostajan olisi pitänyt tietää kompetenssinpuute, vaikkei hän sitä tosiasiallisesti olisi tiennytäkään, — ainakin siinä tapauksessa, että myyjä ei ole vilpillisesti salannut oikeusvirhettä.

B. Voiko kolmannen henkilön oikeus syntyä kaupanteon ja luovutuksen välisenä aikana?

Edellä olen olettanut, että myyjältä jo kauppaa tehtäessä puuttui omistusoikeus myytyyn esineeseen. Toiseksi on syytä tarkastella, voiko kolmas henkilö saada omistusoikeuden irtaimeen esineeseen sen jälkeen, kun myyjä on myynyt esineen, muttei luovuttanut sitä ostajan haltuun. Eräät ovat näet sitä mieltä, että jos myyjä myy saman esineen peräkkäin kahdelle ja luovuttaa sen hallinnan jälkimmäiselle ostajalle, tämä saa esineen omistusoikeuden, jos hän ostaessaan esineen oli hyvässä uskossa.¹³ Omasta puolestani katson kuitenkin KK 1:5:n osoittavan, että omistusoikeus tuollaisessakin tapauksessa on ensimmäisen ostajan;¹⁴ mutta toisen ostajan hyvää uskoa suojellaan silloin siten, että hän on oikeutettu saamaan lunastuksen luovuttaessaan esineen sen ensimmäiselle ostajalle. Tämän käsityskannan pohjalta lähtien ei kukaan kolmas henkilö siis voi saada omistusoikeutta myyjältä sen jälkeen, kun tämä on esineen ensimmäiselle ostajalle myynyt. Kaupanteon jälkeen ei siis voi syntyä kolmannelle henkilölle oikeutta, joka estäisi myyjän suoriutuksen. Tosin kolmannelle (= toiselle ostajalle) on voinut syntyä oikeus pitää esine hallussaan, kunnes hänelle maksetaan siitä lunastus.

¹² *Serlachius*, JFT 1901 s. 392; *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 116.

¹³ *Wrede—Caselius* s. 291.

¹⁴ *Winroth*, Strödda uppsatser II s. 39 ss.; *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 93; *Hasselrot*, Juridiska skrifter V s. 7; *Palmgren*, Kauppaoikeutta liikemiehelle s. 122; *Kauppi* s. 84. Ks. myös *Zitting* s. 29 ss.

Mutta tämä ei kuitenkaan tee myyjän suoritusta mahdottomaksi, sillä myyjähän voi maksaa tuon lunastuksen, jolloin esine on luovutettava sen ensimmäiselle ostajalle.

III. VALTIOVALLAN TOIMENPITEET.

A. Onko suoritus mahdoton?

1. Valtiovallan toimenpiteiden tarkoitus.

Julkisen vallan taholta ryhdytään välistä toimenpiteisiin, joiden vaikutukset suorasti tai epäsuorasti ulottuvat yksityisoikeudellisiin sopimuksiin, mm. kauppoihin. Eräiden tällaisten toimenpiteiden suoranaisena tarkoituksena on estää mm. kauppojen tekeminen. Tällainen julkinen kieltö saattaa käsittää yhden tai useampia määrättyjä esineitä, kuten käy ulosmittauksessa, takavarikossa¹ ja myymis- ja hukkaamiskiellossa. Mutta se saattaa ulottua myös johonkin tavaralajiin kokonaisuudessaan niinkuin tapahtuu vienti- ja tuontikieltoja tai myyntikieltoja annettaessa sekä valtiolle takavarikoitaessa. Vastamainituissa tapauksissa käsittää määräys usein myös jo aikaisemmin päätettyjen kauppojen täyttämisen kiellon.

Kaikkien valtiiovallan yksityisoikeudellisiin sopimuksiin vaikuttavien toimenpiteiden välittömänä tarkoituksena ei kuitenkaan ole estää sopimusten tekoa tai niiden täyttämistä. Mutta siitä huolimatta voi toimenpide välillisesti vaikuttaa ehkäisevästi jonkun henkilön tai henkilöryhmän tekemien sopimusten täyttämiseen tahi jonkin tavaralajin tai joidenkin tavaralajien kauppoihin. Suoritusvelvollisen vangitseminen kuuluu edelliseen ryhmään, sota, saarto ja kapina jälkimmäiseen.

Tarkastelen aluksi, aiheuttavatko tällaiset valtiiovallan toimenpiteet kauppaan sisältyvän suorituksen mahdottomuuden.

2. Ulosmittaus, takavarikko sekä myymis- ja hukkaamiskielto.

Kuten Ulosottolain säännökset² osoittavat, aikaansaavat ulosmittaus, takavarikko sekä myymis- ja hukkaamiskielto niiden kohteeksi joutu-

¹ Tarkoitan tässä UL 7 luvun käsittelemiä takavarikkotapauksia.

² Ks. UL 4:17, 4:30 mom. 2, 7:1 ja 7:3.

neen erityisesineen kaupalle oikeudellisen esteen. Vaikkei sanotunlainen toimenpide sinänsä ehkä teekään toimenpiteen kohteeksi joutuneen esineen kauppaa mitättömäksi,³ estää se kuitenkin esineen toiselle luovuttamisen niinkauan kuin toimenpide on voimassa.⁴ Myöskin jo aikaisemmin tapahtuneeseen kauppaan perustuvan suorituksen estää ainakin joksikin ajaksi kohteen ulosmittaus, takavarikko ja myymis- ja hukkaamiskielto. Suoritus on kummassakin tapauksessa tullut juridisesti mahdottomaksi.

Lajiesinekauppoihin tällaiset toimenpiteet vaikuttavat vain perin harvoin, sillä ulosmittauksen t.m.s. tulisi, muodostaakseen suorituseseen, käsittää koko laji maailmassa. Puolittaislajikauppoihin nähden voi sitävastoin tällainen mahdottomuus helpommin sattua, kun näet esim. koko sen varaston, josta suorituksen on sovittu tapahtuvan, ulosmittaus aiheuttaa suorituksen juridisen mahdottomuuden.

3. Myyjän konkurssi.

Aivan yhtä yksinkertainen ei vastaus ole siinä tapauksessa, että myyjä joutuu konkurssiin. KS:n 45 §:n 1 mom:n mukaan kuuluu konkurssipesään kaikki se omaisuus, joka konkurssin alkaessa (siis, jos velallinen itse on anonut konkurssiin asettamistaan, anomuksen antopäivänä, mutta jos velkoja on sitä anonut, sinä päivänä, jolloin tuomioistuin tekee päätöksen konkurssiin asettamisesta) oli velallisen omaa. Jos myydyn tavaran omistusoikeus on siirtynyt ostajalle ennen konkurssin alkamista, ei se siis kuulu konkurssipesään, mutta ellei omistusoikeus ole siirtynyt ennen konkurssin alkua, kuuluu tavara konkurssipesään.⁵

KS:n 54 §:n 1 mom:n mukaan on konkurssivelallisen pesästä luovutettava sellainen toisen omistama tavara, joka voidaan velallisen omaisuudesta erottaa. Tämän mukaan on siis ostajalle luovutettava tavara, jonka omistusoikeus on hänelle ennen konkurssia siirtynyt.⁶ Sellaisen tavaran suoritus ei siis ole mahdoton.

³ Ks. esim. KoO 1922 tied. 403 (äänestys); 1932 tied. 109 ja 110.

⁴ Ks. esim. *Wrede*, Finlands gällande civilprocessrätt III s. 164 ja 237.

⁵ KS:n 45 § edellyttää omistusoikeuden siirtymistä määrättyä ajankohtana. Oppi omistusoikeuden asteettaisesta siirtymisestä kaupassa ei näin ollen näytä olevan helposti sopusointuun saatettavissa KS:n 45 (ja 54) §:n kanssa.

⁶ Luovuttamisvelvollisuudesta voi konkurssipesä kuitenkin vapautua niissä tapauksissa, joissa takaisinsaanti KS:n 46 §:n mukaan voi tulla kysymykseen.

Mutta ellei esineen tai esineiden omistusoikeus ole ennen konkurssin alkamista siirtynyt ostajalle, kuuluu se konkurssipesään. Sellaisen tavarän luovutuksesta päättäminen kuuluu silloin konkurssivelkojille. Jos nämä päättävät tavarän luovuttaa (mikä kyllä hyvinkin voi tapahtua, jos he saavat siitä mieleisensä hinnan), ei suoritus ole mahdoton. Mutta jos konkurssivelkojat päättävät olla tällaista tavaraa luovuttamatta, on sen suoritus, olipa se erityisesine tai lajitavaraa, juridisesti mahdotonta.

4. Vienti-, tuonti- ja myyntikiellot y. m. s.

Valtiovallan taholta annetut vientikiellot, tuontikiellot ja myyntikiellot⁷ sekä määräykset määrättyjen tavaralajien valtiolle takavarikoimi-

⁷ *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 143; *Nybergh*, Mercator 1914 s. 844; *Kivimäki*, Työlakko s. 107; *Serlachius—Cederberg* s. 119; *Hakulinen*, Obligationenrecht s. 26; *Palmgren*, Säljares mora s. 148 ja JFT 1936 s. 17; *Wrede*, Obligationsrätt s. 60. — Samoin ML:n 131 §:n 2 mom.

Seuraavat KoO:n ratkaisut osoittavat saman kannan vakiintuneen oikeuskäytännössämme:

1922 tuomiotied. 427: Kun hankkijan Venäjältä toimitettavaksi ottama tavara oli Venäjällä vientikiellon alainen eikä hankkija ollut saanut erikoislupaakaan vientiin tavarakerälle, joka oli todennäköisesti takavarikoitu, katsottiin tavarän tuonti Suomeen mahdottomaksi ja hylättiin tilaajan vahingonkorvauskanne.

1925 tuomiotied. 114: Koska hankintasopimuksessa ilmeisesti oli tarkoitettu Luumäen pitäjistä hankittavia halkoja ja venäläiset viranomaiset olivat kieltäneet metsän hakkuun sanotussa pitäjässä ja puiden poisviemisen sieltä, katsottiin, ettei hankkija näin ollen ylivoimaisen esteen vuoksi ollut voinut täyttää sitoumustaan, ja hylättiin tilaajan vahingonkorvauskanne.

1925 tuomiotied. 235: Hankkijalle katsottiin valtiovallan puolelta annettujen määräysten vuoksi olleen mahdotonta täyttää maidon Suomesta Pietariin toimitamista koskevaa sopimusta, minkä vuoksi tilaajan vahingonkorvauskanne hylättiin.

1951 tied. 32: Koska pyykkipoikahankinnan täyttämisen viivästyminen oli aiheutunut siitä, ettei hankkija (= valmistaja) ollut saanut ostolupaa pyykkipoikien valmistukseen tarvittavalle rautalangalle ja siis hänestä riippumattomasta syystä, hylättiin tilaajan vahingonkorvauskanne.

Vert. myös KoO 1944 tied. 132 ja 247, joissa mainituissa tapauksissa kaupunki oli myynyt tontin mm. sellaisin välipuhein, että ellei sille määräaikana rakennettaisi, ostajan oli suoritettava määrätty lisämaksu myyjälle. Kun ostajayhtiö laiminlöi rakentamisen ja vetosi siihen, ettei se sodista aiheutuneista syistä ollut voinut täyttää rakentamisvelvollisuuttaan, katsoi KoO näyttäen jääneen, että ostajan olisi ylivoimaisen esteen takia ollut mahdotonta suoriutua rakentamisvelvollisuudestaan, kun ostaja ei ollut väittänytään yrittäneensä täyttää tuota velvollisuuttaan tai, milloin olisi ollut tarpeellista saada lupa rakennusaineiden hank-

sesta,⁸ joiden toimenpiteiden ei tarvitse johtua sodasta, tekevät niitä tavaroita koskevat yksityisoikeudelliset suoritukset juridisesti mahdolltomiksi. Tuollaiset kiellot koskevat tavallisesti koko tavaralajia tai useampia lajeja, mutta jos sellainen kiello tai takavarikko koskee vain jotakin yksityistä esinettä tai tavaraerää, ei se silloin tee tuota tavaralajia yleensä koskevaa lajiesinekauppaa mahdolltomaksi. Myyjähän voi hankkia sitä lajia silloin muualta.

Kielto, joka on voimassa vain osan hankinta-ajasta, ei myöskään tee suoritusta mahdolltomaksi, jos kiellon lakattua on riittävästi toimitusaikaa jäljellä sopimuksen täyttämistä varten.⁹

Aina eivät mainitunlaiset kiellot ole ehdottomia. Saattaa olla määrätty niin, että valtiovallan erityisellä luvalla, n.s. lisenssillä, sallitaan muuten kielletty vienti tai tuonti tai ostoluvalla muuten kielletty tavarann myynti. Milloin tällainen mahdollisuus on varattu, ei kiello sinänsä

kimiseen, lupaa edes hakeneensa, ja eräiden muiden rakentajien oli todistettu vastaavana aikana voineen saada suunnittelemansa rakennukset valmiiksi.

Vert. vielä VeksL:n 54 §:n 1 mom., ShekL:n 48 §:n 1 mom. sekä VKL:n 7 §:n 2 mom. (in fine).

⁸ *Palmgren*, Säljares mora s. 148. — Skandinavian maiden kauppalakien 24 §:ssä mainitaan syinä, jotka vapauttavat lajiesinevelallisen korvausvelvollisuudesta, m.m. tuontikiello ja siihen verrattavat tapahtumat. Tieteisopissa on valtiolle takavarikoiminen katsottu mainitunlaiseksi tuontikieltoon verrattavaksi toimenpiteeksi; ks. esim. *Roos* s. 90; *Almén* I s. 322 ss.

Ks. KoO 1921 tuomiotied. 458, jossa ulkomailta Suomeen toimitetun tavarann kauttakulkumaassa tapahtunut tavaramäärän osan takavarikoiminen katsottiin »voittamattomaksi esteeksi» (eli siis mahdolltomuudeksi).

Ks. myös KoO 1947 tied. 348: Liikenteestä poissa olevan auton kumirenkaiden ollessa valtioneuvoston päätöksen nojalla takavarikossa möi auton omistaja auton renkaineen. Kun kansanhuoltoministeriö muutamia päiviä kaupanteon jälkeen ja jo ennen auton ostajalle lähettämistä oli määrännyt takavarikossa olevat renkaat luovutettaviksi kolmannelle henkilölle, vaati ostaja kaupan purkamista. Kun renkaat olivat muodostaneet oleellisen osan kaupan kohteesta eikä ostaja ollut saanut niitä käyttöönsä, katsoi KoO ostajan oikeutetuksi peruutumaan sopimuksesta. (Äänestys 4—1).

⁹ Vert. KoO 1950 tied. 62. Metsänhakkuusopimuksessa oli ostaja oikeutettu määrääjassa hakkauttamaan sovitun puumäärän myyjän metsästä. Maanhankintalain mukainen uusien tilojen paalutus oli sitten lain mukaan estänyt puiden kaadon alueelta ilman maanlunastuslautakunnan lupaa. Tuollaisen luvan oli sanottu lautakunta kuitenkin antanut ostajalle joksikin ajaksi, mutta ostaja ei sen kuluessa ollut kaikkia puita hakkauttanut ja vaati osaa jo maksetusta kauppahinnasta takaisin. KoO katsoi, että esteen lakattua olisi sopimuksen mukaisen hakkuuajan loppuosakin ollut riittävä kysymyksessä olevan pienehkön puumäärän hakkauttamiseen, joten hakkuukielloa ei voitu pitää ylivoimaisena esteenä, sekä hylkäsi kanteen.

vielä tee suoritusta mahdottomaksi. Vasta siinä tapauksessa, että anotun luvan saaminen evätään, voidaan puhua mahdottomuudesta.¹⁰

On selvää, että jos jollekin tavaralle on annettu vientikielto vain jossakin tai joissakin valtioissa, ei se tee tuon tavaran muuhun maahan hankkijalle suoritusta mahdottomaksi niinkauan, kuin tavaraa on muualta maailmassa saatavissa, paitsi milloin oli sovittu tavaran hankkimisesta juuri siitä maasta, jossa kielto on annettu.¹¹

5. Myyjän vangitseminen.

Edellisiä tapauksia vaikeampi on kysymys siitä, tekeekö suoritusvelvollisen henkilön vangitseminen hänen suoritusvelvollisuutensa täyttämisen mahdottomaksi. Kun kysymys nyt on kaupasta, jossa suoritusvelvollisuuden täyttäminen ei yleensä ole välttämättä sopimuksentekijän henkilökohtaisesti suoritettava, voidaan tuskin sanoa, ettei velalliselle olisi mahdollista vangitsemisesta huolimatta täyttää sitoumustaan edes siinäkin tapauksessa, että vangittuna pitäminen käsittää koko ajan kaupan solmimisesta suorituksen täyttämiseen asti. Vangitseminen ei näet merkitse sitä, että asianomainen sen kautta ehdottomasti menettäisi kaiken yhteytensä ulkomailmaan.¹² Tuskinpa suoritusvelvollisen vangitsemista voidaan pitää edes minään sellaisena seikkana, jonka voitaisiin katsoa aiheuttavan suorituksen liikavaikkeuden.¹³ Jos kuitenkin tilauskaupassa on nimenomaan sovittu tai tarkoitettu, että myyjä henkilökohtaisesti suorittaa valmistamisen, on asianlaita toinen. Silloin vangitseminen voi tehdä suorituksen käytännöllisesti mahdottomaksi.

6. Sota, saarto ja kapina.

Entä tekevätkö sitten sota, saarto tai kapina suorituksen täyttämisen mahdottomaksi? Pintapuolinenkin ajattelu osoittaa, ettei niin suinkaan aina tarvitse käydä. Sota kahden Kauko-Idän valtion välillä tai

¹⁰ *Raninen*, Liiketaito 1942 s. 38; *Godenhielm* s. 64. Vert. myös *Lilius*, LM 1916 s. 142. Samoin KoO 1922 tuomiotied. 427 sekä 1951 tied. 32. Ks. myös Välityslautakunta 8.8.1919, *Norrmén* s. 56 ss.

¹¹ Ks. KoO 1922 tuomiotied. 427 ja 1925 tuomiotied. 114.

¹² Ks. RVA §§ 39 ja 40. — Vert. myös VeksL:n 54 §:n 6 mom., jonka mukaan tapahtumaa, joka ainoastaan henkilökohtaisesti koskee vekselin haltijaa, ei pidetä ylivoimaisena esteenä.

¹³ Niin kuit. nähtävästi *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174. VeksL:n 54 §:n 6 mom. puhuu mielestäni Kivimäen kantaa vastaan.

esim. Albanian rannikon saarto tai kapina Meksikossa ei sinänsä suinkaan tee puutavarakaupan täyttämistä esim. Suomen ja Saksan välillä mahdottomaksi. Mutta sota kahden viimeksimainitun maan välillä voi hyvinkin aiheuttaa sen, ettei puutavarahankintaa maasta toiseen voida täyttää. Voidaan siis jo heti aluksi todeta, ettei sota sinänsä aiheuta suorituksen mahdottomuutta.¹⁴ Mikään tyypillinen mahdottomuustaus sota ei siis ole.¹⁵ Kun se kuitenkin eräissä sellaisissa tapauksissa, joissa syy-yhteys sodan ja suorittamatta jättämisen välillä on olemassa,¹⁶ voi sen aiheuttaa, on pyrittävä selvittämään, milloin sota, saarto ja kapina todella tekevät suorituksen mahdottomaksi.

a) Sodasta y.m.s. aiheutuneet vienti-, tuonti- ja myyntikiellot sekä valtiolle takavarikoiminen. Viitaten siihen, mitä jo edellä olen valtiovalln taholta annetuista kielloista ja valtiolle takavarikoimisesta lausunut, voidaan aluksi todeta, että kun sodan, saarron tai kapinan vuoksi on valtiovalln toimenpiteellä — vienti-, tuonti- tai myyntikiellolla — kielletty suoritus tai takavarikoitu suoritettava esine tai koko tavara-laji, suoritus on tullut juridisesti mahdottomaksi.¹⁷ On ehkä syytä vielä tässäkin kuitenkin toistaa, että jos sanotunlainen valtiovalln toimenpide koskee vain tuontia määrätystä maasta tai myyntikieltoa tai takavarikkoa määrätystä valtiossa, se ei tee lajitavaran hankkijalle suoritusta mahdottomaksi, jos tavaralajia on muualta saatavissa.¹⁸

¹⁴ *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 143; *Nybergh*, *Mercator* 1914 s. 843; *Caselius*, *Rakennusurakka* s. 81; *Raninen*, *Kauppatapalausuntoja* s. 141; *Godenhielm* s. 52.

Ks. KoO 1923 tuomiotied. 300, jossa tapauksessa KoO katsoi hankinnan täyttämisen maassa tammikuussa 1918 alkaneen ja yli jäljellä olleen hankinta-ajan kestäneen kapinan takia käyneen hankkijalle mahdottomaksi, jota seikkaa hankkija ei ollut voinut ottaa huomioon hankintavälipuhetta tehtäessä. Kun tapauksessa on kapinan sinänsä katsottu aiheuttaneen suorituksen mahdottomuuden, ei KoO:n perustelua voida pitää kestäväenä. Myöhemmin onkin KoO omaksunut oikean kannan tähän kysymykseen nähden. Niinpä ratkaisuihin 1943 tied. 242 ja 1944 tied. 7 on lausuttu, ettei sopimusten täyttäminen ollut alkaneen sodan johdosta siinä määrin vaikeutunut, että hankkijan olisi voitu katsoa vapautuneen sitoumuksistaan. Nämä ratkaisut osoittavat selvästi, ettei sodan sinänsä tarvitse tehdä suoritusta mahdottomaksi.

Ks. myös Väilyslautakunta 13. 4. 1915, *Norrmén* s. 22 ss.

¹⁵ Päinvastoin *Godenhielm* s. 63.

¹⁶ Syy-yhteydestä ks. *Godenhielm* s. 191 ss.

¹⁷ *Raninen*, LM 1942 s. 256. *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 143, puhuu valtioval-lan käskystä, *Palmgren*, JFT 1936 s. 19, taas valtiovalln väliintulosta. *Hakulisen* mukaan on suoritus mahdoton, jos sen jatkuvasti estää saarto tai siihen verrattava tilanne, ks. *Obligationenrecht* s. 26.

¹⁸ Vert. *Palmgren* l.c.

Mutta voiko sota, saarto tai kapina muissa kuin nyt mainituissa tapauksissa tehdä suorituksen mahdolltomaksi?

b) Myyjän sotapalvelukseen kutsuminen. Vaikka äkillinen sotapalvelukseen joutuminen sodan aikana kenties joskus voi saattaa asianomaisen paljon eristetympään asemaan kuin vangitseminen, ei se kuitenkaan ole säännönmukaista. Kun viime sotien kokemukset osoittavat, että asepalvelukseen kutsutuille meillä säännöllisesti varattiin valmistautumisaikaa ja että postiyhteydet sotapalveluksessa olevien ja siviiliväestön välillä pystyttiin hoitamaan hyvin, ei asepalvelukseenkaan kutsumista voitane yleensä pitää sellaisena seikkana, joka tekisi kaupan täyttämisen mahdolltomaksi tai edes »liikavaikkeaksi». ¹⁹ Poikkeusasemassa ovat kuitenkin sellaiset tilauskaupat, joissa on sovittu myyjän henkilökohtaisesti suorittavan valmistamisen. Silloin voi asepalvelukseen kutsuminen tehdä suorituksen käytännöllisesti mahdolltomaksi.

c) Kuljetusvälineiden valtion käyttöön varaaminen. Kauppoihin, varsinkin kaukokauppoihin, liittyy usein välipuhe, jonka mukaan tavaran kuljetus joko kokonaan (franco) tai ainakin joltakin matkan osalta (fob, cif) kuuluu myyjälle. Jos silloin käy niin, että valtiovalta sodan, saarron tai kapinan vuoksi on varannut omaan käyttöönsä kaikki mahdolliset kuljetusvälineet, muodostuu kuljetuksen suorittaminen ja sen johdosta kaupan täyttäminen myyjälle ainakin joksikin aikaa mahdolltomaksi. ²⁰ Silloin on kysymyksessä joko käytännöllinen tai juridinen mahdolltomuus. Käsittelen tätä mahdolltomuustapausta perusteellisemmin edempänä kuljetusesteiden yhteydessä. ²¹

d) Valtakuntien rajansiirrot. Sotaa seuraava rauhansopimus saat-
taa tuoda valtioiden välisiin rajoihin muutoksia; hävinnyt valtio voi jou-
tua luovuttamaan osan alueestaan voittajalle. Jos siinä valtiossa, johon
alue toisesta siirretään, yksityinen omistusoikeus tai omaisuuden käyttö-

¹⁹ Ks. KoO 1944 tied. 7. Kaksi hankkijaa oli marraskuussa 1939 sitoutunut toimittamaan ostajalle puutavaraa, minkä jälkeen sota syttyi 30.11.1939 ja toinen hankkijoista joutui sotapalvelukseen 10.12.1939 ja 31.7.1940 väliseksi ajaksi. Hankinta-aika päättyi 15.12.1940, jolloin vain osa hankinnasta oli täytetty. Ostaja vaati hankinnan täyttämättäjäättämisen varalta sovitun sopimussakon suorittamista siltä osalta, jolta puutavara oli jäänyt toimittamatta. KoO hyväksyi kanteen, koskei ollut näytetty, että hankintasopimuksen täyttäminen olisi alkaneen sodan johdosta siinä määrin vaikeutunut, että hankkijoiden olisi voitu katsoa vapautuneen sitoumuksistaan. (Äänestys 4—1).

Vert. kuit. *Raninen*, LM 1942 s. 255 ss.

²⁰ *Roos* s. 89; *Raninen*, LM 1942 s. 256. Ks. myös KoO 1921 tuomiotied. 213.

²¹ Ks. edempänä s. 134 ss.

oikeus on kielletty tai rajoitettu, voi alueluovutus tehdä kaupan täyttämisen myyjälle juridisesti mahdolliseksi. Niinpä voi tuollaisella alueella sijaitsevaa rakennusta koskeva kauppa tai metsänhakkuusopimus²² käydä mahdolliseksi täyttää.²³

e) Työvoiman puute. Sodan aikana saattaa esiintyä niin huomattavaa puutetta työvoimasta, että sopimuksien täyttäminen siitä vaikeutuu. Jokainen työvoiman puute ei edes sodankaan aikana kuitenkaan tee suoritusta suorastaan mahdolliseksi.²⁴ Mutta jos valtiovallan taholta kielletään työvoiman käyttäminen määrätynlaisiin, sillä hetkellä toisarvoisinä pidettyihin töihin, tai jos työvoiman oleskelu jollakin määrätyllä alueella sotatoimien vuoksi kielletään, on kysymyksessä juridinen mahdollisuus täyttää esim. tilauskauppa, joka vaatii vieraan työvoiman käyttämistä. Tällaiset tapaukset ovat mielestäni rinnastettavia edelläkäsiteltyihin vienti- ja tuonti- sekä myyntikieltoihin. Paljon suurempi käytännöllinen merkitys kuin kaupoissa on tällaisella esteellä esim. urakkasopimuksissa.²⁵

f) Liikenneyhteyksien katkeaminen ulkomaille. Eräs tässä yhteydessä harkittava tapaus on se, mitä puhjennut sota vaikuttaa vihollisvaltioiden asukkaiden välisten kauppasopimusten täyttämismahdollisuuksiin sellaisissa tapauksissa, joissa kummankaan valtion taholta ei ole annettu mitään suoranaisia kieltoja, jotka muodostaisivat juridisen esteen sopimuksen täyttämiselle. Pelkkä sodan syttyminen taas ei voine

²² Tässä yhteydessä veisi liian pitkälle ryhtyä tutkimaan, onko metsänhakkuusopimusta pidettävä oikeudellisesti kauppana vai jonakin muuna sopimuksena. Olen ottanut sitä koskevan esimerkin tähän, koska on mahdollista pitää sitä kauppana tai ainakin kauppaa lähellä olevana sopimuksena.

²³ Ks. KoO 1950 tied. 400: Maanomistaja oli v. 1943 myynyt eräälle yhtiölle oikeuden hakata metsää Jaakkiman pitäjässä olevalta tilaltaan ja saanut siitä ennakkomaksua. Ostaja vaati ennakkoa takaisin, koska sen oli aluksi sotatoimien vuoksi ja sittemmin 19.9.1944 lähtien alueluovutuksen johdosta ollut mahdotonta hakkauttaa metsää. KoO katsoi ostajan ylivoimaisen tapahtuman takia estyneen käyttämästä hyväkseen sanottua metsänhakkuuoikeutta ja velvoitti myyjän suorittamaan takaisin ennakkomaksun erällä erillä vähennettynä. 2 jäsentä katsoi, tosin osaksi erilaisin perustein, että, koska metsänhakkuusopimus oli tehty sodan aikana eivätkä ylivoimaisina pidettävät esteet olleet ehkäisseet ostajaa käyttämästä hakkuuoikeuttaan, myyjä ei ollut velvollinen palauttamaan saamaansa kauppahinnan ennakkoa.

²⁴ Vert. KoO 1944 tied. 132 ja 247, molemmissa erityisesti vähemmistöön jääneiden jäsenten lausuntoja.

²⁵ Ks. niistä edempänä s. 258 ss.

tehdä laittomiksi vihollisvaltojen kansalaisten välisiä sopimuksia.²⁶ Suorituksen esteenä ei silloin siis ole valtiovallan kielto eikä käsky, vaan se, että säännöllinen liikenne — niin posti-, sähkö- kuin tavarainkuljetusliikekin — vihollismaiden välillä sodan vuoksi lakkaa.²⁷ Jos sota katkaisee sen maan, josta suorituksen toiseen tulisi tapahtua, kaikki liikeyhteydet kaikkialle, siis myöskin puolueettomiin maihin, voitaneen katsoa suorituksen tulleen käytännöllisesti mahdottomaksi. Niin voi käydä esim. pienen maan, joka joutuu kokonaan vihollisvaltioiden ympäröimäksi. Mutta jos yhteydet puolueettomiin maihin toimivat, kuten useimmiten on asian laita, ei käytännössä tarvitse olla estettä sille, että suorituksen täyttäminen tapahtuu jonkin puolueettoman maan kautta.²⁸ Sellaisesta suorituksesta saattaa kyllä aiheutua huomattavaakin kuljetuskustannusten lisääntymistä, ja silloin probleemi muuttuukin kysymykseksi siitä, onko kuljetuskustannusten nousua pidettävä suorituksen mahdottomuutena. Se kysymys koko laajuudessaan tulee käsiteltäväksi vähän edempänä, minkä vuoksi viittaankin sitä koskevaan esitykseen.²⁹

Jos itse kauppa on päätetty sotatilan jo vallitessa myyjän ja ostajan maiden välillä ja heidän ollessaan sodasta tietoisia, on asiaintila huomattavasti erilainen. Silloin on kummankin täytynyt sopimusta teh-

²⁶ Pääinvastoin *Godenhielm* s. 63, joka nojautuu erääseen englantilaiseen teoriaan. Sellainen käsitys on kuitenkin Suomen oikeudelle vieras; ks. esim. KoO 1947 tied. 142 ja 1948 tied. 173.

²⁷ Vert. *Roos* s. 87 ss.

Ks. KoO 1947 tied. 142, jossa vaihtosopimuksen teon jälkeen oli sopimuskumppanien maiden välille syttynyt sota ja mm. tavaraliikenne maiden välillä oli keskeytynyt. Koska sopimus oli tehty yleismaailmallisen sodan aikana, ei KoO pitänyt toimittamisen edellämäinitusta syystä estymistä seikkana, joka olisi vapauttanut toimitusvelvollisen korvauksen suorittamisesta (äänestys). — Vähemmistö katsoi suorittamisen käyneen mahdottomaksi.

²⁸ Vert. *Palmgren*, *Säljares mora* s. 159 ss. sekä KoO 1948 tied. 173, jossa KoO katsoi, ettei se seikka, että englantilainen vakuutuksenantaja Suomen ja Englannin välillä puhjenneen sodan vuoksi oli ollut estynyt suorittamasta suomalaiselle vakuutuksenottajalle palovahingonkorvausta määräaikana, ollut sitä laatua, että se lain tai vakuutusehtojen mukaan vapauttaisi vakuutuksenantajan suorittamasta viivästyskorkoa vakuutusmäärälle, minkä vuoksi KoO KK 9:10 nojalla velvoitti vakuutuksenantajan suorittamaan 6 % vuotuisen viivästyskoron. Kaksi jäsentä perusteli samaa lopputulosta sanomalla, ettei määräaikaisen maksun esteen ollut näytetty olleen luonteeltaan voittamattoman, ja yksi jäsen katsoi esteenä olleen sodan muodostaneen sopimuksessa mainitun suorituksestaan. — Tapauksessa ei siis ollut kysymyksessä kauppa, mutta kylläkin lajiesinevelka, nimittäin rahavelka.

²⁹ Ks. edempänä s. 161 ss.

dessään ottaa huomioon sodan vaikutus suoritushähdollisuuksiin.³⁰ Sopimuksen tekeminen sisältää silloin sitoutumisen suoritukseen tällaisesta mahdottomuudesta huolimatta.

g) Tavarán sotasaaIiiksi ottaminen. Kovinkaan kaukana edelläkäsittelystä tapauksesta ei ole sellainen tapaus, jossa kauppasopimuksen täyttämiseksi matkalle lähetetty tavara joutuu sotasaaIiiksi, vaikkei mitään vienti- tai tuontikieltoja olisi annettukaan. Kysymyksessä ei silloin ole, ellei valtiovallán kieltoa ole annettu, mikään juridinen mahdottomuus. Jos näin sotasaaIiiksi kaapattu tavara on erityisesine, on sitä vastoin kysymyksessä selvä käytännöllinen mahdottomuus. Mutta jos kysymyksessä ovat lajiesineet, ei sotasaaIiiksi matkalla joutumisen tarvitse suinkaan tehdä hankkijan suoritusta mahdottomaksi, sillä kenties hänellä on mahdollisuus hankkia tuota lajitavaraa ostajalle muualta. Vasta milloin viimeksimainittua mahdollisuutta ei ole, saattaa suoritusta olla todella mahdoton.³¹

h) Miina- ja kaappausvaara. Sellaisia sodan aikaansaamia suoritushähdollisuuksia kuin miinavaaraa ja kaappausvaaraa ei voida pitää minään mahdottomuustapauksina. Jos sitten tavara aluksen miinaanajossa tuhoutuu, sovelletaan edelläkäsiteltyä,³² suoritettavan esineen tuhoutumisen varalta esitettyjä sääntöjä. Ja jos tavara kaapataan sotasaaIiiksi, on sotasaaIistapauksen seurauksia sovellettava. Mitä sitten tulee tapauksiin, joissa tavarain hintojen tai kuljetuskustannusten kallistuminen tai rahanarvon aleneminen johtuu sodasta, tutkin kysymystä siitä, aikaansaavatko ne suoritushähdollisuuden tai liikavaikueuden, myöskin edempänä käsitellessäni hintojen ja kustannusten nousua sekä inflaatiota yleensä.³³

B. Mahdottomuuden seuraukset.

Nyt siirryn sitten käsittelemään seurauksia siitä, että suoritusta jonkin valtiovallán toimenpiteen vuoksi on mahdoton.

³⁰ Vert. KoO 1947 tied. 142, jossa KoO katsoi jo sen seikan, että sopimus oli tehty yleismaailmallisen sodan aikana, vaikkei sotaa sopimuskumppanien maiden välillä vielä silloin ollutkaan, vaikuttavan, ettei, sodan sitten sytyttyä myös vastamainittujen maiden välille, toimittamisesta estynyt sopimuskentekijä vapautunut korvausvelvollisuudesta. Tällaista ratkaisua voidaan tuskin pitää oikeana.

³¹ Ks. KoO 1921 tuomiotied. 458, jossa se seikka, että suomalaisen myyjän BrasiIiasta hankkimasta kahvimäärästä saksalaiset olivat matkalla ottaneet osan sotasaaIiiksi, katsottiin »voittamattomaksi esteeksi» (eli mahdottomuudeksi).

³² Ks. edellä s. 82 ss. ja s. 94 ss.

³³ Ks. edempänä s. 161 ss.

1. Luontaisuurituksesta vapautuminen.

Niissä tapauksissa, joissa valtiovallan toimenpide edelläesitetyn mukaisesti aiheuttaa suorituksen mahdottomuuden, vapautuu myyjä luontaisuurituksesta.³⁴ Kun mahdottomuuden aiheuttajana on alueluovutus vieraalle valtiolle tai tavarán joutuminen sotasaaliiksi, täytyy luontaisuurituksesta vapautumista pitää lopullisena. Konkurssitapauksessa voivat konkurssivelkojat päättää pesään kuuluvan tavarán luovuttamisesta. Muissa edelläkäsittelyissä tapauksissa taasen on valtiovallán toimenpiteestä aiheutunut mahdottomuus yleensä ohimenevää, joko nopeammin tai hitaammin. Mitä ostajan oikeudesta odottaa mahdottomuuden ohimene mistä ja sen jälkeen vaatia luontaisuuritusta olen edellä aikaisemmin esittänyt,³⁵ soveltuu myöskin nyt käsillä oleviin ohimenevän mahdottomuuden tapauksiin.³⁶

Samalla perusteella, jolla en pitänyt myyjän vapautumisen edellytyksenä mahdottomuuden ilmoittamista ostajalle tavarán tuhoutumistapauksessa,³⁷ ei ilmoittaminen myöskään nyt käsiteltävinä olevissa mahdottomuustapauksissa mielestäni ole tarpeen luontaisuuritusvelvollisuudesta vapautumiseksi. Vaikka myyjä katsoisi sellaisen mahdottomuuden, joka yleensä on luonteeltaan ohimenevää, kuten esim. vientikiellon, vapaut-tavan hänet *lopullisesti* luontaisuuritusvelvollisuudesta, voidaan häntä tuskin vaatia sitä ostajalle ilmoittamaan.³⁸

Jos myyjä on valtiovallán toimenpiteen kuten esim. tavarán valtiolle takavarikoimisen johdosta saanut siitä korvausta, on ostajalla niiden näkökohtien perusteella, jotka aikaisemmin³⁹ olen tällaisesta sijaantulleesta vastikkeesta esittänyt, oikeus tuon sijaantulleen vastikkeen itselleen vaatimiseen.

³⁴ Palmgren, JFT 1936, s. 34. Samoin tuonti-, vienti- ja myyntikieltoon nähden Chydenius, Kontraktsrätt I s. 143; niin myös tuonti- ja vientikieltoon nähden Nybergh, Mercator 1914, s. 844, sekä tuontikieltoon nähden Kivimäki, Työlakko s. 107.

Vert. myös Välityslautakunta 13. 4. 1915, *Norrmén* s. 22 ss.

³⁵ Ks. edellä s. 97 ss.

³⁶ Ks. Välityslautakunta 3. 4. 1919, *Norrmén* s. 55 ss.

³⁷ Ks. edellä s. 83.

³⁸ Toisin Godenhielm s. 188.

³⁹ Ks. edellä s. 90 ss.

2. Vahingonkorvausvelvollisuus.

Toisena seurauksena voi tulla kysymykseen myyjän vahingonkorvausvelvollisuus.

a) Erityisesineen kauppa.

aa) Jälkipäätös mahdottomuus. Kun erityisesineen suoritus valtiovallan toimenpiteen johdosta tulee mahdottomaksi, voidaan myyjän vahingonkorvausvelvollisuutta yleensä arvostella vahingonkorvausoikeutemme pääsäännön, culpasäännön pohjalta. Korvausvelvollisuuden syntymiseksi on siis yleensä tarpeen myyjän tuottamus. Joskus voidaan tuon tuottamuksen olemassaolo elämän yleisen kulun mukaisesti presumoida, mutta tuskin aina.⁴⁰ Niinpä jos mahdottomuus on johtunut myyjän vangitsemisesta, voidaan olettaa sen tapahtuneen myyjän syystä (rikoksesta) ja culpa siis presumoida, ellei myyjä syyttömyyttään todista. Mutta milloin mahdottomuus on johtunut valtiovallan kiellosta, myyjän sotapalvelukseen kutsumisesta, kaikkien kuljetusvälineiden valtiolle takavarikoimisesta, alueluovutuksesta, esineen sotasaaaliiksi menettämisestä tai työvoimapulasta, ei sellaisen esteen yleensä voida olettaa johtuneen myyjän syystä, minkä vuoksi hänen tuottamustaan ei myöskään voitane presumoida. — Huomattakoon muuten, että tuottamus on kysymyksessä silloinkin, kun myyjä sopimusta tehdessään on ollut tietoinen tulevasta mahdottomuudesta tai kun hänen ainakin olisi pitänyt olla siitä tietoinen, mutta hän on tahallaan tai huolimattomuudesta jättänyt tämän tietonsa ilmoittamatta mahdottomuudesta tietämättömälle ostajalle (*culpa in contrahendo*).

Mutta poikkeuksellisesti joutuu erityisesineenkin myyjä vahingonkorvausvelvolliseksi ilmankin tuottamustaan, siis kasuaalisesti. Niinpä niissä tapauksissa, joissa mahdottomuus syntyy ulosmittauksen tai konkurssin johdosta, johtuu se ainakin yleensä myyjän taloudellisista vaikeuksista, joista hän on vastuussa tuottamuksesta riippumatta.⁴¹ Silloin on siis myyjän vastuu kasuaalinen.

Mutta muissakin valtiovallan toimenpiteistä johtuvissa mahdotto-

⁴⁰ Ks. *Halila* s. 268 ss. — Tuottamuksen presumoimisesta sopimussuhteessa syntyneeseen vahinkoon nähden ks. myös s. 84 muist. 12.

⁴¹ Ks. *Serlachius—Cederberg* s. 127; *Almén I* s. 303; *Stang—Solem* s. 160; *Ussing, Kjøb* s. 77.

muustapauksissa voi joskus tulla kysymykseen myyjän kasuaalinen vahingonkorvausvastuu. Se tulee kysymykseen myyjän suorituksen viivästyessä, jos viivästyksen aikana sattuva valtiovallan toimenpide tekee suorituksen mahdottomaksi. Obligatio perpetuatur-ajatusta on mielestäni sovellettava yhtä hyvin nyt esilläoleviin mahdottomuustapauksiin kuin esineen tuhoutumistapauksiinkin.⁴² Niinpä jos erityisesti myyjä ei luovuta myytyä esinettä määrää aikana ostajalle ja sen jälkeen esim. tuonti- tai vientikielto tekee luovutuksen mahdottomaksi, vastaa myyjä ostajalle näin koituvasta vahingosta ilman tuottamustaankin.

bb) Alkuperäinen mahdottomuus. Mitä alkuperäisen mahdottomuuden tapauksiin tulee, näyttää niihin — ulosmittausta ja konkurssia lukuunottamatta — soveltuvan se, mitä sellaisesta mahdottomuudesta esineen tuhoutumista ja katoamista käsitellessäni olen edellä esittänyt.⁴³ Sen mukaan on myyjä vahingonkorvausvelvollinen, jos hän kaupasta päätettäessä tiesi tai jos hänen silloin ainakin olisi pitänyt tietää, että suoritus jo silloin valtiovallan toimenpiteen johdosta oli mahdoton, ja hän tuottamuksellisesti jätti sen ilmoittamatta asiasta tietämättömälle ostajalle. Jos sitävastoin ostajakin silloin asian tiesi, ei myyjä ole korvausvelvollinen. Samaten käy silloin, kun ostaja tosin ei tiennyt mahdottomuudesta, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää. Jos kuitenkin myyjän menettely on viimeksimainitunlaisessa tapauksessa ollut vilpillistä, ei hän voine vahingonkorvausvelvollisuudelta välttyä. — Milloin mahdottomuuden aiheuttajana on ulosmittaus tai konkurssi, johtuu myyjän kasuaalisesta vastuusta, ettei myyjän vahingonkorvausvelvollisuus ole riippuvainen siitä, tiesikö hän tai pitikö hänen tietää ulosmittauksesta tai konkurssista vai eikö, eikä liioin siitä, onko hän sen ostajalle ilmoittanut vai ei. Vastuu on siis samanlainen kuin myyjän kompetenssinpuutteen tapauksissa.

cc) Reklamatio- ja ilmoitusvelvollisuus. Ostajan reklamatiovelvollisuudesta vahingonkorvausvaateen edellytyksenä ja myyjän ilmoitusvelvollisuudesta vahingonkorvausvastuusta vapautumiseksi voin perusteluineen viitata siihen, mitä niistä edellä esineen tuhoutumis- ja katoamistapauksia käsitellessäni olen esittänyt.⁴⁴

⁴² Roos s. 112; Palmgren, Säljares mora s. 204. — Ks. myös NJA 1922: 113.

⁴³ Ks. edellä s. 86 ss.

⁴⁴ Ks. edellä s. 88 ss.

b) Lajiesinekauppa.

aa) Jälkiperäinen mahdottomuus. Kun myyjän suoritus lajiesinekaupassa tulee mahdottomaksi valtiovalln toimenpiteen vuoksi, voin hänen vahingonkorvausvelvollisuuteensa nähden soveltuvn kohdin viitata siihen, mitä tuhoutumistapausten kohdalla olen tuosta velvollisuudesta lausunut.⁴⁵ Kuitenkin on silloin huomattava seuraavaa.

Sääntöä, jonka mukaan vahingonkorvausvelvollisuus lajiesinekaupassa syntyy yleensä myyjän tuottamuksesta riippumatta, voidaan esilläolevissa tapauksissa perustella samalla tavoin kuin tavaran tuhoutumistapauksissa.⁴⁶ Ja edelleen voidaan ML:n 131 §:n 2 mom:n säännöksellä tukea kantaa, jonka mukaan lajitavaran myyjä kuitenkin eräissä poikkeustapauksissa on vahingonkorvausvelvollisuudesta vapaa. Kun sanotun lainkohdan mukaan rahdinantajan vapauttaa mainitusta velvollisuudesta m.m. vientikielto, tuontikielto ja viranomaisen muu toimenpide, jota sopimusta tehtäessä ei ollut otettava lukuun, mikäli tuollainen toimenpide tekee suorituksen mahdottomaksi, täytyy saman katsoa pätevn analogian perusteella myöskin lajitavaran myyjään nähden, jonka suoritus sanotunlaisesta syystä on tullut mahdottomaksi.⁴⁷ Sama koskee varmaan muitakin arvaamattoman mahdottomuuden aiheuttavia valtiovalln toimenpiteitä lukuunottamatta kuitenkin ulosmittausta ja konkurssia. Viimeksimainitut johtuvat näet suoritusvelvollisen taloudellisista vaikeuksista, joista hän saa aina vastata kasuaalisesti, silloinkin, kun ne johtuvat täysin arvaamattomista seikoista.⁴⁸

Milloin valtiovalln toimenpiteestä johtunut suorituksen mahdottomuus on syntynyt vasta myyjän puolella tapahtuneen suorituksen vii-

⁴⁵ Ks. edellä s. 99 ss.

⁴⁶ Ks. edellä s. 100.

⁴⁷ Hakulinen, DL 1946, s. 164. — Vert. myös VKL:n 7 §:n 2 mom:ia (in fine).

Sama on oikeuskäytäntömme kanta kuten seuraavat oikeustapaukset osoittavat:

KoO 1921 tuomiotied. 458 mainitussa tapauksessa hankkijan Brasiliasta ostamasta 500 kahvisäkiästä saksalaiset olivat ottaneet sotasaaliiksi 104 säkkiä ja Ruotsin valtio, jonka alueen kautta kahvi oli lähetetty ja jossa sopimuksenteon jälkeen oli tullut voimaan kahvin vientikielto, oli takavarikoinut 132 säkkiä, joten Suomeen oli voittamattomien esteiden vuoksi tullut perille vain 264 säkkiä. Kun hankkija oli jakanut tämän määrän kaikkien tilaajien kesken tilauksien suuruussuhteessa, hylättiin erään tilaajan hankinnan osittaiseen täyttämättä jättämiseen perustuva vahingonkorvauskanne.

KoO 1922 tuomiotied. 427, 1925 tuomiotied. 114 ja 235. Nämä kaikki ratkaisut on selostettu edellä s. 120 muist:ssa 7.

⁴⁸ Ks. edempänä s. 159 ss.

västymisen jälkeen, ei toimenpide obligatio perpetuatur-ajatuksen mukaan vapauta myyjää tämän kasuaalisesta vahingonkorvausvastuusta siinäkään tapauksessa, että se on ollut ennakolta arvaamaton.

bb) Alkuperäinen mahdottomuus. Alkuperäisen mahdottomuuden tapauksiin — lukuunottamatta ulosmittauksesta ja konkurssista johtunutta mahdottomuutta — näyttää perusteluineen soveltuvan se, mitä sellaisesta mahdottomuudesta olen tuhoutumis- ja katoamistapausten kohdalla sanonut.⁴⁹ Sen mukaan on lajimyyjä kokonaan vastuusta vapaa, ellei hänen kauppaa tehdessään ollut otettava valtiovallan toimenpidettä huomioon, siis ellei hän sitä tiennyt eikä voida katsoa hänen täytyneenkään sitä silloin tietää. Mutta jos hän taas silloin tiesi tai jos hänen ainakin olisi pitänyt tietää valtiovallan suoritusta estävä toimenpide, on hän kasuaalisessa vahingonkorvausvastuussa ostajalle,⁵⁰ paitsi jos ostajakin esteen tiesi, jolloin myyjä ei ole korvausvelvollinen. Ellei ostaja tiennyt estettä, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää, ei myyjä myöskään liene korvausvelvollinen muussa tapauksessa kuin siinä, että myyjä on vilpillisesti salannut ostajalta sen, että hän tiesi esteen olemassaolon. — Ulosmittauksen tai konkurssin ollessa mahdottomuuden aiheuttajana on myyjän vahingonkorvausvastuu riippumaton siitä, tiesikö hän tai pitikö hänen tietää ulosmittauksesta tai konkurssista vai eikö. Vastuu on siis samanlainen kuin myyjän kompetenssinpuutteen tapauksissa.⁵¹

cc) Reklamatio- ja ilmoitusvelvollisuus. Ostajan reklamatiovelvollisuudesta vahingonkorvausvaateen edellytyksenä ja myyjän ilmoitusvelvollisuudesta vahingonkorvausvastuusta vapautumisen edellytyksenä voin perusteluineen viitata siihen, mitä niistä edellä lajitavaran tuhou-

⁴⁹ Ks. edellä s. 102 ss.

⁵⁰ Ks. KoO 1923 tuomiotied. 155: Koska saippuan vientikielto oli Ruotsissa, josta saippua oli tarkoitettu Suomeen toimitettavaksi, ollut voimassa jo hankintasopimuksen tekemisen aikana ja ruotsalaisen hankkijan siis olisi pitänyt ottaa se huomioon sopimusta tehdessään, ei se seikka, ettei hankkija ollut saanut saippuolle vientilupaa, vapauttanut häntä korvaamasta tilaajalle hankinnan täyttämättä jättämisestä aiheutunutta vahinkoa.

KoO 1945 tied. 131: Koska hankkija halonhankintasopimusta tehdessään oli voinut ja hänen olisi pitänyt ottaa huomioon sellaiset, jo silloin vallinneet vaikeudet, joiden hän sitten oli ylivoimaisina esteinä väittänyt vapauttavan hänet hankinnasta, velvoitettiin hänet korvaamaan tilaajalle hankinnan täyttämättä jättämisestä aiheutunut vahinko.

Vert. myös KoO 1922 tuomiotied. 427, jossa ratkaisusta ei käy ilmi, oliko vientikielto ehkä voimassa jo kaupasta sovittaessa.

⁵¹ Ks. edellä s. 115 ss.

tumis- ja katoamistapauksia käsitellessäni olen lausunut.⁵² ML:n 131 §:n 2 mom:n analogia sopii hyvin näihinkin tapauksiin lukuunottamatta konkurssista, ulosmittauksesta ja viivästyksen jälkeen syntyneestä esteestä johtunutta mahdottomuutta.

3. Ostajan kaupanpurkuoikeus.

Kolmas mahdollinen seuraus mahdottomuudesta on sitten ostajan oikeus kaupan purkamiseen.

Kun ostaja ei suorituksen mahdottomuuden vuoksi voi suoritusta saada, ei häntä periaatteessa voida pitää velvollisena myöskään itse maksamaan vastiketta. Ostajalla on sen vuoksi katsottava yleensä olevan oikeus kaupan purkamiseen,⁵³ paitsi milloin esteestä aiheutuu vain suorituksen vähäinen viivästys, jollainen oikeuttaa purkamiseen vain silloin, kun on sovittu tarkoin määrätystä suoritusajasta (fix-sopimukset). Jos lajikaupassa mahdottomuus rajoittuu vain osaan lajia, niin että myyjä voi osan suoritusvelvollisuudestaan täyttää (esim. vanhasta varastostaan, jota mahdottomuus ei kohtaa), ja jos tapahtunut osasuoritus ei ole ostajalle hyödytön tai käyttökelvoton, ei ostajalla kuitenkaan voine olla oikeutta koko kaupan purkamiseen.⁵⁴

Tästä purkamisesta ei ostajaa yleensä voida pitää velvollisena tekemään myyjälle ilmoitusta, sillä kun myyjä ei itse ole suorittanut, täytyy hänen ymmärtää, ettei ostajakaan ole suoritusvelvollinen. Ainoastaan siinä tapauksessa, että myyjä on, mahdottomuuden oltua ohimenevän, tehnyt suorituksen, mutta ostaja haluaa purkaa kaupan sen vuoksi, ettei suorituksen viivästys ole ollut vain vähäinen, täytyy ostajalta vaatia purkamisilmoitusta.⁵⁵ Se hänen on tehtävä ilman aiheetonta viivästystä saatuaan tiedon myyjän viivästyneestä suorituksesta.

⁵² Ks. edellä s. 108.

⁵³ *Nybergh*, *Mercator* 1914 s. 844. — Tämä purkamisoikeus on ostajalla, olipa myyjä syypää mahdottomuuteen tai ei; ks. *Hakulinen*, LM 1943 s. 533; *Almén* I s. 269. Samoin KoO 1947 tied. 348 (selostettu edellä s. 121 muist. 8) ja 1950 tied. 400 (selostettu edellä s. 125 muist. 23).

On kuitenkin epävarmaa, onko ostajalle annettava kaupanpurkuoikeus sellaisessa tapauksessa, että tavara takavarikoidaan valtiolle sen jälkeen, kun sen omistusoikeus ja vahingonvaara on siirtynyt jo ostajalle, vai eikö tuollaiseen tapaukseen soveltuisi paremmin se, mitä tavarahan tuhoutumisesta ja katoamisesta mainitun ajankohdan jälkeen olen edellä esittänyt; ks. s. 93 ss. ja s. 113 ss. — Ks. myös *Almén* I s. 249 muist. 62.

⁵⁴ Ks. *Hakulinen*, *Obligationenrecht* s. 26.

⁵⁵ *Chydenius*, *Kontraktsrätt* I s. 148; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 141.

Jos tavara oli jo kaupanteon aikana ulosmittauksen, kiellon tai muun nyt kysymyksessä olevan valtiovallan toimenpiteen alainen, ja jos ostajan kauppa tehdessään tiesi, voidaan katsoa hänen ottaneen tästä johtuvan riskin huomioon kauppa tehdessään eikä silloin ole aihetta antaa hänelle kaupan purkamisoikeutta.⁵⁶ Sama soveltunee sellaiseenkin tapaukseen, jossa ostajan olisi pitänyt kauppa tehdessään tietää mahdollisuuden olemassaolo, vaikkei hän sitä tiennytäkään; paitsi jos myyjä on menetellyt vilpillisesti, jolloin ostajalla täytyy olla purkamisoikeus.⁵⁷

IV. KULJETUSESTEET.

A. Onko suoritus mahdoton?

Myyjän suoritukselle voi tuottaa suuria vaikeuksia tavarankuljetamista paikasta toiseen estävät seikat. Kuljetusesteillä on merkitystä kaukokaupassa, milloin myyjä on ottanut huolehtia tavarankuljetuksesta joko perille asti tai vain itsenäiselle rahdinkuljettajalle. Mutta niillä voi olla merkitystä myös paikalliskaupassa, jos siinä myyjänä olevalla henkilöllä ei ole tavaraa varastossaan, vaan hänen on hankittava tavara muualta, ehkäpä merten tuolta puolen. Tavallisimmat kuljetusesteet ovat jää- ja lumiesteet, ajokelin ja uittoveden puute sekä tonnisto- ja rautatievaunupula. Näistä olen jo aikaisemmin¹ todennut sellaisen tapauksen, että valtiolta varaa omaan käyttöön kaikki kysymykseentulevat kuljetusvälineet, mahdottomuudeksi.

Muissa tapauksissa ei kuljetuseste yleensä tee suoritusta mahdottomaksi.² Ellei näet ole sovittu määrätynlaisesta kuljetustiestä tai kulje-

⁵⁶ Ks. KoO 1932 tied. 109 ja 110, joissa tapauksissa ostajan kaupanpurkuvaatimus hylättiin, koska myydyin kiinteistön ulosmittaus oli kaupan jälkeen määrätty hovioikeuden päätöksellä peruutettavaksi ja ostaja oli tehnyt kaupan tietoisena ulosmittauksesta ja edellytyksin, että myyjät saivat sen peruutetuksi. — Vert. vielä Välityslautakunta 8.8.1919, *Norrmén* s. 56 ss.

⁵⁷ Vert. *Ussing*, *Køb* s. 128.

¹ Ks. edellä s. 124.

² Jääesteitä eivät pidä mahdottomuutena *Palmgren*, *Säljares mora* s. 191 ja *JFT* 1936 s. 41; *Almén* I s. 321; *Hasselrot*, *Dröjsmål* s. 45.

Ajokelin ja uittoveden puutetta taas pitää mahdottomuutena *Palmgren*, *JFT* 1936 s. 42, mutta ei *Almén* l.c. eikä *Hasselrot* l.c. Vert. myös *Raninen*, *LM* 1942 s. 268.

Liikennehäiriöitä ei pidä mahdottomuutena *Palmgren*, *Säljares mora* s. 191, eikä tonnistopulaa *Ussing*, *Køb* s. 24. Vaunupulaa taas pitää mahdottomuutena *Ussing* l.c., jonka mukaan vaunupula vapauttaa myyjän suoritusvelvollisuudesta, milloin

tusvälineestä, on myyjällä yleensä mahdollisuus jonkin tien tai tavan estyessä käyttää toista. Sen, että toisen kuljetuskeinoon käyttäminen ehkä tulee myyjälle kalliimmaksi, ei sinänsä tarvitse tehdä suoritusta mahdottomaksi.³ Kysymys muuttuu silloin vain kysymykseksi siitä, voidaanko kustannusten nousun sanoa aiheuttavan suorituksen mahdottomuuden, mitä probleemia käsittelen edempänä.⁴ Mutta jos kaikki kuljetuskeinot ovat tukossa, on kyllä kysymyksessä mahdottomuus aivan samoin kuin siinä aikaisemmin käsitellyssä tapauksessa, jossa valtiovalta oli varannut käyttöönsä kaikki mahdolliset kuljetusvälineet.

Jos sen sijaan kauppaa tehtäessä on nimenomaan sovittu jostakin määrätystä kuljetustavasta, on asianlaita kuitenkin toinen.⁵ Jos tuota sovittua kuljetustapaa sitten ei voida käyttää — esim. koko hankinta-aikana ei ole tonnistoa saatavissa sovittuun merikuljetukseen — tekee kuljetuseste sovittu suorituksen mahdottomaksi. Kysymyksessä on silloin käytännöllinen mahdottomuus.

Väärinkäsitysten välttämiseksi on syytä huomauttaa, että jos sopimuksen tai kauppatavan mukaan kuljetusvälineen hankkiminen on osta-

han on jättänyt tavarán ajoissa rautateiden kuljetettavaksi. *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174, sanoo kotimaisen tonniston puutetta pidettävän suorituksen liikavaikeustapauksena. *Gaarder* s. 66 taas pitää tonnisto- ja vaunupulaa ylivoimaisena esteenä, jos myyjän on ollut hankittava kuljetusväline eikä tavaraa yhtä hyvin voi lähettää muulla keinoin. — Vert. vielä *Köersner*, SvJT 1919 s. 145 ss.

Oikeuskäytännöstämme selostettakoon seuraavat tapaukset:

1933 tied. 273. Kun puutavaranyyjä oli sitoutunut vedättämään myymänsä tukit metsästä rantaan mutta talvi paikkakunnalla oli ollut hyvin vähäluminen ja leuto ja tukkien veto rantaan välillä olevien sulien suomaiden vuoksi oli käynyt mahdottomaksi toimittaa kohtuullisin kustannuksin, ei myyjän katsottu olevan vastuussa siitä, että tukit olivat jääneet ennen kesän tuloa metsästä vedättämättä. — Tekstissä esitetyn käsityksen mukaan ei ratkaisu ole oikea.

1950 tied. 77. Halkojenhankintaan sitoutunut myyjä oli jättänyt sopimuksen määräajassa täyttämättä väittäen epäedullisista sääsuhteista johtunutta kuljetusestettä ylivoimaiseksi esteeksi. KoO katsoi, ettei ilmoitettua kuljetusestettä voitu pitää ylivoimaisena esteenä ja velvoitti myyjän palauttamaan ostajalle jo nostamansa kauppahinnan korkoineen. — Tämä ratkaisu on sopusoinnussa tekstissä esitetyn kannan kanssa.

³ Roosin mukaan ei myyjän tarvitse käyttää muita kuin tavallisia kuljetusvälineitä, jos muiden käyttäminen tulisi kohtuuttoman kalliiksi; ks. s. 89. *Palmgrenin* mukaan on yhden kuljetustien tukkeutuessa käytettävä toista, ellei siitä koidu kohtuuttomia lisäkustannuksia; ks. *Säljares mora* s. 150 ss. — Samoin KoO 1933 tied. 273, joka on selostettu edellisessä muistutuksessa, mutta päinvastoin samassa muistutuksessa selostettu KoO 1950 tied. 77.

⁴ Ks. edempänä s. 161 ss.

⁵ Vert. *Palmgren*, *Säljares mora* s. 151.

jan velvollisuus, kuten laivatilan hankkiminen fob-kaupoissa, ei kuljetuseste, joka kohtaa tällaista ostajan huolehdittavana olevaa kuljetusta, ole mikään myyjän suorituksen mahdottomuustapaus.

B. Mahdottomuuden seuraukset.

Siirryn sitten käsittelemään seurauksia siitä, että suoritus on kuljetusesteen vuoksi käynyt mahdottomaksi.

1. Luontaissuorituksesta vapautuminen.

a) Yleistä. Luontaissuoritusta sopimuksen mukaisesti ei ostaja voi vaatia, kun suoritus on tullut mahdottomaksi jostakin edellämainitusta, kuljetusesteen aiheuttamasta syystä, ei siinäkään tapauksessa, että myyjä on jättänyt esteestä ilmoittamatta. Mutta kun nyt on kysymyksessä kuljetusesteen aiheuttama mahdottomuus, on otettava huomioon, että vaikka suoritus sovitulla paikkakunnalla olisi mahdoton, se voi olla mahdollinen jollakin toisella paikkakunnalla, jolle kuljetus on esteetön. Tällöin herää kysymys siitä, onko myyjällä, jos kuljetus sovitulla paikkakunnalla on mahdoton, oikeus suorittaa jollakin toisella paikkakunnalla, ja toiselta puolen, onko ostajalla samanlaisessa tapauksessa oikeus vaatia myyjää toimittamaan suoritus toisella paikkakunnalla kuin on alunperin sovittu.

b) Onko myyjällä oikeus täyttää suoritus toisella kuin sovitulla paikkakunnalla? Mitä tähän kysymykseen tulee, tuntuu vastaaminen siihen verrattain helpolta. Jos myyjä saisi, suorituksen sovitulla paikalla käytyä mahdottomaksi, pätevästi suorittaa tavaran muualla, voisi siitä olla ostajalle suurta hankaluutta ja kustannuksia. Ostaja ei ehkä lainkaan olisi tavaraa ostanut, jos hän olisi kuvitellut mahdolliseksi, että myyjä saa suorittaa muuallakin. Näin ollen en pidä myyjää oikeutettuna suorittamaan toisella paikkakunnalla, kuin on sovittu, ellei ostaja anna siihen suostumustaan tai ellei, vaikkei ostaja siihen suostuisikaan, se voi tapahtua aiheuttamatta ostajalle hankaluutta ja lisäkustannuksia. Vielä vähemmän voi myyjällä olla mainitunlainen oikeus siinä tapauksessa, että suoritus sovitulla paikkakunnalla ei ole mahdoton, kunhan myyjä vain käyttää hyväkseen muitakin kuljetusvälineitä, kuin hänelle edullisimpia. Jos siis esim. saksalainen myyjä on sitoutunut toimittamaan tavaraa suomalaiselle ostajalle Kotkaan (sovittu suorituspaikka siis Kotka), mutta jäästeiden tehdessä laivakuljetuksen Kotkaan mää-

raaikana mahdottomaksi toimittanut sen jäävapaaseen Helsingin satamaan, ei hän ole täyttänyt sopimusta oikein. Hänelle ei näet jäästeiden vuoksi olisi suinkaan ollut mahdotonta toimittaa tavara Helsingistä edelleen Kotkaan esim. rautateitse. Ja ellei nimenomaan ollut sovittu siitä, että myyjä käyttää kuljetukseen yksinomaan meritietä, olisi hänen edelläesittämäni mukaan pitänyt käyttää kaikkia kuljetuskeinoja täyttääkseen sitoumuksensa oikein.⁶

c) **Onko ostajalla oikeus vaatia suoritusta muulla kuin sovitulla paikkakunnalla?** Jos myyjän tehtävänä oleva tavarankuljetus sovitulle paikkakunnalle on mahdoton, niin voiko ostaja vaatia myyjää toimittamaan suorituksen toiselle paikkakunnalle? Niiden samojen näkökohtien perusteella, joihin edellisen kysymyksen kohdalla vetosin, epäisin ostajalta tämän oikeuden, paitsi jos myyjä siihen suostuu tai, vaikkei hän suostuisikaan, jos suoritus tuolla toisella paikkakunnalla ei tuota myyjälle lisää hankaluutta eikä kustannuksia.⁷

d) **Ohimenevä mahdottomuus.** Kun kuljetusesteet toisinaan ovat hyvinkin nopeasti ohimeneviä, herää helposti kysymys siitä, onko ostajalla oikeus kuljetusesteen aiheuttaman mahdottomuuden ohimentyä vaatia myyjältä luontaissuoritusta sopimuksen mukaisesti. Vastaus tähän on samanlainen, kuin minkä samaan kysymykseen annoin käsitellessäni koko tavaralajin tuhoutumisesta ohimenevästi aiheutunutta

⁶ Ilmeisesti samoin *Raninen*, LM 1942 s. 258.

Ks. KoO 1936 tied. 100. Sittenkun suomalainen ostaja oli tilannut saksalaiselta myyjältä tavanaerän lähetettäväksi vapaasti laivassa Kotkaan, oli myyjä, koska Kotkan satama jäästeiden takia oli suljettu, lähettänyt tavarankuljetuksen vapaasti laivassa Helsinkiin. Ostaja ei halunnut ottaa suoritusta Helsingissä vastaan, mutta KoO katsoi, ettei ostaja ollut oikeutettu purkamaan kauppaa ja kieltäytymään vastaanottamasta tavaraa sen vuoksi, että se jäästeiden takia oli täytynyt purkaa Kotkaa lähinnä olevaan avoimeen satamaan Helsinkiin. — Jos sovittu suorituspaiikka, niinkuin näyttää, oli Kotka, ei ratkaisu mielestäni ole oikea. Mutta jos tavara oli myyty fob saksalainen satama, on asianlaita tietenkin toinen.

Vert. Väilyslautakunta 17. 4. 1914, *Norrmén* s. 15 ss.

⁷ *Palmgren*, *Säljares mora* s. 159 ss. Vert. myös VKL:n 3 §:n 2 mom.

Samoin KoO 1921 tuomiotied. 213. Virroilla oleva myyjä oli sitoutunut toimittamaan ostajalle tavaraa Helsingissä, mutta osa tavaroista oli jäänyt toimittamatta, mikä ainakin osaksi oli johtunut sodan aiheuttamista vaikeuksista saada kuljetusta varten rautatievaunuja. Kun ostaja kuitenkin oli ilmoittanut ottavansa tavarat vastaan myyjää lähinnä olevalla rautatieasemalla ja itse hankkimaan rautatievaunut, ei KoO katsonut myyjää oikeutetuksi sopimuksen purkamiseen, ja velvoitti myyjän suorittamaan ostajalle korvausta toimittamatta jätetystä tavanaerästä.

suorituksen mahdottomuutta.⁸ Jos siis ostaja haluaa odottaa ja siitä myös myyjälle ilmoittaa, on myyjä mahdottomuuden ohimentyä velvollinen luontais-suoritukseen, jos se tulee mahdolliseksi kohtuullisessa ajassa eikä ole taloudelliselta arvoltaan oleellisesti eriarvoinen kuin sopimuksen mukaisena suoritusajana.⁹

2. Vahingonkorvausvelvollisuus.

Toinen seuraus, joka mahdottomuudesta voi johtua, on vahingonkorvausvelvollisuus. Kysymystä siitä, onko myyjä, suorituksen ollessa edelläselostetunlaisen kuljetusesteen vuoksi mahdoton, vahingonkorvausvelvollinen ostajalle vai ei, on parasta tarkastella erikseen erityisesineen kaupan ja lajiesinekaupan kohdalta.

a) Erityisesineen kauppa. Erityisesineen kaupan ollessa kysymyksessä on myyjän vahingonkorvausvelvollisuus, kuten jo aikaisemmin olen todennut, yleensä riippuvainen myyjän tuottamuksesta. Kun nyt olen edellä katsonut, että kuljetuseste tekee myyjän suorituksen mahdottomaksi vain, milloin valtiolta on varannut kaikki kuljetusvälineet omaan käyttöönsä tai kaikki kuljetuskeinot muusta syystä ovat tukossa tai, jos on sovittu määrätystä kuljetustavasta, tuo sovittu kuljetustapa on tukossa koko suoritusajan, on helppoa huomata, ettei tällainen kuljetuseste juuri milloinkaan ole myyjän syyksi luettavissa. Käytännössä ei siis tämän pääsäännön perusteella vahingonkorvausvelvollisuutta pääse syntymään muuta kuin ehkä jossakin ylen harvinaisessa tapauksessa.

Niistä poikkeustapauksista, joissa erityisesineen myyjä joutuu vahingonkorvausvelvolliseksi ilman tuottamustaan, tulee nyt kysymykseen varsinaisesti vain se tapaus, että myyjän suoritus viivästyy ja kuljetus viivästysajana tulee jostakin edellämainitusta syystä mahdottomaksi. Silloin täytyy myyjää obligatio perpetuatur-ajatuksen mukaan pitää vahingonkorvausvelvollisena ostajalle.

⁸ Ks. edellä s. 97 ss. ja siellä esitettyjä perusteluja ja kirjallisuusviittauksia.

⁹ Vert. KoO 1921 tuomiotied. 213, joka on selostettu edellä alamuistutuksessa 7 ja jonka *Palmgren*, *Säljares mora* s. 154, katsoo tukevan tekstissä esitettyä, *Palmgren*inkin omaksumaa käsitystä.

Vert. vielä KoO 1951 sel. 7, jossa KoO katsoi, ettei kosken vesimäärän vähentyminen harvinaisen kuivuuden johdosta perustanut koskea »vuokralaisena» käyttävälle sähkölaitokselle oikeutta vuokrasopimuksen purkamiseen, »koska ilmiötä oli pidettävä tilapäisenä ja ohimenevänä».

Mikäli mahdottomuus oli olemassa jo silloin, kun kauppa päätettiin, mutta myyjä ei silloin tiennyt eikä voida katsoa hänen täytyneenkään tietää mahdottomuudesta, ei hän (ilman tuottamustaan) liene vahingonkorvausvelvollinen. Jos hän kuitenkin silloin tiesi tai jos hänen olisi pitänyt tietää suoritus jostakin esilläolevasta syystä mahdottomaksi, mutta hän jätti sen tuottamuksestaan ostajalle ilmoittamatta, jää hänen viakseen culpa, ja hän on vahingonkorvausvelvollinen ostajalle, paitsi jos ostajakin silloin tiesi esteen. Jos ostaja ei kaupan tehdessään tiennyt esteestä, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää, ei myyjä myöskään liene korvausvelvollinen, ellei hänen menettelynsä ole ollut vilpillistä.

Ostajan reklamatiovelvollisuudesta, milloin hän haluaa vahingonkorvausta vaatia, ja myyjän velvollisuudesta ilmoittaa ostajalle mahdottomuudesta, milloin hän haluaa sen perusteella vapautua vahingonkorvausvelvollisuudesta, voidaan sanoa samaa kuin esineen tuhoutumis- ja katoamistapausten kohdalla.¹⁰

b) Lajiesinekauppa. Lajiesinekaupassa taas myyjän vahingonkorvausvastuu on yleensä kasuaalinen, kuten aikaisemmin olen todennut. Kuitenkin eräät esteet on katsottu sellaisiksi, että niiden sattuessaa myyjä on vapaa tästä kasuaalisesta vahingonkorvausvelvollisuudesta. Kysymys on nyt siitä, voidaanko ne kuljetusesteet, jotka edelläesittämäni mukaan tekevät suorituksen mahdottomaksi, katsoa sellaisiksi tapauksiksi, että ne vapauttavat myyjän kasuaalisesta vahingonkorvausvelvollisuudesta.

Monestimainitusta ML:n 131 §:n 2 mom:sta voidaan tämänkin kysymyksen ratkaisuun ehkä saada apua. Kun näet tuon lainkohdan mukaan rahdinantaja on vapaa korvausvelvollisuudesta, milloin tavarankuljettaminen tai määräpaikkaan toimittaminen on katsottava mahdottomaksi sellaisten seikkojen johdosta, joita rahdinantajan ei ollut rahaussopimusta tehdessään otettava lukuun, kuten viranomaisen toimenpiteen, koko tavaralajin tuhoutumisen tai muun niihin verrattavan tapahtuman johdosta, voitaneen viimeksimainitunlaisiksi tapahtumiksi katsoa m.m. sellaiset kuljetusesteet, joita tässä edellä olen pitänyt mahdottomuustapauksina. Ja kun tätä lainkohtaa mielestäni voidaan analogisesti soveltaa myöskin lajitavaran myyjään, kuten myös aikaisemmin olen lausunut,¹¹ päädytään siihen, että esilläolevanlaatuinen kuljetuseste siinä tapauksessa, ettei myyjän kauppa tehdessään ollut otettava sitä lukuun, vapauttaa myyjän kasuaalisesta vahin-

¹⁰ Ks. edellä s. 88 ss.

¹¹ Ks. s. 100 ss.

gonkorvausvelvollisuudesta.¹² Poikkeuksen muodostaa kuitenkin tässäkin sellainen tapaus, että myyjä viivästyy suorituksessaan ja kuljetus tulee vasta viivästymisaikana mahdottomaksi.

Vaikka mahdottomuus olisi ollut olemassa jo kauppaa päätettäessä, ei myyjää voitane pitää vahingonkorvausvelvollisena, ellei hän silloin tiennyt tai ellei hänen olisi pitänyt tietää suoritusta mahdottomaksi. Mutta jos hän tiesi tai jos hänen olisi pitänyt tietää, että suoritus oli mahdoton, on hän kasuaalisessa vahingonkorvausvastuussa,¹³ paitsi jos ostajakin jo silloin mahdottomuuden tiesi. Jollei ostaja tiennyt mahdottomuutta, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää, ei myyjä myöskään liene vahingonkorvausvelvollinen, ellei hän ole menetellyt suorastaan vilpillisesti.

Ostajan reklamatiovelvollisuudesta vahingonkorvausvaateen edellytyksenä ja myyjän ilmoitusvelvollisuudesta vahingonkorvausvastuusta vapautumisen edellytyksenä voin viitata siihen, mitä niistä edellä lajitavaran tuhoutumis- ja katoamistapauksia käsitellessäni olen esittänyt.¹⁴ ML:n 131 §:n 2 mom:n analogia sopii näihinkin tapauksiin lukuunottamatta viivästyksen jälkeen syntynyttä mahdottomuutta.

3. Ostajan kaupanpurkuoikeus.

Entä miten on sitten sopimuksen purkamisoikeuden laita kysymyksessäolevissa kuljetusestetapauksissa?

Kun ostaja ei mahdottomuuden vuoksi tavaraa saa, ei hän yleensä voi olla velvollinen sitä maksamaan. Hänellä täytyy sen vuoksi yleensä olla oikeus kaupan purkamiseen,¹⁵ paitsi jos esteestä johtunut

¹² Tätä käsitystä tukee myös VKL § 7 mom. 2 (in fine).

¹³ Ks. KoO 1925 tuomiotied. 125. Koska hankkija olisi voinut ja hänen olisi pitänyt hankintasopimusta tehtäessä ottaa huomioon jo silloin Venäjällä vallinneet liikennevaikeudet, joiden hankkija oli väittänyt muodostaneen ylivoimaisen esteen hankinnan täyttämiseksi, KoO velvoitti hankkijan korvaamaan ostajalle hankinnan osittaisesta täyttämättä jättämisestä syntyneen vahingon.

¹⁴ Ks. edellä s. 108.

¹⁵ Hakulinen, LM 1943 s. 533.

Ks. myös KoO 1927 sel. 23. Hankkija oli sitoutunut lähettämään ensimmäisellä laivalla maaliskuun alussa Danzigin kaupungista ostajalle erän sokeria cif Turku, mutta oli Danzigin sataman ollessa jääesteiden vuoksi suljettuna huhtikuun 15 päivään asti lähettänyt sokerin vasta viimeksimainittuna päivänä. Hankintasopimukseen sisältyi välipuhe »ostajan vastuulla jääesteiden sattuessaa», mutta siitä huolimatta KoO, koskei ostajan voitu katsoa mainituksa jääesteitä koskevassa ehdossa sitoutuneen jääesteiden sattua vastaanottamaan tavaraa sovitun ajan jälkeenkin

viivästys on vain vähäinen eikä kysymyksessä ole fix-sopimus. Milloin lajikaupassa mahdollisuus rajoittuu vain osaan lajia, niin että myyjä voi täyttää suoritusvelvollisuutensa osaksi (esim. vanhasta varastosta, jota mahdollisuus ei ole kohdannut), ja jos tapahtunut osasuoritus ei ole ostajalle hyödytön, ei ostajalla voine olla oikeutta koko kaupan purkamiseen.¹⁶ Purkamisen ilmoittamisvelvollisuuteen nähden voin viitata siihen, mitä siitä valtiovallan toimenpiteiden merkitystä käsitellessäni edellä olen lausunut.¹⁷

Siinä tapauksessa, että ostaja jo kauppaa tehdessään tiesi tai että hänen silloin olisi pitänyt tietää suoritus edellämainitunlaisen kuljetus-esteen vuoksi mahdolltomaksi, on asian laita kuitenkin toinen. Silloin täytyy katsoa hänen ottaneen kantaakseen riskin kuljetuksen aiheuttamasta mahdolltomuudesta ja silloin hän tuskin lienee purkamiseen oikeutettu muulloin, paitsi kun myyjä on menetellyt vilpillisesti eikä ostaja ole kauppaa tehdessään tiennyt esteestä, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää.

V. LAKOT.

A. Onko suoritus mahdoton tai liikavaikea?

1. Ratkaisun vaikeus.

Kysymys siitä, tekeekö lakko myyjän suorituksen mahdolltomaksi, näyttää olevan varsin vaikea. Laki vaikenee ja tieteisopissa on melkein yhtä monta erilaista mieltä kuin ratkaisua yrittänyttä miestäkin.¹ Oikeuskäytännönkään tutkiminen ei asiassa paljon auta, sillä ylimmän oikeusasteemme ratkaisuja ei ole montakaan. Syynä ennakkotapausten harvalukuisuuteen lienee se, että taloudellisesti huomattavissa kaupoissa on tullut tavaksi tehdä erityinen välipuhe lakon merkityksestä.

lähetettynä, katsoi ostajan tavarán lähetyksen viivästymisen johdosta oikeutetuksi purkamaan sopimuksen. Puheenaolevan jääklauzuulin katsottiin nähtävästi tarkoittaneen vain matkalla tai määräsatomassa kohtaavia jääesteitä, muttei sellaisia jääesteitä, jotka viivästyttivät tavarán lähettämistä.

Vert. vielä KoO 1936 tied. 100, joka on selostettu edellä s. 137 muist. 6.

¹⁶ Ks. *Hakulinen*, Obligationenrecht s. 26.

¹⁷ Ks. edellä s. 133.

¹ Ks. *Chydenius*, *Leveransaftalet* s. 82; *Kivimäki*, *Työlakko* s. 106 ss.; *Hakulinen*, *Obligationenrecht* s. 26; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 152 ss.; *Caselius*, *DL 1947* s. 265. — Skandinaviasta esim. *Roos* s. 98 ss.; *Almén* I s. 330; *Hasselrot*, *Dröjsmål* s. 46 ss.; *Ussing*, *Køb* s. 71 ss.; *Gaarder* s. 65 ss.

Näyttää siltä, että ratkaisua haettaessa on syytä tehdä ero erilaisten lakkojen välillä. Myydyn tavarán valmistusta ehkäisevän lakon vaikutus suorituksen mahdollisuuteen voi näet olla erilainen kuin kuljetuslakon vaikutus sopimuksen täyttämiseen.

2. Valmistusta ehkäisevät lakot.

Otan aluksi käsiteltäväksi valmistusta ehkäisevät lakot. Sellaisella on merkitystä ensiksikin kaikissa tilauskaupoissa, joissa myytyä tavaraa ei vielä kaupanteon hetkellä ole olemassa. Mutta lisäksi valmistuslakko voi muodostua suorituksen esteeksi sellaisissa lajiesinekaupoissa, joissa myyjällä ei kaupanteon hetkellä ole varastossaan myytyä tavaraa joko lainkaan tai ei ainakaan riittävässä määrässä. Tarkastelen kumpaakin tapausta tässä kohta tarkemmin. Sitävastoin ei valmistuslakolla ole suoritusta estävää vaikutusta tavallisessa erityisesineen kaupassa eikä myöskään sellaisessa lajiesinekaupassa, jossa myyjällä on riittävä määrä myytyä lajitavaraa varastossaan.

a) **Tilauskauppa.** Tilauskaupassa on myyjän katsottava ottaneen tilatun tavarán valmistuskustannukset omalle riskilleen olipa kysymyksessä ostajan yksityiskohtaisten ohjeiden mukaan valmistettava esine (esim. puku) tai määrätyn tyyppiset esineet (esim. Tunturi-polkupyörät). Kun valmistuskustannusten riski tällaisissa kaupoissa on myyjällä, ei ainakaan sellaisen lakon, joka on myyjän taloudellisilla uhrauksilla vällettävissä, voitane katsoa tekevän suoritusta mahdottomaksi² tai edes liikavaikeaksi. Niinpä lakko, joka työpalkkoja korottamalla on vältettävissä, ei muodosta suorituksen mahdottomuutta eikä edes liikavaikeutta. Onko lakon välttämiseksi tarpeen suurempi tai pienempi palkkojen korotus, ei periaatteessa eikä käytännössäkään voine vaikuttaa asiaan.³ Toisenlaisessa asemassa ovat sitävastoin lakot, joilla yritetään pakottaa muuhun kuin palkkojen tai sitä vastaavien taloudellisten etujen korottamiseen. Vaikkei esim. sellaisen lakon, jolla tahdotaan pakottaa työnantaja vakaumuksenvastaiseen tekoon tai jonkun henkilön

² Ks. *Almén* I s. 303; *Ussing*, Kjøb s. 77. Vert. kuit. KoO 1943 tied. 297, jossa on katsottu, ettei tilatun linja-auton toimitus ollut voinut aikanaan tapahtua silloisen lakon vuoksi. Toiselta puolen vert. KoO 1949 tied. 382.

Ks. myös Vältyslautakunta 24. 10. 1929, *Mannio* s. 155 ss.

³ Kuten edempänä koetan osoittaa, ei edes myyjän varattomuuteen johtava yleinenkään kustannusten eikä palkkojen nousu tee suoritusta mahdottomaksi eikä edes liikavaikeaksi, ks. edempänä s. 161 ss. — Vert. kuit. *Kivimäki*, Työlakko s. 106 ss.

(esim. järjestymättömän työläisen) työstä irtisanomiseen, voidakaan katsoa tekevän suoritusta loogillisesti, ei käytännöllisesti eikä ehkä myöskään juridisesti mahdolliseksi, ei kuitenkaan voida pitää myyjää velvollisena alistumaan mainitunlaiseen lakkotavoitteeseen. Sen vuoksi olisin taipuvainen pitämään suoritusta, jonka tällainen lakko estää, ellen ehkä suorastaan juridisesti mahdolltomana, niin ainakin liikavaikeana. Ellei taas lakko ole minkäänlaisilla uhrauksilla torjuttavissa, aiheuttaa se suorituksen käytännöllisen mahdolltomuuden.

b) Lajiesinekauppa, jossa myyjän on hankittava tavaraa muualta. Toiseksi on käsiteltävä sellaisia lajiesinekauppoja, joissa myyjän on suorituksen täyttämiseksi hankittava ainakin osa tavarasta muualta. Myöskin lajiesinekaupassa on myyjä ottanut hankintakustannusten riskin kannettavakseen.⁴ Jos kuitenkin valmistuslakko aikaansaa sen, ettei hankittavaa lajia saa millään kustannuksilla hankituksi koko maailmasta, eikä myyjällä itselläänkään ole sitä varastossaan, on suoritus myyjälle käytännöllisesti mahdoton.⁵ Tällaiset »yleismaailmalliset» lakot ovat kuitenkin ylen harvinaisia. Puolittaislajikaupoissa saattaa valmistuslakko sen sijaan aiheuttaa mahdolltomuuden paljon useammin.⁶ Jo se, ettei millään hinnalla ole saatavissa juuri sen tehtaan valmistamia tavaroita, joita kauppa koskee, tekee tällaisen puolittaislajikaupan käytännöllisesti mahdolltomaksi.

3. Kuljetus-, lastaus- ja purkamislakot.

Siirryn sitten kuljetuslakkoihin, joihin myös lastaus- ja purkamislakot ovat rinnastettavia. Sellainen voi estää sopimuksenmukaisen suorituksen jokaisessa sellaisessa kaupassa, jossa myyjä on ottanut huolehtiakseen tavarankuljetuksesta joko pitemmän tai lyhyemmän matkan. Edellytyksenä sille, että tällainen lakko muodostaisi esteen, on kuitenkin se, että lakko on täydellinen. Jos syntyy rautatielakko, ei se sinänsä merkitse kuljetusestettä,⁷ milloin muita kuljetuskeinoja, esim. autoja, on käytettävissä. Tai jos määrätyn ahtausliikkeen työläiset tekevät lastaus-

⁴ Ks. edellistä muistutusta. — Vert. *Chydenius*, *Leveransaftalet* s. 82; *Almén* I s. 330.

⁵ Vert. *Hakulinen*, *Obligationenrecht* s. 26; *Kivimäki*, *Työlakko* s. 107; *Ussing*, *Køb* s. 71 ss.

⁶ Ks. *Gaarder* s. 65 ss.

⁷ Ks. KoO 1954 tied. 125.

lakon; voi ehkä toinen saman alan liike huolehtia lastauksesta.⁸ Ellei näet ole sovittu määrätyn kuljetustavan käyttämisestä, on myyjällä useinkin yhden alan lakon sattuessa mahdollisuus käyttää toista kuljetuskeinoa. Se, että tuo toinen keino ehkä tulee kalliimmaksi, ei suinkaan tee suoritusta mahdottomaksi. Vain siinä tapauksessa, että lakko estää kaikenlaiset kuljetukset, voi sillä olla merkitystä. Eri asemassa ovat kuitenkin tapaukset, joissa *nimenomaan* on sovittu juuri määrätynlaisesta kuljetuksesta. Silloin voi pelkkä sen kuljetusalan lakko olla merkityksellinen.

Toisena edellytyksenä sille, että kuljetus-, lastaus- tai purkamislakko voisi tehdä suorituksen mahdottomaksi tai liikavaikeaksi, on se, ettei se ole myyjän taloudellisilla uhrauksilla vältettävissä. Kun myyjän, joka on ottanut huolehtiakseen kuljetuksesta, yleensä voidaan samalla katsoa ottaneen kannettavakseen myös kuljetuskustannukset⁹ ja riskin niiden mahdollisesta kohoamisesta, ei sellaista kuljetuslakkoa, jonka aiheuttama kuljetuseste on poistettavissa myyjän taloudellisilla uhrauksilla, voida katsoa mahdottomuuden eikä liikavaikeudenkaan aiheuttajaksi.¹⁰ Useimmiten eivät yhden myyjän rahalliset uhraukset kuitenkaan riitä kuljetuslakon aiheuttaman esteen poistamiseen ja silloin tulee kysymykseen, onko lakko ehkä muilla uhrauksilla vältettävissä. Jos se on esim. valtiollisen vakaumuksen julkisella muuttamisella tai määrätyn työntekijän irtisanomisella vältettävissä, lienee suoritusta pidettävä, ellei suorastaan

⁸ Ks. KoO 1931 sel. 12, jossa myyjä oli sitoutunut toimittamaan ostajalle Kotkaan kivihiiliä, mutta pidättänyt vastuuvapauden toimituksen täyttämättä jättämisestä, jos se johtui esim. lakosta. Vedoten Kotkassa puhjenneeseen satamalakkoon ilmoitti myyjä purkavansa sopimuksen, vaikka ostaja sitoutui huolehtimaan hiilien purkamisesta aluksesta Kotkan satamassa. Koska myyjä ei ollut näyttänyt, että k.o. lakko mainituissa olosuhteissa olisi vaikeuttanut hiilien aluksesta purkamista Kotkassa, veloitettiin myyjä korvaamaan ostajan kärsimä vahinko toimituksen laiminlyömisestä.

Vért. KoO 1949 tied. 382, jossa on ollut kysymys purkamislakon vaikutuksesta rahdinantajan velvollisuuteen maksaa vaununvuokraa määrääjassa purkamatta jätetyistä rautatievaunuista. KoO katsoi, ettei se seikka, ettei rahdinantaja ollut määräpaikan satamassa vallinneen lakon takia voinut siinä purkaa vaunuja, voinut vapauttaa häntä suorittamasta vaunuista liikenne- ja tariffisääntöjen mukaista vuokraa. (Äänestys 4—1.) Purkamislakkoa ei siis tässä tapauksessa katsottu mahdottomuuden aiheuttajaksi. Samoin KHO 1950 sel. 11. (Äänestys 4—1.)

Vért. myös JFT 1911 s. 116 ss.

⁹ Näin on nimenomaan asian laita, milloin tavara on myyty franco-, cif- tai cf-ehdoin.

¹⁰ Ks. edempänä s. 157 ss.

mahdottomana, niin ainakin liikavaikeana. Mutta ellei kuljetuslakko ole minkäänlaisilla uhrauksilla vältettävissä, täytyy, mikäli se estää kaikki kuljetukset tai nimenomaan sovitunlaisen kuljetuksen, sen katsoa aikaansaaneen sovitun suorituksen käytännöllisen mahdottomuuden.

Kuljetuslakko samoin kuin lastaus- ja purkamislakkokin voi estää yhtähyvin erityisesineen kuin lajiesineidenkin kuljetuksen.¹¹

B. Seuraukset lakon aiheuttamasta mahdottomuudesta tai liikavaikeudesta.

Mitkä sitten ovat seuraukset lakon aiheuttamasta suorituksen mahdottomuudesta tai liikavaikeudesta?

1. Luontais-suorituksesta vapautuminen.

Mitä ensiksi myyjän luontais-suoritusvelvollisuuteen tulee, voin vain viitata siihen, mitä edellä¹² kuljetusesteitä käsitellessäni olen luontais-suoritusvelvollisuudesta lausunut. Siinä kohdin lausumani soveltuu perusteluineen niihin tapauksiin, joissa kuljetuslakko, sen mukaan kuin juuri olen esittänyt, tekee suorituksen mahdottomaksi. Mutta myyjä vapautuu luontais-suoritusvelvollisuudesta myös silloin, kun valmistuslakko edelläesittämäni mukaan tekee suorituksen mahdottomaksi, sillä luontais-suorituksen aikaansaamiseen ei myyjä silloin kykene. Näissä tapauksissa ei myyjän vapautuakseen luontais-suoritusvelvollisuudesta tarvitse tehdä mitään ilmoitustakaan ostajalle.

Niissäkin tapauksissa, joissa lakko edellälausumani mukaisesti tekee suorituksen liikavaikiseksi, olisi myyjä mielestäni vapautettava luontais-suoritusvelvollisuudesta. Mutta kun tällöin suoritus ei ole suorastaan mahdoton, katsoisin myyjällä olevan velvollisuuden, milloin hän haluaa luontais-suorituksesta vapautua, ilmoittaa ostajalle vapautumishalustaan. Ilmoitus olisi tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun myyjä on varmistunut lakon suoritusta vaikeuttavasta merkityksestä. Kauppiaalta voidaan vaatia nopeampaa reklamatiota kuin muulta myyjältä.

¹¹ *Palmgren*, Säljares mora s. 152. — Vert. *Kivimäki*, Työlakko s. 107.

¹² Ks. s. 136 ss. — Vert. myös *Caselius*, DL 1947 s. 265.

2. Vahingonkorvausvelvollisuus.

Kysymys myyjän vahingonkorvausvelvollisuudesta niissä tapauksissa, joissa lakko aikaansaa suorituksen mahdottomuuden tai liikavaikeuden, on paljon vaikeampi. Koetan tutkia sitä erikseen erityisesineen kaupassa ja lajiesinekaupassa.

a) Erityisesineen kauppa. Erityisesineen kaupassa on tuottamustavastuu sääntönä, kuten jo monesti olen lausunut. Myyjä siis ei säännön mukaisesti ole vahingonkorvausvelvollinen, ellei hänen viakseen voida lukea culpaa. Ja niissä tapauksissa, joissa lakko edelläesitetyn mukaan aiheuttaa mahdottomuuden tai liikavaikeuden, ei lakkoa voitane myyjän syyksi lukea.

Mutta poikkeuksellisesti vastaa myyjä vahingosta ilmenten syyllisyyttään. Näistä poikkeustapauksista tulevat tässä tapauksessa kysymykseen seuraavat.¹³

Apulaisensa tuottamuksella aiheuttamasta vahingosta vastaa erityisesineen myyjä ilmenten omaa tuottamustaan siinä laajuudessa kuin aikaisemmin olen suoritettavan esineen tuhoutumis- ja katoamistapauksia käsitellessäni lausunut.¹⁴ Esilläoleviin lakkotapauksiin sovellettuna merkitsee se sitä, että jos myyjän apulaisten valmistus- tai kuljetuslakko aiheuttaa erityisesineen tilauskaupassa ostajalle vahinkoa, on myyjä vel-

¹³ Kysymys erityisesineen myyjän kasuaalisesta vahingonkorvausvastuusta lakkotapauksissa on meillä, kuten edellä olen lausunut, erittäin riitainen. *Kivimäki* on sitä mieltä, ettei myyjä ole vahingonkorvausvelvollinen, jos häntä työlakolla oikeudenvastaisesti pakotetaan tai jos työlakko sisältää kiristystä. Niinpä hänen esityksensä mukaan lakko, jolla vaaditaan epämieluisan työnjohtajan tai järjestyttömän työläisen erottamista, poliittisen tai uskonnollisen vakaumuksen muuttamista, kohtuuttomia palkkoja y.m.s., ei sisällä tuottamusta ostajaa kohtaan eikä myyjä siis ole vahingonkorvausvelvollinen. Mitään poikkeuksia tästä hän ei esitä, joten näyttää siltä kuin hän ei pitäisi erityisesineen myyjää milloinkaan kasuaalisesti vahingonkorvausvelvollisena lakkotapauksissa; ks. Työlakko s. 106. — *Palmgren* ei nimenomaan sano, missä tapauksissa lakko tekee suorituksen mahdottomaksi, mutta hänen esityksestään voidaan päätellä, että se ainakin toisinaan aiheuttaa objektiivisen mahdottomuuden (ks. *Säljares mora* s. 152). Mitä vahingonkorvausvelvollisuuteen erityisesineen kaupassa tulee, niin vaikka *Palmgren*kin toteaa, ettei se yleensä ole kasuaalinen, katsoo hän sellaisen erityisesineen myyjän, joka on sitoutunut muokkaamaan, valmistamaan (»bearbeta») esineen tahi kuljettamaan sen joko ostajalle tai rahdinkuljettajalle, olevan kasuaalisessa vahingonkorvausvastuussa samalla tavoin kuin lajiesineidenkin myyjän. Siitä hän on vapaa objektiivisen mahdottomuuden tapauksissa, joihin lakkokin toisinaan voi kuulua, jos olen *Palmgrenin* oikein ymmärtänyt; ks. m.t.s. 201 ss. — Vert. *Ussing*, *Køb* s. 77 ss.

¹⁴ Ks. edellä s. 85.

vollinen korvaamaan sen, vaikkei hänessä olisikaan syytä vahingon syntymiseen. Lakkoon ryhtyminen sisältää näet aina lakkolaisten puolella culpan. Sillä lakon välitön tarkoitushan on juuri vaikeuksien aiheuttaminen työnantajalle ja vasta sen kautta pyrkimys lopulliseen lakon tavoitteeseen.¹⁵ Esimerkiksi sopii sellainen tapaus, että räätäli liikkeen omistaja on sitoutunut määräpäiväksi valmistamaan tilaajalle puvun, jonka valmistus viivästyy sen vuoksi, että liikkeenomistajan palveluksessa olevat työläiset tekevät lakon (ei palkankorotusta saadakseen,¹⁶ vaan) saadakseen epämieluisen työtoverinsa irtisanotuksi.

Myös silloin vastaa erityisesineen myyjä kasuaalisesti ostajalle aiheuttamastaan vahingosta, jos hänen suorituksensa on viivästynyt ja se sen jälkeen tulee mahdottomaksi (obligatio perpetuatur-ajatus). Nyt kysymyksessä oleviin lakkotapauksiin sovellettuna sisältää tämä sen, että jos tilatun erityisesineen valmistaminen ja suorittaminen viivästyy ja suoritus sen jälkeen tulee mahdottomaksi tai liikavaikeaksi valmistuslakon vuoksi, tai jos yleensä erityisesineen sellaisessa kaupassa, jossa myyjä on ottanut huolehtia kuljetuksesta, suoritus viivästyy ja se viivästymisen jälkeen estyy sellaisen kuljetuslakon vuoksi, joka edelläesitetyn mukaan tekee suorituksen mahdottomaksi tai liikavaikeaksi, on myyjä näin viivästyksen jälkeen syntyneestä mahdottomuudesta ja liikavaikeudesta vastuussa ilmeisesti tuottamustaan.

Jos sellainen lakko, joka edelläesitetyn mukaisesti tekee suorituksen mahdottomaksi tai liikavaikeaksi, vallitsi jo kauppaa päätettäessä, näyttää siihen soveltuvan, mitä alkuperäisestä mahdottomuudesta esineen tuhoutumista käsitellessäni edellä olen lausunut.¹⁷

Reklamatiovelvollisuuteen nähden viittaa myös esineen tuhoutumistapauksia käsitellessäni lausumaani.¹⁸

b) Lajiesinekauppa. Lajiesinekaupassa on myyjän vahingonkorvausvastuu kasuaalinen lukuunottamatta eräitä poikkeustapauksia. Onko esillä olevat lakkotapaukset nyt luettava tuollaisiksi poikkeustapauksiksi?

Mitä ensiksi *kuljetus* lakkoihin tulee, katsoisin sellaisen kuljetuslakon, joka edelläesittämäni mukaan tekee suorituksen mahdotto-

¹⁵ Vert. Kivimäki, Työlakko s. 11.

¹⁶ Palkankorotustarkoituksessa tehty lakko on myyjän (työnantajan) taloudellisilla uhrauksilla vältettävissä eikä siis edelläesitetyn mukaisesti muodosta myyjälle mitään suorituksen mahdottomuutta. Taloudellisista vaikeuksistaan vastaa myyjä erityisesineenkin kaupassa kasuaalisesti, kuten edempänä s. 159 ss. koetan osoittaa; ks. myös *Almén* I s. 303; *Ussing*, *Køb* s. 77. Vert. kuitenkin Kivimäki, Työlakko s. 106.

¹⁷ Ks. edellä s. 86 ss.

¹⁸ Ks. edellä s. 88 ss.

maksi tai liikavaikeaksi, vapauttavan lajimyynin kasuaalisesta vastuusta samoin edellytyksin ja samoilla perusteilla, joilla edellä olen katsonut kuljetusesteen yleensä vapauttavan myyjän.¹⁹

Mitä sitten niihin valmistuslakkotapauksiin tulee, joiden edellä olen katsonut tekevän suorituksen mahdottomaksi tai liikavaikeaksi, en näe mitään erityistä syytä panna niitä tässä kysymyksessä eri asemaan. Katsoisin sen vuoksi niidenkin siinä tapauksessa, ettei myyjän kauppaa tehdessään ollut otettava lakkoa lukuun, vapauttavan lajimyynin kasuaalisesta vahingonkorvausvastuusta.²⁰ Vaikeuksia on kuitenkin sellaisen tapauksen arvostelussa, että lakko on myyjän palveluksessa olevien henkilöiden lakko. Apulaistensa tuottamuksesta syntyneistä vahingoista pitäisi sopimuskumppanilleen. Ja apulaisten lakko sisältää apulaisten tuottamuksen. Pitäisin tätä näkökohtaa tässäkin tapauksessa niin painavana, että antaisin lajitavaran myyjän niinkuin edellä erityisesineenkin myyjän vastata apulaistensa tuottamuksesta syntyneestä vahingosta. Tämän mukaisesti sellainen lakko, joka edelläesitetyn mukaan tekee suorituksen mahdottomaksi tai liikavaikeaksi (ja siis vapauttaa myyjän luontaisuu-ritusvelvollisuudesta), mutta on myyjän palveluksessa olevien henkilöiden lakko, ei vapauta lajimyyniä vahingonkorvausvelvollisuudesta edes

¹⁹ Ks. edellä s. 139 ss.

Vielä laajemman vastuusta vapauttamisen kannalla näyttää olevan *Kivimäki*, Työlakko s. 107, sillä hän tuntuu pitävän jokaista kuljetustyöläisten työlakkoa objektiivisen mahdottomuuden aiheuttajana, ilman niitä varsin huomattavia rajoituksia, jotka minä tekstissä edellä olen pannut kuljetuslakolle, jotta sitä voitaisiin pitää mahdottomuutena. — *Chydenius*, *Leveransaftalet* s. 82, taas edustaa toista äärimmäisyyttä katsoessaan lakot velallisen taloudellisen kykenemättömyyden tapauksiksi, joita ei anneta hänelle anteeksi. Samaan suuntaan *Almén* I s. 330 (yleinen lastauslakko epäilyttää kuitenkin häntä); *Ussing*, *Køb* s. 71 ss. — Vert. vielä *Caselius*, *DL* 1947 s. 265; *Roos* s. 98 ss.; *Ljungholm*, *SvJT* 1936 s. 588 ss.; *Gaarder* s. 65 ss.

Vert. myös *KoO* 1949 tied. 382 ja *KHO* 1950 sel. 11.

²⁰ Tässäkin tapauksessa on *Kivimäki*, Työlakko s. 107, laajemman vastuusta vapauttamisen kannalla, hän kun näet katsoo jokaisen työlakon, joka käsittää kaikki saman alan liikkeet, perustavan objektiivisen mahdottomuuden. Päinvastoin *Chydenius*, *Leveransaftalet* s. 82 ja *Almén* I s. 330. *Ussingin* mukaan, *Køb* s. 71 ss., voi lajimyyniä joskus vedota lakkoon esteenä siinä tapauksessa, että kauppa koskee hänen itsensä valmistettavia esineitä, muttei muulloin. *Gaarder* s. 65 ss. katsoo sellaisen yleislakon, joka lamauttaa koko tuotannon, vapauttavan lajimyynin korvausvelvollisuudesta, ja siinä tapauksessa, että on myyty määrätyn tehtaan tuotteita, jo siinä tehtaassa puhjenneen lakon vaikuttavan samalla lailla. — Vert. vielä *Caselius*, *DL* 1947 s. 265; *Roos* s. 98 ss.; *Ljungholm*, *SvJT* 1936 s. 588.

silloinkaan, kun lakko on ollut ennakolta arvaamaton. Jos siis lajimyymjän työläiset, joiden työnä on suoritettavien lajiesineiden valmistus, tekevät lakon esim. saadakseen jonkun työnjohtajan erotetuksi, on myyjä mielestäni velvollinen korvaamaan ostajalle toimituksen viivästymisestä lakon vuoksi aiheutuneen vahingon (vaikka myyjä vapautuukin luontaisuorisuorisvelvollisuudesta).

Vastuusta vapautumista ei tapahdu myöskään, jos myyjä on jo viivästynyt suoritusvelvollisuutensa täyttämässä silloin, kun mahdottomuus tai liikavaikeus syntyy.

Jos mahdottomuudeksi tai liikavaikeudeksi katsottava lakko oli olemassa jo kaupasta päätettäessä, soveltuu siihen se, mitä alkuperäisen mahdottomuuden vaikutuksesta vahingonkorvausvelvollisuuteen olen lausunut lajitavarain tuhoutumista edellä käsitellessäni.²¹

Ostajan reklamatiovelvollisuuteen ja myyjän esteestä ilmoittamisen velvollisuuteen nähden viittaa siihen, mitä niistä lajiesineiden tuhoutumista käsitellessäni olen lausunut.²²

3. Ostajan kaupanpurkuoikeus.

Mitä sitten kaupan purkamisoikeuteen näissä mahdottomuus- ja liikavaikeustapauksissa tulee, tuntuvat ne perusteet, joilla vastaavan kysymyksen olen yleisistä kuljetusesteistä edellä puhuessani ratkaissut, pätevän lakkotapauksissakin. Ratkaisukin muodostuu niin ollen samantaiseksi, kuin minkä mainituissa kohdassa olen esittänyt.²³

VI. TÄYSIN HENKILÖKOHTAISET SUORITUSESTEET

(paitsi taloudellisia vaikeuksia).

Myyjän suorituksen täyttäminen saattaa estyä myöskin sellaisten seikkojen johdosta, jotka koskevat myyjää vain täysin henkilökohtaisesti. Tällaisia henkilökohtaisia esteitä voi olla montakin lajia, mutta niitä ei kaikkia kannata ottaa edes yksityiskohtaisesti käsiteltäviksi. Sairaus, kuolema, hengen tai terveyden vaara sekä työ- tai ammattitaidon puute ovat kuitenkin esteitä, joiden merkitystä kannattaa tutkia.

²¹ Ks. edellä s. 102 ss. ja s. 109.

²² Ks. edellä s. 108.

²³ Ks. edellä s. 140 ss.

Sama koskee myyjän taloudellisia vaikeuksia, mutta ne otan erikseen käsiteltäviksi tämän luvun seuraavassa osastossa (VII).

Kun kysymys nyt on täysin henkilökohtaisista esteistä, on selvää, että sellaisilla on huomattavampi merkitys sellaisissa tilauskaupoissa, joissa edellytetään myyjän henkilökohtaista työtä, kuin muissa kaupoissa. Näyttää sen vuoksi tarkoituksenmukaiselta käsitellä näitä kahta ryhmää erikseen.

A. Tilauskaupat, joissa edellytetään myyjän henkilökohtaista työtä.

Aluksi otan siis tutkittaviksi sellaiset tilauskaupat, joissa on sovittu tai ainakin tarkoitettu, että myyjä henkilökohtaisesti valmistaa esineen tai esineet tahi että hän henkilökohtaisesti ainakin osallistuu valmistukseen tai muuhun toimeen (esim. tarkastukseen) ennen luovutusta.

1. Tekeekö myyjän kuolema, sairaus, työtaidon puute t.m.s. suorituksen mahdottomaksi tai liikavaikeaksi?

Mitä ensiksi myyjän kuolemaan tulee, tekee se henkilökohtaisen suorituksen loogillisesti mahdottomaksi.¹ Sairaus ei sitävästoin useimmiten aiheuta suorituksen loogillista vaan käytännöllisen mahdottomuuden.² Eikä sairaus, milloin se on lievä, aina tee suoritusta lainkaan mahdottomaksi. Joissakin rajatapauksissa, joissa tauti ei ole siksi ankara, että se tekisi suorituksen täyttämisen mahdottomaksi, mutta myyjää ei kohtuudella kuitenkaan voida pitää velvollisena sen täyttämiseen, on kenties sijaa liikavaikeuden käsitteen soveltamiselle.

Hengen tai sairastumisen vaara on ilmeisesti jonkinverran erilaisessa asemassa. Pelkkä vaara ei näet vielä muodosta estettä suoritukselle eikä sen siis voida sanoa tekevän suoritusta mahdottomaksi.³ Mutta kun ei voitane vaatia, että myyjä panisi henkensä tai terveytensä vakavasti uhanalaiseksi voidakseen täyttää sopimuksen,⁴ täytynee sanotunlaisen vaaran katsoa tekevän suorituksen liikavaikeaksi. Tällainen tapaus on kysymyksessä esim. jos myydyn tavaran henkilökohtaiseen valmistamiseen sitoutunut henkilö heikentyy terveydeltään

¹ Palmgren, Säljares mora s. 152 ja JFT 1936 s. 27; Almén I s. 328 ss.

² Palmgren l.c.; Ussing, Køb s. 72.

³ Palmgren, JFT 1936 s. 27, pitää tällöinkin suoritusta mahdottomana.

⁴ Augdahl s. 214. — Vert. KoO 1923 tuomiosel. 36 (äänestys).

siinä määrin, että valmistamisen jatkaminen muodostaa vakavan vaaran hänen terveydelleen.

Joissakin tapauksissa voitaneen myös myyjälle läheisen henkilön kuolemaa ja vakavaa sairautta pitää seikkana, joka tekee myyjän henkilökohtaisen suorituksen liikavaikeaksi. Kysymys on silloin ratkaistava in casu.

Työtaidon puuttuminen voi myöskin aiheuttaa voittamattoman esteen valmistamisvelvolliselle myyjälle. Silloin kai yleensä on katsottava olevan kysymyksessä käytännöllisen mahdottomuuden. Sama koskee myös erityisen ammattitaidon ja esim. taiteellisen taipumuksen tai kyvyn puutetta. Jos siis henkilö, jolla ei ole taipumusta eikä koulutusta taidemaalaukseen, on sitoutunut henkilökohtaisesti maalaamaan tilaajan muotokuvan, on suoritus epäilemättä käytännöllisesti mahdoton.

2. Mahdottomuuden tai liikavaikeuden seuraukset.

Entä mitä seurauksia vastamainitunlaisesta suorituksen mahdottomuudesta ja liikavaikeudesta on?

a) **Luontais suorituksesta vapautuminen.** Luontais suorituksesta myyjä ensiksikin vapautuu ainakin niissä tapauksissa, joissa este on lopullinen. Sellainenhan on esim. kuolema. Ja sama voi koskea sairautta, hengen tai terveyden vaaraa⁵ sekä työtaidon puutetta. Mutta toisinaan taas voi sairaus tai hengen tai terveyden vaara olla vain ohimenevä este. Ja silloin voidaan varmaan antaa ostajalle oikeus esteen ohimentyä vaatia luontais suoritusta samoin edellytyksin kuin niissä tapauksissa, joissa eräät edelläkäsitellyt muut mahdottomuuden aiheuttaneet seikat (esim. kuljetuseste) ovat vain ohimeneviä.⁶ Niinpä voi ostaja odottaa myyjän parantumista ja, jos hän on siitä myyjälle kohta sairaudesta tiedon saatuaan ilmoittanut, vaatia luontais suoritusta tervehdyksen tapahtuttua. Myyjä voi kuitenkin olla siihen velvollinen vain, milloin parantuminen on tapahtunut niin pian, ettei luontais suorituksen vaatimista näin jälkeinpäin ole katsottava kohtuuttomaksi.

Niissä tapauksissa, joissa suoritus edelläesitetyn mukaan on mahdoton, ei myyjän vapautuminen luontais suoritusvelvollisuudesta voi olla riippuvainen siitä, tekeekö hän esteestä ostajalle ilmoituksen vai ei. Sillä vaikkapa hän ei ilmoitusta tekisikään, ei luontais suoritus siitä tule

⁵ Hakulinen, Obligationenrecht s. 6.

⁶ Ks. edellä s. 97 ss.

sen mahdollisemmaksi. Mutta jos kysymyksessä on vain suorituksen liikavaikeustapaus, voidaan myyjän luontaisuurituksesta vapautumisen edellytykseksi hyvinkin panna se, että hän ilmoittaa esteestä ostajalle. Se tuntuukin ostajaa silmälläpitäen vain kohtuudenmukaiselta. Ilmoituksen tulee silloin tapahtua ilman, että myyjä esteen ilmaannuttua aiheettomasti viivyttelee. Jos myyjä on kauppias, vaaditaan häneltä reklamatiota vielä nopeammin kuin muilta myyjiltä.

b) Vahingonkorvausvelvollisuus. Sitten siirryn kysymykseen myyjän vahingonkorvausvelvollisuudesta näissä tapauksissa.

Jos suoritus tulee mahdottomaksi myyjän kuoleman vuoksi, ei ostajalla voine olla oikeutta vahingonkorvauksen saamiseen edes tilauskaupan koskiessa lajiesineitä.⁷ Erityisesineen kysymyksessä ollessa tullaan tähän tulokseen useimmiten jo sillä perusteella, ettei myyjässä voida katsoa olevan syyllisyyttä tapahtumaan. Mutta vaikka hän olisi syyllinenkin kuolemaansa, ei vahingonkorvausvelvollisuutta syntyne. Itsensä hengiltä ottamista ei näet voitane pitää sopimusrikkomuksena.⁸ Lajiesineiden kaupassa ei myyjän culpaa kylläkään tarvita vahingonkorvausvelvollisuuden syntymiseksi. Mutta kuolema, jos mikään, lienee katsottava senluontoiseksi esteeksi, että se vapauttaa henkilökohtaiseen valmistamiseen sitoutuneen myyjän kasuaalisesta, ja tässä tapauksessa myös tuottamuksesta johtuvasta vastuusta.

Sairauteen nähden on vastaaminen jo vaikeampaa. Erityisesineen kaupassa katsotaan vahingonkorvausvelvollisuuden yleensä riippuvan myyjän syyllisyydestä, kuten monesti jo olen lausunut. Sen mukaan olisi myyjä vahingonkorvausvelvollinen, jos hän olisi itse syyppää sairastumiseensa, mutta korvausvelvollisuudesta vapaa, ellei sairaus ole johtunut hänen omasta syystään. Kasuaalisessa vastuussa olisi hän vain apulaisensa tuottamasta sairaudesta sekä siinä tapauksessa, että hänen suorituksensa jo oli viivästynyt, kun sairaus teki suorituksen mahdottomaksi. — Lajiesinekaupassa taas myyjä olisi yleisen säännön mukaan vahingonkorvausvelvollinen riippumatta siitä, kenen tai mistä syystä sairaus on tullut ja tehnyt suorituksen mahdottomaksi.

Sovelтуuko edelläselostettu sitten sairaustapauksiin? Laki ei siitä mitään säädä. Mitä ensiksi tulee niihin tapauksiin, joissa edelläselostetun mukaan erityisesineen myyjällä olisi kasuaalinen vastuu apulaisensa tuottamuksen perusteella, ja lajiesinemyyjän sairaustapauksiin,

⁷ *Almén* I s. 328 ss. — Ks. myös *Kivimäki*, *Asianajajan vastuu* s. 166, *Lehtinen* s. 123.

⁸ Ks. *Kivimäki*, *Asianajajan vastuu* s. 166.

joissa hänellä aina olisi kasuaalinen vastuu, tuntuu vastuu kohtuuttoman ankaralta. Katsoisin sen vuoksi, ettei myyjällä sanotuissa tapauksissa kasuaalista vastuuta ole.⁹ Mutta onko myyjä vastuussa sairastumisensa aikaansaamasta vahingosta käsiteltävänlaatuissa tilauskaupoissa edes silloin, kun sairaus on johtunut hänen omasta syystään? Koska todellisuudessa ihminen verrattain usein sairastuu (esim. »vilustuu») olosuhteissa, joista on erittäin vaikea sanoa, onko hän ehkä lievällä varomattomuudellaan tai huolimattomuudellaan aiheuttanut sairautensa vai onko hän siihen syytön, tuntuisi käytännölliseltä ja myös kohtuulliselta ratkaista tämä kysymys niin, ettei myyjä vastaa lievästä culpaan, joten vahingonkorvausvelvollisuus syntyisi vain, milloin hän on sairautensa aiheuttanut tahallaan tai törkeällä tuottamuksellaan.¹⁰ Sitä, että sairaus olisi johtunut myyjän tahallisuudesta tai törkeästä tuottamuksesta, ei voitane presumoida silloin, kun sairauden olemassaolo on jo selvitetty, vaan täytynee ostajan todistaa sairauden syntyneen myyjän sellaisesta culpasta, jos hän korvausta vaatii. Asia on kuitenkin epävarma. Ja vielä epävarmempi on samanlainen ratkaisunä niissä tapauksissa, joissa vain hengen tai terveyden vaara tekee suorituksen — kuten edellä olen esittänyt — liikavaikeaksi.¹¹

Milloin myyjälle läheisen henkilön kuoleman tai sairauden katsotaan tekevän myyjän suorituksen liikavaikeaksi, soveltunee hänen vahingonkorvausvelvollisuuteensa se, mitä edellä olen myyjän sairastumisen merkityksestä sanonut. Hän vastaa sen mukaan sekä erityisesineen että lajiesineiden kaupassa vain tahallisuudestaan ja törkeästä tuottamuksesta, joita kumpaakaan ei juuri useinkaan esiintyne.

Työ- tai ammattitaidon menettäminen tulee yleensä kysymykseen sairauden tai tapaturman seurauksena. Silloin tuntuu luonnolliselta arvostella kysymystä myyjän vahingonkorvausvelvollisuudesta samaten kuin edellämainituissa sairaustapauksissa. Mutta jos taidonpuute syntyy muusta seikasta, esim. juopottelusta, saa erityisesineen myyjä vastata lievästäkin tuottamuksesta ja lajiesineiden myyjä

⁹ *Almén* I s. 328 ss.; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 199 ss. verr. s. 152; *Ussing*, *Køb* s. 72; *Hasle—Nebelong* s. 134. Vert. myös KoO 1923 tuomiosel. 36 (äänestys). — Lajikauppaan nähden toisin *Chydenius*, *Leveransaftalet* s. 88.

¹⁰ *Serlachius—Cederberg* s. 127. — Vert. TSL:n 20 §:n 2 mom. sekä *Kivimäki*, *Asianajajan vastuu* s. 166.

¹¹ *Palmgren*, *JFT* 1936 s. 27 verr. *Säljares mora* s. 199 ss. Vert. myös KoO 1923 tuomiosel. 36. — Ehkä toisin *Hakulinen*, *Obligationenrecht* s. 6.

kasuaalisesti. Ellei erityisesineen myyjä todista taidonmenetyksen johduneen sairaudesta tai tapaturmasta, voitaneen hänen syyllisyytensä presumoida.

Jos jokin näistä esteistä kuitenkin sattuu vasta sen jälkeen, kun myyjän sopimuksenmukainen suoritus aika on jo mennyt ohi, on myyjää (tai hänen perillisiä) mielestäni pidettävä kasuaalisesti vahingonkorvausvelvollisena samalla perusteella kuin muissakin vastaavanlaisissa tapauksissa (obligatio perpetuatur-ajatus).

Sairaus, hengen tai terveyden vaara, työ- tai ammattitaidon puute taikka myyjälle läheisen henkilön vakava sairaus on voinut olla olemassa jo sopimusta tehtäessä. Jos kysymyksessä on erityisesineen kauppa, tuntuu siltä, että vahingonkorvausvelvollisuus määräytyy siten kuin alkuperäisestä mahdottomuudesta esineen tuhoutumistapauksessa olen esittänyt.¹² Silloin siis lieväkin tuottamus voi aiheuttaa korvausvelvollisuuden. Jos taas kysymyksessä on lajiesinekauppa, soveltunee siihen, mitä alkuperäisestä mahdottomuudesta lajitavaran tuhoutumista käsitellessäni olen lausunut.¹³

Ostajan reklamatiovelvollisuudesta, jos hän haluaa vahingonkorvausta vaatia, ja myyjän velvollisuudesta ilmoittaa ostajalle mahdottomuudesta tai liikavaikkeudesta, jos hän haluaa sellaiseen vedoten vapautua vahingonkorvausvelvollisuudesta, voidaan sanoa samaa kuin mitä esineen tuhoutumis- ja katoamistapauksia käsitellessäni olen lausunut.¹⁴

c) Ostajan kaupanpurkuoikeus. Suorituksen ollessa jostakin edellämainitusta syystä mahdoton tai liikavaikea ja myyjän sen vuoksi vapautuessa suoritusvelvollisuudestaan, täytyy ostajalla yleensä katsoa olevan oikeus kaupan purkamiseen.¹⁵ Jos este — esim. sairaus — on kuitenkin mennyt niin nopeasti ohi, että siitä on aiheutunut vain vähäinen viivästys eikä kysymyksessä ole fix-kauppa, ei ostaja purkamisoikeutta saa. Purkamisoikeutta ei ostajalla ole myöskään silloin, kun hän jo kauppaa tehdessään on ollut tietoinen tai hänen ainakin olisi pitänyt olla tietoinen myyjän sairaudesta tai työtaidon puutteesta, paitsi kun myyjä on menetellyt vilpillisesti eikä ostaja ole kauppaa tehdessään tiennyt esteestä, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää.

Purkaminen ei vaatine ostajan puolelta mitään ilmoitusta muissa

¹² Ks. edellä s. 86 ss. ja Kivimäki, Asianajajan vastuu s. 167 muist. 4.

¹³ Ks. edellä s. 102 ss.

¹⁴ Ks. edellä s. 88 ss.

¹⁵ Ks. Hakulinen, LM 1943 s. 533.

tapauksissa kuin silloin, kun myyjä, mahdottomuuden ohimentyä ja hänen pitäessään viivästymistä vain vähäisenä, on tehnyt luontaissoorituksen, mutta ostaja pitääkin viivästystä oleellisena ja haluaa purkaa kaupan.¹⁶

B. Muut kuin A-kohdassa käsitellyt kaupat.

1. Onko suoritus mahdoton?

Siirryn sitten tarkastelemaan tällaisia täysin henkilökohtaisia suoritusesteitä kaupoissa, joissa ei ole sovittu eikä tarkoitettu, että juuri myyjän itse olisi henkilökohtaisesti osallistuttava tavaran valmistamiseen tai tarkastamiseen. Valtaosa kauppvoja kuuluukin tähän ryhmään. Onko silloin myyjän sairauden tai kuoleman taikka hengen tai terveyden vaaran tahi ammattitaidon puutteen tai hänelle läheisen henkilön kuoleman tai vakavan sairauden katsottava tekevän suorituksen mahdottomaksi?

Koska myyjän näissä tapauksissa ei tarvitse itse henkilökohtaisesti osallistua työhön, vaan hän voi sen teettää muilla, eivät useimmat mainitunlaisista esteistä tee suoritusta mahdottomaksi. Parissa tapauksessa voi asianlaita kuitenkin olla toisin.

Ensimmäinen erikoistapaus on myyjän kuolema sellaisissa olosuhteissa, etteivät hänen oikeudenomistajansa ole tietoisia hänen sitoumuksestaan. Sellaiset tapaukset otan edempänä tässä luvussa (osasto VIII) tarkasteltaviksi yhdessä senkaltaisten tapausten kanssa, joissa myyjä on tietämätön suoritusvelvollisuudestaan.

Toinen erikoistapaus on sellainen, että myyjä sairastuu niin ankarasti, ettei hän pysty antamaan toisille mitään ohjeita suorituksen täyttämistä. Esimerkkeinä voidaan mainita tajuttomuus ja eräät mielitaudit. Jos tällainen sairaus näin ankarana kestää vain osan siitä ajasta, joka on sopimuksen tekemisen ja suoritushetken välillä, ei suoritusta voida ainakaan yleensä katsoa mahdottomaksi. Mutta jos se kestää (käytännöllisesti katsoen) koko mainitun ajan, ei myyjä tosiasiallisesti voi antaa toisille ohjeita suoritukseen ryhtymiseksi. Ja silloin on suoritus käytännöllisesti mahdoton, elleivät myyjän oikeudenomistajat tai hänen liikkeensä henkilökunta muuten saa tietoa kaupasta ja siihen perustuvasta myyjän suoritusvelvollisuudesta. Tällaiset mahdottomuustapaukset ovat kuitenkin varmaan hyvin harvinaisia.

¹⁶ *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 148; *Palmgren*, Säljares mora s. 141.

2. Mahdottomuuden seuraukset.

Seurauksista tällaisen erikoisen mahdottomuustapauksen sattuessa on sitten lausuttava muutama sana.

a) Luontais suorituksesta vapautuminen. Luontais suoritusvelvollisuudesta ei myyjä vapaudu, sillä suoritus sinänsä ei ole mahdoton, vaikkei myyjä olekaan voinut siitä huolehtia. Ostaja voi niin halutesaan kääntyä myyjän sukulaisten tai holhous- tai kunnallislautakunnan puoleen ja pyytää jotakuta näistä ryhtymään toimenpiteisiin uskotun miehen tai holhoojan määräämiseksi myyjälle kaupan täyttämistä varten. HolhL:n 66 ja 19 § tekevät tällaisen menettelyn mahdolliseksi. Mutta suorituksen lykkäytymisen se aiheuttaa.

b) Vahingonkorvausvelvollisuus. Myyjän vahingonkorvausvelvollisuuteen nähden on jälleen tehtävä ero erityisesineen kauppojen ja lajikauppojen välillä. Ensinmainitunlaisen kysymyksessä ollessa riippuu myyjän korvausvelvollisuus yleensä hänen syyllisyydestään, jonka ole massaoloa tuskin tässäkään tapauksessa voidaan presumoida. Jos kuitenkin myyjä on viivästynyt jo ennen esteen syntymistä, vastaa hän obligatio perpetuatur-ajatuksen mukaan kasuaalisesti. Milloin myyjälle on sairauden vuoksi määrätty uskottumies tai holhooja, joka on saanut tiedon suoritusvelvollisuudesta, riippuu vahingonkorvausvelvollisuus tämän henkilön tuottamuksesta.

Lajikaupassa on taasen myyjän vahingonkorvausvastuu, kuten monesti on mainittu, yleensä tuottamuksesta riippumaton, kasuaalinen. Ja tästä ankarasta vastuusta vapauttaneen häntä tuskin edes tällainen sairaus. Nythän ei näet ole kysymyksessä sellainen kauppa, jossa edellytetään myyjän henkilökohtaista työtä.

c) Ostajan kaupanpurkuoikeus. Ostajan purkamisoikeuteen nähden soveltuu mutatis mutandis se, mitä tässä edellä olen lausunut tilauskaupoista, joissa edellytetään myyjän henkilökohtaista työtä.¹⁷

VII. MYYJÄN TALOUDELLISET VAIKEUDET.

A. Syyt taloudellisten vaikeuksien omana ryhmänä käsittelemiseen.

Kun edellisessä osastossa käsittelin myyjän täysin henkilökohtaisia suoritusesteitä, olisin sen otsakkeen alla voinut ottaa tarkasteltavaksi

¹⁷ Ks. edellä s. 154 ss.

myöskin myyjän varattomuuden. Mutta vastamainittu tapaus liittyy toisaalta myöskin eräihin muihin myyjän suoritusta vaikeuttaviin tapauksiin, nimittäin taloudellisiin vaikeuksiin yleensä. Tämänluontoiset vaikeudet eivät taas kaikki ole henkilökohtaista laatua eivätkä siis sovi edelliseen osastoon. Kun näillä taloudellisilla vaikeuksilla — olivatpa ne henkilökohtaisia tai yleisluontoisia — on paljon yhteisiä piirteitä, sopivat ne parhaiten omassa osastossaan esitettäväksi.

B. Henkilökohtaisesta syystä johtunut myyjän varattomuus.

Otan aluksi käsiteltäväksi sellaisen myyjän varattomuuden, joka on luonteeltaan ainakin jossain määrin henkilökohtainen. Yleisluontoisista syistä kuten yleisestä hintojen tai kustannusten noususta aiheutuvia taloudellisia vaikeuksia käsittelen vähän edempänä.

1. Onko suoritus mahdoton?

Ensiksi on nyt tarkasteltava, onko suoritusta silloin, kun myyjä ei varojen puutteen vuoksi pysty sitä täyttämään, pidettävä mahdottomana. Toisin sanoen, onko n.s. »taloudellinen mahdottomuus» todellista mahdottomuutta vai ei.¹

Loogillisesti mahdoton ei suoritus ole, sillä mitkään luonnonlait eivät sitä ole tehneet mahdottomaksi. Juridisesta mahdottomuudesta siinä merkityksessä, jossa tuota nimitystä tässä tutkimuksessani olen käyttänyt (s.o. että suorituksen tiellä on oikeudellisia esteitä), ei myöskään voida puhua. Lähimpänä on kai käytännöllinen mahdottomuus, sillä voidaanhan ehkä sanoa, että ellei myyjällä ole varoja suoritettavan esineen valmistamiseen tai sellaisen ostamiseen, on suoritus hänelle käytännöllisesti mahdoton. Tällainen johtopäätös on ehkä kuitenkin hätiköity. Sillä vaikka myyjällä ei olisikaan käteisiä varoja, voi hänellä silti olla muita varoja, joiden rahaksi muuttamisesta hän voi saada tarvitsemiaan käteisvaroja. Ja vaikka hänellä ei olisi vastamainitunlaisiakaan varoja, ainakaan riittävästi, on hänellä ehkä mahdollisuus saada luottoa suoritettavan esineen tai esineiden hankkimiseksi. Jos jonkun luotonsaantitoiveet ovat huonot, ei toki kenestäkään voitane sanoa, että ne olisivat täysin olemattomat. Ja silloin ei varojen puutteen voida sanoa muodostavan edes käytännöllistä mahdottomuutta.²

¹ Rodhe tahtoo hävittää koko taloudellisen mahdottomuuden käsitteen, ks. *Förhandlingarna å det nittonde nordiska juristmötet* s. 182.

² Sitä kantaa, ettei taloudellinen mahdottomuus ole mitään todellista mahdottomuutta, edustavat Pohjoismaissa mm. *Palmgren*, *Säljares mora* s. 150 ja *Karlgren*,

2. Onko suoritus liikavaikkea?

Toiseksi on syytä pohtia, voidaanko varojen puutteesta aiheutunutta myyjän suorittamatta jättämistä pitää liikavaiketuena, joka antaisi aiheutta hänen asemansa helpottamiseen.

a) **Mihin laki viittaa?** Vaikkei laista saada mitään suoranaista vastausta tähän kysymykseen, voidaan eräistä lainsäädännöksistä ehkä kuitenkin tehdä johtopäätöksiä siitä, miten lakimme yleensä suhtautuu tämänluontoisiin kysymyksiin. AULapsiL:n 27 §:ssä näet säädetään, että »Jos sen jälkeen kuin elatusapu on *sopimuksella*³ tai tuomiolla määrätty, oleellinen muutos on tapahtunut niissä oloissa, joiden perusteella se on vahvistettu, voi oikeus *muuttaa sopimusta*³ tai tuomiota». Ja AL:n 115 §:ssä on vastaavanlainen säännös, jonka mukaan »*Sopimusta*,³ jonka puoliset ovat tehneet perheen tai toisen puolison ja lasten elatuksesta taikka puolison oikeudesta käyttää toiselle puolisolle kuuluvaa irtainta omaisuutta, voi oikeus puolison vaatimuksesta *muuttaa*,³ jos se havaitaan ilmeisesti kohtuuttomaksi tai oleellisesti muuttuneet olosuhteet antavat siihen aiheutta.»⁴ Näissä tapauksissa on siis tuomioistuimelle annettu oikeus olosuhteiden — esim. suoritusvelvollisen taloudellisten olojen⁵ — muututtua puuttua laillisesti syntyneeseen sopimussuhteeseen. Se seikka, että tuomioistuimen sopimussuhteeseen puuttumisen mahdollistamiseksi on katsottu tarpeelliseksi erityiset lainsäädännökset, viittaa varsin selvästi siihen suuntaan, että tuomioistuimella ei meidän oikeutemme mukaan yleensä katsota olosuhteiden muuttumisen perusteella olevan oikeutta ainakaan sellaiseen tehdyn sopimuksen muuttamiseen,⁶ joka sisältää suoritusvelvollisuuden lisäämisen.

Förhandlingarna å det nittonde nordiska juristmötet s. 207. Varattomuutta pitävät sensijaan mahdottomuutena esim. *Serlachius—Cederberg* s. 120 ja *Almén* I s. 314. — Vastaus riippuu useinkin siitä, mitä kaikkea mahdottomuuteen sisällytetään, t.s. kuinka laajasti mahdottomuus käsitetään. Niinpä *Almén*, joka pitää varattomuutta (subjektiivisena) mahdottomuutena, sanoo sitä siksi subjektiivisen mahdottomuuden lajiksi, joka on kauimpana objektiivisesta mahdottomuudesta, ks. *Köp* I s. 314.

³ Harvennus minun.

⁴ Ks. myös lakeja elatusavustusten korottamisesta 25.3.1948, 16.3.1951 ja 28.12.1956.

⁵ *Rautiala*, Avioliiton purkaminen s. 194 ja Avioliitto-oikeus s. 125.

⁶ Ks. *Hakulinen*, Perusteettoman edun palautus s. 215 ss. erit. s. 217. Toisin *Karlgrén*, Förhandlingarna å det nittonde nordiska juristmötet s. 208.

Mutta välttyäkseni tekemästä vastamainituista lainkohdista ehkä varomattomasti liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä nimenomaan kauppaan nähden, otan vielä yksityiskohtaisesti tarkasteltavaksi, min-kälaiset seuraukset myyjän varattomuudesta aiheutuneesta suorittamatta jättämisestä ovat perusteltavissa.

b) Myyjän luontais suoritusvelvollisuus. Mitä ensiksi luontais suoritukseen tulee, näyttää olevan syytä tehdä ero erityisesineen kaupan ja lajiesinekaupan välillä.

Vaikka myyjän varattomuus vain harvoin tekee erityisesineen suorittamisen myyjälle erityisen vaikeaksi, voi sellainen kuitenkin tapahtua tilauskaupassa, kun myyjä rahavarojen puuttuessa ei ole saanut hankituksi valmistamista varten tarpeellisia aineita tai maksetuksi valmistuskustannuksia, esim. työpalkkoja. Ellei suoritettavaa erityisesinettä näin ole lainkaan syntynyt, ei myyjää voida myöskään velvoittaa luontais suoritukseen.⁷ Tämä seuraus johtuu kuitenkin siitä, ettei erityisesinettä ole olemassa, eikä siitä, että myyjä on varaton. Eihän erityisesineen luontais suoritukseen voida velvoittaa silloinkaan, kun myyjä erityisesine on tuhoutunut esim. tulipalossa tai kun myyjä varoistaan huolimatta on ehdoin tahdoin jättänyt erityisesineen valmistamatta.

Lajiesinekaupassa voi sensijaan helpostikin käydä niin, ettei myyjä varattomuutensa vuoksi suorita. Lajia on silloin olemassa, mutta myyjä ei varattomana ole saanut sitä hankituksi. Tällöin hänet voidaan meillä vallitsevan käsityksen mukaan velvoittaa luontais suoritukseen tästä taloudellisesta vaikeudesta huolimatta.⁸ Luontais suoritusvelvollisuudesta ei myyjä siis tällöin vapaudu.

c) Vahingonkorvausvelvollisuus. Mitä sitten myyjän vahingonkorvausvelvollisuuteen tulee, ei hänen varattomuutensa häntä siitäkään pelasta. Hän on päinvastoin vahingonkorvausvelvollinen riippumatta siitä, onko hän syyppää vai syytön köyhyyteensä.⁹ Ei edes ennakolta arvaamatonkaan köyhtyminen häntä vapauta. Ja tämä kasuaalinen vahingonkorvausvastuu lienee yhtäläinen sekä lajiesinekaupassa¹⁰ että

⁷ *Palmgren*, Säljares mora s. 101. Ks. myös *Almén* I s. 267.

⁸ *Chydenius*, Kontraktsträtt I s. 141. — Myyjän luontais suoritusvelvollisuudesta ks. vielä *Lilius*, LM 1916 s. 146 ss.; *Hernberg*, Gäldförhållandet s. 24 ss.; *Carlson*, Festskrift för Otto Hjalmar Granfelt s. 185 ss.; *Palmgren*, Säljares mora s. 101.

⁹ *Chydenius*, Leveransafallet s. 82; *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 143.

¹⁰ *Wrede*, Obligationsrätt s. 58 ss.; *Serlachius—Cederberg* s. 127; *Almén* I s. 314; *Ussing*, Køb s. 71. — Ks. myös *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174.

erityisesineen kaupassa.¹¹ Vaikka näet erityisesineen kaupassa vahingonkorvausvelvollisuuden syntymiseksi tässä myyjän varattomuustapauksessa vaadittaisiin, niinkuin erityisesineen kaupassa yleensä, myyjän tuottamus, olisi sen olemassaolo suorituksen tapahtumatta jäädessä presumoitava. Myyjä voisi culpan puuttumisen perusteella vapautua vahingonkorvausvelvollisuudesta vain, jos hän pystyisi todistamaan syyttömyytensä. Jos myyjä oli varaton jo kaupan tehdessään, olisi hänen siis todistettava, ettei hänen viakseen jää culpaa itse sopimuksen tekoon antautumisessa varattomana, ja jos hän on tullut varattomaksi sopimuksenteon jälkeen, olisi hänen todistettava syyttömyytensä varattomaksi tulemiseensa. Tämän todistaminen lienee kuitenkin kutakuinkin mahdotonta. Mutta sen lisäksi voitaneen sanoa, että sopimuskumppanin oikeusturva kaupassa vaatii, että myöskin erityisesineen myyjä vastaa taloudellisista mahdollisuuksistaan ilman tuottamustaankin. Se onkin yksimielinen kanta Pohjoismaissa.

Tähän vastuuseen ei silloin myöskään vaikuta mitään se, oliko myyjä varaton jo kaupan tehdessään vai kohtaako köyhyys häntä sen jälkeen mutta ennen sopimuksen täyttämistä.¹² Ja vaikkapa ostaja jo kaupanteon aikana olisi havainnut myyjän varattomuuden, ei sekään voine pelastaa myyjää vahingonkorvausvelvollisuudesta.¹³

d) Ostajan oikeus kaupan purkamiseen. Ellei myyjä varattomuutensa vuoksi tee suoritusta, voi ostaja, ellei hän vaadi luontaissuoritukseen velvoittamista, purkamalla sopimuksen vapautua omasta suoritushenkilövelvollisuudestaan — kauppahinnan maksamisesta — myyjälle. Jos myyjän varattomuus on ollut niin nopeasti ohimenevää, että hän on vain vähäsen viivästyttyään täyttänyt suoritushenkilövelvollisuutensa, ei ostajalla kuitenkaan liene purkamisoikeutta muulloin kuin n.s. fix-kaupoissa.

Tämä ostajan kaupanpurkuoikeus, silloin kun hänellä se on, ei kuitenkaan sekään ole mikään nimenomaan myyjän varattomuudesta johtunut oikeus, vaan perustuu se siihen, ettei ostaja ole suoritusta saanut.

3. Tarkastelun tulos.

Edelläoleva yksityiskohtainen tarkastelu on osoittanut, ettei myyjän henkilökohtaisista syistä johtuva varojen puute anna aihetta hänen

¹¹ *Wrede* I c.; *Serlachius—Cederberg* I c.; *Almén* I s. 303; *Hasselrot*, *Dröjmsål* s. 32; *Stang—Solem* s. 160; *Gaarder* s. 57; *Ussing*, *Køb* s. 77.

¹² *Ussing*, *Dansk Obligationsret* s. 143.

¹³ *Ussing* I c.

asemansa helpottamiseen ostajaan päin. Silloin on myöskin saatu perusteltu kieltävä vastaus kysymykseen, onko myyjän varattomuutta, joka johtuu henkilökohtaisista syistä, pidettävä suorituksen liikavaikeutena.

C. Hintojen tai kustannusten yleinen nousu.

Toisena myyjän taloudellisten vaikeuksien ryhmään kuuluvana tapauksena otan käsiteltäväksi hintojen ja kustannusten yleisen nousun merkitystä koskevan kysymyksen.

1. Syy näiden tapausten erikseen käsittelemiseen.

Tällaisia tapauksia olisin voinut käsitellä samassa yhteydessä edellä käsiteltyjen tapausten kanssa, sillä yleinen hintojen tai kustannusten nousu aiheuttaa vaikeuksia myyjälle tavallisesti juuri varojen puuttumisen muodossa kuten henkilökohtainen varattomuuskin. Mutta kun toiselta puolen hintojen tai kustannusten yleisellä nousulla voi juuri tällaisten tapahtumien yleisluontoisuuden vuoksi ajatella olevan ehkä suuremman merkityksen sopimussuhteeseen kuin henkilökohtaisella varattomuudella, lieene näiden tapausten erikseen käsitteleminen puolustettavissa. Onko siis myyjän suoritusta pidettävä mahdottomana tai liikavaikeana, jos myydyin tavaran hinta, valmistuskustannukset tai, milloin myyjä on kauppasopimuksessa sitoutunut myös tavaran kuljetamiseen joko ostajalle tai itsenäiselle rahdinkuljettajalle asti, tavarain kuljetuskustannukset kaupanteon ja tavaran luovutuksen välisenä aikana ovat yleisesti nousseet? Käytännössä kysymys hinnannousun merkityksestä herää useimmiten lajikaupassa silloin, kun myyty tavara on sovittu hankittavaksi kaupanteon jälkeen. Valmistuskustannusten merkitys on taas huomattavin tilauskaupoissa ja kuljetuskustannusten pääasiassa kaukokaupoissa.

2. Onko suoritus mahdoton tai liikavaikea?

Niillä samoilla perusteilla, joilla käsitellessäni edellä myyjän henkilökohtaista varattomuutta¹⁴ tulin siihen tulokseen, etten voinut sen katsoa aiheuttavan suorituksen mahdottomuutta, katson, ettei myöskään

¹⁴ Ks. edellä s. 157 ss.

yleinen hintojen tai kustannusten nousu tee myyjän suoritusta mahdolliseksi.

Harkittaessa sitten, onko myyjän suoritusta esilläolevasta syystä pidettävä liikavaikeana, niin että se vapauttaisi myyjän vastuusta kokonaan tai osaksi, tuntuu siltä, ettei kielteistä vastausta ehkä voida yhtä hyvin kuin »henkilökohtaisen varattomuuden» tapauksissa perustella AULapsiL:n 27 §:n ja AL:n 115 §:n säännöksillä. Mainituissa lainkohdissa lienee näet enemmän ajateltu asianomaisten henkilökohtaisten olosuhteiden muuttumista kuin yleistä hintojen ja kustannusten nousua.¹⁵ Viimeksimainitut tapaukset ovat sitävastoin olleet lainsäätäjän huomion kohteina elatusavustusten korottamisesta maaliskuun 25 päivänä 1948, maaliskuun 16 päivänä 1951 ja joulukuun 28 päivänä 1956 annettuja lakeja säädettäessä. Niiden mukaanhan korotettiin elatusapumaksut »kautta linjan» sillä perusteella, että rahan arvo oli alentunut ja hinnat ja kustannukset luonnollisesti sen johdosta olivat yleisesti nousseet. Kun näitäkin lakeja on epäilemättä pidettävä luonteeltaan poikkeuslakeina, voidaan niiden säätämisestä tehdä se johtopäätös, ettei yleensä katsota olevan oikeutta tällaisen yleisluontoisenkaan olosuhteiden muuttumisen perusteella puuttua tehtyihin sopimuksiin. Ja niinpä ei yleisen hinnannousun¹⁶ yhtävähän kuin kustannustenkaan-

¹⁵ Vert. kuit. *Rautiala*, Avioliiton purkaminen s. 194.

¹⁶ Näin meillä *Lilius*, LM 1916 s. 143 (lajikauppa); *Palmgren*, Säljares mora s. 165 ss. ja JFT 1936 s. 21; *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174 (lajikauppa) ja Ruotsissa *Sandström*, SvJT 1917 s. 177 ss. (lajikauppa), mutta toisin *Raninen*, Kauppatapalausuntoja s. 143 ja Ruotsissa *Roos* s. 97 ss.; *Almén I* s. 315 ss.; *Huselius*, SvJT 1917 s. 272 ss.; *Rosén*, SvJT 1918 s. 300 ss. Kolme viimeksimainittua ovat käsitelleet nimenomaan lajikauppoja ja perustaneet käsityksensä edellytysoppiin.

Oikeuskäytäntömme on johdonmukaisesti ollut tekstissä esitetyllä kannalla:

KoO 1918 tuomiotied. 7 (6.11.1918) mainitussa tapauksessa oli hankkija jättänyt täyttämättä tulitikkujen hankintasopimuksen, koska niiden valmistukseen tarvittavien raaka-aineiden hinta oli syttyneen sodan vuoksi suuresti kohonnut. Tilaaja osti silloin tulitikkuja muualta ja vaati hinnaneroa vahingonkorvauksena alkuperäiseltä hankkijalta. Koskei tämä ollut voinut näyttää laillista estettä laiminlyöntinsä perusteeksi, veloitettiin hänet korvaamaan vaadittu hinnanero.

KoO 1920 tuomiotied. 108 selostetussa tapauksessa oli myöskin tulitikkujen hankkimiseen sitoutunut jättänyt ne raaka-aineiden hintojen sodasta aiheutuneen kohoamisen vuoksi ostajalle toimittamatta. Ostaja suoritti kateostoja ja vaati hankintaan sitoutuneelta vahingonkorvauksena hinnaneroa. KoO katsoi myyjän ilman laillista syytä jättäneen tulitikut toimittamatta ja velvoitti hänet suorittamaan ostajalle vaaditun vahingonkorvauksen. — 1 jäsen perusteli ratkaisuaan sanomalla, että myyjä ei ollut voinut näyttää, että hänellä olisi ollut ylivoimainen este eli mahdollisuus täyttää sitoumustaan. — 1 jäsen taas katsoi, ettei ostajalla ollut mitään

nousun¹⁷ voitane katsoa oikeuttavan tuomioistuinta vapauttamaan suoritusvelvollista, tässä myyjää, sopimukseen perustuvista velvollisuuksistaan (lukuunottamatta erityisesineen luontais suoritusvelvollisuudesta vapauttamista siinä tapauksessa, ettei koko erityisesinettä ole syntynyt). Ja silloin ei ole myöskään aihetta pitää hinnan- eikä kustannusten nousua minään liikavaikeutena.¹⁸

vaadetta saada hankkijan kustannuksella voitokseen käyttää sitä moninkertaista hinnan nousua, jonka sota-ajan odottamattomat poikkeusolot olivat aiheuttaneet, sekä velvoitti myyjän korvaamaan ostajalle vain sen liikevoiton, jonka ostaja tavallisissa oloissa olisi voinut hankintavälipuheesta odottaa.

KoO 1920 tuomiotied. 263—266 mainituissa tapauksissa, jotka olivat samanlaisia kuin edelläselostetut jutut, katsottiin myyjä samoin korvausvelvolliseksi, »koska hän ei ollut näyttänyt kysymyksessä olevan hankinnan täyttämisen käyneen mahdollomaksi» tai koska hän »ei ollut näyttänyt toteen väitettään, että hankinnan täyttämistä olisi kohdannut ylivoimainen este».

KoO 1926 sel. 10 selostetussa tapauksessa jätti auton hankkimiseen sitoutunut myyjä auton hankkimatta, minkä johdosta ostaja vaati vahingonkorvausta. HO vahvisti RO:n hylkäävän päätöksen, koska sanotunlaiset autot olivat hankinta-aikana kallistuneet niin huomattavasti, ettei myyjä sopimusta tehtäessä ollut voinut sitä edes suunnilleen aavistaa, eikä auton toimittaminen siis olisi voinut tapahtua ilman ilmeisen kohtuutonta uhrausta myyjän puolelta, mutta KoO hyväksyi kannteen ja katsoi myyjän vahingonkorvausvelvolliseksi. — 1 jäsen vahvisti HO:n tuomion.

Toisin Väliylälautakunta 5.11.1920, *Norrmén* s. 66 ss.

¹⁷ *Hakulinen*, Perusteettoman edun palautus s. 216 ss. Ks. myös *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174 (lajikauppa). — Toisin *Nybergh*, *Mercator* 1914 s. 844; *Lilius*, LM 1916 s. 142; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 148 ja 160 ss. sekä JFT 1936 s. 17 ja 20 sekä Ruotsissa *Roos* s. 89 ja 94; *Almén* I s. 315 ss. (lajikauppa).

Tähän kysymykseen nähden näyttää oikeuskäytäntömme olevan horjuva. Tekstissä esitettyä kantaa kuvastavat kaikki edellisessä muistutuksessa selostetut oikeustapaukset, joissa ratkaistavana voi sanoa yhtä hyvin olleen kysymyksen kustannustennousun kuin hinnannousunkin vaikutuksesta. Mutta toista kantaa edustaa KoO 1933 tied. 273, jossa ratkaistussa tapauksessa KoO katsoi, ettei myymiensä tukkien rantaanajamiseen sitoutunut myyjä ollut vastuussa tukkien ajamatta jättämisestä ostajalle aiheutuneesta vahingosta, koska k.o. talvi oli paikkakunnalla ollut hyvin vähäluminen ja leuto ja tukkien veto rantaan välillä olleiden sulien suomaiden vuoksi oli käynyt mahdollomaksi toimittaa kohtuullisin kustannuksin. Tekstissä omaksutun kannan mukaan on tätä ratkaisua pidettävä harhaanosuneena. — Vert. vielä KoO 1950 tied. 77, joka on selostettu edellä s. 135 muist. 2 ja 1952 sel. 16, joka on selostettu yksityiskohtaisesti edempänä s. 165 muist. 24.

Ks. myös Väliylälautakunta 31.5.1921, *Norrmén* s. 103 ss.

¹⁸ Kysymyksen käsittelystä de lege ferenda ks. *Förhandlingarna å det nittonde nordiska juristmötet Bilaga V* sekä s. 181 ss.

D. Rahan arvon aleneminen.

Aivan lähellä edellä käsiteltyjä tapauksia ovat ne myyjän taloudelliset vaikeudet, jotka johtuvat rahan arvon alenemisesta, inflaatiosta. Hintain ja kustannusten nousuhan saattaa useinkin johtua juuri mainitusta syystä. Sen vuoksi onkin paikallaan nyt ottaa tarkasteltavaksi, onko inflaatiota pidettävä sellaisena syynä, joka tekee myyjän suorituksen mahdottomaksi tai liikavaikeaksi. Niistä syistä, jotka olen maininnut juuri edelläolevan, hinnan ja kustannusten nousun merkitystä koskevan esitykseni alussa,¹⁹ jää inflaationkin merkitystä pohdittaessa tässä tutkittavaksi vain kysymys siitä, onko inflaatiota pidettävä myyjää vaivauttavana liikavaikeutena.

Mitään aivan suoranaista vastausta kysymykseen ei laki nytkään anna. Kuitenkin voidaan eräistä lainkohdista saada ohjetta kysymyksen ratkaisuun. Ensiksi on silloin huomattava erinäisiä kultarahakannan palauttamisesta aiheutuvia säännöksiä sisältävän, joulukuun 21 päivänä 1925 annetun lain 2 §, jonka mukaan »Täytettäessä tätä ennen Suomen rahassa tehtyjä sitoumuksia vastaa yhtä markkaa yksi markka 21 päivänä joulukuuta 1925 annetun rahalain mukaista rahaa». Säännös koskee varsinaisesti rahassa tehtyjä sitoumuksia, rahavelkoja, mutta voidaan sitä varmaan pitää ilmaisuna siitä periaatteesta, ettei sitoumuksia täytettäessä yleensä voida vedota rahan arvon alenemiseen.²⁰

Toiseksi on huomattava edellä jo mainittujen elatusavustusten korottamisesta maaliskuun 25 päivänä 1948, maaliskuun 16 päivänä 1951 ja joulukuun 28 päivänä 1956 annettujen lakien 1 ja 4 §§, joiden säännökset mainituissa laeissa ovat (korotusmääriä lukuunottamatta) samanlaiset. Sanottujen lakien 1 pykälien mukaan korotettiin AL:n ja AULapsiL:n mukaiset elatusapumaksut *rahanarvon alentumisen johdosta* määräpro-senteilla ja 4 pykälien mukaan varattiin tuomioistuimille mahdollisuus samasta syystä korottaa RL:n 9 luvun nojalla maksettaviksi tuomittuja elatusavustuksia sen mukaan, kuin elatusvelvollisen kykyyn ja muihin seikkoihin katsoen harkittiin kohtuulliseksi, ei kuitenkaan enemmän kuin 1 §:ssä säädettiin, ellei siihen ollut erittäin painavia syitä. Samasta syystä kuin edellä käsittelemiäni AULapsiL:n 27 §:ää ja AL:n 115 §:ää, on näitäkin lakeja, kuten jo olen sanonutkin, mielestäni pidettävä poikkeuksellisina siinä mielessä, ettei lainsäätäjän voida yleensä katsoa antaneen tuomioistuimelle oikeutta velallisen sitoumuksen muuttamiseen

¹⁹ Ks. edellä s. 161 ss.

²⁰ Hakulinen, Perusteettoman edun palautus s. 217.

inflaation johdosta. Ja samaa käsitystä tukevat lisäksi, kuten aikaisemmin jo olen esittänyt, vastamainitut AULapsiL:n 27 §²¹ ja AL:n 115 §.

Meikäläinen tietoisoppi on samalla kannalla.²² Erityisesti puhuvat minun mielestäni inflaation huomioonottamista vastaan suoritusvelvolista vapauttavana tekijänä se, että siitä seuraisi varsin yleinen ja suuri epävarmuus monissa sopimussuhteissa sekä varmaankin valtava oikeudenkäyntien määrä.²³ Mitä oikeuskäytäntöömme tulee, näyttää kuin se ei olisi täysin selvillä vesillä, joskin varsin uusi, selostuksena julkaistu ylimmän oikeusasteemme ratkaisu tukee tässä esitettyä käsityskantaa.²⁴

²¹ Hakulinen l.c.

²² Hakulinen m.t. s. 215 ss.; Palmgren, Förhandlingarna å det nittonde nordiska juristmötet s. 196.

²³ Vihma, LM 1952 s. 625.

²⁴ KoO 1951 tied. 43 käsitellyssä tapauksessa oli tilan ostaja ostaessaan kauppakirjalla v. 1901 18.000 markan hinnasta tilan sitoutunut siinä tapauksessa, että hän myisi tilan edelleen ja saisi siitä maksamaansa korkeamman hinnan, suorittamaan myyjän perillisille ylimenevän osan. Ostajan myytyä vv. 1946—1948 tilan eri osissa ja saatua siitä kaikkiaan 1.004.148 markkaa, vaati yksi myyjän neljästä perillisestä sanottuun kauppakirjan määräykseen vedoten itselleen neljäsosaa kauppahintojen erotuksesta eli 246.537 markkaa. KoO (3 jäsentä) katsoi, että kauppajen päättämisen välisen ajan kuluessa oli maamme rahaoloissa tapahtunut niin olennaisia muutoksia, että hintojen markkamääräisen erotuksen maksaminen ilmeisesti ei vastannut sitä tarkoitusta, mikä sopimuskumppaneilla sanotun ehdon tehdessään oli ollut, minkä vuoksi ja kun tuota ehtoa, jota niin ollen ei enää voitu sanamuotonsa mukaan soveltaa, ei kuitenkaan voitu kokonaan jättää ottamatta huomioon, KoO harkitsi oikeaksi kysymyksessä olevaa ehtoa sovitellen velvoittaa tilan ensimmäisen ostajan perilliset suorittamaan myyjän perilliselle 100.000 markkaa. (2 jäsentä katsoi, ettei rahanarvon muuttumisen vuoksi mitään todellista kauppavoittoa ollut saatu ja hylkäsi kanteen kokonaan). — Ratkaisu näyttää ensi silmäyksellä olevan täysin ristiriidassa tekstissä esitetyn katsantokannan kanssa. Mutta tarkemmin tutkittaessa huomataan, ettei siinä käsitellyssä tapauksessa ostaja ollut alunperin ehdottomasti sitoutunut mihinkään voiton suoritukseen eikä ehdollisestikaan määräsuuruuteen suoritukseen, vaan kauppasopimuksen yhteydessä ehdollisesti luvannut myyjälle määrätyn perusteen mukaan laskettavan suorituksen, jos hän tilan edelleen möisi. Todellisuudessa on siis kysymyksessä ollut kauppaan liitetty sopimussakkovälipuhe ostajan painostamiseksi siihen, ettei hän möisi tilaa edelleen. Ja kun sen suuruus sovitun perusteen mukaan laskettuna muodostuisi ilmeisen kohtuuttomaksi, on KoO sitä kohtuullistanut, mikä OikL:n 36 §:n mukaan on mahdollista. Selvyden vuoksi ja varsinkin, jottei ratkaisuun päästäisi vetoamaan väärin, olisi välipuhe ollut suoraan todettava sopimussakkovälipuheeksi ja ratkaisu perustettava OikL:n 36 §:ään.

KoO 1952 sel. 16. Eräs sähköyhtiö oli v. 1920 tehdyssä sopimuksessa sitoutunut toimittamaan sähkövirtaa erään talollisen taloon sekä kustantamaan ja kunnossapitämään muuntajan ja tarpeelliset johdot m.m. ehdoin, että talollinen suoritti yhtiölle kertakaikkisen maksun rakentamisesta ja kunnossapitämisestä sekä sovitun

Tulokseni inflaation merkityksestä on näin ollen, ettei rahan arvon aleneminen vapauta suoritusvelvollista myyjää sopimuksesta johtuvista velvollisuuksista. Jos on kysymyksessä erityiseseineen tilauskauppa eikä myyjällä inflaation vuoksi tosiasiallisesti ole ollut varoja sovitun esineen valmistamista tai valmistuttamista varten, ei häntä tosin voida velvoittaa luontais-suoritukseen, mutta vahingonkorvausvelvollinen hän siinäkin tapauksessa on, kuten edellä olen koettanut osoittaa.

VIII. MYYJÄN TIETÄMÄTTÖMYYS SUORITUS- VELVOLLISUUDESTA.

A. Onko suoritus mahdollon?

Joskus saattaa käydä niin, että myyjän suoritus jää tapahtumatta sen vuoksi, että hän on tietämätön suoritusvelvollisuudestaan. Silloin voidaan sanoa, että hän ei ole voinut suorittaa, koskei hän ole tiennyt velvollisuudestaan. Onko nyt tällaista tietämättömyyttä pidettävä suorituksen mahdottomuus- tai liikavaikeustapauksena vai eikö?

Myyjän tietämättömyys voi koskea joko koko suoritusvelvollisuuden

maksun kulutetusta sähkövirrasta, mikä maksu ei missään tapauksessa saanut ylittää 3 mk valo- eikä 1 mk 25 p voimakilowattitunnilta. Koskei sopimuksessa ollut määräystä sen voimassaoloajasta ja ne olosuhteet, joiden vallitessa sopimus oli tehty, olivat oleellisesti muuttuneet sopimuksen sen johdosta käydessä yhtiölle taloudellisesti liian raskaaksi, oli yhtiö irtisanonut sopimuksen ja vaati sen selittämistä lakanneeksi. KoO (3 jäsentä) hylkäsi kanteen, koskei sopimuksessa ollut irtisanomisehtoa eikä yhtiö ollut näyttänyt, että sillä muutoinkaan olisi ollut oikeus vapautua sopimuksesta. (Vähemmistöön jääneet 2 jäsentä katsoivat oikeaksi, koskei voitu katsoa talollisen ja sähköyhtiön tehdessään k.o. sopimuksen, jossa ei ollut määräystä sen voimassaoloajasta, tarkoittaneen, että yhtiö olisi velvollinen toimitamaan sähköä sopimuksessa mainitulla enimmäishinnalla vielä senkin jälkeen, kun ne olosuhteet, joissa sopimus oli tehty, olivat ennakolta arvaamattomalla tavalla muuttuneet eikä sanottu enimmäishinta enää lainkaan vastannut sitä, mitä sopimuksessa oli edellytetty maksettavaksi sähkövirrasta, ja sopimuksen, jonka oli näytetty tämän takia muodostuneen yhtiölle ilmeisen kohtuuttomaksi, jatkuvan voimassapitämisen ei näin ollen voitu enää katsoa vastaavan sopimuspuolten tarkoitusta, vaan yhtiöllä oli katsottava olevan oikeus sopimuksen irtisanomiseen, selittää sopimuksen lakaneen olemasta voimassa). KoO:n enemmistön kanta on sopu-soinnussa tekstissä esitetyn mielipiteen kanssa. — Samoin Ruotsin KoO, ks. NJA 1946 s. 679.

Ks. myös Välityslautakunta 16.12.1924, Mannio s. 88 ss.

Vert. vielä KoO 20.12.1955 n:o 3985, joka tosin koskee pesänositusta.

olemassaoloa tai sitten vain jotakin yksityiskohtaa suoritusvelvollisuuden täyttämässä, esim. suoritusaikaa. Viimeksimainitunlaisissa tapauksissa johtuu tietämättömyys useimmiten huolimattomuudesta, sillä jos myyjä tietää suoritusvelvollisuutensa olemassaolon mutta ei jotakin sen yksityiskohtaa, tulee hänen tarvittaessa vaikka ostajalta hankkia tarvittavat lisätiedot. Ja jollei hän sitä tee, on hän itse syypää tietämättömyyteensä ja saa kantaa myös sen seuraukset; silloin ei suoritus ole hänelle mahdoton eikä liikavaikea. Varsinaiseksi tietämättömyydeksi, josta tässä on kysymys, luen vain tapaukset, joissa myyjä ei ole tiennyt eikä voida katsoa hänen täytyneenkään tietää suoritusvelvollisuutensa koko olemassaolosta. Esimerkkeinä sellaisista tapauksista voidaan mainita, että suurliikkeen omistajan, joka on sitoutunut satoihin hankintoihin tai tilausmyynteihin, kaikki tili- ja muistiinpanomerkinnät tulipalossa tuhoutuvat eikä hän eikä kukaan hänen liikkeensä henkilökunnasta muista jotakin kauppaa, tai että pikkukauppias, jolla on ollut myyntisopimuksensa vain omassa muistissaan, kuolee ilman että perilliset tietävät mitään esim. seuraavana päivänä erääntyvistä suorituksista.

Mikään loogillinen yhtävähän kuin juridinenkaan mahdottomuus ei tällaisissa tapauksissa ole kysymyksessä. Sen sijaan voidaan kai sanoa suorituksen olevan tällöin käytännöllisesti mahdottoman yhtähyvin kuin esim. suoritettavan erityisesineen katoamistapauksessakin.

B. Mahdottomuuden seuraukset.

Mitkä ovat sitten seuraukset tällaisesta suorituksen mahdottomuudesta vai onko siitä mitään seurauksia?

1. Myyjän luontais-suoritusvelvollisuus.

Ajatelkaamme ensiksi luontais-suoritusvelvollisuutta. Kysymyksessä olevanlaatuinen mahdottomuus on yleensä ohimenevää sikäli, että kun ostaja, joka ei määräaikana ole saanut suoritusta, vaatii sitä, saa myyjä (tai hänen perillisensä) suoritusvelvollisuudestaan tiedon, jolloin tietämättömyydestä aiheutunut mahdottomuus lakkaa. Kun mahdottomuus on näin mennyt ohi, on myyjä epäilemättä velvollinen luontais-suoritukseen ostajan sitä vaatiessa. En näe mitään perustetta, jonka

vuoksi myyjän (tai hänen perillisensä) pitäisi vapautua luontais suoritusvelvollisuudesta.¹

2. Vahingonkorvausvelvollisuus.

Vahingonkorvausvelvollisuutta koskeva kysymys on paljon vaikeampi.

a) **Erityisesineen kauppa.** Mitä ensiksi erityisesineen kauppaan tulee, jossa vahingonkorvausvelvollisuus syntyy säännönmukaisesti vain tuottamuksen ollessa kysymyksessä, en näe esilläolevassakaan tietämättömyystapauksessa syytä poiketa tästä säännöstä.² Kasuaalinen vastuu olisi mielestäni kohtuuton. Milloin siis myyjä (tai hänen kuoltuaan hänen perillisensä) ei ole tiennyt suoritusvelvollisuudestaan eikä voida katsoa hänen täytyneenkään sitä tietää, ei hän mielestäni joudu vahingonkorvausvelvolliseksi ostajalle suorituksen tapahtumatta jäämisen tai viivästymisen vuoksi.³ Tietämättömyyden voidaan kyllä hyvin olettaa johtuvan myyjän tuottamuksesta, ellei myyjä todista, ettei se hänen syystään johdu.

Poikkeuksellisesti saattaa erityisesineenkin myyjä kuitenkin joutua kasuaaliseen vahingonkorvausvastuuseen, kuten aikaisemmin olen lausunut.⁴ Se voi esilläolevissa tietämättömyystapauksissa tulla kysymykseen ensiksikin silloin, kun myyjän käyttämän apulaisen viaksi voidaan lukea tuottamus, vaikka myyjä itse olisikin ollut hyvässä uskossa.⁵ Niinpä jos myyjän puolesta on hänen palveluksessaan oleva henkilö valtuutettuna tehnyt kaupan ja siinä sitoutunut suoritukseen määräaikana,

¹ Jos kysymyksessä on tilauskauppa, jonka ehtojen mukaan myyjän olisi henkilökohtaisesti ollut osallistuttava valmistamiseen, mutta myyjä on kuollut ennättämättä sitä tehdä, ei luontais suoritusvelvollisuus tule kysymykseen, mutta tämä johtuu silloin myyjän kuolemasta (ks. siitä edellä s. 150 ss.) eikä hänen perillistensä tietämättömyydestä.

² *Ussing, Køb* s. 77, sanoo käytännöllisten syiden puhuvan sen puolesta, että myyjä erityisesineen kaupassa vastaisi tietämättömyydestään kasuaalisesti, kuten lajikaupassakin, mutta jättää sanomatta, mitkä ovat ne käytännölliset syyt.

³ Samaan suuntaan *Lassen, Haandbog* s. 435 ss.; *Hakulinen, LM* 1940 s. 326 sekä saksalainen tieteisoppi, ks. esim. *Enneccerus—Lehmann* s. 209. — Myyjän kasuaalisen vastuun kannalla ovat taasen *Almén I* s. 302 ss., joka tässäkin nojautuu fingerattuun garantia-konstruktioon; *Hasselrot, Dröjsmål* s. 32; *Stang—Solem* s. 160 ss.; *Gaarder* s. 57; *Ussing, Dansk Obligationsret* s. 137 ss. sekä *Køb* s. 77; *Hasle—Nebelong* s. 121. Vert. myös *Augdahl* s. 305 ss.

⁴ Ks. edellä s. 84 ss.

⁵ Ks. edellä s. 85 muist:ssa 14 mainittua kirjallisuutta.

jonka hän on huolimattomuudesta jättänyt myyjälle ilmoittamatta, ei myyjä ehkä tiedä mitään suoritusvelvollisuudestaan, mutta on siitä huolimatta vahingonkorvausvelvollinen ostajalle, ja siis kasuaalisesti.

Toiseksi joutuu myyjä kasuaaliseen vastuuseen, milloin hän viivästyy suorituksensa täyttämisesä ja suoritus vasta sen jälkeen tulee mahdolliseksi.⁶ Onhan ajateltavissa, että myyjän ylitettyä sovitun suoritusajan tulipalo tuhoaa koko konttorihuoneiston kirjanpitoineen ja muine muistiinpanoineen, jolloin myyjä voi jäädä tietämättömäksi ainakin joistakin sopimuksista. Hän saa kuitenkin vastata näin syntyneestä mahdottomuudesta ostajalle kasuaalisesti sillä perusteella, että hänen suorituksensa jo oli viivästynyt mahdottomuuden syntyessä.

Reklamatiovelvollisuuteen nähden viitataan esineen tuhoutumistapauksia käsitellessäni lausumaani.⁷

b) Lajiesinekauppa. Lajiesinekaupassa on asia jo toinen. Samat syyt, jotka lajiesinekaupassa ovat sanelleet myyjälle yleensä kasuaalisen, tuottamuksesta riippumattoman vahingonkorvausvastuun,⁸ puhuvat tässäkin tapauksessa sanotunlaisen vastuun puolesta. Tosin kieltää ei sovi, etteikö näkökohtia voitaisi esittää sellaisen kannan puolesta, että lajiesineidenkin kaupassa myyjän vastuu tuottamuksettomasta tietämättömyydestä poistettaisiin.⁹ Olen kuitenkin puolestani taipuvainen katsomaan lajiesineiden myyjän vastaavan näissä tapauksissa, kuten yleensäkin, kasuaalisesti.¹⁰

Ostajan reklamatiovelvollisuuteen nähden voin tässäkin viitata tavaran tuhoutumistapauksia käsitellessäni lausumaani.¹¹

3. Ostajan kaupanpurkuoikeus.

Mitä lopuksi ostajan mahdolliseen kaupanpurkuoikeuteen tulee, ei häneltä voitane sitä yleensä evätä, ellei hän itse suoritusta saa.¹² Kun myyjän tietämättömyydestä johtuva mahdottomuus usein kuitenkin on nopeasti ohimenevää, on syytä muistaa, ettei ostaja saa purkamis-

⁶ Ks. edellä s. 85 muist:ssa 18 olevia kirjallisuusviittauksia.

⁷ Ks. edellä s. 88 ss.

⁸ Ks. edellä s. 99 ss.

⁹ Ks. *Lassen*, *Haandbog* s. 436.

¹⁰ Samoin *Chydenius*, *Leveransafatlet* s. 64 ss. ja s. 75; *Almén I* s. 302 ss.; *Stang—Solem* s. 160 ss.; *Gaarder* s. 57; *Ussing*, *Dansk Obligationsret* s. 137 ss. ja *Køb* s. 77; *Hasle—Nebelong* s. 121.

¹¹ Ks. edellä s. 108.

¹² *Hakulinen*, *LM* 1943 s. 533.

oikeutta, milloin myyjän viivästys on vain vähäinen eikä kysymyksessä ole fix-sopimus. Jos siis myyjä pian suoritusajan umpeenkuluttua saakin tietää suoritusvelvollisuutensa olemassaolosta — esim. ostajalta — ja pystyy suorittamaan niin nopeasti, että koko viivästysaika jää vain vähäiseksi, ei ostajalla ole kaupan purkamisoikeutta muulloin, paitsi kun on sovittu aivan tarkoin määrätystä suoritusajasta.

Kysymykseen siitä, onko ostajan purkamisoikeuden edellytyksenä, että hän tekee purkamisilmoituksen myyjälle, viitataan siihen, mitä tästä kysymyksestä olen lausunut käsitellessäni edellä¹³ myyjän henkilökohtaisia suoritusesteitä.

¹³ Ks. edellä s. 154 ss.

II LUKU.

VELAKSIANTO.

Siirtyessäni nyt käsittelemään suorituksen mahdottomuutta ja sen vaikutuksia toisessa sopimustyyppissä, velaksiannossa, noudatan samaa tutkimustapaa kuin kaupankin kohdalla. Otan toisin sanoen tarkasteltavaksi erilaisia tapauksia, jotka tuntuvat sellaisilta, että niitä kenties voidaan pitää mahdottomuustapauksina, ja käsittelen ne kunkin erikseen. Näiden tutkittavaksi otettavien tapausten valinnassa voin osaksi seurata edellistä lukua, joskin uudenlaisiakin tapauksia tulee näköpiiriin.

Velaksiannossahan tapahtuu ensin suoritus velkojan puolelta, kun velka annetaan, ja sitten aikanaan velallisen puolelta kun velka maksetaan takaisin. Ensiksimmäisessä vaiheessa on suorituksen mahdottomuudella vain harvoin merkitystä, sillä useimmiten velkojan suoritus tapahtuu jo samalla kun sopimus tehdään. Mahdottomuus tulee velkojan suoritukseen nähden varsinaisesti kysymykseen vain, milloin etukäteen tehdään velaksiannosta sopimus,¹ jonka täyttäminen, siis rahojen velalliselle antaminen, sitten kohtaa esteitä. Moninverroin suurempi käytännöllinen merkitys on sitävastoin esteillä, jotka kohtaavat velan takaisinmaksua, joka aina tapahtuu sopimuksenteon jälkeen. Kiinnitänkin sen vuoksi seuraavassa huomiotani vain velan takaisinmaksun esteisiin.

Kun muullakin perusteella kuin velaksiannosta syntyneisiin raha-

¹ Ks. siitä esim. *Chydenius*, *Kontraktsrätt* I s. 205 ss.; *Kivimäki*, *Siviilioikeuden yleiset opit* s. 78.

velkasuhteisiin kenties voidaan ainakin osittain soveltaa velaksiantoa koskevia sääntöjä, otan seuraavassa huomioon myös muilla perusteilla, varsinkin kaupasta, syntyneitä rahavelkasuhteita.

I. VALTIOVALLAN TOIMENPITEET.

A. Valuutan vienti- ja tuontikiellot.

1. Onko suoritus mahdollon.

Aloittaakseni tyypilliseltä tuntuvasta tapauksesta otan ensiksi käsiteltäväksi valtiovallan taholta annetut valuutan vienti- ja tuontikiellot. Niillä on merkitystä, kun on maksettava ulkomaanrahan määräinen velka. Aivan samoin kuin kaupassa tekee valtiovallan kielto myöskin yllämainitunlaisessa velaksiantosuhteessa suorituksen juridisesti mahdolltomaksi,² ellei velallisella ole ulkomailla valuuttaa, jolla hänen on lupa velkansa maksaa.

Suomessa on parhaillaankin voimassa rahan ja maksuvälineiden vientikielto, tosin rajoitetussa muodossa. Valuutan säännöstelemisestä huhtikuun 23 päivänä 1948 annetun lain³ 1 §:n mukaan on valtioneuvostolla oikeus kieltää rahan ja maksuvälineiden vienti ja tuonti. Ja tämän valtuuden nojalla on valtioneuvosto valuutan säännöstelemisestä viimeksi tammikuun 15 päivänä 1953 antamallaan päätöksellä rajoittanut sekä Suomen rahan että ulkomaisen valuutan vientiä tai pannut sen maastaviemisen erityisestä luvasta riippuvaksi (§§ 31, 36, 37 ja 54). Jos siis lupa valuutan vientiin evätään, on, ellei velka ole niin pieni, että matkustaja saa viedä sen määrän mukanaan, velan suoritus ulkomaille Suomesta nykyään juridisesti mahdotonta.⁴

Vieraan valuutan Suomeen tuominen ei sitävastoin ole kiellettyä (32 §). Mutta sitä ei edellämainitun valtioneuvoston päätöksen 46 §:n mukaan saa luovuttaa muille kuin Suomen Pankille tai sen valtuuttamalle. Muutenkaan ei maahan tuodun ulkomaisen valuutan käyttäminen velanmaksuun Suomessa ole ilman yksityistapauksessa saatua lupaa sallittua (56 §). Ellei sellaista lupaa anneta, näyttää siis ulko-

² Ks. *Wrede*, *Obligationsrätt* s. 60.

³ Laki on 21.12.1956 annetun lain mukaan voimassa vuoden 1957 loppuun.

⁴ Tässä yhteydessä on ehkä syytä huomauttaa, että VeksL:n 54 § ja ShekL:n 48 § eivät koske suorituksen vaan eräiden velkojan toimenpiteiden mahdolltomaksi tulemistä.

maanrahan määräisen velan maksaminen myöskin Suomessa olevalle velkojalle juridisesti mahdottomalta. Tämä koskee kuitenkin vain sellaisia velkoja, joista on nimenomaan sovittu, ettei niiden takaisinmaksu saa tapahtua Suomen rahassa.⁵ Sillä ellei sellaista nimenomaista välipuhetta ole tehty, on velallisella VKL:n 7 §:n 1 mom:n mukaan oikeus suorittaa velka »maksupaikan rahalla maksupäivän arvon mukaan» eli siis Suomen rahassa maksupäivän kurssin mukaan laskettuna. Ulkomaanrahan määräisen velan maksaminen velkojalle Suomessa on siis vain silloin juridisesti mahdotonta, kun nimenomaisesti on sovittu siitä, että velkaa ei saa maksaa Suomen rahassa, ja kun lupaa sen maksamiseen ulkomaan rahassa ei Suomen Pankilta saada.

2. Mahdottomuuden seuraukset.

Entä mitä seurauksia on tällaisesta suorituksen mahdottomuudesta. Kysymys on monimutkaisempi, kuin mitä ensi silmäyksellä luulisikaan. Yhtenäistä ja yleispätevää vastausta kysymykseen ei voida antaa, vaan vastaukset eri tapauksissa voivat olla erilaisia riippuen siitä, minkä maan oikeuden mukaan kysymys joutuu ratkaistavaksi. Ja se taas riippuu siitä, missä maassa velkomiskanne tulee tuomioistuimen tutkittavaksi, ja siitä, minkä maan lakia sanotussa maassa kansainvälisen yksityisoikeuden mukaan pidetään velvoitestatuuttina.⁶

Tässä yhteydessä ei ole mahdollista syventyä kysymykseen sen laajemmin kuin että koetan vastata siihen sillä edellytyksellä, että kysymyksen seurauksista katsotaan olevan ratkaistavan Suomen oikeuden materiaaalisten sääntöjen mukaan.⁷

a) Luontais suoritusvelvollisuus. Mitä luontais suoritusvelvollisuuden ensiksi tulee, velvoitettaneen velallinen kyllä velkansa maksamaan, mutta suoritusta ei voida ilman Suomen Pankin lupaa toimittaa velkojalle, vaan tämä joutuu odottamaan saatavaansa ehkä valuutansäännöstelyn purkamiseen asti.

b) Vahingonkorvausvelvollisuus. Kysymys velallisen vahingonkorvausvelvollisuudesta on jo hankalampi. Velkojallehan koituu vahinkoa siitä, että hän velallisen suoritusta kohdanneen esteen vuoksi ei saa

⁵ Ks. VeksL:n 31 §:n 3 mom. ja ShekL:n 36 §:n 3 mom. sekä Grönvall—Heikonen s. 62.

⁶ Ks. siitä lähemmin esim. *Alanen* s. 230 ss.

⁷ Ylläsanottu ei välttämättä merkitse sitä, että ratkaiseva tuomioistuin olisi suomalainen tuomioistuin.

maksua aikanaan vaan vasta myöhemmin, ehkäpä vuosiakin myöhästyneenä. Kysymys on näin ollen siitä, onko velallinen velvollinen korvaamaan velkojalle velanmaksun viivästymisestä näin koituneen vahingon vai eikö. Vastauksen saamiseksi on selvitettävä koko kysymys viivästyneen rahavelallisen vahingonkorvausvelvollisuudesta.

Täysin riidatonta on, että velallinen on velan takaisinmaksun viivästyessä velvollinen suorittamaan velkojalle vahingonkorvauksena ainaakin viivästyskorkoa. Siitä, on säädetty VKL:n 6 §:n 1 ja 2 mom:ssa sekä KK 9 luvun 10 §:ssä. Tämän viivästyskoron suuruus on eri tapauksissa erilainen. Jos sen suuruudesta on sovittu, noudatetaan sopimusta, ellei se ole ilmeisesti kohtuuton.⁸ Ellei viivästyskoron suuruudesta ole tehty erityistä sopimusta, riippuu sen suuruus siitä, onko itse velka korollinen vai koroton. Jos velka on korollinen, on viivästysajan korko laskettava VKL:n 6 §:n 1 mom:n mukaan saman perusteen mukaan kuin korko ennen velan erääntymistäkin. Mutta jos velka on koroton, on viivästyskorkoon nähden VKL:n 6 §:n 2 mom:n mukaan noudatettava KK 9 luvun 10 §:n säännöksiä, joiden mukaan viivästyskorko on 6 % vuodessa erääntymispäivästä lukien, milloin velalla on määrätty erääntymisaika, mutta vain 5 % vuodessa haasteen tiedoksiantopäivästä lukien, ellei velan maksuaikaa ole määrätty.⁹ Näin pitkälle on asia selvä.

Ensimmäinen vaikeus kohtaa sitten, kun on vastattava kysymykseen, onko viivästynyt velallinen velvollinen suorittamaan velkojalle muutenkin vahingonkorvausta kuin viivästyskorkoa. Jos viivästyskorko riittää velkojan viivästysvahingon korvaamiseen, ei mikään lisävahingonkorvaus tietenkään tule kysymykseen, mutta ellei se siihen riitä, herää kysymys, onko velkojalla oikeus saada korvausta viivästysvahingosta yli viivästyskoron vai eikö. Tästä kysymyksestä ei laissa ole säännöstä, mutta huomiota herättää, että VKL:n ehdotukseen sisältyi nimenomainen säännös velkojan vahingonkorvausoikeuden tunnustamisesta viivästyskoron ylittävältäkin osalta.¹⁰ Sitä ei otettu lakiin, mutta kun ei myöskään päinvastaista säännöstä VKL:iin otettu, täytynee katsoa lainsäätäjän tarkoituksella jättäneen kysymyksen tässä yhteydessä ratkaisematta. Ei siis voitane ainakaan tällä perusteella katsoa, että tämä

⁸ Ilmeisesti kohtuuttoman suureksi sovittua viivästyskorkoa voi tuomioistuimien alentaa OikTL:n 36 §:n nojalla, sillä sopimukseen perustuva viivästyskorko on sopimussakon laji; ks. *Vihma*, Sopimussakko s. 106 sekä muist. 161.

⁹ *Hakulinen*, Velkakirjalaki s. 90.

¹⁰ Ehdotus velkakirjalaki y.m. s. 4 (6 §:n 3 mom.).

vahingonkorvausoikeus olisi velkojalta meidän oikeudessamme tullut evätyksi.¹¹

Kun sitten koetetaan materiaalisesti tutkia, onko velkojalla mainittu oikeus, kiintyy huomio ensiksi VKL:n 7 §:n 2 mom:iin. Siitä näet käy ilmi, että milloin velkaa, joka on maksettava sellaisena rahalajina, joka ei ole maksupaikalla käypää, ei makseta aikanaan, ja sanotun vieraan rahalajin kurssi on maksumaassa laskenut, voi velkoja vaatia kurssinlaskun johdosta kärsimänsä vahingon korvaamista. Tämä korvaus määrätään velkojan kärsimän vahingon mukaan (7 §:n 2 mom:n 2 lause), kuitenkin niin, että velkoja tuon vahingon suuruutta todistamattakin voi vaatia *erääntymispäivän* korkeampaa kurssia sovellettavaksi (sanotun mom:n 1 lause sekä VeksL:n 41 §:n 1 mom. ja ShekL:n 36 §:n 1 mom.). Ainakin tässä tapauksessa saa siis velkoja viivästysvahingosta korvausta ylikin viivästyskoron.¹²

Entä sitten muissa tapauksissa? Jos tunnustetaan oikeaksi se vahingonkorvausoikeuden pääperiaatteista, että vahinko on mikäli mahdollista täysin korvattava¹³ silloin, kun vahingonkorvausvelvollisuuden edellytykset ovat olemassa, ei velkojaltakaan voitane kieltää oikeutta täyden vahingonkorvauksen saamiseen silloinkin, kun viivästyskorko ei siihen riitä. Mikään ei meidänkään oikeudessamme estäne sitä.¹⁴ Ja näin voidaan edelliselostetun VKL:n 7 §:n 2 mom:nkin sanoa olevan ilmauksen täyden vahingonkorvauksen periaatteesta.

Vastattuani siis myöntävästi kysymykseen, onko velkojalla oikeus saada viivästysvahingostaan korvausta ylikin viivästyskoron, on seuraavana edessä kysymys siitä, riippuuko velallisen vahingonkorvausvelvollisuus hänen syyllisyydestään vai onko hän viivästysvahingosta velkojalle kasuaalisessa vahingonkorvausvastuussa. Vastaaminen tähän ei ole sen helpompaa kuin edelliseenkin kysymykseen.

Mitä ensiksi tulee viivästyskorkoon, ei sen maksamisen velvollisuus

¹¹ Hakulinen, Velkakirjalaki s. 91; Palmgren, Översikt av den nya skuldebrevslagstiftningen s. 6; af Hällström, JFT 1948 s. 128. Samoin Ruotsin oikeuteen nähden, jossa tilanne on sama kuin meillä, Marks von Würtemberg-Sterzel s. 46. — Päinvastoin Kivimäki, DL 1948 s. 37.

¹² Hakulinen, Velkakirjalaki s. 100 ss.

¹³ Montgomery s. 670 ss.; Ekström s. 915; Serlachius—Cederberg s. 113; Stang, Erstatningsansvar s. 412; Karlgren, Skadeståndsläran s. 142; Kivimäki, Siviilioikeuden yleiset opit s. 187; Ussing, Erstatningsret s. 169.

¹⁴ Cederberg, Om gäldenärs skadeståndsskyldighet s. 3 ss.; Hakulinen, Velkakirjalaki s. 91; af Hällström, JFT 1948 s. 128; Marks von Würtemberg-Sterzel s. 47. — Päinvastoin kuft. Serlachius (Serlachius—Cederberg) s. 130; Wrede, Obligationsrätt s. 64 ss.; Kivimäki, Siviilioikeuden yleiset opit s. 189.

ole riippuvainen velallisen syyllisyydestä viivästykseen.¹⁵ Tätä käsitystä tukee ensiksi jo KK 9 luvun 10 ja 8 §:n sanamuoto. Toiseksi voidaan tätä kantaa perustella sillä, että kun lajiesinekaupassa myyjän viivästys aiheuttaa hänelle vahingonkorvausvelvollisuuden hänen tuottamuksestaan riippumatta, kuten edellisessä luvussa olen esittänyt, tuntuu luonnolliselta, että lajiesinevelan takaisinmaksussa noudatetaan samaa sääntöä, sillä lajiesineiden suoritusvelvollisuushan siinäkin on kysymyksessä. Ainoa kysymys, joka tässä yhteydessä näyttää aiheuttaneen erimielisyyttä, on se, voivatko minkäänlaiset esteet vapauttaa velallisen tästä kasuaalisesta viivästyskoron maksamisvelvollisuudesta. Kuten näet edellisestä luvusta muistetaan, ovat eräät suoritusesteet sellaisia, että ne vapauttavat viivästyneen lajiesineiden myyjän muuten kasuaalisesta vahingonkorvausvelvollisuudesta. Tässä yhteydessä on nyt koetettava vastata kysymykseen, vapautuuko velallinen niissä tapauksissa, joissa valuutan vienti- tai myyntikielto edellälausutun mukaan tekee suorituksen mahdottomaksi, kasuaalisesta viivästyskoron maksamisvelvollisuudestaan vai eikö.

Selvää lainsäädännöstä ei asiasta ole. Se seikka, että lainmääräys ja muu sentapainen ylivoimainen este, jota velallisen sitoumukseen mennessään ei ollut otettava lukuun, VKL:n 7 §:n 2 mom:n viimeisen lauseen mukaan vapauttaa velallisen, jonka velka on maksettava sellaisena rahalajina, joka ei ole maksupaikalla käypää, korvaamasta velkojalle kurssinlaskusta aiheutunutta viivästysvahinkoa, viittaa kyllä siihen, että samanlaiset syyt voisivat vapauttaa velallisen myöskin viivästyskoron maksamisvelvollisuudesta,¹⁶ ellei nyt viivästyskorkoa tahdottaisi pitää niin erityislaatuksena vahingonkorvauslajina, ettei siitä mikään este pystyisi velallista vapauttamaan. Viimeksimainitunlaiseen ajatuksenjuoksuun en kuitenkaan näe olevan olemassa vakuuttavia perusteita, minkä vuoksi katsoisin, että valtiovallan taholta annetut valuutan vienti-, tuonti- ja myyntikiellot, joita velallisen sitoumukseen mennessään ei ollut otettava lukuun, silloin, kun ne edelläesitetyn mukaan tekevät suorituksen mahdottomaksi, myös vapauttavat velallisen viivästyskoron kasuaalisesta maksuvelvollisuudesta.¹⁷

¹⁵ *Serlachius—Cederberg* s. 135; *Hakulinen*, *Velkakirjalaki* s. 103; *af Hällström*, *JFT* 1948 s. 128. — Toisin *Wrede*, *Obligationsrätt* s. 62 ss. Vert. siihen *Hakulinen*, *LM* 1943 s. 533.

¹⁶ Vert. myös *ML:n* 131 §:n 2 mom.

¹⁷ *Ussing*, *Dansk Obligationsret* s. 142. Ks. myös *Almén* I s. 461.

Tässä yhteydessä selostettakoon KoO:n tied. 173 vuodelta 1948. Vakuutuksen-

Mitä sitten tulee siihen, onko velallisen vastuu viivästyskorkoa suuremman vahingon korvaamisesta myöskin kasuaalinen vai onko sen suorittamisvelvollisuus riippuvainen velallisen tuottamuksesta, on vastaaminen siihen vaikeaa. Voidaan hyvin ajatella, että tämän poikkeuksellisen, viivästyskorkoa suuremman vahingon korvaamisen velvollisuus ei syntyisi yhtä helposti — kasuaalisesti — kuin viivästyskoron maksamisvelvollisuus, vaan vaatisi velallisen tuottamusta,¹⁸ ja tätä käsitystä voitaneen perustella mm. sillä, että KK 9:10, johon viivästyskoron kasuaalisen maksuvelvollisuuden voidaan väittää perustuvan, ei mitenkään viittaakaan muuhun vahingonkorvaukseen kuin viivästyskorkoon.¹⁹ Mutta tätä käsitystä vastaan voidaan myös esittää vahvoja perusteita. Ensiksikin osoittaa VKL:n 7 §:n 2 mom., että *kurssinvaihi-*

ottajan Suomessa sijaitsevan palovakuutetun omaisuuden yksi kolmesta vakuutusenantajasta oli englantilainen, joka palon satuttua ei ollut aikanaan suorittanut osuuttaan palovahingonkorvauksesta, koska Suomen ja Englannin välillä oli puhjennut sota. Sodan päätyttyä se suoritti korvausosuutensa, mutta ei halunnut maksaa viivästyskorkoa sille. KoO (oikeusneuvokset Gylling ja Kaira) katsoi, ettei se seikka, että englantilainen vakuutuksenantaja Suomen ja Englannin välillä puhjennut sodan vuoksi oli ollut estynyt suorittamasta palovahingonkorvausta määräkä aikana, lain eikä vakuutusehtojen mukaan vapauttanut vakuutuksenantajaa suorittamasta viivästyskorkoa tuolle korvausmäärälle, ja velvoitti vakuutuksenantajaa suorittamaan viivästyskorkoa 6 % vuodelta. — 2 jäsentä (oikeusneuvokset Hastig ja Ebeling) katsoi, ettei k.o. este ollut ollut ylivoimainen ja että vakuutuksenantajan lisäksi olisi ollut otettava se huomioon sopimusta tehdessään, minkä vuoksi he katsoivat lain ja vakuutusehtojen mukaan vakuutuksenantajan velvolliseksi maksamaan 6 % viivästyskoron. — 1 jäsen (oikeusneuvos Lehtonen) taas katsoi, ettei vakuutuksenantajan ollut sodan vuoksi eli siis sellaisen esteen takia, joka ei ollut hänen poistettavissaan, ollut mahdollista aikanaan suorittaa korvausta, minkä vuoksi oikeusneuvos ei katsonut vakuutuksenantajaa velvolliseksi maksamaan viivästyskorkoa.

Käänestys osoittaa kolmen jäsenen (Gylling, Kaira, Lehtonen) pitäneen sotaa esilläolevassa tapauksessa suorituksen esteenä ja kahden (Hastig, Ebeling) taas katsoneen, ettei sota muodostanut ylivoimaista estettä. Edelleen havaitaan, että kolme jäsentä (Hastig, Ebeling, Lehtonen) ilmeisesti oli sitä mieltä, että ylivoimaisen esteen tuli vapauttaa velallinen viivästyskoron suorittamisesta, kun taas kaksi jäsentä (Gylling, Kaira) tuntuu katsoneen, ettei kysymyksessä olevanlaatuinenkaan este vapauttanut velallista suorittamasta KK 9:10:ssä säädettyä viivästyskorkoa. — Tekstissä esitetyn kannan mukaan voidaan KoO:n päätöslauselman perusteluita tuskin pitää oikeina, sillä jos velallisen katsottiin todella estyneen suoritukselta, ei häntä myöskään olisi pitänyt velvoittaa viivästyskoron suorittamiseen.

¹⁸ Näin Hakulinen, Velkakirjalaki s. 92 ja 103. — Samoin Sveitsin OR art. 106 mom. 1.

¹⁹ Vert. myös Hakulinen, Velkakirjalaki s. 92 ja 103.

telusta syntyneen, viivästyskorkoa suuremman vahingon korvaamisvelvollisuus on kasuaalinen; — siitähän vapauttaa velallisen tuon momentin viimeisen lauseen mukaan vain ylivoimainen este. Ja toiseksi on lajitavaran myyjän vastuu viivästysvahingosta, kuten aikaisemmin olen esittänyt, kasuaalinen, olipa viivästysvahinko pienempi tai suurempi.²⁰ Kun näin on molemmissa mainituissa tapauksissa, niin miksi olisi asia toisin muuhunkaan rahavelan viivästymisestä aiheutuneeseen ja viivästyskorkoa suurempaan vahinkoon kuin kurssinvaihteluvahinkoon nähden? Onhan näet rahavelkakin lajivelkaa! Olisin näin ollen taipuvainen, vaikkakin epäröiden, katsomaan, että velallisen velvollisuus korvata velkojalle sekin vahinko, jota viivästyskorko ei riitä peittämään, on velallisen culpasta riippumaton.²¹ Tästäkin vahingonkorvauksesta vapauttaisi velallisen, kuten VKL:n 7 §:n 2 mom:n viimeinen lause viittaa, vain n.s. ylivoimainen este. Ja sellaiseksi katson, kuten edellä on ilmikäynyt, mm. valtiovallan antamat valuutan vienti-, tuonti- ja myyntikiellot, joita velallisen sitoumukseen mennessään ei ollut otettava lukuun.

Jos kuitenkin valtiovallan toimenpiteestä johtunut suorituksen mahdollisuus on syntynyt vasta sen jälkeen, kun velan takaisinmaksu jo on viivästynyt, ei toimenpide, vaikkapa se olisikin sellainen, jota velallisen sitoumukseen mennessään ei ollut otettava lukuun, voi vapauttaa velallista hänen kasuaalisesta vahingonkorvausvastuustaan (obligatio perpetuatur-ajatus).

Jos edellämainitunlainen valtiovallan kiello oli olemassa jo velkasuhteen syntyessä, näyttävät sellaiseen alkuperäiseen mahdollomuuteen soveltuvan samat perustelut ja säännöt, jotka lajimyynnin vastaavalaisesta tapauksesta olen edellä esittänyt.²² Silloin on siis velallinen vahingonkorvausvelvollisuudesta kokonaan vapaa, ellei hän sitoumuksen antaessaan tiennyt eikä voida katsoa hänen pitäneenkään tietää valtiovallan kiellon olemassaolosta. Jos velallinen sen sitävästoin silloin tiesi tai jos hänen ainakin olisi pitänyt se silloin tietää, on hän kasuaalisessa vahingonkorvausvastuussa, paitsi jos velkojakin esteen silloin tiesi, jolloin velallinen on vastuusta vapaa. Ellei velkoja tiennyt kiellosta, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää, ei velallinen myöskään liene

²⁰ Tätä korostaa af Hällström, JFT 1948 s. 128.

²¹ Olen aikaisemmin lausunut tästä kysymyksestä sen mielenpiteen, että velvollisuus viivästyskorkoa suuremman vahingon korvaamiseen edellyttää velallisen culpaa, ks. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Juhlajulkaisu, s. 666.

²² Ks. edellä s. 132.

korvausvelvollinen, paitsi jos hän vilpillisesti oli salannut velkojalta sen, että hän esteen olemassaolon tiesi.

Kysymys siitä, onko velkojan, joka haluaa vaatia vahingonkorvausta velalliselta, reklamoitava velalliselle suorituksen aikana tapahtumatta jäämisestä, ei ole helppo. KK 9:8 ja 9:10 sen paremmin kuin varsin uudenaikaisen VKL:n 6 §:kään eivät mitenkään viittaa reklamation tarpeellisuuteen viivästyskoron vaatimisen edellytyksenä.²³ Velallisen velvollisuutta maksaa viivästyskorkoa reklamatiosta riippumatta voidaan ehkä perustella silläkin, että velkapääoma on ollut hänen käytettävissään velan takaisinmaksuun asti. Tuntuu näin ollen siltä, ettei velkojan ole tarpeen reklamoida vahingonkorvausta saadakseen.

Jos sen sijaan velallinen haluaa vapautua vahingonkorvausvelvollisuudestaan suorituksen mahdottomuuden perusteella, voidaan häneltä hyvin vaatia esteen ilmoittamista velkojalle ilman aiheetonta viivytystä esteen ilmaantumisesta lukien. Kauppiaalta voidaan tämän ilmoituksen tekemistä vaatia vielä nopeammin kuin muilta.

c) Sopimuksen purkamisoikeus. Kolmas mahdollinen seuraus, joka on vielä käsiteltävä, on velkojan mahdollinen oikeus sopimuksen purkamiseen.

Kun kysymyksessä on velaksi annettujen rahojen takaisinmaksaminen, sisältäisi sopimuksen purkaminen sen, että velkoja saisi vaatia jo tekemänsä suorituksen — velaksi antamansa rahat — takaisin. Siitä oikeudesta ei velkoja taas mitään hyötyisi, sillä takaisinsuorituksen tiellä on sama valtiovallan kielto kuin luontais-suorituksenkin tiellä. Totean siis vain, että vaikkapa velkojalle periaatteessa purkamisoikeus ehkä olisikin annettava, hän ei siitä mitään hyödy.

Jos taas kysymyksessä ei ole velaksianto, vaan velallisen maksuvelvollisuus perustuu kauppaan, ei vastaaminen ole yhtä helposti tehty. Myyjän purkamisoikeuden ensimmäinen edellytys on silloin, että ostajan viivästys ei ole vähäinen vaan oleellinen;²⁴ vain fix-kaupassa riittää vähäinenkin viivästys. Toinen purkamisoikeuden edellytys on, ettei kaupan kohdetta ole vielä luovutettu ostajalle.²⁵ Jos tavara on ostajalle luovutettu, on purkamisoikeus myyjällä vain, jos hän on sellaisen

²³ Eri asia on, että viivästyskoron maksaminen lasketaan KK 9:8 mukaan alkavaksi vasta velkomispäivästä.

²⁴ *Wrede*, *Obligationsrätt* s. 63; *Palmgren*, *Säljares mora* s. 124 ss.; *Kauppi* s. 88. — Toisin *Chydenius*, *Kontraktsrätt* I s. 54.

²⁵ *Palmgren*, *Kauppaoikeutta liikemiehelle* s. 121; *Kauppi* s. 88. Ks. myös KoO 1942 tied. 9 sekä 1946 tied. 158 (äänestys).

oikeuden itselleen pidättänyt tai hän on pidättänyt omistusoikeuden itselleen kauppahinnan täydelliseen maksamiseen asti tai ostaja on joutunut konkurssiin ennen tavaroiden vastaanottamista eivätkä konkursivelkojat suorita niistä täyttä kauppahintaa.²⁶ Näillä edellytyksillä on myyjällä kaupan purkamisoikeus²⁷ ja aivan riippumatta ostajan syyllisyydestä, culpasta.²⁸ Myyjä vapautuu silloin myydyn tavaran suorittamisvelvollisuudesta; onpa hän niissä tapauksissa, joissa hänellä edelläesitetyn mukaan on purkamisoikeus kaupan kohteen luovutuksen jälkeenkin, oikeutettu saamaan tavaran takaisinkin ostajalta. — Purkamisesta pitäisi myyjän ilman aiheutonta viivytystä ilmoittaa ostajalle,²⁹ sillä sen tietäminen saattaa olla ostajalle erinomaisen tärkeätä, varsinkin jos hän oli aikonut myydä tavaran edelleen.

Jos valuutan vienti-, tuonti- tai myyntikielto oli olemassa jo sopimusta tehtäessä, täytynee velkojalla edellämainituin edellytyksin silloinkin olla sopimuksen purkamisoikeus. Tätä oikeutta ei velkojalla kuitenkaan voine olla, jos hän sopimusta tehtäessä tiesi kiellon olemassaolon.³⁰ Siinä tapauksessa hänen näet voidaan katsoa tehneen sopimuksen kiellosta välittämättä ja silloin ei hänelle ole aiheutta purkamisoikeutta myöntää. Jos velkoja sopimusta tehdessään tosin ei tiennyt kiellon olemassaolosta, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää, lienee vastaus sama muissa tapauksissa, paitsi sellaisissa, joissa velallinen on menetellyt vilpillisesti, jolloin velkojalla taas on purkamisoikeus.

B. Velallisen konkurssi.

1. Onko suoritus mahdoton?

Toisena tapauksena otan käsiteltäväksi kysymyksen, tekeekö velallisen konkurssi hänen suorituksensa mahdottomaksi.

Konkurssin alkamisen jälkeen ei velallisen ole lupa maksaa velkaansa,³¹ vaan määräysvalta hänen taloudellisista asioistaan kuuluu, eräitä poikkeuksia lukuunottamatta, konkurssipesän hoitajille. Näidenkään ei ole lupa ennen konkurssimenettelyn päättymistä suorittaa velal-

²⁶ *Palmgren m.t.* s. 121 ss. — Ks. KS 49 §.

²⁷ *Ussing, Køb* s. 89.

²⁸ *Hakulinen, LM* 1943 s. 533.

²⁹ Ks. KoO 1942 tied. 9. Vert. kuit. KoO 1946 tied. 158.

³⁰ Vert. *Wrede, Obligationsrätt* s. 59 ss.

³¹ Ks. RL 39:1, kohta 2.

lisen velkaa muuta kuin määrätyissä poikkeustapauksissa.³² Ellei siis velkaa ole maksettu ennen konkurssin alkamista, on sen maksaminen yleensä toistaiseksi juridisesti mahdotonta. Mahdottomuus on kuitenkin aina ohimenevää.

2. Mahdottomuuden seuraukset.

Katsokaamme sitten, mitä seurauksia on tällaisesta suorituksen mahdottomuudesta.

a) **Vapautuuko velallinen suoritusvelvollisuudesta?** Suoritusvelvollisuudesta ei velallinen vapaudu, vaikka suoritusäika lykkäytyykin. Ellei konkurssipesä ole vallan varaton, saa velkoja ainakin osan saata-vastaan sitten, kun konkurssimenettely saatetaan loppuun ja velkojille jaetaan n.s. osinkoa. Mutta siitäkään osasta velkaa, jonka maksamiseen pesän varat eivät riitä, ei velallinen vapaudu, vaan velkojalla on myöhemmin valta saada se, mitä puuttuu »siitä omaisuudesta, jonka velallinen vastaisuudessa saa».³³ Ainoastaan siinä poikkeustapauksessa,³⁴ että konkurssivalvontaan osallistuneet velkojat myöntävät velalliselle velan maksamisen helpotusta, joka ulottuu poissaolleisiinkin velkojiin,³⁵ tai että tuomioistuin vahvistaa akordin,³⁶ voi velkoja suostumuksettaankin lopullisesti menettää saamisoikeutensa tai osan siitä. Tämä seuraus — saamisoikeuden lopullinen menettäminen — ei kuitenkaan johdu yksinomaan suorituksen mahdottomuudesta — konkurssista — vaan sen syntymiseksi on tarpeen lisäksi velkojain päätös tai tuomioistuimen vahvistama akordi.

Suorituksen lykkäytymisestä tai siitä vapautumisesta ei velallisen ole tarpeen tehdä velkojalle ilmoitusta. Tämä saa näet sekä konkurssi-että akordimenettelystä virallisen ilmoituksen.

b) **Vahingonkorvausvelvollisuus.** Mitä sitten velallisen vahingonkorvausvelvollisuuteen tulee, ei hänen konkurssista aiheutuvan viivästyksen vuoksi voida katsoa vapautuvan velkojan viivästysvahingon

³² Ks. KS 10 ja 75 §§.

³³ KS 85 §.

³⁴ *Grottenfelt*, Kommentar till konkursstadgan s. 180.

³⁵ KS 85 § sellaisena kuin se kuuluu ennen KS:n väliaikaista muuttamista 12. 2. 1932.

³⁶ KS 85 § sellaisena kuin se kuuluu L:ssä konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta 12. 2. 1932 verr. samassa laissa olevaan 93 a ja 93 c §:ään.

korvaamisesta. Tämä koskee riidattomasti viivästyskorkoa,³⁷ mutta mielestäni ei ole aihetta tässä tapauksessa sen paremmin kuin yleensä-kään evätä velkojalta korvausta myöskään viivästyskoron ylittävästä vahingosta.³⁸ Vahingonkorvausvelvollisuus on tässäkin tapauksessa mielestäni kasuaalinen³⁹ eikä konkurssia voitane pitää sellaisena esteenä, että se vapauttaisi velallisen tästä vahingonkorvausvelvollisuudesta. Ja vaikkapa velallinen olisi ollut konkurssitilassa jo silloin, kun velaksianto tapahtui, ei velallinen sittenkään voine vahingonkorvausvelvollisuudesta vapautua, tuskinpa edes siinäkään tapauksessa, että velallisen lisäksi velkojakin olisi tiennyt konkurssista.

Mikään reklamatio velkojan puolelta ei tässäkään tapauksessa ole vahingonkorvauksen saamisen edellytys.

c) Velkojan purkamisoikeus. Entä onko sitten velkojalla tässä mahdollomuustapauksessa oikeus sopimuksen purkamiseen?

Jos kysymyksessä on velaksiannettujen varojen takaisinmaksu, voinee velkojalla tuskin velallisen konkurssin vuoksi olla oikeutta sopimuksen purkamiseen. Mutta vaikkapa hänelle teoriassa tuollainen oikeus myönnettäisiinkin, ei hän siitä mitään hyötyisi, sillä konkurssin kerran alettua hän ei kuitenkaan saisi velkamäärää purkuoikeuteenkaan perusteella takaisin sen pikemmin kuin muutenkaan.

Mutta jos velka on syntynyt kaupanteon yhteydessä, on asianlaita jo toinen. Luottokaupassa ostaja jää velalliseksi ja myyjä velkojaksi. Ja eräissä tapauksissa saa myyjä (= velkoja) KS 49 §:n mukaan purkaa kaupan ostajan jouduttua konkurssiin. Tarkastelkaamme kysymystä järjestelmällisesti.

Ellei myytyjä tavaroita vielä ole luovutettu ostajalle »tahi jollekulle muulle häntä varten» kun ostaja joutuu konkurssiin, on myyjällä KS 49 §:n 1 mom:n mukaan oikeus pidättää tavarat eli, niinkuin lain sanamuoto kuuluu, »älköön myyjä olko velvollinen tavaroita ulosantamaan». Tämä on myyjän n.s. pysäyttämisoikeus,⁴⁰ mutta se ei vielä sisällä kaupan purkua. Konkurssiin joutuneen ostajan velkojista riippuu sitten, miten tilanne tämän jälkeen kehittyy. Jos konkurssivelkojat kohtuul-

³⁷ KS 97 §:n koron rajoitusta koskevan säännöksen on katsottava lakanneen olemasta voimassa, kun sen edellytyksenä ollut KK 9:6 on kumottu; ks. KoO 1929 sel. 9.

³⁸ Ks. edellä s. 174 ss.

³⁹ Ks. edellä s. 175 ss.

⁴⁰ Jos määrännäis- tai haltijakonossementti on siirrettynä joutunut hyvässä uskossa olevalle kolmannelle henkilölle, lakkaa kuitenkin myyjän pysäyttämisoikeus ML:n 166 §:n mukaan.

lisessa ajassa ⁴¹ — sillä konkurssin johdostahan ovat ostajan kaikki velat erääntyneet heti maksettaviksi — maksavat tavaroiden täyden hinnan myyjälle, lakkaa myyjän pidättämisoikeus ja hänen on luovutettava tavarat konkurssipesälle. Mutta elleivät konkurssivelkojat maksa tavaroiden täyttä hintaa, ei myyjän tarvitse tavaroita luovuttaa. Tämä ilmenee mainitun lainkohdan sanoista »elleivät velkojat niitä maksa». Kun tilanne ei voi jäädä tällaiselleen loppumattoman pitkäksi ajaksi, täytyy katsoa myyjällä olevan oikeuden kaupan purkamiseen ⁴² niinpian kuin maksun viivästyminen on oleellinen tai, jos fix-kaupasta on kysymys, vähäinenkin. Ennakkoreklamatiota purkamisoikeuden käyttämiseksi ei myyjältä voitane vaatia, kun tavarat ovat vielä hänen hallussaan. Mutta vasta purettuaan kaupan ja ilmoitettuaan siitä ostajan konkurssipesälle voi myyjä myydä tavarat toiselle.

Mutta jos myydyt tavarat on jo luovutettu ostajalle, on tilanne toinen; silloin on erotettava aluksi kaksi tapausten alaryhmää sillä perusteella, milloin luovutus on tapahtunut. Jos luovutus on tapahtunut ennen ostajan konkurssin alkamista, ei myyjä voi tehdä mitään muuta kuin valvoa kauppahintasaatavansa ostajan konkurssissa kuten ostajan muutkin velkojat.⁴³ Jos taas tavarain luovutus ostajalle on tapahtunut vasta ostajan konkurssin alkamisen jälkeen, riippuu tilanteen edelleen kehittyminen jälleen ostajan konkurssivelkojista. Jos he kohtuullisessa ajassa ⁴⁴ suorittavat niiden täyden hinnan, saa konkurssipesä pitää tavarat, kuten KS 49 §:n 2 mom. osoittaa. Mutta elleivät ostajan konkurssivelkojat maksa tavaroiden hintaa myyjälle, eivät he saman lainkohdan mukaan saa pitää tavaroita vastoin myyjän tahtoa, vaan myyjällä täytyy katsoa olevan oikeus, niinpian kuin viivästys on oleellinen tai, jos kysymyksessä on fix-kauppa, vähäinenkin, reklamoituaan viivästyksestä purkaa kauppa ⁴⁵ ja saada tavarat takaisin.⁴⁶ Tällöin tulee myyjän luonnollisesti tehdä purkamisilmoitus ostajan konkurssipesälle.

Jos konkurssi on ollut olemassa jo velan syntyessä ja myyjä silloin on ollut siitä tietoinen, ei hän voine purkaa sopimusta, vaikka edellämainitut purkamisen edellytykset olisivatkin olemassa. Sama sovel-

⁴¹ *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 56.

⁴² *Chydenius* l.c.

⁴³ *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 55.

⁴⁴ *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 56.

⁴⁵ *Chydenius* l.c.

⁴⁶ Tässäkin tapauksessa on myyjä ML:n 166 §:n mukaan menettänyt takaisin-saamisoikeutensa, jos tavarasta on annettu määrännäis- tai haltijakonossementti, joka siirrettynä on joutunut hyvässä uskossa olevalle kolmannelle henkilölle.

tunee tapauksiin, joissa myyjä tosin ei ole sopimusta tehdessään tiennyt konkurssin olemassaolosta, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää; — lukuunottamatta kuitenkin sellaisia tapauksia, joissa ostaja on menettänyt vilpillisesti, jolloin purkuoikeus taas lienee myyjälle annettava.

C. Velallisen vangitseminen.

Kolmantena tapauksena on syytä katsoa, tekeekö velallisen vangitseminen hänen suorituksensa mahdottomaksi. Ne näkökohdat, joita edellisessä luvussa kauppaa käsitellessäni myyjän vangitsemisen merkityksestä esitin,⁴⁷ soveltuvat nähdäkseni sellaisinaan myöskin velallisen vangitsemistapaukseen. Vastaukseni muodostuu näin ollen myöskin samaksi, kuin minkä myyjän vangitsemisen yhteydessä annoin. Vangitseminen ei sen mukaan tee velallisen suoritusta mahdottomaksi eikä edes liikavaikeaksi.

D. Sota, saarto ja kapina.

Siirryn sitten tarkastelemaan sodan, saarron ja kapinan merkitystä. Kuten aikaisemmin olen esittänyt, eivät sota, saarto eikä kapina sinänsä tee suoritusta mahdottomaksi.⁴⁸ Mutta niistä voi kyllä toisinaan aiheutua sellaisia seurauksia, jotka aikaansaavat suorituksen mahdottomuuden. Niinpä saattaa esim. sodasta seurata valtiovallan antama valuutan vienti-, tuonti- tai myyntikielto, joka taas sen mukaan kuin edellä olen lausunut⁴⁹ voi aiheuttaa suorituksen mahdottomuuden. Mutta kieltojen lisäksi on syytä tarkastella vielä, eivätkö ehkä jotkin muutkin sodasta, saarrosta tai kapinasta aiheutuvat syyt voi tehdä velallisen suoritusta mahdottomaksi.

1. Sotapalvelukseen joutuminen.

a) **Onko suoritus mahdoton tai liikavaikea?** Tässäkin kohden viittaan aluksi siihen, mitä sotapalveluksesta kaupan yhteydessä olen lausunut.⁵⁰ Sen mukaan en pidä velallisen sotapalvelukseen kutsu-

⁴⁷ Ks. edellä s. 122.

⁴⁸ Ks. edellä s. 122 ss.

Vert. Roos s. 90; Kivimäki, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174.

⁴⁹ Ks. edellä s. 172 ss.

⁵⁰ Ks. edellä s. 124.

mista sinänsä minään suorituksen mahdottomuutena tai edes liikavaikautena.⁵¹ Mutta tässä yhteydessä on otettava huomioon, että esilläolevanlaisissa tilanteissa on valtiovalln taholta usein ryhdytty erityisiin lainsäädäntötoimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on ollut lykätä tuonnemmaksi sotapalvelukseen kutsuttujen henkilöiden velkojen erääntyminen. Näillä n.s. moratoriosäännöksillä silloin tosiasiallisesti selitetään sotapalveluksen aiheuttavan sellaisen, tosin ohimenevän suoritusvaikeuden, joka lykkää tuonnemmaksi velallisen suorituksen täyttämisen. Niinpä meilläkin viime sotien aikana syyskuun 26 päivänä 1930 sotatilasta annetun lain 30 §:n perusteella 20. 9. 1940, 27. 6. 1941 ja 6. 11. 1942 annetuilla asetuksilla maksuajan lykkäyksestä eräissä tapauksissa annettiin sotapalvelukseen kutsutuille velallisille eräisiin velkoihin nähden maksuajan lykkäystä.⁵²

b) Seuraukset moratorioasetuksen mukaan. Mitä sitten tällaisen suorituksen liikavaikauten, jos sitä nyt sellaiseksi voi sanoa, seurauksiin tulee, käsittelen niitä sen mukaan kuin viimeinen, marraskuun 6 päivänä 1942 annettu moratorioasetuksemme osoittaa. Silloin on ensiksi huomattava, ettei moratorio tuon asetuksen 5 ja 6 §:n mukaan koskenut kaikkia velkoja. Mutta milloin oli kysymyksessä sellainen velka, jota asetus koski, sai tuon asetuksen 1 §:n mukaan velallinen, joka asevelvollisena oli tai 1 päivän lokakuuta 1941 jälkeen oli ollut palveluksessa, sellaisen velkansa pääoman ja koron maksussa, joka hänen olisi ollut suoritettava palvelusaikanaan tai kolmen kuukauden kuluessa sen kuun viimeisestä päivästä, jonka aikana hänet oli kotiutettu tai toistaiseksi lomautettu, maksuajan lykkäystä, kunnes mainittu kolmen kuukauden aika oli päättynyt. Eräissä tapauksissa saattoi lykkäysaika pidentyä edellämainitusta, kuitenkin enintään vuodella. Asetuksen 8 § osoittaa, ettei velalliselta voitu lykkäysaikana oikeudenkäyntiteitse hakea velkaa, jota lykkäys koski. Velallinen siis vapautui luontaisvelvoitusvelvollisuudesta lykkäyksen ajaksi.⁵³ Mitään ilmoitusta ei hänen tämän edun saadakseen tarvinnut velkojalle tehdä.

Vahingonkorvausvelvollisuuteen nähden on sanotun asetuksen 1 §:n viimeinen lause huomattava. „Siinä näet lausutaan, että velallinen oli lykkäysajalta velvollinen suorittamaan sovitun säännönmukaisen koron

⁵¹ Roos s. 90. — Vert. Kivimäki l.c.

⁵² Ks. myös sotatilasta annetun lain 38 §:ssä mainittua säännöstä liikekannallepannussa sotaväenosastossa palvelevan henkilön omaisuuden ulosmittauksen rajoittamisesta.

⁵³ Vert. Kivimäki, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174.

tahi, jollei korkoa ollut luvattu, laissa säädetyn koron erääntymispäivästä. Viivästyskorkoa suuremmasta vahingonkorvauksesta ei asetuksessa puhuta mitään, nähtävästi sen vuoksi, ettei siitä silloin ollut meillä laissa mitään määräyksiä normaalitapaustenkaan varalta.⁵⁴ Kun edellä olen katsonut velkojan oikeutetuksi saamaan velallisen viivästyessä korvausta myöskin viivästyskorkoa suuremmasta vahingosta, tuntuu siltä, että velallinen tässäkin tapauksessa olisi ollut velvollinen tuollaisen mahdollisen vahingon korvaamaan.

Vahingonkorvausvelvollisuus lienee katsottava yhtäläiseksi siinäkin tapauksessa, että moratorio olisi ollut voimassa jo velan syntyessä.

Reklamatiovelvollisuutta ei velkojalla tässäkin tapauksessa vahingonkorvauksen saamisen edellytyksenä ollut.

Mitä sitten velkojan mahdolliseen oikeuteen purkaa sopimus tulee, viittaavat moratorioasetuksen säännökset — 1 §:n viimeinen lause ja 8 §:n 1 mom. — siihen, ettei velkojalla mitään purkamisoikeutta ollut. Jos hänelle näet sellainen oikeus olisi myönnetty, olisi hän sitä käyttämällä voinut täysin kiertää moratorioasetuksen määräykset.

2. Ulkomaisten liikenneyhteyksien katkeaminen.

a) Onko suoritus mahdollon. Samoilla perusteilla, joilla edellä kauppaa käsitellessäni katsoin ulkomaisten liikenneyhteyksien katkeamisen tekevän suorituksen vihollisvaltiosta toiseen käytännöllisesti mahdottomaksi,⁵⁵ pidän myöskin velanmaksua mahdottomana. Niin käy vain silloin, kun kaikki liikenneyhteydet, myöskin puolueettomiin maihin, ovat täysin katkenneina, mikä sattunee varsin harvoin. Tämä mahdottomuus on säännönmukaisesti ohimenevää.

b) Mahdottomuuden seuraukset. Jos suoritus on kerrotuin tavoin mahdollon, ei velalliselta voida mahdottomuuden kestäessä suoritusta vaatia. Lopullisesti hän ei kuitenkaan suorituksestaan vapaudu, jos velkoja haluaa sitä odottaa, vaan velallisen velvollisuuden täyttäminen vain lykkäytyy.⁵⁶ Jo se seikka, että mahdottomuus syntyy vain liikenneyhteyksien täydellisesti katketessa, osoittaa, ettei suoritusvelvollisuuden lykkäytyminen edellytä mitään ilmoitusta velallisen puolelta. Sellaiseenhan velallinen ei niissä oloissa pystyisi.

⁵⁴ VKL, johon sisältyy erästä erityistapausta koskeva säännös tällaisesta vahingosta (7 §:n 2 mom.), säädettiin vasta myöhemmin. Vert. kuit. KK 9:3.

⁵⁵ Ks. edellä s. 125 ss.

⁵⁶ Ks. Kivimäki, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174.

Mitä velallisen vahingonkorvausvelvollisuuteen tulee, on se, kuten edellä valuutanvientikieltoa käsitellessäni olen koettanut osoittaa, yleensä kasuaalinen. Tästä kasuaalisesta vastuusta velallinen kuitenkin voi eräissä poikkeustapauksissa vapautua. Kun VKL:n 7 §:n 2 mom:n viimeisen lauseen mukaan sopimusta tehtäessä velalliselle arvaamaton yleisen liikenteen keskeytys (jolla ilmeisesti tarkoitetaan *kaiken* yleisen liikenteen keskeytymistä) vapauttaa velallisen, jonka velka on maksettava sellaisena rahalahjana, joka ei ole maksupaikalla käypää; korvaamasta velkojalle kurssinlaskusta aiheutunutta viivästysvahinkoa, katsoisin nyt käsiteltävänä olevan mahdollisuuden, sikäli kuin velallisen ei velkaa ottaessaan ollut otettava sitä lukuun, myöskin vapauttavan velallisen kasuaalisesta vahingonkorvausvastuusta.⁵⁷

Jos kuitenkin mahdollisuus syntyy vasta velallisen viivästyksen jälkeen, ei velallinen voine kasuaalisesta vahingonkorvausvastuusta vapautua, vaikka mahdollisuus olisikin sellainen, ettei hänen ollut otettava sitä lukuun sitoumuksen antaessaan (obligatio perpetuatur-ajatus).

Jos kaikki liikenneyhteydet olivat katkenneina jo sopimusta tehtäessä, näyttää sellaiseen alkuperäiseen mahdollisuuteen soveltuvan se, mitä edellä sopimusta tehtäessä voimassa olleista valuutan vienti- ja tuontikielloista olen lausunut.⁵⁸

Velkojan vahingonkorvausvaateen yhtävähän kuin velallisen korvausvelvollisuudesta vapautumisenkaan edellytykseksi ei voida panna reklamation eikä ilmoituksen tekemistä sopimuskumppanille, sillä sellainenhan ei kuitenkaan menisi perille kaikkien liikenneyhteyksien ollessa katkenneina.

Velkojan oikeudesta purkaa sopimus tällaisen mahdollisuuden synnytyssä voitaneen sanoa samaa, mitä siitä edellä valuutanvientikieltoa käsitellessäni olen lausunut. Rahavelan kysymyksessään ollessa ei velkoja purkamisoikeudesta käytännössä mitään hyötyisi, mutta velan johtuessa kaupasta voi myyjä eräissä tapauksissa siitä hyötyä. Hänen purkamisoikeutensa on kyllä rajoitettu siten kuin edellä valuutanvientikiellon yhteydessä myyjän purkamisoikeudesta olen lausunut.⁵⁹ Purkamisesta ilmoittamista ei myyjältä voitane vaatia, sillä liikenneyhteyksien täydellisen katkeamisen vuoksi ilmoitus ei kuitenkaan tulisi perille ja olisi siis

⁵⁷ Ks. edellä s. 176 sekä erityisesti myös muist:ssa 17 selostettua KoO:n ratkaisua 1948 tied. 173.

⁵⁸ Ks. edellä s. 178 ss.

⁵⁹ Ks. edellä s. 179 ss.

tarkoitukseton. — Sellainen mahdollisuus, että esilläolevanlaatuinen este olisi ollut olemassa jo sopimusta tehtäessä ja että siitä huolimatta sopimus olisi tehty, tuntuu melkein vain teoreettiselta, mutta jos niin kävisi, täytyisi kai ainakin tavaran velaksimyyjälle yllämainituin edellytyksin purkamisoikeus antaa muulloin, paitsi jos hän on jo sopimusta tehdessään itsekkin ollut esteestä tietoinen. Viimeksimainitussa tapauksessa hänen näet täytyy katsoa tehneen sopimuksen esteestä huolimatta ja luottaen sen pikaiseen ohimenemiseen. Ja silloin ei ole aihetta antaa hänelle purkamisoikeutta. Sama soveltuu tapauksiin, joissa myyjän olisi pitänyt sopimusta tehdessään tietää mahdottomuuden olemassaolo, lukuunottamatta kuitenkin tapauksia, joissa ostaja on menetellyt vilpillisesti.

II. LIIKENNE-ESTEET.

A. Milloin liikenne-esteillä on merkitystä?

Jos velka on maksettava velkojan luona, niinkuin asianlaita VKL:n 3 §:n mukaan on, ellei muuta maksupaikkaa ole sovittu tai kysymyksessä ole saman lain 4 §:ssä mainitunlainen velka, on velallisen huolehdittava maksun toimittamisesta velkojalle. Milloin velkoja ja velallinen asuvat eri paikkakunnilla, joutuu velallinen silloin useimmiten lähettämään maksun velkojalle. Tavallisimmat nykyään käytännössä olevat lähetykskeinot ovat postin ja pankkisiirron käyttäminen. Seuraavassa on tarkoituksena tutkia, mitä velallisen suoritusmahdollisuuksiin vaikuttavat postinkulun sekä puhelin- ja lennätinliikenteen estyminen.

B. Yleisen posti-, puhelin- tai lennätinliikenteen häiriytyminen.

Yleinen posti-, puhelin- ja lennätinliikenne saattavat häiriytyä monin eri tavoin. Otan käsiteltäväksi erikseen erilaisia, käytännössä useimmin sattuvia tapauksia.

1. Postin tuhoutuminen tai katoaminen.

Ensimmäisenä ansaitsee huomiota postin täydellinen tuhoutuminen esim. haaksirikon tai lento- tai junaonnettomuuden johdosta tai postin katoaminen esim. varkauden vuoksi. Olettakaamme siis, että velallinen on postitse lähettänyt velkojalle rahat velkansa suorituksiksi ja että tuo

rahakirje⁶⁰ vastamainitunlaisesta syystä tuhoutuu tai katoaa eivätkä rahat siis tule perille. Onko silloin kysymyksessä suorituksen mahdottomuus vai eikö?

a) **Onko suoritus mahdoton?** Rahakirjeen tuhoutuminen tai katoaminen tekee tietenkin juuri sen rahalähetyksen perillesaapumisen mahdottomaksi. Mutta kun kysymyksessä on lajivelka — rahavelka — ei velallisen mahdollisuus suorittaa velkansa velkojalle muilla rahoilla silti ole tullut mahdottomaksi. Kysymys onkin oikeastaan vain siitä, vapautuuko velallinen velan määräaikaisen suorittamatta jättämisen seurauksista sen vuoksi, että yleinen ja yleisesti luotettavaksi tunnettu kuljetuskeino on poikkeuksellisesti pettänyt. Näin siirryinkin nyt tarkastelemaan seurauksia tämänkaltaisesta rahalähetyksen tuhoutumisesta.

b) **Mahdottomuuden seuraukset.** Itse velan suorittamisen velvollisuudesta ei velallinen vapaudu. Suoritus sinänsähän ei, kuten sanottu, ole tullut mahdottomaksi, ja kun maksupaikka on velkojan luona, on velallinen vastuussa siitä, että maksu myös velkojan luokse saapuu. Velallisen on siis tuhoutumisen tapahduttua ryhdyttävä uuteen suoritukseen.

Mitä vahingonkorvausvelvollisuuteen tulee, viitataan aluksi siihen, mitä edellä valtiiovallan toimenpiteistä aiheutuneita suoritusesteitä käsitellessäni siitä olen lausunut.⁶¹ Velallinen on sen mukaan viivästysvahingosta kasuaalisessa vahingonkorvausvastuussa, josta hän vain eräissä poikkeustapauksissa voi vapautua. Kysymys on tässä yhteydessä nyt siitä, onko käsiteltävänä oleva tapaus tuollainen kasuaalisesta vastuusta vapauttava poikkeustapaus.

Tämänkin kysymyksen ratkaisuun voitaisiin ehkä ajatella saatavan opastusta jo monesti puheena olleesta VKL:n 7 §:n 2 mom:n viimeisestä lauseesta, jonka mukaan mm. yleisen liikenteen keskeytys ja muu sen tapainen ylivoimainen este, jota velallisen antaessaan velkakirjan ei ollut otettava lukuun, vapauttaa velallisen, jonka velka on maksettava sellaisena rahalajina, joka ei ole maksupaikalla käypää, korvaamasta velkojalle kurssinlaskusta aiheutunutta viivästysvahinkoa. Kun yleisen liikenteen keskeytyksellä tässä lainkohdassa kuitenkin ilmeisesti tarkoitetaan *kaikenlaisen* yleisen liikenteen keskeytymistä, ei velallisen vapauttaminen viivästyskoron maksamisen velvollisuudesta esillä olevassa tapauksessa tämän säännöksen turvin käyne päinsä. Kun velalli-

⁶⁰ Kuten tekstistä käy ilmi, ei kysymyksessä tässä ole rahojen »lähety» postiosoitukseksi eikä postisiirtona vaan todella rahana.

⁶¹ Ks. edellä s. 173 ss.

nen olisi hyvin voinut käyttää suorituksen lähettämiseen rahakirjettä varmempaaakin keinoa, kuten esim. postisiirtoa tai postiosoitusta, ei tunnukaan perustellulta vapauttaa häntä rahakirjeen tuhoutumisesta tai katoamisesta aiheutuneesta viivästyksestä velkojalle syntyneen vahingon kasuaalisesta korvaamisesta. Tämä koskee myöskin viivästyskorkoa.⁶²

Viivästysvahingon korvausta saadakseen ei velkojalta tässäkään tapauksessa voitane vaatia mitään reklamatiota.

Entä onko sitten velkojalla oikeus purkaa sopimus?

Jos kysymyksessä on velaksi annettujen rahojen takaisinmaksu, ei velkojalla olisi purkamisoikeudesta mitään hyötyä, vaikka se hänelle annettaisiinkin. Mutta jos velka on syntynyt kaupasta, on asianlaita toinen. Silloin on myyjällä katsottava olevan purkamisoikeus samoilla edellytyksillä kuin niissä edellä käsitellyissä tapauksissa, joissa valtiotavallan taholta annettu valuutanvienti kieltä ehkäisi suorituksen.⁶³

2. Liikenteen ohimenevä katkeaminen luonnonesteiden vuoksi.

Toiseksi otan tarkasteltavaksi edellistä paljon tavallisemman tapauksen, nimittäin velallisen suorituksen viivästymisen sen johdosta, että posti, jonka välityksellä hän on suorituksen lähettänyt,⁶⁴ viivästyy sellaisten luonnonesteiden kuin kelirikon tai lumi-, jää- tai muun sääesteen vuoksi. Näihin ovat rinnastettavissa tapaukset, joissa velallinen on antanut pankille tehtäväksi maksun suorittamisen velkojalle, mutta joko edellämainitut esteet tai puhelin- tai lennätinliikennettä kohdanneet luonnonvoimien aiheuttamat häiriöt viivästyttävät velallisen käyttämän pankinkonttorin ja velkojan paikkakunnalla olevan pankinkonttorin yhteydensaamista, minkä vuoksi velan maksu velkojalle viivästyy. Onko tällöin kysymyksessä suorituksen mahdottomuus?

a) **Onko suoritus mahdoton?** Vaikka velallisen suorituksen perille-
saapuminen kysymyksessä olevanlaatuista syystä viivästyykin, ei suoritusta voida pitää ohimenevästikään mahdottomana muuta kuin siinä tapauksessa, että kaikki liikenneyhteydet ovat luonnonesteiden vuoksi

⁶² Ks. KoO 1948 tied. 173, jota olen selostanut ja kommentoinut edellä s. 176 muist. 17.

⁶³ Ks. edellä s. 179 ss.

⁶⁴ Lähettäminen on tällöin voinut tapahtua joko rahana kirjeessä tai postiosoitukseksi tai postisiirtona.

katkenneet. Niinpä yksinomaan postinkuljetuksen katkeaminen ei tee suoritusta mahdottomaksi silloin, kun puhelin- tai lennätinyhteyksiä on käytettävissä maksun suorittamisen järjestämiseksi. Vain siinä tapauksessa, että on nimenomaan sovittu velan suorittamisesta jotakin määrättyä maksutapaa käyttämällä ja tuon tavan käyttämistä kohtaa mainitunlainen luonnoneste, on suoritusta pidettävä (ohimenevästi) mahdottomana.

b) Seuraukset tällaisesta suorituksen viivästyisestä. Mitä sitten tällaisesta syystä tapahtuvan suorituksen viivästyksen vaikutuksista on sanottava?

Velan suorittamisesta ei velallinen voi vapautua, ei edes siinäkään tapauksessa, että kaikki liikenneyhteydet katkeaisivat joksikin ajaksi. Mutta suorituksen tapahtuminen tietenkin lykkäytyy.

Mitä velallisen vahingonkorvausvelvollisuuteen tulee, soveltuu siihen nähden se, mitä edellä⁶⁵ olen lausunut vahingonkorvausvelvollisuudesta niissä tapauksissa, joissa myydyn lajitavaran suoritus kuljetus-esteen vuoksi estyy. Velallinen vapautuu sen mukaan kasuaalisesta vahingonkorvausvastuusta viivästysvahingon korvaamiseen nähden, mutta vain sillä edellytyksellä, ettei voida katsoa velallisen täytyneen ottaa lukuun liikenteen keskeytystä. Niinpä velallinen, joka ulkosaa-ristosta keli-rikkoaikana lähettää maksun postitse viime tingassa, ei vapaudu viivästyskoron maksamisesta, jos lähetys keli-rikon vuoksi vii-pyy matkalla yli määräajan.

Velkojan oikeudesta purkaa sopimus tällaisessa viivästystapauksessa voidaan lausua aivan samaa kuin velkojan purkamisoikeudesta niissä edelläkäsittelyissä tapauksissa, joissa lähetetyt rahat postissa tuhoutui-vat tai katosivat.⁶⁶

3. Liikenteen ohimenevä katkeaminen liikenne-virkamieslakon vuoksi.

Kolmanneksi on syytä mainita velallisen suorituksen viivästyminen liikennevirkamiesten lakon vuoksi. Siihen soveltuu mutatis mutandis kaikki se, mitä juuri edellä olen esittänyt tapauksista, joissa suorituksen

⁶⁵ Ks. s. 139 ss.

⁶⁶ Ks. s. 190.

perilletulo viivästyy luonnonesteiden aiheuttamasta liikenteen keskeytyksestä.⁶⁷

C. Onko liikenne-esteillä merkitystä, jos velka on maksettava velallisen luona.

Edellä on pidetty silmällä vain sellaisia tapauksia, joissa velka on ollut maksettava velkojan luona. Milloin velan maksupaikka taas on velallisen luona, eivät liikenne-esteet luonnollisestikaan vaikuta mitään suorituksen mahdollisuuteen.

III. VELANMAKSUUN VARATTUJEN VAROJEN TUHOAUTUMINEN TAI KATOAMINEN.

Velallinen, joka henkilökohtaisesti aikoo suorittaa velkansa velkojalle, varaa tietenkin sitä varten tarpeellisen rahamäärän. Toisinaan hän erottaa sen etukäteen muusta varallisuudestaan tätä tarkoitusta varten. Jos sitten näin varatut ja erotetut rahat tuhoutuvat esim. tulipalossa tai jos ne varastetaan häneltä, voi herätä kysymys, onko sitä pidettävä suorituksen mahdottomuuden aiheuttavana tapahtumana.

Vastaus kysymykseen on mielestäni oleva kieltävä. Ei lajivelallinen voi ennen suorituksen tapahtumista siirtää vahingonvaaraa velkojalle erottamalla jotkin määrät rahakappaleet velan suoritusta varten. Velallinen on vastuussa lajisuorituksesta aina sen tapahtumiseen asti. Muussa tapauksessa avautuisi liian helposti velalliselle mahdollisuuksia velkojan etujen loukkaamiseen. Vain koko k.o. rahalajin tuhoutuminen tekisi suorituksen mahdottomaksi, ja sellaista taas ei käytännössä satu. Tämän mukaan ei siis ole mahdottomuutena pidettävä edes sellaista tapausta, että velkaansa maksamaan matkalla olevalta velalliselta katoavat tai ryöstetään velan maksuun varatut rahat.⁶⁸

⁶⁷ Lakon vaikutuksista esittämäni ajatukset eivät mielestäni sovellu näihin tapauksiin, joissa yleisen liikennevälineen yksityisellä käyttäjällä ei ole mitään mahdollisuuksia vaikuttaa lakon estämiseen.

⁶⁸ *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 224; *Hakulinen*, Velkakirjalaki s. 96 ss. — Jos velkoja ei ota vastaan asianmukaisesti tarjottua suoritusta ja velalliselta *pahuusmatkalla* varastetaan velan maksuun varatut rahat, voi velkoja ehkä olla vahingonkorvausvelvollinen, mutta silloin onkin kysymys velkojan viivästyksen seurauksista.

IV. TÄYSIN HENKILÖKOHTAISET SUORITUSESTEET.

Jos velanmaksu määräaikana jää tapahtumatta sen vuoksi, että velallista on kohdannut jokin täysin henkilökohtainen este, on myös syytä tarkastella, aiheuttaako se suorituksen mahdottomuuden ja sen kautta jotakin helpotusta velallisen asemaan. Jos jätetään aluksi syrjään velallisen taloudelliset vaikeudet, joita käsittelen erikseen seuraavassa osastossa (V), tulevat tässä harkittaviksi sellaiset esteet kuin kuolema, sairaus sekä hengen tai terveyden vaara.

A. *Onko suoritus mahdoton?*

Kun rahavelan suorituksen — olipa sitten kysymyksessä velaksiantoon perustuva velanmaksu tai kauppahintavelan maksaminen — ei tarvitse tapahtua velallisen henkilökohtaisella toimenpiteellä, vaan sen voi toinenkin velallisen puolesta suorittaa, on selvää, ettei velallisen hengen tai terveyden vaara tai hänen sairastumisensaakaan yleensä tee suoritusta mahdottomaksi; velallinen voi antaa jonkun toisen tehtäväksi huolehtia suorituksen käytännöllisistä toimenpiteistä.

Toisenlaisessa asemassa ovat nähdäkseni vain sellaiset tapaukset, joissa velallinen kuolee tai sairastuu niin vakavasti, ettei hän pysty ilmaisemaan ajatuksiaan. Kuolemantapauksessa täytyynee vaatia lisäksi, etteivät hänen oikeudenomistajansa tiedä velasta mitään eikä voida katsoa heidän sitä täytyvänsä tietää. Sellaisessa tapauksessa saattaa velan suoritus olla käytännöllisesti mahdoton.

B. *Mahdottomuuden seuraukset.*

Kun suoritus on näin poikkeuksellisesti mahdoton, tuntuu luonnolliselta, että seuraukset siitä ovat samanlaiset kuin vastaavanlaisen mahdottomuuden sattuessa lajitavaroiden myyjän kohdalle.⁶⁹ Edelläesittämäni mukaan ei velallinen siis silloin vapaudu itse suoritusvelvollisuudesta, vaikka suoritus lykkäytyykin.⁷⁰ Hänen vahingonkorvausvelvolli-

⁶⁹ Tällöin en kuitenkaan tarkoita lajimyyjää, joka tilauskaupassa oli sitoutunut henkilökohtaiseen suoritukseen ja joka sillä perusteella mahdottomuuden sattuessa vapautui luontaisuuritusvelvollisuudestaan eikä ollut kasuaalisessa vahingonkorvausvastuussa.

⁷⁰ Ks. edellä s. 156 ja 167 ss.

suutensa on poikkeuksettomasti kasuaalinen.⁷¹ Reklamatiota ei velkojalta korvauksen saamiseksi kuitenkaan voitane vaatia. Ja jos velka johtuu kaupasta, saa vastapuoli, s.o. myyjä, eräissä tapauksissa purkaa kaupan.⁷² Jos taas velka johtuu velaksiannosta, ei velkoja hyödy mitään siitä, vaikka hänelle purkamisoikeus annettaisiinkin.

V. VELALLISEN TALOUDELLISET VAIKEUDET.

A. Kaikkien taloudellisten vaikeuksien yhdessä käsitteleminen.

Samasta syystä, josta edellisessä kauppaa koskevassa luvussa olen käsitellyt saman otsakkeen alla kaikkia velallisen taloudellisia vaikeuksia, johtuivatpa ne sitten henkilökohtaisista syistä tai yleisluontoisista seikoista,⁷³ otan tässäkin yhdessä jaksossa käsiteltäväksi kaikki velallisen taloudelliset vaikeudet, joilla voidaan ajatella olevan merkitystä tutkittavana olevaan kysymykseen nähden.

B. Velallisen köyhyys ja velaksiannetun lajitavaran hinnannousu.

Aluksi voidaan huomata, että kaupan kohdalla käsitellyistä tapauksista kahdella saattaa olla merkitystä myöskin velaksiannon kysymyksessä ollessa, nimittäin velallisen henkilökohtaisilla taloudellisilla vaikeuksilla, joista malliesimerkkinä on köyhyys, ja yleisellä velaksiannetun lajitavaran hinnannousulla, siis esim. velaksiannetun viljan hinnannousulla.

Niillä samoilla perusteilla, joilla lajikaupan kysymyksessä ollessa katsoin, etteivät velallisen henkilökohtaiset taloudelliset vaikeudet eikä yleinen hinnannousu tee lajisuoritusta kaupassa mahdottomaksi tai edes liikavaikeaksi, olen sitä mieltä, etteivät sanotunlaiset esteet myöskään velaksiannon ollessa kysymyksessä tee suoritusta mahdottomaksi eivätkä liikavaikeaksi. Henkilökohtaiset taloudelliset vaikeudet eivät siis vapauta velallista — johtuipa velka suoranaisesta velaksiantamisesta tai luottokaupasta — velan suorittamisesta eivätkä suorittamatta

⁷¹ Ks. edellä s. 156 ja 169.

⁷² Ks. edellä s. 179 ss.

⁷³ Ks. edellä s. 156 ss.

jättämisen normaaleista seurauksista.⁷⁴ Hintojen yleinen nousu, jolla velaksiannossa on varsinaisesti merkitystä vain muunlaisten lajiesineiden kuin rahan velaksiannossa, ei myöskään vapauta velallista tai helppota hänen asemaansa.⁷⁵

C. Kurssinnousu ulkomaanrahanmääräisissä veloissa.

Kolmas, viimeksikäsiteltyä lähellä oleva velallisen taloudellinen vaikeus syntyy ulkomaanrahanmääräisen velan kysymyksessä ollessa. Jos näet ulkomaanrahan kurssi velan syntymisen ja sen maksamisen välisenä aikana nousee, on velallinen, jonka velan maksamiseksi on ostettava tuota vierasta valuuttaa, itse asiassa saman vaikeuden edessä kuin viljavelallinen viljan hinnan noustua. Tuntuisi näin ollen luonnolliselta, että tätä tapausta arvosteltaisiin samoin kuin edellämainittua tapaustakin. VKL:n 7 §:n 1 mom:n mukaan onkin, milloin velkakirja on asetettu maksettavaksi sellaisena rahalajina, joka ei ole käypä maksupaikalla, maksu suoritettava maksupäivän arvon mukaan, ellei toisin ole sovittu. Vieraan valuutan kurssin nousu siis koituu velallisen tappioksi eikä vapauta häntä suoritusvelvollisuudestaan.⁷⁶ Tällaisessakaan tapauksessa ei suoritusta siis pidetä mahdottomana eikä liikavaikeana.

D. Suomen rahan arvon nousu.

Käytännössä edellistä harvinaisempi vaikka teoreettisesti sitä jonkin verran muistuttava on sellainen tapaus, että Suomen rahan arvo, jossa velka on maksettava, nousee velka-aikana. Kun inflaatio helpottaa rahavelallisen asemaa eikä sen vuoksi edes herätä kysymystä suorituksen mahdottomuudesta, aiheuttaa taasen deflaatio velalliselle tosiasiallisesti, rahan ostokyvyn huomioonottaen, suuremman taakan, kuin jos rahan arvo olisi pysynyt muuttumattomana.

⁷⁴ *Serlachius*, JFT 1901 s. 406; *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 141; *Serlachius—Cederberg* s. 127; *Wrede*, Obligationsrätt s. 58 ss.; *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 173 ss. — *Hakulinen* huomauttaa, että AULapsiL:n 27 § ja AL:n 115 § ovat ahtaasti tulkittavia poikkeussäännöksiä, joita ei voida muihin tapauksiin ulottaa, ks. *Perusteettoman edun palautus* s. 217.

⁷⁵ *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 173 ss.

Ks. myös KoO 1918 tuomiotied. 7; 1920 tuomiotied. 108; 1920 tuomiotied. 263—266; 1952 sel. 16. Oikeustapaukset on selostettu edellä s. 162 muist. 16 ja s. 165 muist. 24.

⁷⁶ *Chydenius*, Kontraktsrätt I s. 199.

Rahan arvon nousemista ei voida kuitenkaan pitää suorituksen mahdollisuuden aiheuttajana eikä edes likavaikeutena. Tätä käsitystä tukee jo juuri edellä C-kohdassa käsitelty VKL:n 7 §:n 1 mom., mutta vielä selvemmin sen osoittaa aikaisemmin inflaation käsittelyn yhteydessä mainittu, erinäisiä kultarahakannan palauttamisesta aiheutuvia säännöksiä sisältävän, joulukuun 21 päivänä 1925 annetun lain 2 §, jonka mukaan aikaisemmin tehtyjä sitoumuksia täytettäessä markkaa vastaa markka. Lainkohta sisältää selvästi nimellisarvoperiaatteen tunnustamisen ja yhtähyvin deflaation kuin inflaationkin tapauksissa.

E. Rahayksikön muuttuminen.

Jos valtion koko rahayksikkö lailla muutettaisiin toiseksi, syntyisi varmaan myös kysymys rahavelkasuoritusten mahdollisuudesta. Sellaisessa tapauksessa kuitenkin epäilemättä lakiin otettaisiin määräykset siitä, miten hylätyn rahayksikön voimassa ollessa syntyneet velkasuhteet olisi selvitettävä uutta rahayksikköä käyttäen. Näin on eräissä valtioissa, joissa on siirrytty uuteen yksikköön, meneteltykin.

VI. VELALLISEN TIETÄMÄTTÖMYYS VELASTA.

Samoin kuin kauppaa käsitellessäni⁷⁷ katson tässä velallisen tietämättömydeksi vain sellaiset tapaukset, joissa velallinen ei tosiasiallisesti ole tiennyt eikä voida katsoa hänen täytyneenkään tietää koko velan olemassaolosta. Niin voi tapahtua esim. kun henkilö, jolla on velkaa, kuolee, eivätkä oikeudenomistajat tiedä hänen veloistaan mitään. Onko suoritusta tällaisessa tapauksessa pidettävä mahdolltomana?

Viitaten siihen, mitä vastaavanlaisesta tapauksesta lajikauppaa käsitellessäni olen lausunut,⁷⁸ pidän tietämättömyyttä tällaisessa tapauksessa käytännöllisenä mahdolltomuutena. Suoritusvelvollisuudesta, vaikka suoritus lykkäytyykin, se ei kuitenkaan vapauta muissa tapauksissa kuin niissä, joissa on otettu vuosihaaste ja saatava jätetty siinä valvomatta.⁷⁹ Silloinkin johtuu vapautuminen valvomatta jättämisestä eikä yksinomaan velallisen tietämättömyydestä. Velallinen on myös mahdolltomuudesta huolimatta käsitykseni mukaan kasuaalisesti vahingonkor-

⁷⁷ Ks. edellä s. 166 ss.

⁷⁸ Ks. edellä s. 167.

⁷⁹ Ks. VanhA 11 §.

vausvelvollinen (ja riippumatta velkojan reklamatiosta) kaikissa muissa tapauksissa paitsi niissä, joissa velkoja on menettänyt puhevaltansa laininlyömällä saatavan valvomisen vuosihaasteen paikalletulopäivänä. Jos velka johtuu kaupasta, on velkojalla myös määrätyissä tapauksissa oikeus kaupan purkamiseen.⁸⁰

⁸⁰ Ks. edellä s. 179 ss.

III LUKU.

LAINA.

Ryhtyessäni edellisen luvun alussa käsittelemään suorituksen mahdolluutta velaksiantosopimuksen yhteydessä huomautin, ettei mahdolluudella ollut varsinaista käytännöllistä merkitystä velkojan suoritukseen nähden vaan ainoastaan velallisen takaisinmaksusuorituksen kohdalla. Sama pitää paikkansa lainaankin nähden. Lainaahan pidetään reaalisopimuksena, joka syntyäkseen vaatii lainaesineen luovuttamisen lainansaajalle.¹ Ellei esinettä luovuteta, ei sopimusta synny. Mahdottomuudella on sitävästoin aivan toisenlainen merkitys, kun se kohtaa lainansaajan lainanpalauttamissuoritusta. Sitä kysymystä on nyt tässä luvussa tarkoitus käsitellä.

Mitään varsinaista estettä sille, että lainaksi annetaan lajiesineitä, ei ole olemassa. Mutta kun sellainen sopimus sisältää sen, että juuri samat lajiesinekappaleet on lainaksiantajalle aikanaan palautettava, ei sellaisia sopimuksia käytännössä juuri milloinkaan tehdä. Lainasopimuksen kohteena on melkein aina erityisesine, ja senpä vuoksi seuraavakin esitys rajoitetaan vain erityisesineiden lainasopimuksiin.

Tämän jälkeen voin ryhtyä tarkastelemaan erilaisia tapauksia silmälläpitäen sitä, aiheuttavatko ne suorituksen mahdolluuden, ja jos aiheuttavat, mitä seurauksia mahdolluudesta syntyy.

¹ Ks. esim. *Chydenius*, *Kontraktsrätt* II s. 50; *Wrede*, *Lagen om rättshandlingar* s. 19.

I. LAINAESINEEN TUHOUTUMINEN TAI KATOAMINEN.

A. Onko suoritus mahdoton?

Lainaksisaadun esineen palauttaminen on esineen tuhouduttua tai lopullisesti kadottua yhtä mahdotonta kuin myydyn erityisesineen suoritaminen vastaavanlaisissa tapauksissa.² Erona vastamainittuihin tapauksiin verrattuna voidaan mainita se, ettei lainan kysymyksessä ollessa alkuperäinen mahdottomuus tule lainkaan kysymykseen, sillä sopimuksen syntymiseksi on lainaesineen luovutus ollut välttämätön, joten sen siis on silloin täytynyt vielä olla olemassa.

B. Mahdottomuuden seuraukset.

1. Luontaissuorituksesta vapautuminen.

Mitä mahdottomuuden seurauksiin tulee, vapautuu lainaksisaaja luontaissuoritusvelvollisuudesta samoin kuin myyjä erityisesineen kaupassakin.³

2. Vahingonkorvausvelvollisuus.

Mitä sitten kysymykseen lainaksisaajan vahingonkorvausvelvollisuudesta tulee, vaatii se hiukan perusteellisempaa tarkastelua osakseen.

Lakiimme sisältyy kyllä yleinen säännös lainaksisaajan vahingonkorvausvelvollisuudesta, mutta kysymyksessä olevaa lainkohtaa, KK 11:1:tä, on tulkittu eri tavoin. Lain sanat: »Lainakalua älköön lasketako pahenemaan» on toisten mielestä ymmärrettävä niin, että lainaksisaaja on kasuaalisessa vahingonkorvausvastuussa lainaesineestä,⁴ kun se taas toisten mukaan ei sisällä mitään ehdotonta määräystä siitä, onko vahingonkorvausvelvollisuuden syntymiseksi tarpeen lainaksisaajan tuottamus vai eikö.⁵ Omasta puolestani olen sitä mieltä, ettei lainkoh-

² Ks. siitä edellä s. 82.

³ Ks. edellä s. 82 ss.

Vert. myös HVL:n 4 §:ää, jonka mukaan vuokrasopimus raukeaa huoneiston tuhoutuessa.

⁴ *Serlachius*, JFT 1901 s. 373 ss.; *Serlachius—Cederberg* s. 126; *Roos* s. 78; *Winroth*, *Strödda uppsatser* II s. 14 ss.

⁵ *Hakulinen*, DL 1933 oik.tap.os. s. 4 ss.

dan voida katsoa sisältävän lainansaaajalle pantua velvollisuutta vastata yleensä vahingosta ilman tuottamusta.⁶ Mutta lainansaaajan tuottamus voidaan kyllä yhtä hyvin perustein kuin myyjän tuottamus erityisesineen kaupassa presumoida, kun esine lainansaaajan hallussa tuhoutuu tai

⁶ *Hasselrot*, Några spörsmål angående lån och saklega s. 23 ss.; *Chydenius*, Kontraktsrätt II s. 51; *Hakulinen*, DL 1933 oik.tap.os. s. 6; *Björling—Malmström* s. 146.

Samalla kannalla on oikeuskäytäntömme, kuten seuraavat oikeustapaukset osoittavat:

KoO 11. 11. 1932, DL 1933 oik.tap.os. s. 1 ss. T:n luovutettua hevosensa ratsastusseuralle koulutettavaksi korvauksetta ratsuhevoseksi seura oli sallinut erään jäsenenä käyttää hevosta ja säilyttää sitä yön yli erään talon tallissa, jossa hevonen oli potkaissut jalkaansa haavan, jonka seurauksena se oli täytynyt tappaa, minkä johdosta T vaati seuralta vahingonkorvauksena hevosen arvon. KoO katsoi hevosen tuhoutumisen johtuneen tapaturmasta, minkä vuoksi ja kun seura tapaturman satuttaessa ei ollut käyttänyt eikä hoitanut hevosta vastoin sopimusta eikä sitoutunut vastaamaan hevoselle tapaturmasta ehkä sattuvasta vahingosta, joten seura ei ollut vastuunalainen puheenaolevasta vahingosta, KoO hylkäsi korvauskanteen.

KoO 1942 sel. 28: P:n annettua hevosensa lainaksi N:lle oli N. pannut hevosen yöksi heinäpellolle liekaan, jolloin hevonen oli kuristunut liekaköyteen ja kuollut, minkä johdosta P. vaati N:ltä vahingonkorvausta. KoO lausui, ettei N. ollut näyttänyt noudattaneensa lainaksi saamansa hevosen silmälläpidossa tarpeellista huolellisuutta, minkä vuoksi hän oli velvollinen täysin korvaamaan hevosen kuolemasta P:lle aiheutuneen vahingon ja velvoitti N:n suorittamaan vaaditun vahingonkorvauksen. — Aivan samoin KoO 1944 tied. 214.

Vert. KoO 1942 tied. 37: U:n annettua henkilöautonsa lainaksi M:lle oli se M:n käyttäessä sitä suistunut ojaan ja vaurioitunut. Kun M., joka oli ollut velvollinen palauttamaan auton yhtä hyvänä kuin hän oli sen saanut, ei ollut näyttänyt, että auton vahingoittuminen olisi johtunut sellaisesta tapaturmasta, jota hänen kohtuuden mukaan ei ollut katsottava voineen ennakolta arvata tai estää, KoO velvoitti M:n korvaamaan U:lle auton korjauskustannukset. — Ks. vielä KoO 1942 tied. 38 oikeusneuvos Aution erimielistä lausuntoa.

Huomattakoon, että yllä mainituista kolmesta v. 1942 annetusta ratkaisusta uusin on sel:ssa 28 kerrottu tuomio.

KoO 1946 tied. 132: K:n lainattua H:lle hevosensa se oli H:n sitä ajaessa kompastunut K:n maalla olevalla tiellä puutteellisessa kunnossa olevaan rumpuun ja loukkautunut niin, että se oli täytynyt lopettaa. Kun kuolema oli aiheutunut osaksi H:n riittävän varovaisuuden puutteesta, osaksi H:sta riippumattomista syistä, velvoitti KoO H:n korvaamaan K:lle puolet hevosen arvosta. (Äänestys 3—2. Vähemmistö katsoi vahingon johtuneen tapaturmasta ja hylkäsi kanteen.)

KoO 1947 tied. 83: T:n lainattua K:lle hevosensa oli sitä K:n tallissa pidetty sellaisissa oloissa, että se oli ollut loukkautumisen vaaran alaisena ja saanut sellaisen vian, että se oli ollut lopetettava, minkä vuoksi KoO KK 11:1 nojalla velvoitti K:n korvaamaan hevosen arvon T:lle.

Vert. vielä KoO 1947 tied. 274, jossa käsitellystä tapauksesta ei tosin käy ilmi, millaisesta sopimuksesta on katsottu olleen kysymys.

katoaa.⁷ Vain joissakin poikkeustapauksissa tulee kasuaalinen vastuu kysymykseen.

Ensiksikin joutuu lainaksisaaja kasuaaliseen vastuuseen lainaesineestä siinä tapauksessa, että hän käyttää esinettä sopimuksenvastaisella tavalla⁸ tai muuten sellaiseen tarkoitukseen, johon esinettä ilmeisesti ei ole tarkoitettu (esim. kirjaa lyömäaseena). Tieteisopissa tällaisia tapauksia kutsutaan nimellä *casus mixtus cum culpa*. Toiseksi on lainaksisaajalla katsottava olevan kasuaalinen vastuu apulaisensa tuottamuksesta samoin edellytyksin kuin erityisesineen myyjälläkin.⁹ Ja kolmanneksi saa lainaksisaaja vastata lainaesineestä tuottamuksestaan riippumatta, jos hän viivästyy sen takaisinluovuttamisessa,¹⁰ tässäkin samoin edellytyksin kuin erityisesineen myyjä.¹¹ Arvaamatonkaan esineen tuhoutuminen tai katoaminen ei vapauta näissä tapauksissa vallitsevasta kasuaalisesta vastuusta lainaksisaajaa sen paremmin kuin erityisesineen myyjääkään.¹²

Lainaksiantajan reklamatiovelvollisuudesta, milloin hän haluaa vahingonkorvausta vaatia, ja lainaksisaajan velvollisuudesta ilmoittaa lainaksiantajalle mahdottomuudesta, milloin hän haluaa sellaisen vuoksi vapautua vahingonkorvausvelvollisuudesta, voidaan sanoa samaa kuin myydyin erityisesineen tuhoutumis- ja katoamistapausten kohdalla.¹³

3. Sopimuksen purkamisoikeus.

Kolmannella ajateltavissa olevalla suorituksen mahdottomuuden seurauksella, purkuoikeuden antamisella lainaksiantajalle, ei ole mitään käytännöllistä merkitystä, sillä jos esine on tuhoutunut tai lopullisesti kadonnut, ei hän kuitenkaan voi saada esinettä takaisin itselleen. Mitään vastasuoritusvelvollisuutta, josta lainaksiantajan voitaisiin ajatella va-

⁷ Hakulinen, DL 1933 oik.tap.os. s. 6.

Samoin KoO 1942 sel. 28 ja tied. 37 sekä 1944 tied. 214, jotka on selostettu edellisessä muistutuksessa.

⁸ Hakulinen, DL 1933 oik.tap.os. s. 6 ja Obligationenrecht s. 22; Kivimäki, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174 muist. 3.

Sama ajatus käy ilmi edellä muist:ssa 6 selostetun KoO:n ratkaisun 11.11.1932 perusteluista.

⁹ Ks. edellä s. 85.

¹⁰ Ks. Kivimäki, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174.

¹¹ Ks. edellä s. 85 ss.

¹² Ks. edellä s. 86 muist. 20.

¹³ Ks. edellä s. 88 ss.

pautuvan sopimuksen purkamisella, ei taas lainaksiantajalla muutenkaan ole.

II. KOLMANNEN HENKILÖN OIKEUS LAINAESINEESEEN.

Onko lainansaajan palauttamissuoritus mahdollon, jos ennen palauttamista käy ilmi, ettei lainaksiantaja omistakaan lainaesinettä, joka kuuluu jollekin kolmannelle henkilölle? Pyrittäessä vastaamaan tähän kysymykseen on syytä erottaa toisistaan tapaukset, joissa kolmas henkilö on tullut lainaesineen omistajaksi lainaksiantamisen jälkeen, ja tapaukset, joissa kolmas on omistanut esineen jo lainaksiannon tapahtuessa.

A. *Onko suoritus mahdollon, kun kolmas on tullut omistajaksi lainaksi- antamisen jälkeen?*

Tässä tapauksessa lienee katsottava, että lainaksisaajan oikeus pysyy voimassa siitä huolimatta, että esineen omistaja on vaihtunut. Eihän näet entinen omistaja hevin ole voinut luovuttaa uudelle omistajalle sen parempaa oikeutta, kuin mikä hänellä itsellään oli.¹⁴ Kun laina-aika päättyy, on lainaksisaajan palautettava esine sen uudelle omistajalle. Tämänhän lainaksisaaja ainakin yleensä voi tehdä, joten mitään suorituksen mahdottomuutta ei synny.

B. *Onko suoritus mahdollon, kun kolmas on omistanut esineen jo lainaksiannon tapahtuessa?*

Jos taas asianlaita on sellainen, että lainaksiantaja ei ole omistanut esinettä edes silloinkaan, kun hän on sen omin luvin lainaksi antanut, muodostuu tilanne toisenlaiseksi. Silloin on esineen oikealla omistajalla oikeus saada esine heti itselleen, mikä ilmenee KK 11: 4:stä. Jos lainaksisaaja ottaessaan esineen lainaksi oli vilpillisessä mielessä, on hänen KK 11: 4:n ja 12: 4:n sisältämän periaatteen mukaan luovutettava esine oikealle omistajalle lunastuksetta. Jos hän taas silloin oli vilpittömässä mielessä, on hän silloinkin velvollinen sen luovuttamaan, mutta

¹⁴ Chydenius, Kontraktsrätt II s. 53. — Toisin Hasselrot, Handelsbalken V s. 918; Palmgren—Olsson s. 151.

on oikeutettu saamaan esineestä lunastuksen. Lunastus on nyt esillä-olevanlaisessa tapauksessa laskettava sen arvon mukaan, mikä esineen vastikkeettomalla käyttöoikeudella sen oikealle omistajalle luovuttamisen hetkestä alunperin sovitun laina-ajan päättymiseen asti on. Vain siinä tapauksessa, että esine oli joutunut pois oikealta omistajaltaan varkauden, näpistämisen, ryöstön tai kiristämisen kautta, on esineen hyvässä uskossa lainaksi saanut henkilö RVA 11 §:n mukaan velvollinen luovuttamaan esineen sen oikealle omistajalle ilman lunastusta.

Edelläoleva osoittaa, että lainaksisaaja on aina velvollinen luovuttamaan esineen sen oikealle omistajalle joko laina-ajan päätyttyä tai heti ja milloin lunastuksetta milloin lunastusta vastaan. Tämän luovuttamisenhan lainaksisaaja yleensä voi tehdä, joten mikään suorituksen mahdottomuus ei tässäkään tapauksessa ole kysymyksessä.

III. VALTIOVALLAN TOIMENPITEET.

Noudattaen samanlaista menettelyä kuin käsitellessäni suorituksen mahdottomuutta kaupassa, otan tässäkin erikseen tarkasteltavaksi joukon valtiovallan toimenpiteitä, joiden voidaan ajatella aiheuttavan suorituksen mahdottomuuden, ja pyrin selvittämään, tekevätkö ne lainaksisaajan suorituksen mahdottomaksi.

A. *Lainaesineen ulosmittaus.*

Ajatelkaamme ensiksi lainaksiannetun esineen ulosmittaamista lainaksiantajan velasta. UL:n 4:9:n mukaan ei ulosmittausta saa toimittaa toisen haitaksi, jolla on oikeus velallisen tavaraan. Ulosmittaus ei siis voi loukata esineen lainaksisaajan oikeutta, vaan se saadaan toimittaa vain säilyttämällä tämän sivullisen oikeus.¹⁵ Sama koskee silloin tietenkin ulosmittausta ehkä seuraavaa pakkomyyntiä.¹⁶ Lainaksisaaja saa siis ulosmittauksesta huolimatta pitää esineen hallussaan eikä ulosmittaus tee hänelle mahdottomaksi palauttaa esinettä laina-ajan päätyttyä. Jos esine on myyty sillävälin pakkohuutokaupalla, tulee sen luovuttamisen tietenkin tapahtua uudelle omistajalle.

¹⁵ Ks. esim. *Ellilä* s. 295.

¹⁶ *Chydenius*, *Kontraktsrätt* II s. 53.

B. Konkurssi.

Mitä edellä on ulosmittauksesta sanottu, soveltuu myöskin siihen tapaukseen, että lainaksiantaja joutuu laina-aikana konkurssiin.¹⁷

Myöskään lainaksisaajan konkurssi ei tee suoritusta — lainaesineen palauttamista — mahdottomaksi, sillä KS:n 45 §:n 1 mom:n ja 54 §:n 1 mom:n mukaan lainatavara ei kuulu konkurssipesään ja on omistajalleen palautettava.

C. Vienti- ja tuontikiellot sekä valtiolle takavarikoiminen.

1. Onko suoritus mahdoton?

Valtiovallan vienti- ja tuontikielloilla ja valtiolle takavarikoimisella ei lainan kysymyksessä ollessa ole sanottavaa käytännöllistä merkitystä, koska lainat valtiosta toiseen ovat varsin harvinaisia — kirjalainoja lukuunottamatta. Jos sanotunlainen kiello annettaisiin eikä poikkeuslupaakaan (n.s. lisenssiä) saataisi, täytyisi kiellon katsoa aiheuttavan lainansaajan suorituksen juridisen mahdottomuuden.

2. Mahdottomuuden seuraukset.

Seurauksena tällaisesta mahdottomuudesta olisi ensiksikin kiellotapauksissa palauttamisvelvollisuuden lykkäytyminen ja valtiolle takavarikoimisen tapahtuessa koko palauttamisvelvollisuudesta vapautuminen. Milloin valtio takavarikoidessaan esineen itselleen on suorittanut siitä korvausta lainaksisaajalle, on tämä korvaus, vähennettynä sillä osalla, joka siitä on katsottava lainaksisaajan menettämän käyttöoikeuden korvaukseksi, suoritettava lainaksiantajalle. — Mikään vahingonkorvausvelvollisuus lainaksisaajan puolelta ei yleensä tule kysymykseen, sillä tällaisissa tapauksissa ei tuon velvollisuuden edellytyksenä välttämätöntä tuottamusta ole olemassa. Kasuaaliseen vahingonkorvausvastuuseen voi lainaksisaaja poikkeuksellisesti joutua silloin, jos hän on ensin viivästynyt lainaesineen palauttamisessa ja valtiovallan kiello annetaan tai takavarikoiminen toimitetaan vasta sovitun palauttamispäivän jälkeen. — Sopimuksen purkamisoikeudella ei lainanantajalle ole tällaisessa asian vaiheessa mitään merkitystä, vaikkapa sellainen hänelle annettaisiinkin.

¹⁷ Chydenius, Kontraktsrätt II s. 53.

D. Lainaksisaajan vangitseminen ja sotapalvelukseen kutsuminen.

Lainaksisaajan vangitseminen tai sotapalvelukseen kutsuminen ei sen paremmin kuin erityisesineen kaupankaan kysymyksessä ollessa mielestäni tee palauttamissuoritusta mahdottomaksi.¹⁸ Lainaksisaajan itsensä ei näet ole pakko henkilökohtaisesti suorittaa palauttamista, vaan hän voi sen antaa toisenkin tehtäväksi.

IV. KULJETUSESTEET.

Mitä kuljetusesteiden merkityksestä erityisesineen kauppaa käsitellessäni olen edellä esittänyt,¹⁹ soveltuu mutatis mutandis myöskin lainaksisaajan suoritukseen. Sen mukaan voidaan suoritusta pitää mahdottomana vain silloin, kun kaikki kuljetustiet tukkeutuvat tai niin käy nimenomaan sovitun kuljetustavan. Kuljetuslakkojen merkitykseen nähden voin myöskin viitata erityisesineen kaupasta esittämääni.²⁰ Ainoastaan sellainen kuljetuslakkotilanne, joka pysäyttää kaikki kuljetukset tai nimenomaan sovitun kuljetustavan eikä ole lainaksisaajan taloudellisilla uhrauksilla vältettävissä, on siis mahdottomuudeksi tai liikavaikeudeksi katsottava.

Mitä mahdottomuuden seurauksiin näissä harvoissa mahdottomuustapauksissa tulee, viitataan juuri edellä valtiovallan vienti- ja tuontikieltojen seurauksista lausumaani.²¹

V. TÄYSIN HENKILÖKOHTAISET SUORITUSESTEET.

Lainaksisaajaan soveltuu tässäkin tapauksessa se, mitä erityisesineen kauppaa käsitellessäni olen lausunut sellaisesta myyjästä, jonka ei henkilökohtaisesti ole ollut osallistuttava esineen valmistamiseen.²² Sen mukaan vain niin ankaraa tautia, että se estää lainaksisaajaa anta-

¹⁸ Ks. edellä s. 122 ja 124. — Vert. myös KoO 1943 sel. 26, jossa mainitussa tapauksessa katsottiin, ettei vuokramiehen sotapalvelukseen joutuminen muodostanut sopimuksen purkamiseen oikeuttavaa ylivoimaista estettä.

¹⁹ Ks. edellä s. 134 ss.

²⁰ Ks. edellä s. 143 ss.

²¹ Ks. s. 204.

²² Ks. edellä s. 155.

masta toisille mitään ohjeita lainaesineen palauttamisesta, voidaan pitää suorituksen mahdottomuutena.

Myöskin tällaisen mahdottomuuden seurauksiin nähden voin viitata edellämainitunlaisista erityisesineen kaupoista myyjän luontais suoritusvelvollisuudesta ja vahingonkorvausvelvollisuudesta esittämäni.²³ Purkamisoikeudella ei lainanantajalle ole tässäkään kohden mitään merkitystä.

VI. TIETÄMÄTTÖMYYS LAINAESINEEN PALAUTTAMISVELVOLLISUUDESTA.

Samoin kuin kaupassa²⁴ katson lainassakin lainaesineen takaisinluovuttamisen käytännöllisesti mahdottomaksi, ellei lainaksisaaja tai, tämän kuoltua, hänen perillisensä tiedä mitään koko palauttamisvelvollisuudesta eikä voida katsoa hänen täytyvänkään siitä tietää.

Mitä tällaisen mahdottomuuden seurauksiin tulee, voidaan itse palauttamisvelvollisuuteen nähden mutatis mutandis soveltaa, mitä luontais suoritusvelvollisuudesta vastaavanlaisessa tapauksessa kaupassa olen lausunut.²⁵ Vahingonkorvausvelvollisuuteen nähden soveltuu se, mitä erityisesineen kaupassa sattuneesta samanlaisesta tapauksesta edellä on esitetty.²⁶ Sopimuksen purkamisoikeuden myöntämisellä lainanantajalle ei nytkään ole hänelle mitään käytännöllistä merkitystä.

²³ Ks. edellä s. 156.

²⁴ Ks. edellä s. 166 ss.

²⁵ Ks. edellä s. 167 ss.

²⁶ Ks. edellä s. 168 ss.

IV LUKU.

TALLETUS.

I. KÄSITELTÄVIEN TAPAUSTEN RAJOITTAMINEN.

Edellisestä lainaa koskevasta luvusta käy ilmi, että monessa kohden on voitu viitata kauppaa käsittelevässä I luvussa esitettyyn niin tulosten kuin perustelujenkin osalta. Koko luvussa on huomattavasti vähemmän uutta kuin edellisissä luvuissa. Talletusta käsittelevä luku tulisi sisältämään ehkä vielä vähemmän uutta ja vielä enemmän viittauksia kauppaa ja myös lainaa koskeviin lukuihin. Kun useimmat lainan kohdalla käsitellyt mahdottomuustapaukset ovat talletussopimuksissa vielä harvinaisempia kuin lainasopimuksissa ja kun käytännössä esiintyvät talletussopimukset yleensäkin eivät ole niin monivivahteisia kuin kauppa, näyttää siltä, ettei vähemmän tavallisia mahdottomuustapauksia kannata talletusten kohdalla ruveta käsittelemään. Otankin sen vuoksi tässä luvussa tutkittavaksi vain ylivoimaisesti yleisimmän mahdottomuustapauksen, nimittäin talletetun esineen tuhoutumisen ja lopullisen katoamisen. Muihin, harvinaisempiin mahdottomuustapauksiin voidaan varmaan monesti saada selvyyttä perehtymällä siihen, mitä edellisessä luvussa vastaavanlaisista mahdottomuustapauksista lainasopimuksen kysymyksessä ollessa on esitetty.

II. ERÄITÄ TALLETUSSOPIMUKSEN PIIRTEITÄ.

Ennenkuin ryhdyn itse mahdottomuuskysymystä talletuksessa käsittelemään, on ehkä syytä parilla lauseella todeta eräitä yleisesti tunnettuja piirteitä talletussopimuksesta.

Talletus voi käsittää sekä irtaimia erityisesineitä että lajiesineitä. Itse sopimus saattaa olla sekä vastikkeellinen, jolloin tallettamisesta suoritetaan korvaus, että vastikkeeton.¹ Kun talteenottajalla ei ole käyttöoikeutta talletettuun esineeseen, voi talteenpanija saada esineen takaisin, milloin haluaa.² Hänen on kuitenkin itse haettava esine pois talteenottajalta, jolla ei siis ole velvollisuutta toimittaa esinettä talteenpanijalle.³

Kuten lainankin kohdalla ja niistä syistä, jotka siellä on mainittu,⁴ käsittelen tässäkin vain talteenottajan takaisinantamissuorituksen mahdollomaksi tulemistä.

III. TALLETETUN ESINEEN TUHOUTUMINEN TAI KATOAMINEN.

A. Onko suoritus mahdoton?

Aluksi on tarkasteltava, tekeekö talle-esineen tuhoutuminen tai katoaminen sen palauttamisen mahdollomaksi talteenottajalle. Erityisesineeseen nähden on asia selvä: mikä on tuhoutunut tai lopullisesti kadonnut, sitä ei talteenottaja voi antaa takaisin. Suoritus on silloin loogillisesti tai ainakin käytännöllisesti mahdoton.

Lajiesineisiin nähden ei asia ole yhtä yksinkertainen. Kun talletussopimus ei lajiesineidenkään kysymyksessä ollessa siirrä esineiden omistusoikeutta talteenottajalle,⁵ tulee talteenottajan yleensä antaa takaisin samat lajiesineet, jotka hän on talteen ottanut. Hän ei siis — erästä edempänä mainittavaa poikkeusta lukuunottamatta — saa antaa takaisin muita edes saman lajin ja laadun omaavia esineitä. Siitä seuraa, että palauttamissuoritus lajiesineidenkin talletuksessa on yleensä mahdoton talletettujen esineiden tuhouduttua tai kadottua.

Edellämainittu poikkeustapaus tulee kysymykseen varastotalletuksessa. VarranttiA:n 6 §:n mukaan voi näet yleinen talletusmakasiini talletuksen vastaanottaessaan pidättää itselleen oikeuden saada antaa tallettajalle takaisin joko talletettua tavaraa tai »toista yhtä hyvää kuin

¹ *Chydenius*, Kontraktsrätt II s. 174.

² *Chydenius* m.t. s. 183.

³ *Chydenius* m.t. s. 174. Vert. KK 12: 6.

⁴ Ks. edellä s. 198.

⁵ *Chydenius*, Kontraktsrätt II s. 211 ss.

sekin». Tällaisessa tapauksessa voi talletusmakasiini säilyttää yhdessä eri talteenpanijain samanlaatuista tavaroita, esim. viljaa. Jos nyt osa tällaisesta yhteisvarastosta tuhoutuu, ei talteenottajan takaisinsuorituksen tarvitse olla mahdoton, vaikka juuri tämän talteenpanijan tallettamat jyvät olisivatkin palaneet, koska hän saa antaa takaisin varastossaan olevaa muutakin saman lajin tavaraa. Mutta jos koko sen lajin varasto tuhoutuu, täytyy suoritusta pitää mahdottomana, sillä talletusmakasiini ei voi suorittaa talletusta takaisin ostamalla joltakin ulkopuoliselta sen lajin tavaraa, koska talletusmakasiinilta on laissa⁶ kielletty oikeus harjoittaa kauppaa senlaatuilla tavaroilla, joita se ottaa talletettavakseen. Tällöin on siis kysymyksessä juridinen mahdottomuus.

B. Mahdottomuuden seuraukset.

Siirtykäämme sitten tarkastelemaan edellisessä kohdassa mainittujen mahdottomuustapausten seurauksia.

1. Luontaisuuoritukselta vapautuminen.

Mitä ensiksi talteenottajan luontaisuuoritusvelvollisuuteen tulee, täytyy hänen niissä tapauksissa, joissa suoritus edelläesitetyn mukaan on mahdoton, vapautua luontaisuuoritukselta. Tämä vapautuminen ei edes vaadi mitään ilmoitusta talteenottajan puolelta, sillä luontaispalautukseen hän ei pysty missään tapauksessa.

2. Vahingonkorvausvelvollisuus.

Vahingonkorvausvelvollisuutta koskeva kysymys on sitävastoin monimutkaisempi. Käsittelen erikseen korvausvelvollisuutta erityisesineiden ja lajiesineiden kohdalta.

a) Erityisesineen talletus. aa) Tavallinen talletus. Erityisesineen talletuksen tavallisista tapauksista on jo 1734-vuoden laissa säännöksiä. KK 12:2 osoittaa selvästi, että talteenottaja on vahingonkorvausvelvollinen tavarankukkaantumisesta siinä tapauksessa, että hän on siihen syyppää. RakK 12:2:n mukaan on sikojen elätettäväksi otajalla niinkään tuottamustavastuu eläinten kuolemasta tai hukkaan joutumisesta. Ja lokakuun 11 päivänä 1918 annetun mutta joulukuun 23 päivänä 1955

⁶ VarranttiA:n 4 §:n 3 mom.

kumotun kyytilain 29 §:n mukaan oli kyytilaitoksen isännän vastuu matkustajan hänen talteensa antamasta tavarasta niinkään culpavas-tuuta. Myöskin tieteisopissa ollaan varsin yksimielisiä siitä, että taval-lisessa erityisesineen talletuksessa talteenottajan vahingonkorvausvas-tuu yleensä on tuottamusvastuuta,⁷ josta vain eräät tapaukset tekevät poikkeuksen. Nuo poikkeustapaukset ovat samat, joissa erityisesineen lainaksiottajan vastuu sen mukaan, kuin edellä olen esittänyt,⁸ on kasuaalinen, nimittäin jos esinettä käytetään vastoin sopimusta (*casus mixtus cum culpa*), jos talteenottajan apulainen tuottamuksellaan aiheuttaa vahingon⁹ ja jos talteenottaja viivästyy esineen takaisinluo-vuttamisessa ja tavara sen jälkeen tapaturmasta tuhoutuu.^{10 11}

Oikeuskäytäntö ei sensijaan näytä olevan aivan yhtenäinen culpan vaatimisessa, joskin useimmat tapaukset osoittavat tuottamuksen olevan tarpeen vahingonkorvausvelvollisuuden syntymiseksi.¹² Niissä tapauk-

⁷ Serlachius, JFT 1901 s. 374 ss.; Chydenius, Kontraktsrätt II s. 192.

⁸ Ks. edellä s. 201.

⁹ Kyytilain 29 §:ssä oli nimenomaan säädetty isännän vastaavan myös »talon-väkensä syystä». — Ks. myös KoO 1931 tied. 220 (oikeusneuvos Bäckströmin lau-sunto). Vert. KoO 1946 tied. 230.

¹⁰ Chydenius m.t. s. 189; Kivimäki, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174.

¹¹ Jos taas talteenpanija viivästyy talletetun esineen takaisinottamisessa, saa hän KK 12:6 mukaan syyttää »itseensä kaikesta vahingosta».

¹² Ks. seuraavia KoO:n ratkaisuja selvissä tallettamistapauksissa:

1931 tied. 220: Kun maksua vastaan säilytettäväksi annetusta autosta ei auto-hallinomistajan puolesta ollut pidetty huolta, katsottiin hallinomistaja korvausvel-volliseksi autonomistajalle, kun auto oli viety hallista luvatta ja sitä oli vahingoi-tettu.

1945 sel. 33: Säilytettäväksi maksua vastaan annettu auto oli varastettu ja tuhoutunut. Koskei talteenottaja ollut näyttänyt, ettei säilyttämisessä olisi jäänyt hänen tai hänen palveluksessaan olevan apuhenkilön viaksi laiminlyöntiä tai huoli-mattomuutta, veloitettiin hänet korvaamaan omistajalle näin koitunut vahinko.

1947 tied. 19: Maksua vastaan säilytettäväksi annetusta autosta oli varastettu osia. Koska auton talteenottaja oli huolehtinut auton säilytyspaikan turvallisuus-desta, hylättiin omistajan häntä vastaan ajama korvauskanne.

Seuraavissa KoO:n ratkaisuissa, joissa on ollut kysymys erityisesineen valmis-tettäväksi, korjattavaksi tai pestäväksi antaminen, on niinkään vaadittu culpaa:

1945 sel. 41: B. antoi nahkoja ja kangasta R:n liikkeeseen turkiksi valmistamista varten. Koska oli riidatonta, että niistä tehty turkki oli R:n liikkeestä varastettu eikä R:n voitu katsoa menetelleen huolimattomasti turkin säilyttämisessä, hylättiin B:n korvauskanne.

1946 tied. 154: Korjattavaksi annetusta vaa'asta oli eräs osa kadonnut. Koskei korjaustyön suorittaakseen ottanut yhtiö, joka oli sopimuksen perusteella velvolli-nen säilyttämään vaakaa sen omistajan lukuun, ollut näyttänyt, että sen henkilö-

sisä, joissa culpaa on vaadittu, on sen olemassaolo useimmiten presumoitu, kuten perustelut osoittavat.¹³ Jos siis toisen talteen annettu erityisesine on tuhoutunut tai hävinnyt talteenottajan hallussa, on oletettu hänen olleen siihen syyppää, ellei hän ole syyttömyyttään todistanut.

kunnan taholta olisi tarpeellista huolellisuutta noudatettu esinettä pakkauksesta purettaessa ja säilytettäessä, velvoitettiin yhtiö korvaamaan omistajalle syntynyt vahinko.

1948 tied. 148: Koska eräälle yhtiölle pestäväksi annetut sadetakit olivat hävinneet murtovarkauden kautta eikä yhtiön ollut näytetty menetelleen huolimattomasti takkien säilyttämisessä, hylättiin takkien omistajien korvausvaatimukset.

1949 tied. 132: Koska autokorjaamon huostaan ja säilytettäväksi maalaamista varten uskottu auto oli luvattomassa käytössä vaurioitunut eikä korjaamon omistava yhtiö ollut esittänyt seikkoja, jotka olisivat osoittaneet, ettei auton säilyttämisessä jäänyt yhtiön palveluksessa olevien viaksi laiminlyöntiä tai huolimattomuutta, sai yhtiö omalla kustannuksellaan korjata autolle tulleet vauriot.

1949 tied. 194: Koska U:n moottori oli hävinnyt sen ollessa erään yhtiön huostassa korjattavana yhtiön voimatta osoittaa pitäneensä moottorin säilymisestä tarpeellista huolta, on yhtiön katsottu olevan U:lle vastuussa moottorin häviämisestä koituneesta vahingosta.

1950 tied. 416: Kun korjattavaksi jätetyn auton moottori oli korjaamossa särkynyt ja särkymisen oli katsottu johtuneen osaksi korjaamon omistavan yhtiön henkilökunnan ja osaksi auton omistajan syystä, on yhtiö velvoitettu korvaamaan 2/3 syntyneestä vahingosta.

1951 tied. 71: K jätti kellonsa korjattavaksi S:n liikkeeseen, josta se murtovarkauden yhteydessä katosi. Koskei S ollut näyttänyt, että kelloa säilytettäessä olisi noudatettu tällaisia esineitä säilytettäessä vaadittavaa huolellisuutta, ja S näin ollen oli vastuussa vahingosta, velvoitettiin hänet korvaamaan K:lle kellon arvo. (Vert. tähän KoO 1922 tuomiotied. 143).

1951 tied. 104: A oli antanut autonsa erään yhtiön huoltoasemalle pestäväksi, minkä jälkeen aseman väliaikainen hoitaja oli luvatta ottanut auton ja ajanut sen rikki. Koska yhtiö oli laiminlyönyt huolehtia tarpeellisen valvonnan järjestämisestä huoltoasemalle, katsottiin sen olevan vastuussa syntyneestä vahingosta.

Sitävästoin seuraavissa tapauksissa ei culpaa ole vaadittu:

1940 tied. 53: Kun turkin maksua vastaan säilytettäväkseen ottanut henkilö ei ollut voinut palauttaa sitä, velvoitettiin hänet korvaamaan turkin omistajalle sen arvo.

1946 tied. 230: Ravintolan eteisvartijalle säilytettäväksi annettu lakki oli kadonnut. Eteisvartija ja ravintolanpitäjä, jonka suostumuksella eteisvartija oli tehtävässään toiminut, on yhteisvastuullisesti velvoitettu korvaamaan lakin arvo sen omistajalle. — Ks. vielä perustelultaan epäselvää KoO 1952 tied. 51.

¹³ Ks. perusteluja seuraavissa, edellisessä muistutuksessa selostetuissa oikeustapauksissa: KoO 1945 sel. 33; 1947 tied. 19; 1946 tied. 154; 1949 tied. 132 ja 194; 1951 tied. 71. — Seuraavissa ratkaisuisa culpaa sensijaan ei ole presumoitu: KoO 1931 tied. 220; 1948 tied. 148; 1950 tied. 416; 1951 tied. 104. (HO oli presumoinut culpan).

Lausuakseni oman käsitykseni asiasta haluan ensiksi viitata muuta-miin lainkohtiin. Edellä jo mainitut KK 12: 2 ja RakK 12: 2 osoittavat, että tuottamus on vahingonkorvausvelvollisuuden syntymiseksi tarpeen. Toiseksi katsoisin KK 12: 3:n ja RakK 22: 4:n antavan tukea käsityk-selle, että talteenottajan tuottamuksen oletetaan olevan olemassa, jos esine hänen hallussaan tuhoutuu tai katoaa.¹⁴ Näiden säännösten perus-tana on varmaan ollut ajatus, että talteenottajan on helpompi todistaa huolellisuutensa kuin talteenantajan talteenottajan huolimattomuus. Se kanta, jonka ilmauksia useimmat KoO:n ratkaisuksista (selvimmin 1945 sel. 33) ovat, on näin ollen mielestäni oikea. Kasuaalinen vastuu tulee kysymykseen vain edellämainituissa poikkeustapauksissa.

bb) Varastotalletus. Mitä sitten talletusmakasiinin pitäjän vastuu-seen erityisesineistä tulee, on se edelläselostettua ankarampi. Talletus-makasiinin pitäjän vastuu on näet eräin poikkeuksin periaatteessa ka-suaalinen, mikä käy ilmi VarranttiA:n 8 §:n 1 mom:sta. Hän on vapaa vahingonkorvausvelvollisuudesta vain silloin, jos vahinko on syntynyt ylivoimaisesta tapahtumasta, talletetun tavarän omasta laadusta, sem-moisesta pakkauksen viasta, jota tavaraa vastaanotettaessa ei ole voitu ulkoapäin huomata, tahi talteenpanijan tai tämän väen tuottamuksesta. Vapautuakseen jollakin äskenmainituista perusteista vahingonkorvaus-velvollisuudesta on talletusmakasiinin pitäjän todistettava sanotunlaisen vapauttavan seikan olemassaolo.¹⁵ Huomattava on, ettei tätä makasi-ininpitäjän vastuuta voida VarranttiA:n 10 §:n 1 mom:n mukaan sopi-muksellakaan lieventää, mutta kyllä saman pykälän 2 mom:n mukaan koventaa.

Onko nyt sitten talletetun esineen tuhoutumista tai katoamista pidet-tävä talletusmakasiinin pitäjää hänen muuten kasuaalisesta vastuus-taan vapauttavana seikkana? Tuhoutuminen voi tapahtua ensiksikin tavarän omasta laadusta johtuen (itsesytytys), jolloin siis talteenottaja vapautuu kasuaalisesta vastuusta. Se voi myös tapahtua talteenpanijan tai hänen väkensä tuottamuksesta, jolloin talteenottaja samoin vapau-tuu. Mutta lisäksi se voi tapahtua muustakin syystä. Vapautuuko talteenottaja silloin, riippuu siitä, onko tuhoutumista pidettävä ylivoi-maisesta tapahtumasta johtuvana vai eikö. Silloin ratkaistavaksi jää, onko tuhoutuminen tai katoaminen, joka ei johdu tavarän omasta laa-dusta eikä talteenpanijan tai talteenottajan tai jommankumman palve-

¹⁴ *Almén* I s. 298 muist. 12. Samoin *Chydenius*, *Kontraktsrätt* II s. 192 ss., vaikka osaksi toisenlaisin perustein. — Vert. *Hakulinen*, *Obligationenrecht* s. 22.

¹⁵ *Chydenius*, *Kontraktsrätt* II s. 204.

luksessa olevan väen tuottamuksesta, katsottava ylivoimaiseksi tapahtumaksi.

Mitä ylivoimaisella tapahtumalla tässä lainkohdassa tarkoitetaan, ei ole lainkaan selvää. Kun edellä tämän tutkimuksen II osan II luvussa jouduin tarkastelemaan, oliko eräitä tapauksia pidettävä ylivoimaisina tapahtumina, sain tuolle tarkastelulle paljon tukea VKL:n 7 §:n 2 mom:sta, jossa ylivoimaisen esteen käsitettä jossain määrin valaistaan. Sen mukaanhan ovat ylivoimaisia esteitä lainmääräys, yleisen liikenteen keskeytys ja muu sentapainen este, jota velallisen ei sopimusta tehdesään ollut otettava lukuun. Mutta ensiksikään ei tuostakaan lainkohdasta käy ilmi, onko sen tarkoittamiin esteisiin luettava tavaran tuhoutuminen tai katoaminen, ja toiseksi ei myöskään ole varmaa, onko VarranttiA:n ylivoimaisten tapahtumien piiri tarkalleen samanlainen kuin VKL:n ylivoimaisten esteiden. Näistä syistä pyrin nyt tässä hiukan laajemmalla pohjalta selvittämään, mitä ylivoimaisella tapahtumalla VarranttiA:ssa ja meidän oikeudessamme yleensä ymmärretään.

Kuten tämän tutkimuksen I osassa olevasta esityksestä¹⁶ käy ilmi, on ylivoimaisen tapahtuman käsitteestä olemassa — myöskin meillä Suomessa — varsin vaihtelevia mielipiteitä. Lisäksi on tietenkin ajateltavissa myöskin se, että eri sopimustyypeissä pidettäisiin erilaisia tapahtumia ylivoimaisina. Kun tuota (tai sentapaista) nimitystä kuitenkin useissakin laeissa käytetään siinä ilmeisessä tarkoituksessa, että sellainen tapahtuma vapauttaa suoritusvelvollisen tai johonkin muuhun tekemiseen velvollisen hänen velvollisuudestaan, täytynee nimityksillä »ylivoimainen tapahtuma» ja »ylivoimainen este» katsoa eri laeissa olevan ainakin joitakin yhteisiä piirteitä. Noiden piirteiden löytämiseksi on syytä tarkastella kaikkia laissamme olevia säännöksiä, joissa näitä tai näiden tapaisia nimityksiä käytetään. Kysymykseen tulevat silloin, paitsi VarranttiA:n 8 §:ää, YksRautA:n 17 §, RtVastuuL:n 1 §, NaapL:n 7 §:n 1 mom., SähkölL:n 11 §:n 1 mom., VRLiikS:n 87 §, VeksL:n 54 §, ShekL:n 48 §, VKL:n 7 §:n 2 mom. ja OK 12:1. Näistä lainkohdista ei NaapL:n 7 § eikä OK 12:1 koske vahingonkorvausvastuuta sopimussuhteessa.

Tarkasteltaessa näitä lainkohtia huomataan helposti, että eräitä yhteisiä piirteitä on monissa niistä. Niinpä sellainen seikka, että tapahtuman tulee olla ulkopuolelta velallisen ja hänen suorituksensa

¹⁶ Ks. edellä s. 66 ss.

tuleva, käy ilmi VarranttiA:n 8 §:stä ja YksRautA:n 17 §:stä, joiden mukaan tavarán omasta laadusta aiheutuva vahinko ei ole ylivoimainen tapahtuma, RtVastuuL:n 1 §:stä ja SähköLL:n 11 §:n 1 mom:sta, joiden mukaan rautatien tai sähkölaitoksen käyttämisen kanssa yhteydessä oleva tapahtuma ei ole ylivoimainen tapahtuma, ja VRLiikS:n 87 §:stä, jonka mukaan tavarán luonnollisista ominaisuuksista kuten sen itsessään pilaantumisesta, haihtumisesta, karisemisesta tai tavallisesta vuotamisesta aiheutunut vahinko ei ole ylivoimainen tapahtuma. NaapL, VeksL, ShekL ja VKL eivät yhtä selvästi vaadi tapahtuman tulemistá ulkopuolelta, mutta niidenkin käyttämät esimerkit viittaavat samaan suuntaan. Täysin toisella kannalla on ilmeisesti vain OK 12: 1, joka tunnustaa lailliseksi esteeksi täysin sisäisiäkin esteitä kuten esim. velallisen mielisairauden.

Se, että tapahtuman tulee olla arvaamaton,¹⁷ odottamaton, käy taas ilmi VKL:n 7 §:n 2 mom:sta. Sanotusta lainkohdasta näkyy, että este, joka velallisen olisi velkakirjan antaessaan ollut otettava lukuun, ei ole ylivoimainen este. Useimmat lainkohdat näyttävät tässä suhteessa vaikenavan. Sitävastoin OK 12: 1 on jälleen toisella kannalla sen hyväksyessä lailliseksi esteiksi arvattavissakin olleita esteitä kuten haasteen toiseen tuomioistuimeen, sotapalveluksen, sairauden yleensä ja vankeuden.

Tapahtuman yleisluontoisuus näyttää myös ainakin eräiden lainkohtien mukaan olevan ylivoimaiseen esteeseen kuuluva piirre. Niinpä VeksL:n 54 §:n 6 mom:n ja ShekL:n 48 §:n 6 mom:n mukaan pelkästään henkilökohtainen este ei ole ylivoimainen. Kenties on samaa ajatusta VKL:n 7 §:n 2 mom:ssa, jossa puhutaan yleisen liikenteen keskeytyksestä. YksRautA, VarranttiA, RtVastuuL, SähköLL ja VRLiikS eivät sitävastoin viittaa tämän piirteen tarpeellisuuteen ja NaapL:n 7 §:n 1 mom:n sisällys puhuu yleisluontoisuuden vaatimusta vastaan, se kun esimerkkinä ylivoimaisesta tapahtumasta mainitsee tulipalon, jollainen saattaa rajoittua vain yhteen ainoaan rakennukseen. OK 12: 1 on täysin selvästi sillä kannalla, ettei tapahtuman tarvitse olla yleisluontoinen, se kun näet hyväksyy lailliseksi esteiksi useitakin täysin henkilökohtaisia esteitä kuten sairauden, vankeuden, omaisten kuoleminen ym.

¹⁷ Poikkeuksellinen ei ole samaa kuin arvaamaton, sillä poikkeuksellinenkin seikka voi olla välistä arvattavissa.

Merkitseekö arvaamattomuuden vaatimus suorastaan sitä, että adekvaattisuuden tapahtuman ja vahinkoseurauksen välillä täytyisi puuttua, on kysymys, johon tässä ei voida syventyä.

Suoritettu tarkastelu antaa aihetta muutamiin johtopäätöksiin. Ensiksikin näyttää selvältä, ettei OK 12:1:llä ole selviä yhteisiä piirteitä muiden tarkastelun kohteena olleiden lainkohtien kanssa; se näyttää päinvastoin kulkevan omaa tietään. Se, ettei OK 12:1:ssä puhuta *ylivoimaisesta* tapahtumasta tai esteestä vaan *laillisesta* esteestä, ei siis ilmeisestikään ole merkityksetön seikka vaan osoitus erilaisesta käsitteestä. Voimmekin näin ollen jättää koko tämän lainkohdan sivuun tutkiessamme ylivoimaisen tapahtuman ja ylivoimaisen esteen sisällystä.

Toiseksi voidaan todeta, että tapahtuman ulkopuolisuus (ulkopuolelta tuleminen) on ilmeisesti monien lainkohtien mukaan tarpeen, jotta tapahtumaa voitaisiin pitää ylivoimaisena. Ja kolmanneksi näkyy tapahtuman arvaamattomuuden vaatimus selvästi tuoreimmassa tutkitavina olevista lainkohdista; eivätkä muutkaan lainkohdat puhu sitä vastaan.

Epävarmemmalta näyttää sen sijaan, voidaanko tapahtumalta aina vaatia yleisluontoisuutta,¹⁸ jotta sitä pidettäisiin ylivoimaisena. Näyttää näin ollen siltä, että ylivoimainen tapahtuma edellyttää aina tapahtuman tulemistä ulkopuolelta päin ja sen arvaamattomuutta,¹⁹ minkä lisäksi eräissä tapauksissa, muttei kaikissa, sille on asetettava vielä yleisluontoisuuden vaatimus. Ylivoimaisella tapahtumalla ja ylivoimaisella esteellä ei siis meidän lainsäädännössämme näytä olevan täysin yhtenäistä sisältöä, vaan sillä on eri lainkohdissa jossain määrin erilainen sisälllys.²⁰ Kaksi piirrettä on kuitenkin yhteistä: ulkopuolisuus ja arvaamattomuus.

Tämän yleisluontoisen tarkastelun jälkeen palaan kysymykseen siitä, onko tuhoutumis- ja katoamistapauksia VarranttiA:n 8 §:n mukaan pidettävä ylivoimaisina. Edelläesitetyn yleistarkastelun jälkeen tuntuu varovaisimmalta tarkastella erikseen erilaisia tuhoutumis- ja katoamistapauksia, joita voidaan ajatella ylivoimaisiksi.

Tuhoutumistapauksista selvimmältä tuntuu arvaamatta puhjenneista sotatoimista, esim. ilmapommituksesta aiheutunut tuhoutuminen. Sitä

¹⁸ Ks. Bentzon s. 390.

¹⁹ Rekola II s. 344. Vert. myös Hellman s. 56 ss. — Toisin Chydenius, Kontraktsrätt II s. 205 ss.; Raninen, Fob-lauseke s. 128 muist. 15, LM 1942 s. 252 ss. ja Kauppatapalausuntoja s. 136 ss.; Kivimäki, Työlakko s. 107 muist. 1 ja Siviilioikeuden yleiset opit s. 177 muist. 2; Grönvall—Heikonen, Vekseli- ja shekkilait selityksineen s. 58.

²⁰ Vert. Raninen, Kauppatapalausuntoja s. 136 ss.; Godenhjelm s. 47.

täytynee pitää ylivoimaisena tapahtumana.²¹ Tulipalotapaus on jo epävarmempi. Olisin kuitenkin taipuvainen pitämään sitäkin ylivoimaisena tapahtumana, jos se ei ole johtunut itsestään syttymisestä ja edellyttäen, ettei varranttimakasiininpitäjän eikä hänen palveluksessaan olevan henkilökunnan viaksi voida lukea mitään huolimattomuutta, ei palosuojelussa eikä tulipalon syttymisessä.²² Arvaamattomia luonnonmullistuksia arvostelisin samalla tavalla. Salaman panisin samaan asemaan kuin tulipalon, tässä edellyttäen, että rakennus, jossa tavara säilytetään, on varustettu ukkosenjohdattimella,²³ jos sitä on esim. rakennuksen korkeuden vuoksi tai muusta syystä pidettävä varovaisuuteen kuuluvana. Mätänemisestä tai haihtumisesta aiheutunut tuhoutuminen ei taas ole ylivoimainen tapahtuma, mutta sellainen vapauttaa talletusmakasiininpitäjän kasuaalisesta vastuusta sillä perusteella, että se on aiheutunut tavarán omasta laadusta, joka vapauttamisperuste on lainkohdassa mainittu ylivoimaisen tapahtuman rinnalla.

Tavarán katoamista yleensä taasen en pitäisi ylivoimaisena tapahtumana.²⁴ Mutta milloin katoaminen tapahtuu ulkopuolisen henkilön varkauden, näpistämisen tai ryöstön johdosta, on asian laita ainakin jossain määrin toinen. Jos näet tavaraa on säilytetty ottaen huomioon kaikki huolellisuuden ja varovaisuuden vaatimukset ja se siitä huolimatta anastetaan, pitäisin katoamista arvaamattomanakin ja sen vuoksi ylivoimaisena tapahtumana.²⁵

²¹ *Chydenius*, Kontraktsrätt II s. 205. Samoin KoO 1943 tied. 160 (kysymys valtionrautateiden vastuusta kuljetettavaksi otetusta tavarasta).

²² Samoin *Chydenius*, Kontraktsrätt II s. 208. *Chydenius* perustelee kantaa sillä, että 25.5.1893 annetun VarrantiJ:n 4 §:n 5 kohdan mukaan varranttimakasiinin pitäjä on oikeutettu vakuuttamaan tallellepantuja tavaroita. Omasta puolestaan en kuitenkaan rohkenisi tuosta lainkohdasta tehdä niin pitkälle menevää johtopäätöstä. — Vert. KoO 1927 tied. 108 (äänestys) ja 1948 tied. 433, jotka tosin kumpikaan eivät koske talletussopimusta.

NaapL:n 7 §:ssä mainitaan tulipalo esimerkkinä ylivoimaisesta tapahtumasta.

²³ *Chydenius*, Kontraktsrätt II s. 206.

²⁴ Vert. KoO 1945 tied. 280, joka tosin koskee kuljetussopimusta. Katoamista kuljetuksen aikana — varkautta ei todistettu — ei pidetty ylivoimaisena tapahtumana.

²⁵ Tämän kannan näyttää KoO johdonmukaisesti omaksuneen kuljetusvastuuta koskeissa riidoissa. Niinpä ylivoimaiseksi tapahtumaksi on katsottu varkaus lukitusta ja vartioidusta vaunusta (KoO 1933 sel. 11) ja vaunusta, johon nähden kohetuudella vaadittavaa huolellisuutta oli noudatettu (KoO 1947 tied. 253), sekä tavara-suojasta, jonka ovet oli tarkoituksenmukaisesti lukittu ja ikkunat rautaristikoilla suojattu (KoO 1950 tied. 170), mutta ei sitävastoin varkautta vain plombeeratusta

Talletusmakasiinin pitäjää ei kuitenkaan edes ylivoimainen tapahtuma eikä muu VarranttiA:n 8 §:n 1 mom:ssa mainittu seikka voine vapauttaa kasuaalisesta vastuusta siinä tapauksessa, että tuhoutuminen tai katoaminen on tapahtunut hänen viivästymisensä jälkeen, hänen apulaisensa tuottamuksesta tai sopimuksenvastaisen tallettavarankäytännön johdosta.

b) Lajiesineiden talletus. Siirryn sitten käsittelemään vahingonkorvausvelvollisuutta talletettujen lajiesineiden tuhoutumis- ja katoamistapauksissa.

aa) Tavallinen talletus. Tavallisen talletuksen ollessa kysymyksessä lienee vahingonkorvausvastuu katsottava samanlaiseksi kuin erityisesineenkin tavallisen tallettamisen tapauksissa.²⁶ Se, että kysymyksessä on talletetut lajiesineet, ei näet muuta talteenottajan asemaa millään tavoin erilaiseksi erityisesineen talteenottajaan verrattuna, koska talteenottajan on lajitavarankin talletuksessa palautettava talteenpanijalle juuri samat talletetut kappaleet niinkuin erityisesineenkin talteenottajan. Tätä käsitystä tukee ehkä jonkinverran RakK 12:2, joka voitaneen ymmärtää myös lajiesineitä koskevaksi, sekä varsin selvästi KK 12:3, joka epäilyksittä käsittää myös lajitavarankin.²⁷ Talteenottajan vahingonkorvausvelvollisuus edellyttää siis tuottamusta, joka kuitenkin presumoidaan, milloin esineet ovat tuhoutuneet tai kadonneet tallelle paneamisen jälkeen. Kasuaalinen vastuu tulee kysymykseen vain samoissa poikkeustapauksissa kuin erityisesineenkin talletuksessa.²⁸

bb) Varastotalletus. Talletusmakasiinin pitäjän vahingonkorvausvastuu talletetuista lajiesineistä on myös yleensä samanlainen kuin makasiiniin talletetuista erityisesineistä.²⁹ VarranttiA:n 8 §:n 1 mom. koskee näet myöskin lajiesineitä. Ainoastaan siinä poikkeustapauksessa, että lajiesineitä on talletettu makasiiniin ehdolla, että palauttaa saadaan myös muita kuin tallelle pantuja mutta yhtä hyviä saman lajin esineitä, on makasiinipitäjän vastuu sanotun pykälän 2 mom:n mukaan toisenlainen, ankarampi. Tällaisessa tapauksessa, joka muistuttaa velaksi-

vaunusta (KoO 1917 tuomiotied. 93 ja 1922 tuomiotied. 143), tehottomasti vartioidusta vaunusta (KoO 1944 tied. 189) eikä tavarasuojasta, jonka turvaamiseksi ei oltu ryhdytty olosuhteiden vaatimiin toimenpiteisiin (KoO 1952 tied. 30).

²⁶ Ks. *Serlachius*, JFT 1901 s. 374 ss.; *Chydenius*, Kontraktsrätt II s. 192 ss.

²⁷ Vert. myös KoO 1947 tied. 19 (selostettu edellä muistutuksessa 12). Auton-
osat voidaan ehkä katsoa lajiesineiksi.

²⁸ Ks. edellä s. 209 ss.

²⁹ Ks. edellä s. 212 ss.

antoa, häntä ei vapauta kasuaalisesta vastuusta muu kuin ylivoimainen tapahtuma. Jos siis sellainen seikka, jollaisen edellä olen katsonut ylivoimaiseksi tapahtumaksi,³⁰ kohdistuu kaikkeen talletusmakasiinissa olevaan k.o. lajin tavarahan tai niin suureen osaan siitä, ettei makasiininpitäjä voi antaa varastostaan takaisin talletettua määrää, on hän kasuaalisesta vahingonkorvausvelvollisuudesta vapaa, mutta muuten ei.

Ylivoimainen tapahtumakaan ei häntä kuitenkaan vapauttane, jos tuhoutuminen tai katoaminen on sattunut hänen viivästymisensä jälkeen, hänen apulaisensa tuottamuksesta tai sopimuksenvastaisen tallettavan käyttämisen vuoksi.

Huomattakoon, että VarranttiA:n 10 §:n 1 mom:n mukaan välipuhe makasiininpitäjän vastuun helpottamisesta on voimaton.

c) **Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuus.** Talteenpanijan reklami-
tiovelvollisuudesta, milloin hän haluaa vahingonkorvausta vaatia, ja talteenottajan velvollisuudesta ilmoittaa talteenpanijalle mahdottomuudesta, milloin hän haluaa sellaisen vuoksi vapautua vahingonkorvausvelvollisuudesta, voin sanoa samaa kuin myydyin erityisesineen tuhoutumis- ja katoamistapausten kohdalla olen lausunut.³¹

3. Talteenpanijan oikeus purkaa sopimus.

Sopimuksen purkamisoikeuden myöntämisellä talteenpanijalle ei tavaran tuhoutumis- eikä katoamistapauksissa ole yleensä kovin suurta merkitystä. Tavaraahan hän ei näet voi saada takaisin. Ainoa vaikutus purkamisesta olisi kai se, että talteenpanija maksullisen talletuksen tapauksissa siten vapautuisi talletusmaksun suorittamisesta tuhoutumisen tai katoamisen jälkeiseltä ajalta. Kun talteenottaja ei tuhoutumisen tai katoamisen jälkeen enää esinettä talleta eikä hoida, ei hänellä voine olla oikeutta myöskään talletuspalkkioon tuolta ajalta. Sen maksamisesta täytynee talteenpanijan näin ollen vapautua. Ilmoituksen tekeminen tällaisesta purkamisesta ei kuitenkaan liene tarpeellista, vaan vapautuneen talteenpanija sanotusta suorituksesta muutenkin.

³⁰ Ks. edellä s. 213 ss.

³¹ Ks. edellä s. 88 ss.

V LUKU.

KULJETUSSOPIMUKSET.

I. KYSYMYKSEN JAOITTELU.

Suorituksen mahdottomuus voi kuljetussopimuksen puheena ollessa ensiksikin tulla kysymykseen rahdinottajan puolella. Rahdinottaja ei silloin pysty suorittamaan sitä kuljetusta, johon hän on sitoutunut. Mutta suorituksen mahdottomuus voi tulla kysymykseen myöskin rahdinantajan puolella. En tällöin tarkoita sitä, että rahdinantajan rahtimaksun suoritus on mahdoton,¹ vaan sitä, että este voi kohdata rahdinantajaa kuljetettavan tavarahan rahdinottajalle toimittamisessa. Näitä kumpaakin mahdottomuustapausta on syytä käsitellä erikseen.

II. RAHDINOTTAJAN SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUS.

A. Rahdin tuhoutuminen tai katoaminen. Matkustajan kuolema.

1. Onko suoritus mahdoton?

Jos kuljetettavaksi otettu tavara tuhoutuu tai katoaa kuljetuksen aikana, on luonnollista, ettei rahdinottaja voi suorittaa kuljetusta loppuun eikä siis täyttää sitoumustaan. Mistä syystä tuhoutuminen tai

¹ Siihen soveltuu mutatis mutandis se, mitä edellä tämän osan II:ssa luvussa rahavelan takaisinmaksun mahdottomuudesta on sanottu.

katoaminen tapahtuu, ei vaikuta asiaan. Sama koskee myöskin matkustajaa sellaisin poikkeuksin, että matkalla kuolleen matkustajan ruumis toisinaan kyllä voidaan kuljettaa määräpaikkaan. Rahdinottajan suoritus on tuhoutumis- ja katoamistapauksissa loogillisesti tai ainakin käytännöllisesti mahdoton.

2. Mahdottomuuden seuraukset.

Siirtykäämme sitten tällaisen mahdottomuuden seurauksia käsittelemään.

a) Kuljetusvelvollisuudesta vapautuminen. Mitä ensiksi luontais-suoritusvelvollisuuteen tulee, vapautuu rahdinottaja ainakin yleensä siitä. Eihän hän kuitenkaan voi peräti tuhoutunutta tai kokonaan kadonnutta perille kuljettaa. Jos kuitenkin matkustaja kuljetuksen aikana kuljetuksesta johtuneesta syystä kuolee, voidaan rahdinottajalla ehkä joissakin tapauksissa katsoa olevan velvollisuuden ruumiin perillekuljettamiseen.

Kuljetettavaksi otetun tavarahan tai matkustajan pelkkä vahingoittuminen ei sitävastoin yleensä voine vapauttaa rahdinottajaa perillekuljettamisen velvollisuudesta.

b) Vahingonkorvausvelvollisuus. Kysymys rahdinottajan vahingonkorvausvelvollisuudesta on paljon edellistä kysymystä monimutkaisempi. Rahdinottajan vastuu on erilaisten kuljetustapojen kohdalla säännöstetty eri tavoin, mutta on osaksi laissa säännöstämättäkin. Lisäksi on eroja tavara- ja matkustajavastuussa. Tavaravastuun kohdalla ei sitävastoin ole eroavaisuuksia sillä perusteella, käsittääkö tavara erityisvai lajiesineitä, sillä viimeksimainitunlaisetkin esineet ovat rahdinottajalle luovutettaessa tulleet tavallaan yksilöidyiksi.

Selvän kuvan saamiseksi tästä verrattain monimutkaisesta ja meillä varsin vähän tutkitusta kysymyksestä koetan seuraavassa selvittää rahdinottajan kuljetusvastuukysymyksen eri kuljetusaloilla yleensä ja sitten erityisesti tarkastella, mikä vaikutus rahdinottajan vastuuseen tavarahan tuhoutumisella tai katoamisella tai matkustajan kuolemalla voi olla.

aa) Vesikuljetus. Aluksi on syytä todeta, että meidän oikeudessaamme koskevat samat säännöt sekä meri- että sisävesikuljetuksia.² Merilain säännökset soveltuvat siis myöskin järvi- ja jokikuljetuksiin.

Rahdinottajan tavaravastuuta säännöstävät sekä ML:n 118

² Beckman, Suomen merioikeus s. 1.

—123 §§ että Konossementtilain³ 4 §. Pääsäännöt sisältyvät ML:iin; Konossementtilakia sovelletaan yksinomaan sellaiseen tavarahan, josta rahdinottaja on antanut konossementin ja silloinkin vain konossementinhaltijan ja rahdinottajan väliseen oikeussuhteeseen.⁴

ML:n mukaan on rahdinottaja vastuussa rahtitavaran häviämisestä, vähenemisestä ja vahingoittumisesta, milloin ei voida otaksua, että se on aiheutunut syystä, jota ei voida lukea rahdinottajan tai kenenkään hänen vastuullaan toimivan virheeksi tai laiminlyönniksi (118 §). Vaarallisen tavarahan, joka on lastattu alukseen rahdinottajan tietämättä sen laatua, saa rahdinottaja kuitenkin purkaa, tehdä vaarattomaksi tai vaikkapa hävittää tulematta korvausvelvolliseksi (119 §). Rahdinottaja on siis yleensä tavarasta tuottamustavastuussa, mutta jos tavara häviää sen ollessa hänen hallussaan, oletetaan häviämisen tapahtuneen rahdinottajan (tai hänen apulaisensa) tuottamuksesta. Culpa siis silloin presumoidaan. Kasuaalisessa vastuussa on rahdinottaja ML:n mukaan vain apulaisensa tuottamuksellisesti aiheuttamasta vahingosta. Mutta sen lisäksi joutunee hän kasuaaliseen vastuuseen silloinkin, kun tavara tuhoutuu tai katoaa sen jälkeen, kun hän on viivästynyt joko omasta tai apulaisensa syystä (obligatio perpetuatur).⁵ Ei arvaamatonkaan tuhoutuminen eikä katoaminen vapauta näissä tapauksissa rahdinottajaa kasuaalisesta vastuusta.

Konossementtilain mukaan on rahdinottajan tavaravastuu säännötetty hiukan toisin, mutta ei sekään sisällä mitään rahdinottajan kasuaalista vastuuta.⁶ Hänen vastuunsa apulaisensa aiheuttamasta vahingosta on päinvastoin rajoitetumpi kuin ML:n mukaan.⁷

ML:ssa ei ole mitään säädetty rahdinantajan tai sen vastaanottajan reklamatiovelvollisuudesta vahingonkorvauksen saamiseksi tavarahan tuhouduttua tai kadottua. Kun otetaan huomioon, että korvausvaateen edellytyksenä rahdin vahingoittumistapauksissa samoin kuin myös kuljetuksen viivästyttyä on nimenomaisten säännösten (ML:n 121 ja 130 §§:n) mukaan reklamoiminen, lienee siitä pääteltävä, ettei rahdin koko-

³ 9.6.1939 ann. L Suomen liittymisen johdosta vuoden 1924 kansainväliseen konossementtisopimukseen.

⁴ Beckman m.t. s. 350.

⁵ ML:n 130 § ei estäne tätä, sillä tuo lainkohta koskee vain varsinaista viivästymisvahinkoa.

⁶ Ks. Konossementtilain 4 §:n 2 mom:n q-kohtaa, jonka mukaan rahdinottaja ei ole vastuussa häviämisestä, joka ei perustu rahdinottajan tai kenenkään, josta hän vastaa, virheeseen tai laiminlyöntiin.

⁷ Ks. Konossementtilain 4 §:n 2 mom:n a- ja b-kohtia.

naan tuhouduttua tai kadottua tarvitse tehdä mitään reklamatiota vahingonkorvauksen saamiseksi rahdinottajalta.⁸ Tämän selittää se, että tällaisissa tapauksissa vahinko on selvä ja rahdinottaja ymmärtää ilman reklamatiotakin korvausvaatimuksen olevan tulossa. Mutta rahdinottajan, joka haluaa tuottamuksensa puuttumiseen nojautuen vapautua korvausvelvollisuudesta, täytyy ilmoittaa siitä kohtuuttomasti viivyttelemättä korvaukseen (muuten) oikeutetulle. ML:n 131 §:n 2 mom:n viimeisen lauseen säännös lienee tähän analogisesti sovellettavissa. Rahdinkuljetusta ammattimaisesti harjoittavalta voidaan vaatia nopeampaa ilmoittamista kuin tilapäiseltä rahdinottajalta.

Rahdinottajan vastuu matkustajasta ja matkustajan hallussa olevasta n.s. käsimatkatavarasta on jonkin verran toisin järjestetty. Rahdinottaja vastaa näet vain yleisen tuottamussäännön mukaan ilman, että hänen tuottamustaan vahingon synnyttyä presumoitaisiin. Apulaisen tuottamuksesta vastaa rahdinottaja tällöinkin kasuaalisesti (ML:n 171 §:n 2 mom. ja 173 §:n 1 mom.). Ja sama kasuaalinen vastuu ulottuneen vahinkoon, joka sattuu rahdinottajan tai hänen apulaisensa syyksi luettavan viivästyksen jälkeen (obligatio perpetuatur). Myöskään näissä tapauksissa ei reklamatio ole vahingonkorvauksen saamiseksi tarpeen.

bb) Rautatiekuljetus. Mitä ensiksi rahdinottajan tavaravastuuseen tulee, voidaan todeta, ettei sitä ole säännöstetty RtVastuu L:ssä, joka siinä suhteessa viittaa siihen, »mitä siitä on erittäin säädetty» (15 §). Tämä sisältää viittauksen kahteenkin eri suuntaan, nimittäin valtionrautateiden osalta huhtikuun 26 päivänä 1929 annetun valtionrautateiden liikennesäännön (= VRLiikS) 8 lukuun, erityisesti 87 ja 88 §:ään, ja yksityisten rautateiden osalta huhtikuun 15 päivänä 1889 annettuun asetukseen yksityisistä rautateista yleistä keskusliikettä varten (= YksRautA), erityisesti sen 17 §:ään. Siirtykäämme nyt näitä säännöksiä tarkastelemaan.

VRLiikS:n 87 § osoittaa verrattain selvästi, että rahdinottajan kuljetusvastuu rahdin katoamisesta ja tuhoutumisesta sen mukaan periaatteessa on tuottamuksesta riippumatonta, kasuaalista vastuuta,⁹ joka kuitenkin on määrätyn tavoin varsin huomattavasti rajoitettu. Vastamainitun pykälän 1 kohdan 2 mom:n mukaan on näet rautatie »kuiten-

⁸ Samoin Beckman, Suomen merioikeus s. 204.

⁹ Hellman s. 193. — Samaa osoittaa KoO:n tied. 280 v. 1945, jossa perusteluna rautatiehallituksen korvausvelvollisuudelle on vain se, että tavarat olivat hävinneet niiden ollessa rautateiden kuljetettavana.

kin vastuunalaisuudesta vapaa jos näytetään, että vahinko on aiheutunut sen henkilön syystä, jolla on määräämisoikeus tavaraan, tai hänen 77 §:n mukaan antamansa määräyksen johdosta tai tavarán luonnollisista ominaisuuksista, kuten sen itsestään pilaantumisesta, haihtumisesta, karisemisesta taikka tavallisesta vuodosta, ylivoimaisesta tapahtumasta tai sellaisesta päälyksen puutteellisuudesta, jota ei voi ulkoapäin huomata.»¹⁰

Edelläselostettua VRLiikS:n 87 §:ää täydentää sen 88 §, jossa on vielä lueteltu tapauksia, joissa »rautatie ei vastaa vahingosta». Kuten saman säännön 94 §:stä käy ilmi, on rahdinottaja kuitenkin vastuussa sellaisesta vahingosta, joka »rautatien puolelta on aiheutunut tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella», joten vastuuvapaus 88 §:ssä mainituissa tapauksissa rajoittuu vain siihen, ettei rahdinottaja vastaa kasuaalisesti eikä omasta eikä apulaistensa lievistä tuottamuksesta.¹¹ Tämän 88 §:n mukaan rahdinottaja ei ilman tahallisuutta tai törkeää tuottamusta vastaa 1) vahingosta, joka on johtunut tavarán kuljetuksesta säännösten tai sopimuksen mukaan avovaunussa, 2) kokonaan päälyksettä tai puutteellisessa päälyksessä kuljetettavaksi jätetylle tavaralle juurimainitunlaisesta päälyksen puutteellisuudesta johtuneesta vahingosta, 3) tavarán lähettäjän tai vastaanottajan kuormamalle tai purkamalle tavaralle kuormaus- tai purkaustoimien johdosta aiheutuneesta vahingosta, 4) laatunsa vuoksi erityisen herkästi särkyville, ruostuville, pilaantuville, jäätyville, käyville, sulaville, haihtuville, vuotaville, kuivuville, kariseville tai itsestään syttyville tavaroille aiheutuneesta erityisestä katoamisesta, vähentymisestä tai vahingoittumisesta, 5) väärällä tai epätarkalla nimityksellä tai ilman säädettyjä varovaisuustoimenpiteitä kuljetettavaksi annetulle, kuljetuskiellon alaiselle tai vain erityisehdoin kuljetettavaksi otettavalle tavaralle aiheutuneesta vahingosta, eikä 6) eläville eläimille koituneesta vahingosta.

Jos kuitenkin VRLiikS:n 87 §:n 1 kohdan 2 mom:ssa mainittu tapah-tuma, kuten ylivoimainen tapahtuma tai tavarán itsestään pilaantumi-

¹⁰ Tavarain kuljetuksesta rautateitse 23.11.1933 tehdyn kansainvälisen sopi-muksen 27 art:n 2 §:n mukaan on vastuu melkein tarkalleen samanlainen; ks. ase-tuskokoelman sopimussarjan n:oa 38 v. 1938.

¹¹ Sanamuotonsa puolesta voisi VRLiikS:n 94 §:n katsoa ulottuvan myöskin 87 §:n 1 kohdan 2 mom:n tapauksiin, mutta niihin nähden ei 94 §:llä ole mitään merkitystä sen vuoksi, ettei mikään 87 §:n 1 kohdan 2 mom:ssa luetelluista tapauk-sista ole voinut johtua valtionrautateiden eikä sen apulaisten tuottamuksesta.

nen, sattuu vasta sen jälkeen, kun rahdinottaja on viivästynyt suoritussensa täyttämisessä (*obligatio perpetuatur-ajatus*), taikka tuon säännön 88 §:ssä mainittu vahinko tapahtuu viivästymisen jälkeen tai johtuu rahdinottajan apulaisen törkeästä tuottamuksesta tai tahallisuudesta tahi kuljetettavaksi otetun tavarahan sopimuksenvastaisesta käyttämisestä, ei rahdinottaja vapaudu kasuaalisesta vastuusta VRLiikS:n 87 eikä 88 §:n perusteella.

Lisäksi mainittakoon, että VRLiikS:n 101 §:n mukaan vahingosta, joka kohtaa rautatiehallinnon hyväksymässä vakuutusyhtiössä kuljetusvahinkojen varalta vakuutettua tavaraa, vastaa tuollainen vakuutusyhtiö yksin vakuutusmäärän ylärajaan saakka. Valtionrautateiden vastuuta on siis tässäkin pykälässä rajoitettu.¹² On kuitenkin varsin epävarmaa, voiko tällainen *asetuksen* säännös vapauttaa valtionrautateitä vastaamasta vakuutetullekaan omaisuudelle koituneesta vahingosta siinä tapauksessa, että rahdinottaja on *tahallaan* vahingon aiheuttanut. Ainakin ennakoltamäärättyä vastuustavapautumista oman tahallisen rikoksen seurauksista olisi näet pidettävä suorastaan hyvän tavan vastaisena vastuunpakoiluna.¹³

Näistä poikkeustapauksista, joiden aiheuttamasta tuhoutumisesta ja katoamisesta rahdinottaja ei siis ole vastuussa tai on vastuussa vain tahallisuuden tai törkeän tuottamuksen kysymyksessä ollessa, ovat muut paitsi ylivoimainen tapahtuma varsin yksityiskohtaisesti selitetyt. Ylivoimainen tapahtuma on sitävästoin eräänlainen yleiskäsite, jonka piiri ei ole täsmällisesti määritelty. Olen edellä aikaisemmin toisessa yhteydessä¹⁴ saanut selvitetyn, että ollakseen ylivoimainen tulee tapahtuman yleensä tulla ulkoapäin ja olla arvaamaton.¹⁵ Nämä vaatimukset voitaneen ylivoimaiselle tapahtumalle tässäkin tapauksessa asettaa. Sen mukaan on siis esim. arvaamattomista sotatoimista¹⁶ tai luonnonmul-

¹² Kasuaalivastuu on, kuten tekstistä havaitaan, valtionrautateiden osalta erittäin huomattavasti rajoitettu, siitä kun vapauttavat, paitsi ylivoimaiset tapahtumat, myöskin monet muut seikat. Voidaankin syystä kysyä, onko näin suuresti rajoitettu kasuaalinen vastuu itse asiassa juuri sen ankarampi kuin culpavastuu nimenomaan niissä tapauksissa, joissa culpa presumoidaan. Ks. myös *Schmidt—Grönfors* s. 92.

¹³ Ks. esim. *Almén* I s. 42 ss.; *Hellman* s. 192.

¹⁴ Ks. s. 213 ss.

¹⁵ Vert. *Schmidt—Grönfors* s. 94.

¹⁶ KoO 1943 tied. 160, jossa mainitussa tapauksessa tavarat oli 19.6.1941 lähetetty Helsingistä Kotkaan, jonne ne olivat saapuneet 22.6. Koskeivät vastaanottajat, joille oli heti ilmoitettu tavarain saapumisesta, olleet niitä Kotkan asemalta

listuksista, ulkoapäin (ei itsesytymisestä eikä rautatiestä) aiheutuneesta tulipalosta,¹⁷ salamaniskusta ja sellaisesta varkaudesta, jonka estämiseksi on ryhdytty tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin,¹⁸ aiheutunutta tuhoutumista tai häviämistä pidettävä ylivoimaisena tapahtumana, jota vastoin pelkkää katoamista¹⁹ tai anastamista epätarkoituksenmukaisesti suojatusta vaunusta tai varastosta²⁰ ei voida pitää ylivoimaisena tapahtumana.

noutaneet, oli ne siellä pantu varastoon ja, sodan sillävälän puhjettua, 25.7.1941 sattuneessa vihollisen ilmapommituksessa tuhoutuneet. KoO katsoi ilmapommituksen ylivoimaiseksi tapahtumaksi ja hylkäsi vahingonkorvauskanteen. (Äänestys 4—1). — HO:n tuomion perusteluissa mainitaan nimenomaan sodan arvaamattomuus.

¹⁷ Vert. NaapL:n 7 §, jossa esimerkkinä ylivoimaisesta tapahtumasta mainitaan tulipalo. — Vert. KoO 1922 tuomiosel. 37.

¹⁸ KoO 1933 sel. 11 käsittää tapauksen, jossa tavara oli varastettu riippulukoilla lukitusta vaunusta vartioidulla ratapihalla. Koska rautatien hallinto näin oli noudattanut kaikkea mahdollista olosuhteiden vaatimaa huolellisuutta, jota kohtuudella voitiin vaatia kunnolliselta rahdinkuljettajalta ja sellaisissa oloissa syntynyt vahinko oli sen vuoksi katsottava syntyneeksi ylivoimaisesta tapahtumasta, hylkäsi KoO rautatiehallitusta vastaan ajettua vahingonkorvauskanteen. (Äänestys 3—2).

KoO 1947 tied. 253:ssa mainitussa tapauksessa oli myös varastettu tavaraa lähettäjän lukkolaitteilla lukitusta vaunusta vartioidulta ratapihalta. Koska rautateiden siten oli katsottava kuljetustehtävää suorittaessaan noudattaneen sellaista huolellisuutta kuin vallinneisiin asianhaaroihin nähden voitiin kohtuudella vaatia ja häviämistä niin ollen oli pidettävä sellaisena ylivoimaisesta tapahtumasta johtuneena vahinkona, josta rautatiehallitus VRLiikS:n 87 §:n mukaan ei ollut vastuussa, hylättiin vahingonkorvauskanne rautatiehallitusta vastaan.

KoO 1950 tied. 170: Lähetetty tavara oli murtovarkauden kautta kadonnut määrääsaman tavarasuojasta. Koska tavarasuoja oli ollut suljettu tarkoituksenmukaisilla lukkolaitteilla ja sen ikkunat varustetut tukevalla ristikkorautoilla, joten rautateiden oli katsottava noudattaneen sellaista huolellisuutta kuin vallinneisiin asianhaaroihin nähden voitiin kohtuudella vaatia ja tavarankatoamista niin ollen oli pidettävä sellaisena ylivoimaisesta tapahtumasta johtuneena vahinkona, josta rautatiehallitus VRLiikS:n 87 §:n mukaan ei ollut vastuussa, KoO hylkäsi rautatiehallitukseen kohdistetun korvauskanteen. (Äänestys 4—1).

¹⁹ KoO 1945 tied. 280:ssa todettiin vain tavarankäytön sen ollessa rautateiden kuljetettavana sekä veloitettiin rautatiehallitus korvaamaan tavarankäytön arvo.

²⁰ KoO 1944 tied. 189 mainitsee tapauksen, jossa lukitusta vaunusta oli satamassa murtautuen varastettu tavaraa. Koska rautatiet VRLiikS:n 87 §:n nojalla olivat vastuussa niiden kuljetettavaksi annetusta tavarasta eivätkä rautatiet, jotka tosin erään vartioimisliikkeen kanssa olivat tehneet sopimuksen mainitun sataman vartioimisesta, olleet näyttäneet sopineensa niin tehokkaasta kuljetettavan tavarankäytön turvaamisesta, että k.o. varkaudesta voitaisiin pitää sellaisena ylivoimaisena tapahtumana, joka vapauttaisi rautatiehallituksen vastuusta, veloitettiin rautatiehallitus korvaamaan varastetun tavarankäytön arvo.

Poikkeuksen VRLiikS:n 87 §:n pääsäännöstä sisältää kuitenkin sanotun pykälän viimeinen mom., jonka mukaan rautatie vastaa tavarasta, jonka se VRLiikS:n mukaan on »pannut varastoon», samalla tavalla kuin talteenottaja tallekalusta, mikä vastuu on, kuten aikaisemmin olen koettanut osoittaa,²¹ eräitä poikkeuksia lukuunottamatta tuottamusvastuuta, jossa talteenottajan tuottamus presumoidaan. Varastoon pannulla tavaralla ei lainkohdassa kuitenkaan tarkoiteta rautatieaseman tavallisesa varastosuojassa vastaanottajaansa odottavaa tavaraa, vaan määräajassa noutamatta jätettyä ja sen vuoksi erityiseen varastoon pantua tavaraa.²²

Mitä sitten yksityisen rautatien tavaravastuuseen tulee, ei siitä voimassaoleva YksRautA:n 17 § oikeastaan asiallisesti lainkaan poikkea VRLiikS:n 87 §:n pääsäännöstä, vaikka sanamuoto onkin jonkinverran erilainen.²³ Tavarán tuhoutumisesta tai häviämisestä on yksityisenkin rautatien omistaja siis kasuaalivastuussa, joka tosin on rajoitettu. VRLiikS:n 87 §:n viimeistä mom:ia ja 88 §:ää vastaavaa säännöstä ei YksRautA:ssa sitävastoin ole.

Reklamatiota ei voitane pitää vahingonkorvausvaateen edellytyksenä. Sen sijaan rahdinottajan, joka haluaa mahdolltomuuteen vedoten vapautua vahingonkorvausvelvollisuudesta, täytyy ilmoittaa siitä kohtuuttomasti viivyttelystä. ML:n 131 §:n 2 mom:n viimeinen lause soveltuu näet mielestäni analogisesti myöskin rautatiekuljetukseen. Se koskee kuitenkin vain rahtitavaran kuljetusta.

Rahdinottajan vastuu matkustajasta ja tämän n.s. käsimatkatavarasta on kaikkiin rautateihin nähden säännöstetty RtVastuuL:n²⁴ 1 ja 4 §:ssä. Tämäkin vastuu on kasuaalista vastuuta, jota kui-

KoO 1952 tied. 30: Lähetetty tavara oli varastettu määräaseman lukitusta tavarasuojasta. Koskei rautatiehallitus ollut näyttänyt, että rautateiden toimesta olisi ryhdytty olosuhteiden vaatimiin toimenpiteisiin tavarasuojan turvaamiseksi varkauksilta, vaikka siitä oli aikaisemminkin useita kertoja lyhyin väliajoin anastettu omaisuutta samalla tavalla ikkunan kautta sisään murtautuen, eikä tavarán anastusta näin ollen voitu pitää sellaisena ylivoimaisena tapahtumana, josta aiheutuneesta vahingosta rautatiehallitus VRLiikS:n 87 §:n mukaan ei olisi vastuussa, KoO velvoitti rautatiehallituksen korvaamaan varastetun tavarán arvon.

²¹ Ks. edellä s. 209 ss.

²² Ks. VRLiikS:n 85 §.

²³ Korvausvelvollisuudesta vapautuu yksityisen rautatien omistaja vain, milloin vahinko on syntynyt »ylivoimaisesta tapahtumasta tahi tavarán omasta laadusta taikka sen vaillinaisesta sisäänpakkauksesta tahi muusta lähettäján syystä».

²⁴ RtVastuuL:ia katsotaan voitavan soveltaa myöskin raitiotieliikenteeseen; ks. KoO 1945 sel. 12.

tenkin on rajoitettu jonkinverran toisin kuin rahdinottajan kasuaalista tavaravastuuta.²⁵ Rahdinottaja eli, niinkuin laissa sanotaan, rautatienhaltija on näet vahingonkorvausvelvollinen, »ellei surmattu tai vahingoittunut itse tahallansa tai tuottamuksellaan ole sitä vahinkoa aikaansaattanut; taikka ellei se jää jonkun muun, rautatien palvelukseen kuulumattoman henkilön viaksi, rautatien hallinnon tai palveluskunnan olematta sen ohessa syypää vahinkoon; tahi ellei se ole johtunut sellaisesta ylivoimaisesta tapahtumasta tai muusta tapauksesta, joka ei ole rautatien käyttämisen kanssa yhteydessä». Niistä tapauksista, joissa vahinko on johtunut ylipäänsä jonkun henkilön tuottamuksesta, on rahdinottaja siis vastuusta vapaa, milloin kysymyksessä on vahingoittuneen oma culpa²⁶ tai täysin sivullisen henkilön culpa ilman rautatien palveluksessa olevan myötävaikuttavaa tuottamusta, ja vastuussa vain silloin, kun kysymyksessä on yksinomaan rautatien palveluksessa olevan henkilön tuottamus tai vastamainitunlaisen henkilön tuottamus yhdessä sivullisen henkilön tuottamuksen kanssa. Milloin vahinko taas ei ole luettavissa kenenkään henkilön tuottamukseksi, on rahdinottaja vastuusta vapaa, jos vahinko on johtunut ylivoimaisesta tai muusta tapahtumasta, joka ei ole rautatien käytön yhteydessä,²⁷ ja vastuussa vain tapahtumasta, joka on yhteydessä rautatien käyttämiseen. Vaikka ylivoimaisen tapahtuman käsite on RtVastuuL:ssa varmaankin yhtä laaja kuin VRLiikS:ssäkin, on rautateiden vastuu matkustajasta ja käsimatkatavarasta siis kuitenkin suppeampi kuin vastuu *lähetetystä* tavarasta. Niinpä rautatiet eivät vastaa esim. käsimatkatavaran varastamisesta aiheutuneesta vahingosta, ellei kukaan rautateiden palveluksessa oleva ole varkauteen jotenkin syypää. Käytännöllisesti katsoen tärkeimmät vahingot, joista rautatiet vastaavat ilman palveluksessaan olevan henkilön culpaakin, ovat ratarikoista ja kaluston huonoudesta aiheutuneet vahingot.²⁸

²⁵ Matkustajain ja matkatavarain kuljetuksesta rautateitse 23.11.1933 tehdyn kansainvälisen sopimuksen 28 art:n mukaan määräytyy vastuu matkustajasta sen maan lakien mukaan, jossa vahinkotapahtuma sattuu, mutta vastuu käsimatkatavarasta on tuottamusvastuuta; ks. asetuskokoelman sopimussarjan n:o 38 v. 1938.

²⁶ Ks. esim. KoO 1950 tied. 465.

²⁷ Lakitekstin sana »sellaisesta» sanojen »ylivoimaisesta tapahtumasta» edessä on oikeastaan tarpeeton, sillä tapahtuma, joka on yhteydessä rautatien käyttämisen kanssa, ei ole ulkopuolelta tullut eikä siis ylivoimainen tapahtuma; ks. edellä s. 215.

²⁸ Ks. esim. KoO 1942 tied. 115; 1947 tied. 62; 1950 tied. 465 (vähemmistö).

Reklamatio ei ole matkustajan kuollessa eikä käsimatkatavarahan tuhoutumis- ja katoamistapauksissa vahingonkorvausvaateen edellytyksen suuremmalla syyllä kuin vesikuljetuksenkaan kysymyksessä ollessa.

cc) Moottoriajoneuvokuljetus. Käsittelen tässäkin ensiksi rahdinottajan tavaravastuuta lähetetystä tavarasta. Laissa ei siitä ole mitään säännöksiä. Kun muistakaan kuljetussopimuksista lakiin sisältyvät vastuusäännökset eivät ole yhdenmukaisia, ei kysymyksen ratkaisu ole helppo.

Mitä vahingonkorvausvelvollisuuden riippuvaisuuteen vahingonaiheuttajan syyllisyydestä tulee, on culpasaäntö epäilemättä vahingonkorvausoikeutemme pääsääntö. Toimeksisaajankin vastuu on tuottamuvastuuta.²⁹ Tapauksia, joissa vahingonkorvausvelvollisuus syntyy kasuaalisesti, pidetään poikkeustapauksina, jotka edellyttävät lain määräystä tai muuta erityistä perustetta. Tältä kannalta katsottuna pitäisi rahdinottajan tavaravastuun moottoriajoneuvokuljetuksessa olla culpavastuuta. Tätä käsitystä tukee vielä erityisesti se, että rahdinottajan (moottoriajoneuvon omistajan) vastuu *matkustajasta ja käsimatkatavarasta*, on nimenomaan säädetty kasuaaliseksi lailla — autovastuulailla, — joka ei säädi mitään rahdinottajan tavaravastuusta. Kuljetussopimusta sinänsä ei myöskään voida pitää sellaisena sopimustyyppinä, joka tyyppinsä vuoksi erityisesti vaatisi kasuaalista vastuuta. Sehän käy ilmi jo siitä, että rahdinottajan vastuu vesikuljetuksessa ja varmaankin autokuljetusta vaarallisemmaksi katsottavassa ilmakuljetuksessa on lain mukaan³⁰ tuottamuvastuuta. Kaikki nämä näkökohdat puhuvat sen puolesta, että rahdinottajan tavaravastuu moottoriajoneuvokuljetuksessa on culpavastuuta. Näyttää siis olevan niin, että rahdinottajan tavaravastuun pääsääntö meidän oikeutemme mukaan on se, joka on saanut ilmauksensa ML:ssa ja IlmakuljL:ssa³¹ ja että rautatierahdinottajan vastuusta voimassa olevat lainsäännökset ovat poikkeussäännöksiä. Tämän mukaan on siis rahdinottajan tavaravastuu moottoriajoneuvokuljetuksessa tuottamuvastuuta, kuitenkin niin, että

²⁹ Ks. KK 18: 4 ja 6 sekä *Chydenius*, Kontraktsrätt II s. 276.

³⁰ Ks. ML:n 118—123, 171 ja 173 §§ sekä IlmakuljL:n 20 §.

³¹ Samoin *Hammar skjöld* Ruotsin oikeudesta, ks. s. 58 ja *Ussing* Tanskan oikeudesta, ks. Enkelte kontrakter s. 411. — Hiljaiseen garantiaan perustuvan kasuaalisen vastuun kannalla kaikkiin maakuljetussopimuksiin nähden näyttää sitävästoin olevan *Hellman* s. 32 ss. ja 192 ss. Viitataan siihen, mitä aikaisemmin olen lausunut tällaisen hiljaista garantiaa koskevan opin kestättömyydestä, s. 90.

tuo tuottamus presumoidaan, milloin vahinko on tapahtunut tavaran ollessa rahdinottajan huostassa.³² Kasuaalinen vastuu on rahdinottajalla vain apulaisensa tuottamuksesta, kuten ML:nkin mukaan,³³ sekä

³² Samoin *Hammar skjöld* s. 59 ja 62; *Schmidt—Grönfors* s. 114.

³³ Oikeuskäytäntö näyttää olevan jonkinverran horjuva kuten seuraavat tapaukset osoittavat:

KoO 1932 sel. 5: Kuljetettaviksi annetut polkupyörät olivat kuorma-auton ojaanajossa särkyneet piloille. Koska rahdinottajan ottaessaan autollaan kuljetettavakseen polkupyörät oli katsottava samalla myös menneen takuuseen siitä, että pyörät saatettiin perille määräpaikkaansa samassa kunnossa kuin hän oli ne kuljetettaviksi vastaanottanutkin eikä rahdinottaja ollut näyttänyt pyörien vioittumisen johtuneen sellaisesta tapaturmasta, jota hänen kohtuuden mukaan ei ollut katsottava voineen ennakolta arvata tai estää, KoO velvoitti rahdinottajan korvaamaan syntyneen vahingon. (Äänestys 4—1. Vähemmistöön jäänyt jäsen hylkäsi korvauskanteen, koska auton ojaanajo oli johtunut tapaturmasta eikä rahdinottajan tuottamuksesta ja kun rahdinottaja ei ollut erityisesti sitoutunut vastaamaan kuljetettaville pyörille matkan varrella mahdollisesti sattuvasta vahingosta).

Tätä oikeustapausta on *Hellman*, s. 33 muist. 16, pitänyt osoituksena hiljaisen takuun eli garantian ajatuksen hyväksymisestä. *Hellmania* vastaan on laajasti ja ankarasti polemisoinut *Erma* s. 336. Erilaisiin tulkintoihin on epäilemättä antanut aihetta se, että KoO:n tuomion kaksi perustetta näyttävät keskenään ristiriitaisilta. Ensimmäisenä mainittu peruste siitä, että rahdinottajan oli ottaessaan polkupyörät kuljetettavikseen katsottava samalla myös menneen takuuseen siitä, että ne saatettiin perille alkuperäisessä kunnossa, viittaa garantiakonstruktion hyväksymiseen. Mutta toinen peruste siitä, että rahdinottaja ei ollut näyttänyt polkupyörien vioittumisen johtuneen sellaisesta tapaturmasta, jota tämä ei ollut voinut ennakolta arvata tai estää, viittaa siihen, että jos rahdinottaja olisi todistanut vahingoittumisen syntyneen arvaamattomasta tai estämättömästä tapaturmasta, hän ei olisi ollut vahingonkorvausvelvollinen; siis rahdinottaja olisi (kasuaalisessa) vastuussa tavallisesta tapaturmastakin (culpasta puhumattakaan), mutta ei ylivoimaisesta (arvaamattomasta ja estämättömästä) tapahtumasta. Mutta tämä jälkimmäinen peruste voidaan ehkä ymmärtää vielä toisellakin tavalla. KoO käyttää siinä näet sanoja »tapaturmasta, jota hänen — — — ei ollut katsottava voineen ennakolta arvata tai estää» eli siis jotenkin tarkalleen samoja sanoja, joilla oikea tapaturma 1734-vuoden laissa selitetään. KK 15: 5:ssä näet sanotaan: »Sker thet af rätt våda, som man ej kan förese eller vachta, förr än skada händer» ja aivan samoja sanoja käytetään RakK:n 24: 2:ssa tapahtumasta, josta vahingonkorvausvelvollisuutta ei seuraa. (Vert. myös saman lain RikK 38: 1:n sanoja: »Sker thet af full våda, ther han skadan ej förese eller vägja kunde; vare saklös.») KoO:n sanojen voidaan näin ollen sanoa osoittavan, ettei rahdinottaja ollut näyttänyt vahingon syntyneen tapaturmasta, minkä vuoksi hänen oli vastattava siitä; ja tähän merkitsee sitä, että kuljetettavan tavaran vahingoituessa kuljetuksen aikana presumoidaan vahingon syntyneen rahdinottajan tai hänen apulaisensa tuottamuksesta ja että rahdinottaja vapautuu vastuusta vain siinä tapauksessa, että hän todistaa vahingon johtuneen tapaturmasta. Tätä ajatuksenjuoksua tukee myös erimielisen oikeusneuvoksen perustelutapa. Omasta puolestani ymmärtäisinkin KoO:n perustelun tällä tavoin, ja silloin tämä

viivästyksen jälkeen sattuneesta tavarahan tuhoutumisesta tai katoamisesta, joissa tapauksissa ei edes arvaamaton tuhoutuminen eikä katoaminen vapauttane vastuusta.

KoO:n tuomion perustelu on täysin sopusoinnussa tekstissä esittämäni kannan kanssa. Tuomion ensimmäinen perustelu, jossa puhutaan takuusta, on selitettävissä vain polemiikiksi KoO:n ja erimieliseksi jääneen oikeusneuvoksen perustelutapaa vastaan eikä voine olla ratkaiseva. Se olisikin ollut parempi jättää tuomiosta pois jo sen vuoksi, että se näyttää olevan ristiriidassa toisen perustelun kanssa, mutta myös siksi, että se tuskin on oikea.

KoO 1944 tied. 146: Autonomistajan kuljetettavaksi ottama vaatelähetys oli palanut, kun autonomistajan palveluksessa oleva autonkuljettaja oli jättänyt tavarat yöksi autoon, jonka puukaasutin oli valvomatta jätettynä sytyttänyt tavarat tuleen. Koska autonomistajan, hänen ottaessaan tavarat kuljetettavikseen, oli katsottava samalla sitoutuneen vastuuseen siitä, että tavarat luovutettaisiin sovitussa paikassa samassa kunnossa, jossa ne olivat olleet kuljetettaviksi otettaessa, eikä autonomistaja ollut näyttänyt vahingon johtuneen tapahtumasta, jota hänen ei kohtuudella olisi voitu katsoa voineen arvata tai ehkäistä, velvoitti KoO autonomistajan korvaamaan vahingon. (RO ja HO perustelivat samaa lopputulosta sillä, että autonomistajan palveluksessa oleva henkilö oli tuottanut vahingon.) — Tässä tapauksessa näyttää KoO:n ajatuksenjuoksu olevan samanlainen kuin 1932 sel. 5:ssä, josta edellä olen käsitykseni lausunut.

KoO 1945 tied. 6: Autonomistajan kuljetettavikseen ottamista maidoista oli 2 kannullista kermää jäänyt perille meijeriin saapumatta. Koska autonomistaja oli vastuussa kuljetettavaksi otetun tavarahan perille saapumisesta, velvoitti KoO hänet korvaamaan kadonneiden kermakannujen arvon. — Nyt ei perustelu enää edes mitenkään viittaa garantia-konstruktioon, vaan tavalliseen kasuaalivastuuseen.

KoO 1948 tied. 433: Kuljetusyhtiön autolla kuljetettavikseen ottamat teltat olivat matkalla tulipalossa palaneet. Koska rahdinottajan oli katsottava olleen vastuussa sanotun rahtitavarahan saattamisesta vahingoittumattomana määräpaikkaan eikä se ollut näyttänyt sellaisia asianhaaroja, jotka vapauttaisivat sen korvaamasta kerrotuin tavoin syntyneen vahingon, velvoitti KoO sen korvaamaan telttojen arvon. — Tässä tapauksessa on perustelusta vaikea päätellä, onko KoO ollut sellaisen kasuaalivastuun kannalla, josta jokin erityinen seikka (ylivoimainen tapahtuma?) sen olisi voinut vapauttaa, vai sellaisen tuottamuvastuun kannalla, jossa culpa on presumoitu. Viimeksimainittu on luultavampaa.

KoO 7.2.1956, joka on selostettu DL:ssä 1956 oik.tap.os. s. 103 ss.: Autonomistajan itse kuljetettavakseen ottama hevonen oli kuljetuksen aikana loukkautunut ja sen vuoksi täytynyt tappaa. Koska autonomistaja (= kuljettaja) ei ollut näyttänyt hevosen vahingoittumisen johtuneen sellaisesta tapaturmasta, jota hänen kohtuuden mukaan ei ollut katsottava voineen ennakolta arvata tai estää, ja hän niin ollen oli vastuussa hevosen omistajalle vahingosta, KoO velvoitti hänet korvaamaan hevosen arvon. (Äänestys 3—2. Vähemmistö katsoi, ettei vahinko ollut aiheutunut autonomistajan tuottamuksesta ja ettei autonomistajaa muullakaan perusteella voitu kohtuuden mukaan katsoa velvolliseksi korvaamaan vaikeasti arvattavissa olevasta tapahtumasta syntynyttä vahinkoa, minkä vuoksi se hylkäsi korvauskanteen.) — Vert. tässä muist:ssa selostettuun tapaukseen 1932 sel. 5 liittyvää kommentaa-

Rahtitavarän kokonaan tuhouduttua tai kadottua ei reklamatio ole tarpeen ennen korvausvaatimuksen esittämistä. Mutta rahdinottaja, joka tuottamuksensa puuttumisen vuoksi haluaa vapautua vahingonkorvausvelvollisuudesta, joka hänellä muuten olisi, lienee velvollinen tekemään siitä ilmoituksen kohtuuttomasti viivyttelemättä.³⁴

Mitä sitten rahdinottajan vastuuseen matkustajalle persoonallisesti tai hänen yllään olleille vaatteille tai mukana olleille henkilökoh- taisille matkavarusteille koituneesta vahingosta tulee, on siitä nimen- omaiset säännökset AutovastuuL:n 1 §:ssä.³⁵

Sanotun lainkohdan mukaan on auton omistaja vastuussa edel- lämainitunlaisesta vahingosta kasuaalisesti, kuitenkin rajoitetusti. Omis- taja vastaa näet kasuaalisesti vain ajoneuvon puutteellisuudesta ja kul- jettajan tuottamuksesta johtuneista vahingoista, mutta ei muista syistä aiheutuneista vahingoista. Mutta kun vahinko on syntynyt, presumoi- daan sen johtuneen joko ajoneuvon puutteellisuudesta tai kuljettajan tuottamuksesta, ellei asianhaaroista käy ilmi, ettei vahinko ole sellaisista syistä syntynyt. Lisäksi on omistajan vastuuta rajoitettu vastuuva- kuutusvelvollisuudesta johtuneista syistä siten, että hän on korvausvel- vollisuudesta vapaa, jos kuljetettu henkilö: 1) on omistajan tai, jos vahinko on johtunut kuljettajan tuottamuksesta, tämän sellainen omai- nen, josta hän lain mukaan on velvollinen pitämään huolta, tahi 2) on omistajaan tai kuljetuksen tilaajaan sellaisessa työsuhteessa, että vahin- gosta on suoritettava korvausta lakisääteisen tapaturmavakuutuksen perusteella. Ja vielä voidaan omistaja harkinnan mukaan vapauttaa korvausvelvollisuudesta tai hänen korvausvelvollisuuttaan vähentää, jos kuljetettu henkilö: 1) on ollut tai hänen olisi pitänyt olla tietoinen siitä, että kuljettaja oli väkijuomien tai huumausaineiden vaikutuksen alainen, tahi 2) on ollut rikollisessa teossa. Lopuksi on mainittava, että saman AutovastuuL:n 7 §:ssä on tarkoin lueteltu, minkälaisista vahin- goista korvausta tuon lain mukaan suoritetaan, ja 8 §:ssä säädetty kor- vausten ylärajat. Molempien näiden pykälän säännökset johtuvat siitä,

riani. Ratkaisu näyttää perustuvan presumoituun tuottamusvastuuseen, mikä mie- lestäni onkin oikein.

Vert. vielä KoO 1949 tied. 431, jossa autollakuljetuksesta huolettiakseen otta- neen tavarain myyjän vastuu on selvin sanoin katsottu tuottamusvastuuksi, jossa culpa on presumoitu, sekä KoO 1953 tied. 157, jossa kuljetukseen sitoutuneen huolit- sijan vastuu on selvästi katsottu tuottamusvastuuksi.

³⁴ Vert. ML:n 131 §:n 2 mom:n viimeistä lausetta.

³⁵ Sellaisena kuin sanottu lainkohta kuuluu 5.6.1951 ann. L:ssa.

että omistajan pakollisen vastuuvakuutuksen vuoksi korvausvastuu täytyy olla selvästi rajoitettu.

Moottoriajoneuvon kuljettaja, joka ei samalla ole sen omistaja, on nyt k.o. vahingoista vain tuottamusvastuussa (1 §:n 4 mom.).

Kuten edelläoleva selostus osoittaa, on rahdinottajan vastuu matkustajaa, hänen yllään olleita vaatteita ja hänen käsimatkatavaraansa kohdanneesta vahingosta varsin monimutkaisesti järjestetty.

Reklamatio ei ole näissä tapauksissa korvausvaateen edellytys sen paremmin kuin vesikuljetukseenkaan ollessa kysymyksessä.

dd) Muu maitse kuljetus. Kuljettaminen maitse voi tapahtua muullakin tavoin kuin rautateitse tai moottoriajoneuvolla. Niinpä se voi tapahtua hevosta tai muuta juhtaa käyttämällä, polkupyörällä, käsirattailla, kantamalla ja ehkä vielä muillakin tavoin. Kuljetusliikkeen harjoittajat, erityisesti n.s. pikatoimistot toimittavat nykyään melko paljon kuljetuksia esim. polkupyörillä. Millainen on nyt tällaisia kuljetusneuvoja käyttävän rahdinottajan vahingonkorvausvastuu?

Aloittakaamme jälleen tavaravastuusta. Laki ei siitä mitään suoranaista säännöstä sisällä, ellei katsota, että KK:n 18 luvun 4 ja 6 §:stä ilmenevä toimeksisaajan tuottamusvastuusääntö koskee myös kuljetuksen tehtäväkseen ottanutta henkilöä. Mutta vaikkapa vastamainituja lainkohtia ei tahdottaisikaan ilman muuta soveltaa kuljetussopimuksiin, puhuvat rahdinottajan tuottamusvastuun puolesta sekä se, että tuottamusvastuuta yleensä pidetään vahingonkorvausoikeutemme pääsääntönä, että se, että nimenomaan myöskin rahdinottajan tavara-vastuun pääsääntö meidän oikeudessamme näyttää olevan culpasääntö, kuten edellä olen jo lausunutkin.³⁶ Tämä rahdinottajan culpa voidaan

³⁶ Samoin Tanskan oikeuteen nähden *Ussing*, Enkelte kontrakter s. 411 ss., mutta toisin *Hellman* s. 32 ss. ja 192 ss. — Vert. muist. 25 edellä tässä luvussa.

Oikeuskäytäntö on tässäkin tapauksessa horjuva, mikä ilmenee seuraavasta:

KoO 1943 tied. 90: Tavarahan ostaja oli antanut O.Y. Pikatoimisto Fixin tehtäväksi hakea tavara myyjältä ostajalle. Pikatoimiston annettua kuljetuksen lähettinsä suoritettavaksi oli tämä kavaltanut tavarahan. Koska pikatoimistoyhtiön oli katsottava joutuneen vastuuseen kuljetuksen asianmukaisesta suorittamisesta, mutta tavara ei ollut tullut toimitetuksi perille, velvoitettiin pikatoimistoyhtiö korvaamaan sen arvo. — Perustelun sanamuoto viittaa rahdinottajan kasuaaliseen vastuuseen.

KoO 1944 tied. 232: Henkilö oli antanut O.Y. Fix Expressille tehtäväksi hakea tavara rautatieasemalta tilaajalle. Pikatoimistoyhtiön annettua kuljetuksen suorittamisen apulaiselleen oli tämä vastaanotettuaan tavarahan kadonnut sen kanssa jäljettömiin. Koska pikatoimistoyhtiö oli ottanut huolehtia tavarahan kuljettamisesta, mutta ei ollut toimitanut tavaraa perille eikä myöskään näyttänyt sellaisia seikkoja, joiden nojalla sen voitaisiin katsoa vapautuneen vastaamasta tavarahan

kuitenkin hyvin perustein³⁷ presumoida, milloin tuhoutuminen tai häviäminen on tapahtunut tavaralla ollessa rahdinottajan hallussa. Kasuaalinen vastuu saa rahdinottajalla sitävastoin kyllä olla apulaisensa tuotamuksesta³⁸ sekä viivästyksen jälkeen sattuneesta tavaralla tuhoutumisesta tai katoamisesta kuten asia on vesikuljetuksessa. Näissä tapauksissa ei edes arvaamaton tapahtuma vapauta vastuusta.

Entä sitten rahdinottajan vastuu matkustajan henkilöä kohdanneesta vahingosta? Tästäkään ei ole mitään suoranaista lainmääräystä. Tosin 23. 12. 1955 kumotun kyytilain 29 § viittasi tuottamusvastuuseen päin säätäessään, että »Kyytilaitoksen isäntä ja kyytiurakoitsija vastatkoon itse siitä vahingosta, jonka hänen väkensä matkustajalle tuottaa.» Tuottamusvastuu tuntuu luonnollisemmalla siltäkin perusteella, että sitä pidetään, kuten monasti olen lausunut, vahingonkorvausoikeutem-

häviämisestä, velvoitettiin se korvaamaan tavaralla arvo. — Perustelu ei selvästi osoita, onko KoO tässä tapauksessa ollut sellaisen kasuaalivastuun kannalla, josta jokin erityinen asianhaara (vis major?) sen olisi voinut vapauttaa, vaiko sellaisen tuottamusvastuun kannalla, jossa culpa on presumoitu.

KoO 1950 tied. 419: Hotellivieraalle toimitettavaksi hotellin ovenvartijan toimistoon jätetty paketti oli kadonnut, minkä vuoksi hotellivieras on vaatinut vahingonkorvausta hotellin omistajalta. Koska hotellinomistaja antaessaan henkilökuntansa tehtäväksi tavaralla kuljettamisen ovenvartijan toimistosta vierashuoneisiin oli vastuussa kuljetuksen oikein toimittamisesta eikä ollut näyttänyt paketin hävinneen sellaisella tavalla, ettei se vastaisi vahingosta, velvoitettiin se suorittamaan vahingonkorvausta (jota kyllä vähennettiin perusteella, josta ei nyt ole kysymys). (Äänestys 3—2. Vähemmistö velvoitti hotellinomistajan korvaamaan vahingon, koskei hotellinomistaja ollut näyttänyt riittävässä määrässä valvoneensa sellaisen huolellisuuden noudattamista, joka ainakin hotellivieraiden arvokkaimman matkatavaralla säilymiseksi olisi ollut tarpeen.) — KoO:n enemmistön perusteluista voidaan sanoa samaa kuin edellisen oikeustapauksen kohdalla. Vähemmistön perustelu osoittaa tuottamusvastuujatuksen omaksumista siten, että tuottamus on presumoitu.

KoO 1953 tied. 157: Oy Huolintakeskus oli ottanut tehtäväkseen nostaa suuren koneen tehdasrakennuksen kolmanteen kerrokseen, mutta nostokoje oli pettänyt ja kone särkynyt. Koska koneen putoaminen oli aiheutunut siitä, että nostolaitteet eivät olleet olleet kunnossa, niin ja kun Oy Huolintakeskuksen oli katsottava olevan vastuussa tehtävän suorituksesta käytettyjen työvälineiden kelvollisuudesta ja tehtävän huolellisesta suorituksesta yleensäkin, velvoitti KoO Oy Huolintakeskuksen korvaamaan särkymisestä syntyneen vahingon. — Tuottamusvastuujatuksen omaksuminen on tässä erityisen selvä sen vuoksi, että molemmat alemmat oikeusasteet olivat perustelleet vahingonkorvausvelvollisuutta Oy Huolintakeskuksen kasuaalilla vastuulla.

³⁷ Ks. edellä rahdinottajan tavaravastuusta vesikuljetuksessa ja moottoriajoneuvokuljetuksessa lausumaani s. 220 ss. ja s. 228 ss.

³⁸ Vert. edellä muist:ssa 36 selostettuja KoO:n ratkaisuja 1943 tied. 90 ja 1944 tied. 232.

me pääsääntönä, sekä erityisesti myös sillä perusteella, että rahdinottajan vastuu matkustajasta on sekä vesi- että ilmakuljetuksessa suoranaisten lainsäännösten nojalla³⁹ tuottamusvastuuta. Tuo rahdinottajan tuottamus voitaneen tässäkin tapauksessa presumoida,⁴⁰ jos vahinko tapahtuu matkustajan ollessa kuljetettavana. Apulaisensa tuottamuksesta vastaa rahdinottaja sitävästoin kasuaalisesti, mikä selvästi käy ilmi edelläsiteeratusta kyytilain 29 §:stä, joka tosin on jo kumottu. Sama soveltunee rahdinottajan tai hänen apulaisensa viaksi luettavissa olevan viivästyksen jälkeen sattuneeseen vahinkoon (*obligatio perpetuatur*).

Reklamatiota ei vahingonkorvausta vaativan tarvitse näissäkään tavaratuhoutumis- ja katoamistapauksissa eikä matkustajan kuollessa tehdä rahdinottajalle sen suuremmalla syyllä kuin vesikuljetustapauksisakaan. Sitävästoin on ajateltavissa, että rahdinottaja, joka tuottamuksensa puuttumiseen vedoten haluaa vapautua tuhoutuneen tai kadonneen *rahtitavaran* korvaamisen velvollisuudesta, olisi velvollinen siitä ilmoittamaan kohtuuttomasti viivyttelystä.

ee) I l m a k u l j e t u s. Siirryn sitten vesi- ja maakuljetuksista ilmakuljetuksen piiriin. Rahdinottajan vastuusta näissä tapauksissa on säännöksiä IlmakuljL:ssä. Mitä ensiksi t a v a r a v a s t u u s e e n rahtitavarasta ja kirjatusta matkatavarasta tulee, käy tuon lain 18 ja 20 §:stä ilmi, että rahdinottaja on kuljetettavaksi ottamastaan tavarasta yleensä culpa-vastuussa siten, että hänen tuottamuksensa presumoidaan, milloin tavara on kadonnut tai vahingoittunut rahdinottajan huostassa ollessaan. Mutta poikkeuksellisesti on rahdinottajan vastuu kasuaalinen ainakin kahdessa tapauksessa. Ensiksikin hän on kasuaalisessa vastuussa mainitun lain 18 §:n ja 20 §:n 1 mom:n mukaan apulaisensa tuottamuksellaan aiheuttamasta vahingosta. Ja toiseksi hänellä on samanlainen vastuu 9 §:n ja 4 §:n 3 mom:n mukaan siinä tapauksessa, että tavara on vastaanotettu kuljetettavaksi, vaikkei siitä ole annettu säädetyntäistä lentorahtikirjaa tai matkatavaratodistusta tai että sellainen on ollut sisällykseltään puutteellinen. Rahdinottajan vastuulla on kuitenkin 22 §:n 2 mom:n mukaan markkamääräinen yläraja sekä niissä tapauksissa, joissa hän vastaa tuottamussäännön mukaan, että niissä tapauksissa, joissa hän vastaa apulaisensa tuottamuksesta kasuaalisesti, mutta ei edellämainitussa toisessa kasuaalisen vastuun tapauksessa. Sanottua markkamääräistä vastuun ylärajaa ei kuitenkaan 25 §:n mu-

³⁹ Ks. ML:n 171 §:n 2 mom. ja IlmakuljL:n 20 §.

⁴⁰ Samoin IlmakuljL:n 20 §:n mukaan.

kaan sovelleta siinä tapauksessa, että rahdinottaja tai hänen apulaisensa on aiheuttanut vahingon tahallaan tai törkeällä tuottamuksellaan.

Vaikkei IlmakuljL:ssa sen paremmin kuin missään muussakaan laissa ole mitään säädetty kasuaalisesta vastuusta siinä tapauksessa, että esine tuhoutuu tai vahingoittuu sen jälkeen, kun suoritusvelvollinen on suorituksessaan viivästynyt joko omasta syystään tai apulaisensa tuottamuksesta, täytynee obligatio perpetuatur-ajatusta ilmakuljetukseenkin soveltaa (vert. IlmakuljL:n 19 §). Rahdinottajan vastuu on mielestäni silloin kasuaalinen, mutta nyt ilmakuljetuksen kohdalla epäilemättä saman markkamääräisen ylärajan alainen kuin rahdinottajan muukin vastuu.

Edelläselostetun lisäksi on kuitenkin mainittava vielä eräs poikkeus rahdinottajan vastuun pääsäännöstä, poikkeus, joka on normaalia vastuuta helpottava. Jos näet rahdinottajan tai hänen apulaisensa vahingonaiheuttanut tuottamus on vain lievä ja se on tapahtunut yksinomaan ilma-aluksen ohjaamisessa, kuljettamisessa tai purjehduksessa, ei rahdinottaja ole IlmakuljL:n 20 §:n 2 mom:n ja 25 §:n mukaan vahingosta lainkaan vastuussa. — Kuten havaitaan on rahdinottajan vastuu ylen monimutkaisesti järjestetty.

Matkustajan yllä olevista vaatteista ja mukanaseuraavista henkilökohtaisista matkavarusteista, joita ei ole kirjattuna matkatavarana annettu rahdinottajan huostaan, ei laissa ole säädetty kasuaalista enempää kuin culpa-vastuutakaan. Sen vastuun täytynee näin ollen katsoa olevan vahingonkorvausoikeuden pääsäännön mukaan vain tuottamusvastuuta. Rahdinottajan tuottamus lienee kuitenkin presumoitava tässä tapauksessa yhtä hyvin kuin se presumoidaan ilmarahditavaran ja ilma-matkustajan kohdalla.⁴¹ Ja apulaisensa tuottamuksesta sekä viivästyksen jälkeen tapahtuneesta tuhoutumisesta ja vahingoittumisesta saanee rahdinottaja samalla perusteella vastata kasuaalisesti. Kaikissa näissä tapauksissa on rahdinottajan vastuun yläraja IlmakuljL:n 22 §:n 3 mom:n mukaan markkamääräisesti rajoitettu, mikä rajoitus ei 25 §:n mukaan kuitenkaan tule sovellettavaksi, jos vahingon syntymiseen on joko rahdinottaja tai hänen apulaisensa syyllistynyt tahallisesti tai törkeän tuottamuksellisesti.

Rahdinottajan vastuu matkustajan kuolemasta ja vahingoittumisesta on jälleen IlmakuljL:ssa tarkoin säännöstetty. Se on 17 §:n, 20 §:n 1 mom:n, 3 §:n 2 mom:n, 22 §:n 1 mom:n ja 25 §:n mukaan samanlai-

⁴¹ Beckmanin mielestä ei culpa olisi presumoitava, ks. JFT 1937 s. 559.

nen kuin rahdinottajan vastuu rahtitavarasta vain sellaisin eroavaisuuksin, että lentorahtikirjan sijalla on lentomatkalippu, että korvauksen yläraja on markkamäärältään erilainen ja että culpan lievyys ei milloinkaan vähennä rahdinottajan vastuuta.

Kaikki edelläselostetut IlmakuljL:n säännökset ovat lain 23 §:n mukaan sikäli pakottavia, ettei niistä ole lupa sopimuksella rahdinottajan eduksi poiketa. Ja lisäksi on huomattava, ettei koko mainittua lakia ole sen 2 §:n mukaan sovellettava ensimmäiseen kokeilulentoon eikä kuljetukseen, joka tapahtuu epätavallisissa olosuhteissa eikä kuulu ilmailukenteen säännönmukaiseen harjoittamiseen.

Tavarán kokonaan tuhouduttua tai kadottua tai matkustajan kuoltua ei reklamatio ole tarpeen ennen korvausvaatimuksen esittämistä ilmakuljetuksessa sen paremmin kuin vesikuljetuksessaan. Tätä voidaan perustella sillä, että reklamatio lain mukaan on tarpeellinen tavarán vahingoituttua tai viivästyttyä,⁴² mutta että tuhoutumis- ja katoamistapauksista ei tässä suhteessa ole mitään säädetty. Mutta rahdinottaja, joka tuottamuksensa puuttumisen vuoksi tai mahdottomuuteen vedoten haluaa vapautua tuhoutuneen tai kadonneen tavarán korvaamisen velvollisuudesta, joka velvollisuus hänellä muuten olisi, lienee velvollinen tekemään siitä ilmoituksen kohtuuttomasti viivyttelemättä.⁴³

ff) Postinkuljetus. Edelläselostetut säännökset eivät ilman muuta sovellu postinkuljettajan vastuuseen. Postinkuljetus on näet omien erityisten säännöstensä alaista toimintaa. Meillä sitä säännöstää 22. 9. 1944 annettu postisääntö (= PstA), jonka VII:ssä luvussa on määräksiä kuljetusvastuusta.

PstA:ssa ei suoraan sanota, onko posti- ja lennätinlaitoksella, jolla on Suomessa yksinoikeus kirjelähetyksen säännölliseen kuljettamiseen maksua vastaan, postinkuljettajana tuottamusvastuu vai kasuaalinen vastuu kadonneista postilähetyksistä. PstA:n vastuuta käsittelevistä pykälistä kokonaisuutena ja 51 §:n 3 kohdan 3 kappaleesta erityisesti saa kuitenkin sen käsityksen, että tuo vastuu on kasuaalinen, jos kohta sitä on monessakin suhteessa muuten rajoitettu. Niinpä posti- ja lennätinlaitos ei PstA:n 51 §:n 2 kohdan mukaan vastaa lainkaan myöhästyneen kuljetuksen tai viivästyneen jakelun aiheuttamasta vahingosta, ei välillisestä vahingosta eikä saamatta jääneestä voitosta. Muutenkin on vahingonkorvausvelvollisuus 51 §:n 1 kohdan mukaan rajoitettu vain

⁴² Ks. IlmakuljL:n 26 §:n 2 mom.

⁴³ Vert. ML:n 131 §:n 2 mom:n viimeistä lausetta.

määrätynlaatuisiin postilähetyksiin, nimittäin vakuutettuihin ja kirjatuihin lähetyksiin, postiennakkolähetyksiin, perimisasiakirjoihin, posti- ja postiennakko-osoitusvaroihin sekä perittyihin määriin, ja on eräissä tapauksissa niihinkin nähden vielä markkamääräisesti rajoitettu. Mitä vahingon syntymisen syyhyn tulee, on 51 §:n 3 kohdassa lisäksi säädetty, ettei korvausta suoriteta, milloin »vahinko on aiheutunut lähettäjän virheestä tai laiminlyönnistä tahi lähetyksen omasta laadusta». Sodan, liikekannallepanon taikka muun siihen verrattavan yleisen vaaran sattuessa voidaan posti- ja lennätinlaitos vapauttaa kokonaan kaikesta vahingonkorvausvastuusta. Vastaanottajalla on lisäksi eräänlainen reklamatiovelvollisuus, sillä jos lähetys tai osoitusmäärä on asianmukaisessa järjestyksessä postista annettu tai maksettu eikä silloin ole tehty muistutusta sitä vastaan, ei posti- ja lennätinlaitos ole velvollinen siitä lähetyksestä korvausta suorittamaan.

c) Rahdinantajan oikeus sopimuksen purkamiseen. Onko rahdinantajalla, tavarahan tuhouduttua tai kadottua matkalla, oikeus purkaa kuljetussopimus ja siis vapautua kuljetusmaksun suorittamisesta tai vaatia ehkä jo suoritettu kuljetusmaksu takaisin?

Nimenomaisia säännöksiä tästä kysymyksestä on vain ML:ssa, VRLiikS:ssä ja PstA:ssa, jotavastoin muista kuljetuksista ei tässä suhteessa ole mitään säädetty. ML:n 125 §:n mukaan »tavarasta, jota ei ole tallella matkan päättyessä, ei voida vaatia rahtia, ellei tavara ole hävinnyt oman laatunsa, puutteellisen pakkauksen tai muun laivaaajan tuotetuksen johdosta — —». Jos rahti on sellaisessa tapauksessa etukäteen maksettu, on se saman pykälän 2 mom:n mukaan maksettava takaisin. VRLiikS:n 92 §:n mukaan on rahdinantajalla samanlainen oikeus, milloin tavara katoaa tai vähentyy matkalla. PstA:n 52 ja 53 §§:ssä on lähettäjälle säädetty oikeus saada takaisin kuljetusmaksu, milloin vakuutettu lähetys tai kirjattu paketti on joutunut hukkaan tai sen sisältö on kokonaan anastettu tai turmeltunut.

Kaikki nämä säännökset osoittavat purkamisoikeuden olemassaolon ja sen seurauksena rahdinantajan oikeuden saada ainakin eräissä tapauksissa takaisin suorittamansa kuljetusmaksu. Se, ettei takaisinsaamisoikeutta PstA:ssa ole säädetty edelläselostettua laajemmaksi, johtunee käytännöllisistä syistä ja siitä, että muissa tapauksissa on yleensä kysymyksessä varsin vähäiset kuljetusmaksut. Yleisenä sääntönä voitaneekin pitää, että milloin kuljetusta ei ole loppuun suoritettu sen vuoksi, että tavara on matkalla tuhoutunut tai kadonnut, rahdinantajalla on oikeus purkaa sopimus, vapautua rahdin maksamisesta ja saada ehkä jo suo-

rittamansa kuljetusmaksu takaisin, paitsi milloin tuho tai katoaminen on johtunut tavarán laadusta tai huonosta pakkauksesta tai rahdinantajan syystä.⁴⁴ Tavarán pelkkä osittainen vahingoittuminen ei sitävastoin oikeuttane rahdinantajaa sopimuksen purkamiseen, vaan ainoastaan mahdolliseen vahingonkorvaukseen.

Mitään reklamatiota ei voitane pitää tarpeellisena purkamisoikeuden säilyttämiseksi.

B. Luonnonesteistä johtuva kuljetuksen viivästyminen.

1. Suorituksen ohimenevä mahdottomuus.

Luonnonvoimat saattavat tehdä rahdinottajan suorituksen mahdottomaksi. Tapaukset, joissa kuljetettava tavara tuhoutuu tai katoaa tai matkustaja kuolee luonnonvoimien vaikutuksesta matkan aikana, mahduttavat edelläkäsiteltyn A-kohtaan. Tässä on tarkoitus käsitellä tapauksia, joissa luonnonvoimat tosin eivät aiheuta tuhoa eivätkä katoamista, mutta sitävastoin estävät kuljetuksen loppuunsaattamisen normaalisti, tavallisessa ajassa.

Ei voine olla epäilystä siitä, etteivätkö luonnonvoimat, jotka voivat kokonaan tuhotakin sekä omaisuutta että ihmisiä, voisi viivästyttää kuljetuksen suorittamista, vaikkapa kaikkia inhimillisiä keinoja yritettäisiin käyttää niitä vastaan. Suorituksen *määräaikainen* täyttäminen voi niin ollen epäilemättä tulla mahdottomaksi. Mahdottomuus lienee silloin useimmiten luettava käytännöllisen mahdottomuuden piiriin.

2. Mahdottomuuden seuraukset.

Entä mitkä sitten ovat seuraukset tällaisesta ohimenevästä mahdottomuudesta?

a) **Luontais suoritusvelvollisuus.** Luontais suoritusta, siis kuljetuksen loppuunsaattamista esteen ohimentyä voi rahdinantaja epäilemättä vaatia yhtähyvin perustein kuin tavarán ostaja sen myyjältä kuljetus-esteen poistuttua.⁴⁵

b) **Vahingonkorvausvelvollisuus.** Mitä rahdinottajan vahingonkorvausvelvollisuuteen viivästyksestä tulee, on siitä laissa määräyksiä eräi-

⁴⁴ *Ussing*, Enkelte kontrakter s. 414.

⁴⁵ Ks. edellä s. 137 ss. — Vert. kuit. *Beckman*, Suomen merioikeus s. 214.

den kuljetussopimusten osalta mutta ei kaikkien. Vesikuljetuksista ovat voimassa ML:n 130 ja 178 §§, joiden mukaan rahdinottajan vastuu kuljetuksen viivästyisestä on tuottamusvastuuta,⁴⁶ kuitenkin niin, että hänen tuottamuksensa (tai hänen apulaisensa tuottamus, josta hän vastaa kasuaalisesti) presumoidaan. Rautatiekuljetuksista valtionrauteilla säädetään VRLiikS:n 39 ja 93 §§:ssä matkatavarasta ja rahtitavarasta rautateille kasuaalinen vastuu viivästysvahingosta, kuitenkin sellaisin poikkeuksin, että vahingonkorvausvelvollisuutta ei ole, jos viivästyminen on johtunut syystä, jota rautatie ei ole aiheuttanut eikä voinut estää.⁴⁷ Matkustaja taas ei saa lainkaan korvausta myöhästymisvahingosta saman asetuksen 27 §:n 4 kohdan mukaan. Yksityisistä rautateista on tässä suhteessa voimassa YksRautA:n 17 §:n 2 mom., jonka mukaan kuljettaja on viivästysvahingosta tavarankuljetuksessa tuottamusvastuussa, kuitenkin siten, että tuottamus tai palveluskunnan tuottamus, josta rautatienomistaja myös vastaa, presumoidaan. Ilmakuljettajan vastuu viivästysvahingosta on IlmakuljL:n 19, 20, 22, 23 ja 25 §:n mukaan samanlainen kuin hänen vastuunsa tavarahan tuhoutumisesta ja vahingoittumisesta. (Obligatio perpetuatur-säännön soveltaminen ei luonnollisestikaan kuitenkaan tule kysymykseen.) Postilaitos ei sitävastoin PstA:n 51 §:n 2 kohdan mukaan vastaa viivästysvahingosta lainkaan.

Moottoriajoneuvokuljetuksissa ja muissa maitsekuljetuksissa, lukuunottamatta rautatiekuljetuksia, aiheutuvista viivästysvahingoista ei ole mitään säädetty. Tuntuu silloin luonnolliselta, että rahdinkuljettajan vastuu viivästysvahingosta on määräytyvä samalla tavoin kuin hänen vastuunsa tavarahan tuhoutumisesta ja vahingoittumisesta. Sen mukaan olisi vastuu siis yleensä tuottamusvastuuta, jossa rahdinottajan tuottamus presumoidaan, ja kasuaalivastuuta vain apulaisen tuottamuksesta.

Viivästysvahingosta korvausta vaativan katsotaan olevan velvollisen reklamoimaan rahdinottajalle voidakseen vaatia vahingonkorvausta. Tämän reklamation tulee VRLiikS:n 96 §:n 2 mom:n b-kohdan mukaan tapahtua 14 päivässä tavarahan perimisestä, perimispäivää lukematta ja IlmakuljL:n 26 §:n 2 mom:n mukaan myös 14 päivän kuluessa siitä päivästä, jona tavarahan luovuttaminen tapahtui. Muista kuljetuksista ei säännöksiä ole olemassa, mutta voitaneen katsoa kohtuuden sitä silloinkin, kun muu kuljetustapa on kysymyksessä, vaativan. Reklamation

⁴⁶ Ks. Väilyslautakunta 17. 4. 1914, *Norrmén* s. 15 ss.

⁴⁷ Jonkinverran toisin *Hellman* s. 193 ss.

on kai silloin tapahduttava kohtuuttomasti viivyttelämättä tavarán vastaanottamisen jälkeen.

Rahdinottaja, joka haluaa vapautua viivästysvahingon korvaamisesta vedoten mahdolltomuuteen tai tuottamuksen puutteeseen, lienee velvollinen siitä tekemään ilmoituksen, myöskin ilman kohtuutonta viivytystä, korvaukseen oikeutetulle.

c) Rahdinantajan oikeus sopimuksen purkamiseen. Kolmas mahdollinen seuraamus kuljetuksen viivästy misestä on sitten rahdinantajan oikeus sopimuksen purkamiseen. Ainoat kuljetussopimukset, joista tässä suhteessa on laissa määräyksiä, ovat vesikuljetukset. ML:n 126 §:n mukaan on, milloin rahdinottajan tavarankuljetus syystä tai toisesta viivästyy, rahdinantajalla oikeus purkaa sopimus siinä tapauksessa, että rahdinottajan sopimusta tehdessään on pitänyt käsittää, että kuljetuksen tarkoitus voisi sellaisen viivytyksen johdosta jäädä olennaisesti toteutumatta. Säännös soveltuu siten esim. helposti pilaantuvien tavaroiden kuten hedelmien tai kausitavaroiden kuljetuksiin. Se koskee yhtähyvin viivästy mistä kuljetusmatkalla⁴⁸ kuin lastaussatamaan tulossakin tai lastauksessa ja soveltuu siis myöskin luonnonvoimien aiheuttamaan viivästy miseen matkalla. Merkitykseltään vähäinen viivästys ei kuitenkaan purkamiseen oikeuta, ellei kysymyksessä ole fix-sopimus (126 §:n 2 mom.). — Matkustajain kuljetuksesta on ML:n 176 ja 177 §§:ssä säädetty, että jos aluksen lähtö matkan alkamissatamasta olennaisesti myöhästyy, saa matkustaja purkaa sopimuksen, ja että jos alus matkalla viivästyy niin, että matkustajan ei katsota voivan odottaa matkan jatkamista, on rahdinottajan huolehdittava matkustajan ja tämän matkatavaroiden perille kuljettamisesta muulla sopivalla tavalla, mikäli se voi tapahtua kohtuullisin kustannuksin. Ellei rahdinottaja tätä perillekuljettamista suorita, saa matkustaja purkaa sopimuksen.

Selostetut säännökset eivät kovinkaan paljon poikkea niistä yleisistä säännöistä, jotka sopimusoikeudessa ovat voimassa viivästyksen merkityksestä purkamisoikeuteen. ML:n rahdinantajalle suoma purkamisoikeus on vain vähän suppeampi kuin purkamisoikeus yleensä viivästy misen perusteella. Muihin kuljetussopimuksiin ei ML:n kerrottua säännöstä liene sovellettava, vaan täytynee katsoa, että maa- ja ilmakuljetussopimuksiin nähden pätevät tässä kysymyksessä sopimusoikeuden yleiset säännöt sellaisinaan.⁴⁹ Sen mukaan olisi rahdinanta-

⁴⁸ Beckman, Suomen merioikeus s. 212.

⁴⁹ Ussing, Enkelte kontrakter s. 414.

jalla yleensä oikeus sopimuksen purkamiseen, milloin viivästys on oleellinen. Vähäinen viivästys oikeuttaisi purkuun vain siinä tapauksessa, että on nimenomaan sovittu tarkasta kuljetusajasta (fix-sopimus).⁵⁰ Asia on kuitenkin varsin epävarma.

Sopimuksen purkaminen sisältää yleensä sen, että kumpikin puoli vapautuu suoritusvelvollisuudestaan ja että mahdollisesti tapahtuneet suoritukset on puolin ja toisin palautettava. Vesikuljetuksiin nähden on tästä säännöstä ML:ssa poikettu siten, että rahdinottaja saa suoritettun osamatkan mukaan osan sovitusta kokonaisrahdistä. Osarahdin tarkemmasta laskemisesta tavarankuljetuksessa on säännöksiä ML:n 129 §:ssä, joita määräyksiä 182 §:n mukaan sovelletaan myös matkustajien kuljetukseen. Rahdinantajan taholta viivästyksenkään perusteella tapahtunut sopimuksen purkaminen ei siis vapauta häntä täydelleen rahdinmaksamisvelvollisuudesta, vaan hän on velvollinen maksamaan osan kuljetusmaksusta. Soveltuuko tämä ML:n periaate muuhinkin kuljetussopimuksiin, ei ole aivan selvää. Kun osa kuljetettavasta matkasta on kuitenkin suoritettu ja rahdinantajan siis ei tarvitse kuljetusta jatkavalle rahdinkuljettajalle maksaa koko matkan rahtia, tuntuisi oikeudenmukaiselta ratkaisulta se, että rahdinottaja muissakin kuljetussopimuksissa saisi vastaavanlaisen osarahdin kuin hän saa ML:n mukaan.

Rahdinantajan, joka viivästyksen vedoten haluaa purkaa kuljetussopimuksen, täytyy siitä ilmoittaa rahdinottajalle ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun aihe purkamiseen ilmaantui. ML:n 126 §:n 3 mom:ssa mainitusta tapauksesta se on nimenomaan säädettykin. Mutta muulloinkin on rahdinottajalle, esim. mahdollisen jatkokuljetuksen järjestämistä varten muulla kuljetusvälineellä, tarpeen tietää, aikooko rahdinantaja purkamisoikeuttaan käyttää vai eikö.

C. Rahdinottajan konkurssi.

1. Onko suoritus mahdollon ?

EL:n 5 §:n mukaan saa luvallista elinkeinoa ilman muita työapulaisia kuin puolisoa ja vajaavaltaisia rintaperillisiä ja pitämättä erityistä kont-

⁵⁰ Vert. myös ML:n 126 §:n 2 mom.

toria tai myyntipaikkaa harjoittaa sellainenkin henkilö, joka ei hallitse itseään ja omaisuuttaan, siis konkurssitilassakin oleva. Tällaisissa puitteissa tapahtuvaa rahdinkuljetusta — esim. moottoriveneellä tai kuorma-autolla kuljetusta — voi siis konkurssissa olevakin harjoittaa konkurssin sitä estämättä. Sellaisia suorituksia ei siis konkurssi tee mahdottomiksi.

Mutta edelläselostettua laajempaan työvoiman käyttämiseen tahi konttorin tai myyntipaikan pitämiseen vaaditaan EIL:n 6 §:n 1 mom:n mukaan itsensä ja omaisuutensa hallitseminen. Konkurssissa oleva ei siis lain mukaan saa tällaisessa mittakaavassa elinkeinoa harjoittaa. Kuljetustehtävä, joka ei voi tapahtua ilman muuta apuväkeä kuin puolisoa ja vajaanvaltaisia rintaperillisiä, on siis juridisesti tai käytännöllisesti mahdoton. Jos kuitenkin konkurssi alkaa kesken kuljetussopimuksen täyttämisen, voivat velkojat KS:n 57 §:n mukaisesti päättää jatkaa konkurssivelallisen elinkeinon harjoittamista, jolloin suoritus ei tule mahdottomaksi, vaikka se vaatisi paljonkin vierasta aputyövoimaa. Mutta velkojilla ei ole mitään pakkoa velallisen elinkeinon jatkamiseen.

2. Seuraukset suorituksen mahdottomuudesta.

Silloin, kun kuljetussuorituksen täyttäminen edelläselostetun mukaisesti on mahdoton, täytyy rahdinottajan vapautua luontais suoritusvelvollisuudesta.

Mitä vahingonkorvausvastuuseen tulee, on rahdinottajalla kasuaalinen vahingonkorvausvelvollisuus, sillä mahdottomuus on johtunut hänen taloudellisista vaikeuksistaan, joista suoritusvelvollinen aina on tuottamuksesta riippumattomassa vastuussa, kuten jo aikaisemmin olen todennut. Konkurssi ei suinkaan voi häntä tästä vastuusta vapauttaa.

Rahdinantajalla, joka ei suorituksen mahdottomuuden vuoksi itse mitään suoritusta saa, täytyy sillä perusteella olla oikeus sopimuksen purkamiseen. Vastiketta — s.o. rahtimaksua — hänen ei silloin yleensä tarvitse maksaa. Jos osa kuljetusmatkasta kuitenkin on suoritettu, lienee rahdinantaja sittenkin velvollinen maksamaan osamatkarahtia ML:n 129 §:n ilmaiseman periaatteen mukaisesti.

Reklamatio ei purkamisoikeuden käyttämiseksi tässä tapauksessa liene tarpeen, kun rahdinottajan etu ei sellaista vaatine.

D. Muut tapaukset, joissa rahdinottajan suoritus on mahdoton.

1. Milloin rahdinkuljetus on mahdoton?

Näyttää siltä, että muita tapauksia, joissa voidaan ajatella rahdinottajan suorituksen mahdottomuutta, voidaan käsitellä yhdessä ryhmässä. Niillä tuntuu näet olevan siksi paljon yhtäläisyyttä vastaavalaisten tapausten kanssa kauppasopimuksissa, että ratkaisut muodostuvat hyvinkin samanlaisiksi kuin vastaavien suoritusesteiden kohdalla kaupassa.⁵¹

Mitä valtiovallan antamiin vienti- ja tuontikieltoihin sekä rahdinottajan kuljetusvälineiden valtiolle takavarikoimiseen ynnä rahdinottajan vangitsemiseen tulee, on suoritusta pidettävä mahdottomana samoin edellytyksin kuin kaupassakin.⁵² Samaa voidaan sanoa sellaisista suorituksen esteistä kuin rahdinottajan kuolemasta, sairaudesta, taidonpuutteesta ja tietämättömyydestä sekä hänelle läheisen henkilön kuolemasta ja vakavasta sairaudesta.⁵³

Sellaisiin kuljetusesteisiin kuin sotaan, saartoon ja kapinaan voidaan myös pääasiallisesti soveltaa sitä, mitä niistä edellä kaupan yhteydessä on lausuttu.⁵⁴ Kuitenkin on parin tapauksen kohdalla tehtävä eräitä lisähuomautuksia. Kuljetettavan tavarán sotasaaliiksi joutumiseen nähden, olipa kysymyksessä erityisesine tai lajiesine, soveltuu se, mitä kaupan yhteydessä olen lausunut myydyin erityisesineen sotasaaliiksi menettämisestä.⁵⁵ Tämä johtuu siitä, että tavarán kuljettajalle tapahtuneessa luovutuksessa on lajitavarakin jo tullut tavallaan yksilöidyksi. — Toinen lisähuomautus koskee taas sodasta, saarrosta, kapinasta, levottomuuksista ja merirosvouksesta aiheutuvan vaaran merkitystä. Sellainen ei tosin tee kuljetussopimusta sen mahdottomammaksi kuin kauppaakaan, mutta ML:n 135 §:n 1 mom. osoittaa, että sanotunlainen vaara katsotaan vesikuljetuksessa sellaiseksi liika-vaikkeudeksi,⁵⁶ joka oikeuttaa sopimuksen purkamiseen. Voidaanko sanotun lainkohdan ilmaisemaa käsitystä soveltaa maa- ja ilmakuljetuksiinkin, on epävarmaa, mutta tuntuu mielestäni kyllä mahdolliselta.

⁵¹ Tällä kohtaa rajoitan esityksen vain tavarankuljetussopimuksiin.

⁵² Ks. edellä s. 120 ss.

⁵³ Ks. edellä s. 149 ss. ja s. 166 ss.

⁵⁴ Ks. edellä s. 122 ss.

⁵⁵ Ks. edellä s. 127.

⁵⁶ Vert. Roos s. 90.

Mitä lakkoihin tulee, ei valmistuslakoilla ole merkitystä kuljetussopimuksissa. Kuljetus-, lastaus- ja purkamislakkoihin nähden taas soveltuu jälleen se, mitä niistä erityisestään kaupan yhteydessä olen puhunut,⁵⁷ kuitenkin lisäyksen, ettei sellaisen lakon, tehdäkseen suorituksen mahdolliseksi, tarvitse ulottua muiden kuljettajien kuljetuksiin, vaan että riittää, jos sanotunlainen lakko koskee kulloinkin kysymyksessä olevan rahdinkuljettajan kaikkia niitä kuljetusvälineitä, jotka soveltuvat kulloinkin kysymyksessäolevanlaatuiseen kuljetukseen.⁵⁸

Rahdinottajan taloudelliset vaikeudet eivät tee sen paremmin hänen suoritustaan kuin myyjänkään suoritusta kaupassa mahdolliseksi.⁵⁹

2. Mahdottomuuden seuraukset.

Siirtykäämme sitten käsittelemään seurauksia edellämainitunlaisista rahdinottajan mahdollisuus- ja liikavaikeustapauksista.

a) **Kuljetusvelvollisuudesta vapautuminen.** Sopimuksenmukaisesta suoritusvelvollisuudesta («luontaisuuritusvelvollisuudesta») täytyy rahdinottajan vapautua, kun tehtävän suoritusta ei voi tapahtua. Valtionrautateiden kuljetuksien osalta se käy nimenomaankin ilmi VRLiik-S:n 78 ja 85 §§:stä, joiden mukaan rautateiden on, kuljetuksen estyessä ylivoimaisen tapauksen tai muun satunnaisen tapahtuman vuoksi, pyydettyä lähettäjältä määräystä menettelytavasta, sekä, ellei sellaista määräystä viipymättä anneta, pantava tavara lähettäjän kustannuksella varastoon tai luovutettava se sopivan henkilön hoidettavaksi, minkä lisäksi rautateillä on oikeus eräin edellytyksin myytääkin tavara huutokaupalla. Vapautuminen koskee myöskin liikavaikeustapauksia. Vesikuljetuksien osalta on se sodasta y.m.s. aiheutuneeseen kuljetusvaaraan nähden nimenomaan säädettyä ML:n 135 §:n 1 mom:ssa ja muihin tapauksiin nähden katsoisin saman säännöksen olevan analogisesti

⁵⁷ Ks. edellä s. 143 ss.

⁵⁸ Kuten kaupankin kysymyksessä ollessa on kuljetussopimuksissakin lisäksi mielestäni vaadittava sitä, ettei lakko ole rahdinottajan taloudellisilla uhrauksilla vältettävissä.

⁵⁹ Ks. edellä s. 156 ss.

Tekstissä esitetyn kannan on omaksunut Ruotsin KoO, ks. NJA 1946 s. 679. Rautatieyhtiö oli v. 1904 tehdyssä sopimuksessa sitoutunut myymään määrätyle henkilöille rautatielippuja sovitusta halvasta hinnasta. Sopimukseen ei sisällynyt mitään irtisanomisoikeutta, mutta siitä huolimatta yhtiö pyrki v. 1942 vapautumaan sopimuksesta rahanarvon alenemisen vuoksi. KoO ei oikeuttanut yhtiötä vapautumaan eikä irtisanoutumaan sopimuksesta. (Äänestys 3—2.)

sovellettavissa. Milloin mahdottomuus johtuu tietämättömyydestä, ei kokonaan vapautumista kuitenkaan voitane perustella tässä sen paremmin kuin kaupankaan kysymyksessä ollessa.

Jos kuljetus sovitulle paikkakunnalle on käynyt mahdottomaksi, herää helposti kysymys, onko rahdinottajalla oikeus suorittaa kuljetus sen sijaan jollekin toiselle, ehkä lähelläkin olevalle paikkakunnalle, ja onko rahdinantajalla taas oikeus vaatia kuljetuksen suorittamista muualle kuin sovittuun määräpaikkaan. Näihin kysymyksiin nähden viitataan siihen esitykseen, jonka kauppaa käsitellessäni olen samoista kysymyksistä edellä kirjoittanut.⁶⁰ Se kaikki soveltuu myöskin kuljetussopimuksiin.

Luontais suoritusvelvollisuudesta vapautumiseksi ei rahdinottajan reklamatio ole tarpeen mahdottomuustapauksissa, mutta kyllä sen sijaan liikavaikeustapauksissa.⁶¹

b) Vahingonkorvausvelvollisuus. Seuraava harkittava seuraus on rahdinottajan vahingonkorvausvelvollisuus. Lainsäännöksiä, jotka voisivat valaista tätä kysymystä, ei ole muualla kuin ML:ssa. Sen 130 §:stä voidaan saada ohjetta vesikuljetussopimuksiin nähden, sillä vaikkei sanotussa §:ssä käsitelläkään nimenomaan mahdottomuustapauksia, on siinä säännös rahdinottajan vahingonkorvausvastuusta myöskin sellaisten tapausten varalta, »että sopimus on rauennut». Sitä voitaneen soveltaa myös esilläoleviin mahdottomuustapauksiin.⁶²

ML:n 130 §:n mukaan on rahdinottaja vahingosta vastuussa, »ellei voida otaksua, ettei hän itse eikä kukaan, josta hän vastaa, ole ollut syyppää virheeseen tai laiminlyöntiin». Vastuu on siis tuottamusvastuuta, kuitenkin niin, että tuottamus säännönmukaisesti presumoidaan. Rahdinottajan on siis vastuusta vapautuakseen yleensä todistettava syyttömyytensä. Monessa tapauksessa voidaan kuitenkin otaksua, ettei rahdinottajan eikä kenenkään hänen apulaisensa viaksi jää culpaa. Niin on varmaan asian laita, milloin suorituksen esteeksi on tullut valtiovallän kielto, kuljetusvälineiden valtiolle takavarikoiminen, rahdinottajan kuolema, sairaus, taidonmenetys tai sotapalvelukseen joutuminen, hänelle läheisen henkilön kuolema tai sairaus, sodasta johtuva työvoimapula, tavarän sotasaaliiksi menettäminen taikka sodan, saar-

⁶⁰ Ks. edellä s. 136 ss.

⁶¹ Perusteluja ks. edellä s. 145.

⁶² Vert. Beckman, Suomen merioikeus s. 217.

ron, kapinan, levottomuuksien tai merirosvouksen vaara. Kun rahdinottaja vain on selvittänyt mainitunlaisen seikan aiheuttaneen suoritus-esteen, ei siis rahdinottajan eikä hänen apulaisensa tuottamusta voida presumoida.

Kasuaalisesti vastaa rahdinottaja sitävästoin kyllä apulaisensa tuottamuksesta, kuten selostetusta lainkohdasta ilmenikin. Lisäksi täytynee katsoa hänen vastaavan ilman tuottamustaan myös silloin, kun mahdollisuus syntyy vasta sen jälkeen, kun rahdinottaja on joutunut sellaiseen viivästykseen, johon hän tai hänen apulaisensa on syyppää (obligatio perpetuatur).

Näennäisen poikkeuksen ML:n 130 §:stä muodostaa saman lain 135 §:n 1 mom:n vahingonkorvaussäännös. Sanottu lainkohtahan koskee edellä myöskin käsiteltyjä sotavaara- y.m.s. tapauksia, joiden olen katsonut aiheuttavan suorituksen liikavaikkeuden. Tämän lainkohdan mukaan »kärsiköön kumpikin kustannuksensa ja vahinkonsa», joten mitään vahingonkorvausvelvollisuutta ei synny. Se onkin culpa-säännönkin näkökulmasta asiaa katsoen oikeastaan aivan luonnollista, sillä eihän sotavaaraa y.m.s. voitane juuri milloinkaan lukea rahdinottajan syyksi.

Paljon vaikeampi on vahingonkorvauskysymyksen ratkaisu maa- ja ilmakuljetussopimuksien kohdalla, joista ei mitään ole säädetty. Mitä ensiksi ilmakuljettajan vastuuseen tulee, oli se tavaran tuhoutumis- ja vahingoittumistapauksissa pääkohdiltaan vesikuljettajan vastuun kaltainen (= presumoitu culpavastuu muuten, paitsi kasuaalinen vastuu apulaisen tuottamuksesta ja viivästymisen jälkeen tapahtuneesta tuhoutumisesta tai vahingoittumisesta). Ilmakuljettajan vastuu poikkesi sanoituissa tuhoutumis- ja vahingoittumistapauksissa vesikuljettajan vastuusta siinä, että se oli kasuaalinen (lisäksi) kuljetuksista ilman lentorahtikirjaa, että vastuuta lievistä navigeerausvirheistä ei ollut lainkaan ja että korvauksilla oli ylärajansa lievän tuottamuksen tapauksissa. Tuntuu lainsäädännön puutteessa vaikealta selittää ilmakuljettajan vastuuta erilaiseksi nytkään kysymyksessä olevissa mahdollisuus- ja liikavaikeustapauksissa, vaikka myönnettävä onkin, että ilmakuljettajan vapauttaminen siitä kasuaalisesta vastuusta, joka hänellä on kuljetuksen tapahtuessa ilman lentorahtikirjaa, voisi kenties olla ajateltavissa sellaisissa tapauksissa, joissa mahdollisuus on johtunut ylivoimaisen tapahtuman luontoisesta esteestä.

Mutta miten on rahdinottajan vastuun laita maakuljetusten kohdalla? Mitä moottoriajoneuvolla tapahtuvaan kuljetukseen tulee, kat-

soisin niillä perusteilla, jotka sellaisen kuljettajan vastuusta tavarahan tuhoutumistapauksia käsitellessäni olen esittänyt,⁶³ että moottoriajoneuvolla tavaraa kuljettavan rahdinottajan vastuu on samanlainen kuin vesikuljettajankin vastuu. Samaa tahtoisin sanoa hevosella, polkupyörällä y.m. tapahtuvasta kuljetuksesta.⁶⁴ Avoimeksi jää silloin enää rautatiekuljetus. Kun sitä ei ole säädetty kasuaaliseksi, niinkuin rautateiden tavaravastuu tuhoutuneesta ja vahingoittuneesta tavarasta, tuntuu culpavastuu säännönmukaisena vastuumuotona oletettavammalta. Mutta kun toiselta puolen rautateiden vahingonkorvausvastuu tavarahan tuhoutumistapauksissa ei ollut lievempi vaan päinvastoin ankarampi kuin muunlaisen maakuljetuksen ollessa kysymyksessä, en voi sitä näissäkään nyt esilläolevissa tapauksissa pitää lievempänä kuin muiden maakuljettajien vastuuta. Näin ollen päädyn siihen, että rautateidenkin vahingonkorvausvastuu näissä mahdottomuustapauksissa on yhtäläinen kuin muidenkin maakuljettajien vastuu: siis yleensä tuottamustavastuuta, kuitenkin siten, että tuottamus presumoidaan, ja kasuaalista vastuuta ainoastaan apulaisen tuottamuksesta sekä silloin, kun mahdottomuus on syntynyt sen jälkeen, kun rahdinottajan suoritus on joko hänen omasta tai hänen apulaisensa syystä viivästynyt (obligatio perpetuatur-ajatus).

Mitä lopuksi postilaitoksen vahingonkorvausvastuuseen näissä mahdottomuustapauksissa tulee, niin voidaan todeta, että useat esteet eivät postinkuljetuksessa tule kysymykseen, koska valtiolla on postinkuljetuksen yksinoikeus. Niin on esim. ulosmittauksen, konkurssin, vangitsemisen, sotapalvelukseen joutumisen, kuoleman, sairauden, taidonpuutteen, hengen ja terveyden vaaran, taloudellisten vaikeuksien ja suoritusvelvollisuudesta tietämättömyyden laita. Muutamat esteet kuten valtiovallan kiellot, kuljetusvälineiden valtiolle takavarikoiminen, työvoimapula ja lakot taas aiheuttavat vain ohimenevän mahdottomuuden, jollaisesta aiheutuu vain postinkuljetuksen viivästyminen, jollaisesta vahingosta postilaitos PstA:n 51 §:n 2 kohdan mukaan ei lainkaan vastaa. Sodan tai muun siihen verrattavan vaaran sattuesssa voidaan postilaitos lisäksi vapauttaa kokonaan kaikenlaisesta vastuusta saman PstA:n 51 §:n 3 kohdan mukaan. Lopputuloksena on näin ollen, ettei postilaitos ole kerrotunlaisissa mahdottomuustapauksissa lainkaan vahingonkorvausvelvollinen.

⁶³ Ks. edellä s. 228 ss.

⁶⁴ Ks. edellä s. 232 ss.

Siirryn sitten reklamatiokysymykseen. Vahingonkorvauksen vaatimisen edellytyksenä ei voida pitää reklamatiota silloin, kun kuljetusta ei ole lainkaan tapahtunut, sillä silloinhan ymmärtää rahdinottaja muutenkin varautua korvausvaatimukseen. Viivästysvahingosta korvausta vaativan katsotaan sitävästoin olevan velvollisen reklamoimaan rahdinottajalle voidakseen vaatia vahingonkorvausta. Viitataan tässä kohden siihen, mitä reklamatiovelvollisuudesta olen lausunut käsitellessäni edellä luonnonesteistä johtunutta kuljetuksen viivästymistä.⁶⁵ Reklamation on silloin tapahduttava ilman kohtuutonta viivytystä tavarán vastaanottamisen jälkeen.

Rahdinottaja, joka vapautuakseen viivästysvahingon korvaamisesta haluaa vedota mahdottomuuteen tai tuottamuksen puutteeseen, lieene velvollinen siitä, myöskin ilman kohtuutonta viivytystä, tekemään ilmoituksen korvaukseen oikeutetulle. Tälle käsitykselle saadaan tukea monestimainitusta ML:n 131 §:n 2 mom:sta.

c) Rahdinantajan oikeus sopimuksen purkamiseen. Lopuksi on vielä käsiteltävä rahdinantajan mahdollista sopimuksenpurkamisoikeutta tällaisen mahdottomuuden sattuessa. Niillä perusteilla, joilla edellä⁶⁶ olen katsonut rahdinantajan purkamiseen oikeutetuksi, kun luonnonesteet ovat viivästyttäneet kuljetusta, katsoisin hänellä näissäkin mahdottomuustapauksissa olevan purkamisoikeuden. Tätä käsitystä tukee ML:n 135 §:n 1 mom., jonka mukaan sotavaaratapauksessa rahdinottajalla on purkamisoikeus.

Rahdin maksamiseen ei rahdinantaja silloin voine olla velvollinen ainakaan, milloin purkaminen tapahtuu ennen matkan alkamista. Mutta jos suoritus tulee mahdottomaksi matkan alkamisen jälkeen ja tavara sen vuoksi puretaan, kun osa matkasta on suoritettu, voitane rahdinottaja katsoa oikeutetuksi saamaan osa rahtimaksusta ML:n 129 §:n periaatteen mukaisesti.

Yleensä ei rahdinantajan ole tarpeen reklamoida saadakseen käyttää purkamisoikeutta, sillä rahdinottaja ymmärtää muutenkin varautua purkamiseen. Mutta jos mahdottomuus ei ole lopullista vaan aiheuttaa vain kuljetuksen viivästymisen (esim. lakko), jonka perusteella rahdinantaja haluaa purkaa sopimuksen, voitane häneltä vaatia reklamatiota ilman aiheetonta viivytystä.

⁶⁵ Ks. edellä s. 239 ss.

⁶⁶ Ks. edellä s. 240 ss.

III. RAHDINANTAJAN SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUS.

A. *Rahdinantajan rahdinluovuttamissuoritus.*

Kysymys rahdinantajan rahdinluovuttamissuorituksen mahdottomuudesta ei ole ilman muuta samalla tavoin ratkaistavissa kuin kysymys rahdinottajan kuljetussuorituksen mahdottomuudesta. Se seikka näet, että rahdinantaja ei luovuta rahtia aikanaan, ei oikeastaan ole mikään velallisen suorittamatta jättämisen tapaus, vaan on pikemminkin katsottava suorituksen vastaanottamatta jättämiseksi velkojan puolella.⁶⁷ Sillä rahtaussovimuksessahan rahdinottajan suoritusvelvollisuus on velvollisuus kuljettaa tavara.⁶⁸ Jos hän tarjoutuu kuljetuksen suorittamiseen, tarjoaa hän siis suoritustaan. Ja jos rahdinantaja ei anna hänelle kuljetettavaa tavaraa, ei rahdinantaja siis ota rahdinottajan suoritustarjousta vastaan. Rahdinantaja ei siis kuljetussuoritukseen nähden velkojana ota vastaan rahdinottajan tarjoamaa suoritusta, jolloin kysymyksessä on siis velkojan viivästys.

Kun tässä teoksessa tutkitaan suorituksen mahdottomuutta, ei vastaanottamisen mahdottomuuden tutkiminen kuulu tämän teoksen puitteisiin. Sen vuoksi ei olisi välttämätöntä tässä lainkaan käsitellä rahdinantajan rahdinluovuttamisen mahdottomuutta. Mutta koska tuo rahdinantajan tavaraluovutus siitä huolimatta, että se oikeastaan on rahdinottajan kuljetussuorituksen vastaanottamista, tosiasiallisesti suuresti muistuttaa esim. myyjän tavaraluovutussuoritusta, luon seuraavassa lyhyen katsauksen tähänkin kysymykseen, erityisesti sen vuoksi, että siitä on ML:ssa säädetty.

B. *Milloin tämä rahdinantajan suoritus on mahdoton?*

Kysymykseen, missä tapauksissa rahdinantajan tavaraluovutus on mahdoton, antaa ML:n 131 §:n 2 mom. muutamissa tapauksissa suoran vastauksen. Tavarauhoutuminen tekee luovutuksen aina mahdottomaksi, jos kysymyksessä on erityisesine, mutta vain koko lajin tuhoutuessa, jos rahdattava on lajiesineitä. Valtiovallan vienti- ja tuontikiellot sekä muut viranomaisen toimenpiteet aiheuttavat myös mahdottomuuden suorastaan sanotun lainkohdan sanojen perusteella. Lisenssi voi kuitenkin epäilemättä poistaa mahdottomuuden. Kuljetusesteisiin

⁶⁷ Wikander, 1936 års sjölagsändringar s. 189 ss.; Øvergaard, Tfr 1949 s. 260.

⁶⁸ Rahdinantajan suoritusvelvollisuus taas on velvollisuus maksaa rahti.

(lastauspaikalle),⁶⁹ lakkoihin⁷⁰ sekä rahdinantajan henkilökohtaisiin esteisiin, taloudellisiin vaikeuksiin ja tietämättömyyteen nähden viitataan vain siihen, mitä noista esteistä kaupasta puhuessani edellä olen esittänyt.⁷¹

C. Mahdottomuuden seuraukset.

Mitä rahdinantajan tavaraluovutuksen mahdottomuuden seurauksiin tulee, on tässä aihetta käsitellä vain rahdinantajan vahingonkorvausvelvollisuutta.⁷² Tuo velvollisuus on ML:n 131 §:n mukaan riippumaton tuottamuksesta, mutta tästä kasuaalisesta vastuusta vapautuu rahdinantaja kuitenkin, »milloin tavarantaminen, kuljettaminen tai määräraikkaan toimittaminen on katsottava mahdottomaksi sellaisten seikkojen johdosta, joita rahdinantajan ei ollut rahtaussopimusta tehdessään otettava lukuun, kuten vientikiellon, tuontikiellon tai viranomaisen muun toimenpiteen, kaiken sopimuksen tarkoittaman tavaramäärän tuhoutumisen tai muun niihin verrattavan tapahtuman johdosta, taikka milloin määrätty sopimuksessa tarkoitettu tavara on tuhoutunut onnettomuuden johdosta». Mahdottomuus siis vapauttaa rahdinantajan kasuaalisesta vahingonkorvausvastuusta, jos rahdinantajan ei ollut otettava sitä lukuun rahtaussopimusta tehdessään. Mahdottomuuteen vetoamisen tulee kuitenkin tapahtua, kuten lainkohdassa sanotaan, kohuuttomasti viivyttelystä.

⁶⁹ Seuraavat oikeustapaukset ovat sopusoinnussa sen kanssa, mitä kuljetusteistä kaupan kohdalla olen lausunut:

KoO 1929 tied. 667: Sitä seikkaa, että myrsky oli hajoittanut rahdinantajan paperipuulautat niitä laivan sivuun kuljetettaessa, ei pidetty ylivoimaisena esteenä, kun paperipuut olisi sään laatuun nähden ollut kuljetettava aluksen luo promuissa eikä lautoissa.

KoO 1930 tied. 206: Kun rahdinantajan piti toimittaa lasti aluksen viereen ja hän oli heittänyt paperipuut mereen sieltä aluksen luo kuljetettaviksi, ja puut olivat jäätyneet mereen niin, ettei niitä voitu aluksen viereen kuljettaa, ei rahdinantajan katsottu täyttäneen velvollisuuttaan ja hänet velvoitettiin korvaamaan rahdinantajan vahinko puuttuvasta lastista.

⁷⁰ Vert. JFT 1911 s. 116 ss. sekä KoO 1954 tied. 125.

⁷¹ Ks. edellä s. 134 ss.

⁷² Kun kysymyksessä on velkojan mora, ovat seuraukset sopimusrikkomuksesta sen mukaiset. Vahingonkorvausvelvollisuus voi kyllä tulla kysymykseen sekä velallisen että velkojan viivästyessä ja se kiinnostaa tässä yhteydessä sen vuoksi, että se skandinaavisen oikeuden mukaan on velkojan moran tapauksissa yhtä laaja kuin velallisen moran sattuessa lajikaupassa (ks. esim. Ruotsin merilain 131 §:ää verr. kauppalaan 30 ja 24 §:ään).

VI LUKU.

TYÖURAKKA.

I. TYÖURAKKASOPIMUKSESTA JA SEN LAJEISTA.

Työurakalla tarkoitetaan tavallisesti sopimusta, jossa toinen sitoutuu korvausta vastaan aikaansaamaan toiselle määrätynlaisen työntuloksen.¹ Työntulos voi olla yhtähyvin aineellinen kuin henkinenkin,² minkä vuoksi työurakan piiriin on voitu lukea niinkin toisistaan eroavia sopimuksia kuin esim. kenkien korjausta koskeva sopimus ja kirjoitettavan teoksen kustannussopimus.³ Tässä esityksessä on tarkoitus käsitellä vain materiaalisia työurakkasopimuksia ja niistäkin vain esineiden valmistusta, muuttamista ja korjaamista koskevia sopimuksia, jotka käytännössä lienevät työurakkasopimuksista yleisimpiä.

Tällaiset työurakkasopimukset ovat toisinaan verrattain lähellä tilauskauppoja. Rajaviivan vetämiseen näiden sopimustyyppien välille on aihetta sen vuoksi, että virheellisen suorituksen seuraukset työurakassa ja kaupassa ovat osaksi erilaiset.⁴

Jos sopimus koskee vanhan esineen muuttamista tai korjaamista, ei sekaantumisen vaaraa ole; sellaisia sopimuksia pidetään siitä huoli-

¹ Ks. esim. *Kaila*, Valtiotieteiden käsikirja IV s. 243; *Ussing*, Enkelte kontrakter s. 396; *Lehtinen*, Työsopimuslaki s. 27; *Sipilä*, Suomen työoikeus s. 55 ss.; *Kivimäki*, LM 1952 s. 337; *Erma* s. 2 ss. ja s. 307 ss.

² *Kaila*, Valtiotieteiden käsikirja IV s. 244.

³ Ks. *Ussing* l.c. — Nykyään pidettäneen kustannussopimusta omatyyppisenä sopimuksena; ks. *Saxén* s. 43 ss.

⁴ Ks. esim. *Kivimäki*, DL 1955 s. 299.

matta, että korjaaja kustantaa korjaustarpeet, työurakkasopimuksina.⁵ Mutta milloin sopimus koskee uuden esineen toiselle aikaansaamista tai hankkimista, on asianlaita toinen. Silloin pidetään sopimusta työurakkana, jos saaja (teettäjä, tilaaja) antaa aineet tai ainakin niiden pääosan, mutta sitävastoin tilauskauppana, jos antaja (tekijä, hankkija) panee tai hankkii itse materiaalin esinettä varten.⁶ Kuitenkin on erilaisia mielipiteitä lausuttu siitä, onko *rakennuksen* aikaansaamista koskevaa sopimusta pidettävä tilauskauppana silloinkaan, kun tekijä kustantaa siihen tarvittavat aineet.⁷ Käsitykseni mukaan voidaan valmiin rakennuksenkin aikaansaamista koskevaa sopimusta pitää tilauskauppana ainakin silloin, kun rakennus tehdään valmiista osista kuten esim. kokoonpantavat puutalot. Mutta silti on syytä muistaa, ettei tällaisen luokittelun perusteella pidä tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä sopimuksen vaikutuksista. — Seuraava esitys rajoittuu koskemaan vain selviä työurakkasopimuksia, t.s. sellaisia, joissa teettäjä antaa aineet.

Työurakkasopimuksen erottaminen tavallisesta työsopimuksesta on myöskin tarpeen. Ensimmäinen eroavaisuus⁸ on se, että työurakkasopimuksessa tekijä, urakoitsija, sitoutuu määrätyn työntuloksen aikaansaamiseen, jotavastoin tavallisessa työsopimuksessa työntekijä sitoutuu vain tekemään määrätyn ajan tai määrätyn määrän työtä lupaamatta mitään työntuloksen saavuttamista. Toinen eroavaisuus on se, että työurakkasopimuksessa urakoitsija toimii sopimusta täyttäessään itsenäisesti, itsenäisenä yrittäjänä, kun taas tavallisessa työsopimuksessa työntekijä työskentelee teettäjän yksityiskohtaisen määräysvallan alaisena.⁹ Ja kolmas eroavaisuus on se, että työurakkasopimuksessa urakoitsija itse palkkaa mahdollisen apuväkinsä, jotavastoin työntekijä tavallisessa työsopimuksessa ei sitä koskaan tee, vaan työssä mahdollisesti käytettävät apuhenkilöt palkkaa työn teettäjä.

⁵ *Almén* I s. 57.

⁶ Näin *Hakulinen*, *Obligationenrecht* s. 70. Samaan suuntaan *Chydenius*, *Kontraktsrätt* II, 1 painos, s. 454 ja *Kaila*, *Valtiotieteiden käsikirja* IV s. 244. *Caselius* sitävastoin sanoo, että urakkasopimus muuttuu sekamuotoiseksi sopimukseksi, jos tekijä hankkii materiaalia; *Rakennusurakka* s. 12. — Tekstissä esitetyllä kannalla ovat m.m. *Almén* I s. 58 ja *Ussing*, *Enkelte kontrakter* s. 397 ss. Huomattakoon kuitenkin, ettei *rakennuksen* aikaansaamista Skandinavian maiden kauppalakien 2 §:n mukaan pidetä kauppana silloinkaan, kun tekijä hankkii materiaalin.

⁷ Ks. ed. muist. mainittuja Skandinavian maiden kauppalakien 2 §:iä. Vert. *Caselius*, *Rakennusurakka* s. 16 ss.

⁸ Ks. *Vihma*, LM 1955 s. 486 ss.

⁹ *Kivimäki*, LM 1952 s. 338.

II. TEHTÄVÄN RAJOITUKSIA.

Ennen erilaisten mahdottomuustapausten käsittelyyn ryhtymistä on vielä selvyiden vuoksi mainittava pari seikkaa. Toinen on se, että seuraava esitys koskee vain urakoitsijan suorituksen mahdottomuutta eikä lainkaan urakanantajan suoritusta. Toinen on taas se, etteivät käsiteltäviksi myöskään tule tapaukset, joissa urakoitsijan suorituksen estyminen johtuu urakanantajasta. Esitys rajoittuu siis joko urakoitsijasta itsestään tai sopimuskumppanien ulkopuolelta aiheutuneiden suoritusteiden käsittelemiseen.

III. SUORITETTAVAN TYÖNTULOKSEN TUHOUTUMINEN TAI KATOAMINEN.

A. *Onko suoritus mahdoton?*

Onko suoritus mahdoton, kun urakoitsijalla tekeillä oleva tai vaikkapa valmiskin työntulos ennen sen urakanantajalle luovuttamisen aikaa tuhoutuu tai katoaa? Suoritus on ilmeisesti mahdoton siinä tapauksessa, että materiaalia, josta valmistamisen tulee tapahtua, ei ole enää jäljellä eikä urakanantaja anna urakoitsijalle uutta materiaalia uuden esineen tai uusien esineiden valmistamista varten. Suoritus on sitävastoin kyllä mahdollinen, jos materiaalia on vielä riittävästi jäljellä tai jos urakanantaja antaa uutta materiaalia. Jos taas urakoitsija sellaisessa tapauksessa hankkisi itse uutta materiaalia tuhoutuneen tai kadonneen sijaan, — sikäli kuin samanlaista materiaalia on yleensä saatavissa — ei kysymyksessä enää olisikaan urakkasopimus, koska työntulokset silloin valmistettaisiin tekijän hankkimasta aineesta.

B. *Mahdottomuuden seuraukset.*

Entä mitkä ovat sitten seuraukset, jos suoritus edelläesitetyn mukaan on mahdoton?

1. Luontaisuurituksesta vapautuminen.

Luontaisuuritusvelvollisuudesta täytyy urakoitsijan vapautua, kun hän ei sellaista voi saada aikaan.¹⁰ Häneltä ei luontaisuuritusvelvolli-

¹⁰ Ks. *Chydenius, Kontraktsrätt II, 1 painos, s. 463.*

suudesta vapautumiseksi vaadita edes mitään ilmoitusta tapahtuneesta, sillä suorittamaan hän ei pysty, vaikkapa hän sellaisen ilmoituksen lainmnlöisikin.

2. Vahingonkorvausvelvollisuus.

Vahingonkorvausvelvollisuutta koskeva kysymys on sitävastoin jonkinverran riittäisempi.

a) Erityisesineen valmistaminen. Käsittelen ensiksi tapauksia, joissa urakkasopimus koskee erityisesineen valmistamista.

Kun urakoitsija ei suoritusvelvollisuuttaan täytä, voi hän epäilemättä tulla vahingonkorvausvelvolliseksi urakanantajalle. Kysymys on vain siitä, onko tuon vahingonkorvausvelvollisuuden syntymiseksi tarpeen urakoitsijan syyllisyys, culpa, vai eikö. Laista ei mitään suoraa vastausta kysymykseen saada. Tieteisopissa on Pohjoismaissakin esitetty kysymyksestä erilaisia mielipiteitä toisten vaatiessa culpaa,¹¹ mutta toisten taas katsoessa urakoitsijan olevan kasuaalisessa, tuottamuksesta riippumattomassa vahingonkorvausvastuussa.¹² Onpa sellainenkin mielipide esitetty, että kysymys culpan tarpeellisuudesta on harkittava kussakin tapauksessa erikseen.¹³ Ensimmäisen vaihtoehdon puolesta puhuu se, että culpa-sääntöä pidetään meidän oikeutemme pääsääntönä ja ettei urakoitsijan asemaa voida ainakaan helposti selittää siinä määrin erityislaatuiseksi, että siitä seuraisi kasuaalinen vahingonkorvausvastuu. Urakoitsijan asema muistuttaa esineen huolenpitoon nähden tavallisen talteenottajan asemaa, jonka vastuu on tuottamusvastuuta. Oikeuskäytäntömmekin näyttää kallistuvan tähän suuntaan.¹⁴ Mutta

¹¹ *Kivimäki*, Asianajajan vastuu s. 145 ja LM 1952 s. 339 ss.; *Kaila*, Valtiotieteiden käsikirja IV s. 245; *Nybergh*, JFT 1946 s. 97 ss.; *Erma* s. 340.

¹² *Chydenius*, Kontraktsrätt II, 1 painos, s. 450; *Karlgren*, TfR 1938 s. 472.

¹³ *Wikander*, Om det materiella arbetsbetinget s. 177 ss.

¹⁴ Ks. KoO 1928 tied. 145: Kun urakoitsijan suoritettavakseen ottama siirretyn rakennuksen uudelleen pystyttäminen oli viivästynyt, vaati urakanantaja vahingonkorvausta. KoO katsoi urakanantajan niin olennaisesti muuttaneen urakkaan sisältötyneiden töiden suorituksen ja valmistumisen edellytyksiä, ettei ollut mahdollista määrätä, minkä verran töiden viivästymisen oli luettava urakoitsijan *syyksi*, minkä vuoksi vahingonkorvauskanne hylättiin.

KoO 1945 sel. 41: Teettäjä oli antanut vaatetusliikkeen omistajalle 188 oravanahkaa vuoritarpeineen turkin valmistamista varten, minkä jälkeen koetusasteelle valmistunut turkki oli varastettu vaatetusliikkeestä. Teettäjän vaadittua liikkeenomistajalta vahingonkorvausta KoO katsoi, ettei liikkeenomistajan voitu katsoa

urakoitsijan tuottamus voitaneen, kuten velvoiteoikeudellisissa suhteissa yleensäkin, presumoida, kun vahinko on kohdannut hänen hallussaan olevaa esinettä.¹⁵ Kasuaalinen vastuu saisi urakoitsijalla olla, ellei erityistä takuusitoumusta ole annettu, vain kahdessa tapauksessa. Ensiksin saa hänellä olla sellainen vastuu käyttämiensä apulaisten aiheuttamista vahingoista, mutta niistäkin vain sillä edellytyksellä, että apulaisten viaksi voidaan lukea tuottamus,¹⁶ jollainen edellytys isännän kasuaaliselle vastuulle apulaisten aiheuttamista vahingoista muissakin sopimussuhteissa asetetaan. Ja toiseksi siinä tapauksessa, että urakoitsijan suoritus on hänen tai hänen apulaistensa syystä viivästynyt ja tuhoutuminen tai katoaminen tapahtuu tuon viivästyksen aikana (obligatio perpetuatur-ajatus).¹⁷ — Tämän mukaisesti voitaneen katsoa, että urakoitsijalle syntyy suoritettavan erityisesineen tuhoutumis- ja katoamistapauksissakin vahingonkorvausvelvollisuus yleensä vain, jos hänen

menetelleen huolimattomasti turkin säilyttämisessä, minkä vuoksi vahingonkorvauskanne hylättiin. — Selostuksesta ei tosin selvästi käy ilmi, onko sopimus ollut työurakka vai työsopimus.

KoO 1946 tied. 154: Korjattavaksi annetusta vaa'asta oli eräs osa kadonnut. Koskei korjaustyön suorittaakseen ottanut yhtiö, joka oli sopimuksen perusteella velvollinen säilyttämään vaakaa sen omistajan lukuun, ollut näyttänyt, että sen henkilökunnan taholta olisi tarpeellista huolellisuutta noudatettu esinettä pakkauksesta purettaessa ja säilytettäessä, velvoitettiin yhtiö korvaamaan omistajalle syntynyt vahinko.

KoO 1949 tied. 132: Koska autokorjaamon huostaan ja säilytettäväksi maalaamista varten uskottu auto oli luvattomassa käytössä vaurioitunut eikä korjaamon omistava yhtiö ollut esittänyt seikkoja, jotka olisivat osoittaneet, ettei auton säilyttämisessä jäänyt yhtiön palveluksessa olevien viaksi laiminlyöntiä tai huolimattomuutta, sai yhtiö omalla kustannuksellaan korjata autolle tulleet vauriot.

KoO 1949 tied. 194: Koska U:n moottori oli hävinnyt sen ollessa erään yhtiön huostassa korjattavana yhtiön voimatta osoittaa pitäneensä moottorin säilymisestä tarpeellista huolta, on yhtiön katsottu olevan U:lle vastuussa moottorin häviämisestä koituneesta vahingosta.

KoO 1951 tied. 71: K jätti kellonsa korjattavaksi S:n liikkeeseen, josta se murto-varkauden yhteydessä katosi. Koskei S ollut näyttänyt, että kelloa säilytettäessä olisi noudatettu tällaisia esineitä säilytettäessä vaadittavaa huolellisuutta, ja S näin ollen oli vastuussa vahingosta, velvoitettiin hänet korvaamaan K:lle kellon arvo.

Ks. vielä Väilytslautakunta 7. 4. 1923, *Mannio* s. 32.

Vert. kuit. KoO 1927 tied. 108.

¹⁵ *Halila* s. 277. Samoin edellisessä muistutuksessa selostetut oikeustapaukset KoO 1946 tied. 154, 1949 tied. 132 ja 194 sekä 1951 tied. 71.

¹⁶ *Nybergh*, JFT 1946 s. 97 ss.; *Erma* s. 322. Päinvastoin *Caselius*, Rakennusurakka s. 54. Vert. *Taxell*, JFT 1946 s. 112 ss.

¹⁷ Ks. Väilytslautakunta 7. 4. 1923, *Mannio* s. 31 ss.

viakseen voidaan lukea tuottamus, joka tuottamus tosin presumoidaan, sekä että hän on kasuaalisessa vahingonkorvausvastuussa vain apulaisensa tuottamuksellisesti aiheuttamasta tai suorituksen viivästyksen jälkeen sattuneesta tuhoutumisesta ja katoamisesta.

b) Lajiesineiden valmistaminen. Tarkastelen sitten sellaisia harvinaisenpuoleisia tapauksia, joissa työurakkasopimus käsittää lajiesineiden valmistusta. Esimerkkinä sellaisesta voidaan mainita sopimus, jossa mylläri sitoutuu urakalla jauhamaan maanviljelijän antamat jyvät jauhoiksi. Vaikuttaako urakoitsijan vahingonkorvausvelvollisuuteen valmiitten jauhojen tuhoutuessa esim. tulipalossa se, että sopimus tässä käsittää lajiesineiden eikä erityisesineen valmistamisen? Kysymys on siitä, onko urakoitsijan vahingonkorvausvastuuta tällaisissa tapauksissa pidettävä kasuaalisena sillä perusteella, että sopimus koskee *lajiesineiden* valmistamista eikä erityisesineen aikaansaamista.¹⁸

Näyttää siltä, että näkökohtia voidaan esittää sekä tuottamusvastuun että kasuaalisen vastuun puolesta. Kasuaalisen vastuun puolesta puhuu se, että kaupassa on lajiesineiden myyjän vastuu kasuaalinen ja että työurakka ei tyypiltään ole kovinkaan kaukana eräästä kaupan lajista, nimittäin tilauskaupasta. Myös rahavelallisen vahingonkorvausvastuu on kasuaalinen, joten siis lajiesineiden suorittamiseen velvollisen henkilön vastuu on kahdessa tärkeimmässä sopimustyyppissä kasuaalinen. Silloin tuntuisi verrattain luonnolliselta, että se olisi samanlainen myös työurakassa silloin, kun se käsittää lajiesineiden valmistusta.

Mutta toiselta puolen voidaan tuottamusvastuutakin perustella hyvin. Talteenottaja vastaa tavallisen talletuksen ollessa kysymyksessä vain tuottamuksestaan, olipa sitten tallelle pantu erityisesine tai lajitavaraa. Ja urakoitsijan asemaa, hänen saatuaan haltuunsa urakanantajan materiaalia, voidaan varsin hyvin verrata talteenottajan asemaan, joka myös on saanut haltuunsa toisen omaisuutta. Varranttitalletus on tosin poikkeusasemassa, siinä kun talteenottaja vastaa (eräin rajoituksin) kasuaalisesti, mutta hänellä onkin siinä kasuaalinen vastuu paitsi lajitavarasta myös erityisesineestä. Lainaksisaaajan vahingonkorvausvastuu on niinkään tuottamusvastuuta riippumatta siitä, onko lainaksi annettu erityisesine vai lajiesineitä. Kuljetussopimuksen kysymyksessä ollessa on kuljettajan tavaravastuu kuljetettavan tavarán laadusta riippumatta myös yleensä tuottamusvastuuta lukuunottamatta eräitä, tosin huomattavia poikkeustapauksia (kuten esim. rautatiekuljetus), joissa kuljetta-

¹⁸ Kysymys näyttää olevan kovin tutkimaton Pohjoismaissa. Ks. kuit. *Ussing, Enkelte kontrakter* s. 401 ja *Erma* s. 341 sekä KoO 1927 tied. 108.

jan vastuu on (eräin rajoituksin) kasuaalinen. Mutta silloin, kun se on kasuaalinen, on se kasuaalinen sekä erityisesineen että lajitavaran kuljetuksessa. Lisäksi voidaan huomauttaa, että työurakkasopimus silloinkin, kun se koskee lajiesineiden valmistusta, poikkeaa lajitilaukskautasta sikäli, että työurakassa on se materiaali, josta opukset on valmistettava, tavallaan yksilöity sen vuoksi, että esineet on, ellei toisin sovita, valmistettava juuri urakanantajan antamasta materiaalista eikä muista aineista. Kun lisäksi huomataan, ettei työurakkasopimuksilla silloinkaan, kun ne koskevat lajiesineiden valmistamista, ole ihmiskunnan huollolle läheskään samanlaista merkitystä kuin lajikaupoilla, joiden kohdalla juurimainittu seikka on ehkä huomattavin kasuaalisen vahingonkorvausvastuun perustelu, kallistun sellaiseen ratkaisuun päin, ettei riittävän painavia perusteita urakoitsijan kasuaaliselle vastuulle silloinkaan, kun sopimus koskee lajiesineiden valmistamista, ole olemassa. Pidän sen vuoksi urakoitsijan vahingonkorvausvastuuta näissä tapauksissa samanlaisena kuin silloinkin, kun työurakkasopimus koskee erityisesineen valmistamista.

c) **Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuus.** Urakanantajan reklamatiovelvollisuudesta, jos hän haluaa vahingonkorvausta vaatia, ja urakoitsijan velvollisuudesta ilmoittaa urakanantajalle mahdottomuudesta, jos hän haluaa sellaisen vuoksi vapautua vahingonkorvausvelvollisuudesta, voin viitata siihen, mitä reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuudesta myydyn erityisesineen tuhoutumis- ja katoamistapausten kohdalla olen esittänyt.¹⁹

3. Urakanantajan oikeus sopimuksen purkamiseen.

Kolmas mahdollinen seuraus on sitten urakanantajan oikeus purkaa sopimus, jolloin hän myös vapautuisi omasta suoritusvelvollisuudestaan. Jos suoritettava työntulos on ennen opuksen luovuttamista²⁰ kokonaan tuhoutunut tai kadonnut, täytynee urakanantajalle yleensä purkamisoikeus antaa.²¹ Eikä tämä purkamisoikeus edellytä ennakkoreklamatiota, koskapa urakoitsijan täytyy ymmärtää purkamiseen muutenkin varautua. Sitävastoin voi olla toisin, milloin vain osa työntulosta on tuhoutunut tai se on vain vahingoittunut. Jos urakoitsija sellaisessa tapauksessa voi opuksensa korjata, ei urakanantajalla purka-

¹⁹ Ks. edellä s. 88 ss.

²⁰ Ks. Kaila, Valtiotieteiden käsikirja IV s. 245.

²¹ Ks. Chydenius, Kontraktsrätt II, 1 painos, s. 460.

misoikeutta liene.²² Mutta jos kerran urakoitsija voi opuksen korjata sopimuksenmukaiseksi, ei tuo osittainen tuhoutuminen tai vahingoittuminen olekaan saanut aikaan ainakaan mitään suorituksen lopullista mahdottomuutta.

IV. URAKOITSIJAN KONKURSSI.

Kysymys siitä, tekeekö urakoitsijan konkurssi hänen suorituksensa mahdottomaksi, on ratkaistavissa samoilla perusteilla kuin kysymys konkurssin vaikutuksesta rahdinottajan suorituksen mahdollisuuteen.²³ Sen mukaan on urakoitsijan suoritus mahdoton, milloin sen täyttäminen ei voi tapahtua ilman muita työapulaisia kuin puolisoa ja vajaavaltaisia rintaperillisiä tai ilman konttoria eivätkä konkurssivelkojat päätä jatkaa konkurssiin joutuneen urakoitsijan harjoittamaa elinkeinoa.

Seuraukset mahdottomuudesta ovat myös jotakuinkin samanlaiset kuin rahdinkuljettajan konkurssiin joutuessa. Urakoitsija vapautuu mahdottomiasta luontais suorituksesta, hän joutuu urakanantajalle kasuaaliseen vahingonkorvausvastuuseen ja urakanantaja saa purkaa urakkasopimuksen. Jos urakkatyöstä silloin on jo jotain suoritettu, voi urakoitsijan konkurssipesällä olla oikeus saada korvaus siitä työstä, mitä urakoitsijan toimesta jo on tehty, siinä tapauksessa, että urakanantaja muuten saisi ilmeisesti perusteetonta etua.

V. VALTIOVALLAN TOIMENPITEET.

A. *Tekevätkö ne suorituksen mahdottomaksi?*

Eräät valtiovallan toimenpiteet saattavat myös koitua työurakkasopimuksen täyttämisen esteiksi. Niinpä on ajateltavissa, että annetaan esim. rakennuskielto (esim. asemakaavalain nojalla), joka estää rakennusurakkasuorituksen, tai että poikkeuksellisissa oloissa kielletään vieraan työvoiman käyttäminen työurakkasopimuksessa mainittuun tarkoitukseen tai siinä sovitulla alueella (esim. lähellä valtakunnanrajaa sodan uhatessa), jolloin sellaisen työurakkasopimuksen, jossa on edellytetty urakoitsijan käyttävän vierastakin työvoimaa, täyttäminen estyy. Ker-

²² Vert. *Chydenius* l.c.

²³ Ks. edellä s. 241 ss.

rotunlaisissa tapauksissa on kysymyksessä juridinen mahdottomuus. Samaa on sanottava sellaisista tapauksista, joissa urakoitsija, jonka on sovittu tai edellytetty henkilökohtaisesti suorittavan työurakan tai ainakin itse osallistuvan urakkasopimuksen täyttämiseen, odottamatta kutsutaan sotapalvelukseen²⁴ tai vangitaan.²⁵ Tällainen laillinen este (OK 12: 1) tekee henkilökohtaisen suoritusvelvollisuuden juridisesti mahdottomaksi.

B. Mahdottomuuden seuraukset.

1. Luontaissuorituksesta vapautuminen.

Seurauksena tällaisesta suorituksen mahdottomuudesta on ensiksikin luontaissuoritusvelvollisuudesta vapautuminen, sillä julkisen vallan kieltoa tai käskyä on ensi sijassa noudatettava. Ilmoitustakaan esteestä ei urakoitsijalta voitane vaatia.²⁶

2. Vahingonkorvausvelvollisuus.

Mitä urakoitsijan vahingonkorvausvelvollisuuteen tulee, täytynee sen katsoa niin näissä kuin edellä jo käsitellyissä tuhoutumis- ja katoamistapauksissakin olevan urakoitsijan tuottamuksesta riippuvaa. Niinpä ei vahingonkorvausvelvollisuutta synny esim. sellaisessa tapauksessa, että virallinen rakennuskielto estää rakennusurakkasopimuksen täyttämisen, eikä sellaisessa, että henkilökohtaiseen työurakkaan sitoutunut henkilö kutsutaan sodan vuoksi sotapalvelukseen,²⁷ sillä urakoitsijan viaksi ei sellaisissa tapauksissa voida lukea tuottamusta. Sitävastoin urakoitsijan vangituksi tuleminen voi johtua hänen omasta syystään, jossa tapauksessa hän tulee vahingonkorvausvelvolliseksi urakananta-

²⁴ Vert. Roos s. 91 ss. — Ks. myös KoO 1947 tied. 241 (selostettu edempänä muistissa 27).

²⁵ Vert. Kivimäki, Asianajajan vastuu s. 167.

²⁶ Vert. KoO 1947 tied. 241.

²⁷ Ks. KoO 1947 tied. 241: Urakoitsija oli sitoutunut sovitusta urakkamaksusta urakanantajan hankkimilla tarveaineilla korjaamaan urakanantajan moottorialuksen määräpäivään (1.2.1944) mennessä. Kun urakoitsija oli estynyt saattamasta korjaustyötä loppuun sen vuoksi, että hänen oli ollut ennen sovittua määräpäivää (7.12.1943) lähdettävä sotapalvelukseen, ja urakkasopimus siis oli rauennut urakoitsijasta riippumattomasta syystä, ei hänen katsottu olevan urakanantajalle vastuussa sopimuksen raukeamisesta aiheutuneen vahingon korvaamisesta, vaikka hän oli laiminlyönyt ilmoittaa urakanantajalle työn sikseen jättämisestä.

jalle suorituksen mahdottomuudesta huolimatta.²⁸ Näyttää siltä, että mahdottomuuden syntyessä urakoitsijan tuottamus voidaan presumoida vangitsemistapauksessa, koska sellainen tapahtuu yleensä asianomaisen rikoksen johdosta, muttei muissa edellämainituissa tapauksissa, koskei valtiovallan toimenpide yleensä ole urakoitsijan syyksi luettavissa.

Kasuaalinen vastuu syntyy urakoitsijalle valtiovallan toimenpiteen aikaansaamasta mahdottomuudesta vain silloin, kun mahdottomuus syntyy vasta urakoitsijan viivästyttyä suoritusvelvollisuutensa täyttämisessä. Urakoitsijan apulaisen tuottamuksesta ei näet valtiovallan estävä toimenpide juuri voine syntyä.

Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuuteen nähden viittaa siihen, mitä edellä tuhoutumistapauksia käsitellessäni olen lausunut.²⁹

3. Urakanantajan oikeus sopimuksen purkamiseen.

Sopimuksen purkamiseen täytyy urakanantajaa pitää näissä tapauksissa oikeutettuna, jos mahdottomuudesta johtunut suorituksen viivästyminen on oleellinen tai, fix-sopimuksen ollessa kysymyksessä, vähäi- nenkin. Jos purkamisen tapahtuessa osa urakasta on suoritettu, voi urakoitsijalla olla oikeus saada siitä korvaus siinä tapauksessa, että urakanantaja muuten saisi perusteetonta etua.

Reklamatiota ei purkaminen edellyttäne, ellei suoritusta lainkaan tapahdu. Mutta jos suoritus tapahtuu viivästyneenä, lieene urakanantajan ilman aiheetonta viivytystä reklamoitava, jos hän haluaa viivästy- misen vuoksi sopimuksen purkaa.

VI. LAKOT.

A. Onko suoritus mahdoton tai liikavaikea?

Etsittäessä vastausta kysymykseen, milloin lakon on katsottava teke- vän työurakkasuorituksen mahdottomaksi tai liikavaikeaksi, voidaan varmaan ainakin jossakin määrin soveltaa samoja ajatuksia, joita edellä

²⁸ Vert. Kivimäki, Asianajajan vastuu s. 167, jossa Kivimäki panee asianajajan vastuuvuolliisuuden edellytykseksi vangitsemistapauksessa tahallisuuden tai tör- keän tuottamuksen.

²⁹ Ks. edellä s. 257.

on esitetty käsiteltäessä lakon vaikutusta myyjän suoritusvelvollisuuteen kaupassa. Sen mukaisesti otan tässäkin erikseen käsiteltäviksi valmistuslakot ja kuljetuslakot.

1. Valmistuslakot.

Valmistuslakoiksi katson silloin sellaiset työlakot, joissa urakoitsijan palkkaamat apulaiset — työläiset — ryhtyvät lakkoon. Esimerkkeinä voidaan mainita suutarinliikkeen harjoittajan palveluksessa olevien suutarien ja rakennusurakoitsijan palkkaaman rakennustyöväen työlakot. Kun urakoitsija on työurakkasopimuksessa ottanut valmistuskustannusten riskin kannettavakseen, ei valmistuslakkoa, joka on urakoitsijan taloudellisilla uhrauksilla ehkäistävissä, voida katsoa mahdottomuuden tai edes suorituksen liikavaikeuden aiheuttajaksi. Samat perusteet, jotka valmistuslakkoa kaupan yhteydessä käsitellessäni³⁰ olen tätä mielipidettä perustellessani esittänyt, pätevät myöskin työurakasopimuksen kohdalla. Niinpä lakko, joka on estettävissä palkkojen korottamisella, ei tee suoritusta mahdottomaksi tai edes liikavaikeaksi, jotavastoin lakon, jonka välttäminen vaatisi muunlaisia toimenpiteitä — esim. jonkun työläisen irtisanomista — on mielestäni katsottava aikaansaavan ainakin suorituksen liikavaikeuden ellei suorastaan sen mahdottomuutta. Ellei lakko ole minkäänlaisilla uhrauksilla torjuttavissa, on suoritus käytännöllisesti mahdoton.

2. Kuljetuslakot.

Kuljetuslakkoihin nähden, joihin voidaan rinnastaa myös lastaus- ja purkamislakot, ei asia ole yhtä yksinkertainen.

a) Tavarankuljetukset estävä lakko. Kun edellä esittämäni mukaan esineiden korjaus- ja muutostöitä koskevat sopimukset, joissa tekijä on sitoutunut sovitusta palkkiosta aikaansaamaan määrätyn työntuloksen, luetaan työurakkasopimuksiksi siinäkin tapauksessa, että tekijä hankkii ja kustantaa korjausaineet, voi kuljetuslakolla, joka ehkäisee niiden aineiden kuljetuksen tekijän käytettäviksi, olla merkitystä silloin, kun tekijällä ei itsellään ole työpaikalla ennestään mainittuja aineita. Tällaisiin tapauksiin samoin kuin muihinkin työurakkasopimuksiin, joihin liit-

³⁰ Ks. edellä s. 142 ss.

tyy jokin kuljetustehtävä, soveltuu se, mitä kuljetuslakon merkityksestä kauppaa käsitellessäni olen lausunut.³¹

b) Työläisten työmatkat estävä lakko. Mutta kuljetuslakko voi ehkäistä urakoitsijan työntuloksen saavuttamista toisinkin tavoin. Se voi aikaansaada sen, etteivät urakoitsijan ottamat työläiset pääse työpaikalle. Milloin kuljetuslakko on niin täydellinen, ettei mitään matkan pituuteen nähden kohtuullisia kulkukeinoja ole käytettävissä, eikä urakoitsija millään uhrauksilla voi järjestää työläistensä kuljetuksia eikä saada kulkuneuvoista riippumatonta työväkeä, täytyy kuljetuslakon katsoa tekevän urakoitsijan suorituksen mahdottomaksi.

B. Mahdottomuuden ja liikavaikkeuden seuraukset.

Siirryn sitten käsittelemään seurauksia tällaisesta suorituksen mahdottomuudesta tai liikavaikkeudesta.

1. Luontais suorituksesta vapautuminen.

Luontais suoritusvelvollisuudesta urakoitsija vapautuu, sillä mitä ei voi, ei myöskään tarvitse tehdä. Sama koskee myös tapauksia, joissa suoritus, sen mukaan kuin edellä olen esittänyt, olisi urakoitsijalle liian vaikea. Luontais suoritusvelvollisuudesta vapautumiseksi urakoitsijan reklamatio ei ole tarpeen mahdottomuustapauksissa, mutta sen sijaan kyllä liikavaikkeustapauksissa. Tätä voidaan perustella samoin kuin samanlaista vastausta kaupan kohdalla.³²

2. Vahingonkorvausvelvollisuus.

Mitä urakoitsijan vahingonkorvausvelvollisuuteen tulee, täytyy sen katsoa riippuvan siitä, onko esteen aikaansaanut lakko luettavissa hänen syykseen vai eikö.³³ Tätä voidaan perustella samoilla syillä kuin urakoitsijan tuottamuksesta riippuvaa vahingonkorvausvelvollisuutta edellä jo käsitellyissä työntuloksen tuhoutumis- ja katoamistapauksissakin.³⁴

³¹ Ks. edellä s. 143 ss.

³² Ks. edellä s. 145.

³³ Kivimäki, Työlakko s. 98 ss., erit. myös muist. 1 sivulla 99. — Päinvastoin Caselius, joka pitää lakkoa ylivoimaisena tapahtumana, ks. DL 1947 s. 265.

³⁴ Ks. edellä s. 254 ss.

Mutta niissä tapauksissa, joissa lakko edelläesitetyn mukaan aiheuttaa mahdottomuuden tai liikavaikeuden, ei lakkoa voitane koskaan urakoitsijan syyksi lukea. — Kasuaalisessa vastuussa vahingonkorvauksesta saa urakoitsija olla, kuten erityisesineen myyjäkin, vain, milloin lakko syntyy sen jälkeen, kun urakoitsijan suoritus on jo viivästynyt (obligatio perpetuatur), tai milloin urakoitsijan apulainen on syyppää lakkoon. Viimeksimainittu tapaus on hyvinkin tavallinen, sillä urakoitsijan oman työväestön lakkoon ryhtyminen sisältää juuri hänen apulaisensa tuottamuksen, josta koituvasta vahingosta urakoitsija siis vastaa ilman omaa syyllisyyttäänkin.

Urakanantajan reklamatiovelvollisuuteen nähden viittaa edellä tuhoutumistapauksia käsitellessäni lausumaani.³⁵

3. Urakanantajan oikeus purkaa sopimus.

Kolmas seuraus, joka voi tulla kysymykseen, on urakanantajan oikeus purkaa sopimus, jolloin hän vapautuu omasta suoritusvelvollisuudestaan. Tämä oikeus täytynee urakanantajalla yleensä olla. Tavallista kuitenkin on, että etukäteen sovitaan valmistumisajan pitentymisestä lakon sattuessa. Ellei siis työntulos määräaikana ole valmis, on urakanantajalla oikeus purkaa sopimus, ellei toisin ole sovittu.³⁶ Vähäinen viivästys ei kuitenkaan purkamiseen oikeuta, ellei taas niin ole nimenomaan sovittu.

Jos sopimuksen purkautuessa osa työstä on jo tehty, voi urakoitsijalla olla oikeus saada siitä hyvitys, jos urakanantaja muuten pääsisi perusteettomasti hyötymään.

Reklamatiovelvollisuuteen nähden pätevät samat säännöt, jotka edellä valtiovallan toimenpiteiden käsittelyn kohdalla olen esittänyt.³⁷

VII. TÄYSIN HENKILÖKOHTAISET SUORITUSESTEET SEKA YLEINEN HINTAIN TAI KUSTANNUSTEN NOUSEMINEN.

Urakoitsijan suoritusvelvollisuuden täyttäminen saattaa kohdata esteitä vielä muistakin kuin edellä jo käsitellyistä syistä. Huomiota ansaitsevat nähdäkseni samat esteet, jotka olen kauppaa käsitellessäni

³⁵ Ks. edellä s. 257.

³⁶ Ks. Kivimäki, Työlakko s. 98.

³⁷ Ks. edellä s. 260.

edellä ottanut pohdinnan alaisiksi. Tällaisia esteitä ovat siis urakoitsijan kuolema, sairaus, hengen tai terveyden vaara ja työkyvyn tai taidon puute, läheisen henkilön kuolema tai vakava sairaus, hänen aivan henkilökohtaiset taloudelliset vaikeutensa (köyhyytensä) sekä tietämättömyytensä ynnä lopuksi vielä sellaiset yleisluontoiset taloudelliset vaikeudet kuin yleinen hintain tai kustannusten nouseminen sekä rahan arvon aleneminen.

Kaikkiin näihin esteisiin ja niiden seurauksiin nähden soveltuu käsitykseni mukaan se, mitä vastaavista esteistä erityisesineen kaupan kohdalla — erityisesti tilauskaupoista — olen esittänyt. Se on varsin luonnollistakin, sillä tilauskaupat ja työurakkasopimukset muistuttavat paljon toisiaan eikä kummastakaan ole meillä mitään kysymystä suoranaisesti selvittäviä lainsäännöksiä. Voin siis mainitunlaisiin esteisiin nähden työurakkasopimuksissa viitata siihen, mitä niiden esteiden osalta olen erityisesineen kaupan yhteydessä esittänyt.³⁸ Täydennyksenä on kuitenkin mainittava, että milloin urakanantaja purkaa sopimuksen sellaisessa vaiheessa, jossa osa urakkatyöstä jo on suoritettu, urakoitsija voi saada oikeuden vaatia hyvitystä jo suoritetusta työstä, jottei urakanantaja pääsisi perusteettomasti hyötymään.

³⁸ Ks. edellä s. 149 ss.

Vert. oikeustapausta N:o 209 *Serlachiuksen* kokoelmassa *Samling av Justitiedepartementets domar* s. 113 ss.

VII LUKU.

TYÖSOPIMUS.

I. TEHTÄVÄN RAJOITUKSIA.

Työsopimus-käsitteen laajuudesta on olemassa erilaisia mielipiteitä. Tässä ei ole kuitenkaan tarpeen ryhtyä erilaisia käsityksiä edes selostamaan, sillä tarkoitukseni on ottaa tutkittaviksi ainoastaan sellaiset työsopimukset, joita meidän TSL:mme työsopimuksilla tarkoittaa. Tarkasteltaviksi tulevat siis vain sellaiset työntekoa koskevat sopimukset, joissa toinen, työntekijä, on sitoutunut tekemään toiselle, työnantajalle, työtä tämän johdon ja valvonnan alaisena korvausta vastaan (TSL:n 1 §).

Toinen tämän tehtävänosan rajoitus on samanlainen, kuin minkä tein edellisessä luvussa työurakkasopimusta käsitellessäni. Otan siis tutkiakseni vain työntekijän suorituksen mahdottomuutta, mutta en lainkaan työnantajan suoritusta, johon, se kun on tavallisesti rahasuoritus, voidaankin soveltaa ainakin osittain sitä, mitä rahavelallisen suorituksen mahdottomuudesta edellä tämän II osan II luvussa olen esittänyt. Sen lisäksi jätän käsittelyn ulkopuolelle kokonaan sellaiset työntekijän suoritusesteet, jotka aiheutuvat työnantajasta, siis esim. tapaukset, joissa työntekijä ei pääse tekemään työtä sen vuoksi, ettei työnantaja anna tarpeellisia ohjeita työntekoa varten.¹

¹ Vert. TSL:n 20 §:n 1 mom.

II. ESINEEN TUHOUTUMINEN, KATOAMINEN TAI VAHINGOITTUMINEN.

A. *Onko suoritus mahdoton tai liikavaikea?*

Ensi silmäyksellä saattaa tuntua kysymyksenalaiselta, voiko esineen tuhoutuminen, katoaminen tai vahingoittuminen milloinkaan aikaansaada suorituksen mahdolltomuutta kysymyksen ollessa työsopimuksesta, sillä työntekijän velvollisuuksiinhan ei kuulu minkään esineen suorittaminen. Ei kuitenkaan ole mahdotonta, etteikö työntekijän työsuorituksen esteeksi saattaisi muodostua joko sen esineen, johon työntekijän työskentely kohdistuu, tai sen rakennuksen, aluksen tai koneen, jossa tai jolla työnteke tapahtuu, tuhoutuminen, katoaminen tai vahingoittuminen. Tällaisia tapauksia tarkastellaan tässä.

Edellämainitunlaisen esineen tuhoutuminen t.m.s. ei suinkaan välttämättä tee työntekijän työntekeä mahdottomaksi. Vaikka se lautaparakki, jota rakennustyömies panee kokoon, palaisi, saattaa työnantaja hyvinkin voida sijoittaa työntekijän toisenlaiseen tai kenties toiseen samanlaiseenkin rakennustyöhön. Mutta jos koko tehdas tulipalossa tuhoutuu, voi juuri siihen tehtaaseen määrätynlaiseen ammattityöhön — esim. kehruukoneen käyttämiseen — otetun työläisen työnteke tulla loogillisesti tai ainakin käytännöllisesti mahdottomaksi. Ja esim. jonkin tehtaan koneen vahingoittuminen saattaa aikaansaada, ellei ehkä sen parissa työskentelevän työläisen työnteon suoranaista mahdottomuutta, niin kuitenkin työskentelyn siksi suuren hankaloitumisen, että voidaan puhua työnteon liikavaikeudesta.

Kuten edelläolevat esimerkit osoittavat, on kussakin mainitunlaisen esineen tuhoutumis-, katoamis- ja vahingoittumistapauksessa erikseen harkittava, aiheuttaako se työntekijän työnteon mahdottomuuden tai ehkä liikavaikeuden.

B. *Mahdottomuuden tai liikavaikeuden seuraukset.*

Sitten on otettava pohdittavaksi, mitä seurauksia on siitä, että työntekijän työsuoritus edelläkerrotuin tavoin tulee mahdottomaksi tai liikavaikeaksi.

1. Työntekovelvollisuudesta vapautuminen.

Ensimmäisenä on edessä kysymys työntekijän luontaissuoritusvelvollisuudesta. Jos työsopimus on sellainen, että työntekijä on siinä

sitoutunut tarkoin yksilöityyn työhön, eikä hän tuhoutumistapauksen² jälkeen voi sitä työtä tehdä tai työnteko kohtuuttoimasti hankaloituu (tulee liikavaikeaksi), vapautuu hän työntekovelvollisuudestaan. Näin käy esim. silloin, jos työsopimus koskee vain määrätynlaisen erityiskoneen käyttämistä ja se kone tuhoutuu tai särkyä.

Meripalvelussopimuksista, jotka säännöllisesti koskevat vain määrättyssä aluksessa tapahtuvaa työntekoa, on kuitenkin voimassa omat erityiset säännöksensä. MerimL:n 6 ja 41 §:n mukaan aluksen merionnettomuuden johdosta tuhoutuessa tai joutuessa julistetuksi kuntoonpanokelvottomaksi lakkaa niinhyvin päällikkyyssopimus kuin merimiehen työsopimuskin, ellei toisin ole sovittu, jolloin siis työntekijä vapautuu luontais suoritusvelvollisuudestaan. Laivan päällikkö on kuitenkin velvollinen järjestämään alusta, lastia ja aluksessa olevia koskevat asiat sekä merimies ottamaan osaa pelastustyöhön, joten mainittujen työntekijöiden sopimuksenmukaisen työntekovelvollisuuden sijaan tulee lain nimenomaisen määräyksen mukaan velvollisuus tehdä määrättyä toisenlaatuista työtä.³ Tosiasiallisesti ei siis meripalveluksessa olevan työnteko silloin olekaan mahdotonta; työn laatu vain muuttuu.

Mutta vaikkei työntekijän työn laatua ole työsopimuksessa tarkoin tai ei ollenkaan yksilöity, vapautuu työntekijä tuhoutumistapauksen perusteella työntekovelvollisuudesta, ellei hänelle osoiteta muuta työsopimuksen puitteisiin mahtuvaa työtä.⁴ (Jos hänelle taas muuta työsopimuksen mukaista työtä voidaan osoittaa, ei olekaan mikään mahdottomuus kysymyksessä.)

Työnteon tullessa suorastaan mahdottomaksi ei esteen työnantajalle ilmoittaminen ole edellytys työnteosta vapautumiselle, mutta jos kysymyksessä on vain liikavaikeus, voitaneen sen ilmoittamista työntekijältä vaatia, jotta hän työnteosta vapautuisi. Milloin työnantaja itsekin esteen huomaa, ei ilmoitus ole tarpeen.

2. Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus.

Toiseksi on harkittava kysymystä työntekijän vahingonkorvausvelvollisuudesta. Kun TSL:ssa ei nyt esilläolevanlaatuisten mahdotto-

² Lyhyiden vuoksi puhun tässä ja seuraavassa esityksessä vain tuhoutumisesta, vaikka siihen on katoamis- ja vahingoittumistapaukset rinnastettava.

³ *Sipilä* s. 115.

⁴ Huomattakoon, ettei tässä yhteydessä vielä lainkaan käsitellä kysymystä työntekijän mahdollisesta palkansaamisoikeudesta näissä tapauksissa.

muustapausten varalta ole mitään säännöksiä siitä, edellyttääkö vahingonkorvausvelvollisuus tuottamusta vai syntyykö se ilmankin sitä, on lähinnä ajatus, että meidän oikeutemme yleistä sääntöä, culpasaantöä, on seurattava. Siihen että tuottamusvastuun sääntö pätee työsopimus-oikeudessakin, viittaa myös TSL:n 33 §. Ja MerimL:n 50 §:n 2 mom:sta se käy nimenomaisestikin ilmi. Olenkin sitä mieltä, että työntekijä on vahingonkorvausvelvollinen vain siinä tapauksessa, että hänen viakseen voidaan lukea tuottamus, jolloin kyllä lieväkin tuottamus, kuten yleensäkin, on riittävä.⁵ Jos tuhoutunut esine on ollut vahingon sattuessa työntekijän hallussa tai jos hän on sitä silloin työssään käyttänyt, voitaneen työntekijän tuottamus eräissä tapauksissa presumoida,⁶ vaikkei TSL:n 33 §:n sanamuoto culpan olettamiseen viittaakaan. Huomattakoon vielä tässä yhteydessä sanotun MerimL:n 50 §:n 2 mom:n säännös, jonka mukaan tuomioistuimella on valta vahingonkorvauksen suuruutta harkitessaan ottaa huomioon m.m. merimiehen syyllisyyden määrä. Ilmaiseeko tämä meidän oikeutemme yleisen säännön tuottamuksen asteen vaikutuksesta vahingonkorvausvelvollisuuden laajuuteen, jolloin se soveltuisi myöskin m.m. muihin työsopimuksiin, vai onko kysymyksessä poikkeussäännös, ei ole selvää. Ensiksimmäinen vaihtoehto näyttää kuitenkin olevan pääsemässä vallalle oikeudessamme.⁷

Onko työnantajalla, työnteon jäädessä esilläolevanlaisen mahdottomuuden tai liikavaikeuden vuoksi suorittamatta tai sen viivästyessä, velvollisuus reklamoida työntekijälle voidakseen vaatia häneltä vahingonkorvausta, on varsin epävarmaa. Sopimussuhde on näet työsopimuksessa m.m. siinä kohden monista muista sopimussuhteista poikkeava, että työntekijä toimii koko ajan työnantajan johdon ja valvonnan alaisena. *Molemmat* (tai työnantajan puolella hänen apulaisensa) huomaavat silloin yleensä pian mahdottomuuden syntyminen ja sen vaikutuksen työntekoon. Sellaisissa olosuhteissa tuntuu tarpeettomalta vaatia reklamatiota vahingonkorvausvaatimuksen esittämiseksi edes työnteon viivästymistapauksissa.

Samaa voitaneen sanoa työntekijän velvollisuudesta ilmoittaa mahdottomuudesta tai liikavaikeudesta työnantajalle voidakseen sillä perusteella vapautua vahingonkorvausvelvollisuudesta. Sitäkään voidaan tuskin työsopimussuhteessa vaatia. Asia on kuitenkin varsin epävarma.

⁵ *Sipilä* 106 ss.

⁶ Ks. RakK 22: 4.

⁷ Ks. *Vihma*, Vakuutuksenottajan tiedonantovelvollisuus s. 88 muist. 148 ja siinä mainittua kirjallisuutta sekä *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 189.

3. Työnantajan oikeus purkaa sopimus ja hänen velvollisuutensa maksaa palkkaa.

Kolmas kysymykseentuleva mahdottomuuden seuraus, työnantajan oikeus purkaa sopimus, on vielä käsittelemättä. Silloin on aluksi todettava, ettei työsopimuksen purkamisella tarkoiteta sen purkautumista alusta alkaen. Sellainen ei näet tule kysymykseen sen vuoksi, ettei tapahtunutta työsuoritusta voida työntekijälle palauttaa. Purkamisella tässä yhteydessä tarkoitetaan sitä, että sopimus purkamishetkestä alkaen lakkaa voimassa olemasta. Irtisanomisaikaa ei siis silloin noudateta. Näyttää siltä, että vastaus kysymykseen työnantajan purkamisoikeudesta muodostuu erilaiseksi eri tapauksissa.

Jos työntekijä on tahallaan tai törkeällä tuottamuksellaan aiheuttanut tuhoutumisen, voidaan kysymykseen saada vastaus TSL:n 31 §:n 1 mom:n 6 kohdasta. Tuon lainkohdan mukaan on työnantaja oikeutettu heti purkamaan työsopimuksen, »kun työntekijä tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta turmelee koneita, työkaluja — — — tai muuta työnantajan omaisuutta».⁸ Purkamisen tulee kuitenkin saman pykälän 2 mom:n mukaan tapahtua viikon kuluessa sen jälkeen, kun aihe siihen ilmaantui. Tämän mukaisesti on siis työnantajalla purkamisoikeus, milloin tuhoutuminen on johtunut työntekijän tahallisuudesta tai törkeästä tuottamuksesta. Purkamisen jälkeiseltä ajalta ei työnantaja silloin ole velvollinen palkkaa maksamaan.

Mutta edellämainittu lainkohta ei koske tapauksia, joissa tuhoutumisen on aiheuttanut työntekijän lievä culpa. Tästä on tehtävä se johtopäätös, ettei työnantajalla sellaisessa tapauksessa ole purkamisoikeutta vaan ainoastaan lain suoma yleinen irtisanomisoikeus.⁹ Irtisanomisajalta on työnantajan silloin maksettava työntekijälle palkka.¹⁰ Tätä palkkaa ei kuitenkaan tarvitse maksaa pitemmältä ajalta kuin 14 päivältä, vaikka irtisanomisaika olisi pitempikin, sillä työntekijällä ei tällaisessa tapauksessa, jossa hän on syypää mahdottomuuteen, voine olla parempaa oikeutta, kuin sellaisessa tapauksessa, jossa täysin hänestä riippumaton syy aikaansaa tuhoutumisen ja jossa hän TSL:n 20 §:n 2 mom:n mukaan on oikeutettu saamaan palkan korkeintaan 14 päivän ajalta.

⁸ Vert. kuit. Lehtinen s. 129. Lehtinen ei ilmeisestikään tässä ole tullut ajatelleeksi sellaista tapausta, että työntekijä tuottamuksellisesti rikkoo koneen.

⁹ Ks. TSL:n 27 §.

¹⁰ Vert. Kivimäki, Työlakko s. 128, josta voi saada toisenlaisen käsityksen.

Jos sitten tuhoutuminen aiheutuu kokonaan ulkopuolisesta syystä, ilman kummankaan sopimuspuolen syyllisyyttä, saamme vastauksen TSL:n mainitusta 20 §:n 2 mom:sta.¹¹ Sen mukaan työntekijällä on oikeus, jos hän »työpaikalla tapahtuneen tulipalon, koneen vahingoittumisen tai muun sen kaltaisen, hänen henkilöstään riippumattoman esteen takia ei ole saanut tehdä työtä», saada palkkansa ajalta, joka on yhtä pitkä kuin työsuhteessa noudatettava irtisanomisaika, kuitenkin enintään 14 päivää. Säännöksestä voidaan päätellä, että työsopimus tapaturmaisen tuhoutumisen sattuessa, ellei muuta työsopimuksen puitteisiin mahtuvaa työtä työntekijälle osoiteta, lakkaa itsestään irtisanomisan pituisen ajan kuluttua, kuitenkin viimeistään 14 päivän kuluttua. Tältä ajalta on työnantajan myös maksettava palkka, jonka laske- misesta eräiden erikoistapausten varalta on yksityiskohtaisia määräyksiä saman 20 §:n 3 ja 4 mom:ssa.

Neljäs ja viimeinen mahdollisuus on se, että tuhoutumiseen on syy- pää työnantaja. Mitään purkamisoikeutta ei hänellä silloin ole, vaan hän voi vain toimittaa tavallisen lainmukaisen irtisanomisen. Koko irti- sanomisajalta, olipa se lyhempi tai pitempi, on työnantajan silloin mak- settava työntekijälle palkka, kuten TSL:n 20 §:n 1 mom:sta voidaan havaita.¹²

Mikään ennakcoreklamatio ei purkamisoikeuden käyttämiseksi ole tarpeen. Tähän viittaa selvästi TSL:n 31 §:n 2 mom:n edelläselostettu säännös.

III. VALTIOVALLAN TOIMENPITEET.

Työsopimuksenkin täyttämisen esteeksi saattaa koitua valtiovallan toimenpide. Tällaisia toimenpiteitä on monenkinlaisia. Näyttää tarkoi- tuksenmukaiselta käsitellä niitä kahdessa eri ryhmässä.

A. Valtiovallan kiellot.

1. Onko työsuoritus mahdoton?

Ensiksi otan käsiteltäviksi varsinaiset valtion taholta tulevat kiellot. Niinpä voidaan kieltää määrätynlaisen työn suorittaminen joko jollakin

¹¹ Ks. *Caselius*, DL 1947 s. 263 ss.

¹² Nähtävästi samoin *Kivimäki*, Työlakko s. 124.

alueella kokonaan (esim. rakennuskielto asemakaavoituksen aikana) tai määrättyä tarkoitusta varten (esim. tehdasrakennusten rakentaminen huvilakaupunkialueelle). Toinen mahdollisuus, joka tulee varsinaisesti kysymykseen poikkeuksellisinä työvoiman puutteen aikoina, on vieraan työvoiman käyttämisen kieltäminen johonkin tarkoitukseen, jota ei kansakunnan kokonaisedun kannalta pidetä elintärkeänä. Sellaista tapahtuu sotien aikana. Sitävastoin saattaa rauhankin aikana olla syytä kieltää vieraan väestön oleskelu esim. rajaseudulla, jolloin vieraan työvoiman käyttö tuolla alueella voi estyä. Kaikissa tällaisissa tapauksissa on työntekijän suorituksen tiellä oikeudellinen este; suoritus on juridisesti mahdoton.

2. Mahdottomuuden seuraukset.

Entä sitten seuraukset tällaisesta suorituksen mahdottomuudesta?

a) Työntekovelvollisuudesta vapautuminen. Mitä työntekijän luontaisuuksien velvollisuuteen tulee, täytyy hänen siitä vapautua, kun työtä ei saa tehdä. Jos työnantaja osoittaa hänelle muuta työtä, joka sopii tehdyn työsopimuksen puitteisiin, — myöskin työpaikkaan nähden — on työntekijän kyllä sellaista tehtävä, mutta silloinhan ei työsopimuksen mukainen työnteko olekaan mahdotonta.

b) Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus. Vahingonkorvausvelvolliseksi ei työntekijä myöskään tule. Kun näet vahingonkorvausvelvollisuuden edellytyksenä työsopimussuhteissakin on yleensä pidettävä tuottamusta, kuten edellä olen koettanut osoittaa,¹² eikä valtiovallan kieltoa kai milloinkaan voida lukea työntekijän subjektiiviseksi syyksi, ei työnantaja voi saada vahingonkorvausta työntekijältä.

c) Työnantajan oikeus purkaa sopimus ja velvollisuus maksaa työpalkkaa. Onko sitten työnantajalla oikeus purkaa työsopimus tällaisessa tapauksessa? TSL:n 20 §:n 2 mom:n 2 lauseesta voitaneen päätellä, että työsopimus, kun työnteko tällaisen sopimuksentekijöistä riippumattoman syyn vuoksi on mahdotonta, lakkaa itsestään olemasta voimassa irtisanomisajan pituisen ajan, kuitenkin viimeistään 14 päivän kuluttua, ellei työntekijälle sitä ennen ole työnantajan puolesta osoitettu muuta, työsopimuksen mukaista työtä. Mainitulta ajalta on työntekijä tuon lainkohdan mukaan näet oikeutettu saamaan palkan, sillä valtiovallan kielto voidaan epäilemättä katsoa tulipalon ja koneen vahingoittumisen

¹² Ks. edellä s. 254 ss.

kaltaiseksi, työntekijän henkilöstä riippumattomaksi esteeksi.¹⁴ — Varsinaista oikeutta sopimuksen heti purkamiseen ei siis työnantajalla liene,¹⁵ mutta ainakin 14 päivän kuluttua hän pääsee sopimuksesta irti.

B. Eräät muut valtiovallan toimenpiteet.

Toisena ryhmänä otan tarkasteltaviksi sellaiset työntekoa kohtaavat esteet kuin työntekijän sotapalvelukseen joutumisen, oikeuteen haastetuksi tulemisen ja vangituksi joutumisen sekä konkurssin.

1. Onko suoritus mahdoton?

Kaikki tässä mainitut tapaukset, paitsi konkurssia, ovat OK 12: 1:ssä lueteltuja laillisia esteitä. Kun ne ovat laillisia esteitä tuomioistuimeen saapumiselle, ovat ne epäilemättä myös esteitä työnteon suorittamiselle niin kauan kun ne kestävät. Valtiovallan mainitunlaisia käskyjä on noudatettava ja silloin on työnteko sinä aikana juridisesti mahdotonta. Vangitsemistapauksessa on mahdottomuus, paitsi juridista, yleensä myöskin käytännöllistä mahdottomuutta.

Konkurssi sinänsä ei sitävastoin aiheuta työnteon mahdottomuutta.

2. Mahdottomuuden seuraukset.

Siirtykäämme sitten mainittujen mahdottomuustapausten seurauksia selvittelemään.

a) Vapautuminen työntekovelvollisuudesta. Luontais suoritusvelvollisuudesta — työnteosta — täytyy työntekijän mahdottomuuden kesämisen ajaksi vapautua.¹⁶ Tämä vapautuminen on kuitenkin ohimenevää, joten esteen lakattua on työntekijän ryhdyttävä työhön, jos työso-pimus silloin vielä on voimassa.

b) Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus. Työnantajan oikeus vahingonkorvauksen saamiseen täytyy näissäkin tapauksissa muun-laisen lainsäädännön puutteessa¹⁷ katsoa työntekijän tuottamuksesta riippuvaksi. Kun on kysymyksessä työntekijän kutsuminen sotapalve-

¹⁴ Caselius, DL 1947 s: 264 ss.

¹⁵ Näihin tapauksiin ei näet soveltune TSL:n 31 §:n 1 mom:n 4 kohta, joka kos-kee työntekijän henkilöstä johtuvia esteitä. Samoin Lehtinen s. 129.

¹⁶ Roos s. 88 ss.

¹⁷ Vert. kuit. TSL:n 33 §.

lukseen, ei mikään tuottamus yleensä ole kysymyksessä, joten silloin ei vahingonkorvausvelvollisuuttakaan synny. Jos taas työntekijä on haastettu oikeuteen tai vangittu, on se voinut johtua hänen culpastaan. Jos kysymyksessä on työntekijän tuottamus, tulee hän velvolliseksi korvaamaan työnantajalle työnteon suorittamatta jäämisestä ehkä syntyvän vahingon.¹⁸ — Vangitsemistapauksessa työntekijän tuottamus voitaneen presumoida mutta tuskin ainakaan aina silloin, kun mahdottomuus johtuu työntekijän oikeuteen haastamisesta.

Työntekijän etu ei vaatine, että työnantajan olisi vahingonkorvausta saadakseen reklamoitava, kun työntekijä ei työhönsä saavu. Sitävastoin työnantajan etu voi hyvinkin vaatia, että hän saa viipymättä tiedon työntekijän työstä poisjäämisestä, jota hän ei ilman työntekijän ilmoitusta saa tietää. Tilanne on siis toisenlainen kuin niissä edelläkäsittelyissä tapauksissa, joissa työnteon esteenä oli koneen t.m.s. tuhoutuminen tai särkyminen. Tämän vuoksi katsoisinkin, että työntekijä, joka haluaa oikeuteen haastetuksi tulemisen tai vangitsemisen vuoksi vapautua vahingonkorvausvelvollisuudesta sen vuoksi, ettei tuollainen este ole johtunut hänen tuottamuksestaan, on velvollinen ilman aiheetonta viivytystä esteestä tiedon saatuaan tekemään siitä ilmoituksen työnantajalle.

c) Työnantajan oikeus sopimuksen purkamiseen ja velvollisuus palkan maksamiseen. Työnantajan oikeus sopimuksen purkamiseen näyttää olevan erilainen niissä tapauksissa, joissa työntekijä on haastettu oikeuteen tai vangittu, kuin niissä tapauksissa, joissa hänet on kutsuttu sotapalvelukseen.

Niihin tapauksiin, joissa työntekijä on haastettu oikeuteen tai vangittu, soveltuu TSL:n 31 §:n 1 mom:n 4 kohta. Sen mukaan on työnantajalla oikeus purkaa työsopimus, jos työntekijän este kestää yhtämittaisesti enemmän kuin irtisanomisajan pituisen ajan tai, milloin tuo aika olisi lain mukaan 14 päivää pitempi, sen kestäessä yli 14 päivää. Työntekijän poissaolon ajalta ei työnantajan tällöin tarvitse maksaa palkkaa.¹⁹

Jos taas työntekijä on kutsuttu sotapalvelukseen, noudatetaan asevelvollisuuslainsäädännön määräyksiä. AseVL:n 48 §:n 1 mom:sta ja sitä täydentävästä AseVA:n 104 §:stä voidaan havaita ensiksikin, ettei työnantaja saa katkaista (ei siis purkaa eikä irtisanoa) työsuhdetta

¹⁸ Huom. lisäksi MerimL:n 50 §:n 2 mom. ja se, mitä sen johdosta edellä s. 268 olen lausunut.

¹⁹ Ehdotus työsopimuslaiksi (1921) s. 29; Lehtinen s. 104 ja 130.

lainkaan, milloin työntekijä on kutsuttu reservin kertausharjoituksiin tai reserviläisenä ylimääräiseen palvelukseen²⁰ taikka kutsuttu nostoväkeen kuuluvana sotapalvelukseen, mikä voi tapahtua vain yleisen liikekannallepanon aikana.²¹ Sopimuksen purkaminen työnantajan taholta voi siis työntekijän sotapalvelukseen joutumisen perusteella tapahtua vain työntekijän jouduttua vakinaiseen palvelukseen. Mutta silloinkaan ei työsuhteen katkaisemiseen saa ryhtyä muuta kuin AseV:n 104 §:n luettelemissa tapauksissa, jotka ovat seuraavat: 1) jos työsuhde ennen palvelukseen astumista on kestänyt enintään 3 kuukautta, 2) jos työnantajalla on vakinaisesti työssään enintään 10 työntekijää, 3) jos työnantaja on sen jälkeen, kun työntekijä astui palvelukseen, lopettanut sillä paikkakunnalla, missä työntekijä oli työssä, hänen työsopimuksessaan tarkoitetun työn teettämisen tai vähentänyt sellaisessa työssä olleiden työntekijöiden määrän puoleen tai sitä pienemmäksi tai 4) jos aika, joksi työntekijän työsopimus oli tehty, on päättynyt. — Palkkaa ei työnantajan näissäkään purkamistapauksissa tarvitse työntekijän työstäpoissaolon ajalta maksaa.²² Este riippuu näet työntekijän henkiloista, joten TSL:n 20 §:n 2 mom:n 2 lausetta ei voida näihin tapauksiin soveltaa.

Sopimuksen purkaminen ei edellytä reklamatiota työnantajan puolelta.

IV. LAKOT.

A. Mitä lakolla tässä tarkoitetaan?

Lakolla eli työlakolla tarkoitan tässä yhtä useamman työsopimuslain mukaisessa työsuhteessa olevan työntekijän työstä kieltäytymistä, joka johtuu yhteisestä tahdosta ja jonka tarkoituksena on työn keskeyttäminen, mutta ei kokonaan lopettaminen.²³ Sellainen voi tapahtua täysin oikeutetusti, ellei siinä rikota työsopimusta eikä työehtosopimusta, mutta se voi olla myöskin oikeudenvastainen, jos lakko tapahtuu jompaakumpaa mainituista sopimuksista rikkoen, esim. noudattamatta sovittua tai säädettyä irtisanomisaikaa. Seuraavassa esityksessä pidetään silmällä etupäässä luvattomia työlakkoja.

²⁰ AseV:n 7 §. — Ks. myös KoO 1946 tied. 295, joka tosin on annettu edellisen AseV:n voimassaoloaikana.

²¹ AseV:n 10 §.

²² Ehdotus työsopimuslaiksi s. 29; Palmgren, Kontorsvärlden 1943 s. 116.

²³ Kivimäki, Työlakko s. 6 ss.

B. Onko työnteko mahdotonta tai liikavaikeaa?

Ensiksi on jälleen koettava selvittää, tekeekö lakko työntekijän suorituksen mahdottomaksi. Aina sen ei tarvitse sitä tehdä. Vaikka toiset lakkoilevat, ei kaikkien työntekijöiden sitä suinkaan tarvitse tehdä. Mutta lakko voi kyllä toisinaan tehdä työnteon työnhaluksellekin mahdottomaksi. Esim. tehdastyössä voi työntekijän työ niin liittyä toisten työntekijöiden työntekoon, että näiden lakko tekee työnhaluksensikin työskentelyn käytännöllisesti mahdottomaksi. Ja, toisen esimerkin mainitakseni, saattaa lakkovahtien menettely silloin, kun siinä käytetään väkivaltaa tai koneiden särkemistä, myöskin tehdä työnhaluksien työnteon suorastaan mahdottomaksi. Toiselta puolen on huomattava, etteivät lakkovahtien kaikenlaiset toimenpiteet — esim. loukkaavat puheet tai muunlainen painostus — eivätkä työtovereidenkaan pelkästään henkistä painostusta käsittävät teot tee työnhaluksien työskentelyä loogillisesti, käytännöllisesti tai juridisesti mahdottomaksi. Sitä vastoin olisin taipuvainen katsomaan, että ankara henkinen painostus voi antaa aiheutta pitää työnhaluksien työntekoa liikavaikeana.²⁴

On näin ollen mielestäni kussakin tapauksessa erikseen ratkaistava, tekeekö työlakko työnhaluksien työntekijän työnteon mahdottomaksi tai liikavaikeaksi vai eikö.

C. Mahdottomuuden ja liikavaikeuden seuraukset.

Siirtykäämme sitten tarkastelemaan, mitä vaikutuksia työ sopimus suhteeseen lakolla voi olla.

1. Vapautuminen työntekovelvollisuudesta.

Työntekovelvollisuudestaan työntekijän täytynee vapautua, milloin työnteko on katsottava mahdottomaksi tai liikavaikeaksi. Työntekovelvollisuudesta vapautuminen ei ole riippuvainen työntekijän reklamatiossa mahdottomuustapauksissa, mutta mielestäni kyllä liikavaikeustapauksissa, ellei työnantaja estettä tunne. Jos työnantaja voi osoittaa työntekijälle muuta työ sopimuksen mukaista työtä, jonka teke-

²⁴ Nähtävästi toisin Kivimäki, Työ lakko s. 160 ss. Vert. kuitenkin TSL:n 35 §:ää, jonka mukaan yritysikin uhkaamalla pakottaa työntekijää työ lakkoon tai estää häntä työtä tekemästä on rangaistava RL:n 25 luvun 12 §:n mukaan.

minen ei ole sanotunlaisten esteiden alaista, on sitä kyllä tehtävä, mutta silloinhan ei työnteko olekaan mahdotonta.²⁵

2. Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus.

Mitä työntekijän velvollisuuteen korvata työnantajalle vahinko, joka tälle työnteon laiminlyömisestä koituu siinä tapauksessa, että työnhaluinen työntekijä ei ole laillisin tavoin irtisanoutumalla vapautunut työntekovelvollisuudestaan, voidaan ensiksi todeta, että vahingonkorvausvelvollisuuden edellytyksenä on työntekijän tuottamus.²⁶ Se käy ilmi TSL:n 33 §:n 1 mom:sta. Koska niissä tapauksissa, joissa työntekijän, joka haluaa työtä tehdä, työnteko on edelläesitetyn mukaan joko mahdotonta tai liikavaikeata, hänen syykseen ei yleensä voida lukea tuottamusta, ei hän siis myöskään yleensä ole vahingonkorvausvelvollinen. Mutta jos työntekijä on itse tuottamuksellaan myötävaikuttanut oikeudenvastaisen lakon syntymiseen, — esim. äänestämällä sellaisen aloittamisen puolesta — jää hänen viakseen culpa, ja hän on vahingonkorvausvelvollinen siitä huolimatta, että hän sitten kuitenkin ilmoittaisi olevansa halukas jatkamaan työntekoa.²⁷ — Vapaaehtoinen lakkoon yhtyminen irtisanomisaikaa noudattamatta sisältää luonnollisesti tuottamuksen ja tuo siis mukanaan vahingonkorvausvelvollisuuden. Luvattomaan lakkoon ryhtyneen työntekijän voitaneen elämän yleisen säännön mukaisesti olettaa ryhtyneen siihen vapaaehtoisesti, ellei hän vastakohtaa todista. Tuottamus siis lienee perusumoitava.

Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuuteen nähden soveltunee se, mitä niistä tuhoutumistapauksien kohdalla edellä olen sanonut.²⁸

3. Työnantajan oikeus purkaa sopimus ja velvollisuus maksaa palkkaa.

Edellistä monivivahteisempi on kysymys työnantajan oikeudesta purkaa työsopimus, kun työnteko on lakon vuoksi tullut mahdottomaksi tai liikavaikeaksi. Siihen kytkeytyy myös kysymys työnantajan velvollisuudesta maksaa palkkaa sanotunlaisissa tapauksissa.

²⁵ Vert. *Palmgren*, *Kontorsvärlden* 1943 s. 45.

²⁶ Samoin *Kivimäki*, *Työlakko* s. 171. — Vert. *Lehtinen* s. 135 ss.; *Sipilä* s. 106 ss.

²⁷ Vert. *Kivimäki* m.t. s. 137 ss.

²⁸ Ks. edellä s. 268.

Ajatelkaamme ensiksi sellaista tapausta, että työnteko on suorastaan mahdotonta. Tapaukseen soveltuu silloin TSL:n 31 §:n 1 mom:n 4 kohta, jonka mukaan työnantajalla on oikeus heti purkaa työsopimus, milloin työntekijä on jatkuvasta syystä ollut estetty työnteosta yhtämittaisesti kauemmin kuin irtisanomisajan pituisen ajan tai, jos irtisanomisaika on 14 päivää pitempi, yli tuon 14 päivän ajan. Tämä tuntuu varsin selvältä.

Vaikeampaa on sitävastoin vastata kysymykseen työnantajan palkanmaksuvelvollisuudesta. Ellei työntekijä ole millään tavoin myötävaikuttanut lakkoon, on este tämän työntekijän henkilöstä riippumaton, jolloin tapaukseen voidaan soveltaa TSL:n 20 §:n 2 mom:n 2 lausetta.²⁹ Sen mukaan on työnantaja velvollinen maksamaan palkan ajalta, joka on yhtä pitkä kuin työsuhteessa noudatettava irtisanomisaika, kuitenkin enintään 14 päivää.³⁰ Näin ollen ei ratkaisevaa ole mielestäni se, onko lakko syntynyt vieraassa liikkeessä vaiko siinä samassa likeyrityksessä, jossa työnhaluinen työntekijä palvelee, sillä kummassakin tapauksessa työnhaluinen työntekijä voi olla yhtä lailla syrjässä koko lakkoilusta. Mutta jos työntekijä on itse tavalla tai toisella ollut lakon syntymiseen osallinen, johtuu este hänen henkilöstään eikä hänellä ole mitään oikeutta palkan saamiseen.

Siirtykäämme sitten tarkastelemaan tapausta, jossa työnteko edelläesitetyn mukaan ei ole suorastaan mahdotonta, mutta sen sijaan kylläkin liikavaikeaa. Pintapuolisesti TSL:n 31 §:n 1 mom:n eri kohtia katsoessa voivat useammatkin niistä näyttää tapaukseen soveltuvilta. Sanotun momentin 7 kohta ei kuitenkaan sovellu sen vuoksi, että se ilmeisesti koskee selviä ja oleellisia sopimuksenloukkauksia, jollaisesta nyt ei ole kysymys. Soveltuvammalta näyttää saman momentin 6 kohta viitatessaan TSL:n 15 §:ssä mainitunlaiseen tekoon. Viittaus tarkoittaa kuitenkin ilmeisesti viitata vain 15 §:n 2 mom:iin,³¹ joten tämäkään kohta ei soveltune. Jäljellä on näin ollen enää 31 §:n 1 mom:n 4 kohta, jota mahdottomuustapaukseenkin edellä sovelsin. Vaikkei sekään sanamuotonsa puolesta (»on estetty») sovellu tähän liikavaikeustapaukseen yhtä hyvin kuin mahdottomuustapaukseen, lienee sitä kuitenkin

²⁹ Nähtävästi samoin ehdotus työsopimuslaiksi s. 29; *Lehtinen* s. 104. — Toisin *Kivimäki* m.t. s. 138 ss., jonka mukaan ratkaisevaa on se, onko lakko syntynyt vieraassa vai samassa likeyrityksessä.

³⁰ Huom. kuitenkin tässäkin 20 §:n 3 ja 4 mom:n sisältämät palkanmaksuvelvollisuuden rajoitukset.

³¹ Samoin ilmeisesti *Sipilä* s. 84.

käytettävä, sillä muuten päädyttäisiin sellaiseen merkilliseen lopputulokseen, ettei työnantajalla liikavaikeustapauksessa olisi purkuoikeutta lainkaan, vaikka työntekijän este siinä on »heikompi» kuin mahdotto-
muustapauksessa.

Mitä sitten työntekijän palkansaantioikeuteen liikavaikeustapauksessa tulee, on vaikeata varmuudella sanoa, voidaanko TSL:n 20 §:n 2 mom:n 2 lausetta soveltaa vai eikö. Suoranaisestä esteestä ei näet nyt ole kysymys. Kun työntekijä ei ole tehnyt työtä eikä siis ole ansainnut palkkaa, niin ja kun poikkeusluontoista 20 §:n 2 mom:ia ei pitäisi laajasti tulkita, olen taipuvainen katsomaan, ettei työntekijällä liikavaikeustapauksessa ole mitään oikeutta palkan saamiseen, ellei hän työtä tee.

Lopuksi voidaan vielä mainita, että jos työntekijä on vapaaehtoisesti ilman edelläkäynyttä irtisanomista yhtynyt lakkoon, on työnantajalla oikeus heti purkaa työsopimus TSL:n 31 §:n 1 mom:n 7 kohdan nojalla. Silloin ei työntekijällä tietenkään ole mitään oikeutta palkan saamiseen lakkoajalta.

TSL:n 31 §:n 2 mom. viittaa siihen, ettei mikään ennakcoreklamatio ole purkamisoikeuden käyttämiseksi tarpeellinen.

V. TAYSIN HENKILÖKOHTAISET TYÖNTEON ESTEET.

A. Millaiset esteet voivat tulla kysymykseen.

Eräät aivan henkilökohtaiset seikat saattavat muodostua työntekijän työsuorituksen esteiksi. Sellaisina kannattaa ottaa tarkasteltaviksi työntekijän kuolema ja hengenvaara, hänen sairautensa ja hänen terveytensä vaarantaminen, työtaidon puuttuminen sekä lopuksi vielä jonkun työntekijälle läheisen henkilön kuolema ja sairaus. Käsittelen näitä tapahtumia edellämainitussa järjestyksessä.

B. Työntekijän kuolema ja hengenvaara.

1. Onko työnteko mahdotonta tai liikavaikeaa?

Jos työntekijä kuolee, ei hän voi enää työtä tehdä. Suoritus on silloin tullut loogillisesti mahdottomaksi. Jos hän taasen työnteossaan joutuu olemaan hengenvaaralle alttiina, ei työnteko tosin ole loogisesti, ei käytännöllisesti eikä juridisesti mahdotonta, mutta kuitenkin

ei voida kohtuudella vaatia työntekijää sellaista työtä suorittamaan, ellei hän ole jo sopimusta tehdessään ollut tietoinen työn hengenvaarallisuudesta.³² Ennakolta arvaamaton työn hengenvaarallisuus voidaan sen vuoksi mielestäni katsoa suorituksen liikavaikeudeksi.

2. Mahdottomuuden ja liikavaikeuden seuraukset.

a) **Työntekovelvollisuudesta vapautuminen.** Mitä sitten tällaisten suoritusesteiden seurauksiin tulee, on niistä ensiksi kiinnitettävä huomiota työntekijän luontais-suoritusvelvollisuuteen, s.o. kysymykseen siitä, onko hänen esteestä huolimatta tehtävä sovittua työtä.

Kuollut ei sitä tietenkään voi tehdä, joten hän — ja myös hänen oikeudenomistajansa — vapautuvat suoritusvelvollisuudesta. Työntekovelvollisuutta ei näet voida pitää periytyvänä velvollisuutena. Luontais-suoritusvelvollisuudesta vapautumiseksi ei mikään reklamatio ole tarpeen, sillä työtä ei kuollut kuitenkaan voi tehdä.

Myöskin työn ennakolta arvaamaton hengenvaarallisuus vapauttaa työntekijän hänen suoritusvelvollisuudestaan, mikä käy ilmi TSL:n 30 §:n 1 mom:n 2 kohdasta. Tässä taas työnteosta vapautumiseksi voitaneen vaatia työntekijän ilmoitusta työnantajalle.

b) **Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus.** Vahingonkorvausvelvollisuutta ei työntekijän kuolemantapauksessa synny.³³ Se johtuu siitä, että culpa yleensä puuttuu. Tosin työntekijä voi joskus olla itse syyppää omaan kuolemaansa, mutta sellaisessa tapauksessa en katsoisi korvausvelvollisuuden syntyvän edes culpastakaan, kuten jo olen lausunut puhuessani sellaisesta tilauskaupasta, jossa oli sovittu myyjän henkilökohtaisesta valmistustyöstä.³⁴

Työn hengenvaarallisuuden tehdessä työnteon liikavaikeaksi riippuu vahingonkorvausvelvollisuus työntekijän tuottamuksesta. Lievä tuottamus ei korvausvelvollisuuden syntymiseksi kuitenkaan voine riittää, koskei sellainen sairauden eikä sairauden vaarankaan tapauksissa vahingonkorvausvelvollisuutta aiheuta, kuten edempänä tullaan huomamaan. Työntekijän tuottamusta ei voitane presumoida.

Reklamatiota ei työnantajalta tässäkään tapauksessa voitane vaatia. Sensijaan työntekijän velvollisuutta ilmoittaa esteestä työnantajalle ilman aiheetonta viivytystä voidaan perustella samalla tavoin kuin

³² Vert. MerimL:n 36 §.

³³ Lehtinen s. 123. Ks. myös Kivimäki, Asianajajan vastuu s. 166.

³⁴ Ks. s. 152.

hänen vastaavaa velvollisuuttaan niissä tapauksissa, joissa vangitseminen tai oikeuteen haastaminen teki suorituksen mahdottomaksi.³⁵

c) **Työnantajan oikeus purkaa sopimus ja velvollisuus maksaa palkkaa.** Mitä sitten tulee työnantajan oikeuteen purkaa työsopimus ja vapautua palkanmaksuvelvollisuudesta, seuraa työntekijän kuolemasta sopimussuhteen lakkaaminen itsestään.³⁶ Kun työtä ei enää kuoleman jälkeen tehdä, ei työnantaja ole myöskään velvollinen palkkaa maksamaan, ellei hän sellaiseen ole erikseen sitoutunut.

Työn osoittautuessa työntekijälle hengenvaaralliseksi ei työnantajalla voine olla oikeutta sopimuksen purkamiseen, jollainen oikeus sitävastoin on työntekijälle TSL:n 30 §:n 1 mom:n 2 kohdassa myönnetty. Jos työntekijä sanotun lainkohdan nojalla purkaa sopimuksen, ei hän liene työnteon päätyttyä oikeutettu palkkaa saamaan,³⁷ jotavastoin hänellä on TSL:n 33 §:n 2 mom:n nojalla oikeus saada vahingonkorvausta työnantajalta, jos työnantaja tai tämän sijainen on aiheuttanut työnteon hengenvaarallisuuden.

C. Työntekijän sairaus ja terveydenvaara.

Siirryn sitten työntekijän sairauden ja terveydenvaaran merkityksen tarkasteluun.

1. Onko työnteke mahdotonta tai liikavaikaa?

Kova sairaus tekee työnteon suorastaan mahdottomaksi. Silloin on kysymyksessä joko loogillinen (esim. tajuton) tai ainakin käytännöllinen mahdottomuus. Pelkkä terveyden vaara ei sitävastoin tee työntekeä mahdottomaksi.

Vaikeampaa on ratkaista, miten lievää sairautta on arvosteltava. Sellainen sairaus, joka käytännössä ei estä työntekeä, ei aikaansaa mahdottomuutta.³⁸ Mutta kun lieväkin sairaus voi, ellei sitä tarkoituksenmukaisella tavalla hoideta, muodostua vakavaksi, täytynee työntekeä pitää liian vaikeana, milloin se voi aikaansaada todellisen vaaran. Sa-

³⁵ Ks. edellä s. 273.

³⁶ Lehtinen s. 123.

³⁷ Vert. MerimL:n 18 §.

³⁸ Poikkeuksena tästä voisi ajatella sellaista lievää kulkutautia, joka ei työntekeä estä, mutta jota sairastavat on määrätty eristettäväksi tartuntavaaran vuoksi. Silloin on kysymyksessä juridinen mahdottomuus.

moin on arvosteltava tapauksia, joissa työnteko on terveenkin työntekijän terveydelle vaarallista. Tälle ratkaisulle voidaan saada tukea OK 12:1:stä, joka vapauttaa sairaan saapumasta oikeuden istuntoonkin. Kun kuitenkin on olemassa paljon sellaistakin vähäistä sairautta, jota potevalle ei työnteko — ei ainakaan kaikenlainen työ — ole vaarallista, täytyy jättää kussakin tapauksessa erikseen harkittavaksi, onko työnteko vaarallista vai eikö. Tarvittaessa on se asiantuntijan (lääkärin) avulla selvitettävä. Milloin todellinen vaara työnteosta on olemassa, pitäisin työntekoa liikavaikeana.

2. Mahdottomuuden ja liikavaikeuden seuraukset.

Sitten on tarkasteltava, mitä seurauksia on siitä, että työnteko on kerrotuin tavoin mahdotonta tai liikavaikeata.

a) Työntekovelvollisuudesta vapautuminen. Mitä työntekovelvollisuuteen ensiksi tulee, täytyy työntekijän siitä vapautua.³⁹ OK 12:1, johon jo edellä viittasin, oikeuttaa tähän muutenkin luonnolliseen ratkaisuun. Työntekovelvollisuudesta vapautuminen ei ole riippuvainen esteen ilmoittamisesta mahdottomuustapauksissa mutta mielestäni kyllä liikavaikeustapauksissa.

b) Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus. Kysymys työntekijän vahingonkorvausvelvollisuudesta on hiukan mutkallisempi. Työsuoritusvelvollisuudesta vapautuminen ei näet ilman muuta suinkaan merkitse myöskin vahingonkorvausvelvollisuudesta pääsemistä.⁴⁰ TSL:n 33 §:n 1 mom:sta ilmenee, että culpasaäntö on pääsäntö vahingonkorvausvelvollisuutta harkittaessa.⁴¹ Sen kanssa on sopusoinnussa saman lain 30 §:n 1 mom:n 4 kohta, jonka mukaan työntekijä on oikeutettu heti purkamaan — ilmeisesti ilman vahingonkorvausvelvollisuutta — työsopimuksen, jos sovitusta työstä johtuu työntekijän terveydelle ennakolta arvaamatonta haittaa.⁴² Mainitunlaisessa tapauksessahan ei näet

³⁹ Hakulinen, Obligationenrecht s. 6.

⁴⁰ Hakulinen l.c.

⁴¹ Vert. Chydenius, Leveransafallet s. 88, joka on kirjoitettu ennen TSL:n säätämistä.

⁴² Vert. KoO 1923 tuomiosel. 36: Koska sovitusta työstä oli johtunut työntekijän terveydelle siksi vakavaa haittaa, että hänen sen johdosta oli ollut luovuttava työstänsä, vapautettiin työntekijä suorittamasta työnantajalle sopimuksen rikkomisen varalta sovittua rikkojaisrahaa (oik. sopimussakkoa; ks. Vihma, Sopimussakko s. 110 ss. erit. muist. 177).

työntekijän viaksi jää mitään tuottamusta. Mutta vaikuttaako vahingonkorvauskysymyksen ratkaisemiseen ehkä jotain TSL:n 20 §:n 2 mom:n säännös, joka takaa työntekijälle sairaustapauksissa irtisanomisajan palkan, ellei työntekijä ole aikaansaanut tautia tahallaan tai törkeällä tuottamuksellaan? Koska työntekijällä siis sellaisessa tapauksessa, jossa hänen sairautensa on johtunut hänen lievästä tuottamuksestaan, on oikeus saada palkkaakin sairausajalta (tai ainakin osalta sairausaikaa), ei tästä voi tehdä muuta johtopäätöstä, kuin että hänen ei sellaisessa tapauksessa tarvitse työnantajalle mitään vahingonkorvausta maksaa. Vahingonkorvausvelvollisuus syntyy siis sairaustapauksissa — ja kai samaten sairastumisvaaran tapauksissa — vain työntekijän tahallisuuden tai törkeän tuottamuksen kysymyksessä ollessa.⁴³ Jos työntekijä todistaa sairautensa, ei sen voitane olettaa johtuneen hänen tahallisuudestaan tai törkeästä tuottamuksestaan. Tällaista culpaa ei siis presumoida.

Työnantajan reklamatiovelvollisuuteen ja työntekijän velvollisuuteen ilmoittaa esteestä työnantajalle soveltuu se, mitä näistä velvollisuuksista edellä työnteon hengenvaarallisuudesta puhuessani olen lausunut.⁴⁴

c) Työnantajan oikeus sopimuksen purkamiseen ja velvollisuus palkan maksamiseen. Sitten on tarkasteltava, onko työnantajalla näissä tapauksissa oikeus sopimuksen purkamiseen ja vapautuuko hän palkanmaksuvelvollisuudesta.

Purkamisoikeutta koskevaan kysymykseen saadaan vastaus suoraan TSL:sta. Sen 31 §:n 1 mom:n 4 kohdan mukaan on työnantajalla oikeus purkaa työsopimus, milloin työntekijä on ollut sairauden takia estetty työnteosta yhtämittaisesti kauemmin kuin irtisanomisajan pituisen ajan tai, jos irtisanomisaika on 14 päivää pitempi, yli 14 päivän ajan. Saman pykälän 2 mom:n mukaan ei tällä perusteella kuitenkaan ole lupa purkaa työsopimusta naispuolisen työntekijän kanssa, joka on ollut poissa työstä lapsensynnyttäjiä koskevien erityissäännösten nojalla.⁴⁵ Yllämainittua lyhyempi poissaoloaika ei siis oikeuta sopimuksen purkamiseen.

Ennakkoreklamatio ei purkamisoikeuden käyttämiseksi liene tarpeen.

⁴³ *Sipilä* s. 105.

⁴⁴ Ks. edellä s. 279 ss.

⁴⁵ Ks. A työstä teollisuus- ynnä eräissä muissa ammateissa 18. 8. 1917 § 17 ja L kauppa-liikkeiden ja toimistojen työoloista 2. 8. 1946 § 9.

Myöskin palkanmaksukysymykseen näissä tapauksissa vastaa TSL. Sen 20 §:n 2 mom:n mukaan on sairauden tai tapaturman vuoksi työnteosta estyneellä työntekijällä oikeus saada palkkansa työsuhteessa noudatettavan irtisanomisajan pituiselta ajalta, kuitenkin enintään 14 päivältä, ellei hän ole aikaansaanut tautia tai tapaturmaa tahallisesti, rikollisella toiminnallaan, kevytmielisellä elämällään tai muulla törkeällä tuottamuksellaan. Saman pykälän 3 mom:ssa on kuitenkin eräitä palkansaamista rajoittavia määräyksiä. Sairauteensa syytön työntekijä samoin kuin työntekijä, jonka viaksi jää vain lievä tuottamus, saa siis palkan irtisanomisajan pituiselta ajalta, kuitenkin korkeintaan 14 päivältä, mutta jos työntekijä on aiheuttanut sairautensa tahallaan tai törkeällä tuottamuksellaan, on työnantaja palkanmaksuvelvollisuudesta vapaa.⁴⁶ MerimL:n 4 ja 18 §:ssä on periaate sama,⁴⁷ mutta se aika, jolta työntekijä on oikeutettu saamaan palkan, milloin hän ei ole sairauteen syyppä tahallisuudellaan eikä törkeällä tuottamuksellaan, pitempi.

D. Työntekijän taidonpuute.

Seuraavana tämän ryhmän tapauksena otan käsiteltäväksi kysymyksen siitä, onko työntekijän taidonpuutetta pidettävä sellaisena esteenä, joka tekee suorituksen mahdottomaksi.

1. Työsuorituksen mahdottomuus.

Jos työntekijältä puuttuu taito siihen työhön, johon hän on sitoutunut, ei hän voi työtä tehdä. Työsuoritus on silloin tietenkin mahdoton.

2. Mahdottomuuden seuraukset.

a) **Työntekovelvollisuudesta vapautuminen.** Mitä tällaisen mahdottomuuden seurauksiin tulee, täytyy työntekijän työsuoritusvelvollisuudesta vapautua, kun hän ei kerran työhön pysty.

b) **Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus.** Vahingonkorvausvelvollisuuteen on sovellettava TSL:n 33 §:n pääsääntöä, jonka mukaan työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus riippuu hänen tuottamukses-

⁴⁶ Samoin Sipilä s. 105. — Toisin Caselius, DL 1947 s. 268, jossa ei näytä kiinnitetyn huomiota siihen, että TSL:n 20 §:n 2 mom:iin eivät mahdu lievän tuottamuksen tapaukset.

⁴⁷ Poikkeusasemassa on kuitenkin sukupuolitauti.

taan. Milloin taidonpuute syntyy työsopimuksen voimassaoloaikana sairauden tai tapaturman johdosta, on sovellettava samaa sääntöä kuin sairastumistapauksissakin; t.s. vahingonkorvausvelvollisuutta ei synny vielä lievistä culpasta. Mutta jos taidonpuute johtuu muusta syystä, tuntuu mahdolliselta, että lieväkin tuottamus on riittävä. Työntekijän syyllisyyttä ei kuitenkaan yleensä voitane presumoida. Mutta jos taidonpuute oli olemassa jo työsopimusta tehtäessä eikä työntekijä sitä (tai sitä koskevia epäilyksiään) ilmoittanut asiaa tuntemattomalle työnantajalle, voidaan työntekijän tuottamus (*culpa in contrahendo*) hyvinkin presumoida. Jokaisen täytyy näet osata itse arvioida oma työtahtonsa, eikä kukaan saa tehdä työsopimusta sellaiseen työhön ryhtymisestä, jota hän ei taida.

Mutta jos työnantajakin jo sopimusta tehtäessä tiesi työntekijän taidonpuutteen, ei työntekijän ole ollut tarpeen sitä ilmoittaa. Silloin ei siis työntekijä ole vahingonkorvausvelvollinen. Jollei työnantaja sopimusta tehdessään tiennyt työntekijän kyvyttömyyttä, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää, ei työntekijää silloinkaan voitane pitää korvausvelvollisena, ellei hän ole suorastaan vilpillisesti salannut tätä seikkaa työnantajalta.

Myöskin tässä tapauksessa voidaan työnantajan reklamatiovelvollisuudesta ja työntekijän velvollisuudesta ilmoittaa esteestä työnantajalle sanoa samaa kuin edellä sairautta ja terveydenvaaraa käsitellessäni olen lausunut.⁴⁸

c) Työnantajan oikeus purkaa sopimus ja velvollisuus maksaa työpalkkaa. Työnantaja saa purkaa työsopimuksen TSL:n 31 §:n 1 mom:n 1 kohdan mukaan, jos työntekijä työsopimusta tehtäessä on oleellisessa kohdassa väärillä ilmoituksilla saattanut työnantajan harhaan, mutta on työnantajan saman pykälän 2 mom:n mukaan käytettävä tätä purkamisoikeuttaan viikon kuluessa sen jälkeen, kun aihe siihen ilmaantui. Tämä säännös soveltuu m.m. juuri työtaidon puutetta koskeviin väriin ilmoituksiin. Säännöstä täydentää saman 31 §:n 1 mom:n 5 kohdan määräys, joka oikeuttaa työnantajan purkamaan sopimuksen silloinkin, kun työntekijä näyttäytyy sovittuun työhön ilmeisesti kelvottomaksi. Pelkästään työtaidon puutteellisuus ei siis tämän lainkohdan mukaan purkamisoikeutta suo, vaan vaaditaan ilmeistä kelvottomuutta.

Purkamisoikeuden säilyttämiseksi ei mikään ennakoreklamatio ole tarpeen, mikä välillisesti ilmenee TSL:n 31 §:n 2 mom:sta.

⁴⁸ Ks. edellä s. 282.

Mitä sitten työnantajan palkanmaksuvelvollisuuteen näissä tapauksissa tulee, ei hän voi olla siihen velvollinen, jos hän on lain suomin oikeuksin purkanut sopimuksen heti lakkaavaksi. Este työnteolle on näet johtunut työntekijän henkilöstä eivätkä TSL:n 20 §:n säännökset tapaukseen sovellu.

E. Työntekijälle läheisen henkilön kuolema ja sairaus.

Viimeisenä tämän ryhmän ajateltavissa olevana mahdottomuustapauksena otan tarkasteltavaksi työntekijälle läheisten henkilöiden kuoleman ja sairauden.

1. Onko työnteoko mahdotonta tai liikavaikeaa?

Mitään suoranaista estettä työsuoritukselle ei työntekijän omaisten kuolema eikä sairaus muodosta. Suoritus ei ole loogillisesti, ei käytännöllisesti eikä juridisesti mahdoton.

Sensijaan ei ole mahdotonta ajatella, että suoritusta joissakin tapauksissa voitaisiin pitää liikavaikeana. Jos esim. työntekijän lapsi on kuolemaisillaan, olisi ilmeisen kohtuutonta vaatia työntekijää silloin lähtemään tavalliseen arkityöhönsä.⁴⁹ OK 12:1:kin pitää laillisena esteenä sitä, että oikeuteen haastetun mies, vaimo, lapsi tai jompikumpi vanhemmista kuolee siihen aikaan, jolloin haastetun pitäisi oikeuteen tulla. Olisinkin taipuvainen katsomaan, että työntekijälle läheisen henkilön kuolemaa ja vakavaa sairautta voidaan ainakin joissakin olosuhteissa pitää sellaisena seikkana, joka tekee työsuorituksen liikavaikeaksi. Lopullinen ratkaisu on tapahtuva in casu.

2. Liikavaikeuden seuraukset.

a) Työntekovelvollisuudesta vapautuminen Mitä kerrotunlaisen liikavaikeuden seurauksiin tulee, täytynee työntekijän, jos este todetaan sellaiseksi liikavaikeudeksi, josta edellä on puhuttu, vapautua työntekovelvollisuudestaan niin pitkäksi ajaksi kuin estettä kestää. Tätä voidaan mielestäni perustella juuri OK 12:1:n säännöksellä. Esteestä on työntekijän kuitenkin ilmoitettava työnantajalle ilman aiheetonta viivytystä.

⁴⁹ Vert. Roos s. 97.

b) Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuus. Työntekijän vahingonkorvausvelvollisuutta harkittaessa täytyy tähänkin tapaukseen soveltaa TSL:n 33 §:n julkilausumaa culpasaantöä. Mieleni tekisi kuitenkin katsoa, ettei lievä tuottamus korvausvelvollisuuden syntymiseksi riittä tässä tapauksessa sen paremmin kuin työntekijän itsensäkään sairastuessa. Yleensä ei esilläolevanlaatuisissa tapauksissa kuitenkaan työntekijän viaksi voida lukea minkäänlaista tuottamusta, joten hän varmaan useimmissa tapauksissa vapautuu vahingonkorvausvelvollisuudesta. Reklamatio- ja ilmoittamisvelvollisuuteen nähden viitataan juuri edellä sairaustapauksien yhteydessä lausumaani.⁵⁰

c) Työnantajan oikeus purkaa työsopimus ja velvollisuus maksaa työpalkkaa. Työnantajalla on TSL:n 31 §:n 1 mom:n 4 kohdan perusteella epäilemättä oikeus näissäkin tapauksissa purkaa työsopimus, jos työntekijä on yhtämittaisesti ollut poissa työstä kauemmin kuin irtisanomisajan pituisen ajan tai, milloin irtisanomisaika on 14 päivää pitempi, yli 14 päivää. Mutta palkan maksamiseen työntekijän poissaolon ajalta ei hänellä ole velvollisuutta.⁵¹ Reklamatiovelvollisuutta purkamisoikeuden säilyttämiseksi ei työnantajalla tässäkään tapauksessa voiné olla.

⁵⁰ Ks. edellä s. 282.

⁵¹ Ehdotus työsopimuslaiksi s. 29; *Lehtinen* s. 104.

III OSA.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ EDELLISEN OSAN TUTKIMUKSEN TULOKSISTA.

JOHDANTO.

Edellisessä osassa olen yrittänyt tutkia useita erilaisia sopimustyypp-
pejä sitä silmälläpitäen, millaiset esteet tekevät suorituksen itsekussa-
kin sopimustyyppissä mahdottomaksi tai liikavaikeaksi sekä mikä vaiku-
tus mahdottomuudella tai liikavaikeudella kulloinkin on. Tässä osassa
on nyt tarkoitus edellisen osan tutkimusten tulosten perusteella koettaa
tehdä johtopäätöksiä, jotka selvittäisivät, voidaanko varallisuusoukeu-
dessamme esittää yleisluontoisia sääntöjä suorituksen mahdottomuuteen
liittyvistä kysymyksistä ja, myönteisessä tapauksessa, esittää nuo sään-
nöt. Tarkoituksena on siis tässä osassa yrittää eräänlaista synteisiä
edellisen osan tutkimusten perusteella.

Heti aluksi on kuitenkin sanottava, ettei tässä osassa tehtävien johto-
päästösten luotettavuus ole varmuudella sataprosenttinen. Käytännölli-
sistä syistä, — jottei näet tutkimus olisi paisunut ylen laajaksi, — ei
edellisessä osassa ole käsitelty varallisuusoukeuden kaikkia yleisiääkään
sopimustyypp-
pejä. Käsitelty sopimustyyppit on tosin koitettu valita
varallisuusoukeuden kentän eri puolilta niin, että ne yhdessä mahdoli-
simman hyvin edustaisivat koko varallisuusoukeutta, mutta silti ei ole
kielletävissä, etteikö joidenkin käsittelemättä jätettyjen sopimustyypp-
pien mukaan ottaminen olisi s a a t t a n u t tuoda esiin jotakin uutta ja
valaisevaa. Niille johtopäätöksille, jotka tutkimieni sopimustyyppien
perusteella yritän tehdä, en siis voi vaatia ehdotonta yleispätevyyttä
siinäkään tapauksessa, että itsekunkin yksityisen tutkitun sopimustyy-
pin kohdalla esitetyt ratkaisut olisivat oikeat. Itsestään selvää on, että
jos lisäksi noissa ratkaisuisa on virheellisiä joukossa, mikä tutkittavina
olleiden kysymysten vaikeuden huomioonottaen on mahdollista, on joh-
topäätösteni arvo sitä kyseenalaisempi.

Koska selostetunkaltaisesta synteesistä kuitenkin saattaa olla hyötyä varallisuusosoikeuden yleisten sääntöjen muodostamisessa ja sellaisten sääntöjen luominen sitä edeltäneen, erilaisten sopimustyyppien tutkimisen jälkeen joka tapauksessa on ilman sellaista tutkimista luotuja sääntöjä luotettavampaa, yritän tässä osassa tehdä eräitä johtopäätöksiä edellisen osan tulosten perusteella.

I LUKU.

MILLOIN ON KYSYMYKSESSÄ SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUS TAI YLIVOIMAINEN TAPAHTUMA?

I. MAHDOTTOMUUDEN JA YLIVOIMAISEN TAPAHTUMAN KÄSITTEET SEKÄ NIIDEN ERO.

A. *Mahdottomuuden käsite.*

Tämän tutkimuksen alussa on minun ollut otettava käytettäväksi eräänlainen mahdottomuuskäsite, sillä ilman jonkinlaista mahdottomuuskäsitettä olisi ollut mahdotonta tutkia mahdottomuutta. Tuo työhypoteesiksi ottamani mahdottomuuskäsite sisälsi¹ loogillisesti mahdottomat ja käytännöllisesti mahdottomat suoritukset sekä lisäksi suoritukset, joiden täyttämisen ehkäisee oikeudellinen este. Tällainen mahdottomuuskäsite on teoreettisesti hyvin perusteltavissa sillä, että siinä katsotaan mahdottomaksi jokainen sellainen suoritus, jota henkilö ei todellakaan käytännössä voi tehdä oikeusjärjestystä loukkamatta, mutta ei sitävastoin muita suorituksia. Käsitteen ulkopuolelle on siis jätetty tapaukset, joissa suorituksen voi tehdä vaikkei sitä ehkä jostakin erityisestä syystä tarvitse tehdä.² Edelläoleva tutkimus onkin mielestäni osoittanut tuollaisen mahdottomuuskäsitteen käytännössä käyttökelpoiseksi. Katsonkin sanotunlaisen mahdottomuuskäsitteen näin ollen oikeaksi ja tarkoituksenmukaiseksi.

¹ Ks. edellä s. 51 ss.

² Tällaisetkin n.s. liikavaikeustapaukset on silti tutkittu.

Tämän mahdottomuuskäsitteen tyypillisenä tunnusmerkkinä on, että silloin, kun suoritusvelvollisen henkilön pitäisi suoritus tehdä, tilanne on sellainen, että hän ei voi suorittaa tai ei voi ainakaan suorittaa oikeusjärjestystä loukkaamatta. Suorittaminen on siis joko suorastaan käytännöllisesti (joko kerrassaan loogillisesti tai muuten käytännöllisesti) mahdotonta tai, jos se olisikin käytännöllisesti mahdollista, sen tiellä on oikeusjärjestyksen panema este.

B. Ylivoimaisen tapahtuman käsite.

Ylivoimaisen tapahtuman eli ylivoimaisen esteen käsitettä meidän oikeudessamme olen edellä talletussopimuksen yhteydessä tutkinut sen koko laajuudessa.³ Tuloksena oli, ettei ylivoimaisella tapahtumalla meidän oikeudessamme ole täysin yhtenäistä sisältöä vaan eri lainkohdissa jossain määrin erilainen sisällys. Eräitä yhteisiä tunnusmerkkejä oli kuitenkin havaittavissa. Sellaisia ovat ensiksikin se, että suoritusta estävä tapahtuma tulee velallisen ja hänen suorituksensa ulkopuolelta, ja toiseksi se, että tapahtuma on arvaamaton. Jos lainsäädännöstämme ilmenevää, tosin jonkinverran epäyhtenäistä ylivoimaisen tapahtuman käsitettä verrataan tieteisopissa esitettyihin ylivoimaisen tapahtuman käsitteen pääsuuntiin, objektiivisiin ja subjektiivisiin vis major-teorioihin,⁴ huomataan oikeutemme ylivoimaisen tapahtuman käsitteen olevan objektiivisten teorioiden suuntaan kuuluvan. Tämän osoittaa se, että esteen tuleminen velallisen *ulkopuolelta* on useiden lainkohtien mukaan ylivoimaisen tapahtuman edellytyksenä.

C. Mahdottomuuden ja ylivoimaisen tapahtuman käsitteiden ero.

Kysymys siitä, onko mahdottomuuden ja ylivoimaisen tapahtuman käsitteillä eroa ja jos on, niin mikä ero, on ainakin Pohjoismaissa saanut hämmästyttävän vähän huomiota osakseen. Mikäli kysymykseen on edes ohimennen kiinnitetty huomiota, on verrattu toisiinsa *objektiivista* mahdottomuutta ja ylivoimaista tapahtumaa. Jotkut pitävät ylivoimaista tapahtumaa samana kuin objektiivinen mahdottomuus,⁵ joku ikäänkuin

³ Ks. edellä s. 213 ss.

⁴ Ks. niistä edellä s. 67 ss.

⁵ Niinpä Kivimäki sanoo, että ulkokohtaista eli objektiivista mahdottomuutta nimitetään tavallisesti ylivoimaiseksi esteeksi tai ylivoimaiseksi tapahtumaksi, ks. Työlakko s. 107 muist. 1. Myös Raninen, Kauppatapalausuntoja s. 135 ja Gaarder s. 59 samastavat ne.

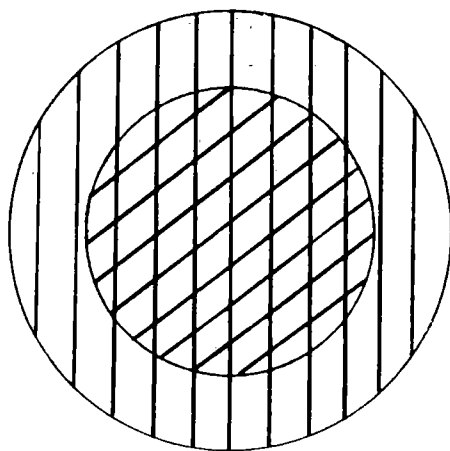
vaistoa niiden välillä olevan eroa,⁶ joku toteaa eron olemassaolon sitä kuitenkin selittämättä⁷ ja nähdäkseni vain eräs tutkija on todella pyrkinyt eroa selittämään.⁸

Verrattaessa toisiinsa mahdottomuuden (ei siis vain objektiivisen mahdottomuuden vaan koko mahdottomuuden) ja ylivoimaisen tapahtuman käsitteitä voidaan huomata, että ne on muodostettu eri tavoin. Mahdottomuuden käsite on muodostettu selittämällä, *millainen on se tilanne*, jossa oleva velallinen on estynyt suorittamasta. Tilanne on sellainen, että suorittaminen ei saata tapahtua tai ei saa tapahtua oikeusjärjestystä loukkaamatta. Mikä on aiheuttanut tällaisen tilanteen, sitä ei tarvitse tutkia. Ylivoimaisen tapahtuman käsite on laadittu jonkin verran toisin. Se on muodostettu selittämällä, *millainen on se tapahtuma*, joka aikaansaa tosiasiallisen tai oikeudellisen suoritusesteen. Mistä syystä tahansa aiheutunut suorituseste ei siis mahdu tämän käsitteen piiriin, vaan esteen aiheuttaneen tapahtuman tulee olla velallisen ulkopuolelta tullut ja sen lisäksi ennakolta arvaamaton. Sen olemassaolon toteamiseksi on siis tutkittava esteen syitä, jolloin eräänlaisista syistä aiheutuneet estetilanteet jätetään ylivoimaisen tapahtuman käsitteen ulkopuolelle. Näin ollen huomataan, että ylivoimaisen tapahtuman käsite on suppeampi kuin mahdottomuuden käsite; vain velallisen ulkopuolelta tulleesta ja arvaamattomasta syystä johtunut suorituseste katsotaan ylivoimaisen tapahtuman aiheuttamaksi. Monessa tapauksessa, jossa suoritus on mahdoton, on syynä mahdottomuuteen ylivoimainen tapahtuma (esim. arvaamattomat valtiovallan vienti- ja tuontikiellot, salaman aiheuttama ukkosenjohdattimella suojatun rakennuksen palo, huolellisesti lukitussa säilössä olleen tavarankatoaminen varkauden kautta y.m.), mutta toisinaan taas seikka, joka ei ole ylivoimainen tapahtuma (esim. henkilökohtaisen suoritusvelvollisuuden kysymyksessä ollessa suoritusvelvollisen ammattitaidon puute, suoritettavan erityisesineen tuhoutuminen suoritusvelvollisen itsensä särkemänä y.m.). Seuraavassa kuviossa esittää isomman ympyrän (pystyviivoitettu) ala mahdottomien suoritusten koko aluetta ja sen sisäpuolella olevan pienemmän ympyrän (vinoviivoitettu) ala ylivoimaisten tapahtumien aluetta:

⁶ Chydenius, Kontraktsrätt I s. 142 ss.; Godenhielm s. 46 ss.

⁷ Almén I s. 332.

⁸ Rodhe, Jämknig s. 9, Obligationsrätt s. 360.

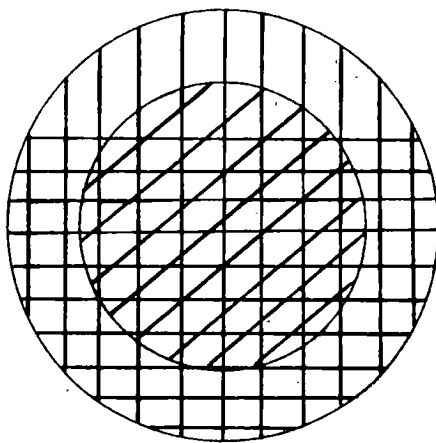

Tämän jälkeen herää kysymys, peittävätkö ylivoimaisen tapahtuman ja *objektiivisen* mahdottomuuden käsitteet toisensa vai onko niissä ehkä eroa. Objektiivisen mahdottomuuden piiriinhän mahtuvat vain ne tilanteet, joissa suoritusta *ei kukaan* voi tehdä tai ei ainakaan voi tehdä oikeusjärjestystä loukkaamatta. Se on siis mahdottomuutta (johon mahtuvat myös ne tilanteet, joissa suoritusvelvollinen ei voi tehdä suoritusta, mutta kylläkin joku toinen) suppeampi käsite. Lyövätkö nyt nämä molemmat mahdottomuuskäsitteen alaa suppeammat käsitteet, ylivoimainen tapahtuma ja objektiivinen mahdottomuus, yhteen vai eivätkö?

Jos vastamainittujen käsitteiden käsitelmäritelmiä verrataan toisiinsa, huomataan, ettei niiden suinkaan tarvitse vastata toisiaan. Vaikka suoritus on objektiivisesti mahdoton, ei sen silti ole tarvinnut johtua ylivoimaisen tapahtuman kaltaisesta syystä (kuten esim. arvaamattomasta vientikiellosta), vaan on sen voinut aiheuttaa arvattavissa ollutkin tai sisäinen este (kuten esim. arvattavissa ollut vientikielto tai suoritettavan kemikaalin »haihtuminen»). Objektiivinen mahdottomuus saattaa siis ulottua ulkopuolelle ylivoimaisten tapahtumien alueen. Mutta toiselta puolen voi suorituseste aiheutua ylivoimaisesta tapahtumasta (esim. arvaamattomasta maahantuontikiellosta) ilman että tuo este silti muodostaa objektiivista mahdottomuutta (jollakin toisella henkilöllä kuin myyjällä saattaa olla maahantuontikieltoa aikaisemmin tuotua, suoritettavanlaisista tavaraa, jota hän ei kuitenkaan suostu myymään),⁹ vaan ainoastaan subjektiivisen mahdottomuuden. Ja tämä taas

⁹ Ks. Lundstedt, SvJT 1921 s. 333; Ussing, Køp s. 68.

osoittaa, että ylivoimaisten tapahtumain piiri voi ulottua objektiivista mahdottomuutta laajemmalle. Objektiivisen mahdottomuuden ja ylivoimaisen tapahtuman käsitteet eivät siis lyö täysin yhteen. Edellä olevaa kuviota täydentämällä saamme uuden kuvion, jossa isomman ympyrän alueen vaakaviivoitettu alaosa tarkoittaa objektiivisen mahdottomuuden aluetta ja vaakaviivoitusta vailla oleva yläosa sitä osaa subjektiivisen mahdottomuuden alueesta, joka ei samalla ole objektiivista mahdottomuutta. Pienemmän ympyrän (vinoviivoitettu) ala esittää tässäkin kuviossa ylivoimaisten tapahtumien aluetta.

Ylivoimaisen tapahtuman käsite (= pienemmän ympyrän ala) on toisaalta suppeampi, toisaalta taas laajempi kuin objektiivinen mahdottomuus (= vaakaviivoitettu isomman ympyrän alaosa). Nämäkään käsitteet eivät peitä toisiaan.

II. ONKO MAHDOTTOMUUDEN VAI YLIVOIMAISEN TAPAHTUMAN KÄSITE PAREMMIN OIKEUTEMME MUKAINEN?

Kuten aikaisemmin olen selostanut¹⁰ on eräissä oikeusjärjestelmissä (esim. Saksassa) käytännössä mahdottomuuskäsite ja toisissa taas (esim. Ranskassa) ylivoimaisen tapahtuman käsite. Molempien avulla pyritään ratkaisemaan samoja probleemeja. Skandinaavisissa oikeusjärjestel-

¹⁰ Ks. edellä s. 62 ss.

missä ei kummallakaan mainituista käsitteistä ole yksinvaltiaan asemaa, vaan molemmat esiintyvät rinnan. Miten on sitten meidän oikeutemme laita?

Aikaisempi esitys on osoittanut, että meidänkin oikeudessamme käytetään kumpaakin nimitystä. Tämä koskee itse lainsäädäntöäkin, jossa toisinaan puhutaan mahdottomuudesta, toisinaan ylivoimaisesta tapahtumasta. Mahdottomuudesta puhutaan ML:n monestimainituissa 131 §:ssä ja ylivoimaisesta tapahtumasta tai ylivoimaisesta esteestä VarranttiA:n 8 §:ssä, YksRautA:n 17 §:ssä, RtVastuuL:n 1 §:ssä, NaapL:n 7 §:ssä, SähköLL:n 11 §:ssä, VRLiikS:n 87 §:ssä, VeksL:n 54 §:ssä, ShekL:n 48 §:ssä ja VKL:n 7 §:ssä.

Kun sanottu ML:n 131 § on laissamme ainoa säännös, jossa käytetään nimitystä mahdottomuus ja kun tuon lainkohdan mukaan *kaikenlainen* mahdottomuus ilmeisestikään ei ole merkityksellistä, voi helposti herätä ajatus, että tuossa lainkohdassa merkityksellisiksi katsotut mahdottomuustapaukset kenties ovatkin ylivoimaisen tapahtuman luontoisia. Jos niin olisi, niin silloinhan tämäkin lainkohta käyttämästään mahdottomuus-nimityksestä huolimatta tosiasiallisesti sisältäisi sen, että vapauttavana perusteena on ylivoimainen tapahtuma eikä mahdottomuus. Ja silloin ei meidän säädännäisessä oikeudessamme esiintyisi lainkaan mahdottomuuskäsitettä vaan yksinomaan ylivoimaisen tapahtuman käsite. Miten on nyt tämän asian laita? Mikä on ML:n 131 §:n 2 mom:n sisällös?¹¹

Sanotun lainkohdan mukaan ei vahingonkorvausvelvollisuutta ole, milloin tavarahan toimittaminen »on katsottava mahdottomaksi sellaisten seikkojen johdosta, joita rahdinantajan ei ollut rahtaussopimusta tehdessään otettava lukuun, kuten vientikiellon, tuontikiellon tai viranomaisen muun toimenpiteen, kaiken sopimuksen tarkoittaman tavaralajin tuhoutumisen tai muun niihin verrattavan tapahtuman johdosta». Kaikenlaiset mahdottomuustapaukset eivät siis vapauta vaan ainoastaan määrätynlaiset, nimittäin sellaiset, joita ei sopimusta tehdessä ollut otettava lukuun, — siis arvaamattomat tapaukset. Tämähän viittaa ylivoimaiseen tapahtumaan päin, jonka toisen tunnusmerkin — tapahtuman ennakkolta arvaamattomuuden — olemassaoloa siis vaaditaan. Mutta miten on ylivoimaisen tapahtuman toisen tunnusmerkin tarpeellisuuden laita? Vaatiiko lainkohtamme myös sitä, että mahdottomuuden tulee olla lähtöisin velvoitetun ja hänen suorituksensa ulkopuolelta? Kun

¹¹ Seuraava tulkinta soveltuu jossain määrin myöskin skandinaavisten kauppalakien 24 §:n tulkinnaksi, ne kun sisällöltään suuresti muistuttavat ML:n 131 §:ää.

sitä ei nimenomaan vaadita, on syytä tarkastella lainkohdassa mainittuja esimerkkejä sitä silmälläpitäen, edellyttävätkö ne esteen tulemista ulkopuolelta päin vai eivätkö. Ensimmäisinä mainitut esimerkit vienti-kiellot, tuontikiellot ja viranomaisten muut toimenpiteet ovat epäilemättä ulkopuolelta tulevia ja täyttävät ylivoimaisen tapahtuman tunnusmerkit. Mutta seuraava esimerkki on kaiken sopimuksen tarkoitettaman tavaralajin tuhoutuminen. Kun tuhoutumisen aiheesta ei ole mitään sanottu, lieenee se ymmärrettävä siten, että millaisesta syystä tahansa tapahtunut tuhoutuminen käy täydestä. Tuhoutumisen ei siis tarvitse johtua ulkopuolisesta syystä vaan voi olla »sisäisestäkin» syystä kuten esim. itsesyttymisestä tai mätänemisestä johtunut.¹² Ja sellaisesta syystä aiheutunut tuhoutuminen ei ole minkään ylivoimaisen tapahtuman aikaansaama.¹³ Näin ollen näyttää siltä, ettei käsiteltävässä lainkohdassa vaadita mahdottomuuden aiheuttavilta tapahtumilta ylivoimaisen tapahtuman luonnetta, vaan että muunkinlainen tapahtuma¹⁴ saattaa aiheuttaa mahdottomuuden lainkohdan tarkoittamassa mielessä.

Kun tarkastelun tuloksena näin ollen on, että ML:n 131 §:n 2 mom:n tarkoittaman mahdottomuuden, ollakseen merkityksellistä, tosin tulee olla määrätynlaista (nimittäin ensiksi ennakolta arvaamattoman seikan aiheuttama ja toiseksi sen tyyppinen kuin lainkohdassa luetellut malliesimerkit osoittavat), mutta ei välttämättä ylivoimaisen tapahtuman aiheuttama,¹⁵ voidaan sanoa, että meidän säädännäisessäkin oikeudessamme esiintyy paitsi ylivoimaisen tapahtuman myöskin (muunlaisen) mahdottomuuden käsite. Se, että molempia näitä käsitteitä käytetään tieteisopissamme¹⁶ ja oikeuskäytännössämme¹⁷ on jo edellä tässä tutkimuksessa käynyt ilmi.

¹² Toisin *Lang*, *Finlands sjörätt* (3 painos) s. 443 vanhan 1873-vuoden merilakimme 99 §:ää tulkitessaan.

¹³ Ks. edellä s. 212 sekä *VarranttiA:n* 8 §:n 1 mom., *YksRautA:n* 17 § ja *VRLiikS:n* 87 §.

¹⁴ Lainkohdan tuhoutumisesimerkki osoittaa, että tuo muunlainen tapahtuma on sellainen, joka aiheuttaa käytännöllisen mahdottomuuden ja mahtuu siis tässä tutkimuksessa käytetyn mahdottomuuskäsitteen piiriin.

¹⁵ *Rodhe*, *Jämknig* s. 10 sanoo tulkitessaan Ruotsin kauppalaan 24 §:ää, joka suuresti muistuttaa ML:n 131 §:ää, että sen mukaan vapauttavina perusteina ovat sekä vis major että objektiivinen mahdottomuus, mikä ilmeisesti on aivan oikein.

¹⁶ Tieteisopissamme ovat mahdottomuuskäsitettä käyttäneet m.m. *Serlachius*, *JFT* 1901 s. 373 ss.; *Chydenius*, *Kontraktsrätt* I s. 142 ss.; *Kivimäki*, *Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu* s. 163 ss., *Työlakko* s. 107 ja erit. sillä oleva muist. 1 sekä *Siviilioikeuden yleiset opit* s. 173 ss.; *Cederberg* (*Serlachius—Cederberg*) s. 118 ss.; *Hernberg*, *Yleissiviilioikeus* s. 406 ss.; *Hakulinen*, *Obligationenrecht* s. 25; *Palm-*

Oikeudessamme käytetään siis sekä mahdottomuuden että ylivoimaisen tapahtuman käsitettä. Mielestäni se ei ole mitenkään vaarallistakaan, sillä onhan hyvin ajateltavissa, että toisiin tapauksiin soveltuu paremmin laajempi mahdottomuuskäsite ja toisiin taas suppeampi ylivoimaisen tapahtuman käsite. Mutta se olisi välttämätöntä, että näitä käsitteitä käytettäessä oltaisiin selvillä niiden sisällyksellisestä eroavuudesta.

III. TAHAN TUTKIMUKSEEN PERUSTUVAT SÄÄNNÖT SIITÄ, MILLOIN SUORITUSTA ON PIDETTÄVÄ MAHDOTTOMANA JA MILLOIN TAPAHTUMAA YLIVOIMAISENA.

A. Milloin suoritus on mahdoton?

Tässä on nyt sitten tarkoitus esittää ensimmäinen yhteenveto tämän teoksen II osan tutkimusten tuloksista. Silloin voidaan tutkituista erilaisista suoritusesteistä todeta seuraavaa.

Suoritettavan esineen tuhoutuminen tai katoaminen muodostaa yleensä suorituksen mahdottomuuden. Jos suoritusvelvollisuus koskee lajiesineitä, vaaditaan mahdottomuuteen usein kuitenkin koko k.o. tavaramallin tai, milloin kysymyksessä on puolittaislajikauppa, koko sovitun varaston tai tavaraerän tuhoutumista. Työurakka ei kuitenkaan ole mahdoton silloin, kun materiaalia on riittävästi jäljellä tai kun urakoitsija saa uutta materiaalia uuden työntuloksen valmistamista varten. Ja työsopimuksia ei sääntö koske siitä syystä, ettei suoritusvelvollisuus niissä käsitä esineen (vaan työn) suorittamista, mutta niissäkin saattaa jonkin määrätyn esineen (esim. koneen) tuhoutuminen tai katoaminen toisinaan tehdä suorituksen mahdottomaksi.

gren, Säljares mora s. 147 ss. ja JFT 1936 s. 17; *Wrede*, Obligationsrätt s. 58 ss.; *Godenhielm* s. 37 ss.

Ylivoimaisesta tapahtumasta ovat puhuneet m.m. *Chydenius*, Kontraktsrätt II s. 205 ss.; *Kivimäki*, Työlakko s. 107 muist. 1 ja siviilioikeuden yleiset opit s. 177 muist. 2; *Raninen*, Fob-lauseke s. 128 ja LM 1942 s. 245 ss.; *Rekola* II s. 344; *Hellman* s. 56 ss.; *Grönvall-Heikonen* s. 57 ss.; *Godenhielm* s. 44 ss.

¹⁷ Oikeuskäytännössä on mahdottomuuskäsitettä käytetty m.m. KoO 1920 tuomiotied. 263, 1922 tuomiotied. 427, 1923 tuomiotied. 300, 1925 tuomiotied. 235, 1926 sel. 4 (otsakkeessa), 1933 tied. 273, 1945 tied. 83 ja 1947 tied. 142.

Ylivoimaisen tapahtuman tai esteen käsitettä on käytetty m.m. KoO 1925 tuomiotied. 114 ja 125, 1929 tied. 667, 1933 sel. 11, 1943 tied. 160, 1944 tied. 132, 189 ja 247, 1945 tied. 83 ja 131, 1947 tied. 142 ja 253, 1948 tied. 319 ja 1950 tied. 62, 77, 170 ja 400.

Valtiovallan toimenpiteistä ei voida antaa yhtenäistä sääntöä, vaan erilaiset toimenpiteet ovat eri asemassa, kuten seuraavasta käy ilmi.

Ulosmittaus tekee myyjän suorituksen mahdolltomaksi kaupassa. Lajikaupassa vaaditaan mahdolltomuuden syntymiseksi kuitenkin koko lajin ja puolittaislajikaupassa koko sen varaston tai tavaraerän, josta suorituksen on sovittu tapahtuvan, ulosmittaamista. Lainassa ja talletuksessa ei ulosmittaus sitävastoin tee suoritusta mahdolltomaksi. Yleistä sääntöä ei siis voida esittää.

Konkurssiin nähden on asianlaita sikäli samanlainen, ettei yhtenäisen säännön antaminen ole mahdollista. Velaksiannettujen varojen takaisinmaksun konkurssi tekee ohimenevästi mahdolltomaksi. Kauppaan perustuvan suorituksen se tekee mahdolltomaksi, ellei myydyn tavaran omistusoikeus ole siirtynyt ostajalle ennen konkurssin alkua eivätkä konkurssivelkojat päätä luovuttaa tavaraa ostajalle, muttei muulloin. Rahdinottajan ja urakoitsijan suorituksen konkurssi tekee mahdolltomaksi, jos kuljetus tai työurakka vaatii muiden työapulaisten kuin puolison tai vajaanvaltaisten rintaperillisten käyttämistä tai konttoria tai myyntipaikkaa eivätkä konkurssivelkojat päätä jatkaa konkurssivelallisen elinkeinoa, mutta ei muissa tapauksissa. Työntekijän suoritusta työsopimussuhteessa, lainan palauttamista ja talletetun esineen takaisin antamista ei konkurssi taas tee mitenkään mahdolltomaksi.

Vienti-, tuonti- ja myyntikiellot, sekä muut vastaavat kiellot aiheuttavat suorituksen mahdolltomuuden. Jos suoritusvelvollisuus koskee lajiesineitä, vaaditaan mahdolltomuuteen yleensä kuitenkin, että kiello koskee koko lajia tai puolittaislajikaupassa koko sovittua tavaraerää tai varastoa. Poikkeuksen vastasanotusta sisältää kuitenkin ainakin VKL:n 7 §, josta ilmenee, ettei tuontikiello tee rahavelallisen suoritusta mahdolltomaksi, ellei ole nimenomaan sovittu velan maksamisesta ulkomaan valuutassa. Tässä kohdassa mainitun, valtiiovallan kiellon aiheuttaman mahdolltomuuden voi kuitenkin lisenssi yleensä kumota, joten mahdolltomuuden edellytyksenä on, ettei lisenssiä ole saatu.

Suoritusvelvollisen *vangitseminen* muodostaa mahdolltomuuden, milloin kysymyksessä on henkilökohtainen suoritusvelvollisuus, mutta ei muulloin.

Sota sinänsä ei merkitse suorituksen mahdolltomuutta, vaan erilaisia sodasta aiheutuneita esteitä on arvosteltava eri tavoin.

Sotapalvelukseen joutumisen merkitys on sama kuin vangitsemisenkin: se tekee vain henkilökohtaisesti täytettävän suorituksen mahdolltomaksi.

Kaikkien kuljetusvälineiden valtiolle takavarikoiminen tai valtion käyttöön varaaminen aiheuttaa ainakin ohimenevän mahdottomuuden silloin, kun suoritusvelvollisuuteen sisältyy kuljetusvelvollisuus, muttei muulloin.

Alueluovutus ja *työvoimapula* voivat tehdä toisinaan, vaikkei aina, suorituksen mahdottomaksi. Ratkaisun on tapahduttava in casu.

Suoritettavan tavarana *sotasaaliiksi* menettäminen tekee erityisesineen suoritukseen velvollisen suorituksen mahdottomaksi ja voi toisinaan aiheuttaa lajiesineidenkin suorituksen mahdottomuuden.

Miinaavaara ei taas ole mikään mahdottomuustapaus.

Jättääkseni sitten valtiovallan toimenpiteet siirryn *kuljetusesteisiin*. Sellaiset muodostavat suorituksen mahdottomuuden siinä tapauksessa, että kaikki kuljetuskeinot ovat tukossa tai että, milloin on nimenomaan sovittu määrätynlaisen kuljetuskeinon (esim. vesikuljetuksen) käyttämisestä, juuri tuon kuljetuskeinon käyttäminen estyy. Kuljetusesteillä ei kuitenkaan ole edellämäinittua merkitystä, jos suoritus voi lain tai sopimuksen mukaan tapahtua velallisen luona.

Lakko tekee suorituksen mahdottomaksi vain harvoin. Yleensä vain sellainen lakko, joka ei ole minkäänlaisilla uhrauksilla torjuttavissa, voi aiheuttaa mahdottomuuden, mutta ei sellainenkaan aina aikaansaada mahdottomuutta. Jos sanotunlaatuinen lakko on valmistuslakko, tekee se mahdottomaksi tilauskaupan, sellaisen lajikaupan, jossa myyjän on hankittava tavara muualta, sekä työurakan. Jos se taas on kuljetuslakko, joka estää kaikenlaiset kuljetukset tai nimenomaan sovittunlaisen kuljetuksen, tekee se mahdottomaksi kaupan, lainan palautuksen ja työurakan siinä tapauksessa, että näihin liittyy jokin kuljetustehtävä, sekä kuljetussopimuksen täyttämisen. Kaikkia sopimustyypejä käsittävää yleistä sääntöä ei siis voi esittää edes tällaisista lakoista, jotka eivät ole millään uhrauksilla estettävissä. Mutta lisäksi tulee vielä se, että muunkinlainen lakko voi toisinaan aikaansaada työopimuksen mahdottomuuden. Milloin niin käy, on ratkaistava in casu. (Esim. lakkovahtien väkivalta.)

Suoritusvelvollisen *täysin henkilökohtaisista suoritusesteistä* ei voida yhtenäistä sääntöä esittää, vaan eri tapauksiin on vastattava eri tavoin seuraavasti.

Suoritusvelvollisen *kuolema* tekee mahdottomaksi suorituksen, joka suoritusvelvollisen on henkilökohtaisesti tehtävä tai johon tai jonka valmisteluun hänen on henkilökohtaisesti osallistuttava. Ellei suoritusvelvollisen henkilökohtainen suoritus ole välttämätön, aiheuttaa suori-

tusvelvollisen kuolema (ohimenevän) mahdottomuuden vain silloin, kun hänen oikeudenomistajansa eivät tiedä eikä voida katsoa heidän täytyvänkään tietää mitään suoritusvelvollisuuden olemassaolosta.

Suoritusvelvollisen kova *sairaus* tekee mahdottomaksi sellaisen suorituksen, joka suoritusvelvollisen on henkilökohtaisesti tehtävä tai johon hänen on itsekohtaisesti osallistuttava, mutta muunlaisen suorituksen tekee mahdottomaksi vain niin kova sairaus, ettei suoritusvelvollinen pysty sen vuoksi antamaan toisille edes ohjeita suorituksen tekemisestä. Muunlaisella sairaudella ei ole mahdottomuutta aiheuttavaa merkitystä.

Suoritusvelvollisen *taidonpuute* muodostaa mahdottomuuden silloin, kun suoritusvelvollisen on henkilökohtaisesti tehtävä suoritus tai siihen itsekohtaisesti osallistuttava. Muissa tapauksissa ei taidonpuute aiheuta mahdottomuutta.

Taloudelliset vaikeudet, olipa sitten kysymyksessä suoritusvelvollisen köyhyys, hintojen nousu tai peräti inflaatio, eivät tee suoritusta mahdottomaksi.

Mitä lopuksi suoritusvelvollisuudesta *tietämättömyyteen* tulee, merkitsee se suorituksen (ohimenevää) mahdottomuutta vain siinä tapauksessa, ettei suoritusvelvollinen tiedä eikä ole velvollinenkaan tietämään mitään suoritusvelvollisuudestaan.

Lopuksi huomautettakoon jälleen, että kenties saattavat jotkin muutkin, tässä teoksessa tutkimatta jääneet seikat aiheuttaa suoritusten mahdottomuuden.

B. Millaiset tapahtumat ovat ylivoimaisia?

Tällä yhteenvedolla ei ole samaa arvoa kuin edellä esitetyllä yhteenvedolla siitä, milloin suoritus on mahdoton. Se johtuu siitä, että ylivoimaisen tapahtuman käsitesisällys on meidän oikeutemme eri lainkohdissa hieman vaihteleva, kuten edellä olen esittänyt. Kaikissa tapauksissa tosin ylivoimaiselta tapahtumalta vaaditaan, että se tulee suoritusvelvollisen ja hänen suorituksensa ulkopuolelta ja että se on ennakolta arvaamaton, mutta eräissä lainkohdissa vaaditaan tapahtumalta sen lisäksi yleisluontoisuutta. Tällaista käsitesisällysten epäyhtenäisyyttä ei mahdottomuuskäsitteen kohdalla ollut, mikä johtuu siitä, ettei laissa ole käytetty tuota käsitettä erivaihteisissa merkityksissä ja että sen vuoksi olen voinut tässä tutkimuksessa koko ajan käyttää samanlaista mahdottomuuskäsitettä.

Toinen ennakkohuomautus on vielä tehtävä ennen yhteenvedon esittämistä. Täydellistä luetteloa ylivoimaisista tapahtumista sen paremmin kuin mahdottomuustapauksistakaan ei voida esittää. Luettelo rajoittuu tyypillisten esimerkkien luetteloksi.

VarranttiA:n 8 §:n ylivoimaisen tapahtuman piiriin olen katsonut¹⁸ mahtuvan tuhoutumisen, joka on johtunut arvaamattomista sotatoimista, arvaamattomista luonnonmullistuksista, muunlaisesta kuin itsestäänsyttymisestä tai talteenottajan tai hänen apulaistensa tuottamuksesta aiheutuneesta tulipalosta sekä salamasta siinä tapauksessa, että rakennus, jota se on kohdannut, on ollut varovaisuuden niin vaatiessa ukkosenjohdattimella varustettu. Lisäksi olen ylivoimaisen tapahtuman piiriin luenut katoamisen, jonka kohteeksi on joutunut kaikella huolellisuudella säilytetty tavara ulkopuolisen henkilön rikoksen vuoksi.

VRLiikS:n 87 §:n, YksRautA:n 17 §:n ja RtVastuuL:n 1 §:n ylivoimaisen tapahtuman alueeseen olen katsonut¹⁹ sisältyvän tuhoutumisen ja katoamisen, joka on johtunut arvaamattomista sotatoimista, arvaamattomista luonnonmullistuksista, muunlaisesta kuin itsestään syttymisestä tai rautatiestä aiheutuneesta tulipalosta, salamasta tai anastamisesta, jonka ehkäisemiseksi on ryhdytty tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin.

Ja VKL:n 7 §:n 2 mom:n ylivoimaisen tapahtuman piiriin olen luenut²¹ lainmääräykset, joihin myös m.m. valuutan vienti-, tuonti- ja myyntikiellot kuuluvat, sekä yleisen liikenteen keskeytyksen, jolla olen sanonut tarkoitettavan kaiken yleisen liikenteen keskeytymistä.

Jos näiden eri lainkohtien ylivoimaisen tapahtuman käsitesisällysten perusteella uskaltaisi jotakin yleisempää ylivoimaisen tapahtuman käsitettä muodostella, sisältäisi se: 1) arvaamattomasti ulkopuolisesta syystä johtuneet esineen tai esineiden tuhoutumiset²² ja katoamiset, 2) valtiovallan määräykset ja 3) kaiken yleisen liikenteen keskeytymisen. Mutta kuten edellä olen huomauttanut, ei tällainen yleistäminen ole riittävän luotettavasti perusteltua sen vuoksi, että ylivoimaisen tapahtuman käsite eri lainkohdissa ei ole täysin samansisältöinen. Varminta on siis itsekunkin sopimustyyppin kohdalla erikseen syventyä sii-

¹⁸ Ks. edellä s. 213 ss.

¹⁹ Ks. edellä s. 224 ss.

²¹ Ks. edellä s. 178 ja s. 187.

²² Myös osittainen tuhoutuminen eli vahingoittuminen on usein rinnastettava tuhoutumiseen.

hen soveltuvan ylivoimaisen tapahtuman käsitteeseen ja vasta sellaisen tutkimisen jälkeen ratkaista, onko kysymyksessä ylivoimainen tapahtuma vai eikö.

Lopuksi on tässä mainittava, että ylivoimaisen tapahtuman käsitettä saatetaan siitä huolimatta, ettei *laki* sitä jotakin sopimustyyppiä säännösteessään käyttää, käytännössä ja tieteisopissakin käyttää tuollaisenkin sopimustyyppin kohdalla. Näin on asian laita esim. kauppiaan nähden, jonka yhteydessä usein puhutaan hankkijan ylivoimaisista esteistä. Sitä vastaan ei ole mitään huomauttamista, jos vain ollaan selvillä siitä, mitä kulloinkin ylivoimaisen tapahtuman käsitteeseen sisällytetään. Edelläesitetyn²³ mukaan näyttää siltä, että ylivoimaiselta tapahtumalta kaupassa ei olisi vaadittava esteen yleisluontoisuutta vaan ainoastaan sen ennakkolta arvaamattomuutta ja sen tulemistä ulkopuolelta suoritusvelvollisen ja hänen suorituksensa. Mutta kun ylivoimaisen tapahtuman eli ylivoimaisen esteen käsitteisisällyksestä ei meillä vallitse yksimielisyyttä eikä täysin yhtäläistä ylivoimaisen tapahtuman käsitettä koko varallisuusoikeutta varten meillä ole olemassakaan, olisi mielestäni parempi olla käyttämättä ylivoimaisen tapahtuman käsitettä sellaisten sopimustyyppien kohdalla, joita käsitellessään *laki* ei ylivoimaisesta tapahtumasta puhu, ja käyttää sen sijaan mahdottomuuskäsitettä, jolla on vakiintuneempi ja selvempi käsitteisisällys — se sama sisällys, jonka sille tässä tutkimuksessa olen antanut.²⁴ Ylivoimaisen tapahtuman käsitteen käyttäminen olisi siis syytä rajoittaa niihin sopimustyyppisiin, joita säännösteessään *laki* tuota käsitettä käyttää, ja silloin aina kunkin tyyppin kohdalla erikseen tutkia, mitä ylivoimaiseen tapahtumaan sen lainkohdan tarkoittamassa mielessä mahtuu, niinkuin edellä olen omalta kohdaltani koettanut tehdä.

²³ Ks. edellä s. 215.

²⁴ Ks. edellä s. 51 ss.

II LUKU.

MILLOIN ON KYSYMYKSESSÄ SUORITUKSEN LIIKAVAIKEUS?

I. LIKAVAIKEUDEN KÄSITE.

Olen edellä lausunut,¹ että suorituksen liikavaikkeudesta puhutaan silloin, kun suoritus ei ole tässä teoksessa tarkoittamassani mielessä mahdoton; mutta suorituksen tiellä olevien esteiden voittaminen vaatisi suoritusvelvolliselta kohtuuttomia uhrauksia. Määräävänä näkökohdana on silloin tosiasiallisesti se, että suoritusvelvollinen tahdotaan vapauttaa vastuusta eräissä sellaisissakin tapauksissa, joissa suoritus ei ole mahdoton. Voidaan myös sanoa asia niin, että liikavaikea on suoritus, jonka tosin voi tehdä, mutta jota sitoumuksesta huolimatta ei tarvitse tehdä.²

Liikavaikkeuden käsite on käytännön luoma käsite. Sen sisällys on johdettu sen seurauksista päin. Teoreettisesti katsoen on tuollainen käsite huono, mutta sitä voidaan käytännölliseltä kannalta katsoen puolustaa sillä, että se on tarpeellinen yhteisnimitys niille suoritusvelvolliselle raskaille tapauksille, jotka eivät sovi mahdottomuuden piiriin, mutta joissa suoritusvelvollista kohtuussyistä tulee kohdella samalla tai samantapaisella tavalla kuin mahdottomuudenkin kysymyksessä ollessa.³

¹ Ks. s. 50 ss.

² *Enneccerus—Lehmann* s. 121 ss.

³ *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit s. 174.

II. TÄHÄN TUTKIMUKSEEN PERUSTUVAT SÄÄNNÖT SIITÄ, MILLAISISSA TAPAUKSISSA SUORITUSTA ON PIDETTÄVÄ LIIKAVAIKEANA

Edellä tutkimuksen kohteena olleista, suoritusta ehkäisevistä seikoista voidaan tehdä seuraava yhteenveto.

Esineen tuhoutuminen tai vahingoittuminen — jolloin ei kuitenkaan ole kysymyksessä suoritettavan esineen vaan suoritukseen käytettävän esineen tuho tai vahingoittuminen — voi toisinaan tehdä työsopimuksen täyttämisen eli työnteon liikavaikeaksi. Siten voi käydä esim. työkoneen tuhoutuessa tai särkyessä. Ratkaisun on tapahduttava in casu.

Valtiovallan toimenpiteistä on parilla tässä yhteydessä merkitystä. Niinpä sodan, saarron, kapinan, levottomuuksien tai merirosvouksen vaara tekee kuljetussopimuksen täyttämisen (= kuljettamisen) liikavaikeaksi. Ja sotapalvelus tekee velan takaisinmaksun ohimenevästi liikavaikeaksi silloin, kun erityinen moratorio on lailla säädetty, kuten toisinaan tapahtuu.

Sellainen *lakko*, joka ei ole taloudellisilla mutta kyllä muunlaisilla (aatteellisilla) uhrauksilla vältettävissä, tekee, jos se on valmistuslakko, tilauskaupassa ja työurakassa suorituksen liikavaikeaksi, ja jos se on kuljetuslakko, kaikissa sellaisissa sopimuksissa, joihin liittyy kuljettamista tai siitä huolehtimista, kuten kaupassa, kuljetussopimuksissa, työurakassa ja lainassa, suorituksen samoin liikavaikeaksi. Sen lisäksi voi työsopimuksen täyttämisen (= työnteon) millainen lakko hyvänsä joissakin tapauksissa, jotka on in casu arvosteltava, tehdä liikavaikeaksi (esim. ankara henkinen painostus).

Täysin henkilökohtaisista suoritusesteistä tehnee vakavaa lievempiäkin sairaus samoin kuin hengen tai terveyden vaara sellaisen suoritusvelvollisuuden, johtuipa se minkätyyppisestä sopimuksesta hyvänsä, johon suoritusvelvollisen on henkilökohtaisesti osallistuttava, liikavaikeaksi. Näin voi käydä siis esim. tilauskaupassa, työurakassa, kuljetussopimuksessa ja työsopimuksessa. Samanlaisen henkilökohtaisen suoritusvelvollisuuden täyttämisen voi myös suoritusvelvolliselle läheisen henkilön kuolema tai vakava sairaus tehdä joissakin tapauksissa, jotka on in casu harkittava, liikavaikeaksi.

Taloudelliset vaikeudet (varattomuus, hintojen tai kustannusten nousu, inflaatio) ja *tietämättömyys* suoritusvelvollisuudesta eivät sen sijaan aiheuta suorituksen liikavaikeutta.

Kuten edelläoleva osoittaa, ei monessakaan tapauksessa voida kovinkaan yleisiä sääntöjä liikavaikeuden olemassaolosta esittää.

Ja lopuksi on tässäkin kohden syytä huomauttaa, että mahdollisesti voivat jotkin muutkin, tässä tutkimuksessa huomioonottamatta jääneet seikat kenties aiheuttaa suorituksen liikavaikeuden.

III LUKU.

MITÄ SEURAUKSIA ON SUORITUKSEN MAHDOTTOMUUDESTA JA SEN LIIKAVAI- VAIKEUDESTA?

I. TÄMÄN LUVUN TARKOITUS.

Tässä luvussa on nyt vuorostaan tarkoituksena päätellä, voidaanko tämän teoksen II osan tutkimusten perusteella esittää yleisiä sääntöjä siitä, mitä seurauksia suorituksen mahdottomuudesta ja sen liikavaikeudesta on. Erilaisia seurauksia on silloin käsiteltävä erikseen.

II. VAIKUTUS SUORITUSVELVOLLISEN LUONTAIS- SUORITUSVELVOLLISUUTEEN.

A. *Mitä mahdottomuus vaikuttaa luontais suoritusvelvollisuuteen?*

Sääntö näyttää tässä tapauksessa olevan selvä. Suorituksen lopullinen mahdottomuus vapauttaa suoritusvelvollisen luontais suoritusvelvollisuudestaan, mutta ohimenevä mahdottomuus ainoastaan lykkää luontais suoritusvelvollisuuden tuonnemmaksi, kunnes mahdottomuus on mennyt ohi. Eräät näennäiset poikkeukset¹ eivät tätä sääntöä horjuta.

¹ Kun kysymyksessä on velaksianto ja siinä 1) velallisen konkurssin lisäksi tulee joko a) KS:n 85 §:n mukainen konkurssivelkojen päätös velallisen vapauttamisesta osasta velkojaan tai b) VäliaikKS:n 93 a ja 93 c §§:n mukainen tuomioistuimen vahvistama akordi, tai jos 2) velallisen velastatietämättömyyden lisäksi

B. Mitä liikavaikeus vaikuttaa luontais suoritusvelvollisuuteen?

Liikavaikeuden vaikutus on kaikissa tutkituissa tapauksissa sama kuin mahdottomuudenkin vaikutus. Siis lopullinen liikavaikeus vapauttaa mutta ohimenevä ainoastaan lykkää luontais suoritusvelvollisuuden tuonnemmaksi. Poikkeuksia tästä säännöstä en ole todennut.

C. Reklamatiovelvollisuus.

Milloin suoritus on mahdoton, ei suoritusvelvollisen tarvitse reklamoida vapautuakseen luontais suoritusvelvollisuudesta. Mutta jos suoritus on vain liikavaikea, on hänen yleensä ilman aiheetonta viivytystä reklamoitava vapautuakseen suoritusvelvollisuudestaan. Kun kysymyksessä on rahavelan takaisinmaksun liikavaikeus, mikä sattuu, kun lainsäädäntöiteitse määrätään moratorio sotapalvelukseen kutsuttujen hyväksi, ei reklamatio kuitenkaan ole tarpeellinen. Tämä on kuitenkin poikkeustapaus.

III. VAIKUTUS SUORITUSVELVOLLISEN VAHINGONKORVAUSVELVOLLISUUTEEN.

A. Mitä mahdottomuus tai liikavaikeus vaikuttaa vahingonkorvausvelvollisuuteen?

Jälkipäätöksen ja alkuperäisen mahdottomuuden tai liikavaikeuden merkitys nyt kysymyksessä olevaan suoritusvelvollisen vahingonkorvausvelvollisuuteen nähden näyttää olevan siinä määrin erilainen, että niitä on syytä käsitellä erikseen. Sen sijaan käsittelen laajojen toistojen välttämiseksi yhdessä mahdottomuustapauksia ja liikavaikeustapauksia kuitenkin huomauttaen aina erikseen siitä, milloin johonkin ryhmään tai alaryhmään sisältyy mahdottomuustapausten lisäksi myöskin liikavaikeustapauksia. Väärinkäsitysten välttämiseksi huomautan vielä nimenomaan, että seuraava esitys koskee vain sellaisia tapauksia, joissa suoritus tämän tutkimuksen mukaan on mahdoton tai liikavaikea.

tulee se, että velkoja jättää saatavansa valvomatta vuosihaaston paikalletulopäivänä, vapautuu velallinen tosin lopullisesti velastaan tai sen osasta, vaikka mahdottomuus (konkurssi tai tietämättömyys) on vain ohimenevää mahdottomuutta, mutta tämä lopullinen vapautuminen ei aiheudu yksinomaan tuosta ohimenevästä mahdottomuudesta, vaan sen lisäksi on tarvittu muutakin, nimittäin velkojain vapauttamispäätös, akordin vahvistaminen tai vuosihaastossa valvomatta jättäminen.

B. Jälkiperäisen mahdottomuuden ja liikavaikeuden vaikutus.

Edelläoleva tutkimus on osoittanut, ettei suorituksen tuleminen mahdottomaksi tai liikavaikeaksi suinkaan merkitse sitä, että suoritusvelvollinen ilman muuta vapautuisi korvaamasta suorituksen tapahtumatta jäämisestä sopimuskumppanilleen syntynyttä vahinkoa. Hän on päinvastoin useinkin vahingonkorvausvelvollinen syntyneestä esteestä huolimatta.

1. Tuottamusvastuu.

a) **Pääsääntö.** Ensiksikin voidaan todeta, että jos suoritusvelvollinen on itse ollut syypää mahdottomuuden tai liikavaikeuden syntymiseen, hän on melkein poikkeuksetta vahingonkorvausvelvollinen. Tuottamuksestaan suoritusvelvollinen siis yleensä vastaa ja yleensä lievästikin culpasta. Tästä säännöstä näyttää olevan vain harvoja poikkeuksia, jotka edelläolevan tutkimuksen mukaan ovat seuraavat.

b) **Poikkeuksia.** Ensimmäinen poikkeusryhmä koskee henkilökohallisen suoritusvelvollisuuden sisältäviä sopimuksia. Minkäänlaisesta culpasta, ei edes tahallisuudesta, ei suoritusvelvollinen ole vastuussa silloin, kun suoritusvelvollisen kuolema on tehnyt mahdottomaksi henkilökohtaiseksi sovitun tai tarkoitetun suorituksen täyttämisen. Niin voi käydä esim. työsopimuksen, tilauskaupan ja työurakan kysymyksessä ollessa. Eikä lievästä tuottamuksesta ole vastuuta silloin, kun suoritusvelvollisen sairaus, hengen tai terveyden vaara taikka hänelle läheisen henkilön kuolema tai sairaus on tehnyt mahdottomaksi tai liikavaikeaksi sanotunlaisen, henkilökohtaiseksi sovitun tai tarkoitetun suorituksen täyttämisen. Näissä tapauksissa siis subjektiivinen mahdottomuus vapauttaa vahingonkorvausvastuusta.

Toinen poikkeusryhmä käsittää kuljetussopimusten piiriin kuuluvia tapauksia. Niinpä postinkuljetussopimuksen ollessa kysymyksessä ei postilaitos vastaa minkäänlaisesta tuottamuksesta viivästysvahinkoihin nähden. — Rautatiekuljetussopimuksia taas koskee kaksi poikkeusta, milloin rahtitavaraa on valtionrautateiden kuljetettavana ollessa tuhoutunut, kadonnut tai vahingoittunut. Minkäänlaisesta tuottamuksesta ei näet valtio vastaa VRLiikS:n 101 §:n mukaan, jos vahinko kohtaa rautatiehallinnon hyväksymässä vakuutusyhtiössä kuljetusvahinkojen varalta vakuutettua omaisuutta; jos kuitenkin vahinko on suurempi kuin vakuutusmäärä, vastaa valtio vakuutusmäärän ylittävästä osasta. Eikä valtio vastaa lievästä tuottamuksesta vaan ainoastaan tahallisuudesta ja törkeästä tuottamuksesta (94 §) niissä monissa tapauksissa, jotka on

lueteltu VRLiikS:n 88 §:ssä. — Ilmakuljetussopimuksiin nähden taas on IlmaKuljL:n 20 §:n 2 mom:n ja 25 §:n mukaan voimassa, ettei rahdinottaja vastaa ilma-aluksen ohjaamisessa, kuljettamisessa tai purjehduksessa tapahtuneesta lievistä tuottamuksesta rahtitavaroille eikä kirjattulle matkatavaralle koituneesta katoamis-, vähenemis- eikä vahingoittumisvahingosta.

c) **Tuottamuksen todistaminen.** aa) Pääsääntö. Tämän suoritusvelvollisen tuottamuvastuun kysymyksessä ollessa on vielä huomattava, että suoritusvelvollisen tuottamuksen olemassaolo yleensä presumoidaan, milloin sopimuksenmukaista suoritusta ei tapahdu. Jos siis suoritusvelvollinen vetoaa culpan puuttumiseen, on hänen todistettava toimineensa riittävän huolellisesti. Tämä sääntö ei kuitenkaan näytä olevan poikkeukseton.

bb) Poikkeuksia. Niinpä suoritusvelvollisen syyllisyyttä ei voida presumoida, jos hän todistaa mahdottomuuden tai liikavaikeuden aiheutuneen valtiovallan kiellosta, tavarán valtiolle takavarikoimisesta tai sotasaaliiksi menettämisestä, sotapalvelukseen joutumisesta, valtion alueluovutuksesta tai työvoimapulasta taikka liikavaikeuden (vain kuljetussopimuksissa) johtuneen sodan, saarron, kapinan, levottomuuksien tai merirosvouksen vaarasta. Myöskään silloin ei hänen culpaansa voida olettaa, kun hän todistaa mahdottomuuden tai liikavaikeuden johtuneen omasta sairaudesta taikka hengen tai terveyden vaarasta taikka hänelle läheisen henkilön kuolemasta tai sairaudesta. Mutta näiden jossakin määrin yleisluontoisten tapausten lisäksi näyttää vielä esiintyvän yksityisiä mahdottomuus- ja liikavaikeustapauksia, joissa suoritusvelvollisen tuottamusta ei voida presumoida. Niinpä jos vesikuljetussopimuksen kysymyksessä ollessa matkustajaa kohtaa henkilövahinko tai hänen n.s. käsimatkatavaransa häviää, vähenee tai vahingoittuu, ei rahdinottajan syyllisyyttä ilman muuta ML:n 171 §:n 2 mom:n ja 173 §:n 1 mom:n mukaan presumoida. Eikä silloin, kun työsopimukseen perustuva työnteko tulee mahdottomaksi tai liikavaikeaksi jonkin työvälineen (esim. koneen) tuhoutumisen, katoamisen tai särkymisen vuoksi tai työntekijän oikeuteen haastamisen takia, voitane työntekijän syyllisyyttä aina presumoida. Vaikkei tämä tutkimus ole tuonut esiin muita poikkeustapauksia kuin ne, jotka edellä on mainittu, pidän hyvinkin luultavana, että on olemassa muitakin yksityistapauksia, joissa suoritusvelvollisen culpaa mahdottomuuden tai liikavaikeuden syntymiseen ei voida ilman muuta olettaa.

2. Vastuu tapaturmasta.

a) **Pääsääntö.** Ellei suoritusvelvollinen ole itse ollut syypää mahdollisuuden tai liikavaikkeuden syntymiseen, ei hän yleensä tule vahingonkorvausvelvolliseksi. Tästä säännöstä on kuitenkin sekä lukuisia että laajoja poikkeuksia, joissa tapauksissa suoritusvelvollinen siis tulee vahingonkorvausvelvolliseksi tuottamuksestaan riippumatta.

b) **Poikkeuksia.** Tapauksia, joissa vahingonkorvausvelvollisuus poikkeuksellisesti syntyy kasuaalisesti, voitaisiin ryhmitellä eri tavoin. Niinpä eräänlaisista tapahtumista on suoritusvelvollisella kasuaalinen vastuu melkein kaikissa sopimustyypeissä (viivästykseen jälkeen syntyneestä mahdottomuudesta, apulaisen tuottamuksesta, ulosmittauksesta ja konkurssista), kun taas toiset kasuaalisen vastuun tapaukset koskevat vain jotakin määrättyä sopimustyyppiä (varranttitalletusta, lajikauppaa, rahavelkaa) tai joitakin määrättyjä sopimustyyppisiä (käyttösopimuksia). Ja kenties voitaisiin kuljetussopimukset erottaa omaksi, tosin erittäin epähomogeeniseksi ryhmäkseen. Kun tuollaiset ryhmittelyt tuskin kuitenkaan selventävät esitystä, luovun siitä ja luettelen toteamani kasuaalisen vastuun tapaukset kaikki erikseen.

aa) Suorituksen viivästymisen jälkeen syntyneestä mahdottomuudesta ja liikavaikkeudesta vastaa suoritusvelvollinen melkein aina kasuaalisesti (*obligatio perpetuatur*) eikä tästä kasuaalisesta vastuusta vapauta edes ennakolta arvaamatonkaan tapahtuma. Työsopimuksen kysymyksessä ollessa ei työntekijällä kuitenkaan kasuaalista vastuuta liene, eikä postilaitos vastaa postinkuljetussopimuksen perusteella viivästymisvahingoista lainkaan.

bb) Apulaisensa tuottamuksesta johtuneesta mahdottomuudesta ja liikavaikkeudesta on suoritusvelvollisella niinkään melkein poikkeukseton kasuaalinen vastuu, josta ei tässäkään tapauksessa edes ennakolta arvaamaton tapahtuma vapauta. Kuitenkaan ei valtio rahtitavaran rautatiekuljetussopimuksen kysymyksessä ollessa VRLiikS:n 94 §:n mukaan vastaa apulaisensa *lievästä* tuottamuksesta VRLiikS:n 88 §:ssä mainituissa tapauksissa, eikä postilaitos vastaa postinkuljetussopimuksen nojalla viivästysvahingoista ollenkaan.

cc) Ulosmittauksen ja konkurssin aikaansaamasta mahdottomuudesta on suoritusvelvollisella kasuaalinen vastuu. Nehän ovat ainoita tapauksia suoritusvelvollisen taloudellisista vaikeuksista, joissa voi syntyä suorituksen mahdottomuus, ja on aivan luonnollista, että niissä, samoin kuin muissakin tapauksissa, joissa suoritusta ei tapahdu talou-

dellisten vaikeuksien vuoksi, suoritusvelvollisen vastuu on kasuaalinen. Ei näissäkään tapauksissa tästä ankarasta vastuusta vapautu edes ennakolta arvaamaton tapahtuma.

dd) Kun joku on sopimuksen perusteella saanut haltuunsa toisen omistaman esineen, vastaa hän kasuaalisesti esineen tuhoutumisesta ja katoamisesta, joka on aiheutunut esineen sopimuksenvastaisesta käyttämisestä (*casus mixtus cum culpa*). Vaikka se tapahtuma, josta tuhoutuminen tai katoaminen näissä tapauksissa johtuu, olisi ennakolta arvaamatonkin, ei se tästä kasuaalisesta vastuusta vapautu.

ee) Lajiesineiden myyjä ja rahavelallinen (mutta eivät sitävastoin kaikki lajiesineiden suoritukseen velvolliset) ovat kasuaalisessa vahingonkorvausvastuussa yleensä muistakin kuin edellä aa), bb) ja cc) -kohdissa mainituista seikoista johtuneesta suorituksen mahdottomuudesta ja liikavaikeudesta. Tämä vastuu ei kuitenkaan ole niin poikkeukseton kuin vastamainituissa kohdissa sanottu vastuu. Kasuaalista vastuuta ei näet ole:

ensiksikään lajiesineiden myyjällä eikä rahavelallisella, jos mahdottomuus tai liikavaikeus on johtunut sellaisesta sopimusta tehtäessä arvaamattomasta valtiovallan toimenpiteestä, kuljetusesteestä tai lakosta, joka edelläesitetyn mukaan tekee suorituksen mahdottomaksi tai liikavaikeaksi;²

toiseksi lajiesineiden myyjällä henkilökohtaisen suoritusvelvollisuuden sisältävässä tilauskaupassa edes ennakolta arvattavastakaan mahdottomuudesta tai liikavaikeudesta, jos se on johtunut myyjän kuolemasta, sairaudesta, hengen tai terveyden vaarasta taikka hänelle läheisen henkilön kuolemasta tai sairaudesta;³

kolmanneksi rahavelallisella, milloin velkoja on velallisen vuosihaastossa jättänyt valvomatta velalliselle tuntemattoman velan. Kasuaalisesta vastuusta vapautuminen tässä kolmannessa tapauksessa ei kuitenkaan johdu yksinomaan mahdottomuudesta (= tietämättömyydestä),

² Lukuunottamatta kuitenkin viivästyksen jälkeen syntynyttä taikka apulaisen tuottamuksesta tai ulosmittauksesta tai konkurssista johtunutta mahdottomuutta ja liikavaikeutta, joissa tapauksissa eivät ennakolta arvaamattomakaan esteet, kuten edellä aa)-, bb)- ja cc)-kohdissa olen lausunut, vapautu suoritusvelvollista kasuaalisesta vastuusta.

³ Lukuunottamatta kuitenkin viivästyksen jälkeen syntynyttä mahdottomuutta ja liikavaikeutta, joissa tapauksissa nämäkään esteet eivät myyjää kasuaalisesta vastuusta vapautu; ks. aa)-kohtaa ed. s:lla. Apulaisen tuottamuksesta johtunut mahdottomuus tai liikavaikeus olisi samassa asemassa, mutta sitä ei näissä este-tapauksissa esiinny.

vaan lisäksi on tarpeen velkojan laiminlyönti. Poikkeus on siis vain näennäinen.

ff) Yleisen talletusmakasiinin pitäjä, jolla on oikeus antaa varrantteja, vastaa talletetun tavaran tuhoutumisesta ja katoamisesta aiheutuneesta mahdollisuudesta yleensä kasuaalisesti. Tästä kasuaalisesta vastuusta hän on kuitenkin vapaa VarranttiA:n 8 §:ssä luetelluissa tapauksissa, joihin kuuluu m.m. ylivoimainen tapahtuma.⁴

gg) Rahdinkuljettaja, joka on ottanut ilmateitse kuljetettavakseen rahtitavaraa *ilman* IlmaKuljL:n 9 §:ssä säädettyjä tietoja sisältävää lentorahtikirjaa tai kirjattua matkatavaraa antamatta siitä saman lain 4 §:n 3 mom:ssa määrätyillä merkinnöillä varustettua matkatavaratodistusta, vastaa näissä erityistapauksissa kasuaalisesti tavaran tuhoutumisesta, katoamisesta ja vahingoittumisesta aiheutuneesta vahingosta, kuitenkin vain tuon lain 22 §:ssä määrättyynajaan asti. Kasuaalinen on hänen vastuunsa IlmakuljL:n 3 §:n 2 mom:n mukaan myöskin lentomatkustajan kuolemasta ja vahingoittumisesta koituneesta vahingosta (myös määrättyynajaan asti), jos matkustaja on otettu vastaan, vaikkei matkalippua ole annettu. Näissä tapauksissa ei ennakolta arvaamatonkaan tapahtuma vapauta kasuaalisesta vastuusta.

hh) Moottoriajoneuvon omistaja on AutovastuuL:n 1 §:n mukaan kasuaalisessa vahingonkorvausvastuussa vahingosta, joka kohtaa hänen moottoriajoneuvollaan kuljetettua henkilöä sekä tämän yllä olleita vaatteita ja mukana olleita henkilökohtaisia matkavarusteita, jos vahinko on johtunut ajoneuvon puutteellisuudesta tai kuljettajan tuottamuksesta,⁵ kuitenkin vain sanotun lain 8 §:ssä säädettyynajaan asti. Ennakolta arvaamatonkaan tapahtuma ei tästä kasuaalisesta vastuusta vapauta. Tätä kasuaalista vastuuta ei kuitenkaan ole tai se on rajoitettu niissä erikoistapauksissa, jotka on mainittu AutovastuuL:n 1 §:n 2 ja 3 mom:ssa.

ii) Rautatienhaltija, joka rahdinottajana on ottanut kuljetettavakseen rahtitavaraa, on kasuaalisessa vastuussa *tavaran* tuhoutumisesta ja katoamisesta, kuitenkin niin, ettei kasuaalista vastuuta ole

⁴ Eivät edes VarranttiA:n 8 §:ssä mainitut seikat kuitenkaan vapauta kasuaalisesta vastuusta silloin, kun tuhoutuminen tai katoaminen on tapahtunut viivästyksen jälkeen tai talletetun tavaran sopimuksenvastaisen käyttämisen johdosta. Ks. edellä aa)- ja dd)-kohtia s. 309 ss. Apulaisen tuottamuksesta johtunut mahdollisuus olisi samassa asemassa, mutta VarranttiA:n 8 §:ssä mainitut tapahtumat eivät voine johtua apulaisen tuottamuksesta.

⁵ Tällainen vastuu kuljettajan tuottamuksesta on olemassa jo edellä mainitun bb)-kohdan perusteella; ks. s. 309.

valtionrautateilla VRLiikS:n 87 ja 88 §:ssä mainituissa tapauksissa, joihin kuuluu m.m. ylivoimainen tapahtuma,⁶ eikä

yksityisen rautatien haltijalla YksRautA:n 17 §:ssä mainituissa tapauksissa, joihin myös sisältyy m.m. ylivoimainen tapahtuma.⁶

Lisäksi on rautatienhaltijalla kasuaalinen vastuu *matkustajan* kuolemasta ja ruumiinvammasta sekä käsimatkatavaran vahingosta, paitsi niissä tapauksissa, jotka on mainittu RtVastuuL:n 1 §:n 1 mom:ssa ja 4 §:n 1 mom:ssa, joihin m.m. ylivoimainen tapahtuma sisältyy.⁷

jj) Postilaitos on määrätynlaisten postilähetysten tuhoutumisesta ja katoamisesta koituneesta vahingosta — ei kuitenkaan viivästysvahingosta, ei välillisestä vahingosta eikä saamatta jääneestä voitosta — kasuaalisessa vastuussa, paitsi ei kuitenkaan PstA:n 51 §:ssä mainituissa tapauksissa.

kk) Tässä yhteydessä on jälleen syytä huomauttaa siitä, että sellaisten sopimustyyppien kysymyksessä ollessa, joita tässä teoksessa ei ole tutkittu, saattaa hyvinkin vielä esiintyä tapauksia, joissa sopimuksen tekijän vahingonkorvausvastuu on poikkeuksellisesti kasuaalinen.

C. Alkuperäisen mahdottomuuden ja liikavaikeuden vaikutus.

Ei myöskään sellainen suorituksen mahdottomuus tai liikavaikeus, joka on ollut olemassa jo sopimusta tehtäessä, ilman muuta vapautta suoritusvelvollista vahingonkorvausvelvollisuudesta. Edelläoleva tutkimus antaa näissä tapauksissa aihetta seuraavien sääntöjen esittämiseen.

1. Tuottamusvastuu.

Aluksi voidaan todeta, että suoritusvelvollinen on vastuussa tuottamuksestaan. Hänen tuottamuksensa on olemassa silloin, kun hän sopimusta tehdessään tiesi tai hänen ainakin olisi pitänyt tietää mahdottomuuden tai liikavaikeuden olevan olemassa, mutta hän on joko tahallaan taikka huolimattomuudesta tai varomattomuudesta jättänyt sen ilmoittamatta siitä tietämättömälle sopimuskumppanille. Huomattakoon tämän tuottamusvastuusäännön täydentämiseksi kuitenkin, mitä

⁶ Jos tuhoutuminen tai katoaminen on tapahtunut rahdinottajan viivästymisen jälkeen tai rahdinottajan apulaisen törkeästä tuottamuksesta tai tahallisuudesta tai jos se on johtunut tavarán sopimuksenvastaisesta käyttämisestä, ei rahdinottaja kuitenkaan vapaudu kasuaalisesta vastuusta tekstissä mainittujen lainkohtien perusteella; ks. edellä aa)-, bb)- ja dd)-kohtia s. 309 ss.

⁷ Ks. ed. muist.

hiukan edempänä⁸ esitetään sellaisista tapauksista, joissa myöskin sopimuskumppani tiesi tai tämän ainakin olisi pitänyt tietää mahdottomuuden tai liikavaikkeuden olemassaolo.

Milloin mahdottomuuden tai liikavaikkeuden todetaan olevan olemassa, presumoidaan suoritusvelvollisen edelläselostetunlaisen tuottamuksen olemassaolo.

2. Vastuu tapaturmasta.

a) Pääsääntö. Jos suoritusvelvollisen tuottamus puuttuu, ei hän yleensä ole vahingonkorvausvelvollinen. Tästä säännöstä on kuitenkin alkuperäisenkin mahdottomuuden tai liikavaikkeuden kysymyksessä ollessa eräitä poikkeuksia.

b) Poikkeuksia. Suoritusvelvollinen on poikkeuksellisesti vahingonkorvausvelvollinen, vaikka hän todistaisi syyttömyytensäkin, muutamissa tapauksissa. Myöskin näiden tässä nyt esitettävien kasuaalisen vastuun tapausten suhteen viittaa täydentävään sääntöön hiukan edempänä 3-kohdassa.⁹

Suoritusvelvollisella on kasuaalinen vastuu sellaisesta mahdottomuudesta ja liikavaikkeudesta, joka on johtunut hänen apulaisensa tuottamuksesta, sellaisesta mahdottomuudesta, joka on johtunut suoritusvelvollisen omaisuuden ulosmittaamisesta tai hänen konkurssistaan, sekä kaupan kysymyksessä ollessa siitä mahdottomuudesta, joka johtuu kolmannen henkilön oikeudesta myytävään esineeseen. Näissä tapauksissa ei suoritusvelvollista vapauta kasuaalisesta vastuusta sekään, vaikkei hän sopimusta tehdessään tiennyt eikä hänen voida katsoa täytyneenkään tietää mitään mahdottomuudesta tai liikavaikkeudesta.

Lajiesineiden myyjällä ja rahavelallisella on kasuaalinen vastuu muistakin kuin edellä mainituista syistä olemassaolevasta mahdottomuudesta ja liikavaikkeudesta, ei kuitenkaan siinä tapauksessa, ettei myyjä tai velallinen sopimusta tehdessään itsekään tiennyt eikä voida katsoa hänen täytyneenkään silloin tietää esteen olemassaolosta.^{10 11} Siis jos

⁸ Ks. edempänä 3-kohtaa s. 314.

⁹ Ks. s. 314.

¹⁰ Tällaisessa tapauksessa ei suoritusvelvollinen ole vahingonkorvausvelvollinen lainkaan, sillä vaikka hänelle periaatteessa tuottamuvastuu jääkin, ei tuottamusta ole olemassa.

¹¹ Tietämättömyys ei kuitenkaan vapauta kasuaalisesta vastuusta, jos mahdottomuuden aiheuttajana on ollut apulaisen tuottamus, ulosmittaus, konkurssi tai kolmannen henkilön oikeus myytyihin esineisiin, niinkuin ed. kappaleesta käy ilmi.

esim. myyjä tiesi kaupan tehdessään valtiovallan tuontikiellon olevan mahdottomuuden aiheena, on hän vahingonkorvausvelvollinen ostajalle sopimuksen täyttämättä jättämisestä syntyneestä vahingosta, vaikka hän olisi ostajalle ennen kaupan päättämistä tuon tuontikiellon olemassaolosta ilmoittanutkin kirjeellä, joka on kadonnut matkalla, niin ettei ostaja ole saanut kiellosta tietoa ennen kauppaa. Tämä vastuu on kasuaalista vastuuta, sillä mitään tuottamusta ei myyjän viaksi silloin jää.¹²

3. Sopimuskumppanin tietoisuuden merkitys.

Edellä sekä tuottamusvastuusta että kasuaalisesta vastuusta esitettyjä sääntöjä on kuitenkin täydennettävä erityissäännöillä sellaisten tapauksien varalta, että suoritusvelvollisen sopimuskumppanikin jo sopimusta tehtäessä tiesi tai että hänen ainakin olisi pitänyt tietää suorituksen jo silloin olevan mahdottoman tai liikavaikean.

a) Jos sopimuskumppanikin sopimusta tehtäessä tiesi suorituksen olevan jo silloin mahdottoman tai liikavaikean, ei suoritusvelvollinen ole vahingonkorvausvelvollinen, lukuunottamatta edempänä c)-kohdassa mainittuja poikkeustapauksia.

b) Jos sopimuskumppani sopimusta tehtäessä tosin ei tiennyt suorituksen olevan jo silloin mahdottoman tai liikavaikean, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää, on vastaus sama kuin edellä a)-kohdassa, paitsi jos suoritusvelvollinen on menetellyt vilpillisesti. Viimeksimainitulla tapauksessa suoritusvelvollinen näet on vahingonkorvausvelvollinen.

c) Edellä a)- ja b)-kohdissa esitetystä poikkeavasti vastaa rahavelallinen velkojalle viivästysvahingosta siinäkin tapauksessa, että velkoja sopimusta tehtäessä tiesi tai että hänen olisi pitänyt tietää velallisen suoritus jo silloin mahdottomaksi velallisen konkurssin vuoksi tai liikavaikeaksi sotapalveluksessa olevien hyväksi säädetyn maksujenlykkäyksen (moratorion) takia.

D. Velkojan reklamatiovelvollisuus ja velallisen ilmoittamisvelvollisuus.

1. Velkojan reklamatiovelvollisuus.

Ellei suoritusvelvollinen ole lainkaan suoritusta tehnyt, ei velkojan, joka aikoo vaatia vahingonkorvausta, ole tarpeen ennakolta reklamoida.

¹² Ks. edellä C. 1-kohtaa s. 312 ss.

Mutta jos velallinen on tehnyt myöhästyneen suorituksen, jota velkoja pitää niin paljon myöhästyneenä, että haluaa vaatia vahingonkorvausta suorituksen viivästymisen vuoksi, tulee hänen yleensä reklamoida ilman aiheetonta viivytystä suorituksen tapahtumisen jälkeen. Poikkeuksellisesti ei tämä reklamatio kuitenkaan ole tarpeen, milloin suoritusvelvollinen on menetellyt vilpillisesti, ja tuskin muulloinkaan velaksiannon ja työsopimuksen kysymyksessä ollessa.

2. Velallisen ilmoittamisvelvollisuus.

Suoritusvelvollinen, joka suorituksen mahdottomuuteen tai liikavaikeuteen vedoten haluaa vapautua vahingonkorvausvelvollisuudesta, on yleensä velvollinen ilmoittamaan suoritusesteestä velkojalle aiheuttomasti viivyttlemättä esteen ilmaantumisen jälkeen. Eräissä poikkeustapauksissa ei tällaista ilmoitusta kuitenkaan voitane pitää tarpeellisena. Niinpä se lienee tarpeeton matkustajankuljetuksen tai postinkuljetuksen estyessä eikä liene välttämätön työsopimuksenkaan kysymyksessä ollessa kaikkiin esteisiin (koneen tuhoutuminen, lakot), joskohta kyllä erinäisiin esteisiin (vangitseminen, oikeuteen haastaminen, hengenvaara, sairaus, terveydenvaara, taidonpuute, läheisen henkilön kuolema tai sairaus) nähden.

IV. VAIKUTUS SOPIMUSKUMPPANIN SOPIMUKSEN-PURKAMISOIKEUTEEN.

A. Mitä mahdottomuus tai liikavaikeus vaikuttaa purkamisoikeuteen.

Tähänkin seuraukseen nähden on aiheellista selostaa erikseen jälkipärasein ja alkuperäisen mahdottomuuden merkitystä. Mahdottomuus- ja liikavaikeustapauksia voidaan sen sijaan käsitellä yhdessä.

B. Jälkipärasein mahdottomuuden ja liikavaikeuden vaikutus.

1. Pääsääntö.

Pääsääntö näyttää olevan, että suoritusvelvollisen sopimuskumppani on silloin, kun suoritusvelvollisen suoritus on tullut mahdottomaksi tai liikavaikeaksi eikä suoritusta sen vuoksi tapahdu, oikeutettu purkamaan sopimuksen. Säännöstä on kuitenkin lukuisia poikkeuksia.

2. Poikkeuksia.

a) **Yleisluontoinen poikkeus:** viivästyksen vähäisyys. Yleisluontoisena poikkeuksena on mainittava, ettei suoritusvelvollisen sopimus-kumppanilla ole purkamisoikeutta silloin, kun mahdottomuudesta tai liikavaikeudesta on aiheutunut vain suorituksen vähäinen viivästyminen, ellei kysymyksessä ole sellainen sopimus, jossa on sovittu tarkalleen määrätystä suoritusajasta. Tällaisten fix-sopimusten kysymyksessä ollessa oikeuttaa näet vähäininkin viivästys purkamiseen.

b) **Eri sopimustyyppeihin liittyviä poikkeuksia.** Muut poikkeukset eivät olekaan yleisluontoisia vaan liittyvät mikä mihinkin sopimustyyppiin.

aa) *Kauppa.* Kaupassa ostajalla ei ole myyjän suorituksen mahdottomuudesta huolimatta purkamisoikeutta, jos myyty tavara tuhoutuu tai katoaa sen jälkeen, kun sen omistusoikeus (ja vahingonvaara) on jo siirtynyt ostajalle.

Kaupassa *myyjällä* taas ei ole purkamisoikeutta ostajan jouduttua konkurssiin, jos tavara oli luovutettu ostajalle ennen konkurssin alkua tai jos konkurssipesän puolesta maksetaan tavarán täysi hinta. Lisäksi voidaan mainita, ettei myyjällä ole purkamisoikeutta muissakaan ostajan mahdottomuus- eikä liikavaikeustapauksissa, jos tavara jo on luovutettu ostajalle (ennen mahdottomuuden tai liikavaikeuden syntymistä) eikä myyjä ole pidättänyt itselleen purkamisoikeutta tai myydyin omistusoikeutta hinnan maksamiseen saakka. Viimeksimainitulla ei kylläkään ole sanottavaa merkitystä, sillä mahdottomuustapauksissahan tavaraa ei (ainakaan yleensä) ole luovutettu ostajalle.

bb) *Kuljetussopimus.* Kuljetussopimusta ei rahdinantaja saa purkaa, jos tavarán tuhoutuminen tai katoaminen on johtunut tavarán laadusta, huonosta pakkauksesta tai rahdinantajan syystä. Vesikuljetussopimusta ei rahdinantaja saa purkaa kuljetuksen viivästyessä (luonnonesteiden vuoksi) myöskään silloin, kun rahdinottajan ei voida katsoa täytyneen sopimusta tehdessään käsittää, että koko kuljetuksen tarkoitus voi viivästymisen johdosta jäädä olennaisesti toteutumatta.

Lisäksi on mainittava, että vaikka rahdinantajan purkaessa sopimuksen hänen ei yleensä tarvitse itsekään tehdä vastasuoritusta (= maksaa rahtimaksua), tästä kuitenkin on eräitä poikkeuksia. Postinkuljetussopimuksen kysymyksessä ollessa ei näet rahdinantaja (= lähettäjä) milloinkaan voi saada takaisin maksettua postimaksua muista kuin vaakuutetuista lähetyksistä ja kirjatuista paketeista. Muiden kuljetussopi-

musten kohdalta on taas mainittava, että rahdinantaja on velvollinen mahdottomuudesta tai liikavaikkeudesta huolimatta suorittamaan osamatkarahdin, milloin purkaminen tapahtuu sen jälkeen, kun osa kuljetusmatkasta on jo suoritettu.

cc) *Työurakka*. Työurakkasopimuksista on syytä mainita vain se, että milloin purkaminen tapahtuu sen jälkeen, kun osa työstä on jo tehty, urakanantaja voi olla velvollinen maksamaan osan urakkasummasta, jos hän muuten tulisi saamaan perusteetonta etua.

dd) *Velaksianto*. Velaksiantosopimusta (lukuunottamatta kaupasta johtunutta velkasuhdetta, josta edellä on kaupan kohdalla ollut puhe) ei velkojalla joko ole oikeutta purkaa tai, jos hänellä se oikeus jossakin tapauksessa olisikin, se on hänelle hyödytön.

ee) *Laina*. Lainaksiantajalle ei purkamisoikeudella ole mitään merkitystä.

ff) *Työsopimus*. Työsopimukset ovat omassa erityisasemassaan. Purkamisella ei sellaisen kysymyksessä ollessa tarkoiteta sopimuksen saattamista purkautumaan alusta alkaen, vaan sitä, että sopimuksen voimassaolo saadaan lakkaamaan purkamishetkestä alkaen ilman irtisanomisaikaa. Toiseksi huomataan, että suorituksen mahdottomuudesta tai liikavaikkeudesta huolimatta ei työnantajalla yleensä ole oikeutta sanotunlaiseen sopimuksen purkamiseen. Purkamisoikeus ei siis tässä sopimustyyppissä ole pääsääntö vaan harvinainen poikkeus, joka annetaan työnantajalle mahdottomuuden tai liikavaikkeudenkin ollessa kysymyksessä vain seuraavissa tapauksissa.

Työnantaja saa siis purkaa työsopimuksen:

työntekoon tarpeellisen esineen tuhoutumisesta tai katoamisesta syntyneen mahdottomuuden tai liikavaikkeuden vuoksi siinä tapauksessa, että työntekijä on aiheuttanut tuon suoritusesteen tahallaan tai törkeällä tuottamuksellaan,

jos työntekijän vangitsemisesta, oikeuteen haastamisesta tai sairastumisesta ¹³ (ei koske lapsensynnyttäjää), työntekijälle läheisen henkilön kuolemasta tai sairaudesta taikka luvattomasta lakosta, johon työntekijä itse ei vapaaehtoisesti ja ilman irtisanomista ole yhtynyt, aiheutunut mahdottomuus tai liikavaikeus kestää irtisanomisaikaa pitemmän ajan tai, milloin irtisanomisaika on 14 päivää pitempi, jos se kestää yli 14 päivää,

¹³ Huomattakoon tässä yhteydessä, että työntekijän kuolema aiheuttaa työ-sopimuksen lakkaamisen itsestään.

jos mahdottomuus aiheutuu työntekijän vakinaiseen sotalpalvelukseen kutsumisesta, niissä tapauksissa, jotka AsevelvA:n 104 §:ssä on mainittu, jos työntekijä on vapaaehtoisesti yhtynyt luvattomaan lakkoon ja jos työntekijä osoittautuu sovittuun työhön ilmeisesti kelvottomaksi.

gg) *Muita mahdollisia tapauksia.* Huomautan jälleen tässä yhteydessä, että sellaisten sopimustyyppien kysymyksessä ollessa, joita tässä teoksessa ei ole tutkittu, voi hyvinkin esiintyä tapauksia, joissa purkamisoikeutta pääsäännöstä poikkeavasti ei ole olemassa.

C. Alkuperäisen mahdottomuuden ja liikavaikeuden vaikutus.

1. Pääsääntö.

Milloin sellainen suorituksen mahdottomuus tai liikavaikeus, jollainen edellä jälkiperäisen mahdottomuuden merkitystä käsitellessäni esitetyn mukaan antaa purkamisoikeuden suoritusvelvollisen sopimus-kumppanille, on olemassa jo sopimusta tehtäessä, on sopimuskumppanilla purkamisoikeus aivan samoin kuin mahdottomuuden tai liikavaikeuden ollessa jälkiperäistä. Tämä on pääsääntö.

2. Poikkeuksia.

Mutta siitä on eräitä tärkeitä poikkeuksia. Jos ensiksikin sopimus-kumppani, jolla muuten purkamisoikeus olisi, on jo sopimusta tehdessään tiennyt suorituksen olevan mahdottoman tai liikavaikean, ei hänellä purkamisoikeutta sillä perusteella ole. Jos hän tosin ei ole silloin tiennyt mahdottomuuden tai liikavaikeuden olemassaolosta, vaikka hänen olisi pitänyt se tietää, on asianlaita yleensä sama. Tietämiseen rinnastetaan siis tietämisvelvollisuus. Mutta jos viimeksimainitunlaisessa tilanteessa suoritusvelvollinen on menetellyt (mahdottomuuden tai liikavaikeuden salaamisessa) vilpillisesti, on sopimuskumppani kuitenkin purkamiseen oikeutettu.

D. Reklamatiovelvollisuus.

Saadakseen oikeuden sopimuksen purkamiseen on suoritusvelvollisen sopimuskumppanin (= velkojan) toisinaan reklamoitava. Pääsääntö on se, ettei reklamatio ole tarpeen, ellei velallinen ole lainkaan suoritusta tehnyt, mutta että velkoja sitävästoin on velvollinen reklamoimaan, mil-

loin on tapahtunut viivästynyt suoritus. Reklamation on silloin tapahduttava myöhästyneen suorituksen jälkeen aiheettomasti viivyttelystä.

Poikkeuksena pääsäännöstä on, että velaksimyyjän on kaupassa yleensä aina reklamoitava, jos hän tahtoo sopimuksen purkaa. Tästä velvollisuudesta hän on vapaa vain, a) jos ostaja on joutunut konkurssiin eikä myyjä ole vielä luovuttanut tavaraa ja b) jos reklamatio on ulkomaisten liikenneyhteyksien täydellisen katkeamisen vuoksi tarkoitukseton, koska se kuitenkin voi mennä perille.

V. ERAITA TOTEAMUKSIA TUTKIMUKSEN TULOKSISTA.

A. *Ovatko tulokset negatiivisia vai positiivisia?*

Tämän tutkimuksen tärkeimmät tulokset on nyt esitetty. Sille, joka on vanhan, pääasiallisesti deduktiivista tutkimusmetodia noudattaneen tietoisopin mukaan luullut, että suorituksen mahdollisuuden oikeudelliset vaikutukset ovat kaikissa tapauksissa samanlaiset niin, että voitaisiin esittää yleispätevät säännöt noista vaikutuksista, on tulokseni kenties pettymys. Poikkeuksettomia sääntöjä mahdollisuuden vaikutuksista kaikissa varallisuus oikeudellisissa sopimustyypeissä ei meidän oikeutemme mukaan ole olemassa. Tässä mielessä voidaan tämän tutkimuksen tulosta ehkä pitää negatiivisena.

Mutta sille, joka on jo aikaisemmin huomannut, että vanhat yleispätevinä esitetyt säännöt mahdollisuuden vaikutuksista eivät olekaan ainakaan kaikkiin tapauksiin soveltuvia, ja joka ehkä sen vuoksi on ruvennut epäilemään, voidaanko noista vaikutuksista esittää ylipäänsä minkäänlaisia sääntöjä, voivat esittämäni tulokset olla jopa ilahduttavia. Sillä vaikka en olekaan voinut esittää poikkeuksettomien yleispätevien sääntöjen täydellistä järjestelmää, osoittavat tulokseni kuitenkin, ettei oikeutemme näissä kysymyksissä ole aivan hajanaista, vaan että eräitä yleispäteviä sääntöjä¹⁴ ja monia — tosin poikkeuksien rikkomia — pääsääntöjä mahdollisuuden vaikutuksista on olemassa. Tässä suhteessa voitaneen tutkimuksen tuloksia pitää positiivisina.

Samaa kuin edellä suorituksen mahdollisuuden vaikutuksista voidaan sanoa myöskin suorituksen liikavaikeuden oikeudellisesta merkityksestä.

¹⁴ Ks. mahdollisuuden vaikutusta luontais suoritusvelvollisuuteen.

B. Kysymys mahdottomuustapausten luokittelusta.

Tutkimuksen tulokset osoittavat myöskin sen, että suorituksen mahdottomuudella (ja sen liikavaikeudella) on aina jotakin oikeudellista vaikutusta. Ainakin suoritusvelvollisen luontais-suoritusvelvollisuuteen ne vaikuttavat joko vapauttavasti tai lykkäävästi. Niiden vaikutuksesta suoritusvelvollisen vahingonkorvausvelvollisuuteen ja hänen sopimus-kumppaninsa sopimuksenpurkamisoikeuteen ei sensijaan voida sanoa samaa. Silloin herää vielä kysymys siitä, vaikuttaako edes määrätyn-lajinen (esim. objektiivinen tai alkuperäinen) mahdottomuus aina samalla tavoin vahingonkorvausvelvollisuuteen tai purkamisoikeuteen. Ovatko toisin sanoen tieteisopissa käytetyt mahdottomuustapausten erilaiset jaoittelut (luokittelut) käyttökelpoisia ja tarkoituksenmukaisia meidän oikeudessamme. Tälle kysymykselle omistan seuraavan luvun.

IV LUKU.

MAHDOTTOMUUSTAPAUSTEN LUOKITTELUT TÄMÄN TUTKIMUKSEN VALOSSA.

Tässä luvussa on siis tarkoitukseni esittää edelläolevaan tutkimukseen perustuvat vastaukset kysymyksiin, minkälaiset mahdottomuustapausten luokittelut näyttävät olevan meidän oikeudessamme tarkoituksenmukaisia.

I. ALKUPERÄINEN JA JÄLKIPERÄINEN MAHDOTTOMUUS.

Kuten edellä olen lausunut,¹ tarkoitan mahdottomalla suorituksella sellaista suoritusta, jota silloin, kun sen pitäisi tapahtua, ei loogillisesti tai käytännöllisesti voida tehdä oikeusjärjestystä loukkaamatta. Jos tällainen mahdottomuus on ollut olemassa jo velvoitteen syntymisen aikana (ja on olemassa vielä sovittuna suoritusajanakin), on se alkuperäistä mahdottomuutta, mutta jos se on syntynyt vasta velvoitteen syntymisen jälkeen (ja on olemassa vielä sovittuna suoritusajanakin), on se jälkipерäinen mahdottomuutta.² Onko tämä mahdottomuustapausten kahtiajako käyttökelpoinen?

Edellisessä luvussa esitetty yhteenveto mahdottomuuden seurauksista antaa kysymykseen vastauksen. Sekä suoritusvelvollisen vahin-

¹ Ks. s. 289.

² Sen sijaan mahdottomuuteen ei sisälly tapaus, jossa suoritus sovittuna suoritusajanakin on mahdollinen, vaikkapa se velvoitteen syntyessä olisi ollutkin mahdollinen. Vert. *Serlachius*, JFT 1901 s. 392 ss.; *Simonétos* s. 31.

gonkorvausvelvollisuuteen että hänen sopimuskumppaninsa sopimuksen purkamisoikeuteen nähden näyttää jaolla olevan merkitystä. Vaikkaakaan mahdottomuuden vaikutus ei aina ole erilainen alkuperäisen ja jälkipäiteisen mahdottomuuden tapauksissa, saattaa se monissa tapauksissa olla riippuvainen siitä, milloin mahdottomuus on syntynyt. Tämä koskee erityisesti suoritusvelvollisen vahingonkorvausvelvollisuutta. Mahdottomuustapausten jako alkuperäiseen ja jälkipäiteiseen mahdottomuuteen on siis tarkoituksenmukainen.³

II. ABSOLUUTTINEN JA RELATIIVINEN MAHDOTTOMUUS.

Tätä mahdottomuustapausten kahtiajakoa en ole missään suhteessa huomannut tarpeelliseksi tehdä.

III. OBJEKTIIVINEN JA SUBJEKTIIVINEN MAHDOTTOMUUS.

Tieteisopissa on jotakuinkin yhtä yleinen kuin mahdottomuustapausten jako alkuperäiseen ja jälkipäiteiseen mahdottomuuteen, niiden jako objektiiviseen ja subjektiiviseen mahdottomuuteen. Objektiiviseksi sanotaan mahdottomuutta silloin, kun k.o. suoritusta kukaan ei voi tehdä, s.o. kun suoritus on kaikille mahdoton. Subjektiiviseksi taas kutsutaan mahdottomuutta silloin, kun suoritus on juuri k.o. tapauksessa suoritusvelvolliselle henkilölle mahdoton, mutta jollekin muulle henkilölle sitävastoin mahdollinen.

Tieteisopissa on usein lausuttu, että mahdottomuuden ollessa objektiivista suoritusvelvollinen ei (ilman tuottamustaan) ole velvollinen korvaamaan sopimuskumppanilleen sitä vahinkoa, joka suorittamatta jättämisestä tälle on johtunut, jotavastoin pelkästään subjektiivinen mahdottomuus ei suoritusvelvollista sanotusta vahingonkorvausvelvollisuudesta vapauta. Pitääkö tämä edelläolevan tutkimuksen valossa paikkansa?

Mitä objektiivisen mahdottomuuden tapauksiin tulee, niin sellainen kyllä useimmiten näyttää vapauttavan suoritusvelvollisen vahingonkorvausvelvollisuudesta, ellei hänen viakseen jää tuottamusta. Niin on esim. ennakolta arvaamattomien valtiovalan toimenpiteiden, kuljetus-

³ Näin on siis asianlaita siitä huolimatta, etten ole katsonut sitoumista mitätömäksi sillä perusteella, että suoritus sitoumuksen antamisen aikana on mahdoton. Vert. *Serlachius*, JFT 1901 s. 393; *Simonétos* s. 25 ss.

esteiden ja lakkojen laita (silloin kun ne tekevät suorituksen mahdottomaksi). Mutta toiselta puolen tutkimus osoittaa, ettei objektiivinenkaan mahdottomuus, vaikkei suoritusvelvollisen viaksi jää culpaa, aina vapauta häntä korvausvelvollisuudesta. Näin on (eräin poikkeuksin) esim. silloin, kun mahdottomuus on syntynyt suoritusvelvollisen apulaisen tuottamuksesta (ilman suoritusvelvollisen omaa culpaa) tai suorituksen viivästymisen jälkeen tai (käyttösopimuksen kysymyksessä ollessa) sopimuksenvastaisesta toisen esineen käyttämisestä. Kaikki nämä tapaukset voivat olla objektiivisenkin mahdottomuuden aiheuttajina (jos kysymyksessä on esim. suoritettavan erityisesineen tuhoutuminen). Objektiivinen mahdottomuus ei siis aina vapauta vahingonkorvausvastuusta.⁴

Entä miten on subjektiivisen mahdottomuuden laita? Se ei tosin yleensä vapauta suoritusvelvollista vastuusta, olipa hän syyllinen tai syytön vahinkoon. Niin on esim. suoritusvelvollisen konkurssin, ulosmittauksen ja taitamattomuuden laita. Mutta onpa sellaisiakin tapauksia, joissa subjektiivinen mahdottomuus vapauttaa suoritusvelvollisen, joka ei ole vahinkoon syyllinen. Niinpä vapautuu lajitavaran myyjä, joka annetun tuontikiellon vuoksi ei ole voinut hankkia maahan toimitettavaksi lupaamaansa tavaraa, vahingonkorvausvelvollisuudesta ostajalle, vaikkapa jollakin toisella kauppialla olisikin varastossaan ennen kieltä maahan tuotuna tuota tavaralajia, jota hän ei kuitenkaan suostu myymään. Ja samaten vapauttaa esim. sairaus (silloin kun se muodostaa mahdottomuuden) henkilökohtaiseen suoritusvelvollisuuteen sitoutuneen henkilön vahingonkorvausvastuusta, milloin sairaus ei ole johtunut suoritusvelvollisen tuottamuksesta, ja toisinaan (työsopimuksessa) silloinkin, kun se on hänen lievästä culpastaan johtunut. Subjektiivisenkin mahdottomuus vapauttaa siis toisinaan sekin suoritusvelvollisen vahingonkorvausvastuusta.

Voidaan siis todeta, ettei mahdottomuustapausten jako objektiiviseen ja subjektiiviseen mahdottomuuteen läheskään aina merkitse eroa suoritusvelvollisen vahingonkorvausvelvollisuudessa. Jaon käyttäminen saattaa näin ollen helposti johtaa harhaan sen, joka vanhan tieteisopin mukaisesti on tottunut pitämään jakoa ratkaisevana vahingonkorvausvelvollisuuteen nähden. Sen vuoksi olisi mielestäni parasta luopua tämän jakoperusteen käyttämisestä.

⁴ Sama koskee ylivoimaisia tapahtumia. Myöskään liikavaikeustapauksissa ei suoritusvelvollinen aina vapaudu vahingonkorvausvelvollisuudesta (vaikka kyllä luontaissuoritusvelvollisuudesta); niin on esim. viivästyksen jälkeen syntyneen liikavaikeuden tapauksissa asian laita.

IV. LOPULLINEN JA OHIMENEVÄ MAHDOTTOMUUS.

Lopullisen mahdottomuuden oikeana määritelmänä olen aikaisemmin lausumani mukaan ⁵ pitänyt mahdottomuutta, joka estää suoritusta ylipäänsä enää koskaan tapahtumasta. Ohimeneväksi on silloin katsottava mahdottomuus, joka tosin estää suorituksen tapahtumisen sovittuna aikana, mutta joka tulee poistumaan niin, että suoritus joskus myöhemmin taas tulee mahdolliseksi. Onko sitten mahdottomuustapausten tällainen kahtiajako tarpeellinen?

Tällä jaolla voi kyllä olla merkitystä. Niinpä suoritusvelvollisen luontaisuuritusvelvollisuus ohimenevän mahdottomuuden tapauksissa yleensä vain lykkäytyy, kun taas lopullinen mahdottomuus aiheuttaa vapautumisen luontaisuuritusvelvollisuudesta. Myöskin vahingonkorvausvelvollisuuteen nähden voi k.o. mahdottomuustapausten kahtiajaolla olla merkitystä. Vahingonkorvauksen laskeminen tapahtuu tosin silloin, kun suoritus jää kokonaan tapahtumatta, kuin silloin, kun suoritus mahdottomuuden ollessa vain ohimenevän ainoastaan viivästyy. Eikä vahingonkorvausvelvollisuutta kaikissa viivästystapauksissa (esim. postinkuljetus) synny lainkaan. Vieläpä sopimuskumppanin purkamisoikeuteenkin saattaa vaikuttaa se, onko mahdottomuus lopullista vai ohimenevää. Kun lopullinen mahdottomuus useimmiten oikeuttaa sopimuskumppanin purkamaan sopimuksen, ei ohimenevä mahdottomuus silloin, kun siitä aiheutuu vain vähäinen suorituksen viivästyminen, oikeuta purkamiseen muiden kuin ainoastaan fix-sopimusten ollessa kysymyksessä. Esitetyt seikat, ja varsinkin ensiksimainittu niistä, osoittavat, että mahdottomuustapausten tämä luokittelu on tarkoituksenmukainen.

V. TÄYDELLINEN JA OSITTAINEN MAHDOTTOMUUS.

Täydellisellä mahdottomuudella tarkoitetaan mahdottomuutta, joka estää koko suorituksen. Mutta siihen on käytännöllisistä syistä rinnastettu sellaisetkin mahdottomuustapaukset, joissa tosin osan suorittaminen on mahdollista, mutta se on osittaisuurituksena vastaanottajalleen hyödytön tai käyttökeltoton (esim. suuren erityiskoneiston jokin osa). Osittaiseksi mahdottomuudeksi katsotaan tämän mukaan vain tapaukset, joissa osan suorittaminen on mahdotonta ja osan mahdollista, ja joissa

⁵ Ks. edellä s. 68.

lisäksi mahdollisen osan suorittaminen ei ole vastaanottajalle hyödytöntä tai käyttökelvotonta.⁶

Mitä tämän mahdottomuustapausten jaon käyttökelpoisuuteen tulee, voidaan ensiksi edelläolevasta tutkimuksesta havaita, että sillä on merkitystä suoritusvelvollisen luontaisuuritusvelvollisuuteen. Täydellinen mahdottomuus vapauttaa siitä kokonaan, osittainen vain osaksi. Myöskin suoritusvelvollisen sopimuskumppanin purkamisoikeutta tarkasteltaessa huomataan eroja. Täydellinen mahdottomuus oikeuttaa yleensä purkamaan koko sopimuksen, mutta osittainen vain osaksi. Osittainen purkamisoikeus merkitsee myöskin vain osittaista vastasuoritusvelvollisuudesta vapautumista. Voidaankin näin todeta, ettei tämäkään mahdottomuustapausten jaoittelu ole merkityksetön.

⁶ Ks. edellä s. 69.

V LUKU.

MAHDOTTOMUUDEN ASEMA VELALLISPUOLEN SUORITUSHÄIRIÖIDEN JÄRJESTELMÄSSÄ.

I. ERI SUORITUSHÄIRIÖJÄRJESTELMIEN ARVOSTELUA.

Tämän tutkimuksen johdannon II. C-kohdassa olen selostanut erilaisia velallisuuden suoritushäiriöjärjestelmiä ja siinä lopuksi esittänyt yhteenvedon mahdollisuuden asemasta eri järjestelmissä.¹ Näin teokseni lopussa voin nyt yrittää eri järjestelmien arvostelemista tämän tutkimuksen tulosten valossa.

A. *Järjestelmät, joissa mahdollisuus ja viivästys ovat rinnastetut.*

Otan aluksi tarkasteltavaksi ne järjestelmät, joissa suorituksen mahdollisuus ja velallisuuden viivästys ovat rinnakkaisina suoritushäiriötapauksina. Näitä järjestelmiä vastaan voidaan tehdä parikin huomautusta. Ensiksi voidaan sanoa, että kun näissä järjestelmissä viivästyksellä tarkoitetaan vain sellaisia suorituksen viivästymistapauksia, joissa suoritus olisi ollut mahdollinen, ei se kielellisesti ole hyvä. Yleiskielessä esiintyviä nimityksiä pitäisi ammattikielessäkin välttää käyttämästä toisenlaisessa merkityksessä kuin yleiskielessä. Ja tässähän käytetään viivästys-sanaa paljon suppeammassa merkityksessä kuin yleiskielessä,² jonka viivästykseen epäilemättä mahtuvat myös sellaiset tapaukset, joissa viivästys on aiheutunut suorituksen mahdollisuudesta.

¹ Ks. edellä s. 38 ss.

² Vert. *Lilius*, LM 1916 s. 148 muist. 4.

Toinen ja painavampi huomautus on se, että kun suorituksen viivästyttämisestä varsin yleisesti on seurauksena suoritusvelvollisen vahingonkorvausvelvollisuus, sille soveltuu huonosti rinnakkaistapaukseksi mahdollisuus, josta taas varsin yleisesti seuraa vahingonkorvausvelvollisuudesta vapautuminen.³

B. Järjestelmät, joissa laajan viivästyskäsitteen alaryhminä ovat suppea viivästyskäsite ja mahdollisuus.

Siirryn sitten niihin järjestelmiin, joissa viivästyksen laajassa tai objektiivisessa merkityksessä luetaan keskenään rinnakkaisina alaryhminä viivästys suppeassa tai subjektiivisessa merkityksessä ja mahdollisuus. Näiden järjestelmien alaryhmien keskenään rinnastamista vastaan voidaan tehdä sama huomautus, jonka edellisiä järjestelmiä arvoitellessani toiseksi olen tehnyt, vaikkei viivästys-sanan käyttöä kielelliseltä kannalta näissä järjestelmissä voidakaan pitää huonona.

C. Järjestelmä, jossa viivästys on mahdollisuuden alalaji.

Kolmas järjestelmä, jonka mukaan viivästys on yksi mahdollisuuden alalaji, on kielellisesti vielä A-kohdassa mainittuja järjestelmiä huonompi. Tavallisen kielenkäytön mukaan tuntuu tämänkaltaisen systematisointi melkein päkättämättömältä. Järjestelmän perustelukin on varsin keinotekoinen.

D. Järjestelmät, joissa mahdollisuus on vain vapauttamisperuste.

Jäljellä ovat vielä ne järjestelmät, joissa suorituksen mahdollisuutta ei pidetä minään omana ryhmänään häiriötapausten systematiikassa, vaan ainoastaan sellaisena erityisenä perusteena, joka saattaa vapauttaa suoritusvelvollisen suoritushäiriön haitallisista seurauksista tai jostakin niistä. Kun tämä tutkimus on osoittanut, etteivät samanlaiset suoritusesteet muodosta aina mahdollisuutta kaikissa sopimustyypeissä ja kaikissa yksityistapauksissa, ja varsinkin, etteivät mahdollisuuden vaikutukset ole eri sopimustyypeissä ja eri tapauksissa yhtäläisiä, tuntuu siltä, että tähän ajatukseen perustuvat järjestelmät ovat parhaiten sopu-soinnussa tämän tutkimuksen tulosten kanssa. Näissä järjestelmissä ei

³ Mitä erityisesti Saksan BGB:n suoritushäiriöjärjestelmään tulee, voidaan sitä kritisoida vielä muutenkin; ks. esim. *Enneccerus—Lehmann* s. 119 ss.

ole epäsuhtaiselta tuntuva rinnastusta suoritusvelvollista »rasittavien» viivästystapausten ja hänet »vapauttavien» mahdottomuustapausten välillä. Myöskään kielelliseltä kannalta ei näitä järjestelmiä voitane moittia, niissä kun viivästys- ja mahdottomuus-sanoja käytetään yleiskielen mukaisissa merkityksissä. Näiden järjestelmien pääajatusta noudattaen voidaan sitten »varsinaiset» suoritushäiriöt kyllä systematisoida useammallakin erilaisella tavalla.

II. EHDOTUS SUORITUSHÄIRIÖIDEN JÄRJESTELMAKSI.

A. Tekijän ehdotus.

Tukeakseni sentapaisia suoritushäiriöjärjestelmiä, joita juuri edellä olen puoltanut, esitän tässä ehdotuksen erääksi velallisperheen suoritushäiriöiden järjestelmäksi. Ehkäpä tällainen käytännöllinen ehdotus järjestelmää koskevan johtavan ajatukseni toteuttamiseksi voi poistaa joltakin vanhempien järjestelmien käyttämiseen tottuneelta epäilykset tämän puoltamani järjestelmän käyttökelpoisuudesta. Järjestelmä voisi olla seuraavanlainen:

Velallisperheen suoritushäiriöt.

- I Suoritusta ei tapahdu lainkaan (yhden tekevää mistä syystä).
- II Suoritus tapahtuu, mutta jossakin suhteessa sopimuksesta poikkeavasti.
 - A. Aikaan nähden virheelliset suoritukset.
 1. Liian myöhäinen suoritus (objektiivinen mora-käsite).
 2. Liian aikainen suoritus (myöskin velallisen syyllisyydestä riippumatta).
 - B. Paikkaan nähden virheelliset suoritukset.
 - C. Sisällykseltään virheelliset suoritukset.
 1. Esineellisesti virheelliset suoritukset.
 - a) Virheellinen laji.
 - aa) Erityisesineessä (toinen kappale kuin sovittu).
 - bb) Lajiesineissä (eri lajia kuin sovittu).
 - b) Virheellinen laatu.
 - aa) Laadusta puuttuu jotain.
 - bb) Laadussa on liikaa jotain (esim. jokin haitallinen ominaisuus).

- c) Virheellinen määrä.
 - aa) Liian vähän.
 - bb) Liian paljon.
- 2. Oikeudellisesti virheelliset suoritukset (kompetenssinpuute).
- 3. Vallintavallaltaan virheelliset suoritukset (esim. salakuljetetun tavarain tai rakennuskiellon alaisen tontin myyminen).
- D. Henkilöön nähden virheelliset suoritukset.
 - 1. Väärä suorituksentekijä.
 - 2. Suoritus väärälle henkilölle.

Suorituksen mahdottomuus on tässä järjestelmässä sitten vain sellainen erityinen peruste, joka saattaa vapauttaa suoritusvelvollisen yhdestä tai useammasta suoritushäiriön seuraamuksesta yhdessä tai useamassa tapauksessa tai tapausryhmässä.

B. Olisiko suorituksen mahdottomuuden käsittely siirrettävä varallisuus oikeuden yleisestä sen erityiseen osaan?

Olen jo useammasti kuin kerran todennut, ettei mahdottomuudella tämän tutkimuksen mukaan näytä olevan yleisiä ja yhtäläisiä vaikutuksia kaikissa erilaisissa sopimuksissa. Sen johdosta herää helposti kysymys, olisiko ehkä tämän vuoksi parasta jättää suorituksen mahdottomuuden käsitteleminen kokonaan pois varallisuus oikeuden (tai velvoiteoikeuden) yleisestä osasta ja siirtää se käsiteltäväksi yksinomaan erityisessä osassa. Koska kuitenkin eräät esteet näyttävät muodostavan suorituksen mahdottomuuden kaikissa tai ainakin monissa sopimustyypeissä ja koska eräät mahdottomuuden vaikutukset ilmeisesti ovat yhtäläisiä kaikissa tai ainakin monissa sopimustyypeissä, voidaan suorituksen mahdottomuutta mielestäni hyvin edelleenkin käsitellä varallisuus oikeuden (tai velvoiteoikeuden) yleisessä osassa.⁴ Mutta sen ohella olisi sitä käsiteltävä myöskin erityisessä osassa itsekunkin eri sopimustyyppien kohdalla.

⁴ Vert. *Ussing*, Dansk Obligationsret s. 66 ss.; *Rodhe*, Festskrift tillägnad Birger Ekeberg s. 436 ss.

HAKEMISTO

Numerot tarkoittavat teoksen sivuja.

Absoluuttinen mahdottomuus ks. mahdottomuus.

Act of God 67 muist. 68; ks. ylivoimainen tapahtuma.

Ajokelin puute 134.

Akordi 181, 305 muist. 1.

Alkuperäinen mahdottomuus ks. mahdottomuus.

Alueluovutus 124 ss., 128 ss., 298, 308.

„Ammattikauppa” 90, 222.

Ammattitaidon puute 64, 149, 151, 283, 291, 299, 315, 323; ks. työtaidon puute.

Ankara vastuu ks. kasuaalinen vastuu.

Äpulaisten

— käsite 85.

— **tuottamus** 38 muist. 10, 40 muist. 22, 85, 86 muist. 20, 87 ss., 92 ss., 101, 103, 109 ss., 113 ss., 146, 148, 152, 168, 200, 210, 212, 217 ss., 221 ss., 227, 229, 231, 233 ss., 239, 246 ss., 255 ss., 260, 263, 300, 309 ss., 312 muist. 6, 313, - 323.

Arvaamattomuusteoria 53.

Arvon vaihtelut ks. hinnanvaihtelut, kurssinvaihtelut, kustannustennousu.

Asepalvelus ks. sotapalvelukseen kutsuminen.

Auto ks. moottoriajoneuvokuljetus.

Bona fides ks. hyvä usko.

Casus ks. sattuma.

Casus mixtus cum culpa 201, 210, 217

ss., 224, 255 muist. 14, 310, 311 muist. 4, 312 muist. 6, 323.

Cf-lauseke 144 muist. 9.

Cif-lauseke 94, 105, 114, 124, 140, 144 muist. 9.

Clausula rebus sic stantibus 52 muist. 13, 53 ss., 78, 158, 162, 166 muist. 24.

Culpa in contrahendo 84, 102, 129, 284.

Culpasääntö 38 muist. 10, 71, 83 ss., 116, 129, 153, 222, 228, 232, 246, 254, 268, 281, 286; ks. tuottamus, vahingonkorvaus.

Deflaatio 195 ss.; ks. inflaatio.

Edellytysoppi 53 ss., 162 muist. 16.

Edustaja 38 muist. 10, 168.

Elatusvelvollisuus 158, 162, 164.

Erityisesine

— **kaupassa** 79 ss., 82 ss., 114, 120, 127, 129 ss., 138 ss., 146 ss., 152 ss., 156, 159 ss., 163, 166, 168 ss., 249.

— **kuljetuksessa** 220.

— **lainassa** 198 ss.

— **talletuksessa** 208, 209 ss.

— **työurakassa** 254 ss.

Esinevirhe 39, 42, 43 muist. 37, 328.

„Etelänhedelmä”-esimerkki 96, 110 ss.

Fiktio 90, 100; ks. hiljainen takuu.

Fix-sopimus 133, 141, 154, 160, 170, 179, 183, 240 ss., 260, 316, 324.

Fob-lauseke 88, 94, 105 ss., 114, 124, 137 muist. 6.

Force majeure ks. ylivoimainen tapahtuma.

Franco-lauseke 94, 106, 114, 124, 144 muist. 9.

Frustration 42 muist. 31, 55, 78 muist. 31.

Garantia ks. hiljainen takuu.

Haaksirikko 66, 82, 95 ss., 112, 188.

Haastaminen oikeuteen 214, 272 ss., 285, 308, 315, 317.

Haihtuminen 214, 216, 223, 292.

Hankinta ks. lajiesineiden kauppa.

Hengenvaara 51 muist. 7, 149, 150, 193, 247, 264, 278 ss., 303, 307 ss., 310, 315.

Henkilökohtainen

— suorituseste 149 ss., 193 ss., 205 ss., 214, 250, 263 ss., 278 ss., 298 ss., 303; ks. hengenvaara, kuolema, sairaus, taidonpuute, taloudelliset vaikeudet, terveydenvaara, tietämättömyys suoritusvelvollisuudesta.

— suoritusvelvollisuus 42, 64 ss., 78, 122, 124, 150 ss., 152, 193 muist. 69, 259, 291, 297 ss., 303, 307, 310, 323.

Hevoskuljetus ks. maakuljetus.

Hiljainen takuu 42, 44 muist. 40, 71, 78, 90, 99 ss., 168 muist. 3., 228 muist. 31, 229 muist. 33, 255.

Hiljainen välipuhe (implied condition) 54, 78 muist. 31.

Hinnanvaihtelut 51, 52 muist. 13, 65 ss., 93, 98, 113, 127, 161 ss., 162 muist. 16, 194 ss., 263 ss., 299, 303; ks. deflaatio, inflaatio, kurssinvaihtelut, kustannusten nousu.

Holhooja ks. uskottu mies.

Hukkaamiskielto ks. myymis- ja hukkaamiskielto.

Hyvä usko 116 muist. 8, 117, 183 muist. 46, 202, 203.

Häviäminen ks. katoaminen.

Ilmakuljetus 228, 234 ss., 240, 243, 246 ss., 308, 311.

Ilmapommitus 215, 225 muist. 16.

Ilmoittamisvelvollisuus ks. reklamatio.

Inflaatio 127, 164 ss., 195, 244 muist. 59, 264, 299, 303; ks. deflaatio.

Irtisanominen 166, 269 ss., 277 ss., 282 ss., 286, 317.

Itsemurha 152.

Itsesytytys 212, 216, 223, 225, 295, 300.

Jatkuva mahdottomuus ks. mahdottomuus.

Juna ks. rautatie.

Juridinen mahdottomuus ks. mahdottomuus.

Jälkiperäinen mahdottomuus ks. mahdottomuus.

Jääeste 134, 136 ss., 140 muist. 15, 190.

Jäätyminen 223.

Kaappausvaara 127; ks. merirosvous, sotasaaliiksi ottaminen.

Kaksoisluovutus ks. kauppa kahdelle.

Kapina 65, 118, 122 ss., 184, 243, 246, 303, 308.

Kariseminen 214, 223.

Kasuaalinen vastuu 37 ss., 71, 74 ss., 83 ss., 99 ss., 116 muist. 7, 129 ss., 138 ss., 146 ss., 152 ss., 159 ss., 168 ss., 175 ss., 182, 187, 189, 191, 193 muist. 65, 194, 196, 199 ss., 204, 209 ss., 221 ss., 239 ss., 242, 246 ss., 250, 254 ss., 258, 260, 263, 309 ss., 322 ss.; ks. apulaisen tuottamus, casus mixtus cum culpa, perpetuatio obligationis.

Katoaminen 50, 61, 76, 82 ss., 188 ss., 192, 199 ss., 206, 208 ss., 219 ss., 253 ss., 266 ss., 296, 300, 307 ss., 316 ss.; ks. tuhoutuminen, vahingoittuminen, varkaus.

Kaukokauppa 88, 105 ss., 124, 134, 161.

Kaupnavastuu 116.

Kauppa

— kahdelle 115, 117.

- sopimus 76, 79 ss., 81 ss., 316; ks. erityis-, lajiesine-, sekä ammatti-, kauko-, paikallis- ja tilauskauppa.
- Kauppias** 87, 89, 111, 145, 179.
- Kelirikko** 190 ss.
- »Kelvoton suoritus» 39.
- Kevytmielinen elämä** 283.
- Kiristäminen** 146 muist. 13, 203.
- Kohtuus** 50 muist. 5, 51, 56, 57, 89 ss., 111, 135 muist. 2—3, 146 muist. 13, 151, 153, 158, 163 muist. 17, 164, 174, 200 muist. 6, 225 muist. 18, 229 muist. 33, 239, 250, 262, 267, 279, 285, 302.
- Kohtuullinen aika** 98, 108, 138, 183, 222, 226, 231, 234, 236; ks. reklamatio.
- Kolmas henkilö**
 - oikeus suorituskohteeseen 65, 75, 114 ss., 202 ss., 313.
 - hänen tuottamuksensa, 93, 113 ss., 227.
- Kompetenssinpuute** 43, 116 ss., 132, 329.
- Konkurssi** 119 ss., 128 ss., 180 ss., 183, 204, 241 ss., 258, 272 ss., 297, 305 muist. 1, 309 ss., 313 ss., 316, 319, 323.
- Konossementti** ks. vesikuljetus.
- Korko** ks. viivästyskorko.
- Kuittaaminen** 93 ss., 114.
- Kuivuus** 138 muist. 9, 223.
- Kuljetus**
 - esteet 111, 124, 134 ss., 205, 249, 298, 310, 322.
 - kielto 223; ks. tuonti-, vientikielto.
 - lakko 141 ss., 147, 205, 244, 261 ss., 298, 303, 310.
 - sopimus 80, 94, 100, 131, 138, 144 ss., 216 muist. 24, 219 ss., 240, 246 ss., 256, 294, 297 ss., 303, 307 ss., 315 ss.; ks. ilma-, maa-, moottoriajoneuvo-, posti-, rautatie- ja vesikuljetus.
 - tapa, tarkoin määrätty, 111, 134 ss., 144, 205, 235, 298.
 - vastuu 88, 94, 100, 105 ss., 114, 216 muist. 25, 220 ss.; ks. kuljetussopimus.
- Kultarahakanta** 164, 196.
- Kuolema** 42, 51, 65, 78, 149, 150 ss., 168 muist. 1, 193, 196, 214, 219 ss., 235, 243, 245, 247, 264, 278 ss., 285 ss., 298 ss., 303, 307 ss., 310 ss., 315, 317.
- Kuorma** 223.
- Kurssinvaihtelut** 175 ss., 187, 189, 195; ks. hinnanvaihtelut, kustannusten nousu, valuutta.
- Kustannussopimus** 251.
- Kustannusten nousu** 126, 135, 142 muist. 3, 144, 161 ss., 263 ss., 303; ks. hinnan-, kurssinvaihtelut.
- Kyvynpuute** ks. taidonpuute.
- Käyminen** (kemiallinen) 223.
- Käytännöllinen mahdottomuus** ks. mahdottomuus.
- Köyhyys** 66, 142 muist. 3, 157, 194 ss., 264, 299, 303; ks. taloudellinen vaikeus.
- Laillinen este** 162, 214 ss., 259, 272, 285.
- Laina** 198 ss., 256, 297 ss., 303, 317.
- »Laji ei häviä» 94 ss.
- Lajiesine**
 - kaupassa 79 ss., 89 ss., 94 ss., 114, 119 ss., 127, 131 ss., 139 ss., 143, 147 ss., 152 ss., 156, 159 ss., 169 ss., 176, 194, 249, 256, 297, 309, 310 ss., 313, 323.
 - kuljetuksessa 220.
 - talletuksessa 208 ss., 217 ss.
 - työurakassa 256 ss.
- Lakko** 141 ss., 244, 247, 250, 260 ss., 261, 274 ss., 298, 303, 315, 317, 323; ks. kuljetus-, painostus-, valmistuslakko.
- Lastauslakko** ks. kuljetuslakko.
- Lennätinyhteydet** 188 ss.; ks. liikenneyhteydet.
- Lento-onnettomuus** 188; ks. ilmakuljetus.
- Liikavaikeus** 48, 52 ss., 72, 74, 89, 109 muist. 105, 122, 124, 135 muist. 2, 141 ss., 142 muist. 3, 150 ss., 158, 161 ss., 166, 184 ss., 194 ss., 205, 243, 260 ss., 266 ss., 275 ss., 279 ss., 285 ss., 302 ss., 305 ss., 319 ss., 323 muist. 4.
- Liikekannallepano** ks. sota, sotapalvelukseen kutsuminen.

Liikenneyhteydet (-esteet) 65, 125 ss., 134 muist. 2, 186 ss., 188 ss., 213 ss., 300, 319; ks. lennätin-, posti-, sähköyhteydet.

Lisenssi 121, 132, 172 ss., 204, 244, 297.

Loogillinen mahdollisuus ks. mahdollisuus.

Lopullinen mahdollisuus ks. mahdollisuus.

Lumieste 134, 163 muist. 17, 190.

Lunastusoikeus 117 ss., 202 ss.

Luonnollinen mahdollisuus ks. mahdollisuus.

Luonnonmullistus 65, 82, 190, 216, 224, 300; ks. maanjäristys, salamanisku, tulivuorenpurkaus, tulva.

Luontais suoritusvelvollisuus 48, 70, 73 ss., 82 ss., 97 ss., 115, 128 ss., 136 ss., 145 ss., 148, 151 ss., 156, 159, 163, 166 ss., 173, 181, 186, 189, 193 ss., 199, 204, 206, 209, 220, 238, 242, 244, 253, 258 ss., 262, 266 ss., 271 ss., 275 ss., 279, 281, 283, 285, 305 ss., 320, 324 ss.

Maakuljetus 232 ss., 240, 243, 246 ss.; ks. moottoriajoneuvo-, rautatiekuljetus.

Maanjäristys 65, 82, 101.

Mahdollisuus

— **absoluuttinen** 61 ss., 322.

— **alkuperäinen** 38, 40, 59 ss., 63, 64 muist. 31, 72 ss., 86 ss., 89, 102, 113, 115, 130, 132, 139 ss., 147, 149, 154, 178, 180, 183, 187 ss., 199, 306, 312 ss., 318 ss., 320, 321 ss.

— **asiallinen** 62 muist. 16.

— **ennakkomäärelmä** 49 ss., 289 ss.

— **henkilöllinen** 62 muist. 16.

— **jatkuva** ks. lopullinen mahdollisuus

— **juridinen** 42, 50 ss., 57, 61, 78, 115, 119 ss., 127, 143, 157, 167, 172 ss., 181, 204, 209, 242, 259, 271 ss., 275, 278, 285, 289 ss., 321.

— **jälkiperäinen** 38, 40, 59 ss., 63, 64 muist. 31, 72 ss., 84, 89, 100 ss., 129

ss., 131 ss., 138 ss., 146, 306, 307 ss., 315 ss., 321 ss.

— **käsite kirjallisuudessa** 49 ss., 289 ss.

— **käytännöllinen** 50, 52, 61, 82, 122, 124, 126 ss., 135, 143, 145, 150 ss., 155, 157 ss., 167, 186, 193, 196, 206, 208, 220, 238, 242, 260, 266, 272, 275, 278, 280, 285, 289 ss., 295 muist. 14, 321.

— **laillinen** 50 muist. 6; ks. juridinen mahdollisuus.

— **loogillinen** 50, 52, 61, 82, 143, 150, 157, 167, 208, 220, 266, 275, 278, 280, 285, 289 ss., 321.

— **lopullinen** 68, 151, 258, 305, 324.

— **luonnollinen** 50.

— **objektiivinen** 52 muist. 13, 56, 62 ss., 73 ss., 110, 146 muist. 13, 148 muist. 15—20, 158 muist. 2, 290 ss., 320, 322 ss.

— **ohimenevä** 68, 73, 97 ss., 121, 124, 128, 133, 137 ss., 151, 154 ss., 160, 167, 181, 185 ss., 190 ss., 238 ss., 247 ss., 272, 297 ss., 305, 324; ks. odotusoikeus.

— **oikeudellinen** ks. juridinen mahdollisuus.

— **osittainen** 69, 73 ss., 96, 98, 109, 131, 133, 140, 157, 324 ss.

— **relatiivinen** 61 ss., 322.

— **subjektiivinen** 62 ss., 73 ss., 110 ss., 158 muist. 2, 292, 307, 322 ss.

— **taloudellinen** 66, 148, 157 ss.; ks. taloudellinen vaikeus.

— **täydellinen** 69, 324 ss.

— **väliaikainen** ks. ohimenevä mahdollisuus.

Meri

— **palvelussopimus** 267 ss.

— **rosvous** 243, 246, 303, 308; ks. kaappausvaara.

Mielitauti 155.

Miinavaara 127, 298.

Mitättömyys ks. pätemättömyys.

Moottoriajoneuvokuljetus 143, 228 ss., 246 ss., 311.

Mora ks. viivästys.

Moratorio 57, 185 ss., 303, 306, 314.

Muuttuneet olosuhteet ks. clausula
rebus sic stantibus.

Myrsky 101, 250 muist. 69.

Myymis- ja hukkaamiskielto 118 ss.

Myyntikielto 65, 118, 120 ss., 128 muist.
34, 184, 297, 300.

Mätäneminen ks. pilaantuminen.

Negatiivinen sopimusetu ks. sopimus-
etu.

Nimellisarvoperiaate 196.

Näpistäminen 203, 216.

Objektiivinen

— **mahdottomuus** ks. mahdottomuus.

— **vastuu** ks. kasuaalinen vastuu.

— **viivästys** ks. viivästys.

Obligatio perpetuatur ks. perpetuatio
obligationis.

Odottamisoikeus 97 ss., 128, 137 ss., 151,
186; ks. ohimenevä mahdottomuus.

Ohimenevä mahdottomuus ks. mahdot-
tomuus.

Oikeudellinen mahdottomuus ks. mah-
dottomuus.

Oikeustoimen perusta 54 ss.

Oikeusvirhe 39, 42, 43 muist. 36—37,
116 muist. 8, 117, 329.

Olematon esine 82 ss.

Omistusoikeuden

— **pidätys** 180.

— **siirtyminen** 88 muist. 28, 92, 103 ss.,
112 ss., 119, 208.

Osarahtiperiaate 241, 242, 248, 317.

Osoite (virheellinen) 223.

Osittainen

— **mahdottomuus** ks. mahdottomuus.

— **pätemättömyys** ks. pätemättömyys.

Paikalliskauppa 88, 105, 134.

Painostuslakko 142 ss., 146 muist. 13,
147, 149, 261.

Pakkaus ks. puutteellinen pakkaus.

Palovakuutuskorvaus ks. vakuutuskor-
vaus.

Pantti 91.

Perpetuatio obligationis 60, 68 muist.
73, 74 ss., 85 ss., 88, 94, 101, 109, 130,
132, 138, 140, 147, 149, 152, 154, 156,
169, 178, 187, 201, 204, 210, 217, 218,
221 ss., 224, 230, 233 ss., 239, 246 ss.,
255 ss., 260, 263, 309, 311 muist. 4,
312 muist. 6, 323.

Perusteeton etu 258, 260, 263 ss., 317.

Pidätysoikeus 91.

Pilaantuminen 101, 214, 216, 223, 240,
295.

Polkupyöräkuljetus ks. maakuljetus.

Positiivinen

— **sopimuksenloukkaus** 39 ss., 44.

— **sopimusetu** ks. sopimusetu.

Posti

— **kuljetus** 126, 181 muist. 60, 190
muist. 64, 236 ss., 247, 307, 309, 312,
315 ss., 324.

— **yhteydet** 124, 188 ss., 247.

Presumoitu culpa 79, 84, 87, 129, 153 ss.,
156, 160, 168, 200, 211, 217, 221 ss.,
226, 229, 231, 233 ss., 239 ss., 245 ss.,
255 ss., 260, 268, 273, 276, 279, 282,
284, 308, 313; ks. tuottamuksen to-
distaminen.

Puhelinyhteydet 188 ss.: ks. liikenne-
yhteydet.

Puolittaislajikauppa 95, 98, 104, 108 ss.,
119, 143, 296, 297.

Purkamisoikeus 41, 71, 91 ss., 112 ss.,
117, 133 ss., 140 ss., 149, 154 ss., 160,
169 ss., 179 ss., 182 ss., 186 ss., 190
ss., 194, 197, 201 ss., 204, 206, 218,
237, 240 ss., 242, 248, 257 ss., 260,
263, 269 ss., 271, 273 ss., 276 ss., 280,
282 ss., 286, 315 ss., 320, 324 ss.

Purkamislakko ks. kuljetuslakko.

Puutteellinen pakkaus 106 muist. 100,
212, 223, 237 ss., 316.

Pysäyttämisoikeus 182 ss.

Pätemättömyys

— **yleensä** 72 ss.

— **osittainen** 69 muist. 79, 73 ss.

Päällikkyyssopimus ks. meripalvelus-
sopimus.

Raha

- arvon aleneminen ks. inflaatio.
- puute ks. taloudellinen vaikeus.
- velka ks. velaksiantosopimus.
- yksikön muuttuminen 196.

Rahtaus ks. kuljetussopimus, -vastuu.

Rakennuskielto 258 ss., 271, 329.

Ratarikko 227.

Rauhansopimus 124; ks. alueluovutus.

Rautatie

- kuljetus 214, 216 muist. 21, 222 ss., 244, 247, 256, 307, 309, 311 ss.
- lakko ks. kuljetuslakko.
- onnettomuus 188.
- vaunupula 134, 137, 227.

Reaalisopimus 198.

Reklamatiovelvollisuus 82, 88 ss., 92 muist. 41, 98, 108, 113, 115, 117, 128, 130, 132 ss., 136, 138 ss., 145, 147, 149, 151 ss., 154, 169 ss., 179 ss., 186 ss., 190, 194, 197, 201, 209, 218, 221 ss., 226, 228, 231 ss., 234, 236 ss., 245, 248, 257, 259 ss., 263, 267 ss., 270, 273, 275 ss., 279, 281 ss., 284 ss., 306, 314 ss., 318 ss.; ks. kohtuullinen aika.

Relatiivinen mahdottomuus ks. mahdottomuus.

Rikollinen toiminta 283.

Riskiteoria ks. vahingonvaarateoria.

Ruostuminen 223.

Ryöstö 192, 203, 216.

Saamattajäänyt voitto 312; ks. postin-kuljetus.

Saarto 65, 118, 122 ss., 184, 243, 245, 303, 308.

Sairastumisen vaara ks. terveyden vaara.

Sairaus 42, 65, 78, 149, 150 ss., 193, 205, 214, 243, 245, 247, 264, 278, 280 ss., 284 ss., 299, 303, 307 ss., 310, 315, 317, 323.

Salamanisku 101, 216, 225, 291, 300.

Sattuma 40 muist. 22, 52 muist. 13, 55, 76 ss.; ks. ylivoimainen tapahtuma.

Selonottovelvollisuus 40 muist. 22, 87, 93, 102 ss., 112, 116 ss., 130, 132, 134,

139 ss., 154, 167, 178, 180, 184, 188, 191, 196, 284, 313 ss., 318.

Siveellisyydenvastaisuus 51 muist. 7, 65.

Sopimus

- apu 57.
- etu, negatiivinen 73 ss.
- etu, positiivinen 73 ss.
- perusta ks. oikeustoimen perusta.
- rikkomus (breach of contract) 42, 77 ss.
- sakko 124 muist. 19, 165 muist. 24, 174 muist. 8.
- käyttö s:n vastaisesti ks. casus mixtus cum culpa.

Sota

- yleensä 65, 80, 118, 121, 122 ss., 126 muist. 27, 137, 177 muist. 17, 184, 215, 224, 225 muist. 16, 237, 243 ss., 258, 270, 297 ss., 300, 303, 308.
- palvelukseen kutsuminen 124, 129, 184 ss., 185 muist. 52, 205, 214, 237, 245, 247, 259, 272 ss., 297, 303, 306, 308, 314, 318.
- saaliiksi ottaminen 109 muist. 106, 127, 128 ss., 131 muist. 47, 243, 245, 298, 308; ks. kaappausvaara.

Stoppausoikeus ks. pysäyttämisoikeus.

Subjektiivinen

- mahdottomuus ks. mahdottomuus.
- oikeudenvastaisuus ks. culpasaantö, kasuaalinen vastuu, tuottamus, vahingonkorvausvelvollisuuden yleiset edellytykset.
- viivästys ks. viivästys.

Sulaminen 163 muist. 17, 223.

Suojeluvelvollisuus 46.

Suoritus

- aika 40, 133, 328; ks. fix-sopimus.
- häiriöt 36 ss., 326 ss.
- paikka 40, 136 ss., 188, 192, 245, 328.
- suunnaton 55.
- tapa 40, 191.
- tyhjäsitékeminen 40.
- velvollisuus, henkilökohtainen ks. henkilökohtainen suoritusvelvollisuus.

— velvollisuus, julkisoikeudellinen 35.
— velvollisuus, perhe- ja perintöoikeudellinen 35.
— velvollisuus, vaihtoehtoinen 73.
Suurkauppa 90, 167.
Synnytysloma 282, 317.
Sähkeyhteydet 126, 214; ks. liikenneyhteydet.
Sääeste 190; ks. jää-, lumieste, keli-rikko.

Tahallisuus 74 ss., 153, 223 ss., 227, 235, 260 muist. 28, 269, 282 ss., 307, 312, 317.

Taidonpuute ks. ammattitaidonpuute, työtaidonpuute.

Taiteellisen taipumuksen puute 151.

Tajuttomuus 155, 280.

Takavarikko 65, 109 muist. 106, 118 ss., 123 ss., 129, 131 muist. 47, 204, 243, 245, 247, 298, 308.

Takuu ks. hiljainen takuu.

Talletus 207 ss., 226, 254, 297; ks. varastotalletus.

Talletusmakasiini ks. varastotalletus.

Taloudellinen

— mahdottomuus ks. mahdottomuus.
— vaikeus 76, 129, 147 muist. 16, 150, 156 ss., 194 ss., 242, 244, 247, 250, 299, 303, 309; ks. deflaatio, inflaatio, hinnan-, kurssinvaihtelut, köyhyys.

Tapaturma 86, 88, 93 ss., 103, 108, 113 ss., 200 muist. 6, 210, 229 muist. 33, 270, 283 ss., 309 ss., 313 ss.

Tekemättäjättämisvelvoite 35.

Terveiden vaara 51 muist. 7, 149 ss., 193, 247, 264, 278, 280 ss., 303, 307 ss., 310, 315; ks. sairaus.

Tietoisuus mahdottomuudesta 73, 75, 84, 93, 102, 113, 116 ss., 126, 130, 132, 134, 139 ss., 154, 178, 180, 183, 188, 193, 284, 314, 318.

Tietämisvelvollisuus ks. selonottovelvollisuus.

Tietämättömyys suoritusvelvollisuudesta 40 muist. 22, 66, 155, 166 ss., 196

ss., 206, 243, 245, 247, 250, 264, 299, 303, 310.

Tilapäinen apulainen 85; ks. apulainen.

Tilaukskauppa 89 ss., 96, 109 ss., 122, 124 ss., 142 ss., 146, 150 ss., 159, 161, 168 muist. 1, 193 muist. 69, 251 ss., 256, 264, 298, 303, 307, 310.

Tonnistopula 134 ss.

Tosiasiallinen virhe 43 muist. 36.

»Treu und Glauben» 51 muist. 7, 55 ss., 74.

Tuhoutuminen 61 ss., 64, 75 ss., 80, 82 ss., 127, 139, 159, 188 ss., 192, 199 ss., 206, 208 ss., 219 ss., 246, 249 ss., 253 ss., 266 ss., 291, 294 ss., 296, 300, 303, 307 ss., 310 ss., 315 ss., 323; ks. katoaminen, vahingoittuminen.

Tulipalo 50, 65 ss., 74, 82, 86, 95 ss., 101, 110, 159, 167, 169, 192, 214, 216, 225, 230 muist. 33, 256, 266, 270, 291, 300.

Tulivuorenpurkaus 82.

Tulva 65, 82, 101.

Tuontikielto 65, 80, 100, 118, 120 ss., 123 ss., 128 muist. 34, 130 ss., 172 ss., 184, 204, 243, 249 ss., 291 ss., 294 ss., 297, 300, 314, 323.

Tuottamus

— yleensä 37 ss., 74 ss., 83 ss., 99 ss., 129 ss., 138 ss., 146, 152 ss., 156, 160, 168 ss., 175 ss., 180, 199 ss., 204, 210 ss., 221 ss., 235, 239 ss., 245, 254 ss., 259, 260 muist. 28, 262 ss., 268, 271 ss., 276, 279, 281 ss., 307 ss., 312 ss., 322 ss.; ks. culpasaantö.

— lievä 153 ss., 223, 235 ss., 246, 268 ss., 279, 282 ss., 286, 307 ss., 309, 323.

— myötävaikuttava 276.

— sen todistaminen 308; ks. presumoitu culpa.

— törkeä 153, 223 ss., 235, 260 muist. 28, 269, 282 ss., 307, 312 muist. 6, 317.

Työ

— lakko 65 ss., 148, 274 ss.

— sopimus 252, 265 ss., 274, 296 ss., 303, 307 ss., 315, 317, 323; ks. meripalvelussopimus.

- taidonpuute 64 ss., 149 ss., 243, 245, 247, 264, 278; ks. ammattitaidonpuute.
 - urakka 89 muist., 32, 251 ss., 296 ss., 303, 307, 317.
 - voimanpuute 125, 129, 245, 247, 258, 298, 308.
- Täydellinen mahdottomuus** ks. mahdottomuus.

Uhrausraja 46, 56.

Uittovedenpuute 134

Ulosmittaus 118 ss., 129 ss., 185 muist. 52, 203, 247, 297, 309 ss., 313, 323.

Urakka ks. työurakka.

Uskottu mies 156.

Vaara ks. hengenvaara, kapina, sairaus, sota, terveydenvaara.

Vahingoittuminen 85, 220 ss., 223, 235, 246, 266 ss., 303, 308, 311 ss.; ks. katoaminen, tuhoutuminen.

Vahingonkorvausvelvollisuus

- yleensä 37 ss., 41, 47, 71, 73 ss., 83 ss., 99, 113 ss., 129 ss., 138 ss., 146 ss., 152, 156, 159 ss., 162 muist. 2, 166, 168 ss., 173 ss., 181 ss., 186, 189 ss., 194, 197, 199 ss., 204, 206, 209, 220 ss., 238 ss., 242, 245 ss., 250, 253 ss., 258 ss., 262 ss., 267 ss., 271 ss., 276, 279 ss., 286, 294 ss., 306 ss., 320, 322 ss., 327; ks. culpa-sääntö, kasuaalinen vastuu, tuottamus.

— syyllisyysasteen merkitys 268.

— yleiset edellytykset 83 muist. 8, 99.

Vahingonvaara

— siirtyminen 87 ss., 91, 93 ss., 103 ss., 113 ss., 192.

— teoria 56.

Vahinkovakuutus ks. vakuutuskorvaus.

Vaikeus ks. liikavaikeus, taloudellinen vaikeus.

Vakuutuskorvaus 74, 91 ss., 112, 126, 177 muist. 17, 224, 231; ks. vastike.

Vallintavirhe 329.

Valmistuskustannukset ks. kustannusten nousu.

Valmistuslakko 142 ss., 148, 244, 261, 298, 303, 310.

Valtiovallan toimenpide 51 muist. 7, 65, 100, 118 ss., 139, 172 ss., 184, 203 ss., 243, 245, 247, 249 ss., 258 ss., 270 ss., 291, 294 ss., 297, 303, 308, 310, 314, 322; ks. alueluovutus, konkurssi, miinavaara, myynti-, myymis- ja hukkaamis-, rakennus-, tuonti-, vientikielto, sota, sotasaaliiksi ottaminen, takavarikko, työvoimapula, ulosmittaus, vangitseminen.

Valuutta 172 ss., 195, 297, 300; ks. kurssinvaihtelut.

Vangitseminen 118, 122, 129, 184, 205, 214, 243, 247, 259, 272 ss., 297, 307, 315, 317.

Varastotalletus 208, 212 ss., 217 ss., 256, 309, 311.

Varattomuus ks. köyhyys, taloudelliset vaikeudet.

Varkaus 50, 82, 86, 188, 192 muist. 68, 203, 210 muist. 12, 216, 225, 227, 254, 291, 300.

Varojen puute ks. taloudellinen mahdottomuus, -vaikeus.

Varrantti ks. varastotalletus.

Vastike 74 ss., 90 ss., 112, 128, 204.

Vaunupula ks. rautatievaunupula.

Velaksianto 38 muist. 10, 81, 126, 164, 171 ss., 256, 297, 303, 306, 309, 310 ss., 313 ss., 317.

Velvoitteen jatkuminen ks. perpetuatio obligationis.

Vesikuljetus 183 muist. 46, 220 ss., 228, 243 ss., 298, 308, 316.

Vientikielto 65, 100, 118, 120 ss., 123 ss., 128, 130 ss., 172 ss., 182, 204, 243, 249 ss., 291 ss., 294 ss., 297, 300.

Viivästys

— korko 37, 126, 174 ss., 182, 186, 190.

— laajassa merkityksessä ks. objektiivinen viivästys.

- **objektiivinen** 37 ss., 40, 43 muist. 37, 327, 328.
- **subjektiivinen** 37 ss., 40, 43 muist. 37, 327.
- **suppeassa merkityksessä** ks. subjektiivinen viivästys.
- **velallisen** 36 ss., 47, 79 ss., 236, 239; ks. perpetuatio obligationis.
- **velkojan** 35 ss., 100, 192 muist. 68, 249.
- **vähäinen** 133, 141, 154 ss., 160, 170, 179, 183, 240 ss., 260, 263, 316, 324; ks. fix-sopimus.
- Vilpitön mieli** ks. hyvä usko.
- Vilppi** 87, 89, 93, 103, 116 ss., 130, 132, 134, 140 ss., 154, 179 ss., 184, 188, 202, 284, 314 ss.
- Viranomaisen toimenpide** ks. valtio-vallan toimenpide.
- Virhe** ks. esinevirhe, oikeusvirhe, tosiasiallinen virhe, vallintavirhe.
- Virka**
 - **mieslakko** 191 ss.
 - **velvollisuuden vastaisuus** 51 muist. 7.

Vis major ks. ylivoimainen tapahtuma.
Vuosihaaste 196 ss., 305 muist. 1, 310.
Vuotaminen 214, 223.
Vähittäismaksukauppa 88 muist. 27—28, 94 muist. 50.
Vähäinen viivästys ks. fix-sopimus, viivästys.
Väliaikainen mahdottomuus ks. mahdottomuus.
Välillinen vahinko 236, 312; ks. postin-kuljetus.

Yleislakko 148 muist. 20; ks. lakko.
Yleismaailmallinen lakko 143.
Ylivoimainen tapahtuma 48, 64 ss., 76 ss., 120 ss., 122 muist. 12, 125 muist. 23, 132 muist. 50, 135 muist. 2, 140, 162 muist. 16, 176, 178, 189, 205, 212, 213 ss., 218, 223 ss., 226 muist. 20, 227, 229 muist. 33, 233 muist. 36, 244, 246, 250 muist. 69, 290 ss., 299 ss., 311 ss., 323 muist. 4.

